XXYIV.

IVVENAL

1534

snpe

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

AUTHORE

GASPARE JUENIN,

Oratorii Gallicani Presbytero, & in Seminario Eminentiss. Cardinalis De Noailles Archiepiscopi Parisiensis, Sacræ Theologiæ Professore.

Editio Veneta anterioribus multò auctior, & accuratior.

TOMUS SEXTUS.

VENETIIS,
Apud Paulum Balleonium.

M. DCCIV.

Superiorum Permissu, ac Privilegiis.

INDEX.

INSTI-

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

PARS SEPTIMA.

De Deo ultimo fine.

HANC septimam Institutionum Theologicarum partem duodecim Dissertationes absolvent, quibus ea quæ spectant ad finem ultimum, media, quibus potest comparari, aut quibus creatura rationalis potest ab eo averti, virtutes nimirùm & peccata, complectemur.

DISSERTATIO PRIMA.

De ultimo fine in communi.

Not. PHilosophi finem definiunt, Id cujus gratiâ aliquid fit. Dividitur in finem medium,

dium, qui nempè subordinatur alteri, seu qui via est quæ ad alium perducit, & in ultimum, qui ad alium non refertur. Ille propter se ipsum non amatur; secùs verò iste. De hâc posteriori finis specie quæri potest 1. Utrum homo semper propter eum agat: 2. Utrum duplicem simul & semel sibi proponere possit: 3. Quinam sit ultimus finis objectivus creaturæ rationalis: 4. Quinam sit ultimus finis formalis.

QUÆSTIO PRIMA.

Vtrum homo semper agat propter finem ultimum.

Not. 1. FINIS ultimus, duplex est, ultimus nimirùm *secundùm quid*, & ultimus *simpliciter & absolutè*. Ille, est ultimus in aliquo tantùm negotio particulari, v.g. sanitas respectu sumptionis cibi, medicinæ, advocationis medici; ideò enim quis sumit cibum, sumit potionem medicam, advocat medicum, ut suæ sanitati consulat: Iste è contra, est finis non alicujus tantùm negotii particularis, sed totius vitæ, ita ut omnia totiùs vitæ opera ad illum referantur, ipseque omnibus dominetur.

Not. 2. Homo tribus modis potest agere propter aliquem finem; formaliter nimirùm, virtualiter & interpretativè. Agit *formaliter* propter finem, cùm operans actu de illo cogitat, & explicitum hunc actum elicit: *Volo finem illum*. Agit *virtualiter*, cùm operans, actu quidem de illo non cogitat, nec elicit expressum hunc actum, *Volo fine illum*, sed agit ex vi cogitationis, ex vi actûs quo ipsum sibi proposuit. Agit *interpretativè*, cùm operatur id quod ad eum refertur, sive de eo fine cogitaverit anteà, sive non cogitaverit, sive illum sibi expressè proposuerit, sive non proposuerit.

CON-

Conclusio 1. Homo semper agit *interpretativè* propter finem ultimum simpliciter & absolutè.

Probatur. Ultimus finis simpliciter & absolutè, est beatitudo; ad eam enim omnes creaturæ rationalis appetitus referuntur; ipsa omnibus illius actibus dominatur: atqui homo semper agit *interpretativè* propter beatitudinem: scilicet agere *interpretativè* propter finem aliquem, est id operari, quod ad illum finem refertur, sive operans de illo fine anteà non cogitaverit actu, sive de illo cogitaverit; sed homo semper id operatur, quod ad beatitudinem, aut veram, aut apparentem refertur: unde si interrogetur, propter quid operatus sit, respondebit extemplò, se non aliud in suis actibus voluisse, quàm ut beatus esse posset: ergo, &c.

Conclusio 2. Homo non semper agit actu, seu *formaliter*, propter finem ultimum simpliciter & absolutè.

Probatur. Ex observatis, agere *formaliter* propter aliquem finem, est de illo actu cogitare, eumque per explicitum aliquem actum desiderare: atqui homo non semper actu cogitat, etiam cum deliberatè agit, de fine, ultimo simpliciter, & absolutè, nec eum semper desiderat per explicitum aliquem actum, ut experientiâ compertum est: hoc est, quoties deliberatè agit, non semper elicit explicitum hunc actum, *Volo finem ultimum simpliciter & absolutè*: ergo, &c.

Conclusio 3. Homo in suis actibus deliberatis, hoc est, qui fiunt ex advertentiâ rationis, semper agit *virtualiter* propter finem ultimum simpliciter & absolutè.

Probatur. Ex observatis, agere *virtualiter* propter aliquem finem, est agere ex illius desiderio, quod præcessit: atqui homo in suis actibus deliberatis semper agit ex desiderio finis ultimi simpliciter & absolutè: finis enim ille ultimus est beatitudo; sed homo in suis actibus deliberatis sem-

semper agit ex beatitudinis desiderio sibi innato, ac proindè quod præcedat actum illius deliberatum. Nempè innatum illud beatitudinis desiderium, efficax est & permanens: ergo ex vi illius desiderii homo semper agit, quoties deliberatè operatur: nam ut fert Philosophorum axioma, *Primum in unoquoque genere, est causa cæterorum*: ergo, &c.

Quæres, utrum homo semper viitualiter agat propter finem ultimum determinatè sumptum, an verò sumptum tantùm in communi.

Resp. hominem semper virtualiter agere propter finem ultimum determinatè sumptum, seu propter objectum, in quo posita est beatitudo, vel vera, vel apparens. Ratio est, quia desiderium beatitudinis est efficax in homine, ut jamjam observatum est; atqui desiderium efficax fertur determinatè in objectum, in quo posita est beatitudo, vel vera, vel apparens: siquidem beatitudo in communi sumpta, hoc est, prout abstrahit ab objecto, in quo posita est, non movet voluntatem; scilicet id tantùm movet voluntatem, quod intellectus judicat comparari posse: ergo, cùm intellectus judicet, beatitudinem in communi snmptam, non posse comparari, beatitudo sic accepta ad sui desiderium efficax voluntatem non movet.

QUÆSTIO II.

Vtrum homo possit agere propter duos fines ultimos.

Not. NEMINI dubium est, quin homo possit simul & semel agere propter duos fines, ultimos *secundùm quid*: potest enim iter aliquod suscipere, tum ut suæ sanitati consulat, tum ut exerceat mercaturam. Tota igitur quæstio

ctio est deduobus finibus,ultimis simpliciter & absolutè.

Conclusio. Homo non potest simul & semel agere propter duos fines, simpliciter ultimos.

Probatur 1. Ut homo agat propter duos fines simpliciter ultimos, debet illos fines desiderare: atqui id non potest; siquidem tunc tantùm homo potest aliquid desiderare, cùm illius appetitus non est perfectè satiatus: sed per unum finem simpliciter ultimum, hominis appetitus est perfectè expletus & satiatus; siquidem est de ratione finis, simpliciter ultimi, ut appetitum perfectè satiet, & expleat: ergo, &c. 2. Vel homo unum ex illis finibus referret ad alium, vel non referret. Si primum, finis quem ad alium referret, non esset finis, ultimus simpliciter; est enim de ratione finis, ultimi simpliciter, ut ad alium finem non referatur. Si secundum, finis ille quem homo ultimò sibi proponeret, non esset quoque finis, ultimus simpliciter: scilicet est de essentiâ finis, ultimi simpliciter, ut alii omnes ad illum referantur, ipseque aliis omnibus prædominetur: ergo, &c.

Objicies 1. Ethnici in cultu plurium Deorum multos fines simpliciter ultimos sibi proposuerunt; quilibet enim Deus est finis simpliciter ultimus: ergo, &c.

Resp. 1. neg. ant. Ratio est, quia in eâ Deorum multitudine gentiles credebant, unum aliis esse superiorem, Jovem nimirùm, quem ob id Deorum Patrem appellabant: unde alii non reipsa, sed nomine tantùm, Deos esse arbitrabantur. Resp. 2. argumentum esse de non supponente: nempè supponit, ethnicos habuisse pro fine ultimo simpliciter Deos, quibus thus adolebant: at id falsum est; siquidem honorem Diis exhibitum ad seipsos ultimò referebant: ideò quippe serviebant eis, ut per eos, vel voluptatibus, vel divitiis, vel mundanâ gloriâ fruerentur.

Ob-

Objicies 2. Justus qui venialiter peccat, habet duos fines simpliciter ultimos; siquidem, 1. per suum peccatum finem suum ultimum in creaturâ constituit; neque enim eam refert ad Deum, sed illâ omninò fruitur: imò nec aliquando hominis justi actio ad Deum referri potest, cùm nonnunquam non tantùm ex fine operantis, sed etiam ex fine operis, seu ex parte objecti, sit essentialiter mala; ut videre est in levi mendacio. 2. Justus qui peccat, præter creaturam, habet quoque Deum pro fine ultimo simpliciter; alioquin enim esset in statu peccati mortalis, cùm peccatum mortale in eo positum sit, quòd Dei amor in hominis corde non prædominetur: ergo homo potest agere propter duos fines simpliciter ultimos.

Resp. neg. ant. Ad cujus probationem, dist. ant. Justus per suum peccatum constituit in creatura suum finem, ultimum secundùm quid, seu actionis particularis, quam operatur, conc. ant. finem ultimum simpliciter, seu totius vitæ, neg. ant. Ratio est, quia cùm justus leviter peccat, non ità amat creaturam, ut illam anteponat Creatori; paratus enim esset eandem creaturam, quam in peccato suo quærit, deserere, si intelligeret, Deum illius amore graviter offendi.

Nec est, quòd quis dicat, finem quem homo justus sibi proponit in peccato veniali, esse simpliciter ultimum, utpotè qui ad alium non referatur: Nam ut aliquis finis sit simpliciter ultimus, satis non est, ut ad alium ab operante non referatur, sed prætereà (ut jam observatum est) necesse est, ut finis ille præ aliis omnibus finibus, creaturæ rationalis cordi prædominetur.

QUAE-

QUÆSTIO III.

De ultimo fine, tum objectivo, tum formali.

Not. 1. PER finem ultimum objectivum intelligitur objectum, seu, res in qua positus est finis simpliciter ultimus creaturæ rationalis; seu finis qui ità perfectè potest illius appetitum explere, ut in illo perfectè quiescat, nec alterius rei desiderio teneatur.

Not. 2. Nomine finis ultimi formalis intelligitur possessio finis objectivi, seu possessio objecti, quod potest explere creaturæ rationalis appetitum. Non constat inter Theologos, in quo posita sit, seu quid essentialiter includat illa possessio. Nonnullis sita videtur in divinę substantię illapsu in mentem creatam. Thomistæ censent, eam essentialiter positam esse in solâ intellectûs operatione. Scotistis placet opinio quæ docet eam essentialiter complecti duplicem actum, mentis scilicet cognitionem, & voluntatis amorem. Quid nos de duplici illo fine objectivo & formali sentiamus, subsequentibus conclusionibus aperietur.

CONCLUSIO I. Ultimus finis objectivus creaturæ rationalis, est Deus solus.

Probatur. Ille solus est ultimus finis objectivus creaturæ rationalis, qui solus potest explere totum appetitum, quo fertur in verum & bonum: atqui solus Deus potest explere totum appetitum, quo creatura rationalis fertur in verum & bonum: scilicet appetitus ille est in omne verum, in omne bonum; non enim quiescit in vero aliquo particulari, nec in aliquo bono singulari: Sed Deus solus potest explere illum creaturæ rationalis appetitum ad omne verum, ad omne bonum:

bonum: ipse nimirùm solus continet omne verum, omne bonum; siquidem verum & bonum quæ in creaturis reperiuntur, sunt verum participatum, bonum receptum; ac proindè verum finitum, bonum finitum: ergo, &c.

Prætereà bona creata, quibuscumque sint in gradu, specie, numero, fluxæ sunt ac labentis naturæ; quod quidem ultimo fini objectivo repugnat: si enim caducum esset bonum, in quo positus est ultimus finis, qui bono illo frueretur, timeret, ne ipsum deficeret aliquando, proindeque non expleret omne voluntatis desiderium: voluntas enim summè desiderat perpetuam possessionem boni, in quo sita est voluntatis beatitudo.

Tandem propter eam rationem creatura, quantumcumque perfecta supponatur, non potest esse sibimetipsi finis ultimus: cùm enim esse non possit sui ipsius principium, semetipsam conservare non potest, proindeque nec ex seipsâ habere esse permanens; quod tamen requiritur in objecto, ut finis, simpliciter ultimi, rationem habeat.

Quæres 1. utrum Deus in se, an verò in creaturis cognoscendus, sit ultimus finis creaturæ rationalis.

Resp. Deum in se, seu possidendum per intuitivam Dei visionem, esse finem simpliciter ultimum creaturæ rationalis. Ratio est; quia cognitio Dei abstractiva, seu cognitio Dei in suis effectibus, quantumcumque perfecta supponatur, non potest explere appetitum creaturæ, quam Deus ad suam imaginem effinxit; ità nimirùm comparata est creatura rationalis, ut visis effectibus, causæ ipsius, ut in se est, cognitionem desideret.

Quæres 2. an Trinitas personarum sit de essentiâ ultimi finis objectivi: seu utrum Deus, non tantùm prout est Unus in natura, sed etiam prout est Trinus in personis, sit obje-

ctum, in quo ratio finis ultimi essentialiter posita est.

Resp. contra Scotistas, Trinitatem Personarum Divinarum esse de essentiâ ultimi finis objectivi. Ratio est 1. quia existentia Essentiæ Divinæ in tribus Personis pertinet ad Deum, ut in se est: at Deus prout est in se, seu à parte rei, est objectum, in quo posita est ultimi finis ratio. 2. Cognitâ solâ Dei essentiâ, intellectus creatus desideraret cognoscere modum, quo subsistit; ac proindè, cognitâ tantùm essentiâ, appetitus intellectûs perfectè expletus non esset.

CONCLUSIO 2. Finis ultimus formalis non est positus in illapsu substantię divinæ in mentem creatam.

Probatur. Explicari non potest, quid sit illapsus ille. Vel enim est substantiæ divinæ indistantia à mente creatâ, vel aliqua in eam illius operatio: atqui neutrum dici potest. Non primum: quamvis enim illa divinæ substantiæ indistantia in dæmonibus locum habeat, cum Deus, à quo conservantur, illis sit intimè præsens; non efficit tamen, ut possideant objectum illud, in quo sita est ultimi finis ratio. Nec secundum dici potest. Siquidem illa Dei in mentem creatam operatio nihil aliud potest efficere in substantiâ spirituali, quàm aliquam illius modificationem: atqui in substantiâ spirituali, præter justificationem, non concipitur, quòd alia modificatio fieri possit, quàm per immanentes illius actus, cognitionem nimirùm & amorem: ergo finis ultimus formalis non est positus in illapsu divinæ substantiæ in substantiam spiritualem creatam.

CONCLUSIO 3. Finis ultimus formalis positus est in actu, seu operatione creaturæ rationalis.

Probatur. Finis ultimus formalis positus est in eo, per quod creatura rationalis fruitur objecto in quo beatitudo consistit: atqui id per quod

crea-

creatura rationalis fruitur objecto, in quo beatitudo consistit, est operatio ejusdem creaturæ rationalis: fruitio enim est essentialiter fruentis actio; est enim inhæsio rei possessæ: inhæsio autem illa, est operatio possidentis: ergo, &c.

Conclusio 4. Operatio intellectûs, seu cognitio objecti, in quo sita est beatitudo, requiritur quidem ad illius possessionem, seu ad ultimum finem formalem; sed satis non est, si operatio voluntatis, seu si amor illam non comitetur.

Probatur prima pars. Operatio per quam Scriptura exprimit possessionem ultimi finis objectivi, concurrit ad illam possessionem: atqui Scriptura possessionem ultimi finis objectivi, Dei nimirùm, exprimit per operationem intellectûs, seu per cognitionem, ut probant hæc verba 1. Joannis 3. *Videbimus*, hoc est, cognoscemus, *eum sicuti est*: nec non hæc alia 1. ad Corinth. 3. *Videbimus facie ad faciem*. Quod & Christus ipse non obscurè innuit in oratione quam paulò ante mortem ad Patrem habuit: *Hæc est* (inquit) *vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum*.

Probatur altera conclusionis pars. Sine amore creatura rationalis non fruitur summo bono: nam vera est hæc Augustini sententia libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 4. *Frui, est amore alicui rei inhærere propter ipsam*: ergo quantumcumque substantia spiritualis Deum, finem ultimum, cognoscat, si illum non amet, eo non fruitur: ergo, &c.

Confirmatur argumentum. Quamvis intuitiva Dei cognitio præsupponatur amori, quo creatura suo Creatori firmiter inhæret, ex se tamen non habet cum illo amore connexionem necessariam; eò quòd (inquiunt Scotistæ) absolutè loquendo, potest videri Deus absque quòd ametur: Idque (addunt) reipsâ contingeret, si Deus seipsum

con-

conſpectui damnatorum, objiceret: nimirùm damnati (ut ſupponitur) carerent auxilio ſupernaturali ad amorem, iis etiam qui Deum clarè vident, neceſſario.

Nec eſt quòd quis cum aliquibus Thomiſtis dicat, creaturam quæ clarè Deum videt, non poſſe eum odiſſe, cùm nullam in eo rationem mali percipiat; quæ tamen mali alicujus, ſaltem ſpecies, neceſſaria eſt, ut quis objectum aliquod oderit: neque enim voluntas ferri poteſt in malum ſub ratione mali. Non eſt (inquam) quòd quis ſic ratiocinetur. Nam in caſu de quo eſt quæſtio, damnati Deum in ſeipſos iratum, & ſævientem experirentur; proindeque in damnatis circa Deum remaneret indifferentia judicii: quippè qui malum in Deo, non abſolutè quidem, ſed reſpectivè, apprehenderent, hoc eſt, judicarent, Dei in ſeipſos ſævitiam habere ſpeciem mali; ac proindè illum ſub eâ ratione conſideratum odiſſe poſſent.

Objicies 1. Scriptura ipſa, & paſſim antiqui Patres, cùm loquuntur de ultimo fine formali, hoc eſt, de actu quo Deus poſſidetur, ipſum exprimunt per operationem intellectûs, ajuntque Deum poſſideri ab iis, à quibus intuitivè videtur: ergo ultimus finis formalis poſitus eſt in ſolâ operatione intellectûs.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Ergo ultimus finis formalis, inadæquatè ſumptus, poſitus eſt in operatione intellectûs, conc. conſeq. adæquatè, hoc eſt, ſecundùm totam ſuam eſſentiam ſumptus, neg. conſeq. Cùm res aliqua duabus partibus æquè eſſentialibus, & æquè ſpecificis conſtat, ſolet exprimi modò per unam, modò verò per aliam; ac præſertim per eam, quæ (ut cognitio amorem) ſecundùm noſtrum concipiendi modum, præcedit aliam.

Objicies 2. Qui Deum clarè videt, non poteſt non eſſe perfectè beatus, etiamſi in illo inſtanti naturæ ſupponatur, quòd Deum nondum dili-

diligat: ergo ultimum finem objectivum possidet, saltem possessione essentiali; ac proindè amor ad essentialem ultimi finis possessionem non requiritur.

Resp. neg. ant. Repugnat enim Augustino, qui in libro de Moribus Ecclesiæ, cap. 3. sic loquitur: *Beatus, quantùm existimo, neque ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit; neque qui habet quod amat, si noxium sit; neque qui non amat quod habet, etiamsi optimum sit. Nam & qui appetit quod adipisci non potest, cruciatur; & qui adeptus est quod appetendum non est, fallitur; & qui non appetit quod appetendum esset, ægrotat.*

Objicies 3. Possessio Dei posita est solùm in operatione, quæ in creaturâ rationali perfectior est aliis; atqui operatio intellectûs, seu cognitio, est in creaturâ rationali operatio perfectior aliis, ipso etiam amore. Nam 1. cognitio est amore prior; ignoti quippe non est cupido: 2. Modo perfectiore circa suum objectum versatur: objectum scilicet ad seipsam trahit per objecti species seu ideas quas efformat; cùmècontra amor ad suum objectum excurrat, ac veluti exeat ex ipsâ substantiâ creatâ, ut exteriùs ad objectum amatum tendat, juxta tritum illud axioma: *Anima magis est ubi amat, quàm ubi animat:* Ergo ultimus finis formalis in solâ cognitione essentialiter positus est.

Resp. 1. Scotistas negare min. Resp. 2. dist. maj. Possessio Dei posita est solùm in operatione cæteris perfectiore, si illa operatio habeat connexionem necessariam cum aliis operationibus ad completam & integram beatitudinem spectantibus, conc. maj. si non habeat necessariam illam connexionem, neg. maj. Quamvis detur operationem intellectûs esse physicè perfectiorem operatione voluntatis; inde tamen non sequitur, quòd in solâ operatione intellectûs (ut jam observatum est) essentialis Dei possessio

posita

posita sit: neque enim (ut Scotistæ docent) operatio intellectûs necessariam habet connexionem cum aliis creaturæ rationalis operationibus, quæ ad beatitudinem, saltem integram, concurrunt.

Quæres, quænam tum animæ, tum corporis dotes futuræ sint in iis, qui sine simpliciter ultimo in cœlis fruituri sunt.

Resp. 1. ex parte corporis futuram 1. impassibilitatem, juxta hæc Apocalyps. 7. *Non esurient, neque sitient amplius:* 2. Agilitatem: *Seminatur corpus animale* (inquit Apostolus:) *surget spirituale:* 3. Subtilitatem; cujus quidem subtilitatis imago visa est in Christi post resurrectionem corpore: exiit nimirum è tumulo, non reserato lapide, qui ad illius ostium positus fuerat.

Resp. 2. ex parte animæ futuram 1. pacem: cum enim planè explendus sit Beatorum appetitus, nullis omninò desideriis cruciabuntur: 2. Aderit ingens gaudium, quod ex Dei visione & amore resultabit, juxta illud Scripturæ: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Nec mirum: fieri siquidem non potest, ut mens, quæ possidet quod summè diligit, quæque certa est se rem illam nusquam amissuram esse, maximâ lætitiâ non afficiatur: 3. Beati donabuntur impeccabilitate, quæ ex duobus illis actibus, cognitione intuitivâ, & amore ardentissimo profluet: *A delectatione peccandi* (inquit Augustinus lib. 12. de Civit. Dei, cap. 3.) *usque ad delectationem non peccandi indeclinabilem, Beatus liberabitur.*

DISSERTATIO SECUNDA.

De Actibus humanis in genere.

HIc ideò disserimus de humanis actibus, quòd sint media, quibus Dei, creaturæ rationalis ultimi finis, possessio comparari potest. Quæ verò ad eos spectant, ad quatuor quæstiones reducemus, in quibus eorum Essentiam, Moralitatem, & Regulas exponemus.

QUÆSTIO PRIMA.

De Essentia Actuum humanorum.

Not. 1. ACTUUM humanorum essentiam complectitur hæc illorum definitio: *Actus humani sunt ii, qui à voluntate cum advertentia rationis procedunt*. Et in hoc differunt ab actibus quos vocant *actus hominis tantùm*; ad istos nimirùm ratio nec actu, nec virtualiter attendit.

Not. 2. In actibus qui dicuntur *hominis tantùm*, voluntarium non invenitur: è contra est actuum, qui vocantur *humani*, constitutivum essentiale: De voluntario igitur necesse est, ut hic disputemus, & quæramus 1. Quid sit voluntarium, & quot modis res aliqua possit esse voluntaria: 2. Quænam minuant, augeant, aut tollant voluntarium: 3. Quænam sint species actus voluntarii.

CA-

Caput Primum.

Quid sit voluntarium, & quot modis res possit esse voluntaria.

Concl. I. Voluntarium rectè definitur, Actus qui est à principio intrinseco & ex advertentiâ saltem virtuali rationis.

Probatur. Allata definitio convenit 1. *omni* voluntario, sive sit necessarium, ut amor Dei in Beatis, sive sit contingens, ut idem Dei amor in Viatoribus. In quocumque enim ex iis duobus statibus consideretur, est à principio intrinseco, voluntate nimirum, & ex advertentiâ rationis: scilicet & Beati & Viatores Deum actu non diligunt, nisi ex advertentiâ rationis: seu utrique volunt Deum diligere, & advertunt se illum diligere. 2. Convenit *soli* voluntario; per hæc enim definitionis verba, *A principio intrinseco*, à ratione voluntarii excluduntur violentum & artificiale, quorum principia sunt extrinseca. Tandem per hæc alia, *Ex advertentia rationis*, excluduntur omnes motus, qui rationem præveniunt, ut sunt in viris, etiam maximè piis, nonnulla peccati inefficacia desideria, quæ modò peccati velleitates, modò motus primò primi vocantur. Excluduntur pariter brutorum operationes: quæ quidem aut fiunt sine ullâ prorsùs cogitatione, in eorum nempè Philosophorum sententiâ, qui putant, bruta esse mera authomata; vel saltem absque advertentiâ & reflexione, seu, ut vocant, cognitione finis sub ratione finis, seu finis qui ad mediorum, prout media sunt, electionem moveat.

Objicies. Omissio, nonnunquam est voluntaria, cum aliquando sit virtus, ut patet in eo, qui fidem coram tyranno negat; & aliquando peccatum, ut in eo videre est, qui die festo se-

ipsum præsentem non sistit tremendo Missæ sacrificio: atqui omissio non est à principio intrinseco; neque enim est actus aliquis, sed è contra est privatio cujuslibet actus: ergo non est essentiale voluntario, ut sit à principio intrinseco.

Resp. conc. maj. dist. min. Omissio non est à principio intrinseco, à quo eliciatur, conc. min. cum enim sit privatio actus, non indiget principio, à quo eliciatur: non est à principio à quo imperetur, neg. min. Omissio voluntaria semper sequitur ex aliquo actu qui sit illius causa, & à quo imperetur, unde ratione actus à quo est, tanquam à causâ imperante, est voluntaria. Sic qui Sacrum die festo non audit, non exercet quidem actum, quo Sacrum auditur: & ideò non exercet, vel quòd actum hunc explicitum elicuerit, *Nolo audire Sacrum*; vel quòd ludum, aut rem aliam incompossibilem cum Sacro elegerit; vel denique quòd per negligentiam, saltem implicitè volitam, oblitus fuerit temporis, quo Sacrum celebratur.

CONCLUSIO 2. Duobus modis, directè nimirùm, vel indirectè, aliquid potest esse voluntarium.

Probatur, ac simul explicatur conclusio. Res vel est voluntaria in se & immediatè, vel in causâ, ex qua secundùm prudentum æstimationem sequitur. Si priore modo, est voluntaria directè: si posteriore, est voluntaria indirectè & mediatè. Illa autem causa, vel est positiva, vel negativa. Si primum, res est indirectè voluntaria in causâ positivâ. Sic pollutio quam quis patitur ex eo quòd liberè pravis cogitationibus immoretur, est voluntaria in causâ positivâ. Si secundum, res dicitur indirectè voluntaria in causâ negativâ, seu in actu quo, vel implicitè, vel explicitè, electa est non ablatio causæ, ex qua secutus est effectus: hujus voluntarii specie, voluntaria est mors infantis respectu hominis illius, qui venenum ex ejus-

ejusdem infantis manibus non eripuit. Ergo duobus modis, directè nimirùm & indirectè, aliquid potest esse voluntarium.

Quæres, quænam conditiones requirantur, ut effectus qui sequitur ex aliquâ causâ, sive positivâ, sive negativâ, sit non solùm physicè, sed etiam moraliter voluntarius; hoc est, ut aut ad demeritum, aut ad meritum imputetur.

Resp. tres requiri. 1. Ut operans advertat, vel advertere potuerit, ex causâ positivâ, aut negativâ effectum illum secuturum esse: hujus conditionis defectu reus non est, qui debitâ cum cautione catapultam explodens, invitus seipsum occidit: 2. Ut effectum illum impedire potuerit auferendo, aut non ponendo causam: sic reus est, qui obscænam tabellam, quæ est occasio pravarum cogitationum, aut retinet apud se, aut vendit alteri: 3. Ut causam ex qua sequitur effectus, teneatur aut auferre, aut non ponere: Defectu tertiæ hujus conditionis non peccat Parochus, qui, excipiens mulierum confessiones, & debitâ cum prudentiâ se gerens in interrogatis, invitus pravas cogitationes & obscœnos motus patitur.

CAPUT II.

De iis quæ minuunt, augent, aut tollunt voluntarium.

Not. QUAESTIO potest esse de concupiscentiâ, de ignorantiâ, de metu: hìc expendendum est, quid concupiscentia, ignorantia, & metus ad voluntarium conferant.

CONCLUSIO I. Concupiscentia ex unâ parte auget voluntarium, & minuit ex alterâ.

Probatur. Voluntarium duo dicit, nimirùm ex parte voluntatis dicit propensionem ad actum, aut ad illius omissionem; & ex parte intelle-

tellectus, dicit cognitionem saltem virtualem finis, ad quem actus tendit, & circumstantiarum, quæ illum comitantur: atqui concupiscentia auget voluntarium consideratum secundùm propensionem voluntatis in actum; quò enim majore concupiscentiâ objectum aliquod desideratur, eò cum majori propensione voluntas ad illud objectum fertur: Minuitècontra voluntarium consideratum ex parte intellectûs, quia concupiscentia, cum in malum est, excæcat intellectum; iste enim plerumque judicat, prout affecta est voluntas: ergo concupiscentia auget ex unâ parte voluntarium, & minuit ex alterâ. Verùm cum propensio voluntatis in objectum, seu illius volitio ex advertentiâ rationis, sit id quod principem locum tenet in voluntario, sequitur dicendum esse, concupiscentiam simpliciter & absolutè augere voluntarium.

Objicies. Quod non minuit peccatum, non minuit voluntarium: atqui concupiscentia non minuit peccatum; alioquin enim dicendum esset, eos qui mortaliter peccant ex consuetudine, minùs esse reos, quàm sint ii qui unâ vice tantùm in peccatum labuntur: quod est absurdum.

Resp. neg. maj. Siquidem peccatum præcipuè petitur ex inordinato amore, quo voluntas aliquod objectum prosequitur; ac proindè, cum amor ille inordinatus sit intensior in homine, qui cum vehementiori concupiscentiâ fertur in objectum vetitum, aut omittit præceptum, sequitur necessariò, peccatum hominis illius esse gravius peccato, cujus fit reus alius homo, qui cum minore concupiscentiâ peccat. Nec obstat, quòd homo ille præ vehementiore concupiscentiâ quâ ardet, non ità, ac alius, attendat ad malitiam sui operis: Nam 1. ea attentionis debitæ privatio, pœna est ardoris illius, quo quis in actum lege prohibitum fertur, ac præsertim in impiis qui moraliter peccant ex consuetudine; nimirùm per

plures

plures præcedentes actus: ergo voluntariè inciderunt in pravum peccandi habitum. Hinc est, quòd peccatum ex consuetudine perpetratum, sit gravius eo quod semel tantùm perpetratum fuit: sequitur, reum in sacramento Pœnitentiæ teneri declarare peccati sui consuetudinem. Contrarium in hâc propositione asseruerant nonnulli; *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem*; sed Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. coactus, hâc censurâ propositionem illam, cum aliâ de dimidiatè tantùm confitentibus, notavit: *Doctrina his propositionibus contenta, falsa est, temeraria, in errorem inducit, sacrilegiis favet, Christianæ simplicitati, ministrorum Christi judicariæ potestati, confessioni s integritati, atque ipsius sacramenti institutioni ac fini derogat*. 2. Falsum est, quòd ut quis peccet, necesse sit, ut actu attendat ad malitiam sui operis, aut ut actu eam cognoscat: Scilicet idem Clerus Gallicanus in iisdem Comitiis anni 1700. hocce de illâ propositione: *Si peccatores consummatæ malitiæ, cum blasphemant, & flagitiis se immergunt, non habent conscientiæ stimulos, nec mali quod agunt notitiam, cum omnibus theologis propugno, eos hisce actionibus non peccare*: hoc (inquam) tulit judicium: *Hæc propositio falsa est, temeraria, perniciosa, bonos mores corrumpit, blasphemias, aliaque peccata excusat, & ut talis à Clero Gallicano* (in Comitiis generalibus anni 1641. die 12. Aprilis) *jam damnata est*.

CONCLUSIO 2. Ignorantia antecedens tollit voluntarium; consequens minuit; concomitans nihil aut augendo, aut minuendo, ad illud confert.

Probatur prima pars. Ignorantia antecedens est illa, quæ non solùm antecedit actum, sed & cui voluntas nullum omninò dedit locum, nec directè, nec indirectè; ac proindè quæ est omninò involuntaria tum in se, tum in causâ: atqui

ignorantia hujusmodi tollit omninò voluntarium ab actu, cujus est causa; actus enim ille est omninò contra voluntatis inclinationem, non actualem tantùm & virtualem, sed etiam interpretativam, ut patet in filio, qui charissimum patrem occidit, existimans post adhibitam debitam diligentiam, objectum in quod catapultam explodit, esse feram: occisio nimirùm illa patris nullo modo est voluntaria aut in se, aut in causa.

Objicies. Fornicatio quam quis nescit esse prohibitam, est peccatum, etiamsi fiat ex ignorantiâ antecedente: ergo est voluntaria, cum sit de ratione peccati, ut sit voluntarium; proindèque antecedens ignorantia non tollit omninò voluntarium.

Resp. argumentum esse de non supponente. Scilicet falsum est, fornicationem fieri posse ex ignorantiâ antecedente. Ratio est, quia ignorantia antecedens non ea est tantùm quæ actum præcedit, sed cui prætereà operans nullum omninò locum dedit, quamque superare non potest: at ignorantia de prohibitione fornicationis, non est hujusmodi; est enim, in iis in quibus reperitur, pœna præcedentis peccati: jugiter enim Deus spargit pœnales cœcitates super illicitas cupiditates. Prætereà ignorantia illa vinci potest, saltem cum auxilio gratiæ ordinariæ: ac per consequens nusquam reddit actum etiam quoad malitiam, omninò involuntarium.

Probatur altera conclusionis pars. Ignorantia consequens est ea quam voluntas vult, non directè quidem, sed indirectè; non adhibendo nimirùm debitam diligentiam quâ superaretur: atqui illa ignorantia minuit voluntarium; efficit enim, ut actus cujus est causa, sit contra inefficacem saltem voluntatis inclinationem, ut videre est in eo, qui amicum interficit latitantem in vepribus, existimans (sed vincibiliter) esse cervum.

Pro-

Probatur tertia pars. Ignorantia quæ nec est antecedens, nec consequens, sed quæ merè actum aliquem comitatur, nullo modo est illius causa, nullâ ratione in illum influit, sed illius respectu impertinenter se habet: atqui ignorantia quæ hujusmodi est, nec minuit, nec auget voluntarium; neque enim voluntarium augetur aut minuitur, nisi à causâ quæ in actum influat. Sic ignorantia hominis qui vehementer exoptans inimici mortem, illum occidit, putans, sed sine ullâ culpâ, esse feram, nullo modo in occisionem illam influit; ac proindè actum physicum, quo inimicus occisus est, nec voluntarium, nec involuntarium reddidit; quamvis tamen occisor ex eo capite postea peccet, quòd advertens cædem inimici, de eâ per ignorantiam concomitantem perpetratâ lætetur.

CONCLUSIO 3. Metus cadens in constantem virum, minuit quidem voluntarium, sed non tollit.

Probatur prima pars. Illud minuit voluntarium, quod minuit inclinationem & propensionem voluntatis: atqui metus cadens in constantem virum, eam minuit; quæ enim fiunt ex metu cadente in constantem virum, fiunt repugnante, saltem inefficaciter, voluntate, ut patet in mercatore, qui tempestate gravi sæviente, pretiosas merces in mare projicit, ut onere navim liberet, suæque vitæ consulat: reverà enim vellet eas servare, si absque propriæ vitæ periculo eas conservare posset; unde implicitè huncce actum elicit: Vellem servare merces magno labore conquisitas, nisi ex earum conservatione præsens navi naufragium immineret: ergo, &c.

Probatur altera pars. Illud non omninò tollit voluntarium, quod nec ex parte mentis tollit cognitionem, nec electionem ex parte voluntatis: atqui metus qui cadit in constantem virum,

nec ex parte mentis omninò tollit cognitionem, ut supponitur, nec electionem ex parte voluntatis; siquidem mercator qui sæviente tempestate, merces suas metu mortis projicit in mare, cognoscit & pretium suarum mercium, & vitæ periculum in quo versatur, & actionem ipsam, projectionem scilicet mercium; & præterea vult & eligit vitæ suæ conservationem præ mercium suarum pretio & conservatione: ergo, &c.

Objicies 1. Recepta est apud Patres & S. Thomam sententia, ea quæ fiunt ex metu, voluntariè non fieri, sed involuntariè: unde concludunt, eum qui solo pœnæ metu mandata servat, ea re ipsâ & verè non servare: ergo supponunt metum qui cadit in virum constantem, tollere omninò voluntarium.

Resp. dist. ant. Recepta est apud Patres sententia, ea quæ fiunt ex metu, esse involuntaria secundùm quid, conc. ant. esse involuntaria simpliciter & absolutè, neg. ant. Mercator v. g. qui cum imminet tempestas, merces suas projicit, habet quidem voluntatem eas conservandi, sed illa voluntas est inefficax eo quòd adsit efficax voluntas contraria vitæ conservandæ, quæ quidem efficax voluntas non stat cum mercium conservatione: unde projectio illa est involuntaria *secundùm quid*; at è contra voluntaria est *simpliciter & absolutè*: fit nimirùm ex deliberatione, prævio rationis judicio, aut saltem quod adesse potuit & debuit, & ex efficaci voluntate quâ mercator vult seipsum à morte incolumem servare.

Neç obstat laudata ex Patribus sententia, quâ asserunt, eum qui solo metu pœnæ præcepta servat, reipsâ ea non servare: intelligitur enim non de ipsâ substantiâ præceptorum, sed de modo, quo servari debent, hoc est, de charitate, ex cujus motivo, generali lege homines in omnibus operibus suis jubentur propter Dei gloriam agere,

re, ad eamque referre omnia opera, quæ ex deliberatione agunt, juxta illud Apostoli: *Omnia in gloriam Dei facite.*

Objicies 2. Qui ex metu mortis præcepta tum juris naturalis, tum positivi, sive divini, sive humani, quibusdam in circumstantiis non servat, excusatur à peccato: sic qui metu præsentis mortis parentibus non subvenit, reus non est: sic etiam qui ut vitæ suæ consulat, sabbati legem non observat, immunis est à peccato: atqui non ob aliud id accidit, quàm quòd eorum officiorum omissio, imminente metu mortis, non sit simpliciter & absolutè voluntaria: ergo metus cadens in virum constantem, voluntarium omninò tollit.

Resp. conc. maj. neg. min. Ratio est, quia, quòd quis in casibus, de quibus argumentum, non peccet, non oritur ex defectu voluntarii, aut sufficientis consensus, cum ille idem consensus satis sit ad peccandum in iis qui negativa Decalogi præcepta metu mortis infringunt, ut patet in eo qui metu mortis falsum fert testimonium, aut pejerat, aut coram tyrannis negat Christi fidem: Sed oritur ex eo, quòd præcepta affirmativa juris naturalis, seu quæ actum aliquem præcipiunt, non obligent pro quovis tempore, & quâvis in circumstantiâ; nec mens fuerit Dei aut hominum, sub tanto periculo cogere ad observationem præceptorum affirmantium: nisi tamen eorumdem præceptorum omissio vergat in Religionis aut Fidei contemptum, aut in commune detrimentum Reipublicæ, aut in proximi scandalum; iis enim in casibus omissio actuum, qui præceptis affirmativis jubentur, ipso jure naturali prohibita est.

Caput III.

De variis voluntarii speciebus.

Not. 1. Certum est, duas esse voluntarii species. Nempè aliud est voluntarium necessarium, aliud voluntarium contingens. Nec mirum: nam ex actibus qui à voluntate cum advertentiâ rationis procedunt, nonnulli sunt, qui ab eâ non possunt non procedere, alii verò possunt. Prioris generis est amor beatitudinis in communi; posterioris verò est viatorum amor in objectum, in quo beatitudo vel vera, vel apparens posita est. Ad prius voluntarii genus reducuntur operationes Dei ad intra; ad posterius autem operationes ad extra.

Not. 2. Certum est quoque, voluntarium quod est necessarium necessitate naturali, id est, quod omne rationis judicium prævenit (ut sunt quidam concupiscentiæ motus, qui ex inclinatione quidem corruptæ per peccatum voluntatis fiunt, sed absque aliquâ rationis advertentiâ) non esse liberum, seu hujusmodi voluntario necessario libertatem non convenire. Nam 1. id expresse docet S. Thomas, quæst. 6. art. 9. de malo, ubi sic loquitur: *Quidam posuerunt, quòd voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid agendum; nec tamen ponebant, quòd voluntas cogeretur: non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cujus principium est extra: unde & motus naturales inveniuntur aliqui necessarii, non tamen violenti*, &c. *Hæc autem opinio est hæretica: tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus. Non enim videtur esse meritorium, vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agat, quòd vitare non possit*. 2. Idem patet ex Pio Papa V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. qui has, quæ Bajo tribuntur, propo-

positiones damnarunt: *Quod voluntariè fit, etsi necessitate fiat, liberè tamen fit. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. Motus pravi concupiscentiæ sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto, Non concupisces. Unde homo eos sentiens, & non consentiens, transgreditur præceptum, Non concupisces; quamvis transgressio in peccatum non imputetur.*

Not. 3. Ex constitutione Innocentii X. contra quinque famosas propositiones infertur, voluntarium necessarium, etiam deliberatum, etiam supponens rationis advertentiam, satis non esse ad merendum aut demerendum in statu naturæ lapsæ: hæretica nimirùm est hæc propositio, quæ in laudatâ constitutione reperitur: *Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit imminutas à coactione.*

Not. 4. De iis, quæ hucusque dicta sunt, conveniunt Theologi: sed gravis est inter eos controversia, utrum, concesso, quòd voluntarium necessarium, etiam deliberatum, & rationis usum non preveniens, satis non sit ad merendum aut demerendum in statu naturæ lapsæ, sufficiat tamen ad constituendum, non quidem statum libertatis, hoc est, libertatem hominis viatoris; sed illius essentiam, prout nimirùm libertas communis est Deo, Beatis, & Viatoribus.

ARTICULUS I.

Utrum indifferentia sit de essentia libertatis.

Not. Circa eam quæstionem duplex est Theologorum scholasticorum sententia: Prima, quam Lovanienses in suis thesibus passim propugnant, quamque Thomassinus noster in suo tractatu de Incarnatione defendit, docet, voluntarium necessa-

cessarium, modò non præveniat usum rationis, modò sit deliberatum, satis esse ad constituendam libertatis essentiam: hoc est, docent illi theologi, ad libertatis essentiam aliud non requiri, quàm ut voluntas aliquid ex advertentiâ rationis, & ex deliberatione velit, quamvis non possit non velle. Hinc verò concludunt 1. Deum etiam quoad operationes ad intra, generationem nimirùm Verbi, productionem Spiritûs Sancti, suorum attributorum amorem, esse verè liberum. Concludunt 2. hominem viatorem esse quoque liberum libertate essentiali ad amorem boni in communi, ad beatitudinem in genere sumptam.

Aliiècontra Theologi contendunt, voluntarium necessarium, quamvis deliberatum, quamvis per reflexionem elicitum; quamvis rationis advertentiam præsupponat, satis non esse ad constituendam libertatis essentiam; sed prætereà requiri indifferentiam, hoc est, potentiam agendi & non agendi. Illi verò Theologi qui ad libertatis essentiam indifferentiam aliquam requirunt, non conveniunt inter se, an satis sit indifferentia contradictionis, hoc est, positio actûs cum potestate ad eum non ponendum, an verò requiratur indifferentia contrarietatis, *servato ordine finis*; id est, utrum ad libertatis essentiam non tantùm requiratur potentia ad omittendum actum qui ponitur; sed etiam utrum requiratur potentia ad ponendum contrarium, *servato ordine finis*, seu ad ponendum actum contrarium qui ad ultimum finem referri possit.

Conclusio. Non tantùm ad merendum aut demerendum in statu naturæ lapsæ, sed etiam ad libertatis essentiam, vera aliqua indifferentia requiritur.

Probatur 1. Ad id requiritur aliqua indifferentia, ad quod requiritur electio: nam electio non est circa necessaria; sed tantùm circa ea, quæ assumi possunt aut omitti: *Cùm electio* (inquit S.Tho-

S. Thomas 1. 2. quæst. 13. art. 2.) *fit præacceptio unius respectu alterius, necesse est, quòd electio sit respectu plurium, quæ eligi possunt; & ideo in his quæ sunt determinata ad unum, electio locum non habet:* Atqui electio est de essentiâ libertatis. Nam 1. idea quæ audito hoc nomine, *libertas*, statim se offert menti, est *electio*: 2. Libertas definitur à Sancto Thomâ 1. part. quæst. 61. art. 8. *Vis electiva mediorum, servato, non prætermisso, ordine finis.*

Probatur 2. Id ad libertatis essentiam requiritur, ratione cujus voluntas habet dominium in suos actus; unde cùm Genesis 4. Scriptura libertatis ideam tradit, meminit ejusmodi dominii: *Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Ejus quoque meminit Apostolus 1. ad Cor. 7. *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis:* atqui voluntas ratione indifferentiæ, seu potestatis agendi, aut non agendi, habet dominium in suos actus. Nam 1. ità censet S. Thomas libro 1. contra Gentes, cap. 68. ubi sic loquitur: *Dominium quod habet voluntas suprà suos actus, per quod in ejus potestate est velle vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, & violentiam causæ exteriùs agentis.* 2. Tantùm abest, ut voluntas dominium habeat in actum, ad quem non est indifferens, seu quem non potest non velle, quin ècontra actus ille dominetur voluntati, ut patet in amore beatitudinis in communi; qui quidem ità voluntati dominatur, ut cùm intellectus de beatitudine cogitat, voluntas ità illi amori subjicitur, ut ab eo temperare non possit.

Probatur 3. Id requiritur ad essentiam libertatis, quod requiritur, ut intellectus deliberet: deliberatio enim, saltem virtualis, necessaria est ad libertatem: ideò enim actus, quos vocant actus hominis, non sunt liberi, quòd ex deliberatione non procedant: atqui ad deliberationem requiritur indifferentia, seu potestas non agendi;

scili-

scilicet 1. nemo deliberatione utitur in iis rebus quas non potest omittere: sic nemo deliberat, an velit esse beatus, quia homo non potest non velle esse beatus. 2. S.Thomas 1.2. quæst.13. art.2. ad 2. expressè asserit, rationem in iis tantùm deliberare, ad quæ voluntas indifferens est, hoc est, quæ à voluntate omitti possunt. *Ex hoc* (inquit) *contingit, quòd homo est dominus sui actus, quòd habet deliberationem de suis actibus: ex hoc enim quòd ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in utrumque potest.*

Probatur 4. ex absurdis. 1. Si libertatis essentia staret sine indifferentiâ, Deus, quantumvis vellet, non posset efficere, ne actus à voluntate elicitus ex advertentiâ rationis, esset liber; siquidem non posset id efficere per coactionem: nempè voluntas in actibus elicitis cogi minimè potest, cum invita velle non possit; alioquin illius volitio esset volitio, & non esset volitio; quod est absurdum. Non posset quoque id efficere auferendo judicii indifferentiam, hoc est, impediendo, ne intellectus perciperet in voluntatis actu rationem, sub quâ à voluntate actus ille posset non amari: quia ex adversariis, illa judicii indifferentia libertati præsupponitur, cum velint, voluntatem esse liberam ad eliciendum actum amoris beatitudinis in communi, circa quem amorem non est in intellectu indifferentia judicii. Atqui absurdum dictu videtur DEUM non posse efficere, ne actus à voluntate elicitus ex advertentiâ rationis, non sit liber; siquidem in hominum voluntates supremum habet dominium: ergo, &c. 2. SS. Patres, & in primis Augustinus, sæpiùs affirmant, concordiam libertatis cum efficaciâ gratiæ esse difficillimam, obscurissimam, & à paucissimis intellectam: atqui id falsum esset in adversariorum sententiâ; siquidem facilè concipi potest stare cum efficaciâ gratiæ actum necessariò elicitum à voluntate ex rationis advertentiâ, hoc

est,

eft, actum, quem voluntas ità elicit, ut eum non poffit non elicere; neque enim gratia efficax, cùm in fuavi & victrici delectatione pofita eft, voluntatem cogit, aut tollit rationis advertentiam: ergo, &c.

Solvuntur argumenta ex Auguftino petita.

Objicies. Datur actus verè liber, quamvis voluntas ad eum non fit indifferens; hoc eft, quamvis voluntas eum omittere non poffit, feu quamvis fit neceffarius: ergo libertatis effentia pofita non eft in indifferentiâ. Probatur ant. Actus quo Beati Deum diligunt, eft verè liber, quamvis voluntas eum omittere non poffit, feu quamvis fit neceffarius; id enim variis in locis ab Auguftino docetur.

In Enchiridio, cap. 105. fic loquitur: *Sic oportebat hominem prius fieri, ut benè velle poffet, & malè; poftea verò fic erit, ut malè velle non poffit; nec ideo libero carebit arbitrio: multò quippè liberius erit arbitrium, quod omninò non poteft fervire peccato: neque enim culpanda eft voluntas, aut voluntas non eft, aut libera dicenda non eft, quia beati effe fic volumus, ut effe miferi non folùm nolimus, fed nequaquam prorsùs velle poffimus.*

Idem Sanctus Doctor in 5. de Civitate Dei, capite 10. de actu quem ex rationis advertentiâ facimus, hæc habet: *Si neceffitas noftra illa dicenda eft, quæ non eft in noftra poteftate, fed etiamfi nolumus, efficit quod poteft, ficut eft neceffitas mortis; manifeftum eft, voluntates noftras quibus rectè vel perperam vivitur, fub tali neceffitate non effe: multa enim facimus, quæ fi nollemus, non utique faceremus, quò primitùs pertinet & ipfum velle: nam fi volumus, eft; fi nolumus, non eft: non enim vellemus, fi nollemus. Si autem illa definitur effe neceffitas, fecundùm quam dicimus, Neceffe eft ut ità fit aliquid, vel ità fiat; nefcio, cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis.* Sic etiam paulò poft loquitur:

Cùm

Cùm dicimus, Necesse est, ut quod volumus, libero velimus arbitrio; & verum procul dubio dicimus, & non ideò ipsum liberum arbitrium necessitati subjicimus, quæ adimit libertatem.

Agens contra Philosophos, idem docet laudatus Sanctus Doctor lib.3.de libero arbitrio,ubi refellens errorem Ciceronis qui censebat,libertatem everti per Dei præscientiam, sic loquitur: *Voluntas nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate; porrò quia est in nostra potestate, libera est nobis: non enim est in nobis liberum quod in nostra potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus.*

Contra Manichæos scribens, non aliud docet. Scilicet libro 2. de actis cum Felice, cap. 5. cùm Manes hâc loquendi formulâ usus fuisset: *Qui sibi legem à Deo datam servare noluerunt*, statim Augustinus subjicit: *Video in his verbis confirmatum, etiam à nesciente quid loqueretur, liberum arbitrium: qui enim servare legem non vult, in potestate ejus est, si velit: non enim dixit, Non potuerunt; sed, Noluerunt: hoc certè quod nolunt servare legem, non à gente tenebrarum coguntur; si enim coguntur, non nolunt, sed non possunt.*

Contra Pelagianos conserens manus, expressè docet, in homine liberum arbitrium reperiri ad bonum, ex eo quòd volentes illud faciamus: *Ubi* (inquit libro de gratiâ,& libero arbitrio,c.2.) *ad aliquid faciendum, vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium.*

In libro de Naturâ & Gratiâ, cap. 46. Pelagio asserenti:*Voluntatis arbitrio ac deliberatione privatur, quidquid naturali necessitate costringitur*,S.Doctor respondet: *Perquàm absurdum est,ut ideò dicamus non pertinere ad voluntatem nostram, quòd beati esse volumus, cùm id omninò nolle non possimus nescio qua bona constrictione naturæ, nec dicere audemus, ideò Deum non voluntatem, sed necessitatem habere suæ justitiæ, quia non potest velle peccare.*

Ex

Ex iis autem Augustini locis sic argumenta conficiuntur. 1. Actus, quo post hanc vitam ità volemus esse beati, ut id non velle non possimus, est omninò necessarius; & tamen, ex Augustino, futurus est liber: ergo, ex eodem S. Doctore, libertas stat cum necessitate, hoc est, sine indifferentia, seu sine potestate ad omittendum actum quem elicimus. 2. Actus ille est liber, qui est in nostra potestate: atqui actus necessarius quem volumus, etiamsi non velle eum non possimus, est in nostra potestate. Id enim, ex Augustino, est in nostra potestate, quod cum volumus, facimus, cùm nolumus, non facimus. 3. Nisi actus quem volumus, sit liber, ridicula erit Augustini contra Pelagium argumentatio: ut quid Pelagio contendenti, quòd *quidquid naturali necessitate constringitur, illud privatur voluntatis arbitrio*, reponit Augustinus, necessitatem stare cùm voluntate?

Resp. 1. Augustinum, cùm egit de libertate, egisse contra duplicis generis Hæreticos, Manichæos nimirùm, & Pelagianos. Manichæi contendebant, in homine duplicem esse substantiam; malam unam quæ sit à principio nequam, bonam aliam quæ esset à principio bono. Hanc, volebant nonnunquam ab illâ ad suos actus cogi; ità ut voluntas actus suos eliceret ex coactione; ac proindè eam illos elicere, etiamsi nollet. Mirum igitur non est, quòd adversùs hæreticos illos disserens, scripserit, voluntatem esse liberam; hoc est, immunem à coactione, eo ipso quòd sit voluntas; sed nusquam asseruit, illam immunitatem à coactione, satis esse, ut voluntas perfectè sit libera libertate arbitrii, seu electionis: unde ad argumentum ex Augustino contra Manichæos disputante petitum, sic in formâ respondendum est: Actus est liber libertate inadæquate sumptâ, est in nostrâ potestate imperfectè & inchoatè, eo ipso quò volumus, quò est voluntarius, seu cùm fit cum volumus, conc' maj. Est liber

liber libertate adæquatè sumptâ, est in nostrâ potestate perfectè & integrè, neg. maj. Hoc est, Augustinus contra Manichæos disputans, docuit, ad libertatem requiri quidem immunitatem à coactione, & eam immunitatem semper reperiri in actu voluntario, quamvis necessario; sed non docuit, eam immunitatem à coactione, eam actûs volitionem satis esse, ut adæquatam libertatis essentiam constituat. Jam verò quòd Manichæi vellent, voluntatem à substantiâ nequam ad actus suos cogi, ostendi potest ex Fortunato Manichæo, qui disputatione secundâ Augustino respondens, sic loquitur: *Inviti peccamus, & cogimur à contraria & inimica nobis substantia........ Hoc nos dicimus, quòd à contraria natura, anima cogitur delinquere*. Contra autem illud Fortunati principium sic Augustinus arguit: *Ego nunc quæro abs te, quomodo habeamus peccatum, si natura contraria nos cogit facere, quod facimus? Qui enim cogitur necessitate aliquid facere, non peccat; qui autem peccat, libero arbitrio peccat*. Id verò eâdem disputatione secundâ sic probat Sanctus Doctor: *Si quis v. g. ligaretur ab aliquo cæteris membris, & de manu ejus falsum scriberetur sine propria ejus voluntate, quæro, si hoc judici patefaceret, possetne hunc hominem falsitatis nomine condemnare?* Unde, ut Augustinus sese Manichæis opponeret, itá definire debuit libertatem inadæquatè sumptam, ut externam coactionem, quam Manichæi admittebant, omninò tolleret. Libertas, seu voluntas, est (inquit libro de duabus animabus contrà Manichæos, capite 10.) *motus animi, cogente nullo, ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum*; cui quidem voluntatis definitioni, hanc aliam peccati, capite 11. subjicit: *Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere*. Ex duplici illâ sive voluntatis, sive peccati definitione Sanctus Doctor concludit, repugnare animas quæ naturâ

(ut

(ut Manichæi contendebant) malæ sint: Scilicet repugnat, animas esse malas, si non peccent; at non peccant si cogantur, cùm peccatum nihil aliud sit (inquit) quàm *voluntas retinendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere*. Unde postquam cap. 13. probavit, utramque sive voluntatis, sive peccati, definitionem, ostendit, naturas ex se nullo modo posse esse malas: *Unde* (inquit) *hoc docemus? de superioribus definitionibus voluntatis, atque peccati, quia dicere animas, & esse malas, & nihil peccare, plenum est dementiæ: dicere autem peccare sine voluntate, magnum deliramentum est: & peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis est, & insaniæ. Quamobrem illæ animæ quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciant; id est, si libero ad faciendum, & ad non faciendum motu animi carent; si denique iis abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccata earum tenere non possumus*. Ex his postremis verbis patet, Augustinum qui libertatem inadæquatè definierat: *Motus animi cogente nullo, ad aliquid retinendum vel adipiscendum*, eam adæquatè definire, cùm asserit, requiri prætereà, ut voluntas ab eo possit abstinere quod agit.

Resp. 2. Augustinum contrà Pelagianos disputantem, aliam circa libertatem viam iniisse ab eâ quam contrà Manichæos disserens amplexus fuerat. Pelagiani nimirùm contendebant requiri ad libertatem indifferentiam contrarietatis, etiam non servato ordine finis; hoc est, docebant, ad libertatem pertinere potentiam ad agendum bonum & malum.

Factum illud evidenter patet ex variis Augustini locis, & præsertim ex libro 1. Operis imperfecti contra Julianum. Positâ eâ Pelagianorum suppositione, sanctus Doctor infert sequi, nec Deum, nec Angelos, nec Beatos, esse liberos: nec enim aut Deum, aut Angelos, aut Beatos,

aliqua peccata delectare possunt: *Liberum non est, nisi quod duo potest velle; id est, bonum & malum:* (ait Augustinus libro 1. Operis imperfecti contra Julianum) *Liber ergo Deus non est, qui malum non potest velle; de quo etiam ipse dixisti, Deus nisi justus esse non potest. Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem?*

Urget idem argumentum Bernardus in libro de gratiâ & libero arbitrio, ubi sic ratiocinatur: *Nemo proinde putet, ideo dictum liberum, quòd æqua inter bonum & malum potestate aut facilitate versetur, cùm cadere quidem per se potuerit, non autem resurgere, nisi per Domini Spiritum. Alioquin nec Deus, nec Angeli sancti, cùm ità sint boni, ut non possint esse mali; nec prævaricatores item Angeli, cùm ità sint mali, ut etiam non valeant esse boni, liberi arbitrii esse dicuntur. Sed & nos illud post resurrectionem amissuri sumus; quando utique inseparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus.*

Iis verò præmissis, sic in formâ ad argumentum, ex Augustino contra Pelagianos dimicante petitum, respondendum est; Ex Augustino, Deus Angeli, Beati, sunt liberi circa ea quæ non sunt Deus ipse, aut quæ cùm eo non habent connexionem necessariam, conc. maj. circa Deum ipsum, aut circa ea quæ cum eo necessariam habent connexionem, neg. maj. Ratio est, quia si Deus, Angeli, Beati, essent liberi libertate arbitrii & electionis circa ea quæ Deus sunt, aut quæ cum eo necessariam habent connexionem, possent non amare Deum, possent temperare ab amore divino: Sed id reverà non possunt; alioquin enim (quod negat Augustinus contra Pelagianos) possent peccare, cum potentia peccandi in eo posita sit, ut quis possit à Deo recedere, & agere contra ordinem quem lex æterna servari jubet; ut nimirùm id diligatur, quod summè est diligendum.

Nec obstat, quòd Augustinus nonnunquam asse-

asserat, Beatos esse liberos circa Dei amorem; Viatores liberè velle felices esse: Iis nimirùm in locis loquitur de libertate inadæquatè sumptâ, hoc est, prout est idem cum volitione rei, ad quam inviti non cogimur; quæ quidem volitio minimè coacta, est pars libertatis, sed totam illius essentiam non constituit.

Solvuntur argumenta ex Bernardo petita.

Objicies. S. Bernardus non aliud docet, nec aliâ ratione loquitur, quàm Augustinus; imò ex ipso & sententias, & verba ipsa, excerpsisse videtur.

In libro de gratiâ & libero arbitrio, cap. 1. ubi sic definiit liberum arbitrium: *Habitus animi liber sui*, addit: *Siquidem non cogitur, non extorquetur: est quippè voluntatis, non necessitatis, nec negat se, nec præbet cuiquam, nisi ex voluntate: alioquin si compelli vales invitus, violentus est, non voluntarius: ubi autem voluntas non est, nec consensus; non enim est consensus, nisi voluntarius. Vbi ergo consensus, ibi & voluntas: Porrò ubi voluntas, ibi libertas, & hoc est quod dici puto liberum arbitrium.*

Ejusdem libri cap. 2. sic loquitur: *Ipsam verò quia impossibile est sibi non obedire de seipsa (nemo quippè aut non vult quod vult, aut vult quod non vult) etiam impossibile est de sua privari libertate.*

Capite 4. fusiùs idem docet: *Quomodo* (inquit) *ad bonum conversus per gratiam, humanæ voluntatis consensus eò liberè bonum, & in bono liberum hominem facit, quò voluntarius efficitur, non invitus pertrahitur; sic sponte in malum devolutus, in malo nihilominùs tam liberum quàm spontaneum constituit, sua utique voluntate ductum, non aliundè coactum, ut malus sit. Et sicut cælestis Angelus, aut etiam Deus ipse, permanet liberè bonus, propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate; sic profectò Diabolus æquè libere in malum corruit, &*

persi-

persistit, suo utique voluntatis nutu, non alieno impulsu: manet ergo libertas voluntatis, ubi etiam sit captivitas mentis, tam plena quidem in malis, quam in bonis, sed in bonis ordinatur.

Verbis illis hęc alia subjicit Doctor mellifluus: *Quòd autem solent homines conqueri, & dicere: Volo habere bonam voluntatem, & non possum; nequaquam huic præscribit voluntatis libertati, ut quasi vim & necessitatem in hac parte patiatur voluntas, sed planè illa libertate quæ dicitur à peccato, se carere testantur: nam qui vult habere voluntatem bonam, probat se habere voluntatem; non enim vult habere bonam, nisi per voluntatem; quòd si per voluntatem, & libertatem, sed libertatem à necessitate, non à peccato. Nimirum ut non valeat, cùm velit habere bonam, sentit quidem sibi deesse libertatem, sed profectò libertatem à peccato, quo utique docet premi, non perimi voluntatem.* Et posteà, *Cùm bonum volumus, bona est voluntas, cùm malum, mala est voluntas, utrobique voluntas, & ubique libertas: cedit siquidem voluntati necessitas.*

Ejusdem libri cap. 8. sic idem S. Doctor prosequitur: *Neque enim ad liberum arbitrium (quantùm in se est) pertinet, aut aliquando pertinuit, posse vel sapere, sed tantùm velle; nec potentem facit creaturam, sed tantùm volentem: non ergo si potens, aut sapiens, sed tantùm si volens esse desierit, liberum arbitrium amisisse putanda erit: ubi enim non est voluntas, nec libertas.* Quibus verbis hæc alia subjicit: *Liberum arbitrium ità ubique sequitur voluntatem, ut nisi illa penitùs esse desinat, isto non careat.* Et rursum: *Nec liberum arbitrium destruere, sive, quantùm in se est, aliquatenùs imminuere poterit quæcumque adversitas, vel necessitas.*

Cap. 11. hæc in eundem scopum scribit; *Nunc igitur ex eo potiùs liberum arbitrium dicitur, quòd sive in bono, sive in malo, æquè liberam facit voluntatem, cùm nec bonus quispiam, nec item malus dici debeat, aut esse valeat, nisi volens: tali jam ratione non incongruè dicitur, ad*

bonum se & ad malum habere æqualiter, quòd utrobique videlicet par sit ei, non quidem in electione facilitas, sed in voluntate libertas.

Capite 12. sic iterum loquitur: *Quid ergo fortè dissoluta est tota superior assertio de libertate voluntatis, quia nimirum inventa est cogi potuisse voluntas? Et plane, sed si cogi ab alio potuit, quàm à seipsa: quod si seipsa cogi compulsa & compellens, ubi amittere, ibi recipere visa est libertatem; vim quippè quam ipsa sibi intulit, à se pertulit: porrò quod à se voluntas pertulit, ex voluntate fuit, quòd ex voluntate fuit, jam non ex necessitate, sed voluntarium fuit: si autem voluntarium, & liberum.* Et postea: *Gemina compulsio, secundùm quod aut pati aliquid aut agere contra propriam cogimur voluntatem, quarum passiva quidem (sic enim prior illa rectè nominatur) potest nonnunquam fieri absque consensu voluntario facientis; sed activa, nunquam: proindè malum quod fit in nobis sine nobis, non est imputandum nobis, si tamen invitis: Cæterùm quod fit & à nobis, jam non sine culpa est voluntatis, velle planè convincimur, quod non fieret, si nollemus. Est ergo compulsio quædam etiam activa, sed nòn habet excusationem, cum sit & voluntaria.*

S. Bernardus sermone 81. in Cantica, eadem docet, quæ in libro de gratiâ & libero arbitrio fusè jam docuerat; sic enim loquitur: *Hanc vim à natura solus homo non patitur, & ideò solus inter animantia liber, & tamen, interveniente peccato, patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate, non à natura, ut ne sic quidem ingenita libertate privetur; quod enim voluntarium, & liberum.* Et postea: *Ita nescio, quo pravo & miro modo ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata necessitatem facit, ut nec necessitas, cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas, cum sit illecta, excludere necessitatem: est enim necessitas hæc quodam modo voluntaria.*

Hæc rursum ibidem scribit: *Vbinam quæso*

hanc necessitatem sentis? nonne in voluntate? nonne ergo parùm firmiter vis quod & necessariò vis? multùm vis quod nolle nequeas, nec multùm oblectans. Porrò ubi voluntas, & libertas: quod tamen dico de naturali, non de spirituali, qua libertate (ut ait Apostolus) Christus nos liberavit: nam de illa idem ipse dicit, Vbi Spiritus Domini, ibi libertas: ita anima miro quodam & malo modo sub hac voluntaria quadam & malè libera necessitate, & ancilla tenetur & libera; ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magisque miserum est, eò rea quò libera, eòque ancilla quò rea, ac per hoc ancilla quò libera. Et postea: *Non enim quod volo hoc ago, sed me, non alio, prohibente; & quod odi illud facio, sed me, non alio compellente; atque utinam prohibitio hæc, & hæc compulsio ita esset violenta, ut non esset voluntaria; forsitan enim hìc possem excusari; aut certè ita esset voluntaria, ut non violenta; profectò enim sic possem corrigi: nunc verò nusquam exitus misero patet, quem & voluntas (ut dixi) inexcusabilem, & incorrigibilem necessitas facit.*

Ex textibus, qui hucusque ex Bernardo prolati sunt, sic conficitur argumentum. Ille sensit ad libertatem non requiri indifferentiam, qui docuit, ibi esse libertatem, ubi est voluntas, seu consensus; Qui scripsit voluntatem in eo quod vult, non posse privari suâ libertate; Qui asseruit voluntatem non magis in amore boni, aut mali, amittere suam libertatem, quàm Deus in amore suæ justitiæ, quàm Angelus in amore Dei, quem videt intuitivè; Qui contendit hominem per hoc habere libertatem, per quod habet voluntatem; Qui affirmavit in eâ tantùm suppositione voluntatem, suam amittere libertatem, in quâ desinit velle; libertatem non destrui per necessitatem quæ non est ab extrinseco; Qui dixit voluntatem se ad bonum & malum habere æqualiter, quòd utrumque velit; Necessitatem, quam volun-

voluntas patitur, non tollere liberum, quia illa necessitas est voluntaria; Omne quod est voluntarium, esse liberum: Atqui ea omnia docuit, asseruit, affirmavit Bernardus, ut ex laudatis textibus patet: ergo Bernardo persuasum fuit, libertatis essentiam non esse positam in indifferentiâ, sed tantùm in actu quem voluntas ex advertentiâ rationis elicit; sive ille actus sit necessarius, ut est amor Dei in beatis, sive non sit necessarius, ut reverà non est in viatoribus.

Resp. eandem ad loca ex Bernardo petita adhibendam esse responsionem, quàm quæ ad Augustini textus adhibita est: Scilicet dicendum est, loqui ipsum de libertate inadæquatè, non autem de libertate adæquatè sumptâ: hoc est, velle eum, voluntatem, seu immunitatem à coactione, requiri quidem ad libertatem, sed ad eam satis non esse: unde postea definiens liberum, asserit, illud *voluntatis* esse, non verò *necessitatis*: ex quo patet, eum libertatem opponere necessitati; ac proindè censere eum, illud non esse liberum libertate adæquatè sumptâ quod est necessarium, seu quod ita ponitur, ut poni non possit.

Nec obstat, quòd Bernardus in illo suo opere passim definiat liberum per immunitatem à coactione, per lubentiam, quæ fit ex rationis advertentiâ: Nam in hoc imitatus est Augustinum qui simili loquendi more unam quidem, primam nimirùm libertatis conditionem, definiit, non autem aliam quæ non minùs illi essentialis est, indifferentiam nempè seu potentiam ad non ponendum actum, ad quem voluntas per efficacem Dei motionem determinatur.

Solvuntur argumenta quæ ex S. Thoma petuntur.

S. Thomas in quæstionibus disputatis, quæst. 3. de potentiâ, art. 7. ad 14. argumentum, liber-

tatem in solâ incogibilitate constituit: *Dicendum* (inquit) *quòd non quælibet causa excludit libertatem, sed solùm causa cogens; sic autem non est Deus causa operationis nostræ.*

Quæstione 10. art. 2. ad 5. *Dicendum* (ait) *quòd naturalis necessitas, secundùm quam voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut fælicitatem, libertati voluntatis non repugnat, ut docet Augustinus in 5. de Civit. Dei: libertas enim violentiæ aut coactioni opponitur: non est autem violentia, vel coactio in hoc, quòd aliquid secundùm naturæ suæ ordinem movetur; sed magis in hoc quòd naturalis motus impeditur, sicut cum impeditur grave, ne descendat ad medium: unde liberè voluntas appetit fælicitatem, licèt necessariò appetat illam; sic autem Deus sua voluntate liberè amat seipsum, licèt de necessitate amet seipsum, & necessarium est, quòd tantùm amet seipsum quantùm bonus est, sicut tantùm intelligit seipsum, quantùm est. Liberè ergo Spiritus sanctus procedit à Patre, nec tamen possibiliter, sed ex necessitate.*

Quæstione 22. de veritate, art. 1. ad 3. *Dicendum, quòd libertas secundùm Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturalis inclinationis. Ad 4. dicendum, quòd necessitas naturalis non repugnat dignitati voluntatis, sed sola necessitas coactionis. Ad 7. hoc est proprium voluntatis, in quantùm est voluntas, quòd sit domina suorum actuum.*

Quæstione 24. art. 4. in Corpore. *Respectu illius principalis voliti, quod est sua bonitas, voluntas divina necessitatem habet, non quidem coactionis, sed naturalis ordinis, quæ libertati non repugnat, secundùm Augustinum in 5. de Civit. Dei.*

Quæst. 24. art. 1. ad 7. huic argumento: *Servitus opponitur libertati: sed in homine invenitur servitus peccati, quia qui facit peccatum, servus est peccati: ergo in homine non est liberum arbitrium:*

trium: illi (inquam) argumento hisce verbis respondet: *Dicendum, quòd servitus peccati non dicit coactionem, sed vel inclinationem, in quantum peccatum præcedens aliquo modo inducit ad sequentia, vel per defectum naturalis virtutis, quæ non potest se à peccati macula eripere, cui semel se subdidit; & ideò semper in homine remanet libertas à coactione, per quam naturaliter est liberi arbitrii.*

In lib. tertium Sent. Dist. 18. art. 2. ad 5. *Dicendum, quòd etiamsi liberum arbitrium Christi esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest: tamen in hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis, sive meriti, quia in illud non coactè, sed spontè tendit, & ita est actus sui dominus.*

Ex laudatis hactenùs S. Thomæ textibus sic argumentum conficitur. Ille non censuit, indifferentiam, seu potestatem agendi, aut non agendi, pertinere ad libertatis essentiam, qui docuit ideò Dei operationem nòn tollere libertatem hominis, quòd eum ad agendum non cogat; necessitatem ei similem, per quam volumus esse beati, libertati non repugnare; libertatem opponi soli necessitati coactionis; Deum esse liberum respectu principalis voliti, licèt respectu illius habeat necessitatem, non quidem coactionis, sed naturæ propriæ; Christum fuisse liberum ad amandum Patrem, quamvis ad illius amorem esset ita determinatus, ut non posset non amare Patrem: Atqui ea omnia (ut ex laudatis ex eo textibus patet) docuit S. Thomas: ergo non censuit, indifferentiam, seu potestatem agendi, aut non agendi pertinere ad libertatis essentiam.

Resp. S. Thomam locis quæ nobis objecta sunt, loqui de libertate *voluntatis*, quæ coactionem excludit, non loqui verò de libertate *arbitrii*, seu de libertate quæ includit electionem: unde mirum non est, quòd dixerit, actum quo vo-

lumus esse beati, esse liberum; libertatem opponi soli coactioni; Christum fuisse liberum ad amandum Patrem, quamvis non potuerit eum non amare, quamvis ad unum determinatus; ideò fuisse liberum, quòd spontè & non coactè Patrem diligeret.

Nititur ea responsio ipsomet Sancto Thomâ, quæstione 24. de veritate: siquidem laudatæ quæstionis articulo 1. quærit, *utrum homo sit liberi arbitrii*. Post plurima quæ sibi objicit, argumenta, tandem sibi istud opponitur: *Liberum necessitati opponitur, sed respectu quorumdam voluntas hominis necessitatem habet; de necessitate enim vult beatitudinem: ergo non habet respectu omnium, libertatem, & ita non est liberum arbitrium quantùm ad omnia.*

Ad illud autem argumentum S. Doctor respondens, distinguit duplicem libertatem, libertatem nimirùm *voluntatis*, quæ fini adhæret, & libertatem *arbitrii*, vel *judicii*, quæ circa media versatur, & ea quæ sub electionem cadunt: Hanc, contendit excludere, illam verò, stare cum necessitate, quæ tamen à coactione sit immunis; sic enim loquitur: *Dicendum, quòd cum electio sit quoddam judicium de agendis, vel judicium consequatur, de hoc potest electio, quod sub judicio nostro cadit: judicium autem in agendis sumitur ex fine, sicut de conclusionibus, ex principiis. Unde sicut de principiis non judicamus, ea examinantes, sed naturaliter eis assentimus, & secundùm ea, omnia alia examinamus: ita & in appetibilibus de fine ultimo non judicamus judicio discussionis, vel examinationis, sed naturaliter approbamus, propter quod* DE EO NON EST ELECTIO, SED VOLUNTAS. *Habemus ergo respectu ejus,* LIBERAM VOLUNTATEM *cum necessitate naturalis inclinationis libertati non repugnare secundùm Augustinum 5. de Civit. Dei, non autem* LIBERUM JUDICIUM *propriè loquendo, cum non cadat sub electione.*

Eâ-

Eâdem diftinctione libertatis, quæ *voluntatis* dicitur, & libertatis quæ propriè dicitur libertas *arbitrii*, seu electionis, utitur idem S. Doctor quæstione 22. de veritate art. 5. ut tria vel quatuor solvat argumenta. Cum enim statuisset, voluntatem necessariò ferri in beatitudinem, eamque necessariò velle, numero primo has sibi objectiones opponit: *Secundùm Augustinum in 5. de Civit. Dei, si aliquid est voluntarium, non est necessarium: Sed omne quod volumus, est voluntarium: Ergo nihil est necessariò volitum, & voluntas non vult aliquid ex necessitate.* Numero 3. *Libertas opponitur necessitati: sed voluntas est libera: ergo non de necessitate aliquid vult.* Numero 4. *Præterea Bernardus dicit, quòd liberum arbitrium ex ingenita voluntate, nulla necessitate movetur: sed dignitas voluntatis auferri non potest: ergo non potest voluntas aliquid de necessitate velle.* Numero 5. *Præterea potestates naturales se habent ad opposita secundùm Philosophum: sed voluntas rationalis est potentia; est enim in ratione, ut dictum est in 3. de anima: ergo se habet ad opposita, & ita non est determinata ad unum.*

Ad eas autem objectiones S. Thomas respondet eâdem, quæ suprà, adhibitâ distinctione, scilicet libertati voluntatis, prout natura quædam est, necessitatem minimè repugnare, quamvis repugnet voluntati, prout est potentia rationalis, regiturque rationis judicio & arbitrio.

Unde ad 1. respondet, quòd authoritas illa Augustini, *est intelligenda de necessitate coactionis, quæ repugnat voluntati; non autem de necessitate naturalis inclinationis, quæ secundùm Augustinum in 5. de Civit. voluntati non repugnat.* Numero 3. *Dicendum* (inquit) *quòd libertas secundùm Augustinum opponitur necessitati coactionis, non autem naturali inclinationi.* Ad ultimam denique objectionem sic respondet: *Dicendum*

quòd voluntas, in quantùm est rationalis, ad opposita se habet: hoc enim est considerare ipsam secundùm quod est ei proprium; sed prout est natura quædam, nihil prohibet, eam determinari ad unum. Quibus ex verbis patet, S. Doctorem censere, duplicem respectum in voluntate distinguendum esse, primum, prout voluntas natura quædam est, & communis appetitus; sub quo quidem respectu potest cum necessitate, & cum determinatione ad unum stare, nec de eâ intelligitur esse ad opposita. Sed præterea considerari potest secundùm id quod est ei proprium & peculiare, seu prout est appetitus rationalis, hoc est, qui ratione, judicio, arbitrio, regitur: sub quo respectu voluntas est rationalis potentia, quæ verti potest ad opposita, & est immunis à necessitate & determinatione ad unum; sicque dicitur libertas arbitrii, quæ licèt non in aliâ, quàm in voluntate, potentiâ, sedem habeat, non est tamen ea libertas quæ *voluntatis* dicitur, quæque ad finem sponte suâ fertur, sed est libertas quæ *arbitrii* dicitur, quæ circa media versatur, & ratione judice & arbitrâ, unum medium præ cæteris mediis eligit.

Præter loca quæ hucusque retulimus, alius est locus apud eundem S. Doctorem, in quo eandem distinctionem libertatis in libertatem *voluntatis*, & in libertatem *arbitrii*, supponit.

Scilicet, quæst. 10. de Potentiâ, articulo 2. quærit, utrum in divinis sit una tantùm Processio, vel plures. Numero 5. objicit sibi, *quòd voluntas libera est; quod ergo procedit per modum voluntatis, procedit etiam per modum libertatis. Si ergo Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, oportet, quòd procedat per modum libertatis: quod autem procedit per modum libertatis, potest procedere & non procedere.*

Ad illud autem argumentum hisce verbis respondet: *Dicendum, quòd naturalis necessitas, secundùm quam voluntas aliquid ex necessitate velle*

dici-

dicitur, ut fœlicitatem, LIBERTATI VOLUNTATIS *non repugnat, ut S. Augustinus docet lib. 5. de Civit. Dei. Libertas enim voluntatis, violentiæ vel coactioni opponitur: Non est autem violentia, vel coactio in hoc, quòd aliquid secundùm ordinem naturæ suæ moveatur; sed magis in hoc, quòd naturalis motus impeditur, sicut cum impeditur grave, ne descendat ad medium. Unde voluntas liberè appetit fœlicitatem, licèt necessariò appetat illam. Sic autem & Deus sua voluntate liberè amat seipsum, licèt de necessitate seipsum amet quantùm bonus est. Liberè ergo Spiritus Sanctus procedit à Patre, non tamen possibiliter, sed ex necessitate.*

Ex quibus verbis patet, S. Doctorem eò loci agere de libertate voluntatis, prout voluntas est, hoc est prout ad ultimum finem fertur, sicut per simplicem intelligentiam intellectus fertur ad prima principia; non autem de voluntate, ut est liberi arbitrii, seu prout est voluntas rationalis, quæ ratione judice & arbitrâ circa objectum aliquod versatur; neque enim vel unum apicem in illo aut similibus aliis locis scripsit S. Thomas, quo significaret, voluntatem, ut est liberi arbitrii, stare cum necessitate; è contra semper docuit esse ad opposita.

Nec explicationibus quæ hucusque à nobis allatæ sunt, obstat, quòd S. Doctor, Augustinum imitatus, non semel asseruerit, libertatem esse positam in immunitate à coactione: Siquidem in locis, ubi eum loquendi modum usurpat, loquitur de libertate secundùm id, quod primùm tanquam principium includit, non autem de libertate secundùm id quod secundo loco dicit. Ratio est, quia S. Thomas comparat libertatem cum cognitione primorum principiorum: quemadmodum ergo cognitio primorum principiorum requiritur ad discursum, sed non est totus discursus; ita & libertas requirit amorem finis tanquam principium, sed ille amor finis non est tota

ipsa libertas: idque ostenditur ex 1. parte, quæst. 60. art. 2. ubi S. Doctor expressè asserit, actus liberos à necessariis oriri, sicut motus omnis oritur ab immobili, & in ipsis etiam Angelis asserit, *naturalem dilectionem esse principium electivæ, quia id quod pertinet ad prius, habet rationem principii. Vnde cum natura sit primum quod est in unoquoque, oportet, quòd id quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet.*

Idem repetit ejusdem 1. part. quæst. 62. art. 1. *Necessitas naturalis* (inquit) *non repugnat voluntati, quinimò necesse est, quòd sicut intellectus ex necessitate inhæret primis principiis, ita & voluntas ex necessitate inhæreat ultimo fini, qui est beatitudo: finis enim se habet in operativis, sicut principium in speculativis, ut dicitur in 2. Physicorum. Oportet enim, quòd illud quod naturaliter alicui convenit, & immobiliter, sit fundamentum & principium omnium aliorum, quia natura rei est primum in unoquoque, & omnis motus fundatur in immobili.*

ARTICULUS II.

Quæ indifferentia ad libertatem requiratur.

Not. 1. INDIFFERENTIA dividitur in indifferentiam contradictionis, & in indifferentiam contrarietatis. Prima, posita est in potentia agendi aut non agendi, seu in positione actus cum potentiâ ad non ponendum illum actum: & hæc, passim vocatur indifferentiâ exercitii. Secunda è contrà consistit in potentiâ agendi, & ponendi actum contrarium, hoc est, in positione actus alicujus cum potentia ad actum contrarium: & hanc, vocant indifferentiam specificationis, ut est ea quæ versatur circa odium v. g. & amorem.

Not. 2.

Not. 2. Indifferentia contrarietatis quæ verſatur circa actus ſpecie diverſos, vel eſt ſervato & non prætermiſſo ordine finis, vel non ſervato & prætermiſſo ordine finis. Sic homo qui in ordine ad debitum ultimum finem poteſt eligere duos actus ſpecie diverſos, jejunium v. g. vel eleemoſynam, dicitur indifferens indifferentiâ contrarietatis, ſervato & non prætermiſſo ordine finis: E contrà homo qui volens occidere alium, poteſt eligere venenum, aut pugionem, dicitur indifferens indifferentiâ contrarietatis, non ſervato ordine finis; malum enim finem, hominis ſcilicet occiſionem, ſibi proponit.

Not. 3. Indifferentia contradictionis iterùm dividitur in ſuſpenſivam & activam. Prior, eſt inactio quædam ſine ulla determinatione ad unum potiùs quàm ad aliud; poſterior è contra eſt poſitio actus cum potentiâ ad non ponendum illum actum.

CONCLUSIO I. Indifferentia quæ eſſentialis eſt libertati, non eſt indifferentia contrarietatis, non ſervato & prætermiſſo ordine finis.

Probatur. Indifferentia quæ eſt eſſentialis libertati, non eſt potentia ad bonum & malum: atqui indifferentia contrarietatis, non ſervato & prætermiſſo ordine finis, eſt potentia ad bonum & malum: ergo non eſt eſſentialis libertati. Major propoſitio eſt evidens; quotieſcumque enim eliguntur aliqua quę ad debitum finem non referuntur, eſt peccatum: in omnibus enim homo qui deliberatè agit, debet ſibi debitum & rectum finem proponere.

Minor propoſitio oſtenditur 1. ex Auguſtino, qui expreſsè contra Pelagianos probavit, potentiam peccandi non eſſe de eſſentiâ, imò ſummam eſſe libertatis imperfectionem: *Liberum non eſt* (inquit Auguſtinus libro 1. operis imperfecti contra Julianum) *niſi quod duo poteſt velle,*

le, id est, bonum & malum? Liber ergo Deus non est, qui malum non potest velle; de quo etiam ipse dixisti, Deus nisi justus esse non potest. Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem? 2. Ex Bernardo in libro de gratiâ & libero arbitrio 3. quem laudavimus exponentes Augustini de libertate contra Pelagianos differentis sententiam. 3. Ex S. Thomâ, qui in 2. Sent. dist. 25. quæst. 1. art. 2. ad 2. sic loquitur: *Ad rationem liberi arbitrii non pertinet, ut indeterminatè se habeat ad bonum, vel ad malum, quia liberum arbitrium per se in bonum ordinatum est, cum bonum sit objectum voluntatis, nec in malum tendat, nisi propter aliquem defectum, quem apprehendit ut bonum, cum non sit voluntas, aut electio, nisi boni, aut apparentis boni: Et ideò ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in malum tendere non potest, quia imperfectum esse non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere, vel non facere possit: & hoc Deo convenit, bona enim quæ facit, potest non facere; nec tamen malum facere potest.*

CONCLUSIO 2. Indifferentia contrarietatis, servato & non prætermisso debito fine, reperitur in libertate, hoc est libertas se extendit ad media contraria, quæ ordinem dicunt ad debitum finem.

Probatur 1. Indifferentia contrarietatis est potentia eligendi duo media sibi invicem opposita in ordine ad debitum finem ultimum: atqui ea potentia nonnunquam reperitur in libertate, ut patet in homine qui potest aut per virginitatem, aut per castitatem conjugalem, seipsum ad debitum finem ultimum dirigere: ergo indifferentia contrarietatis, servato & non prætermisso debito fine, nonnunquam reperitur in libertate. Idque expressè S. Thomas docuit 1. part. quæst. 61. art. 8. ubi sic definit libertatem: *Libertas est vis electiva mediorum, servato & non prætermisso ordine finis.*

Addita eſt vox iſta, *Nonnunquam*, eò quòd aliquando unum ſit medium, quo homo ſeipſum ad debitum ultimum finem dirigere poteſt, ut patet in eo qui martyrio damnatur in odium Chriſtianæ fidei: eâ nimirùm in circumſtantiâ homini illi non ſuppetit aliud medium, quo æternæ ſuæ ſaluti conſulere valeat.

Probatur 2. authoritate & ratione S. Thomæ, quæſt.22. de veritate, art.6. Sanctus Doctor quærit: *Vtrum voluntas de neceſſitate velit, quidquid vult.* Triplicem autem diſtinguit voluntatis & libertatis indifferentiam; primam, *quantùm ad actum*, in eo poſitam, quòd voluntas poſſit agere & non agere; ſecundam, *quantùm ad objectum*, quæ quidem in eo conſiſtit, quòd voluntas plura & diverſa quæ ad ultimum finem perducere poſſunt, eligere valeat; tertiam, *quantùm ad ordinem finis*, in quantùm ſcilicet voluntas poteſt velle aut bonum aut malum.

Sed antequam S. Doctor explicet triplicem illam indifferentiam, proponit principium, ex quo tanquam à primo fonte oritur omnis motus voluntatis; appetitum nempè finis ultimi. *Reſpondeo* (inquit) *dicendum, quòd ex hoc aliquid dicitur eſſe neceſſarium, quòd eſt immobiliter determinatum ad unum: Vndè quòd voluntas indeterminatè ſe habeat reſpectu multorum, non habet reſpectu omnium neceſſitatem, ſed reſpectu eorum tantùm, ad quæ naturali inclinatione determinatur, ut dictum eſt: & quia omne mobile reducitur ad immobile, & indeterminatum ad determinatum, ſicut ad principium; ideò oportet, quòd id ad quod voluntas eſt determinata, ſit principium appetendi ea ad quæ non eſt determinata, & hoc, eſt ultimus finis.*

Poſito conſtanti illo principio, S. Thomas ſic explicat, quâ ratione voluntas non appetat neceſſariò ea quæ ſunt ad finem: *Invenitur autem indeterminatio voluntatis reſpectu trium, ſcilicet reſpectu objecti, reſpectu actus, & reſpectu ordinis ad finem. Reſpectu objecti quidem, eſt indeterminata*

ro-

voluntas quantùm ad ea quæ sunt ad finem ipsum ultimum, ut dictum est: quod ideò contingit, quia ad finem ultimum multis viis perveniri potest, & diversis diversæ viæ competunt perveniendi in ipsum. Et ideò non potuit esse appetitus voluntatis determinatus in ea quæ sunt ad finem, sicut est in rebus naturalibus, quæ ad certum finem, & determinatum, non habent nisi certam & determinatam viam. Et sic patet, quòd res naturales, sicut de necessitate appetunt finem, ità & ea quæ sunt ad finem, ut nihil sit in eis quod possint appetere, vel non appetere. Sed voluntas de necessitate appetit ultimum finem, ut non possit ipsum non appetere: sed non de necessitate appetit aliquid eorum quæ sunt ad finem. Unde respectu hujus est in potestate ejus appetere hoc vel illud.

Explicatâ illâ voluntatis indeterminatione respectu variorum objectorum, quæ sunt ad finem, idem S. Doctor exponit indeterminationem respectu actûs, seu respectu exercitii: *Secundò* (inquit) *est voluntas indeterminata respectu actus, quia circa objectum determinatum potest uti actu suo, cùm voluerit, vel non uti. Potest tamen exire in actum volendi respectu cujuslibet, & non exire, quod in rebus naturalibus non contingit. Grave enim semper descendit deorsum in actu, nisi aliquid prohibeat: quod exindè contingit, quòd res inanimatæ non sunt motæ à seipsis, sed ab aliis; unde non est in eis moveri & non moveri. Res autem inanimatæ moventur à seipsis; & inde est, quòd voluntas potest velle, & non velle.*

Tandem sic idem S. Thomas proponit tertiam indeterminationis speciem, quæ est respectu ordinis ad finem: *Tertiò* (ait) *indeterminatio voluntatis est respectu ordinis in finem, in quantùm voluntas potest appetere id quod secundùm veritatem in finem debitum ordinatur, vel secundùm apparentiam tantùm; & hæc indeterminatio ex duobus contingit, scilicet ex indeterminatione circa objectum, in his quæ sunt ad finem; & iterum ex indetermina-*

tio-

tione apprehensionis, quæ potest esse recta, & non recta. Sicut enim ex aliquo principio verbo dato non sequitur falsa conclusio, nisi per aliquam falsitatem rationis assumentis aliquam falsam, vel falsò ordinantis principium in conclusionem: Ità ex quo inest appetitus rectus ultimi finis, non posset sequi, quòd aliquis aliquid inordinatè appeteret, nisi ratio acciperet aliquid inordinatè in finem, quod non est ordinabile in finem: sicut qui appetit beatitudinem appetitu recto, nunquam deducetur in appetendam fornicationem, nisi in quantùm apprehendit eam ut quoddam hominis bonum, in quantùm est quoddam delectabile bonum, & sic ordinabile in beatitudinem, velut quandam imaginem ejus. Et ex hoc sequitur indeterminatio voluntatis, quæ potest bonum vel malum appetere.

Tribus illis indeterminationis speciebus eo, quo dictum est, modo explicatis, idem Sanctus Doctor eas omnes ad se invicem comparat, aperitque, quænam libertati conveniat, quæve ejusdem libertatis sit defectus: *Cùm autem voluntas dicatur libera, in quantùm necessitatem non habet, libertas in tribus considerabitur, scilicet quantùm ad actum, in quantum potest velle & non velle; & quantùm ad objectum, in quantùm potest velle hoc vel illud, vel ejus oppositum, & quantùm ad ordinem finis, in quantùm potest velle bonum vel malum.*

Quæ verò ex iis indifferentiis per se libertati competat, ipsamque in omni statu consequatur, vel quæ ab eâ, ratione statûs, sejungi possit, hisce verbis fusè tradit: *Sed quantùm ad primum bonum inest libertas voluntati in quolibet statu naturæ, respectu cujuslibet objecti: Secundùm verò bonum est respectu quorumdam objectorum, scilicet respectu eorum, quæ sunt ad finem, & non ipsius finis; & etiam secundùm quemlibet statum naturæ. Tertium verò non est respectu omnium objectorum, sed quorumdam; eorum scilicet quæ sunt ad finem: nec verò cujuslibet status naturæ, sed illius tantùm, in quo na-*

natura deficere potest. Nam ubi non est defectus in apprehendendo & conferendo, non potest esse voluntas mali in his quæ sunt ad finem, sicut patet in beatis; & pro tanto dicitur, quòd velle malum nec est libertas, nec pars libertatis, quamvis sit libertatis signum.

Ex iis quæ huc-usque dicta sunt, evidenter patet, S. Thomam docuisse 1. indifferentiam quoad actum, quam & exercitii vocant, essentialem esse libertati in omni statu: 2. indifferentiam quoad diversa objecta, seu quam vocant contrarietatis, vel (ut alii loquuntur) specificationis, servato tamen ordine finis, pertinere etiam ad libertatem, quoties diversa illa objecta, servato ordine finis, occurrunt: 3. nec in Deo, nec in Angelis, nec in beatis reperiri indifferentiam quoad amorem terminatum ad Deum; nec in viatoribus respectu beatitudinis in communi, reperiri indifferentiam aliquam; ac proindè nec libertatem arbitrii: 4. indifferentiam contrarietatis, seu specificationis, non servato, aut prætermisso ordine finis, non esse essentialem libertati; sed summum illius defectum, ortum ex statu viatoris, & naturæ per peccatum corruptæ.

Ex iisdem S. Thomæ principiis evidenter sequitur, majorem esse libertatem in Deo, quàm in Angelis & in Beatis; majorem quoque in Angelis & Beatis, quàm fuerit in Adamo innocente; majorem tandem in Adamo innocente, quàm fuerit posteà in Adamo per peccatum lapso. Ratio est, quia eò major est libertas, quò major est indifferentia; indifferentia enim (ut ostendimus) est ipsa libertatis essentia: atqui circa creaturas circa quas solùm versatur Dei, Angelorum, & Beatorum libertas, major est indifferentia in Deo, quàm in Angelis & Beatis; major quoque in Angelis & Beatis, quàm fuerit in Adamo innocente; major etiam in Adamo innocente quàm fuerit postea in Adamo per peccatum

lapso:

lapso: Eò nimirum est major indifferentia circa aliquem actum, circa aliquod objectum, quò major est independentia ab illo actu, ab illo objecto: Sed in Deo major est independentia à creaturis, quæ sunt objectum libertatis, quàm in Angelis & Beatis; major in Angelis & Beatis quàm in Adamo innocente; major etiam in Adamo innocente, quàm fuerit postea in Adamo per peccatum lapso; tantò siquidem major est à creaturis independentia, quò major est adhæsio ultimo fini determinatè sumpto, hoc est, Deo ipsi, in quo sita est objectiva beatitudo: atqui (ut patet) major est illa adhæsio in DEO quàm in Angelis & Beatis; major in Angelis & Beatis, quàm fuerit in Adamo innocente; major etiam in Adamo innocente, quàm fuerit posteà in Adamo per peccatum lapso: ergo, &c.

Conclusio 2. Indifferentia suspensiva nec est essentialis libertati, nec illius aut perfectio aut conditio.

Probatur. Indifferentia suspensiva est privatio cujuslibet actûs; ideò enim aliquis dicitur in suspenso esse, quòd sit sine ullo actu, sine ullâ determinatione ad unum potiùs, quàm ad aliud: atqui privatio cujuslibet actûs, nec est essentia, nec perfectio, nec conditio libertatis; nam alioquin dicendum esset 1. Deum qui circa creaturas agit, non esse liberum; hominem sub gratiâ efficaci constitutum, non esse quoque liberum, cùm in eo statu agat & operetur: sed absurdum est consequens: ergo, &c.

Confirmatur 1. Eò perfectior est potentia, quò propior est suo actui; potentia enim est propter actum: atqui per determinationem ortam ex divinâ motione voluntas est propior suo actui; scilicet est cum ipso actu conjuncta, cùm motio, si sit efficax, voluntatem infallibiliter applicet ad actum: ergo, &c. 2. Eò perfectior est libertas quò voluntas remotior est à peccato; potentia enim peccandi est defectus libertatis: sed voluntas

tas per gratiæ efficacis motionem est remotior à peccato; per eam enim voluntas ad bonum determinatur: hinc meritò hæc habet Augustinus in libro de Correptione & Gratiâ, cap. 8. *Voluntas non libertate consequitur gratiam, sed gratia libertatem.* Hinc etiam meritò scribit epistolâ 108. falsò existimare eos gratiâ oppugnari libertatem, cùmècontra per eam perficiatur: *Quomodo* (inquit) *dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur hominem, quisquis suo corde credit in Deum, non nisi sua libera credere voluntate; cùm potiùs ipsi oppugnent liberum arbitrium, qui oppugnant gratiam Dei, qua verè ad bona eligenda, & agenda fit liberum.*

ARTICULUS III.

De radice libertatis.

Not. HIc quærendum est 1. utrum indifferentia judicii sit radix libertatis; 2. utrum stante indifferentiâ judicii circa aliquod objectum, vel circa aliquem actum, fieri possit, ut voluntas circa illud objectum, aut circa illum actum non sit libera.

CONCLUSIO I. Indifferentia judicii circa aliquod objectum, aut circa aliquem actum, est radix libertatis.

Probatur. Illud est radix libertatis, ratione cujus voluntas est indifferens circa aliquod objectum, aut circa aliquem actum; indifferentia nimirùm (ut superiùs probatum fuit) est ipsamet libertatis arbitrii essentia: atqui ratione indifferentiæ judicii circa aliquod objectum, vel circa aliquem actum, voluntas est indifferens circa objectum, vel actum: siquidem tunc voluntas est indifferens circa objectum aliquod, vel circa actum aliquem, cùm motivum habet, propter quod objectum illud, actum illum, amet, aut non amet: sed ratione indifferentiæ judicii, volun-

luntas motivum habet, propter quod amet objectum, aut actum; nempè indifferentia judicii in eo posita est, quòd intellectus aut in objecto, aut in actu, apprehendat speciem boni, aut speciem mali: at quotiescumque intellectus in eodem objecto, in eodem actu, apprehendit speciem boni, aut speciem mali, voluntas motivum habet, propter quod illud objectum, illum actum amet, aut non amet, eligat, aut non eligat: ergo ratione ejusdem indifferentiæ judicii voluntas est indifferens circa aliquod objectum, circa aliquem actum.

Hinc verò patet 1. libertatem arbitrii ad amandum Deum non esse in Beatis; neque enim eorum intellectus, cùm in eo statu judicet de rebus, ut sunt, in Deo apprehendit aliquam speciem mali, ratione cujus voluntas beatorum possit non amare Deum. Patet è contra 2. libertatem arbitri circa quamcumque creaturam, in Beatis reperiri; scilicet intellectus Beatorum multos defectus apprehendit in creaturis, ratione quorum potest eorum voluntas eas, servato ordine finis, aut prosequi, aut non prosequi. Patet 3. in viatoribus circa Dei amorem reperiri libertatem arbitrii: Scilicet intellectus viatoris in illo amore apprehendit speciem mali in quantùm amor ille impedit, ne homo viator suis passionibus obtemperet, & seipso (ut ad id corruptâ per peccatum voluntate fertur) fruatur.

Confirmatur argumentum authoritate Sancti Thomæ, qui in 2. Sent. dist. 25. quæst. 1. art. 2. ex eâ judicii indifferentiâ repetit originem & radicem libertatis, hoc est, asserit; ideò libertatem arbitrii circa aliqua reperiri, quòd circa illa judicium sit indifferens, seu quòd in illis quandam speciem boni, & quandam mali speciem apprehendat; sic enim loquitur: *Quantumcumque aliquid in creatis ostendatur bonum, potestati ejus* (voluntatis) *remanet eligere illud, vel non eligere.* *Cujus*

Cujus ratio est, quia objectum intellectus est verum; objectum autem voluntatis est bonum. Invenitur autem aliquod verum, in quo nulla falsitatis apparentia admisceri potest, ut patet in dignitatibus: Unde intellectus non potest subterfugere, quin illis assentiat. Similiter etiam invenitur aliquod falsum, quod nullam veri apparentiam habet, ut patet in oppositis dignitatum: unde illis intellectus nullatenus assentire potest. Similiter etiam si proponatur voluntati aliquod bonum, quod completam boni rationem habeat, ut ultimus finis, propter quem omnia appetuntur, non potest voluntas hoc non velle: unde nullus potest non velle esse felix, aut velle esse miser. In his autem quæ ad finem ultimum ordinantur, nihil invenitur adeò malum, quin aliquod bonum admixtum habeat, nec aliquid adeò bonum, quod in omnibus sufficiat. Unde quantumcumque ostendatur bonum vel malum, semper potest adhærere, & fugere in contrarium, ratione alterius quod in ipso est: ex quo accipitur, si malum est simpliciter, ut apparens malum; & inde est, quòd in omnibus quæ sub electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc solo determinationem habens, quòd felicitatem naturaliter appetit, & non determinatè in hoc vel illo. Hactenùs S. Thomas.

CONCLUSIO 2. Stante indifferentiâ judicii, fieri non potest, ut voluntas non remaneat libera.

Probatur. 1. Stante indifferentiâ judicii circa aliquod objectum, aut circa aliquem actum, fieri non potest, ut voluntas non remaneat circa illud objectum, aut circa illum actum indifferens: ergo fieri quoque non potest, ut non remaneat libera, cùm libertas arbitrii essentialiter in indifferentiâ posita sit. Probatur ant. Stante indifferentiâ judicii, nihil est, per quod voluntas necessitetur ad objectum, aut ad actum;ècontrà est aliquid verè vel apparenter in objecto, aut in actu, quod amare possit, aut non amare: ergo nihil est quo voluntas necessitetur; neque

enim

enim ei necessitas circa actum aut objectum imponitur, nisi quia nihil vel verè vel apparenter est in objecto, vel in actu, ratione cujus aut objectum, aut actum amare, vel non amare possit.

Probatur 2. Voluntas remanet libera, quamdiù ad unum non determinatur necessariò; sola enim necessitas opponitur libertati, quæ quidem (ut dictum fuit) est indifferens ad actum, aut ad non actum, ad aliquod objectum, aut ad oppositum, servato ordine finis: atqui stante indifferentiâ judicii, voluntas necessariò non determinatur ad unum; si enim ad unum necessariò determinaretur, ea determinatio oriretur aut ex parte subjecti, aut ex parte objecti: sed neutrum dici potest. Non primum, nempè voluntas quæ est subjectum libertatis, ad unum necessariò non determinatur, nisi vel quia prohibetur, ac impeditur, ne actum eliciat, vel quia ad eum eliciendum compellitur: at id dici non potest; siquidem voluntas non impeditur, nisi per subtractionem concursûs, qui quidem (ut supponitur) non subtraheretur: non compelleretur quoque, quia compulsio est coactio, quæ inferri quidem potest potentiis quæ organis affixæ sunt, ut est potentia visiva; sed non infertur potentiis, quæ sunt ab organis extrinsecis independentes, ut est reverà voluntas respectu actuum quos elicitos vocant, hoc est, respectu velle & non velle. Non potest quoque dici secundum: Siquidem fieri non potest, ut voluntas necessariò ad unum determinetur ab objecto, quod ei indifferenter amandum, aut non amandum proponitur. Scilicet voluntas non magis necessariò determinatur ad amandum, aut non amandum objectum, quod ei indifferenter proponitur, quàm intellectus necessariò determinetur ad assentiendum veritati, quæ tanquam dubia ab illo apprehenditur: atqui intellectus necessariò non determinatur ad assentiendum veritati, quæ tanquam

quam

quam dubia ab illo apprehenditur: ergo pariter voluntas non determinatur necessariò ad amandum, aut ad non amandum objectum, quod ei indifferenter ab intellectu proponitur amandum, aut non amandum.

Probatur 3. Tota & adæquata ratio libertatis dependet ex modo, quo intellectus aliquid apprehendit: ergo impossibile est, ut stante integrâ indifferentiâ judicii, non stet quoque integra indifferentia voluntatis. Probatur ant. ex Sancto Thomâ. Scilicet S. Doctor quæst. 24. de veritate art. 2. quærit: *Utrum liberum arbitrium sit in Beatis:* Eam verò quæstionem ut solvat, hæc præmittit: *Sciendum, quòd cùm ad operationem nostram tria concurrant, scilicet cognitio, appetitus, & ipsa operatio, tota ratio libertatis ex modo cognitionis dependet: Appetitus enim cognitionem sequitur, cùm appetitus non sit nisi boni, quod sibi per vim cognitivam proponitur....* Addit: *Toties libertatis radix est in ratione constituta; unde secundùm quod aliquid se habet ad rationem, ità se habet ad liberum arbitrium.* Tandem inde concludit, liberum arbitrium in brutis reperiri non posse: *Quamvis bruta habeant quandam similitudinem rationis, in quantùm participant quandam prudentiam naturalem, secundùm quod natura inferior attingit aliqualiter ad illud, quod est naturæ superioris; quæ quidem similitudo est secundùm quod habet judicium ordinatum de aliquibus: sed hoc judicium est eis ex naturali æstimatione, non ex aliqua collatione, cùm ratione sui judicii ignorent: propter quod hujusmodi judicium non se extendit ad omnia, sicut judicium rationis, sed ad quædam determinata.*

Ex iis S. Thomæ verbis sic argumenta conficiuntur, quibus demonstratur antecedens, quod erat probandum. 1. Appetitus, seu voluntas, cognitionem sequitur: ergo quando cognitio est indifferens, necesse est, ut voluntas quoque sit indifferens. 2. Se habet voluntas respectu objecti, sicut intellectus: ergo quando intellectus est in-

indifferens respectu objecti, voluntas quoque est circa illud indifferens. 3. Ideò appetitus brutorum non est indifferens, quòd illorum judicium non sit indifferens, imò determinatum est ad unum: ergo è contra appetitus seu voluntas creaturæ rationalis est indifferens, ex eo quòd illius judicium sit indifferens.

Dices 1. intelligi ea S. Thomæ principia de modo naturali agendi creaturæ, non autem de modo extraordinario: hoc est, velle quidem S. Thomam, voluntatem ordinariè non esse determinatam ad unum, cùm intellectus ad unum non est determinatus; non velle verò, voluntatem non esse determinatam ad unum, cùm, etiam stante indifferentiâ judicii, Deus modo extraordinario, per efficacem nimirùm motionem, in voluntate creaturæ rationalis operatur.

Verùm admitti non potest illa responsio. Nam 1. in quæst. 22. de veritate, de qua hìc agitur, S. Thomas quærit, utrum voluntas cogi possit: at ea quæstio intelligitur in casu, quo Deus modo extraordinario in voluntate creaturæ rationalis operetur; neque enim fingi potest, voluntatem ab alio posse cogi, quàm à Deo qui modo extraordinario, hoc est, adhibitâ totâ suâ omnipotentiâ, operetur in voluntate. 2. S. Doctor nequaquam excipit divinæ omnipotentiæ operationem, sed è contra eam supponit, cùm sic loquitur: *Quantumcumque aliquid ostendatur esse bonum* (nisi tamen sit summum bonum) *potestati ejus remanet eligere, vel non eligere*. 3. Idem S. Thomas expressè asserit, voluntatem, remanente indifferentiâ judicii, à Deo cogi non posse; ubi enim hoc sibi argumentum objecit: *Videtur, quòd liberum arbitrium cogi possit: quod enim immutatur ab aliquo agente, cogitur ab illo: sed (ut dicit glossa ad Romanos) Deus potest immutare voluntatem hominum in quodcumque voluerit: ergo videtur, quòd voluntas à Deo cogi possit*: Ubi (inquam) sibi illud argumentum objecit, respondet, voluntatem à

Deo moveri secundùm illius exigentiam naturalem, hoc est, modo conveniente, seu ita ut voluntas sit indifferens, seu possit velle aut non velle, cùm ratio objectum illi indifferenter proponit: *Dicendum* (inquit) *quòd Deus operatur in voluntate, & libero arbitrio, secundùm ejus exigentiam. Unde si voluntatem hominis in aliud mutet, nihilominus tamen hoc sua omnipotentia facit, ut illud, in quo mutatur, voluntariè, id est, liberè, velit.*

Dices 2. supposito præsenti rerum ordine, voluntatem remanere indifferentem circa objectum, quod tanquam indifferens apprehenditur ab intellectu: sed Deum posse alium ordinem statuere, & in eo casu per suam omnipotentiam tollere indifferentiam à voluntate creaturæ rationalis.

Sed inanis est illa responsio: siquidem non est hìc quæstio de alio rerum ordine, sed de præsenti; scilicet quęritur, utrum Deus, stante præsenti rerum ordine, stante indifferentiâ judicii, possit voluntati necessitatem imponere. 2. Si Deus alium ordinem statueret, esset præsertim iste, quòd voluntas non sequeretur ductum rationis, & ageret more brutorum: at ea suppositio perridicula est; nempè Dei sapientiam dedecet, ut eum statuat ordinem, qui creaturæ à se conditæ minimè conveniat.

Dices 3. Stante judicii indifferentiâ, Deus voluntati potest suum concursum negare: ergo verum non est, quòd eâ indifferentiâ stante, voluntas remaneat libera.

Verùm non est ad rem illa responsio: eo enim in casu voluntas impedietur, nè agat, ac proindè non erit libera; scilicet quæstio est, utrum voluntas non impedita, stante indifferentiâ judicii, libera remaneat: affirmat Sanctus Thomas, quantumcumque sit efficax divina motio, idque (inquit Sanctus Doctor) oritur ex naturâ voluntatis motæ, *quæ indifferenter se habet ad di-*

diversa: unde non inducitur necessitas, sed remanet libertas.

Dices 4. vera esse ea omnia S. Thomæ principia, si Deus, stante indifferentiâ judicii, nihil imprimat voluntati, quo illius indifferentia, seu potentia agendi, vel non agendi, tollatur: at non stant ea principia, si Deus imprimat motionem physicam, voluntatemque ad actum secundum physicè determinet, ut reverâ sic eam in sententiâ Thomistarum determinat, ita ut indeclinabiliter, & insuperabiliter operetur.

Sed 1. illa responsio non est ad rem: quæritur enim, utrum Deus, stante indifferentiâ judicii, per omnipotentiæ suæ operationem, eam ita immutare possit, ut ab eâ tollere possit indifferentiam, seu potentiam agendi aut non agendi: negat id S. Thomas, ut multis jam argumentis ostensum est.

Dices 5. equidem, stante judicii indifferentiâ stare libertatem; sed impossibile esse, ut cum præmotione physicâ stet illa indifferentia judicii; ac proindè ut stet ipsa libertas.

Sed id omninò falsum est. Nam 1. quantumcumque Deus efficaciter & physicè voluntatem ad bonum præmoveat, ac prædeterminet, non efficit, ut intellectus bonum illud apprehendat tanquam summum bonum; ac proindè ab eo non tollit indifferentiam judicii. 2. Illa responsio repugnat Augustino: nempè S. Doctor in Enchiridio cap. 98. sic loquitur: *Quis ita desipiat ut dicat, Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum convertere non posse?* quod quidem adeò verum censet, ut velit pertinere principium illud ad prima fidei rudimenta: *Periclitatur* (inquit ibidem) *nostræ fidei confessionis initium, qua nos in Deum omnipotentem credere profitemur.* Ergo stante indifferentiâ judicii, Deus, ex Augustino, potest, ubi & quomodo voluerit, etiam per motio-

nem physicè prædeterminantem, voluntatem ad bonum movere. Nec obstat, quòd adversarii reponunt, illum movendi voluntatem modum esse contra ipsius voluntatis naturam. Illam enim repugnantiam nec Augustinus, nec S. Thomas adverterunt: scilicet hæc habet S. Thomas de electione humanâ quæst. 6. artic. unico ad 3. *Deus voluntatem movet immutabiliter propter efficaciam divinæ virtutis, quæ deficere non potest; sed tamen propter naturam voluntatis motæ, quæ* (propter judicium indifferens intellectus) *indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed remanet libertas.*

Sed de libertate hæc satis sint. Qui plura scire voluerit, adeat opus, quod de eo argumento sic inscripsit, *S. Thomas sui interpres*, doctissimus Antonius Massoulie Prædicator.

QUÆSTIO II.

De Moralitate actuum humanorum.

Not. 1. CERTUM est, moralitatem in actibus humanis reperiri: nempè moralitas (ut nomen sonat) est id, quod ad mores pertinet: atqui in actibus humanis nonnihil est, quod ad mores pertinet; in eis enim est aliquid, per quod homo fit honestus, vel inhonestus, bonus aut malus, secundùm prudentum æstimationem.

Not. 2. Certum est quoque, essentiam moralitatis positam esse in relatione ad regulas morum. Nam 1. non est ipsa libertas actus quem voluntas eligit, cum actus concipiatur liber antequam sit moralis. 2. Non est quoque physicus amor objecti, circumstantiarum, aut finis; siquidem ille amor, non minùs quàm libertas, moralitati præsupponitur. Moralitas igitur est

ad

ad regulas morum relatio vel conformitatis, vel difformitatis, vel indifferentiæ objectivæ. Unde actus Moralis rectè definiri potest, *Actus conformis, vel difformis regulis morum, aut ab eis permissus.*

Not. 3. De moralitate sic explicatâ quæri potest 1. quænam sint illius principia; 2. quænam variæ illius species. Utrumque, seu, & principia moralitatis, & varias illius species, necesse est, ut in hac qnæstione exponamus.

Caput Primum.

De Principiis Moralitatis.

Not. NOMINE principiorum moralitatis intelliguntur ea omnia, per quæ actus humanus sit bonus, vel malus, vel indifferens. Ea verò sunt tria tantùm, objectum, circumstantiæ, finis. Nimirùm ex ordine, quem actus humani ad objectum, circumstantias, & finem dicunt, sunt morales, hoc est, aut boni, aut mali, aut indifferentes. De singulis illis moralitatis principiis in hoc capite differemus, quæremusque, utrum specifica moralitas actuum humanorum sumatur ab objecto, ex cirumstantiis, ex fine, seu intentione operantis.

CONCLUSIO I. Specifica humanorum actuum moralitas sumitur ab objecto.

Probatur 1. Ab eo sumitur specifica moralitas actuum humanorum, ratione cujus quædam virtutes, & quædam vitia à se invicem specie differunt: atqui quædam virtutes, quædam vitia, à se invicem specie differunt ratione objecti circa quod versantur: sic virtutes theologicæ specie differunt à virtutibus moralibus, quòd istæ habeant objectum specie diversum ab objecto, circa quod theologicæ versantur: sic etiam homicidium & furtum specie differunt, quòd illorum objecta specie differant: ergo specifica

moralitas actuum humanorum ſumitur ex objecto.

Probatur 2. Receptum eſt apud Philoſophos axioma, quòd relationes à ſuo termino ſpeciem ſumant: ſed moralitas actuum humanorum eſt relatio ad objectum, circa quod verſantur, & illud objectum eſt eorum terminus: ergo moralitas ſpecifica actuum humanorum ſumitur ex objecto, circa quod verſantur.

Objicies 1. Moralitas ſpecifica non ſumitur ab eo quod nullam habet moralitatem; nemo enim dat, quod non habet: atqui ſunt quædam objecta, quæ nullam habent moralitatem, cum dentur quædam objecta, quæ ſunt omninò indifferentia; ut videre eſt in deambulatione, quæ quidem ſecundùm ſpeciem ſumpta, nec honeſta eſt, nec inhoneſta: ergo, &c.

Reſp. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem, fatemur dari objecta quædam, quæ ſecundùm ſpeciem ſunt indifferentia; ſed contendimus, illam indifferentiam eſſe moralitatis ſpeciem; ſiquidem illud eſt ſpecies moralitatis, quod ſubjicitur legi: atqui indifferentia ſubjicitur legi, permittenti nimirum. Unde ideò vir frugi objectum ex ſe indifferens eligit, quòd hujuſmodi objectum à lege permittatur.

Confirmatur reſponſio ex S. Thomâ, qui 1. 2. quæſt. 92. aſſerit legem, ut ſic, habere triplicem actum, prohibere ſcilicet, præcipere & permittere: ergo indifferentia à lege permittitur: *Sunt* (inquit S. Doctor) *tres differentiæ humanorum actuum. Quidam ſunt boni ex genere ſuo, & reſpectu horum, ponitur legis actus præcipere, ſeu imperare. Quidam actus ſunt mali ex genere ſuo, ſicut actus vitioſi, & reſpectu horum, lex habet prohibere. Quidam verò ex genere ſuo indifferentes, & reſpectu horum, lex habet permittere.*

Objicies 3. Moralitas ſpecifica ſumitur ex ſolo fine operantis: ergo non ſumitur ab objecto.

Pro-

Probatur ant. Ab eo folùm fumitur fpecifica moralitas actuum, quod per fe appetitur ab operante: atqui finis folus propter fe appetitur ab operante; fiquidem objectum non appetitur ab operante, nifi in ordine ad finem, quem operans fibi proponit: ergo, &c.

Refp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Moralitas nimirùm actus humani, licèt à fine operantis extrinfecè fumatur, ut dicetur inferiùs; fumitur tamen intrinfecè ex ordine intrinfeco, quem actus dicit ad objectum.

CONCLUSIO 2. Moralitas fpecifica actuum humanorum fumitur à fine operantis, feu ab intentione, quam fibi operans proponit.

Probatur. Moralitas fpecifica ex eo fumitur ad quod actus tendit tanquam ad terminum: moralitas enim eft relatio; relationes autem (ut fuperiùs obfervatum eft) à fuo termino fpeciem fuam fumunt: atqui finis operantis eft terminus, ad quem tendit actus humanus; ideò enim operans, hunc vel illum actum operatur, ut finem, quem fibi proponit, affequatur: ergo, &c.

Quæres 1. an moralitas actus humani, quæ fumitur ex fine operantis, fit actui humano intrinfeca; an verò ea tantùm quæ ex objecto fumitur.

Refp. 1. moralitatem actus humani petitam ex fine operantis, effe effentialem actui, reduplicativè prout actus eft imperatus à voluntate. Ratio eft, quia actus confideratus prout eft imperatus à voluntate, præcipuè refpicit finem operantis; fiquidem voluntas ex efficaciâ finis ab operante intenti movetur ad objectum. Refp. 2. moralitatem defumptam ex fine operantis, non effe effentialem actui, prout actus eft elicitus à voluntate, quia fic acceptus, folum objectum effentialiter refpicit: Illi enim in effe fpecifico jam conftituto advenit finis extrinfecus operantis.

Ex illâ responsione infertur 1. unicum actum posse pertinere ad virtutes specie diversas; potest enim ab unâ elici, & imperari ab alterâ: Idque patet in eleemosynâ, quæ quidem habet rationem & speciem justitiæ, cum quis eam elargitur, ut Deo pro peccatis satisfaciat; habet verò rationem misericordiæ, prout ad sublevandam inopis miseriam ordinatur. Infertur 2. posse in uno eodemque actu reperiri duplicem moralitatem; unam quidem ex parte operis, seu ex parte objecti; alteram autem ex parte operantis. Illa, magis est præcipua, si actus, prout est externus, consideretur; ista verò, principem locum tenet, si actus, prout est internus, perpendatur.

Quæres 1. utrum finis, seu intentio operantis, excuset à peccato.

Resp. 1. finem, quem operans sibi proponit, quantumcumque supponatur rectus, non excusare à peccato in iis quæ per se mala sunt: siquidem bonum, ut fert tritum axioma, ex integrâ causâ; malum ex quolibet defectu: ergo si sit defectus ex parte objecti, hoc est, si objectum quod voluntas eligit, sit per se malum, operans à peccato non excusatur. Hinc ii qui Apostolos persecuti sunt, non fuerunt immunes à peccato, quamvis (ut ait Scriptura) arbitrarentur se obsequium præstare Deo. Hinc Paulus reus fuit, cum in incredulitate, zelo Mosaicæ legis, vexavit Ecclesiam Dei: & ita de cæteris.

Resp. 2. finem operantis, si rectus sit, operantem excusare à peccato in iis quæ secundùm speciem sunt indifferentia; imò efficit, ut actus qui ex parte objecti sunt indifferentes, sint recti & boni: sic deambulatio, quæ à pio viro suscipitur animi relaxandi causâ, ut liberiùs postea suo officio, quod in Dei gloriam ultimò refert, perfungatur.

Dictum est, finem operantis, ut excuset à peccato, aut ut reddat actum bonum, debere esse

rectum;

rectum; idque ut excluderetur finis quem operans sibi proponit, ut vel avaritiæ, vel ambitioni, vel voluptati serviat.

Hincque concluditur 1. ad mutandum beneficium satis non esse Clerico, quòd beneficium quod ambit, sit pinguius eo quod ab eo dimittitur; tota nimirum traditio docet, tunc tantùm licitum esse ab uno titulo in alium transire, cum id Ecclesiæ utilitati confert: quod quidem an conferat, necnè, non est hominum particularium judicare, sed superiorum tantum, & eorum quibus jus est particulares ad alium titulum vocare.

Concluditur 2. reum esse qui hominem, percussus alapâ, occidit, *ut* (inquiunt recentiores quidam casuum arbitri) *ostendat excellentiæ signa, & æstimationem apud homines sibi conciliet*: Præter quàm quòd enim res est per se mala, actus ille sit etiam malus ex fine; nempè velle æstimationem apud homines captare, non est finis rectus, seu qui sanæ & non corruptæ rationi consentaneus sit.

Concluditur 3. peccare eum qui comedit, bibit, utitur matrimonio solius voluptatis causâ eâque solùm ductus ratione, quòd licitè possit appetitus naturalis suis actibus frui: scilicet voluptas non est finis, qui homini rationi prædito conveniat.

Concluditur 4. graviter peccare cauponarium qui die jejunii hospites, quos scit teneri jejunii lege, provocat ad cœnandum, ut ex majoribus eorum expensis emolumentum majus percipiat. Reus est pariter mercator, qui mulieri divendit ornamenta, quæ ad lasciviam provocent, eo fine ductus, ut conquisitis magno pretio mercibus se liberet. Peccat quoque, qui domum suam elocat meretrici, quòd alii, quibus eam elocet, minimè se offerant. Rei sunt quoque qui proximas peccati mortalis occasiones non deserunt; qui herorum iniquitati serviunt, ne alioquin pau-

perem vitam agere cogantur; aut ne torvis oculis ab heris suis aspiciantur; aut tandem ex eorum domo dimittantur. Nam præter quàm quòd ea omnia, mala sunt ex objecto, rectus non est finis, quem ultimò cauponarius, mercator, famuli sibi proponunt: Divinæ nimirùm legi suam cupiditatem anteponunt.

Concluditur 5. eum qui ex mutuo lucrum accipit, reum esse furti, quamvis lucrum illud non tanquam ex justitiâ debitum, sed ex gratitudine tantùm accipiat. Hinc falsissima & erronea est hæc cujusdam recentioris regula: *Intenditur lucrum ex mutuo, tanquam debitum ex justitia: est ne usura? Ita planè. At si tanquam ex benevolentia, seu gratitudine, nequaquam.* Falsa est quoque & erronea hæc alia ejusdem authoris regula: *Idem etiam affirmo de pacto, ut conferat officium vel beneficium: si enim* (mutuum) *inducat solùm obligationem ex amicitia vel gratitudine, licitum est; secus si ex justitia obligationem addat: nec tale donum ex tali obligatione exigere, est usura realis.*

CONCLUSIO 3. Moralitas actuum humanorum sumitur, non tantùm ex objecto, non tantùm ex fine, seu intentione operantis, sed etiam ex circumstantiis.

Probatur. Nomine circumstantiarum intelliguntur accidentia quædam humano actui in suo esse tum physico, tum morali jam constituto, advenientia: Sed ab illis accidentibus actus humani quandam moralitatem desumunt; idque patet 1. ex eorum comparatione cum accidentibus physicis, quæ quandam integritatem, aut corruptionem enti physico conferunt. 2. Circumstantiæ subjacent regulis morum: vel enim ab eis præcipiuntur, vel prohibentur, vel permittantur: atqui quæ subjacent regulis morum, actibus humanis moralitatem conferunt: ergo, &c.

Quæres 1. An moralitas quæ ex circumstantiis

tiis advenit actui humano, sit ipsi essentialis, an accidentalis tantùm.

Resp. cum distinctione. Est accidentalis, quando circumstantiæ primariò & per se non intenduntur ab operante: è contra, est essentialis, cum primariò & per se ab operante appetuntur; tunc enim transeunt in ipsum objectum, seu sunt præcipuum operantis objectum; ut patet in eo qui determinatus ad sacrilegium, in loco sacro furatur, ut impium consilium mandet executioni: eo enim in casu malitia quæ ex loci sacri circumstantiâ oritur, est actui essentialis.

Quæres 2. Quotuplicis generis sint circumstantiæ actuum humanorum.

Resp. circumstantias illas duplicis esse generis. Nonnullæ siquidem dicuntur mutantes speciem actûs; aliæ verò intra eandem speciem dicuntur aggravantes. Ut Theologiæ candidati istas ab illis faciliùs discernant, subsequentes regulas observent oportet.

Prima Regula. Quando circumstantia efficit, ut actus opponatur alicui virtuti, cui alioquin non opponeretur, aut efficit, ut ei sit conformis, mutat speciem actûs humani, ut patet in furto, quod quis in loco sacro perpetrarit: illa nimirum circumstantia ideò mutat speciem actûs (qui ex se, seu, ex objecto, est contrà justitiam,) quòd efficiat, ut virtuti speciei diversæ à justitiâ, religioni scilicet, opponatur.

Secunda Regula. Circumstantia potest aliquando mutare speciem actûs quoad malitiam; quamvis non reddat actum speciali virtuti contrarium, cum scilicet duplex recessus ab unâ eâdemque virtute est hujusmodi, ut unus recessus ab altero recessu specie differat. Illius regulæ veritatem videre est in prodigalitate & avaritiâ respectu liberalitatis, cui illa, hoc est, prodigalitas, per excessum opponitur; ista verò, id est, avaritia, per defectum.

Tertia Regula. Quantitas aut ipsius objecti, ut decem aurei in furto, vel quantitas actus, ut sunt intensio, duratio, est circumstantia, quæ non mutat speciem actus ex parte conversionis ad creaturam; mutat verò ex parte aversionis, sive recessus à fine ultimo simpliciter, vel secundùm quid; per quem quidem recessum actus constituitur in ratione peccati mortalis, vel venialis. Illius regulæ veritas patet in furto, cujus magna quantitas non efficit, ut ingentis pecuniæ furtum differat ab exiguæ pecuniæ furto ex parte objecti, seu conversionis ad creaturam: eadem enim est specie pecunia, quæ invito domino subripitur; sed tantùm ex parte aversionis à fine ultimo: scilicet reddit mortale, quod aliàs veniale tantùm esset.

QUÆSTIO III.

De variis speciebus Moralitatis.

Not. TRES vulgò distinguuntur Moralitatis species, indifferentia, bonitas, & malitia. Primam lex permittit; alteram imperat; tertiam prohibet. Circà primam quæri potest, utrum in actibus humanis reperiatur: circà alteram, an per actum extrinsecum augeatur: tandem circà tertiam, utrum illius essentia in aliquo positivo, an verò in aliquo tantùm privativo consistat. Tres illæ quæstiones subsequentibus capitibus seorsim expendendæ sunt.

CA-

Caput Primum.

Utrum dentur actus indifferentes.

Not. ACtus humani possunt considerari vel in specie, vel in individuo. Priori modo perpenduntur in ordine ad solum objectum, ad quod ex se tendunt. Posteriori verò, in ordine non solùm ad objectum, sed etiam in ordine ad circumstantias & ad finem operantis.

Not. 2. Thomistæ fatentur quidem, nonnullos esse actus humanos, qui secundùm objectum, ac proindè ex se, & secundùm speciem, sint indifferentes; sed contendunt, habitâ ratione ad finem operantis, seu, in individuo, nullum esse qui sit indifferens, sive qui non sit bonus, vel malus. Quid nos sentiamus, subsequentibus conclusionibus aperietur.

Conclusio 1. Dantur actus humani indifferentes in specie.

Probatur. Actus humani in specie, sunt actus considerati secundùm objectum, ad quod ex se tendunt: siquidem (ut superiùs dictum est) actus speciem suam ab objecto sumit: atqui nonnulli actus humani, habità ratione ad objectum ad quod ex se tendunt, sunt indifferentes. Scilicet dantur quædam objecta, quæ intrinsecè nec bona sunt, nec mala; sed planè indifferentia ad bonitatem, & ad malitiam: hujusmodi verò sunt levare festucam, colligere rosas, & alia quæ ejusdem sunt generis: nec mirum; neque enim ii actus lege aut prohibentur, aut præcipiuntur, sed permittuntur tantùm.

Conclusio 2. Nulli dantur actus indifferentes in individuo.

Probatur. Actus humani sumpti in individuo, includunt non tantùm objectum, ad quod proximè tendunt, sed etiam finem, quem ope-

rans sibi proponit: atqui ille finis, cum habeat rationem boni (quippè qui appetatur à voluntate, quæ non nisi in bonum tendit) vel est utilis, vel jucundus, vel honestus: ergo non est indifferens, sed bonus, aut malus. Probatur minor. 1. Bonum utile, cum propter se non desideretur, sed propter honestum, aut jucundum, non est indifferens: siquidem utile induit rationem finis, ad quem ordinatur. 2. Bonum jucundum convenit quidem homini, prout homo est animal, seu, prout est sensibus donatus, sed ei non convenit, prout est ratione præditus: ergo voluntas creaturæ rationalis illud sibi pro fine licitè proponere non potest; scilicet in omnibus suis operibus deliberatis debet agere, prout est voluntas, hoc est, prout est ratione prædita, & consequenter operari debet propter finem, qui rectæ rationi conveniat. 3. Bonum honestum, cum sit ipsa justitia, ipsamet æquitas, maximè decet creaturam rationalem; proindèque bonum honestum est finis in se, & absolutè bonus.

Confirmatur illa ratio authoritate S. Augustini, qui lib. 2. de peccat. meritis, cap. 18. sic loquitur: *Voluntas mirum si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona, nec mala sit: aut enim justitiam diligimus, & bona est ..... aut si omninò non diligimus, non bona est*. Loqui S. Doctorem de voluntate sumptâ, non secundùm habitum, sed secundùm actum, evincitur ex eo quòd agat contra Pelagianos, qui contendebant voluntatem bonam, seu opera bona, à nobis esse: unde, ut eos impugnet, utitur hisce Apostoli verbis ad Philippenses 2. quæ haud dubiè intelliguntur de voluntate actuali: *Deus est qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate*. Evincitur iterum ex eo, quòd idem S. Doctor in exemplum bonæ voluntatis, de qua loquitur, afferat conversionem ad bonũ incommutabile, quod est Deus; & in exemplum malæ voluntatis pro-

ponat averfionem à bono incommutabili: atqui converfio & averfio actum dicunt, non habitum. Evincitur denique 3. ex ejufdem libri cap. 10. ubi ipfemet Auguftinus voluntatem interpretatur actum, non autem habitum: *Voluntas* (inquit) *eft animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non omittendum, vel adipifcendum.*

Confirmatur 2. eadem ratio auctoritate S. Thomæ, qui in librum 1. Sent. dift. 1. cap. 3. fic loquitur: *Secundùm Theologos nullus actus procedens à voluntate deliberata, eft indifferens, quia, fi refertur ad Deum fuppofita gratia, meritorius eft. Si autem non eft referibilis, peccatum eft; fi verò eft referibilis, & non refertur, vanus eft & otiofus. Otiofum autem apud Theologos inter peccata computatur*: Et quidem meritò; dicit enim Chriftus Matthæi 12. *Omne verbum otiofum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.*

Probatur iterùm noftra conclufio. Creatura rationalis tenetur omnia opera quæ ex deliberatione agit, ad Deum ultimum finem, faltem virtualiter, referre: ergo nulli dantur actus indifferentes in individuo. Antecedens oftenditur ex Apoftolo, qui 1. ad Corinthios 10. fic loquitur: *Sive manducatis, five bibitis, five aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Sic iterùm ad Coloffenfes cap. 3. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iefu Chrifti facite.* Sic tandem 1. ad Corinthios 16. *Omnia veftra in charitate fiant.*

Nec audiendi funt, qui refpondent, eas Apoftoli fententias intelligi debere de confilio, non autem de præcepto, hoc eft, Apoftolum hortari quidem fideles, ut omnia in gloriam Dei referant, fed id officii eis minimè præcipere. Non funt (inquam) audiendi. Nam 1. verbum illud Apoftoli, *facite*, præceptum fonat, non autem merum confilium: fiquidem fi Apoftolus præceptum fignificare voluiffet, vix alio termino, qui præceptum expreffiffet magis, uti potuiffet.

ſet. 2. Repugnat illa reſponſio Auguſtino; in libro enim de Corrept. & Gratiâ, c. 5. ſic loquitur: *Præcipit Apoſtolus dicens: Omnia veſtra in charitate fiant*. Repugnat 3. Angelico Doctori, qui exponens laudatum ex Epiſtolâ ad Coloſſenſes textum, hæc habet: *Quidam dicunt, quòd hoc eſt conſilium; ſed hoc non eſt verum*. Repugnat 4. Ambroſio, qui Serm. ſuper verba Malachiæ hæc ſcribit: *Qui eſt Chriſtianus, ſemper debet Patri ac Domino ſuo laudes dicere, & in ejus gloriam omnia procurare, ſicut ait beatus Apoſtolus: Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Repugnat 5. S. Bernardo, qui Serm. 3. de diverſis ſic loquitur: *Quidquid facimus, jubemur facere in gloriam Dei*.

Non audiendi ſunt quoque qui reſpondent, Apoſtoli verba intelligi quidem de præcepto ſtrictè ſumpto; ſed illud præceptum eſſe ſolius juris divini poſitivi, non autem juris naturalis; ac proindè fideles eo quidem teneri, non autem gentiles, qui de Euangelio nihil unquam audierunt.

Non ſunt (inquam) audiendi; nam præceptum illud Apoſtolicum nihil aliud eſt, quàm declaratio & explicatio juris naturalis. Nempè 1. Debitum omnia ad Dei gloriam referendi, omnibus omninò hominibus imponitur per primum Decalogi mandatum: quod quidem ſicut & cætera Decalogi mandata, juris eſt naturalis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. In quæ verba ſic loquitur Auguſtinus in libro 1. de Doctrinâ Chriſtianâ, cap. 22. *Cùm autem ait toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ noſtræ partem relinquit, quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, ut alia re velit frui* (id eſt, propter ſe ultimò diligere;) *ſed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit*. 2. Jure naturali Deus eſt non tantùm principium, ſed etiam ultimus finis creaturæ rationalis, Alpha nimirùm & Omega: ex quo conſequitur

quòd

quòd sicùt jure naturali, omnia ab ipso procedunt tanquam principio : ita jure naturali, omnia ad ipsum tanquam ad finem ultimum referenda sint.

Ex iis quæ dicta sunt, patet 1. quàm meritò Illustrissimus TUSSANUS DE FOURBIN DE JANSON, Episcopus Digniensis, nunc verò Episcopus Bellovacensis, & S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Eminentissimus, propter varia opinionum portenta, & eo etiam nomine, quòd negaretur homini incumbere debitum omnia in Dei gloriam referendi, proscripserit librum, cui titulus: *Apologie des Casuistes*.

Patet 2. quàm meritò Illustrissimus & Reverendissimus JACOBUS-NICOLAUS COLBERT, Archiepiscopus Rothomagensis, die 28. Martii ann. 1697. cuidam suæ Diœcesis theologiæ professori, cujus instituto & nomini parcimus, injunxerit, ut huic propositioni, quam edito libello impugnaverat, subscriberet : *L'obligation d'aimer Dieu est le premier, & le principal devoir de l'homme, & nulle part de la vie ne doit estre exempte de l'amour de Dieu, au moins habituel*: hoc est, *Debitum amandi Deum est primum & præcipuum officium hominis, nec ulla pars vitæ ab amore Dei, saltem habituali*, id est, virtuali, *vacare debet*.

Patet 3. quàm meritò idem Illustrissimus Archiepiscopus suæ Diœceseos Pastoribus præceperit, ut gregem sibi creditum doceant, unumquemque hominem teneri ad Deum, tanquam ultimum finem, omnes suas actiones deliberatas referre: *Les seules lumieres naturelles* (inquit Doctissimus Archipræsul in accuratissima, & solidissima Instructione Pastorali, quam idiomate patrio, anno 1697. promulgavit) *apprenent à l'homme que l'amour est le culte continuel & la juste reconnoissance qu'il doit au premier Estre, pour qui il a été creé, & de qui il a tout receu. Le desir d'estre heureux, qui est le principe de tous ses mouvemens, le porte sans cesse à aimer le seul bien capable de remplir*

son cœur; & un ordre immuable, dont il ne peut s'ecarter sans injustice, luy prescrit de tendre à Dieu dans toutes ses actions, comme à sa fin derniere. Enfin toute la suite des Ecritures n'ordonne que l'amour de Dieu. C'est le præcepte qui comprend la loy & les Prophetes, & nous trouvons en Iesus-Christ les motifs les plus pressans, & les moyens les plus efficaces pour l'accomplir. Quid verò ex parte creaturæ rationalis requiratur, ut faciat satis debito referendi suas omnes actiones ad Deum, dicetur in Tractatu de Charitate.

Solvuntur adversariorum argumenta.

Objicies 1. In Concilio Constantiensi proscripta fuit hæc Joannis Huss propositio: *Divisio immediata humanorum operum, est, quòd sint vel virtuosa, vel vitiosa:* atqui si non darentur actus indifferentes in individuo, illa propositio immeritò proscripta fuisset; si enim non sint actus aliqui indifferentes in individuo, quælibet humana opera erunt vel virtuosa, vel vitiosa in individuo: ergo, &c.

Resp. conc. maj. neg. min. Ad cujus probationem dist. ant. Quælibet opera humana erunt vel virtuosa, vel vitiosa in individuo, in sensu Joannis Huss, conc. ant. in sensu Concilii Constantiensis, neg. ant. Propositio de qua agitur, in se, & absolutè à Concilio Constantiensi proscripta non fuit, sed tantùm relativè ad sensum Joannis Huss, qui contendebat, omnia, quæ fiunt à peccatore, hoc est, ab homine jacente in statu peccati mortalis, esse peccata; quæ verò à justo, esse virtutis actus. Patet responsionis veritas ex his verbis, quæ propositioni de quâ est quæstio, tanquam ratio Joannis Huss in laudatâ Constantiensi Synodo subjiciuntur; *Quia* (inquiebat Joannes Huss) *si homo est vitiosus, & agit quidpiam, tunc agit vitiosè, quia sicut vitium, quod crimen dicitur, seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi,*

sic

sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi. Continet illa Joannis Hufs ratio hæresim apertam, cùm fide Catholicâ certum sit, justum non amissâ justitiâ peccare venialiter, & impium in statu peccati remanentem, actus informes fidei, spei, & caritatis elicere posse: meritò igitur damnata fuit relata novatoris illius propositio: at locum non habet in eorum sententiâ, qui contendunt, nullos dari actus humanos indifferentes in individuo; siquidem fatentur, hominem qui jacet in statu peccati mortalis, posse, & reverà componere actus aliquos in individuo bonos cum statu peccati mortalis, si concupiscentiæ non obsequatur, & eos ad rectum & debitum finem non referat; sicut justus potest componere, & reverà componit actus aliquos venialiter malos cum statu justitiæ, si ex motu concupiscentiæ operetur, aut si rectum & debitum finem in actibus secundùm speciem indifferentibus sibi non proponat.

Objicies 2. Sanitas est finis indifferens; potest enim aut malo, aut bono usui esse; atqui licitum est homini ultimò agere propter sanitatem: ergo etiam & propter finem indifferentem.

Resp. conc. maj. neg. min. Ratio est 1. quia qui ultimò propter sanitatem operatur, seipso fruitur; frui enim, ex Augustino, est inhærere alicui objecto propter ipsum: at is qui seipso fruitur, peccat, cùm, ex eodem Augustino, una res tantùm sit, Deus nimirùm, quâ frui licitè possumus, ac debemus; & aliundè humanæ sit perversitatis, ex eodem S. Doctore, uti velle fruendis, & frui utendis. 2. Qui ultimò propter suam sanitatem operatur, agit contra rectam rationem; siquidem recta ratio præscribit creaturæ, ut seipsam in virtutis bonum referat: *Hoc ipsum* (inquit Sanctus Thomas 1.2. quæst. 18. art. 9.) *quòd aliquis agit ordinatè ad sustentationem, quietem sui corporis, bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis.*

Ob-

Objicies 3. Ideò dicitur, nullum dari actum indifferentem in individuo, quòd finis cujuslibet actûs humani debeat esse finis honestus: at id falsum est; voluptas enim non est finis honestus, & tamen potest esse finis actûs, qui ob id malus non sit: nimirùm licitum est propter voluptatem operari, ad eam quippè natura hominem inclinat; DEUS voluit, ut voluptas quosdam actus, esum v.g. & potum, comitetur: ergo, &c.

Resp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. ant. seu nego, licitum esse propter voluptatem operari. Ratio est 1. quia hoc axioma: *Licitum est propter voluptatem operari*, ipsissimam Pelagianorum doctrinam ab Ecclesiâ in Juliano damnatam continet. Pelagiani nimirum, à quibus Julianus stetit, contendebant, concupiscentiam seu amorem boni sensibus convenientis, non esse malam, ac proindè ex eâ concludi non posse existentiam peccati originalis. 2. Si liceret propter voluptatem agere, vera esset hæc cujusdam recentioris Casuistæ propositio: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui*: at vera non est; ei enim jam ab Innocentio Papa XI. damnatæ hanc specialem censuram inussit Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia ann. 1700. adunatus: *Hæc propositio, temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, & ad Epicuri scholam ablegαnda*.

Ad allatas verò rationes ad probationem ejusdem antecedentis, dicendum est, naturam, non sanam, sed corruptam tantùm, inclinare hominem ad voluptatem sensuum. Dicendum est iterum, Deum ideò voluisse, ut quædam voluptas demulceret hominis sensus, ut quorumdam actuum, qui alioquin aut ad vitæ conservationem, aut ad propagationem prolis, necessarii sunt, exercitio subserviret, non verò ut actus propter illam voluptatem exercerentur. Unde con-

contra naturæ ſanæ inclinationem, contra Dei ordinationem agit, qui in actibus deliberatis ſenſuum delectationem, tanquam ſui operis finem ſibi proponit.

Objicies 4. Dantur actus indifferentes in ſpecie: ergo dantur pariter in individuo; ſiquidem nulla datur ſpecies ſine individuo.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia ſpecies actuum humanorum reperitur quidem in individuo, cùm voluntas operans amplectitur aliquod objectum individuale, à quo actus ſuam deſumit ſpeciem: at actus humani præter ſpeciem quæ ex objecto petitur, includunt in individuo, hoc eſt, cùm reipsâ eliciuntur, finem operantis, à quo malitiam aut bonitatem, quas non habent ex objecto indifferente, deſumunt.

Objicies 5. Ideò à Theologis aſſeritur, non dari actus indifferentes in individuo, quòd quilibet homo jure naturali teneatur omnia deliberata ſua opera ad DEUM tanquam ad ultimum finem referre: atqui ad id homo non tenetur: ergo, &c.

Probatur min. 1. Id naturæ noſtræ fragili, & per peccatum corruptæ eſt omninò impoſſibile; idque non ab homine viatore, ſed tantùm à poſſeſſore fieri poteſt: quis enim ſemper ac quovis momento de Deo cogitare poteſt, niſi is qui jam Deo fruitur? 2. Præceptum referendi ad Dei gloriam omnes actus deliberatos, eſt præceptum affirmativum: ergo non obligat pro ſemper, cùm juxta Theologos, illud ſit diſcrimen inter præcepta affirmativa & negativa, quòd iſta obligent pro ſemper, non autem illa.

Reſp. 1. etiam ſuppoſito, quòd homo non teneretur omnes ſuos actus deliberatos in Deum referre, non ſequi, quòd dentur actus indifferentes in individuo. Ratio eſt, quia in eâ ſuppoſitione (quæ tamen falſa eſt) homo teneretur agere propter finem honeſtum, ſeu propter operis honeſtatem, hoc eſt, propter conformitatem quam

pus

opus habet cum rectâ ratione; ac proindè actus hominis non essent indifferentes in individuo.

Resp. 2. conc. maj. neg. min. Ad cujus priorem probationem, dist. ant. Id naturæ fragili est impossibile, si teneatur omnia sua opera actu ad Deum referre, conc. ant. si teneatur referre tantùm virtualiter, neg. ant. At isto tantùm modo, non autem illo, homo dum existit in viâ, tenetur omnia sua deliberata ad Deum referre, hoc est, tenetur referre per relationem virtualem, quæ procedat ex actuali præcedente, quæ moraliter perdurare censeatur, sicque in opus influat; quamvis operans de Deo actu non cogitet. Scilicet (ut ait eruditus quidam recentior) opus semel directum in Deum, jam de se quasi in ipsum, sicut emissa sagitta in scopum, tendit: nec exigitur, ut quovis momento directio repetatur; sed sufficit, si intentio abrupta non fuerit. Scilicet voluntas se habet aliquo sensu, sicut rota ictu movente pulsata, quæ, otiante etiam manu quæ illi motum impressit, cursum absolvit suum. Verùm ne deficiat tandem, etiam virtualiter, actualis directiva in Deum, monent Sanctus Bonaventura in librum 2. Sentent. dist. 41. art. 1. quæst. 3. Cardinalis Bellarminus lib. 5. de justificatione cap. 15. actualem illam directionem sæpiùs renovari debere. Iis authoribus subscribit Estius in 1. ad Corinthios 10. ubi sic loquitur: *Quò magis autem hujusmodi intentio virtute maneat in actionibus nostris quotidianis, frequenter actu renovanda est.*

Ad alteram antecedentis, de quo agitur, probationem, dicendum est, præcepta affirmativa non obligare quidem pro semper, aut quando perpetuam illam obligationem non imponunt, aut quando non continent, saltem implicitè, præceptum aliquod negativum: at præceptum affirmativum, quo Deum ex toto corde, ex totâ animâ, ex totis viribus diligere jubemur, perpetuam

illam

illam obligationem omnia deliberata opera ad Deum faltem virtualiter referendi continet; ac proindè obligat pro femper. 2. Continet, faltem implicitè, præceptum negativum, quo fcilicet prohibemur, ne in aliquo actu creaturis amore inhæreamus, hoc eft, ne creaturis fruamur: unde in primo Decalogi mandato: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, &c. continetur hoc aliud quod eft negativum: *Non fiftes ultimatè in aliqua creatura; eamque fi diligas, amorem illius in Dei dilectionem referes.*

Dices. Sanctus Thomas 1. 2. quæft. 88. art. 1. videtur docere fequi ex eo, quòd præceptum omnia in Deum referendi fit affirmativam, illud pro femper; ne quidem virtualiter, obligare. Ubi enim objecit fibi textum Apoftoli primæ ad Corinth. 10. fic refpondet: *Dicendum, quòd illud præceptum Apoftoli eft affirmativum: unde non obligat ad femper; & fic non facit contra hoc præceptum quicumque non actu refert in gloriam Dei omne quod facit: fufficit ergo, quòd aliquis habitualiter referat fe & omnia ad Deum.*

Refp. 1. S. Thomam per vocem illam, *habitualiter*, intelligere idem ac pèr *virtualiter*. Ratio eft, quia 3. part. q. 64. art. 8. ad 3. *habitualiter* fumit pro *virtualiter*; eò nimirum loci fcribit, intentionem *habitualem* miniftri fufficere, ut validè Sacramentum conficiatur.

Refp. 2. dift. verba Sancti Thomæ. Sufficit ad non peccandum mortaliter contra hoc præceptum, quòd aliquis habitualiter referat fe & omnia ad Deum, conc. ant. fufficit ad non peccandum venialiter, neg. ant. Ratio eft, quia in loco qui nobis objectus eft, S. Doctor agit de diftinctione peccati venialis à peccato mortali, afferitque, peccatum veniale non tollere caritatem, fed relinquere hominem habitualiter, hoc eft, per habitum caritatis fanctificantis, converfum ad Deum; indeque concludit non referre omnia in Deum, non effe *contra*, fed *præter* Apoftoli man-

da-

datum: quemadmodum de aliis omnibus peccatis venialibus asserit, quorum naturam contendit in eo esse positam, quòd non sit *contra*, sed *prater* egem; sic enim ibidem loquitur: *Sufficit ergo quòd aliquis habitualiter referat se & omnia ad Deum, ad hoc quòd non semper mortaliter peccet, cùm aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter*: undè & addit: *Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriam Dei, sed solùm actualem.*

Jam verò quòd Doctor Angelicus censuerit hominem teneri omnia sua deliberata opera ad Deum, saltem virtualiter, referre, evidenter colligitur ex quæstione de Charitate, art. 11. ad 2. quæst. disp. sic enim loquitur: *Dicendum, quòd omnia actu referre in Deum, non est possibile in hac vita, sicut nec est possibile, quòd semper de Deo cogitetur: sed quod omnia referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur. Ad cujus evidentiam considerandum est, quòd sicut in causis efficientibus virtus primæ causæ manet in omnibus causis sequentibus, ità etiam intentio principalis finis, virtute manet in omnibus finibus secundariis. Vnde quicumque intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem. Sicut medicus dum colligit herbas, actu intendit conficere potionem, nihil fortassè de sanitate cogitans; virtualiter tamen intendit sanitatem, propter quam potionem dat. Sic igitur cùm aliquis se ordinat ad Deum, sicut in finem, in omnibus quæ propter ipsum facit, manet virtute intentio ultimi finis, qui Deus est; unde in omnibus mereri potest, si charitatem habet: hoc igitur modo Apostolus præcipit, quòd omnia in Dei gloriam referantur.* Hactenùs S. Thomas.

Idem S. Doctor, ibidem in responsione ad 3. sic mentem aperit suam: *Aliud est referre habitualiter in Deum, aliud virtualiter. Habitualiter enim refert in Deum, qui nihil agit, nec qui actualiter intendit, ut dormiens: sed virtualiter aliquid referre*

in Deum, cadit sub præcepto charitatis, cùm hoc non aliud sit, quàm habere DEUM, ultimum finem.

Ubi pius & eruditus Contensonius, ex inclyto Dominicanorum Ordine, ea S. Thomæ verba retulit, hanc infert conclusionem: *Ergo manifestè, imò insulsè, & crassè mentiuntur, qui dicunt S. Thomam ejus fuisse sententiæ, habitum charitatis, non actum, præcipi. Nullus enim unquam Theologiæ Moralis error vel fuit, vel esse potest, qui capitaliùs S. Doctori adversetur.*

CAPUT II.

Utrum actus exterior, interioris bonitatem aut malitiam augeat.

CONCLUSIO. Actus exterior *per se* non auget bonitatem, aut malitiam actûs interni efficacis; sed auget *per accidens*.

Probatur prima pars 1. ex Scripturâ. *Si voluntas prompta est* (inquit Paulus 2. ad Corinth. 8.) *secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet:* id est, æquè grata est Deo voluntas sincera, & efficax dandi aliquid, quod non habetur, ac si actu & de facto datum fuisset. Unde sic arguitur: Si actus exterior *per se* augeret bonitatem moralem actûs humani, voluntas efficax dandi aliquid quod non habetur, non esset æquè grata Deo, ac si reipsà datum fuisset; id enim Deo minùs gratum esse debet, quod minorem habet bonitatem moralem; sed falsum est consequens: ergo, &c.

Probatur 2. ex Patribus. Cyprianus in Epistolâ ad Lucium Papam sic loquitur: *In confessoribus Christi, dilata martyria non meritum confessionis minuunt:* minuerent tamen, si actus exterior quidpiam bonitatis *per se* adderet martyrii efficaci voto. Sic etiam Augustinus lib. 1. de libero arbitrio, cap. 3. *Si cui etiam non contingat facultas*

con-

concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen sit id eum cupere, & si potestas daretur, facturum esse; non minùs reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur. Sic etiam Bernardus Epist. 77. *Quid planius, quàm quòd voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas?*

Probatur 3. ratione theologicâ. Illud *per se* non auget bonitatem aut malitiam actûs interni, quod *per se* nullam habet bonitatem, nullam malitiam: atqui actus exterior *per se* nullam habet bonitatem, nullam malitiam; cùm enim ex seipso nulla libertate gaudeat, nullam habet moralitatem, sed totam sive libertatem, sive moralitatem habet ab actu interno efficaci: ergo, &c.

Probatur altera conclusionis pars. Illud *per accidens* auget malitiam actûs interni, quod nonnumquam actum internum reddit intensiorem, aut diuturniorem; quod est occasio scandali; quod proximo detrimentum infert; quod restitutionis debitum inducit; quod irregularitatem parit; per quod nonnunquam ipsa excommunicatio incurritur: atqui ea omnia nonnunquam efficit actus externus: ergo *per accidens*, ratione scilicet malorum quæ ex eo nonnunquam sequuntur, auget malitiam actûs merè interni, licèt efficacis.

Objicies 1. Augustinus in lib. 13. de Trinitate, cap. 5. asserit, quemque solâ voluntatis iniquitate miserum quidem fieri, *sed* (addit) *miseriorem potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur:* at non ob aliud fit miserior per actum externum, quàm quòd actus externus augeat malitiam actûs interni: ergo, &c.

Resp. dist. min. Non ob aliud fit miserior, quàm quòd per actum externum augeatur *per accidens* malitia actûs interni, conc. min. quàm quòd augeatur *per se*, neg. min. Nec mirum: præter ea enim quę (ut observatum est) ex actu externo in interiorem redundant, efficitur, ut exteriores

po-

potentiæ magis ad malum propendeant ; ut ingenii acumen obtundatur, & mens magis inepta reddatur ad rerum spiritualium saporem . . . .

Objicies 2. Si eadem, & non alia esset actus externi, & interni malitia, duo illi actus præceptis distinctis prohiberi non debuissent: at prohibiti sunt tamen duobus distinctis præceptis ; siquidem nono & decimo præcepto Decalogi soli actus interni, uxoris nimirùm & rei alienæ concupiscentia, prohibentur ; & tamen adulterium & furtum, quæ actibus internis in nono & decimo præcepto vetitis correspondent, sexto & septimo præcepto prohibentur : ergo, &c.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia uxoris & rei cujuscumque alienæ concupiscentia ideò specialibus præceptis vetita fuit, quia periculum erat, ne homines carnales (ut erant Judæi, quibus Decalogus scripto datus est) legem observasse sibi viderentur, si à solis actibus externis temperarent, quamvis exterioribus præberent consensum. Scilicet Pharisæos in eum errorem quondam lapsos fuisse, probant hæc Christi verba: *Audistis quia dictum est, Non mœchaberis : Ego autem dico vobis : Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.*

CAPUT III.

In quo posita sit malitia moralis.

Not. NONNULLI recentiores Thomistæ censent, malitiam moralem in peccato commissionis, esse quidpiam positivum. Alii verò scholastici docent, esse meram privationem rectitudinis, quæ cuilibet actui humano debetur: in quam nos partem propendeamus, subsequens conclusio declarabit.

 CON-

CONCLUSIO. Malitia moralis non consistit in aliquo positivo, sed in solâ debitæ rectitudinis privatione; quæ quidem rectitudo non aliud est, quàm actus humani cum lege conformitas.

Probatur 1. Evidens est, malitiam moralem, quæ in peccato omissionis reperitur, esse meram privationem; siquidem cum peccatum omissionis dicat privationem actus etiam physicè sumpti, à fortiori ejus malitia non aliud dicit, quàm rectitudinis debitæ, seu conformitatis cum lege privationem. 2. Non aliud quoque dicere malitiam peccati commissionis, variis momentis ostenditur.

Primò, S. Augustinus agens contrà Manichæos, probat, Deum ideò non esse authorem mali, quòd malum nihil sit physicum, & nihil fiant homines, cum peccant: at corrueret illa ratio, si malum morale esset quidpiam physicum & positivum.

Secundò, S. Thomas apertè eandem sententiam tradit; sic enim loquitur 1. 2. quæst. 71. art. 6. *Peccatum nihil est aliud, quàm actus humanus malus. Quòd sit humanus, habet ex hoc quòd sit voluntarius: quòd verò sit malus, ex hoc quòd caret debita commensuratione.* 2. 2. quæst. 10. art. 3. hæc etiam scribit: *Omne peccatum formaliter consistit in aversione à Deo:* at aversio à Deo, simpliciter prout est aversio, non aliud est, quàm privatio conversionis ad Deum.

Tertiò, Malum physicum, & malum artificiale consistunt in privatione perfectionis debitæ vel secundùm naturam, vel secundùm artem: ergo à pari malum morale positum est in solâ privatione rectitudinis, quæ secundùm regulas morum debetur actui humano.

Quartò, Malitia moralis, si consisteret in positivo, non esset peccatum; non enim esset peccatum, nisi in quantùm esset ens positivum:

sed

fed id falsum est: siquidem nullum ens, prout est ens, est malum aliquid, sed bonum; cum ens & bonum, ex Metaphysicis, convertantur.

Quintò, Deus esset causa, non permissiva tantùm, sed etiam causa efficiens malitiæ moralis, cum primum ens, sit causa efficiens omnium entium positivorum; receptum est enim apud omnes axioma: *Primum in unoquoque genere est causa cæterorum*.

Objicies 1. Si malitia moralis in peccato commissionis posita esset in solâ privatione rectitudinis, nullum prorsùs esset discrimen inter peccatum commissionis, & peccatum omissionis: utrùmque enim in privatione consisteret. 2. Peccata extremè opposita, ut sunt prodigalitas & avaritia, specie non differrent; nec enim includunt privationes specie diversas, sed unam & eandem, nempè privationem rectitudinis, quæ ex liberalitate oritur: atqui absurdum est consequens: ergo, & ant.

Resp. ad 1. neg. sequelam majoris. Ratio est, quia quamvis peccatum commissionis & peccatum omissionis penes formale non differant, differunt tamen in materiali; scilicet peccatum omissionis dicit privationem actus physici, & rectitudinis moralis, cum è contra peccatum commissionis dicat actum physicum, qui regulis morum nequaquam conformis est.

Resp. ad 2. non requiri privationem rectitudinis, quæ specie diversa sit, ad distinctionem specificam peccatorum, licèt peccata illa extremè opposita sint; ad hoc quippè satis est privatio modi specie diversi, quo voluntas attingit eandem rectitudinem virtutis, cui diversa peccata opponuntur. Unde cum prodigalitas dicat privationem justæ pecuniarum conservationis; &, ex alio capite, cum avaritia dicat privationem prudentis pecuniarum effusionis, debent

differre specie, quamvis importent privationem unius ac ejusdem rectitudinis; privationem nimirum medii illius, in quo liberalitas consistit.

Objicies 2. Dantur aliqua peccata, quorum malitia moralis non consistit in privatione debitæ rectitudinis: ergo, &c. Probatur ant. Privatio est carentia formæ quæ debetur subjecto, & in eo potest esse; alioquin enim esset negatio, non autem privatio: atqui dantur quædam peccata, quorum malitia moralis non consistit in carentiâ formæ, seu rectitudinis quæ debeatur subjecto, & quæ in eo esse possit: siquidem odium Dei, quod quidem maximum est peccatum, non est capax alicujus rectitudinis: est enim ita essentialiter malum, ut nusquam, & quâcumque factâ suppositione, possit esse bonum: ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. min. Ad 3. dist. ant. Odium Dei specificè acceptum, hoc est, reduplicativè prout est odium Dei, non est capax rectitudinis moralis, conc. ant. sic enim acceptum, dicit actum humanum oppositum regulis morum: Odium Dei genericè sumptum, hoc est, prout est actus humanus simpliciter, neg. ant. nempè sic acceptum, subjacet morum regulis, & capax est rectitudinis, quæ cuilibet actui humano debetur: at ut actus humanus sit capax rectitudinis, satis est, ut genericè sumptus eam habere possit; nec requiritur, ut sumptus secundùm speciem actus humani, illam recipere valeat.

Quæsitum notatu dignum.

Quæres, utrum ad malitiam moralem actus humani requirantur ex parte operantis, aut actualis cognitio malitiæ, aut dubium de malitiâ, aut reflexio ad malitiam.

Resp. nec actualem illam cognitionem, nec dubium illud, nec reflexionem illam requiri.

1. Non

1. Non requiritur actualis cognitio malitiæ: alioquin enim nulla darentur ignorantiæ peccata; in eo enim posita est natura peccatorum ignorantiæ, quòd eorum malitia actu ab operante non cognoscatur: at hæreticum est asserere nulla dari ignorantiæ peccata: Scilicet reverà dari, expressè tum in Scriptura, tum in Traditione asseritur, ut probabimus inferiùs in nostrâ de peccatis dissertatione, ubi de peccatorum divisione tractabimus.

2. Non requiritur dubium de malitiâ actus humani, qui ab operante aut elicitur interiùs, aut exteriùs perpetratur: alioquin enim non peccasset Paulus, dum in incredulitate Ecclesiam Christi persequebatur: tantùm enim abest, ut dubitaret de malitiâ persecutionis, quam inferebat Ecclesiæ, quin potiùs certò putaret, obsequium se præstare Deo.

3. Non requiritur reflexio actualis ad malitiam operis, quod agitur: alioquin enim peccatores excœcati & indurati, & alii qui (ut ait Scriptura) in profundum venerunt, rei non fierent, quamvis omnia Decalogi mandata infringerent; neque enim perditi illi homines, qui (ut ajunt Patres) scelera tanquam aquam ebibunt, de Deo, aut de malitiâ sui operis toties cogitant, quoties flagitiis aut facinoribus se dedunt. Vide quæ de eâ quæstione diximus in tractatu de Gratiâ, iis locis ubi quæsivimus, utrum gratia sufficiens detur omnibus obcœcatis & induratis.

Confirmatur responsio nostra 1. authoritate Facultatis Theologicæ Lovaniensis, quæ anno 1657. propositionem hanc: *Vt actio quæpiam sit peccaminosa, oportet, ut procedat ab homine qui cognoscit & percipit, quid boni malive in ea sit: & antequam id videat, aut animum reflectat, actio neque bona est neque mala*; hâc censurâ notavit: *Est contra communia Christianæ Theologiæ principia, & innumera, etiam immanissima, hominum peccata excusat cum pernicie animarum.*

Confirmatur 2. authoritate Facultatis Theologiæ Parisiensis, quæ quidem anno 1641. de hâc propositione: *Nunquam peccatur, nisi prævia peccati cognitione animus illustretur, ejusque vitandi desiderio exstimuletur*, hocce tulit ex unanimi Magistrorum consensu doctrinale judicium: *Falsa est, & viam aperit ad excusandas excusationes in peccatis*.

Confirmatur 3. authoritate Cleri Gallicani ad Comitia Generalia anno 1700. congregati. Scilicet delata est ad eum hæc propositio: *Si peccatores consummatæ malitiæ, cum blasphemant, non habent conscientiæ stimulos, nec mali quod agunt, notitiam, cum omnibus Theologis propugno, eos hisce actionibus non peccare:* Illi verò delatæ propositioni Clerus Gallicanus in Comitiis Generalibus hanc censuram inussit: *Hæc propositio falsa est, temeraria, perniciosa, bonos mores corrumpit, blasphemias, aliaque peccata excusat, & ut talis à Clero Gallicano jam damnata est*.

Confirmatur denique 4. ex eo quòd doctrina, quæ asserit, nusquam peccari, nisi adsit actualis cognitio malitiæ operis quod agitur, aut actualis ad illam malitiam reflexio, non multùm discrepare videatur ab hâc Libertinorum sententiâ: *Nihil est peccatum, nisi eorum opinione, qui se peccare putant*. Non satis etiam recedit ab impio hoc antiquorum Gnosticorum axiomate, apud Irenæum lib. 1. cap. 29. *Sola humana opinione differunt negotia bona, & mala*. Non multùm pariter discrepat ab iniquâ hâc aliorum Gnosticorum, apud eumdem Irenæum, doctrinâ: *Qui aliquod facinus exultante perpetravit audacia, velut credens se facere ex fide, quod malè fecit, evasit culpam*.

QUAE-

Quæstio II.

De Regulis actuum humanorum.

Nu. 1. Regula actuum humanorum duplex est, externa nimirùm, & interna. Externa idem est cum lege, sive divina sit, sive humana; interna, est conscientia operantis. De Lege, Tomo V. actum est: superest igitur, ut hìc de conscientiâ disseramus. De eâ autem quæremus 1. quid & quotuplex sit; 2. utrum sit morum regula; 3. an liceat operari ex opinione, seu conscientiâ probabili.

Caput Primum.

Quid & quotuplex sit conscientia.

Conclusio I. Conscientia rectè definitur, *Actus quo intellectus judicat de bonitate aut malitiâ eorum, quæ hìc, & nunc agenda sunt.*

Explicatur definitio. Conscientia dicitur 1. *Actus*: non enim est habitus, ut placuit Scoto, cum habitui non conveniant conscientiæ proprietates; testificari nimirum, arguere, movere. Nec obstat, quòd conscientia remanet in dormientibus: Non obstat (inquam) quia non solis habitibus convenit permanere, sed etiam actibus, saltem virtualiter; cum nempè per actus contrarios revocati non fuerunt.

Dicitur 2. *Actus intellectus*, eò quòd sit judicium de agendis; quod quidem non à voluntate, sed à solo intellectu, cujus objectum est verum, ferri potest. Nec obstat, quòd conscientia nonnunquam dicatur bona vel mala: Non obstat (inquam) quia non dicitur bona (ut lo-

quuntur) formaliter, sed directivè tantùm: habere autem bonitatem aut malitiam directivè, ad intellectum, non autem ad voluntatem pertinet.

Dicitur 3. de iis esse, *quæ hìc & nunc agenda sunt*, & in hoc differt à Synderesi quæ est de agendis aut vitandis in genere: nempè Synderesis versatur circa prima morum principia, *Bonum est faciendum, Malum est fugiendum*. Hinc verò patet, conscientiam esse syndereséos applicationem ad hoc aut illud agendum in particulari: Synderesis v. g. dictat, bonum esse faciendum: lex docet, hunc vel illum actum esse bonum: conscientia ex duplici illâ præmissâ concludit, hunc actum hìc & nunc esse agendum.

Conclusio 2. Multiplex est conscientiæ divisio.

Probatur enumeratione. Conscientia dividitur 1. in certam, & dubiam. Illa, est judicium certum, seu firmum, de bonitate aut malitiâ operis hìc & nunc agendi: sic Jacob accedens ad Liam, quam prudenter judicabat esse suam uxorem, habuit conscientiam certam de bonitate actus conjugalis cum Liâ habendi. Ista, est suspensio judicii circa bonitatem, aut malitiam operis hìc & nunc agendi: Sic qui aut caret rationibus, quibus judicet contractum aliquem non esse usurarium, aut qui habet quidem, sed ex aliâ parte habet non minùs graves, quibus judicet esse usurarium, dubiam de illius contractus bonitate conscientiam habet: suspendit nimirum suum judicium circa bonitatem aut malitiam contractus ejusmodi. Illud autem dubium vel est juris vel est facti: Dubium juris versatur circa jus aliquod v. g. an hæc actio sit licita, aut illicita: è contrà dubium facti versatur circa factum aliquod, v. g. an Petrus occiderit Joannem, an verò eum non occiderit.

Dividitur 2. in veram, & erroneam. Prior, est judicium de bonitate aut malitia operis hìc

& nunc

& nunc agendi, & quidem conforme legi; seu, est judicium, quod de aliquo particulari actu fertur, sicut fertur ab ipsâ lege; v. g. Lex jubet ut quisque proximò suo laboranti & egenti consulat; si conscientia idem hìc & nunc judicet, dicitur conscientia vera. Erronea è contrà, est judicium de bonitate aut malitiâ operis, quod legi conforme non est; sicut si quis judicaret, non esse orandum hìc & nunc, cum urget tentatio, haberet conscientiam erroneam. Error autem ille vel est juris, vel facti. Ille versatur circa jus, an nimirum hæc actio sit licita, aut illicita: Iste verò circa factum aliquod, v. g. an id quod in vepribus latitat, sit homo vel fera. Duplex ille error dividitur in vincibilem, & in invincibilem: invincibilis est qui, quæcumque adhibeatur diligentia, superari non potest: vincibilis verò qui diligenti, & morali adhibitâ diligentiâ, seu, servatis servandis, superari potest.

Dividitur 3. in scrupulosam, & latam. Scrupulosa, est judicium de malitiâ operis, sed levibus rationibus nixum. Sic scrupulosâ laborat conscientiâ Sacerdos, qui cum attentè Canonem recitaverit, in Communione angitur, an recitaverit orationem Dominicam, quæ antè in Canone continetur. Lata conscientia, est judicium de bonitate operis ex levissimis, & quidem cupiditati faventibus, argumentis. Sic latam habet conscientiam Sacerdos, qui levissimis ductus rationibus, v. g. authoritate quorumdam è scholâ theologorum, judicat non esse injungendas pro qualitate criminum convenientes satisfactiones. Latam habet conscientiam dives, qui superflua non erogat pauperibus, nixus imperiti sui Confessarii consilio; creditque se posse ea in vanos & minimè statui aut conditioni suæ necessarios sumptus impendere.

Dividitur 4. in probabilem, & non probabilem. Conscientia probabilis definitur, judicium

de bonitate, aut malitiâ operis, fultum quidem gravibus rationibus, seu aptis ad determinandum viros pios, & prudentes ad assensum; sed tamen non sine formidine partis oppositæ. Conscientia non probabilis, est judicium de bonitate aut malitiâ operis, sed nullis, aut levibus, fultum rationibus. Conscientiam probabilem habet de contractu usurario, qui gravibus rationibus nititur, ut judicet, contractum illum esse usurarium, aut non esse usurarium: Conscientiam verò improbabilem, qui nullis aut levis momenti rationibus ductus, temerariò judicat, illum esse aut usurarium, aut non usurarium.

Caput II.

Utrum Conscientia sit regula morum.

Conclusio I. Aliqua conscientia est regula morum. Itâ omnes omninò Theologi.

Probatur. Illud est regula morum, quod est debita, & recta tum syndereſis, tum legis, sive naturalis, sive positivæ, applicatio ad actum aliquem singularem: cum enim synderesis quæ versatur circa prima morum principia, & lex tum naturalis, tum positiva, quæ versantur circa aliqua opera in genere, sint morum regula; necesse est, ut id quod est recta tum synderesеos, tum legis, sive naturalis, sive positivæ, applicatio ad actum hic & nunc agendum; necesse est, (inquam) ut illa applicatio sit morum regula. Atqui aliqua conscientia, recta nimirùm, est debita tum synderesеos, tum legis, sive naturalis, sive positivæ, applicatio ad actum particularem hic & nunc agendum; in eâ enim applicatione posita est essentia conscientiæ rectæ, ut capite præcedente dictum est: ergo aliqua conscientia est morum regula.

Con-

CONCLUSIO 2. Non omnis conscientia est morum regula.

Probatur I. Nec conscientia scrupulosa, nec conscientia lata, sunt morum regula; siquidem regula morum includit prudentiam: atqui nec conscientia scrupulosa, nec lata prudentiam includunt: scilicet prudentia vetat, ne ex levibus tantùm rationibus de alicujus momenti negotio judicium feratur: sed conscientia scrupulosa, & lata ferunt judicium ex levibus rationibus: ergo non includunt prudentiam: unde tantùm abest ut judicium quod ab eâ duplici conscientiæ specie fertur, sit judicium prudens, quin è contra sit multùm imprudens.

II. Conscientia dubia non potest quoque esse morum regula; siquidem morum regula debet ad assensum determinare, seu, efficere, ut quis judicet, actum particularem qui hìc & nunc agendus est, esse conformem, aut difformem legi: atqui conscientia dubia non determinat ad assensum; est enim (ut superiùs dictum est) suspensio judicii de bonitate aut malitiâ operis, quod hìc & nunc agendum est: ergo non est morum regula.

III. Conscientia erronea non potest *per se* esse morum regula, cum non sit primarum regularum, synderesis nimirùm, & legis, debita ad actum particularem applicatio; imò falsa sit omninò. Prætereà se habet conscientia erronea circa synderesim & legem, sicut error in speculativis respectu applicationis primorum principiorum ad conclusionem aliquam particularem: ergo quemadmodum error, non est in speculativis regula ratiocinationis; ita nec error est in practicis regula agendorum.

IV. Conscientia probabilis, reduplicativè ut probabilis, non est regula morum: Siquidem quod est indifferens ad veritatem aut falsitatem, seu quod potest esse verum aut falsum, non est regula morum: scilicet sola veritas *per se* est mo-

rum regula; & *per accidens*, id quod inculpatè & firmiter, hoc est, sine formidine partis oppositæ, existimatur veritas; unde est illud Scripturæ, Ecclesiast. 37: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te; omnem actum, consilium stabile*: Atqui conscientia probabilis, reduplicativè ut probabilis, est indifferens ad veritatem, aut falsitatem; potest enim esse vera, potest esse falsa; seu potest esse recta tum syndereseos, tum legis applicatio; potest quoque esse erronea, & falsa tum syndereseos, tum legis applicatio: ergo conscientia probabilis, prout probabilis est, non est morum regula.

Quæres 1. an liceat agere contra conscientiam erroneam minimè depositam.

Resp. non licere. Ratio est 1. quia hæc Apostoli verba, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, intelliguntur à pluribus theologis de conscientiâ: ergo quod est contra fidem, seu conscientiam, est peccatum. 2. Ille peccat qui eligit objectum, quod tanquam malum apprehenditur ab intellectu: nempè voluntas amat objectum, aut non amat, secundùm rationem quæ ei ab intellectu proponitur: atqui qui agit contra conscientiam erroneam minimè depositam, fertur in objectum, quod ab intellectu proponitur tanquam malum: ergo peccat. Igitur antequam vir prudens agat, tenetur adhibere moralem diligentiam, & ad orationem confugere, per quam impetret lumen, quo error quo laborat, depelli possit.

Quæres 2. utrum liceat operari contra conscientiam scrupulosam, & contra conscientiam latam.

Resp. 1. non tantùm licere, sed oportere etiam operari contra conscientiam latam: eò quòd conscientia lata, levibus ducta rationibus, in præjudicium legis, cupiditati faveat. Resp. 2. expedire, ut sæpiùs agatur contrà conscientiam scrupulosam; tum quòd virum prudentem movere

vere non possit ad assensum, tum etiam quòd anima vanis scrupulis inhærens, internâ illâ pace, spirituali illo gaudio, frustretur, quæ plurimùm conferunt ad virtutis augmentum, & ad sinceræ pietatis perfectionem.

Quæres 3. quâ ratione gerere se debeat is, cui adest conscientia dubia.

Resp. eum cui adest conscientia dubia circa rem aliquam, seu, eum qui dubitat, an actus aliquis, contractus v.g. sit licitus, aut illicitus, debere abstinere ab illo actu, si tamen aliquâ agendi necessitate non urgeatur. Si verò instet necessitas operandi, tenetur sub pœnâ peccati, partem eligere tutiorem: nam qui dubitans, minùs tutam eligit, plus suum opus amare censetur quàm Dei legem, & ipsum Deum legis authorem; scilicet ex amore sui operis se se exponit periculo legislatorem offendendi, sicque lubens exponit se periculo peccandi; quod quidem periculum qui amat, dicente Scripturâ, in illo peribit. Si nulla sit pars tutior, sed utraque sit periculosa, hoc est, si conscientia æquale periculum infringendi Dei legem advertat aut in actu, aut in omissione actûs, voluntas in iis angustiis constituta, eligere debet actum, qui proximi juri favet: sic mulier quæ de matrimonii sui validitate dubitat, non potest quidem debitum petere, sed illud reddere tenetur viro, cui persuasum est valere hujusmodi matrimonium, seu qui de illius validitate nullo modo dubitat. Ità enim definitum est in jure Canonico, locis quæ capite proximè sequenti referemus, laudantes quæ Pontifices Romani de probabilitatis doctrinâ sanxerunt.

CAPUT III.

De Conscientia Probabili.

Not. 1. CONSCIENTIA probabilis, est (ut superiùs jam observatum fuit) judicium de bonitate aut malitiâ alicujus operis, nixum rationibus gravibus, seu quæ per se aptæ sunt viros pios & prudentes ad assensum determinare, cum formidine tamen partis oppositæ; hoc est, ita ut qui ad assensum iis rationibus determinatur, cùm fundamento timeat, ne falsa sit conscientia, quam in praxi sequitur.

Not. 2. Certum est, quovis in casu licere sequi opinionem, seu conscientiam probabilem quæ favet præcepto, seu quæ asserit, rem aliquam esse vetitam, quamvis sit minùs probabilis oppositâ quæ libertati favet, hoc est, quæ asserit, actum esse licitum. Ratio est, quia quamvis in casu de quo agitur, sit periculum erroris, cùm opinio quæ stat pro præcepto, seu quæ asserit actum aliquem, illum v.g. contractum, esse illicitum; tamen qui ex illius opinionis dictamine ab actu illo temperat, nulli se peccandi periculo exponit; ut videre est in homine, qui abstinet à contractu, quem probabiliter quidem, sed falsò (ut supponitur) judicat esse usurarium.

Not. 3. Opinio, seu conscientia, probabilior, non est semper idem cum opinione tutiore, seu cum eâ quæ magis est remota à peccandi periculo; nempè opinio tutior potest esse minùs probabilis, quàm ea quæ non est æquè tuta: sic opinio quæ docet, hominem qui mortaliter peccavit, teneri statim elicere actum contritionis, & confiteri, tutior est negativâ; sed à S. Thomâ judicatur minùs probabilis.

Not. 4. Opinio, seu conscientia, probabilis, sub triplici respectu considerari potest: 1. in concursu alterius contrariæ, quæ sit æquè probabilis; 2. in con-

concurſu alterius, quæ minùs ſit probabilis; 3. in concurſu alterius, quæ ſit probabilior. Is qui graves habet rationes, ut judicet hunc contractum v.g. eſſe uſurarium, & qui ex aliâ parte habet rationes alias æquè graves, ut judicet contractum illum non eſſe uſurarium, habet de eodem duas opiniones contrarias æquè probabiles, quarum una favet legi; ea nimirùm quæ judicat contractum illum eſſe uſurarium; & altera favet hominis libertati, ea nempè quæ aſſerit illum contractum eſſe licitum. Is ècontrà qui majoris ponderis rationes habet, ut judicet, contractum illum eſſe uſurarium, quàm ſint eæ, quibus nixus judicat eum non eſſe uſurarium, de eodem actu habet duas opiniones contrarias probabiles; quarum una, quæ ſtat pro præcepto, eſt probabilior, altera verò, quæ favet hominis libertati, eſt minùs probabilis. Tandem is qui habet quidem rationes graves, quibus judicet, actum aliquem eſſe illicitum, ſed ex aliâ parte habet graviores, ut judicet, eundem actum eſſe licitum; de eodem habet opinionem probabiliorem, quæ favet libertati, & minùs probabilem, quæ ſtat pro præcepto.

Not. 5. Iis quæ hucuſque dicta ſunt, præmiſſis, quærendum eſt hìc 1. utrum liceat ſequi opinionem probabilem, quæ favet hominis libertati, in concurſu alterius æquè probabilis, quæ ſtat pro præcepto. 2. Utrum licitum ſit ſequi opinionem minùs probabilem, quæ favet hominis libertati, in concurſu alterius probabilioris, quæ ſtat pro præcepto. 3. utrum liceat ſequi opinionem probabiliorem, quæ favet libertati, in concurſu alterius minùs probabilis, quæ ſtat pro præcepto.

ARTICULUS I.

An liceat sequi opinionem probabilem quæ favet hominis libertati, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto.

Not. CIRCA propositam quæstionem duplex est sententia: Prima, quæ est aliquorum recentiorum Casuistarum, docet, licitum esse sequi opinionem probabilem, quæ favet hominis libertati, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto: è contra omnes discipuli S. Thomæ contendunt, non licere eam sequi. Mentem nostram conclusio subsequens aperiet.

CONCLUSIO. Non licet sequi opinionem, seu conscientiam, probabilem, quæ favet hominis libertati, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto.

Nostra conclusio probari potest 1. ex novitate sententiæ quæ contrarium docet; 2. ex Patribus; 3. ex Romanis Pontificibus; 4. ex S. Thomâ; 5. ex absurdis quæ sequuntur ex adversâ sententiâ.

Proferuntur argumenta ex novitate petita.

Sententia quæ docet, licitum esse sequi opinionem probabilem, quæ favet hominis libertati, seu quæ asserit, actum aliquem esse licitum, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto, seu quæ asserit, actum aliquem non esse permissum, est nova: ergo admitti non debet.

Consequens est evidens. Cùm enim, asserentibus adversariis, sententia quæ docet licere sequi in eo casu opinionem probabilem, sit scientiæ moralis principium, Apostolis, Discipulis Do-

Domini, Episcopis quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, perspecta, ac cognita esse debuit: Scilicet asseri non potest, Apostolos & Ecclesiam veterem latuisse aliquod fidei, aut morum principium. Si autem ea, de quâ agitur, doctrina Apostolis, eorumque in Episcopatu successoribus explorata fuit, eam fideles ab iis docendi fuerunt: alioquin enim Apostoli, cæterique sancti Præsules, qui antiquitùs ubique terrarum rexerunt Ecclesias, veritatem, populorum saluti in primis utilem, in injustitiâ detinuissent, immeritòque Paulus sic Ephesios Actor. 20. allocutus fuisset: *Scitis quomodo nihil subtraxerim utilium, quominùs annuntiarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos.* Prætereà Concilium Tridentinum sess. 15. in Salvo-conductu Lutheranis concesso, conceptis terminis asserit controversias *secundùm sacram Scripturam, & Apostolorum Traditiones, probata Concilia, Catholicæ Ecclesiæ consensum, Patrum authoritates tractari debere.* Ex iis itaque constat, doctrinam novam, in rebus ad fidem aut mores spectantibus, falsam esse.

Unde probatur ant. seu ostenditur, doctrinam quæ asserit, licitum esse sequi opinionem probabilem, quæ favet libertati, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto, esse novam. 1. Ea doctrina nullo aut Apostolorum, aut Patrum, aut Scholasticorum, qui per quindecim priora sæcula floruerunt, testimonio nititur: quippè quòd adversarii nullum ex iis veteribus textum in suæ sententiæ defensionem, licèt sæpiùs provocati, laudare potuerint. 2. Corduba qui circa annum 1571. scribebat, asserit, Theologos omnes qui suâ ætate viverent, asserere, hominem in concursu opinionum quæ ad mores spectant, teneri eligere probabiliorem: *Et in hoc* (inquit) *omnes Theologi consentiunt:* Ergo doctrina de qua agitur, est nova.

Dices

Dices 1. In rebus ad scientiam Moralem spectantibus, juniores sunt antiquis præferendi; accuratiùs enim quàm antiqui, res morales expenderunt: Ergo doctrina probabilitatis non ex eo capite rejicienda est, quòd in veteribus non reperiatur.

Verùm falsa est omninò illa responsio, cùm (ut superiùs probatum est) sola Scriptura & Traditio sint Moralis scientiæ principia. Confirmatur ex authoritate Cleri Gallicani, qui anno 1700. ad Comitia Generalia congregatus, damnavit hanc propositionem quæ in Amadæo Gumenio legitur: *Puto omnia hodiè melius examinata, & hanc ob rem in omni materia, & præcipuè in Morali, libentiùs juniores, quàm antiquiores lego, & sequor.... Doctrina fidei à veteribus, doctrina morum magis à junioribus petenda.* Censura autem quam Clerus Gallicanus illi propositioni inussit, sic habet: *Hæc propositio, temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, SS. Patribus & antiquis doctoribus contumeliosa, spreta in moribus Christianorum componendis necessaria Scripturarum ac Traditionis auctoritate & interpretatione, Moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones & doctrinas, Christo prohibente, stabiliendas.*

Dices 2. ideò Patres nusquam probabilitatis meminisse 1. quòd cernerent, ejus authoritatem ab omnibus admitti, & à nemine impugnari: 2. quòd nulla se obtulerit occasio, quæ Patres ad sermonem de eâ instituendum compulerit: ac proindè non ideò rejici debere, quòd in veteribus non reperiatur.

Sed adversariorum, qui sic ratiocinantur, pace dixerim, priori responsione, si valeat, enervari omninò argumentum, quod ex novitate petitur, quo tamen sæpiùs Patres usi sunt; scilicet Novatores, quos impugnabant, dicere potuissent, suarum adinventionum vestigia ideò apud eos qui præcesserant, non reperiri, quòd (ut in suâ causâ

re-

reponunt adversarii) cernerent eas ab omnibus admitti, & à nemine impugnari. Præterea gratis supponitur, quòd veteres adverterint, ab omnibus suæ ætatis Christianis probabilitatem tanquam morum regulam admissam fuisse: siquidem *facti illius* nullum omninò in ecclesiasticis monumentis vestigium reperire est.

Non plus soliditatis habet altera responsio. Nam 1. quamvis supponatur, nullam se dedisse Patribus occasionem de probabilitatis dogmate loquendi; tacere tamen de eo non debuit Ecclesia quindecim priorum sæculorum, quia Episcopi tenebantur docere fideles omnia principia fidei & morum quæ ab Apostolis didicerant, sicut Episcopos Apostoli ea quæ acceperant à Christo. 2. Falsum est, Patres nullam nactos fuisse occasionem, sermonem de probabilitate instituendi: patet enim ex Decreto Gratiani, & ex Decretalibus Gregorii IX. nec non ex Epistolis Cypriani, Hieronymi, Augustini, & aliorum veterum operibus, eos consultos sæpiùs fuisse de rebus dubiis, & de quibus erant contradictoriæ opiniones probabiles.

Profertur argumentum ex Patribus petitum.

Sententia quæ asserit, licitum esse sequi opinionem probabilem quæ favet libertati, in concursu alteriùs æquè probabilis quæ stat pro præcepto SS. Patribus, & Augustino in primis, adversatur: ergo rejicienda est.

Antecedens sic ostenditur. Augustinus lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, cap. 3. asserit, graviter eum peccare, qui in rebus ad salutem pertinentibus, incerta certis anteponit: sic enim respondet de quodam Donatistâ, qui ad Catholicam Ecclesiam redire meditabatur, quique licèt fateretur, valere datum in Ecclesiâ Catholicâ Baptismum, rectèque ipsum in ea suscipi, dubitabat, an rectè, seu licitè apud Donatistas susciperetur: *Si* (inquit) *dubium haberet, non illic rectè*

ac-

accipi, quod in Catholica rectè accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quòd certis incerta præponeret. Id sic iterùm urget cap. 5. *Accipere itaque in parte Donati, si incertum est esse peccatum, quis dubitat certum esse peccatum, non ibi potiùs accipere, ubi certum est non esse peccatum?*

Atqui is qui sequitur opinionem probabilem faventem libertati, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto, incerta certis anteponit in rebus ad salutem spectantibus: incertum est quippè, utpotè probabile tantùm, non esse peccatum in actu qui eligitur: *Intellectus* (verba sunt Sancti Bernardi lib. 5. de Consideratione, capite 5.) *rationi innititur, fides authoritati, opinio, sola se verisimilitudine tuetur*: ex quo concludit, quòd cum scientia & fides certitudinem habeant, opinio è contrà omninò sit incerta: *Habent illa duo certam veritatem, opinio certi nihil habens, verum per verisimilia quærit, potiùs quàm apprehendit*: Ergo ex Augustino, qui sequitur opinionem probabilem faventem libertati, in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto, graviter peccat.

Dices 1. Donatistam de quo Augustinus loquitur, dubitasse absque probabilitate, an liceret à ministro Donatistâ baptismum recipere:ècontrà verò eum, qui in concursu alterius opinionis æquè probabilis sequitur eam, quæ libertati favet, de sui actûs malitia, aut bonitate dubitare nixum rationibus probabilibus.

Sed falsa est illa suppositio. Nam 1. nusquàm intellectus dubitat de malitiâ, aut bonitate operis, quin ad illud dubium argumentis probabilibus moveatur: scilicet id quod nullâ verisimilitudine nititur, non dubium, sed certò falsum apparet. 2. Sive illi Donatistæ argumenta probabilia adfuerint, quibus judicarit, eum eximi à peccato, qui à ministro Donatistâ baptismum reciperet, sive non adfuerint; immotum manet

prin-

principium, quo S. Augustinus casum sibi propositum solvit; hominem nimirùm, de quo interrogatus fuerat, peccaturum fuisse, præcisè eò quòd incerta certis præpositurus esset: siquidem (ut jam observatum est) probabilia argumenta non determinant intellectum, ut certò de re aliquâ judicet, sed tantùm cum formidine partis oppositæ; præsertim si utrimque æqualia sint argumenta illa probabilia.

Dices 2. casum Augustino propositum, intelligi debere de solâ Baptismatis validitate. Donatista, de quo S. Augustinus loquitur, dubitabat (inquiunt) an valeret Sacramentum in schismate receptum, non autem, an licitum esset baptismum recipere à ministris in schismate versantibus. Addunt responsionis authores, opinionem probabilem in priore casu, hoc est, cùm agitur de validitate alicujus sacramenti, præsertim si caracterem imprimat, non excusare eum qui certis incerta præponit; secùs verò in posteriore casu, hoc est, cùm agitur tantùm de licitâ, non de validâ, sacramenti receptione.

Sed nullius est ponderis responsum illud; falsum quippè supponit. Nam illi Donatistæ suum ad Ecclesiam reditum meditanti certum erat, valere baptisma extrà Ecclesiam datum: Igitur casus Augustino propositus de præcepto intelligitur, nempè, an exstet divinum aliquod præceptum, quod prohibeat, ne baptismus extra Ecclesiam recipiatur: ergo, cùm in hujus præcepti interpretatione Augustinus definiit, certis incerta sine peccato præferri non posse, id generatim de aliis omnibus præceptis intelligi voluit; præsertim, cùm ratio quâ utitur, ad omnia sine exceptione præcepta pertineat: In rebus (inquit) ad salutem animæ pertinentibus (ut sunt, non tantùm valida receptio quorumdam sacramentorum, sed etiam omnium divinorum mandatorum observatio) *graviter peccat, qui certis incerta præponit*; proindeque & is qui in praxi sequitur

opinionem probabilem faventem libertati, in concursu alteriûs æquè probabilis, quæ stat pro præcepto.

Profertur primum argumentum ex Summis Pontificibus petitum.

Summi Pontifices hoc axioma Juri Canonico insertum, & rationi naturaliter cognitum, *In dubiis tutior pars est eligenda*, divinitùs acceptâ potestate confirmarunt. Capite *Ad audientiam*, Capite *Significasti*, Clemens III. & Innocentius III. decernunt, Sacerdotem non posse fungi suo officio in casu hominis ab ipso vulnerati, & deindè mortui cum dubio, an vulnus illatum, mortis causa fuerit. Capite *Iuvenis de sponsalibus*, viro qui matrimonium contraxerat cum puellâ septenni, de quâ dubitabatur, an esset viripotens, præcipitur ab Honorio III. ut discedat à puellæ illius consobrinâ, quam, mortuâ illâ septenni puellâ, in matrimonium duxerat. Capite *Illud*, *De Clerico excommunicato*, mox laudatus Innocentius III. deponit Episcopum, qui in dubio, an esset excommunicatus, ab Episcopali ministerio non abstinuerat. Singuli illi Romani Pontifices datæ in relatis casibus definitionis proferunt hanc rationem, quam tanquam certissimum principium supponunt: *Cùm in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem*.

Ex iis locis sic argumentum conficitur. Qui in concursu duarum opinionum æquè probabilium, sequitur opinionem quæ suæ libertati favet, non eligit in dubio partem tutiorem, seu eam quę magis recedit à peccandi periculo: ergo, si verum sit laudatum ex Summis Pontificibus axioma, graviter peccat.

Dices I. ideò Summos Pontifices declarasse peccasse eos de quibus consulti fuerant, quòd in dubio, an licitè possent agere, egissent tamen: sed qui habet probabiles utrimque opiniones, non est in dubio; proindeque non peccat contra hanc

hanc Summorum Pontificum regulam, *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*.

Verùm inanis est, ac de non supponente illa responsio: Scilicet tunc est dubium propriè dictum, cùm non est potior ratio, cur intellectus judicet, unam opinionem esse veram, quàm alteram; tunc est dubium, cùm intellectus in suspenso remanet inter veritatem & falsitatem: Sed in concursu duarum, quæ contrariæ sint, opinionum probabilium, non est potior ratio, cur intellectus judicet unam opinionem esse veram, quàm alteram; hæret in suspenso inter veritatem & falsitatem: Unde si quis ab homine in eo opinionum conflictu constituto quærat, quænam ex duabus illis opinionibus sit vera, respondebit, si ingenuus sit, se id nescire.

Dices 2. hoc inter intellectum dubium, & inter intellectum opinantem discrimen reperiri, quòd intellectui dubio nullæ ex utraque parte rationes obversentur; opinativo è contra plures occurrant.

Sed fictitium est discrimen illud, quod inter intellectum dubium, & intellectum opinativum adversarii statuunt: Scilicet intellectus æquè fit suspensus inter veritatem & falsitatem, cùm illi occurrunt æquales pro veritate, aut falsitate rationes, aut cùm ei nulla ratio pro unâ, aut alterâ parte obversatur. Nam 1. non minùs in æquilibrio remanent lances in librâ, vel si nullum neutri, vel si æquale utrique pondus imponatur. 2. Si quis Judex inter duos de inventâ crumenâ litigantes sedeat, nunquid æquè dubius erit, ad quem ex duobus illis litigantibus crumena pertineat, postquam æquales pro utroque rationes audierit; ac si nullam omninò audiisset? ergo intellectus constitutus inter duas opiniones æquè probabiles, non minùs est dubius, quàm si nulla ex iis duabus opinionibus esset probabilis.

Dices 3. illud esse discrimen inter intellectum dubium & opinativum, quòd intellectus dubius

nulli parti adhæreat;ècontrà verò intellectus opinativus uni adhæreat, licèt cum formidine partis oppositæ.

At non solvit argumentum ex Summis Pontificibus petitum illa responsio. Enim verò intellectum uni parti adhærere cum formidine partis oppositæ, est, ipsum certò judicare, incertam esse ac dubiam partem, cui assentitur; siquidem partis oppositæ formido includit essentialiter incertitudinem partis alterius, cùm rationes quibus illa pars opposita nititur, simul cùm alterius partis, cui intellectus adhæreat, rationibus, menti obversentur: at certò judicare, partem aliquam esse incertam & dubiam, non liberat mentem dubio, quo laborabat; nisi tamen quis velit asserere, ideò quempiam eximi ex dubitantium numero, quòd advertat se dubitare: ergo cùm adversarii affirment, hominem qui assentitur uni parti cum formidine partis oppositæ, non teneri in dubiis partem tutiorem eligere, reipsâ asserunt, eum qui certus est, & advertit se dubitare, non teneri partem eligere tutiorem: quod quidem perabsurdum esse, nemo non videt.

Dices 4. Regulam hanc à Summis Pontificibus traditam: *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*, veram esse in dubiis practicis, non autem in dubiis speculativis: at intellectus inter duas æquales probabilitates constitutus, *speculativè* tantùm est dubius, non autem *practicè*, tum quia ad unam partem seipsum determinat, tum quia sibi certitudinem conciliat per hunc actum reflexum, Dubium quidem est, an contractus iste v. g. sit licitus, an illicitus; sed cùm intellectus reflectit ad dogma de opinione probabili, hoc est, licitum esse sequi opinionem certò probabilem, omni se dubio in praxi liberat, certòque judicat, contractum illum, quamvis speculativè dubium, in praxi tamen esse licitum.

Verùm ea adversariorum responsio, quâ velut fun-

fundamentali machinâ totum eorum de probabilitate dogma nititur, facilè dirui poteſt.

Nam 1. neceſſe eſt, ut intellectus *ſpeculativè* dubius, ſit etiam dubius *practicè*, cum in praxi nulla occurrit circumſtantia, quæ dubium ſpeculativum tollat: ſiquidem non tollitur præcisè ex determinatione, & electione voluntatis; cum nec illa determinatio, nec illa electio minuant pondus rationum, propter quas intellectus erat ſpeculativè dubius.

II. Adverſarii theſim ipſam ſupponunt, cum aſſerunt, intellectum *ſpeculativè* dubitantem de bonitate aut malitiâ operis hìc & nunc agendi, per hunc actum reflexum, *Licitum eſt ſequi opinionem certò probabilem*, fieri practicè certum, non quidem de objecti, contractus v. g. alicujus, bonitate, aut malitiâ, ſed de bonitate actus, quo voluntas unam probabilitatis partem præ aliâ amplectitur.

III. Theſis illa, quam adverſarii ſupponunt tanquam certam, multùm etiam adverſariis ipſis videri debet incerta, cum opinio quæ illius theſeos contrarium aſſerit, ab iis multùm probabilis judicari debeat: quippè quæ nitatur rationibus, quæ doctiſſimos Epiſcopos, inſignes Facultates Theologicas, primi nominis Scholaſticos, ita ad aſſenſum determinarunt, ut contrariam omninò rejecerint; imò (ut infra dicemus) graviſſimis cenſuris perſtrinxerint.

IV. Tandem, ſi per hunc actum reflexum: *Licitum eſt ſequi opinionem certò probabilem*, operans (ut adverſarii ſupponunt) certus fiat de bonitate ſui actus, *licere v. g. hunc contractum, de quo, an licitus ſit, ſpeculativè dubitat*: ſi (inquam) certus fiat, nullus unquam occuret caſus, in quo hanc juris regulam, *In dubiis ſemitam debemus eligere tutiorem*, ad praxim redigere teneatur: Nempè, quotieſcumque propter æqualis ponderis contradictorias rationes dubium erit, an aliquis actus ſit licitus, necne, vo-

luntas, quæ probabilitatis arcanum docta fuerit, poterit tutò illum eundem actum eligere: poterit nimirùm intellectui jubere, ut hunc reflexum actum eliciat: *Licitum est sequi opinionem certò probabilem*.

Dices 5. hanc juris regulam, *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*, locum habere tantùm in dubio *facti*, non autem in dubio *juris*. Dubitat quis, an actum fecerit, per quem incurritur irregularitas; tenetur partem eligere tutiorem, hoc est, abstinere ab exercitio suorum ordinum. Dubitat è contrà aliquis, an contractus sit licitus, necne, hoc est, an jure prohibeatur, aut non prohibeatur; non tenetur partem eligere tutiorem, hoc est, temperare non tenetur ab ineundo illo contractu, quia in eo casu est dubium *juris*, in alio verò est dubium *facti*.

Sed vana est illa distinctio. Nam 1. sine ullo prorsùs fundamento profertur: nempè nullum illius reperire est vestigium, aut in summis Pontificibus, aut in Patribus, aut in jure Canonico. 2. Repugnat Capiti *de Cler. excom. ministrat.* ubi in dubio juris, *An sententia à Delegato, non præmissa monitione, & antè intimationem ligat, necne*, deciditur, partem tutiorem esse eligendam. Scilicet Episcopus aliquis crediderat, se non fuisse ligatum excommunicatione Delegati Apostolici, eò quòd sententia lata fuerat, non præmissâ monitione, & ad illius notitiam non nisi per famam pervenerat; ac propterea probabiliter opinatus fuit licere sibi Sacris, etiam solenniter, perfungi: & tamen decisum est, eum vi juris esse deponendum. *Quia* (ait textus) *cum in dubiis via tutior sit eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potiùs se abstinere, quàm Sacramenta Ecclesiastica pertractare, licèt cum ipso tanquam non omninò culpabili propter hujusmodi probabilitatem misericorditer dispensetur*. Repugnat 3. Clement. Exi. §. *Item præ-*

praeterea, de verborum significat. Nempè in quæstione meri juris, *an Fratres Minores teneantur sub præcepto mortalis peccati, ad ea observanda, quæ in regula verbo imperativè modi, negativè, vel affirmativè apposito, inferuntur*, Pontifex utitur eodem axiomate: *Nos itaque (ait) attendentes, quòd in his, quæ animæ salutem respiciunt, ad vitandos graviores remorsus conscientiæ, pars securior est tenenda.*

Repugnat 4. S. Augustino, qui quidem (ut superiùs observatum est) consultus de Donatistâ qui suum in Ecclesiam reditum meditabatur, & cui tamen probabile erat licere extra casum extremæ necessitatis, propter aliquas causas, recipere Baptismum à Ministro schismatico, respondit, Donatistam peccaturum fuisse, si in schismate sacramentum reciperet, eò quòd in rebus ad salutem pertinentibus certa incertis præpositurus fuisset. Repugnat denique 5. scopo regulæ de quâ agitur: siquidem non minùs in dubio juris, quàm in dubio facti, qui semitam non eligit tutiorem, se se peccandi periculo exponit: cui tamen periculo jus per regulam *In dubiis*, &c. consultum voluit.

Dices 6. hanc juris regulam, *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem. Certa incertis præponenda sunt. Pars securior est tenenda*, locum habere quidem & in quæstionibus juris, & in quæstionibus facti, sed continere eam consilium, non autem præceptum strictè sumptum; ac proindè ex eâ colligi non posse, hominem cui adsunt duæ opiniones æquè probabiles, teneri eam eligere & in praxi sequi, quæ stat pro præcepto, quæque obid securior est.

Sed falsa est ea regulæ, de quâ agitur, explicatio. Nam repugnat 1. Augustino qui (ut superiùs dictum est) asserit, eum qui incerta certis præponit, certum admittere peccatum. Repugnat 2. Canonibus, in quibus illa regula refertur: constant enim terminis qui per se, non

merum consilium, sed strictum præceptum important; sic enim habent: *Via est tutior eligenda. Pars securior est tenenda. Semitam debemus eligere tutiorem.* 3. Sacri Canones, vi illius regulæ, pœnam infligunt iis, qui in dubio partem non elegerint tutiorem: siquidem Caput, *Illud de Cleric. excommunic. ministrante*, deponit Episcopum, qui in dubio, an esset excommunicatus, Sacris operam dederat. Caput, *Sicut nobis de sent. excommunic.* jubet Episcopo, ut excommunicatum devitet, quamdiu dubia est illius absolutio. Caput, *Iuvenis de Sponsalibus*, jubet viro, ut à secundâ uxore discedat eo, quòd dubium esset, an esset consobrina puellæ nondum septennis, quam vir ille priùs duxerat.

Profertur argumentum ex S. Thoma petitum.

S. Thomas conceptis terminis asserit, teneri quemque sequi opinionem, quæ stat pro præcepto, in concursu alterius probabilis, quæ favet libertati: Scilicet S. Doctor proponit sibi casum de eo, cui probabile est licere habere simul plures præbendas, definitque peccare eum, si eas retineat, existimans probabiliter id minimè licitum esse.

Sed ut mens S. Doctoris clariùs pateat, subjicienda sunt illius verba: sic igitur Quodlibeto 8. art. 13. loquitur: *Dicendum, quòd quando duæ sunt opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam.*

Aut ergo ille qui facit contra opinionem Magistrorum, utpotè habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem: & sic cum faciat contra legem Dei, non excusatur à peccato, quamvis non faciat contra conscientiam; sic enim contra legem Dei faciat.

Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quòd verè licet habere plures præbendas: & tunc distinguendum est, quia aut talis habet conscientiam de contra-

rio; & sic iterum peccat, contra conscientiam faciens, quamvis non contra legem: aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem; sed tamen in quandam dubitationem inducitur contrarietate opinionum; & sic, si, manente dubitatione, plures præbendas habet, periculo se committit; & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quàm propriam salutem: aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic nec committit se crimini, nec peccat. Hactenùs S. Doctor.

Eo in loco Doctor Angelicus contendit 1. peccare eum qui contra legem agit, quamvis secundùm conscientiam operetur: *Et sic* (inquit) *cum faciat contra legem Dei, non excusatur à peccato.* Contendit 2. reum pariter fieri eum, qui veram sententiam eligens, ex contrariis opinionibus in quandam dubitationem inducitur: *Sed tamen* (inquit) *in quandam dubitationem inducitur contrarietate opinionum; & sic, si, manente dubitatione, plures præbendas habet, periculo se committit:* Ergo S. Thomas docuit, eum, qui in praxi sequitur opinionem falsam, quæ hominis libertati favet, in concursu alterius æquè probabilis stantis pro præcepto, reverà peccare, tum quòd agat contra legem, tum quòd ex contrarietate opinionum dubius sit, an actus, quem eligit, licitus sit, an illicitus.

Dices S. Thomam de eo loqui qui dubitat, sumendo dubium propriè, & strictè, non autem de eo qui dubitat, sumendo dubium latè & impropriè, seu pro opinione probabili, quæ quidem infert aliquod dubium latè sumptum, hoc est, non excludit omnem omninò formidinem partis oppositæ, seu an illicitus sit actus, qui eligitur in praxi.

Sed facilè præcluditur illud effugium. Nam is cui obversantur duæ opiniones contradictoriæ æquè probabiles circà bonitatem aut malitiam

 alicu-

alicujus operis, propriè & strictè dubitat, an opus illud sit bonum, aut malum: ita nimirùm docet insita cuilibet homini dubitationis idea; ita etiam docuerunt Summi Pontifices in casibus quos solverunt per hanc juris regulam, *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*: ita etiam censuerunt Theologi omnes qui scripserunt, antequam in Christianorum mores doctrina de probabilitate invecta fuisset.

Audiendus est S. Antoninus, quem adversarii sibi favere, quamvis immeritò, contendunt: *Qui agit scienter id, de quo dubitat* (inquit 1. p. tit. 3.) *permanente dubitatione, mortaliter peccat, sumendo propriè & strictè dubitationem, prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quàm ad aliam*. Hæc de S. Thomæ circa probabilitatem doctrinâ satis sint.

Profertur argumentum ex absurdis petitum.

Admisso hoc principio: *Licitum est sequi opinionem certò probabilem quæ libertati favet, in concursu alterius æquè probabilis quæ stat pro lege*, innumera sequuntur absurda, quæ (ut credimus) ne ipsi quidem adversarii auderent defendere.

Sequitur nimirùm 1. immunes fuisse à peccato gentes, quæ thus quondam, & nunc etiam, deorum simulacris adolent; non peccasse veteres Gallos & antiquos Carthaginenses, apud quos religioni ac pietati ducebatur consuetudo homines offerendi in sacrificium; non peccasse pariter Græcos, quòd occiderunt infantes, quibus alendis satis opum non suppetebat; non peccare hisce temporibus Indos, qui parentes senio confectos morti tradunt, sub eo impiæ pietatis obtentu, quòd morbis quibus crucientur, per mortem liberentur; non peccare Turcas, apud quos simplex fornicatio pro peccato non habetur; nec tandem peccasse eos, apud quos latrocinia

cinia laudi ducebantur; apud quos, quamvis cæteris sapientiores vulgò habitos (ut ii erant, qui inhærebant Platonis doctrinæ,) uxorum communitas, id est, adulteria, publicis legibus ac statutis permittebantur; apud quos denique innumera in Deum, in seipsos, in proximum facinora & flagitia admittebantur, & nunc etiam apud plures Americanos admittuntur. Sequitur (inquam) Gentes illas, de quibus hactenùs, & quas ob ea impia facta Apostolus ad Romanos æternis cruciatibus addicit, nullum omninò commisisse scelus: Siquidem ii populi, adducti eorum avitâ consuetudine, qui illis sapientes videbantur, exemplo hominum illorum persuasi, judicabant, ea omnia sibi licere, & nonnulla etiam esse eximiæ pietatis actus.

Scimus, adversarios, eas, quas mox ex probabilitatis dogmate deduximus, conclusiones pernegare: Sed advertant, quæso, num ex principio, de quo agitur, necessariâ illatione colligantur. Neque enim respondere possunt, Gentes de quibus in nostro argumento, erralle in judicio quod de iniquis suis operibus tulerunt. Scilicet opinionis, seu judicii, falsitas, non destruit ejusdem opinionis, ejusdem judicii, probabilitatem. Nec enim obest, quòd quibusdam aliis Gentibus ea opera probabiliter licitā non viderentur: nimirùm alienum probabile, nisi & ipsimet operanti sit probabile, non est (fatentibus etiam adversariis) morum regula: nec mirum; nam id quod operanti non est probabile, pugnat contrà illius conscientiam.

Vim illationis, quam urgemus, vidit olim Augustinus, præclusitque effugia mox relata, quibus nunc utuntur adversarii, & quibus Academici, primi probabilitatis defensores, olim usi sunt, ut illationis invidiam declinarent.

S. Doctor libro 3. contrà Academicos cap. 16. hocce Philosophorum illorum axioma pal-

marium in moribus, hisce verbis describit: *Cùm agit quisque quod ei probabile videtur, non peccat, nec errat.* Deinde sic illud impetit, sicut & nos impetimus: *Id igitur audiens adolescens, insidiabitur pudori uxoris alienæ.* Hanc verò ad illud argumentum refert dari solitam ab Academicis responsionem: *Quid aliud dicturus es, quàm non sibi esse probabile, ut id faciat adolescens?* Eam responsionem confutat eâdem ratione, quâ & nos eam in adversariis pari in casu confutamus: *At illi probabile est. Nam si alieno probabili vivimus; nec tu* (Tullium, qui Academicæ sectæ dederat nomen, alloquitur) *debuisti administrare rempublicam, quia Epicuro visum est non esse faciendum. Adulterabit ergo juvenis ille conjugem alienam. Sed vos* (Academicis loquitur) *me jocari arbitramini? Libet dejerare per omne divinum, nescire me prorsùs, quomodo iste* (adolescens adulter) *peccaverit, si quisquis id agerit quod probabile videtur, non peccat.*

Argumentum quod, admisso probabilitatis dogmate, Augustinus circa adulterium urget adversùs Academicos, urget etiam de aliis omnibus facinoribus & flagitiis: *Taceo* (inquit) *de homicidiis, parricidiis, sacrilegiis, omnibusque omninò, quæ fieri, aut cogitari possunt, flagitiis & facinoribus, quæ paucis verbis, & quod est gravius, apud sapientissimos judices defenduntur; quomodo enim non facerent, quod probabile visum est?* Sic iterum ad non loquendi metas redigit suos adversarios: *Qui non putant ista probabiliter persuaderi posse, legant orationem Catilinæ, qua patriæ parricidium, quo uno continentur omnia scelera, persuasit.*

Ex eodem de probabilitatis dogmate, quod hâc confutamus, sequitur 2. gravissimum aliud absurdum; nempè Christianum qui omnia, à primo ad ultimum, præcepta Decalogi infregerit, ex justitiâ in baptismate receptâ nequaquam excidisse.

Pa-

Patiantur, quæso, adversarii, ut ad formam academicam reducatur argumentum. Ille haud dubiè omnia & singula Decalogi præcepta infregisset, qui proscriptas ab Inquisitoribus Romanis coram Alexandro Papa VII. & Innocentio XI. propositiones ad praxim reduxisset: Atqui in earum propositionum praxi, homo ille ne levis quidem peccati reus factus fuisset; nempè secutus fuisset opiniones certò probabiles. Nam eæ opiniones sunt certò probabiles, quæ (ut loquuntur ii quos impugnamus) fundamentis certò gravibus nituntur: Sed opiniones quæ docent licitum esse reducere ad praxim propositiones, de quibus est quæstio, fundamentis (ut cum adversariis loquamur) certò gravibus nituntur: siquidem illa fundamenta ab ipsismet adversariis certò gravia dicuntur, quæ viros, alioquin pios, doctos, & prudentes, movere possunt ad assensum: Atqui fundamenta, quibus illæ propositiones nituntur, viros, alioquin pios, doctos, & prudentes, ad assensum movere possunt: Ab actu enim ad posse valet argumentum: atqui de facto & actu hujusmodi fundamenta viros, alioquin pios, doctos, & prudentes, moverunt, & determinarunt ad assensum: nimirum propositiones coram Alexandro VII. & Innocentio XI. proscriptæ, à plerisque hujusce ævi casuum arbitris, quorum nomini & instituto ut parcamus, non ægrè (ut opinamur) ferent adversarii, propugnatæ sunt, & propositæ tanquam morum regulæ, ad quas si quis vitam suam exigeret, ne levis quidem peccati fieret reus.

Dices 1. propositiones aut ab Alexandro VII. aut ab Innocentio XI. proscriptas, non esse probabiles, cum sit de ratione opinionis probabilis, ut non pugnet, saltem apertè, contra Decreta Summorum Pontificum; ac proindè ex dogmate de probabilitate non sequitur, eum à peccato immunem fore, qui illarum propositionum doctrinam ad praxim reduceret.

Sed argumenti vim non enervat illa responsio. Nam 1. saltem antequam illæ propositiones à Romanis Pontificibus proscriptæ fuissent, Christianus, cui persuasum fuisset, eas esse probabiles, potuisset earum doctrinam tutâ conscientiâ ad praxim reducere. 2. Idem dici deberet de Christiano, qui apud gentiles agens, invincibiliter ignoraret Romanorum Pontificum decreta, quibus proscriptæ sunt. 3. Scriptores qui docuerunt illarum propositionum doctrinam, eamque populis in operibus suis tradiderunt, judicarunt, eam doctrinam esse probabilem: ergo ii saltem scriptores, si verum sit probabilitatis dogma, licitè potuerunt illarum propositionum doctrinam, antequam à Romanis Pontificibus damnata fuisset, ad praxim redigere, & ad illius normam populorum mores dirigere.

Nec obstat 1. quòd illi scriptores erravint, cum judicarunt probabilem esse illarum propositionum doctrinam. Nam (ut fuit observatum superius) error, seu falsitas, probabilitatem non destruit. Nec obstat 2. quòd doctrina quæ in illis propositionibus continetur, opposita sit Scripturæ & Traditioni: Siquidem materialis oppositio doctrinæ alicujus cum Scripturâ & traditione non impedit probabilitatem; cum, ex adversariis, opinio falsa possit esse probabilis, idque actu contingat, cum circà eundem actum occurrunt duæ opiniones contradictoriæ probabiles. Prætereà authores qui illas propositiones suis in libris scripto reliquerunt, licèt alioquin pro doctis & prudentibus habiti, judicarunt, eas nec Scripturæ, nec Traditioni oppositas esse.

ARTICULUS II.

De opinione minùs probabili in concursu probabilioris.

CONCLUSIO. Non licet sequi opinionem minùs probabilem, quæ favet libertati, in concursu alterius probabilioris, quæ stat pro præcepto.

Probatur 1. authoritate Scripturæ. Ecclesiast. 32. hæc habentur: *Ante omnia, verbum verax præcedat te:* quibus quidem verbis veritatem, dum nobis innotescit, sequi jubemur; aut saltem, cum eam non cognoscimus, ab opere tenemur abstinere; aut, si agendi necessitas incumbat, tutiorem partem eligere in iis, in quibus periculum est, ne ignorantia sit vincibilis, aut in iis, in quibus ignorantia invincibilis potest habere locum (ut, fatentibus omnibus, in jure positivo potest contingere) eam amplecti partem, quæ ad veritatem propiùs accedere judicatur: Atqui contrario modo se gerit is, qui adhæret opinioni, quam judicat minùs probabilem, quæque libertati favet, in concursu alterius magis probabilis, quæ stat pro præcepto. Tantùm enim abest, ut in eo casu eligat opinionem, quam judicat ad veritatem propiùs accedere, quin è contrà eligat illam, quam longiùs ab eâ recedere judicat.

Probatur 2. authoritate multarum, & quidem amplissimarum Ecclesiarum, quæ proscripserunt doctrinam, qua asseritur, eum non peccare, qui in praxi sequitur opinionem quæ favet libertati, seu cupiditati, in concursu alterius probabilioris, quæ stat pro præcepto.

I. Circa annum 1652. Parochi Parisienses, Rotomagenses, Senonenses, Bellovacenses, Ambianenses, quibus non multò post alii ex singulis ferè Galliarum urbibus accesserunt, oblatis

supplicibus libellis, ab Illustrissimis regni Episcopis postularunt, ut servatâ Juris formâ, dogma de quo agitur, censuris suis notarent: *Iudicium autem* (inquit Prosper Fagnanus in Caput Ne innitaris) *tam magni cœtus Presbyterorum, qui in urbibus regni præcipuis animas regunt, & conscientias dirigunt, parvi non est faciendum.*

II. Parochorum votis annuerunt Illustrissimi Gallicanæ Ecclesiæ Episcopi: Scilicet censuram inusserunt doctrinæ qua asseritur, licitum esse sequi opinionem minùs probabilem, quæ libertati favet, in concursu alterius probabilioris, quæ stat pro præcepto; declararuntque in Mandatis (ut vocant) quæ promulgarunt, dogma de quo agitur, *Temerarium & periculosum esse; omnem perturbare morum disciplinam; avocare mentem ab inquisitione & inventione veritatis; corruptæ naturæ cupiditatibus obsequi; alienum esse à simplicitate christiana; pugnare cum tradita ab Apostolis doctrina; ac tandem postremis hisce temporibus à mendacii parente eo consilio inventam fuisse, ut omnia Evangelii præcepta eluderet, & carnalibus ingeniis, Christianæ doctrinæ, propriæque salutis supremum arbitrium permitteret.* Illustrissimorum Episcoporum censuras Contensonius, de probabilitate agens, describit. Pium illum ac eruditum authorem lector adire poterit.

III. Dogma de opinione minùs probabili in concursu probabilioris, elapso proximè sæculo, nuper in Galliis recruduerat: sed itum est ipsi obviam à Clero Gallicano, ad Comitia Generalia anno 1700. coacto. Vide descriptam inferiùs Cleri Gallicani de eo argumento Censuram, seu Declarationem.

IV. Romæ, idem de dogmate, de quo est hìc quæstio, latum est judicium, quod Episcopi Gallicani priùs tulerant. Proscripta est nimirum hæc ab Innocentio XI. propositio: *Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca,*

ca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. Ex illius autem propositionis damnatione hæc contradictoria elici debet, nempè, *eum semper prudenter non agere, qui probabiliter agit;* siquidem qui tenui probabilitate nititur, probabiliter tamen (ut fert damnata propositio) operatur; ex quo sequitur, probabilitatem non esse regulam morum. Elici quoque debet hæc alia: *Non licet sequi opinionem minùs probabilem quæ libertati favet, in concursu probabilioris, quæ stat pro præcepto:* nempè minùs probabilis comparata cum probabiliore, tenuiter tantùm probabilis est.

Hanc quoque aliam propositionem idem Innocentius Papa XI. proscripsit: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minùs probabili:* Ergo contradictoria est vera; nempè: *Infidelem, qui non credit, ductus opinione minùs probabili, non excusatum iri ab infidelitate.* At si opinio minùs probabilis infideli non patrocinetur, hoc est, si eum non excuset à peccato infidelitatis; nec patrocinatur etiam, seu non excusat eos qui contra alias à fide virtutes peccant; non enim potior est ratio de pręcepto fidei, quàm de præcepto aliarum virtutum.

Tandem ab eodem Innocentio XI. damnata est hæc alia propositio: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxtà opinionem minùs probabilem:* Hinc autem, seu ex illius propositionis censurâ sequitur, Confessarium qui judicis & medici personam gerit, non posse pœnitentem absolvere secundùm opinionem minùs probabilem; proindeque nec ipsi dare consilium, ut secundùm opinionem minùs probabilem operetur.

Probatur 3. nostra conclusio ratione. Ex duabus opinionibus æqualis probabilitatis non licet (ut superiùs ostensum est) eam amplecti, quæ libertati favet, eò quòd (ut ibidem dictum est) eo in casu utraque opinio fiat dubia: ergo à fortiori

tiori non licet ei adhærere, quæ minùs tuta, minùsque probabilis est, in concursu alterius quæ magis est tuta, magisque probabilis: siquidem minùs probabilis in concursu probabilioris, est magis dubia, quàm probabilis in concursu alterius æquè probabilis.

Confirmatur ea ratio. Intellectus in concursu duarum opinionum ejusdem probabilitatis, neutri parti assentitur, impeditus æqualibus ex utrâque parte momentis: è contrà cùm ex duabus opinionibus altera est probabilior, intellectus illi suum consensum necessariò præbet, licèt cum aliquâ formidine partis oppositæ: cùm enim intellectus sit potentia necessaria, non potest non determinari ad assensum gravioribus rationibus, quæ illi pro una parte obversantur: è contrà verò formaliter dissentit à minùs probabili: scilicet dissensum illum extorquet assensus, quem probabiliori præbet: Sed opinio, cui intellectus formaliter dissentit, magis est illi dubia, quàm illa cui assensum nec præbet, nec negat.

Confirmatur 2. eadem ratio. Qui, auditis doctoribus, propter æqualia ex utrâque parte argumenta dubitat, an sibi liceat plures præbendas retinere, non potest, fatentibus etiam adversariis, eis simul frui: ergo à fortiori ei non licet, cùm postea ei occurrunt graviores rationes pro sententiâ quę docet, illicitum esse plura simul possidere beneficia: siquidem rationes quæ de novo prioribus adduntur, dubium augent, quo Clericus circa plurium beneficiorum simultaneam possessionem priùs tenebatur.

Probatur 4. conclusio ex absurdis, quæ sequuntur ex doctrinâ quæ nostræ conclusioni adversatur.

Sequitur nimirùm 1. licitum esse reducere ad praxim illa opinionum moralium portenta, quæ elapso proximè sæculo docuerunt recentiores quidam casuum arbitri, quæque & Romæ & in Galliis (ut superiùs ostensum est) tanquam

erronea, perniciosa, & scandalosa, damnata sunt: dato enim, quòd illæ opiniones non essent æquè probabiles ac contrariæ, ad minus visæ sunt tanquam minùs probabiles, ac proindè tutæ in praxi authoribus, quos vocant ità graves, ut opinioni probabilitatem conciliare possint.

Sequitur 2. licere Theologo, dare consilium juxta opinionem, quæ gravibus (ut vocant) authoribus probabilis videtur, quamvis sit alterâ minùs probabilis, & quamvis ipse eam falsam putet. Nam licitum est Theologo id consulere quod ipsemet potest licitè sequi; potest autem (etiam ex adversariis) in praxi sequi opinionem gravibus authoribus probatam, quamvis eam ipse falsam putet. At id perabsurdum est: is enim qui consulitur, ac præsertim si Pastor sit, cùm ipsiusmet Christi vices gerat, tenetur respondere, non quæ falsa, sed quæ vera sunt, aut saltem quæ ad veritatem propiùs accedere videantur: nempè non poterit alioquin usurpare illud Apostoli Actorum 2. *Non enim subterfugi, quominùs annuntiarem omne consilium Dei vobis.*

Sequeretur 3. licitum esse cuique fideli varios adire Casuistas, donec unum repererit, qui secundùm petentis desideria respondeat. Unum enim Casuistam posse opinioni quam tuetur, probabilitatem conciliare, quatuor supra viginti Theologi recentiores docuerunt. Sed hoc plusquam falsum est: Nempè Christianus qui varios adit casuum arbitros, donec unum aut alterum invenerit, qui aliquâ opinione minùs probabili suis cupiditatibus faveat, justè à Deo permittitur decipi, sicut æquissimo Dei judicio Balaam Propheta deceptus est. Narrant sacri codices, Balac Moabitarum Regem misisse viros qui Prophetam illum conducerent, ut Dei populo malediceret. Balaam monetur divinitùs, ne impio Regi obtemperet; sed victus muneribus, ad sui cupiditatem divinum imperium inflectere tentavit: unde æquissimo Dei judicio decipi meruit: *Ab*

(in-

(inquit Augustinus) *se victum cupiditate monstravit, qui loqui sibi Dominum de hac re iterum voluit, de qua ejus jam cognoverat voluntatem. Proindè Dominus videns ejus cupiditatem captam, devictamque muneribus, permisit eum ire, hoc ipso confundens illius amentiam, quòd prohibitionem Dei transgredi asina non auderet, quam ille cupiditate transgredi conaretur, quamvis eandem cupiditatem timore supprimeret....... Cur post istam permissionem Dominum non consuluit, & post istam prohibitionem iterum consulendum putavit? nisi quia ejus maligna cupiditas apparebat; quamvis timore Domini premeretur.*

Sequeretur 4. Presbyterum audiendis confessionibus præpositum, teneri absolutionem impendere pœnitenti, qui nollet in praxi deponere opinionem suam minùs probabilem, quæ favet libertati, quamque Confessarius falsam judicat: siquidem, ex adversariis, opinio minùs probabilis, est in praxi tuta. Admittitur quidem à nonnullis illud consectarium: sed quàm falsum sit ex eo colligitur, quòd Confessarius & judicis & medici officio in suum pœnitentem fungatur: ergo sicut medicus non potest ægroto porrigere medicamentum, quod judicat illi noxium fore, quamvis ægrotus illud sibi utile censeat, ductus opinione aliquorum medicorum, qui ægrotis lenocinari solent: ità nec Confessarius potest infirmo, qui suis genibus advolvitur, mederi remediis, quæ grata quidem sunt infirmo, sed quæ noxia ab ipso Confessario judicantur. Sicut judex non debet à reo discere sententiam, quam in eum ferre debet: ità nec Confessarius eam à confitente doceri debet, quam servato juris ordine in ipsum proferre jubetur.

ARTICULUS III.

De opinione probabiliori in concursu minùs probabilis.

Not. QUAESTIO est, utrum liceat sequi in praxi opinionem probabiliorem, quæ favet libertati, in concursu minùs probabilis, quæ stat pro præcepto.

Not. 2. Circa eam quæstionem triplex est sententia. Prima docet, in casu de quo agitur, licitum non esse sequi in praxi opinionem probabiliorem, quæ favet libertati, in concursu alteriùs minus probabilis, quæ stat pro præcepto, ac proindè quæ tutior est. Secunda è contrà docet licere eo in casu sequi opinionem probabiliorem. Tertia, distinguit materiam, seu asserit licere quidem, cùm agitur de jure positivo, sequi opinionem probabiliorem minùs tutam; non licere verò in jure naturali. Ratio discriminis est, quia in jure positivo, sive divino, sive humano, dari potest ignorantia invincibilis; ac proindè immunis est à peccato, qui in eo jure sequitur opinionem falsam, modò sit alterâ longè probabilior: è contrà (ajunt authores tertiæ hujus sententiæ) non datur ignorantia invincibilis in jure naturali; ac proindè (addunt) qui in eo jure sequitur opinionem probabiliorem, si falsa sit, non excusatur à peccato: eò quòd illius ignorantia non sit simpliciter & absolutè invincibilis.

CONCLUSIO I. Qui probabilitatem haurit tantùm, aut ex præjudicio, aut ex recentioribus casuum arbitris, aut ex ratione per peccatum corruptâ, non potest licitè sequi in jure naturali opinionem, quam judicat probabiliorem, quæque favet libertati.

Probatur 1. Præjudicia debitam primorum principiorum ad casus particulares applicationem

nem impediunt. 2. Recentiores casuum arbitri, nullius sunt ponderis, nisi in quantum cum antiquis Patribus cohærent. 3. Corrupta per peccatum ratio, non est morum regula: ergo qui probabilitatem ex iis solis capitibus haurit, non potest in jure naturali sequi opinionem quam judicat probabiliorem, quæ favet libertati, in concursu alterius quam ex iisdem principiis judicat minùs probabilem, & quæ stat pro præcepto.

Confirmatur ex S. Thomâ, qui 1. 2. quæst. 94. art. 6. sic loquitur: *Quantùm verò ad alia principia secundaria, potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones, eodem modo quo etiam in speculativis contingunt errores circà conclusiones necessarias; vel etiam propter consuetudines, & habitus corruptos, sicut apud quosdam non reputabantur latrocinia, peccata, vel etiam vitia contra naturam, ut Apostolus dicit ad Romanos.*

CONCLUSIO 2. Qui probabilitatem haurit ex Scripturâ, & Traditione, licitè potest, etiam in jure naturali, sequi opinionem probabiliorem, quæ favet libertati, relictâ minùs probabili, quæ stat pro præcepto, seu quæ asserit, actum aliquem particularem esse illicitum.

Probatur: Sumendo probabilitatem ex Scripturâ & Traditione, opinio probabilior est ea quæ judicio Sanctorum, & Ecclesiæ Præpositorum est conformis Scripturæ & Traditioni: atqui licitum est sequi opinionem, quæ judicio Sanctorum & Ecclesiæ Præpositorum, est conformis Scripturæ & Traditioni; cùm enim Scriptura & Traditio sint morum regula, & prætereà sancti Doctores, & Ecclesiæ Præpositi, sint divinâ ordinatione earumdem Scripturæ & Traditionis interpretes, opinio quæ in eo casu est probabilior, est opinio vera: ergo licitum est eam sequi, relictâ minùs probabili quæ stare videtur pro præcepto. Ità censuit Clerus Gallicanus ad Comitia

mitia Generalia anno 1700. congregatus, ut articulo proximè sequenti dicetur: ità etiam judicavit Alexander Papa VIII. à quo damnata est hæc propositio, quam idem Clerus erroneam esse judicavit: *Non licet sequi opinionem probabilem, vel inter probabiles probabilissimam.*

Confirmatur argumentum ex S. Thomâ, qui expressè asserit, eum qui agit contrà legem naturalem, licèt agat ex conscientiâ, non esse immunem à peccato. *Respondeo dicendum* (inquit Quodlibeto 8. art. 13.) *quòd duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: Uno modo faciendo contra legem, ut cùm aliquis fornicatur: alio modo faciendo contra conscientiam, etiamsi non sit contra legem, ut si conscientia dictat alicui, quòd levare festucam de terra sit peccatum mortale. Ex conscientia autem aliquis obligatur ad peccatum, sive habens certam fidem de contrario ejus quod agit, sive etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Illud autem quod agitur contra legem* (naturalem; nam S. Doctor adducit in exemplum peccatum fornicationis) *semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundùm conscientiam. Et similiter quod est contra conscientiam, est malum, quamvis non sit contra legem. Quod autem nec contra conscientiam, nec contra legem est, non potest esse peccatum.* Ratio autem, cur peccet, qui contra legem naturalem agit, licèt agat ex conscientiâ, est, quia suam conscientiam non format ex Scripturæ & Traditionis principiis, quæ à sanctis doctoribus ab Ecclesia probatis, & ab ejusdem Ecclesiæ Præpositis explicata sunt. Defectu attentionis ad illa principia recentiores quidam Casuistæ innumera contra legem naturalem opinionum portenta, tanquam regulas morum, protulerunt in medium.

AR-

ARTICULUS IV.

Quaenam sit Ecclesiae Gallicanae de Probabilitate doctrina.

Not. QUAENAM sit Ecclesiæ Gallicanæ de Probabilitate doctrina, ex puriori & certiori fonte hauriri non potest, quàm ex ejusdem Ecclesiæ Comitiis Generalibus in Palatio Regio San-Germano, anno millesimo septingentesimo celebratis. Iis autem in Comitiis, duo acta sunt ad causam, de quâ agitur, spectantia. Primò, quædam propositiones à quibusdam authoribus promulgatæ, speciali censurâ notatæ sunt: 2. Certæ ac veræ de probabilium usu regulæ populis fidelibus, & animarum rectoribus præfixæ sunt. Licèt superiùs plures ex iis propositionibus jam retulerimus, placet eas omnes simul lectorum oculis subjicere.

Propositiones Censura notatæ.

Prima Propositio. *Puto, omnia esse hodie meliùs examinata, & hanc ob rem in omni materia, & præcipuè in morali, libentiùs juniores quàm antiquiores lego & sequor..... Doctrina fidei à veteribus: doctrina morum magis à junioribus petenda.*

Censura. *Hæc propositio, temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, SS. Patribus & antiquis Doctoribus contumeliosa: Spreta in moribus Christianorum componendis necessaria Scripturarum ac traditionis auctoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones & doctrinas, Christo prohibente, stabiliendas.*

Secunda Propositio. *Ex auctoritate unius tantùm, potest quis opinionem in praxi amplecti, licèt à principiis intrinsecis falsam & improbabilem existimet.*

Tertia Propositio. *Hæc positio, sexdecim ad proba-*

babilitatem requiruntur, non est probabilis. Si sufficiunt sexdecim, sufficiunt quatuor; si sufficiunt quatuor, sufficit unus...... Ad probabilitatem sufficiunt quatuor: sed quatuor, imò viginti & suprà testantur unum sufficere; ergo sufficit unus.

Censura. *Hæ propositiones, falsæ sunt, scandalosæ, perniciosæ: spreta veritate, quæstiones morum ad numerum auctorum exigunt, & innumeris corruptelis viam aperiunt.*

Quarta Propositio. *Si liber sit alicujus junioris ac moderni, debet opinio censeri probabilis, cùm non constet rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.*

Quinta Propositio. *Non sunt scandalosæ, aut erroneæ opiniones, quas Ecclesia non corrigit.*

Censura. *Hæ propositiones, quatenùs silentium & tolerantiam pro Ecclesiæ, vel Sedis Apostolicæ, approbatione statuunt, falsæ sunt, scandalosæ, saluti animarum noxiæ, patrocinantur pessimis opinionibus, quæ identidem temerè obtruduntur, atque ad Euangelicam veritatem iniquis præjudiciis opprimendam, viam parant.*

Sexta Propositio. *Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

Censura. *Hæc propositio, falsa est, temeraria, scandalosa, perniciosa, novam morum regulam, novumque prudentiæ genus, nullo Scripturarum, aut traditionis fundamento, cum magno animarum periculo statuit.*

Septima Propositio. *Si quis vult sibi consuli secundùm eam opinionem, quæ sit faventissima, peccat qui non secundùm eam consulit.*

Censura. *Hæc propositio, quæ docet, blanda & adulatoria consilia contrà jus exquirere, & contra conscientiam dare, falsa est, temeraria, scandalosa, in praxi perniciosa, viamque deceptionibus aperit.*

Octava Propositio. *Non est illicitum in Sacramen-*

mentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

Nona Propositio. *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

Decima Propositio. *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minùs probabili.*

Undecima Propositio. *In morte mortaliter non peccas, si cum attritione tantùm Sacramentum suscipias, quamvis actum contritionis tunc omittas liberè: licet enim unicuique sequi opinionem minùs probabilem, relicta probabiliore.*

Censura. *Doctrina his propositionibus contenta, est respectivè falsa, absurda, perniciosa, erronea, probabilitatis pessimus fructus.*

Regula Cleri Gallicani de probabilium usu.

Absit verò (inquiunt Gallicani Patres) *ut probemus eorum errorem, qui negant*, licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam; *sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas à jure præscriptas agnoscimus.*

Primùm, Vt in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinque animo se se offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est eo in casu unicè tutum: neque id consilii, sed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura: Qui amat periculum, in illo peribit; *hæc prima regula.*

Altera, Vt circa probabiles de Christiana Doctrina sententias, sequamur id, quod Viennense Oecumenicum Concilium circà infusas tam parvulis, quàm adultis in Baptismo virtutes decrevit his verbis: Nos hanc opinionem...... tanquam probabiliorem, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis consonam &

con-

concordem duximus eligendam. *Quod Concilii judicium eò magis ad regendos mores pertinere constat, quò magis ex ipsis fidelium sanctitas ac salus pendet.*

Ex hac igitur regula fit consequens, primùm ut in rebus theologicis ad fidei & morum dogmata spectantibus, Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas sanctis Patribus tradant sententias. Deinde, ut si ab eis recedant, harum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas. Denique, ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consentaneam duxerit.

Quod ergo in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorem eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certis, ac notis auctoribus postremo demùm sæculo proditum, & ab iisdem pro morum regula positum, repugnat huic effato à Patribus (Vincentio Lirinensi, Commonitorio I. cap. 3.) *celebrato:* Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus; *nec habere potest christianæ regulæ securitatem.*

Hoc initium malorum esse, atque omnium antedictarum corruptelarum caput, & doctrinæ consecutio, & series temporum ostendit. Hoc (in Censuris Apologiæ Casuistarum) *ab Antecessoribus nostris, viris fortibus ac religiosis, censoriè notatum, hoc sæpè reprehensum, hodieque reprehendi nullo incusante, imò bonis probantibus, diffiteri nemo potest.*

Nos quoque iis de causis, has novas sententias, in salutis negotio periculosas, ne diligenter inspectas, summa ope caveri, ac prohiberi oportere censuimus, ac censemus.

Placeat autem illa prudentia: ut antè omnia custodiamus, & in tuto collocemus, id quod unum est necessarium, *fiatque illud Dominicum,* Estote prudentes sicut serpentes, *qui profectò, quod præcipuum est, capite, sibi consulant: neque quisquam in dubio salutis ad actum prosiliat, nisi ipso dubio,*

non

non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex recta ratione deposito, dicente Scriptura: Rationabile obsequium vestrum: *& iterum*: Sapiens timet & declinat à malo, stultus transilit & confidit. *Postremò audiatur Apostolicum illud*: Omnia probate, quod bonum est, tenete: *& iterum*: Omne quod non est ex fide, *id est, ex conscientia, sive ex persuasione*, peccatum est: *denique*, Testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum, *non aliorum utique, sed ipsorum & sua.*

Admonitio & Conclusio.

Admonemus autem Compresbyteros nostros, sive Sæculares, sive Regulares, quicumque Episcoporum auctoritate, vel verbum Dei prædicant, vel Sacramenta administrant, Ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternùm permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu, veriùs, perverti sinant, plebemque christianam ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, in rectam semitam evocent. *Quæ Christi verba ab Alexandro VII.* (in Præfatione Decreti 24. Septemb. 1665.) *inculcata, altè animis insidere optamus, & oramus, speramusque in Domino fore, ut quicumque hactenùs laxiores illas sententias, nulla certa ratione, sed alii alios secuti docuerunt, docere ipsas jam desinant, quippè quas & Episcopi, ipsique Romani Pontifices, reprehendant; Hæretici verò, immeritò illi quidem, sed tamen pro more suo, Ecclesiæ imputent, atque invidiæ vertant; filii quoque sæculi ut vanas rideant. Quare inanem illam, Deoque & hominibus exosam Sophisticen aliquando adversati, auctore S. Hieronymo* (in Mich. c. 3. ad illa verba, Hæc dicit Dominus) *ad recta se conferant*: Ut qui priùs populum blandimentis decipiebant, postea verò annuntiando deterreant, & ad rectam revocent viam; & qui causa erroris fuerant, incipiant mederi vulneribus

bus, quæ intulerunt, & esse occasio sanitatis. *Hactenus Clerus Gallicanus ad Comitia. Generalia anno* 1700. *congregatus*. Verissimis illis, ac tantâ cum sapientiâ traditis regulis, theologi omnes (ut speramus) adhærebunt, exulabitque à scholis Christianis decantatum illud axioma: *Id omne licitum est, quod est probabile*.

ARTICULUS V.

Solvuntur argumenta quæ in Probabilitatis defensionem afferuntur.

Not. ARGUMENTA quæ à Probabilitatis defensoribus objiciuntur, reducuntur ad hæc capita; 1. ad quædam quæ ex ratione petuntur; 2. ad quædam Patrum verba; 3. ad quasdam Juris Canonici regulas; 4. ad nonnulla absurda, quæ ex oppositâ doctrinâ sequi videntur. Ea verò argumenta, ne quid nostræ de Probabilitate quæstioni desit, sigillatim solvenda sunt.

Solvuntur argumenta ex ratione petita.

Objicies 1. Opinio probabilis, prout à recentioribus defenditur, duas debet habere dotes, quæ eam ab omni planè invidiâ liberant: Oportet enim 1. ut gravibus rationibus nixa sit, id est, quæ tam propriè ad veritatem accedant, ut licèt ad assensum non cogant, satisfaciant tamen viro sapienti, & prudenti; & ita solidæ sint, ut demonstrari non possit, quòd sint falsæ. Oportet 2. ut opinio probabilis nec rationi evidenti, nec Scripturæ, nec traditioni opposita sit: Atqui in moralibus licitum est sequi opinionem, quam eæ dotes comitantur, ut comitantur reverà, etiamsi opinio sit minùs probabilis: ergo in praxi licitum est sequi opinionem probabilem quæ favet libertati, in concursu alterius, sive

æquè probabilis, sive probabilioris, quæ stat præcepto.

Respondeo, probabilitatis defensores, nomine *rationum gravium*, non intelligere rationes, quæ à parte rei & absolutè veræ sint, cum fateantur opinionem probabilem posse esse falsam; falsum autem nunquam veritate nitatur. Oportet igitur, ut *gravium rationum* nomine, intelligant rationes, quæ quamvis falsæ, à viris maturi judicii censeantur veræ. Propter eandem rationem, per hæc verba: *Oportet ut opinio probabilis, nec traditioni, nec rectæ rationi contraria sit*, non intelligitur, quòd opinio probabilis realem habeat cum Scriptura, traditione, & rectâ ratione conformitatem; cum (ut jam observatum est) opinio probabilis, prout probabilis, possit esse falsa, & necessariò id contingat in alterutrâ ex propositionibus probabilibus sibi invicem contradictoriè oppositis: necesse est igitur, ut intelligatur eo sensu, quòd opinio, quæ à parte rei potest esse, & est nonnunquam contra Scripturam, traditionem, & rectam rationem, ab opinante tamen hujusmodi non judicetur.

His præmissis, seu, detecto adversariorum fuco, in formâ ad argumentum, quod nobis objectum est, respondemus negando min. nempè negamus, licitum esse sequi quamcumque opinionem probabilem, quæ ab operante, viro alioquin sapiente, judicatur non esse contra Scripturam, aut traditionem, aut rectam rationem. Id enim nequaquam licet in concursu alterius opinionis probabilioris, aut æquè probabilis, quæ stat pro præcepto. Argumenta, quibus duplex ea responsio nititur, suprà fusè prosecuti sumus.

Objicies 2. Qui sequitur opinionem probabilem, sive præcepto, sive libertati faveat, prudenter agit: ergo non peccat. Probatur ant. Ille prudenter agit, qui agit, prout dictat recta ratio:

tio: sed qui sequitur opinionem probabilem, agit, prout dictat recta ratio, cum agat ductus argumentis, quæ viros pios, & doctos ad assensum determinare possunt: non enim aliis argumentis fulciri debet opinio, ut certò sit probabilis: ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. min. Ad 3. dist. ant. Agit ductus argumentis, qui viros pios, & doctos determinare possunt ad assensum, cum non opponitur opinioni aut probabiliori, aut saltem æquè probabili, transeat ant. cum opp[illegible]tur opinioni aut probabiliori, aut saltem æqu[illegible]robabili, neg. ant.

Et sanè quis eum prudentem dixerit, qui, licèt ex neutrâ parte veritas affulgeat, imò æqualia sint ex utrâque parte momenta, in nullam dubitationem inducitur; aut qui cum dubio agit, vel qui, si dubium deponere, aut ab opere abstinere non possit, non eligit tutius, seu, id quod eo in casu est unicè tutum?

Imprudentissimus est is, qui affirmantibus aliis aliquam escam veneno infectam, aliis cum æquali rationum pondere negantibus, absque ullâ dubitatione judicat, escam illam esse integram, ac expertem veneni cujuslibet. Majoris imprudentiæ ac temeritatis reus est, qui dubitans & hærens, nec sciens, utra verior sit sententia, eam tamen escam, quasi sinceram ac puram sumit. Jam si is non modò incertus sit, sed magis in alteram partem propendeat, probabiliùsque putet escam vitiatam, quàm incorruptam, eam tamen ex altera parte judicet sanam, eamque manducet, non imprudentissimus modò, sed etiam stultissimus ab omnibus omninò sapientibus censebitur. Quid enim aliud est in rebus humanis imprudentia, quàm minùs probabilia, seu ea quæ judicamus minùs vera, magis probabilibus, hoc est, quæ magis vera judicamus, præponere?

Placet id exemplis confirmare. Si quis exerci-

tus alicujus dux eo tempore prælium committat, quo probabiliùs putat, se victum iri, quàm victurum esse; si mercator iis conditionibus societatem contrahat, quas noxias magis, quàm utiles, probabiliùs judicet, numquid illi apud homines non modò imprudentes habebuntur, sed etiam in stultitiæ exemplum ab omnibus sapientibus, sive ducibus, sive mercatoribus, proferentur?

Objicies 3. Innumeri ferè omnium Ordinum, omniumque Gentium theologi docent, eum non peccare, qui sequitur opinionem probabilem, imò & minùs probabilem, quæ libertati favet, in concursu alterius, aut æquè probabilis, aut probabilioris, quæ stet pro præcepto legis tum naturalis, tum positivæ. Tot tantorumque Scriptorum in unam eandemque sententiam consensus, ipsum præsentis Ecclesiæ sensum exprimere videtur: Ergò, &c.

Resp. 1. expungendos esse ex eo numero, qui tanti fit ab adversariis, 1. omnes germanos Doctorum Angelici & Subtilis discipulos; 2. variarum orbis Academiarum Magistros omni exceptione majores; 3. Ecclesias particulares, quæ (ut superiùs ostensum est) Pastorum suorum ore declararunt, probabilitatem non esse morum regulam; 4. Totam Ecclesiam Gallicanam, quæ (ut hujusce capitis articulo quarto narratum est) ad Comitia Generalia anno 1700. congregata, recentiorum probabilitatis dogma proscripsit, præfixitque regulas, quæ illi opponuntur è diametro.

Resp. 2. multorum recentiorum Scriptorum, quantus quantusque fingatur eorum numerus, unanimem Ecclesiæ præsentis sententiam non exprimere; eluceссit nimirum præsentis Ecclesiæ sensus in Scripturâ sacrâ, & Patrum traditione, à quibus piaculum est asserere discessisse quæ nunc per totum orbem floret Ecclesia. Eluceссit quoque in Ecclesiæ Pastoribus, Episcopos dico

dico & Pontificem Maximum, quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei: *Theologos quidem* (inquit Clerus Gallicanus) *etiam modernos audiamus, si tamen consonas sanctis Patribus tradant sententias. Deinde, ut si ab eis recedant* (ut in hoc capite recedunt quàm maximè) *harum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut eis ulla tribuatur auctoritas.*

Confirmatur illa responsio ex eo, quòd si Scriptorum recentiorum sententia, præsentis Ecclesiæ doctrinam exprimeret, grave sequeretur absurdum, quod & importunè & immeritò nobis objiciunt heterodoxi: nempè Ecclesiam Catholicam, quæ firmamentum est, ac columna veritatis, probare ac docere illa contra Decalogum opinionum portenta, quæ nuper ab Alexandro Papa VII. Innocentio XI. & ab Ecclesiâ Gallicanâ in Comitiis Generalibus proscripta sunt. Ea enim omnia & singula (qnod & flentes dicimus) in plurium recentiorum libris respectivè continentur, continerique demonstravit oculatissimus cœcus Prosper Fagnanus in Caput: *Ne innitaris*, ubi singulorum illorum Scriptorum appellatis nominibus, portentosa eorum dogmata, probabilitatis fructum (ut loquitur Clerus Gallicanus) pessimum, sigillatim recenset.

Objicies 4. Licitum est sequi opinionem tutam in concursu tutioris: ergo & probabilem, quæ libertati favet, in concursu alterius, aut æquè probabilis, aut probabilioris, quæ stat pro præcepto. Probatur ant. Quamvis tutius sit castitatem, paupertatem, & obedientiam in Monasterio, ubi monastica disciplina viget, profiteri; non peccat tamen is, qui matrimonium contrahit, suique juris est in sæculo.

Confirmatur 1. ex S. Antonino qui 1. part. Titul. 3. cap. 10. §. 10. expresè docet, consilii esse, non autem præcepti viam eligere tutiorem. Confirmatur 2. ex S. Thomâ, qui asserit, ho-

minem qui in peccatum mortale lapsus est, non teneri sub pœnâ peccati statim post admissum scelus confiteri, quamvis contrarium tutius sit; imò, ex S. Bonaventurâ, præceptum: ergo, &c.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio disparitatis est 1. quia licèt opinio minùs tuta, non sit tutiore remotior à peccandi periculo; est tamen verior, seu magis ad veritatem accedit. E contra opinio minùs probabilis quæ favet libertati, à veritate remotior judicatur, ac proximior peccandi periculo. 2. Opinio minùs tuta in concursu tutioris, tuta est, ac certa; neque enim ei intellectus adhærere potest cum formidine partis oppositæ: at opinio probabilis in concursu alterius æquè probabilis, aut probabilioris, nec tuta est, nec certa, cum ei non sine justâ formidine partis oppositæ, intellectus assentiatur.

Eo nixus principio S. Antoninus, jurè ac meritò docuit, professionem castitatis, obedientiæ, ac paupertatis in approbatâ religione, consilii esse, non autem præcepti. Conveniunt enim omnes, vitam in sæculo actam, in se & absolutè sumptam, tutam esse, nec per se peccandi periculo quemquam ad eam vocatum exponere.

Eodem principio nititur S. Thomas, cum docet, impium statim ad confessionem non teneri: siquidem in brevi temporis spatio, ad quod suam confessionem protrahere potest, non est morale vitæ, ac proinde nec salutis periculum. Prætereà non libertati peccatoris favet illa S. Thomæ doctrina, sed legi quæ vetat, ne quis fictus accedat ad pœnitentiæ sacramentum: fictionis enim periculum est, cum quis satis temporis non impendit, ut prævio examine suam conscientiam excutiat, ac jugi oratione à Deo contritionis donum obtineat.

Prætereà, opinio quam circà confessionem

mox

mox à peccato mortali faciendam, nonnulli, quamvis immeritò, S. Bonaventuræ tribuunt (licèt enim religiosos ratione statûs perfecti in quo vivunt, confessionem protrahi non posse crediderit; indulsit tamen laicis, ut ad Quadragesimam usque illam differant, ut ostendimus in nostro Commentario Historico & Dogmatico de Sacramentis) opinio (inquam) illa omni prorsùs probabilitate caret, tum quòd opposita sit totiùs antiquæ Ecclesiæ praxi, quæ quosdam lapsos statim absolutione non donabat, tum quòd ferant etiam nunc Ecclesiasticæ leges, ut impius, qui mortaliter peccavit ex consuetudine, non absolvatur, nisi præviis ac constantibus pietatis operibus emendationem, ac contritionem probaverit.

Solvitur argumentum ex Leone Magno petitum.

Objicies. Leo Magnus docuit, eum non peccare, qui opinionem probabilem sequitur, sive sit vera, sive sit falsa, sive minùs probabilis: sic enim loquitur in Epistolâ ad Rusticum Narbonensem: *In iis quæ vel dubia sunt, vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Euangelicis contrarium, nec decretis Sanctorum Patrum invenitur adversum*: atqui sic se habet opinio probabilis: ergo, ex Leone Magno, licitum est sequi opinionem probabilem.

Resp. 1. neg. min. Nam 1. opinio minùs probabilis, tantùm abest, ut judicetur cohærere cum præceptis Euangelicis, & sanctorum Patrum decretis, quin è contra verisimiliùs judicetur ab iis dissentire. 2. Praxis opinionis probabilis in concursu alterius æquè probabilis, quæ stat pro præcepto, adversatur Patribus: scilicet inter opiniones æquè probabiles dubiùs hæret intellectus: at Patres definiunt, non licere in eo casu sequi alterutram ex opinionibus probabilibus, sed eam tantùm quæ tutior sit. *In du-*

biis (inquiunt) *semitam debemus eligere tutiorem*.

Resp. 2. dist. maj. Id noverimus sequendum tanquam conditionem requisitam, conc. maj. tanquam conditionem sufficientem, neg. maj. Hoc est, Leo Magnus docuit requiri quidem, ut res quæ fit, non sit contraria præceptis Evangelicis, aut sanctorum Patrum decretis; sed non docuit, id satis esse: siquidem prætereà requiritur, ut cum dictamine conscientiæ, quæ de bonitate operis moralem habeat certitudinem, & cum legibus civilibus cohæreat: at in casu de quo agitur (ut jam sæpiùs observatum est) conscientia nec habet, nec habere potest certitudinem illam.

Solvuntur argumenta ex S. Thoma petita.

Objicies. S. Thomas Quodlib. 8. art. 13. sic de eo loquitur, qui plures simul titulos Ecclesiasticos habet: *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat*: atqui (ut supponunt defensores probabilitatis) qui ex duabus opinionibus probabilibus eligit, aut minùs probabilem, aut æquè probabilem, quæ asserit, actum esse licitum, ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducitur: ergo, &c.

Resp. 1. dist. maj. Ex S. Thomâ, qui ex duabus opinionibus contrariis in nullam dubitationem inducitur, non committit se discrimini, nec peccat, si opinionem à parte rei veram eligat, conc. maj. si opinionem à parte rei veram non eligat, neg. maj. Eum autem esse Angelici Doctoris sensum, probatur ex eo, quòd verbis istis, quæ nobis objiciuntur: *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducitur*, hæc alia præmittantur: *Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quòd verè liceat habere plures præbendas*.

Ita-

Itaque privatio dubii, de quâ loquitur S. Thomas, non intelligitur de homine qui eligit opinionem falsam, sed de eo tantùm qui eligit veram: hoc est, S. Doctor docuit, hominem qui eligit opinionem veram, nec dubitat, non agere aut contrà legem, aut contrà conscientiam; ac proinde non peccare: cum peccatum sit id quod est aut contra legem, aut contra conscientiam.

Resp. 2. conc. maj. neg. min. Hoc est, nego eum, cui simul obversantur duæ de eodem actu opiniones æquè probabiles, non dubitare de bonitate morali ejusmodi actus; cum enim intellectus non sit potentia libera, sed necessaria, oportet, ut suspensus ac dubius hæreat, quando non est majus rationum pondus pro unâ parte, quàm pro aliâ: unde probabilitatis defensores immeritò supponunt, intellectum eo in casu non esse dubium, sed firmiter uni parti potiùs quàm alteri assentiri. Rationes, quibus ea responsio nititur, fusè superiùs pertractatæ sunt.

Solvitur argumentum ex S. Antonino petitum.

Objicies. S. Antoninus fertur sic cuidam, à quo consultus fuerat, respondisse: *Ex responsis quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur, quòd Frater simplex, vel quilibet homo, cum salute potest sequi in consilio quamcumque opinionem voluerit, dummodò alicujus Doctoris magni opinionem sequatur.* Ergo, ex S. Antonino, licitum est sequi opinionem, etiam minùs probabilem; ergo ex eodem S. Doctore, vel unus Magister qui magni sit nominis, potest alicui opinioni eam probabilitatem conferre, quæ operantem in tuto constituat.

Resp. 1. consilium illud S. Antonini (quod tamen illius non est, cum, ut mox dicetur, ipse contrarium doceat) non tanquam ex Alberti Magni

scriptis haustum referri, sed ex auditu tantùm, cui non rarò falsum subesse solet.

Resp. 2. laudatum illud ex Alberto Magno consilium (si tamen ejus sit, quod probari non potest) de iis rebus intelligi, quæ ex se quidem sunt indifferentes, sed tamen scrupuloso cuidam (ut erat frater ille, cui fertur datum fuisse consilium) ex levissimis argumentis malæ videntur; quo quidem in casu nemo dubitat, quin scrupulosus viri magni nominis consilio stare debeat; at id verum non est in rebus quæ magni sunt momenti, & circa quas variant Doctorum sententiæ: tunc enim quisque aut ab actu temperare debet, aut partem eligere tutiorem.

Resp. 3. evidens esse ex ipso S. Antonino, consilium illud intelligi non posse de iis hominibus, quibus opiniones contrariæ, aut æquè probabiles, aut quarum una probabilior est, obversantur: sic enim loquitur 1. part. Titul. 3. §. 10. *Potest aliquis tenere unam partem alicujus opinionis, & secundùm eam operari, dummodò talis opinio non sit contra authoritatem expressam sacræ Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholicæ, & quando etiam ex contrarietate opinionum non inducitur ad dubitandum; sed bonam conscientiam & credulitatem format de eo quod credit tanquam* PROBABILIORI *parte*.

Confirmat nostra responsio judicio doctrinali Facultatis Theologiæ Parisiensis, cui ita persuasum fuit, doctrinam quæ nobis objicitur, non esse Alberti Magni, aut S. Antonini, ut eam proscripserit in Amadæo Guimenejo, à quo in probabilitatis patrocinium laudata fuerat: sic autem se habet damnata in eo authore propositio: *Dicit idem, quòd Frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodò alicujus magni Doctoris opinionem sequatur. Sic ille*, & meritò: *nam unicum gravem Doctorem constituere*

opinio-

opinionem extrinsecè probabilem, docent quatuor super viginti Doctores. Vide etiam censuram latam à Clero Gallicano, anno 1700. ad Comitia Generalia coacto, quam hujusce Tomi pag. 125. & aliis de verbo ad verbum descripsimus.

Solvuntur argumenta petita ex quibusdam Iuris regulis.

Objicies 1. Ex Jure Canonico, cum æquales sunt pro utrâque parte rationes, Judex tenetur ferre sententiam in illius favorem, pro quo stat possessio: *In pari causa melior est conditio possidentis*. Unde sic arguitur: Eodem modo quisque in agendis se se gerere potest, quo Judex in ferendis sententiis: atqui Judex in ferendis sententiis debet sententiam ferre in favorem illius, pro quo stat possessio: ergo quisque privatus potest quoque in agendis sequi opinionem quæ favet possessioni suæ libertatis, hoc est, eam opinionem quæ docet actum esse licitum.

Resp. 1. dato, quòd allatum juris axioma valeat etiam in foro conscientiæ (quod tamen, ut in responsione secundâ demonstrabitur, falsum est) non sequi, cuivis licitum esse eligere in praxi opinionem quæ docet, actum esse licitum: siquidem possessio in eo casu non stat pro illius libertate, sed pro lege, sive sit æterna, sive naturalis, sive positiva divina, sive positiva humana: leges enim illæ latæ fuerunt, & vim habuerunt, antequam is, cui duæ opiniones probabiles obversantur, suæ libertatis possessione frueretur. Vasquesii est illa responsio, qui in 1.2. disp. 65. c. 3. sic loquitur: *Nec potest quis contra Deum opponere, quòd melior sit conditio possidentis. Et sanè quis imaginari unquam poterit Deum litigare, & contendere nobiscum de anterioritate, & potioritate possessionis, quinimò & succumbere in causa, si nostra possessio anterior sit?*

Resp. 2. neg. maj. Ratio est, quia Judex fert

ſententiam dumtaxat in foro exteriori; èцontra verò operans, eam fert in foro interiori: ea verò quæ locum habent in foro exteriori, non ſemper eum habent in interiori; unde par non eſt ratio inter Judicem qui judicat, & hominem qui operatur.

Confirmatur reſponſio ex eo quòd laudatum juris axioma locum habeat tantùm in foro exteriori, & quidem in materiâ juſtitiæ, quæ quidem eſt virtus quæ eſt ad alterum. Idque evidenter demonſtrant plures textus juris canonici. In Capite, *Illud*, *de Cleric. excom. miniſt.* deponitur Epiſcopus, quamvis eſſet in poſſeſſione ſuæ libertatis communicandi cum fidelibus, eo quòd in dubio partem tutiorem non elegiſſet. In Capite, *Dominus*, *de ſecundis nuptiis*, declaratur mulierem quæ de morte prioris conjugis dubitabat, non potuiſſe pergere in poſſeſſione debitum à ſecundo marito exigendi. In Capite, *Inquiſitioni*, *de ſent. excommunic.* conjux dubitans probabiliter de impedimento dirimente, ſimiliter prohibetur debitum exigere, non obſtante exigendi poſſeſſione. In Capite, *Significaſti*, *de homicidio*, non obſtante ratione adductâ, quòd in dubio nemo ſe debeat judicare culpabilem, & ſeipſum ſuâ poſſeſſione ſpoliare, ſtatuitur, ut ſi diſcerni non poſſit, ex cujus ictu percuſſus interierit, Sacerdos, in hoc dubio tanquam homicida haberi debeat, etſi fortè homicida non ſit. Favent & textus omnes in quibus declaratur, Sacerdotes in dubiis debere ſeipſos tanquam irregulares habere, & temperare ab altaris miniſterio, nullâ habitâ ratione poſſeſſionis libertatis propriæ. Et quidem meritò: ſi enim poſſeſſio illa eſſet attendenda, nunquam daretur caſus, in quo quis in dubio tutiorem partem eligere teneretur; & hoc præceptum toties in jure Canonico inculcatum, nunquam executioni mandari deberet. Ex iis quę hucuſque dicta ſunt, evidenter patet, illam juris regulam quæ nobis objicitur, *In pari cauſa melior*

lior est conditio possidentis, locum non habere in foro interiori, & in aliis à justitiâ virtutibus; sed tantùm in foro exteriori, & in solâ materiâ justitiæ, quæ est ad alterum.

Objicies 2. Ex jure Canonico, de regulis juris in Sexto, *Favores sunt ampliandi, & odia restringenda*, seu, *In pœnis benignior est interpretatio facienda*: atqui opinio quæ libertati favet, licèt minùs sit probabilis, est benignior, ac minùs est odiosa, quàm aut æquè probabilis, aut probabilior, quæ stant pro præcepto: ergo, &c.

Resp. 1. dist. maj. Favores sunt ampliandi, & odia restringenda, cùm non agitur de licito, aut illicito, conc. maj. cùm agitur de licito, aut illicito, neg. maj. idque ex ipsius regulæ terminis evidens est: nempè termini regulæ de solis pœnis loquuntur; id est, hoc unum præscribitur, ut Judex in pœnis, quas jus in crimen decernit, minorem infligat, cùm dubium est, an hæc aut illa pœna actui debeatur: sic cùm expressè non constat ex juris textu, irregularitatem, aut suspensionem infligi debere, tunc à Judice in reum decerni minimè possunt. Ex his patet, quòd cum opinio probabilis, sit de licito, aut illicito, in eâ locum habere non debeat laudatum ex jure axioma: *Favores sunt ampliandi, & odia restringenda*.

Resp. datâ majore propositione, neg. min. Scilicet adversarii immeritò supponunt, opiniones quæ concupiscentiæ favent; benigniores esse. Econtrà quæ stant pro præcepto, cùm in lucrum spirituale, & in veram operantis utilitatem cedant, dicendæ sunt benigniores, & favere veræ & christianæ libertati, quæ quidem in mandatorum observatione posita est.

Petita est ea responsio ex S. Thomâ, qui 2. 2. quæst. 147. art. 2. ad 3. sic loquitur: *Præcepta divina non sunt contra libertatem populi fidelis, sed magis sunt utilia ad impediendam servitutem peccati, quæ repugnat libertati spirituali, de qua dici-*

dicitur ad Galatas 5. Vos enim, Fratres, vocati estis in libertatem, tamen ne libertatem detis in occasionem carnis.

Solvitur argumentum ex Alexandro Papa III. petitum.

Objicies. Alexander Papa III. in libro 4. Decretal. *De Cognatione spirituali*, Titul. xi. cap. 2. quæsitus, utrum quoad thorum separāda esset mulier, cujus maritus, vel præ malitiâ, vel per ignorantiam, proprium filium de sacro fonte levaverat, respondet, quòd quamvis nonnulli mulierem illam separandam esse censerent, sibi tamen aliud videri, ac se benigniori opinioni adhærere: sic habebat casus laudato Pontifici propositus: *Si vir, vel mulier scienter, vel ignoranter, filium suum de sacro fonte susceperit, an propter hoc separari debeant.* Antequam idem Summus Pontifex casum solvat, duas circa eam quæstionem Authorum sententias recenset: *Quamvis* (inquit) *generaliter sit constitutum, ut debeant separari; quidam tamen humaniùs sentientes, aliter statuerunt.* Utraque authorum illorum sententia erat probabilis; una rigidior, quæ legi favebat: *Quamvis sit generaliter constitutum, ut debeant separari*; altera benignior, quæ favebat libertati: *Quidam tamen humaniùs sentientes, aliter statuerunt*: Recensitâ duplici illâ, sive rigidiori, sive benigniori opinione, idem Pontifex Maximus benigniorem, seu eam quæ libertati favebat, amplectitur: *Ideòque* (ait ibidem) *nobis videtur, quòd sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi: nec alter alteri debitum debet subtrahere.*

Ex eo Alexandri III. responso sic argumentum conficitur. Id licitum est, quod eo in casu egit Alexander Papa III. atqui in concursu duarum opinionum, quarum una legi favebat, altera libertati, elegit istam, non autem aliam: ergo in concursu duarum opinionum probabilium, lici-

licitum est utramque in praxi sequi & eligere.

Resp. 1. conc. maj. neg. min. seu, neg. humaniorem opinionem, ad quam Alexander casum sibi propositum resolvit, conjugum libertati favisse: è contrà favebat legi matrimonii, per quam conjuges ad thorum jus mutuum habent, & per quam uterque conjux tenetur alteri debitum petenti, illud non subtrahere: hæc autem lex, cùm juris sit naturalis ac divini, major est eâ, quam Ecclesia circa spiritualem cognationem instituit.

Resp. 2. neg. iterum eandem min. seu, neg. opinionem, ad quam Alexander solvit casum, fuisse minùs probabilem, quàm opposita.

Ratio est 1. quia tota ratio, quâ nituntur adversarii, est, quòd opinio, quam Papa secutus est, dicatur humanior: *Quidam tamen humaniùs sentientes:* Sed nulla est illa ratio; nam alioquin sic Alexander pessimè ratiocinatus fuisset: *Opinio negans conjuges illos debere quoad thorum separari, minùs est probabilis, & minùs tuta, quàm opinio affirmans: ergo alteri est à me præferenda:* causalem enim arguunt hæc verba: *Ideòque nobis videtur quòd non sunt ab invicem separandi.*

Ratio est 2. quia falsum est, adverbium, *humaniùs*, quo Papa utitur, significare opinionis cui adhæret, aut minorem, aut saltem æqualem probabilitatem cum opposità. Imò significat majorem probabilitatem, cùm proferatur per modum causę Resolutionis, quam Alexander tradit: *Quidam humaniùs sentientes, aliter statuerunt:* IDEOQUE, &c. Unde Ostiensis, multique alii insignes Canonistæ idem adverbium, *humaniùs*, vertunt per, *æquiùs*, *rationabiliùs*. Nec immeritò, cùm (ut jam observatum est) Pontifex inferat, se judicare conjuges, de quibus erat quæstio, non esse ab invicem separandos, quòd opinio quæ asserebat separari non debere, esset humanior.

Sol-

Solvitur argumentum petitum ex Innocentio III.

Objicies. Innocentius Papa III. consultus de muliere, quæ contendens, se intrà consanguinitatis gradus lege prohibitos viro conjunctam fuisse, non expectato judicis ecclesiastici judicio, sese ab eo separaverat; duas oppositas sententias refert, quarum altera ferebat, ut illa mulier redderetur marito, antequam ad consanguinitatis probationem admitteretur; altera verò ferebat ut quæstio de gradu consanguinitatis dirimi deberet, antequam mulier viro eam petenti redderetur. Innocentius nullâ ex iis opinionibus rejectâ, tertiam inter duas oppositas mediam elegit: *Nos autem* (inquit lib. 2. Decretalium de restitutione Spoliat. Titul. 13. cap. 13.) *ad præsens nullam de prædictis sententiis reprobamus; nec cuiquam earum aliquod præjudicium ex nostra responsione volumus generari.*

Ex his autem sic arguitur. Ille censuit, licitum esse sequi opinionem probabilem quæ libertati favet, in concursu alterius æquè probabilis quæ stat pro præcepto, qui asseruit, se nullum præjudicium inferre velle alicui ex contrariis opinionibus quas recenset, & quarum una favebat libertati, & altera præcepto; scilicet qui asserit, se nullum aliquibus opinionibus præjudicium inferre, utramque in praxi tutam esse censet: Atqui Innocentius III. asseruit, se nullum præjudicium inferre velle opinioni probabili, sive affirmanti, sive neganti, mulierem de quâ consultus fuerat, viro suo ante consanguinitatis probationem restitui debere: ergo utramque illam opinionem probabilem, censuit esse tutam in praxi: sed quod eo in casu judicavit Innocentius locum habere, habet pro omni alio: ergo in quocumque casu licitum est sequi opinionem probabilem quæ favet libertati, in concursu alterius quæ stat pro præcepto, sive sit æquè probabilis, sive sit probabilior.

Resp.

resp. neg. maj. Ratio est 1. quia major illa propositio supponit falsum, unam nimirùm ex opinibus quas Innocentius Papa III. recenset, fere libertati conjugum, alteram autem stare o præcepto: at id falsum est; utraque enim iis opinionibus quæ ab Innocentio recensentr, stabat pro lege; affirmans quidem, seu, quæ ferebat, mulierem ante Judicium de causâ consanguinitatis, quam obtendebat, debere reddi iro, à quo, non expectatâ Judicis ecclesiastici sententiâ, discesserat, stabat pro lege de indissolubilitate matrimonii; negans verò, seu quæ contendebat, mulierem illam, ante latum de consanguinitate judicium, viro reddi non debere, stabat pro lege matrimonium inter consanguineos prohibente. Immeritò igitur profertur altera ex iis opinionibus, ut probetur, Innocentium censuisse licere in praxi sequi opinionem probabilem, quæ libertati faveat, in concursu alterius aut æquè probabilis, aut probabilioris, quæ stet pro præcepto. Ratio est 2. quia vitiosa est hæc adversariorum argumentatio (*Innocentius Papa III. neutram è duabus oppositis propositionibus proscribit: ergo credidit, utriusque usum licere*:) hæc (inquam) argumentatio est vitiosa; nam ex eo quòd Innocentius neutri præjudicium inferri voluerit, non sequitur, quòd utramque in praxi approbaverit. Pace adversariorum dixerim, similem esse quam ex Innocentio III. desumunt argumentationem, isti propositioni, quam (ut superiùs fuit observatum) Clerus Gallicanus post Alexandrum Papam VII. proscripsit: *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.*

Ratio est 3. quia Innocentius III. in capite, *Litteras*, qui nobis objectus est, non potuit probare, quod aliis in locis expressè rejecit: at rejecit doctrinam quæ docet, licitum esse sequi opinionem probabilem quæ libertati favet, in concursu

alte-

alterius aut æquè probabilis, aut probabilioris, quæ stat pro lege.

Scilicet lib. 5. Decret. *De Sentent. Excommunic.* Titul. 39. cap. 44. quod incipit, *Inquisitioni*, Innocentius Papa III. consultus de muliere cui dubium erat, an ratione alicujus impedimenti dirimentis, matrimonium à se initum valeret, respondit 1. mulierem illam, si dubium illius esset ex credulitate levi, posse reddere & exigere debitum conjugale; 2. teneri eam reddere debitum, sed exigere non posse, si dubium sit ex credulitate probabili & discretâ: *Distinguimus* (inquit) *utrum habeat conscientiam hujusmodi ex credulitate levi & temeraria, an probabili & discreta: Et quidem ad sui Pastoris consilium (conscientia levis & temerariæ credulitatis explosa) licitè potest non solùm reddere, sed exigere debitum conjugale. Verùm cùm conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.*

Ex eo Innocentii Papæ III. responso sic arguitur: Ille non censuit licitum esse sequi opinionem probabilem quæ libertati favet, in concursu alterius, aut æquè probabilis, aut probabilioris, quæ stat pro præcepto, qui mulieri probabiliter & discretè opinanti de validitate & de invaliditate matrimonii, non permisit petere conjugale debitum; siquidem debiti petitio favebat mulieris libertati: atqui (ut ex laudato textu patet) Innocentius mulieri, de quâ agitur, non permisit petere conjugale debitum: ergo non censuit licitum esse sequi opinionem probabilem quæ favet libertati, in concursu æquè probabilis, aut probabilioris quæ stat pro præcepto.

Dices 1. mulierem de quâ agitur, non habuisse de validitate sui matrimonii opinionem multùm probabilem, sed tantùm leviter probabilem: unde mirum non est, quòd Innocentius ei non

n fecerit facultatem petendi debitum conjugale.

Sed textui apertè repugnat illa responsio: siquidem Innocentius duplicem distinguit conscientiam dubiam, unam nimirùm ex credulitate levi, & temerariâ, alteram ex credulitate probabili & discretâ, asseritque, mulierem, licèt illa credulitas discreta & probabilis adsit, non posse exigere conjugale debitum: at credulitas probabilis & discreta, non est levis probabilitas; alioquin enim esset idem cum credulitate temerariâ, in quâ Innocentius docet, licitum esse & reddere & petere debitum conjugale.

Dices 2. Innocentius docet, mulierem discretè & probabiliter opinantem, valere initum à se matrimonium, posse conjugale debitum reddere, stante etiam propter contrariam opinionem dubio de sui matrimonii valore: ergo censuit, licitum esse sequi opinionem probabilem.

Resp. conc.ant. dist.conseq. Ergo Innocentius censuit licitum esse sequi opinionem probabilem quæ legi faveat, conc. conseq. quæ faveat libertati, neg.conseq. Redditio debiti conjugalis in casu de quo agitur, libertati non favet; siquidem id libertati non favet, quod præcipitur: at reddere debitum in casu de quo est quæstio, illi mulieri tanquam liberum non indulgetur, sed præcipitur, ità ut graviter peccet, si in iis circumstantiis debitum viro petenti denegaverit: èontra redditio debiti in casu illo, favet legi, quæ quidem præcipit, ut mulier viro debitum reddat: unde Innocentius expresè asserit, se ideò in illo casu præcipere debiti redditionem, ne mulier illa probabiliter & discretè de sui matrimonii validitate dubitans, contra legem peccet: *Ne* (inquit) *vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Vide Prosperi Fagnani Commentarium in eam Innocentii Papæ III. Decretalem.

ol-

Solvuntur argumenta quæ ex absurdis petuntur.

Objicies 1. Sententia, quâ asseritur, eum cui necessitas agendi incumbit, teneri in concursu duarum opinionum æquè probabilium sequi tutiorem, viros frugi innumeris scrupulis & anxietatibus exponit: scilicet periculum erit semper, ne non probabiliorem elegerint; num ex cupiditate aliquâ mentis oculos excœcante, eam, probabiliorem judicaverint, quæ levissimis tantùm argumentis nititur. E contra verò sententia opposita scrupulos abigit omnes, efficitque, ut illud Christi in Euangelio, *Iugum meum suave est, & onus meum leve*, locum habeat: nempè hoc unum satagit, ut quis obfirmatâ conscientiâ probabilia sectetur, non curans, an falsa sint, an vera; an contra legem æternam, aut positivam; an minùs probabilia sint, aut probabiliora: ergo, &c.

Resp. ex adversariorum sententiâ majorem, quam ex nostrâ, consequi in viris frugi anxietatem; idque subsequentibus momentis facilè demonstratur.

I. Affirmant adversarii, & quidem sine ullâ Scriptoris, qui antè centum ab hinc annis vixerit, auctoritate: licitum esse in praxi sequi quamcumque opinionem certò probabilem: negant èсontra antiqui omnes Theologi, nec non hujusce ætatis innumeri alii. Igitur vir frugi, cui proponitur adversariorum doctrina, timere debet, ne falsa sit; & ne (ut alii contendunt) probabilitatem quæ cupiditati faveat, secutus, æternis in alterâ vitâ cruciatibus addicatur.

II. Vir, cui salus cordi est, & cui agendi necessitas non incumbit, ut se scrupulis liberet, ab actu, quem post diligens examen nescit, an licitus sit, necne, abstineat oportet. Quòd si agendi necessitas urgeat, executioni mandet illud Jacobi

cobi monitum: *Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* Exequatur salubre hoc Sancti Antonini de probabilitate agentis consilium: *Se ad gratiam præparet quantùm potest, ut sapientiam invocet per orationem, ut Scripturas* (non recentiores Casuistas) *diligenter investiget, ut quærat eam quasi pecuniam, ut adhibeat diligentiam in inquirendo.* Adeat Doctores, quos novit cupiditati nõ favere. Præmissâ eâ diligentiâ, quietus quidem operabitur, sed tamen non ità securus erit, quin cum Prophetâ pro suis ignorantiis Deum humillimè deprecari non debeat; quin cum S.Job omnia sua opera non vereatur; quin tandem (ut Apostolus monet) cum metu ac tremore suam salutem operetur.

Objicies 2. Ex doctrinâ quâ asseritur, probabilitatem non esse regulam morum, sequitur peccare rusticum, qui bonâ fide & ex consilio sui Pastoris contractum init usurarium: Sed falsum est illud consequens, cùm ille rusticus aliâ viâ quàm per sui Pastoris ministerium, veritatem detegere non possit: ergo, &c.

Resp. 1. illi rustico (ut supponimus) non occurrere opinionem aut æquè probabilem, aut probabiliorem de malitiâ contractûs, quem init ex Pastoris sui judicio: unde argumentum ex illo exemplo petitum non pugnat contra conclusiones, quibus assertum fuit, nemini licere sequi opinionem probabilem, quæ favet libertati, in concursu alterius, aut æquè probabilis, aut probabilioris, quæ stat pro præcepto.

II. Plerumque periculum est, ne rusticus ille aut quivis similis homo, occultâ quâdam cupiditate occasionem dederit errori, quo ductus, contractum init usurarium: *Pluit enim, & superpluit Deus super peccatores laqueos* (inquit Augustinus) *& lege infatigabili spargit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.*

III. Au-

III. Authores qui quemque asserunt immunem à culpâ, dum Confessario suo obsequitur, & ad præscriptas ab eo regulas mores suos componit, suum illud effatum concilient, si possint, cum hâc Christi sententia: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*: Concilient cum his Sancti Thomæ verbis, Quodlib. 3. art. 10. *Respondeo dicendum, quòd diversæ opiniones Doctorum, siquidem non pertineant ad fidem & bonos mores; absque periculo auditores utramque partem sequi possunt; tunc enim habet locum, quod Apostolus dicit ad Rom. 4. Unusquisque in suo sensu abundet: in his verò quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri: in talibus enim ignorantia non excusat.*

IV. Detur, quæso, rustico illi, cujus exemplo adversarii abutuntur, detur, inquam, Confessarius, cui vera videatur recentiorum Casuistarum de moribus doctrina, quique consilia quæ dat ovibus sibi creditis, haurit ex illorum Casuistarum libris. Factâ autem illâ suppositione, quæro, an rusticus ille immunis futurus sit à peccato, si ad Confessarii illius consilia mores suos componat? Si affirment adversarii, asserant & oportet, rusticum illum per infractionem omnium & singulorum Decalogi mandatorum, nullum peccatum contrahere, aut saltem ratione cujus excidat à justitiâ: nullum enim est fermè Decalogi mandatum, quod recentiorum Casuistarum placita intactum ac integrum reliquerint. Vide Decreta Alexandri VII. Innocentii XI. & Censuram à Clero Gallicano in Comitiis Generalibus latam anno 1700.

DIS-

DISSERTATIO TERTIA.

De Virtutibus in communi.

Not. QUæ ad virtutes in communi ſpectant, ad earum eſſentiam, ſubjectum, proprietates & diviſionem reducemus: unde duæ erunt, & quidem breviſſimæ, hujuſce Diſſertationis quæſtiones.

QUÆSTIO PRIMA.

De eſſentia & ſubjecto virtutis.

CONCLUSIO I. Eſſentia virtutis hâc illius definitione continetur, *Virtus eſt bona qualitas mentis, qua rectè vivitur, & qua nullus malè utitur.*

Explicatur definitio. Virtus dicitur 1. *Qualitas*, quia advenit ſubjecto, quod in ſuo eſſe jam conſtitutum eſt. 2. Ea qualitas eſt *bona*: ſiquidem eſſentialiter verſatur circà objectum & finem, quæ morum legibus conſentanea ſunt. 3. Adduntur hæc verba, *Qua rectè vivitur*, quia virtus non eſt qualitas tantùm afficiens ſubjectum, cui inhæret, ſed ipſum prætereà ad opus rationi conſonum inclinat. 4. Per has voces, *Qua nullus malè utitur*, virtus differt ab aliis qualitatibus: iis enim creatura benè vel malè uti poteſt, ut videre eſt in opinione, caractere, ſcientiâ, aliiſque hujuſmodi animæ & corporis dotibus. Nec mirum: ſi quis enim in pravum uſum, & in malum finem utatur virtute, deſinet eſſe virtus, eritque vitium; undè Auguſtinus libro 4. contra Ju-

Julianum cap.4. meritò sic loquitur: *Non officiis, sed finibus, à vitiis discernendæ sunt virtutes. Officium autem est, quod faciendum est; finis autem propter quod faciendum. Cùm itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur; si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.*

Quæres, quid sentiendum sit de duabus hisce Aristotelicis virtutum definitionibus: *Virtus est habitus, qui bonum* (saltem secundùm quid) *facit habentem, & opus ejus reddit bonum. Virtus est habitus electivus, in mediocritate consistens, prout sapiens & prudens dictaverit.*

Resp. priorem definitionem convenire omnibus virtutum speciebus; posteriorem verò virtutibus moralibus tantùm, non autem Theologicis, & intellectualibus: nec enim contra virtutes theologicas aut intellectuales peccari potest per excessum; scilicet aliquis non potest DEO loquenti nimis credere, nimis eum diligere, nimis in eo sperare, nimiùm esse prudens.

CONCLUSIO 2. Subjectum virtutis, est sola substantia spiritualis, & quidem creata.

Probatur prima pars ex eo, quòd sola substantia spiritualis fruatur cognitione & libertate quæ ad virtutis exercitium necessariæ sunt.

Probatur altera pars. Virtus est qualitas, quæ realiter advenit substantiæ jam in suo esse constitutæ: atqui soli substantiæ spirituali creatæ potest ea qualitas sic advenire; cùm enim Deus sit actus purissimus, nihil ei physicum de novo potest accidere.

QUAE-

Quæstio II.

De proprietatibus & divisione virtutis.

Not. NON dicemus hìc de omnibus virtutis proprietatibus, sed de duabus tantùm, mediocritate nimirùm & connexione: seu quæremus, utrum virtutes in mediocritate consistant, & utrum ita sint inter se connexæ, ut qui unam habuerit, habeat omnes.

Conclusio I. Non omnes virtutes, sed aliquæ tantùm, in mediocritate consistunt.

Probatur prior pars. Illi habitus in mediocritate non consistunt, qui non sunt inter duo extrema, quorum unum sit per excessum, & aliud per defectum: atqui virtutes omnes non sunt inter duo extrema, quorum unum sit per excessum, & aliud per defectum; nempè per excessum peccari non potest contra virtutes theologicas, & contra virtutes intellectuales: neque enim (ut jam superiùs observatum est) potest quis Deo loquenti nimis credere, nimis eum amare, nimis in eum sperare, nimis esse prudens, &c.

Probatur altera pars. Contrà virtutes, quæ nec sunt theologicæ, nec intellectuales, peccari potest per excessum, & per defectum: ergo in mediocritate consistunt. Probatur ant. Potest excedi in aliis à theologicis & intellectualibus virtutibus regulâ cui virtutes commensurati debent, ut patet in prodigo; vel quis potest à regulâ deficere, ut in avaro videre est.

Quæres, quotuplex sit medium virtutis.

Resp. esse duplex, nimirùm medium Rationis & medium Rei. Illud definitur ratione, juxta pro-

priam subjecti dispositionem, ut patet in temperantiâ; mediocritas enim illa, in quâ consistit, non est eadem in omnibus, sed diversa pro diversitate dispositionum, quæ in hominibus temperantibus reperiuntur: sic poterit esse quis intemperans, si sex carnis uncias comedat, icèt alius, propter stomachi dispositionem, sit temperans etiam in majori ciborum quantitate. Hinc patet, medium rationis non esse positum in indivisibili, sed esse majus vel minus ad judicium viri prudentis. E contra medium rei positum est in æqualitate, quantitatis quidem ad quantitatem in justitiâ commutativâ; qui enim centum dupliones debet, centum debet solvere; inæqualitate verò proportionis ad proportionem in justitiâ distributivâ, quæ ad personarum statum, & meritum attendit.

CONCLUSIO 2. Virtutes morales consideratæ in statu imperfecto, non sunt inter se connexæ; secùs verò si in statu perfecto considerentur.

Probatur prima pars. Experientiâ compertum est, aliquem posse esse temperantem, quamvis non sit liberalis; unde sic arguitur: Illi habitus non sunt inter se connexi, quorum unus potest haberi sine alio: atqui una virtus, saltem in statu imperfecto, potest haberi sine aliâ, ut mox ostensum est: ergo virtutes morales, si in statu imperfecto considerentur, non sunt inter se connexæ.

Probatur altera pars. Virtus in statu perfecto considerata, includit perfectam prudentiam: atqui perfecta prudentia non est, ubi aliqua virtus moralis defuerit: siquidem prudentia perfecta dicit appetitum rectum circa omnia, quæ quis potest agere; unusquisque enim judicare solet prout affectus est, seu prout illius voluntas est recta, aut non recta: sed si desit vel una virtus, appetitus non erit rectus circa omnia: ac

ac proinde nec prudentia erit tunc perfecta prudentia.

Præterea virtus quæ est in statu perfecto, efficit, ut quis lubenter, ac sine morâ, in propriâ virtutis illius materiâ operetur: at nemo, qui vel unâ virtute destitutus fuerit, sic se gerit; idque videre est in muliere castâ, sed avarâ, & meticulosâ: si enim ingens illi offeratur pecuniæ quantitas, vel minæ mortis ei intententur, haud difficili negotio patietur castitatis detrimentum.

Objicies 1. Unius virtutis productio non pendet ab actibus aliarum virtutum: ergo neque illius conservatio; non major enim vis ad rei conservationem, quàm ad illius productionem requiritur.

Resp. conc. ant. dist. conseq. Ergo virtus sumpta in statu imperfecto, in sui conservatione non pendet ab aliis virtutibus, conc. conseq. per unam quippè virtutem appetitus fit, & remanet debitè ordinatus circa materiam aliquam particularem. Sumpta in statu perfecto, neg. conseq. Ratio est, quia virtus sic accepta, dicit rectitudinem, quæ circa aliquam materiam particularem firma sit ac constans, seu quæ difficillimè amitti possit: atqui sine omnium & singularum virtutum consortio firma illa & constans rectitudo, vel circa unam materiam, non habetur, ut superiùs ostensum est.

Objicies 2. Conjugatus potest esse castus etiam sumendo castitatem in statu perfecto, quamvis habere non possit virginitatem; hæc enim virtus in eo posita est, quòd quis nec in conjugio nec extra conjugium voluptati operam dederit: ergo, &c.

Resp. dist. ant. Quamvis virginitatem habere non possit, quantùm ad actus externos, defectu nimirùm materiæ, conc. ant. quantùm ad affectum, & internam mentis dispositionem, in quibus virtutum essentia posita est, neg. ant.

Præterea dicendum est, theologos, cum docent, unam virtutem in statu perfecto sumptam, non posse reperiri sine aliarum omnium virtutum consortio, supponere, quòd subjectum sit capax omnium virtutum: ac proindè ad rem non est argumentum, quod nobis objectum est.

CONCLUSIO 3. Multiplex est virtutum divisio, seu variæ sunt illarum species.

Probatur enumeratione singularum virtutis specierum: Scilicet virtutum aliæ sunt Intellectuales, aliæ Morales, aliæ Theologicæ.

Virtutes intellectuales eæ sunt, quæ perficiunt intellectum in ordine ad cognitionem veri: subdividunturque in Intelligentiam, quæ sine discursu versatur circa prima morum principia, *Bonum est faciendum, & malum fugiendum. Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis. Id fac aliis, quod tibi factum velis*: in Sapientiam, quæ res attingit per universales & necessarias causas; in Scientiam, quæ objecta cognoscit per causas, necessarias quidem & infallibiles, sed proximas & singulares; in Artem, quæ tota occupatur in singularibus per potentias extrinsecas factibilibus; & tandem in Prudentiam, quæ versatur quoque circa singularia, sed prout sunt hìc & nunc independenter à potentiis extrinsecis agenda.

Virtutes Morales voluntatem perficiunt in ordine ad bonum honestum, cujuscumque sit generis, & in quâcumque materiâ consideretur. Quatuor sunt præcipuæ, quæ ob id dicuntur Cardinales; Prudentia nimirum, Fortitudo, Temperantia, & Justitia.

Virtutes Theologicæ definiuntur, virtutes quæ circa Deum immediatè versantur, eæque sunt, tres tantùm, Fides, Spes, Charitas. Religio non est ex virtutibus theologicis, eò quòd immediatè circa Deum non versetur, sed tantùm circa cultum ei debitum. De duabus illis virtutum speciebus, seu de virtutibus Theologicis & Morali-

ralibus proximè sequentibus dissertationibus nobis agendum incumbit.

DISSERTATIO QUARTA.

De Virtutibus Theologicis.

VIRTUTES Theologicæ sunt (ut superiùs observatum est) eæ quæ circa Deum immediatè versantur. Eæ verò sunt tantùm numero tres, Fides nimirùm, Spes, & Charitas. In his tribus virtutibus Dei cultum positum esse docetur ab Augustino, Enchiridii cap. 3. ubi sic loquitur: *An hoc ipsum tibi fortasse desideras breviter aperiri, quonam modo sit colendus Deus? Hic si respondero, fide, spe, charitate colendum Deum, profectò dicturus es, breviùs hoc dictum esse, quàm velles.* Sed licèt tres illæ virtutes in Dei cultu suas partes habeant, præcipuum tamen in eo locum tenet charitas, ita ut si, saltem inchoata, desit, Deus sincerè non colatur: *Porrò* (ait idem Augustinus Epist. 120. veteris editionis) *Pietas cultus Dei est, nec colitur ille, nisi amando.* De tribus virtutibus proximè sequentibus quæstionibus est nobis agendum.

QUÆSTIO PRIMA.

De virtute Fidei.

Not. ÆQUIVOCA est fidei vox apud scriptores sacros. Joannes Apocalypseos cap. 2. eam sumit pro doctrinâ, quam vera religio profitetur: *Non negasti* (ait ibidem Deus) *fidem meam.* Eâdem voce Pau-

lus utitur, ut significet conscientiam, quam ut interpretatur Augustinus, divina revelatio dirigit: *Omne quod non est ex fide* (ait ad Romanos 14.) *peccatum est*. A Jacobo, Epistolæ Canonicæ cap. 2. usurpatur pro humili fiduciâ, quæ christianorum orationes comitari debet: *Postulet* (inquit) *in fide, nihil hæsitans*. Eandem vocem adhibet Apostolus, ut exprimat fidelitatem, seu in promissis servandis constantiam: *Nunquid* (ait ad Romanos cap. 3.) *incredulitas eorum, fidem Dei evacuabit?* Tandem fidei vox accipitur pro assensu, quem intellectus ex imperio voluntatis præbet veritatibus quibusdam propter authoritatem Dei revelantis. Fidei in eo ultimo sensu acceptæ hic exponemus 1. Essentiam; 2. Divisionem; 3. Objectum; 4. Subjectum; 5. Regulas; 7. Tandem varias illius proprietates.

Caput Primum.

De Essentia & Divisione fidei.

Conclusio 1. Fidei, prout est virtus theologica, essentia, hâc illius definitione continetur: *Fides est virtus divinitùs infusa, per quam creatura rationalis firmiter assentitur iis quæ à Deo revelata sunt.*

Probatur, ac simul explicatur conclusio. Continet tradita definitio genus & differentiam fidei: ergo est admittenda. Probatur ant. Primò verba ista: *fides est virtus*, continent id quod fides habet commune cum cæteris omnibus virtutibus; suum scilicet subjectum (quod cuique virtuti proprium est) perficit; tum quòd intellectum creatum elevet ad multarum rerum cognitionem, quas lumine naturali non posset attingere; tum quòd voluntatem ad bonum agendum dirigat, ostendens, quem in finem tendere debeamus, quæve media usurpare, ut finem illum consequatur. 2. Fides convenit cum nonnullis virtuti-

tutibus moralibus, quòd istæ, sicut & illa, divinitùs infusæ sint. 3. Habet id commune cum reliquis virtutibus theologicis, quòd, sicut istæ, circa Deum immediatè versetur; illi nimirum revelanti assentiendo. 4. Differt ab aliis virtutibus theologicis, quòd Deum tanquam veritatis fontem respiciat, cum è contra reliquæ eum tanquam summum bonum intueantur.

Quæres 1. an essentialis, an verò descriptiva tantùm sit hæc fidei definitio ab Apostolo tradita in Epistolâ ad Hebræos, cap. XI. *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.*

Resp. traditam ab Apostolo definitionem non esse essentialem, sed descriptivam tantùm. Scilicet est per effectus; exponit enim duplex fidei attributum, firmitatem, & obscuritatem: siquidem pro hac voce, *Substantia*, legitur in græco textu, *Hypostasis*, quæ subsistentiam, seu existentiam significat; & loco istius, *Argumentum* habetur hæc alia, *Elenchos*, quæ idem est ac *Convictio*. Unde Apostolicæ definitionis hæc est sententia: *Fides adeò certa est, ut bona quæ speramus, & obscurè cognoscimus, proinde menti nostræ præsentia reddat, ac si jam eis frueremur, & ea ipsis oculis conspiceremus*: Eam de rebus quas speramus certitudinem ibidem Apostolus in Moyse commendat: *Invisibilem eum* (inquit) *tanquam videns sustinuit*.

Quæres 2. cur allatæ definitioni fidei nonnulli factam ab Ecclesiâ revelatarum propositionem addant, asserentes, fidem esse assensum revelatis & ab Ecclesia propositis datum.

Resp. eam revelatorum per Ecclesiam propositionem à nonnullis addi, quòd Ecclesia plerumque revelata proponat, hoc est, declaret ea à Deo revelata fuisse: unde Augustinus Epistolam Fundamenti impugnans, ait se non crediturum Euangelio, nisi eum Ecclesiæ commoveret authoritas:

Sed ideò propositionem illam non addunt, quòd nō sit fidei essentialis. Ratio est, quia vera fuit fides theologica in Adamo, & in Abrahamo, quamvis articulorum, quos credebant, revelatio illis per Ecclesiam proposita non fuisset. 2. Concilium Tridentinum sess. 6. Can. 16. contra Lutheranos definiit, neminem in hâc vitâ posse scire certitudine fidei, cui falsum subesse non possit, se magnum usque in finem perseverantiæ donum habiturum esse; *nisi hoc ex speciali revelatione didicerit*; supponit igitur, id conditionatè sciri posse certitudine fidei, si nimirùm specialis revelatio præcesserit; ac proindè alicujus rei fidem absolutè stare posse absque eo, quòd Ecclesia factam revelationem proposuerit.

CONCLUSIO 2. Fides, prout est virtus theologica, multipliciter dividitur.

Probatur enumeratione variorum membrorum, in quæ dividitur fides.

Dividitur scilicet 1. in actualem & habitualem. Prior est actus, quo intellectus imperiò voluntatis excitatæ per gratiæ auxilium, assentitur alicui veritati propter authoritatem Dei revelantis. Posterior, est adhæsio revelatis permanenter inhærens animæ: hujusmodi est ea, quæ in fidelibus dormientibus reperitur.

Dividitur 2. in explicitam & implicitam; per illam, intellectus adhæret speciatim alicui articulo, v.g. quòd Deus sit trinus in personis; per istam verò, idem intellectus generaliter ea credit, quæ Ecclesia credenda proponit; hoc est, non determinando hunc vel illum articulum in specie, seu non cogitando de aliquo articulo in particulari.

Dividitur 3. in Acquisitam, quæ nimirum nascitur ex multis actibus circa res revelatas ex auxilio gratiæ elicitis, & in Infusam, quam nempè Deus infundit sine prævio aliquo actu ad eam concurrente per modum causæ efficientis,

tis, ut patet in adultis & parvulis, quibus (Lex Concilio Tridentino sess. 6.) dum Sacramenta recipiunt, Deus fidem, spem, & charitatem infundit.

Dividitur 4. in fidem informem, & formatam: Informis, est ea quæ reperitur in subjecto destituto gratiâ sanctificante; quæ quidem est forma, quâ virtutes perficiuntur. Formata è contra, in eodem subjecto cum gratiâ sanctificante conjungitur. Divisionem illam excogitarunt Scholastici, qui duodecimo, & decimotertio sæculo scripserunt.

Dividitur denique 5. in Vivam, cui scilicet correspondet mandatorum observatio; & in Mortuam, quam mandatorum observatio non comitatur. Priorem Apostolus vocat fidem quæ per dilectionem operatur; de posteriori verò loquitur Jacobus in Epistolâ canonicâ cap. 2. *Fides* (inquit) *sine operibus mortua est*.

CAPUT II.

De Objecto materiali fidei.

Not. Objectum materiale alicujus virtutis definitur, res ipsa circa quam virtus versatur: sic abstinentia à cibis est objectum materiale temperantiæ.

Not. 2. De objectio materiali fidei quærendum est hìc 1. quodnam sit; 2. quibus ex articulis constet; 3. quænam sint fidei symbola, in quibus illi articuli continentur; 4. quis sit sensus singulorum in specie articulorum, qui symbolo, quod Apostolorum dicunt, continentur.

ARTICULUS I.

Quodnam sit objectum materiale fidei.

CONCLUSIO I. Præcipuum objectum materiale fidei, quod & Logici objectum attributionis appellant, est Deus.

Probatur. Præcipuum virtutis alicujus objectum, est illud, ad quod omnia, quæ virtus illa respicit, referuntur: Sed Deus, vel in se ipso consideratus, hoc est, prout est unus in naturâ, & trinus in personis; vel in ordine ad creaturas, id est, prout est earum aut creator, aut ultimus finis, aut redemptor, aut sanctificator, est id ad quod referuntur omnia quæ fides respicit, ut patet ex symbolo, in quo (ut mox dicetur) præcipua fidei capita continentur.

Objicies. Illud non est objectum materiale fidei, quod est objectum theologiæ: atqui Deus, & in se ipso, & in ordine ad creaturas consideratus, est objectum theologiæ; scilicet theologia agit de Deo, Uno in naturâ, Trino in personis, Creatore, ultimo fine, Redemptore, & Sanctificatore creaturarum: ergo Deus non est objectum materiale fidei.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia, cum (ut tomo 1. dictum est) fides sit principium scientiæ theologicæ; Theologica enim scientia non aliud est quàm conclusiones quas ratio creata ex fide deducit, idem cum illâ debet habere objectum materiale, licèt non habeat idem objectum formale *Sub quo*, hoc est, licèt sub eodem motivo Deum non consideret. Vide quæ suo loco dicta sunt de objecto theologiæ.

CONCLUSIO 2. Objectum secundarium, seu minùs præcipuum, fidei, est quilibet articulus revelatus.

Probatur. Objectum materiale secundarium alicujus virtutis, est illud, circa quod, præter pri-

primarium, virtus aliqua versatur: atqui præter Deum, fides versatur circa plures articulos, qui tamen ad Deum ipsum referuntur; versatur nimirum v. g. circa resurrectionem mortuorum, vitam æternam, & quoscumque alios articulos, qui Deus ipse non sunt, revelatos: ergo objectum materiale secundarium fidei est quilibet articulus revelatus.

ARTICULUS II.

Quibus ex articulis constet objectum materiale fidei.

Not. 1. THeologi Articulos definiunt, Propositiones Catholicas, quæ primariò ad fidem spectantes, specialem præ aliis ad credendum veritatem complectuntur. Sic caput de Incarnatione Verbi, est articulus distinctus à capite de Trinitate, quia præter difficultatem, quam Trinitas ad credendum includit, aliam specialem creditu difficilem includit.

Not. 2. De iis articulis quæri potest 1. utrum eis, successu temporis, aliquod augmentum accesserit; 2. quinam in specie sint, qui principem in eis locum tenent.

CONCLUSIO I. Nullum articulis fidei secundùm substantiam, sed tantùm secundùm explicationem sumptis, augmentum, successu temporis, accessit.

Probatur prima pars. Iis articulis augmentum secundùm substantiam non accessit, qui iidem semper numero in Ecclesiâ Christianâ fuerunt: atqui articuli fidei semper iidem numero fuerunt in Ecclesiâ Christianâ; siquidem non alii numero articuli sunt in Ecclesiâ Christianâ, quã quos Apostoli per revelationem, aut ab ipso Domino immediatè, aut à Spiritu Sancto in die sacrâ Pentecostes, acceperunt. Omnia enim ca-

pita quæ aut ad fidem, aut ad mores pertinent, Apostoli à Spiritu Sancto didicerunt, juxta illud Christi apud Joannem cap. 16. *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos* OMNEM *veritatem*. Nec aliud jam credit Ecclesia, quàm quod Apostoli aut vivâ voce, aut scripto, tradiderunt. Vide quæ harum institutionum tom. 1. de Traditione agentes diximus.

Probatur altera conclusionis pars. Iis articulis, successu temporis, quoad explicationem, augmentum accessit, qui uberiùs, clariùs, expressiùs ab Ecclesiâ in Conciliis explicati sunt: atqui plures articuli uberiùs, clariùs, ab Ecclesia in Conciliis, successu temporis, explicati sunt. Scilicet occasione hæreticorum, qui novas quæstiones variis temporibus circa fidem; aut mores moverunt, Ecclesia ex Christi, & Apostolorum sententiis quæ in Scripturâ aut Traditione quoad substantiam, & implicitè continebantur, varias propositiones collegit, quas hæreticorum novitatibus opposuit, declaravitque, eas Apostolis à Christo, aut à Spiritu sancto revelatas fuisse. Sic cum Arius Scripturam & Traditionem in alienos sensus detorquens, Verbi cum Patre consubstantialitatem impugnavit, primum Concilium Nicænum, libratis in utramque partem Scripturarum & Traditionis momentis, ex peculiari Spiritus sancti auxilio, quod Christus ipse Ecclesiæ suæ ad Concilia congregatæ, ad sæculorum usque consummationem pollicitus est, declaravit, Scripturarum & Traditionis sententias, in quibus Verbi fit mentio, veram ejusdem Verbi cum Patre consubstantialitatem innuere ac tradere. Ad majorem hujusce argumenti lucem vide quæ Tom. 1. de Traditione diximus; & quæ de fide in Christum asseruimus ad calcem Tomi IV. qui est de Incarnatione.

CONCLUSIO 2. Præcipua fidei capita in

in Symbolo, & morum principia in Decalogo continentur.

Probatur prima pars. Præcipua fidei capita, sunt ea quæ ad Dei Unitatem, Trinitatem personarum, Verbi incarnationem, Christi mortem, nostrumque post hanc vitam statum pertinent: sed ea omnia in symbolo continentur, ut patebit ex singulorum, ex quibus constat, articulorum expositione, quam hujusce capitis articulo quarto lectorum ponemus ob oculos. Ex tribus illis præcipuis fidei capitibus plures alii deducuntur, ex Incarnatione v. g. colligitur existentia peccati originalis, ad quod tollendum præcipuè venisse Christum ostendimus tomo quarto, qui est de Incarnatione. Ex Christi morte colligitur necessitas gratiæ ad bonum operandum: si enim (ut Augustinus adversùs Pelagianos argumentatur) ex nobis est justitia, gratis mortuus est Christus.

Probatur altera pars. Omnia præcepta legis naturalis, ex Decalogo colliguntur, ut in hocce Tomo de lege naturali differentes, ostendimus: ergo omnia morum principia in Decalogo, implicitè saltem & virtualiter, continentur. Vide de hoc argumento Augustinum in Enchiridio ad Laurentium de fide, spe, & charitate: Vide etiam ejusdem Sermonem de symbolo ad Catechumenos.

ARTICULUS III.

De Symbolis in quibus fidei articuli continentur.

SYmboli nomine intelligitur Summa continens explicitè præcipuos fidei christianæ articulos. Sic appellatur ea Summa 1. quòd sit nota & tessera quædam utilis ad internoscendum veros fideles à subintroductis fratribus, hoc est, ab iis qui christiano nomine gloriantur quidem, sed

sed veritatem ejus, adulterantes Euangelium; abnegarunt: 2. Quòd sit Summa collationis quam plures de præcipuis fidei capitibus inter se habuerunt. Utramque eam symboli ætymologiam tradit Rufinus in suâ symboli expositione, quam legere est ad calcem operum S. Cypriani, editionis Parisiensis, operâ Pamelii adornatæ.

Quatuor prçcipua numerantur fidei Symbola, Apostolorum vulgò dictum, Nicænum, Constantinopolitanum, & Athanasianum. De iis seorsim hìc agendum nobis incumbit.

§. I.

De Symbolo Apostolorum.

Symbolum Apostolorum, illud est, quod in Ecclesiâ Romanâ à cunctis fidelibus in oratione quotidianâ recitatur, sicque incipit: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ, & in Iesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum*, &c.

Fide catholicâ certum est, Apostolos eo sensu esse authores symboli, eorum nomine inscripti, quòd doctrinam quæ in illo continetur, Ecclesiis quibus prædicarunt, tum scripto tum vivâ voce tradiderint; imò recepta e st apud Patres sententia, eo etiam sensu Apostolos esse authores symboli, quòd ipsimet articulos, ex quibus constat, in eum ordinem, quo eos nunc legimus, redegerint: Quâ autem ratione, quo præcisè tempore, id factum fuerit, non est unanimis eorumdem Patrum opinio.

Leo Magnus sensisse videtur, quemque Apostolum caput aliquod, sive articulum, contulisse *Ipsius* (inquit epistolâ 96. quæ est ad Pulcheriam Augustam) *Catholici Symboli brevis & perfecta confessio, quæ,* DUODECIM APOSTOLORUM TOTIDEM *est signata* SENTENTIIS, *tam instructa sit in munitione*

tione cœlesti, ut omnes hæreticorum opiniones solo possint gladio detruncari.

Auctor Sermonis 115. de Tempore, qui in Augustini operibus legitur, in specie profert quemque articulum, quem quisque singularis Apostolus symbolo contulerit: *Quod* (inquit) *græcè symbolum dicitur, latinè collatio nominatur: Collatio ideò, quia collata in unum totius catholicæ legis fides, symboli colligitur brevitate: cujus textum vobis modò, Deo annuente, dicemus. Petrus dixit, Credo in Deum Patrem omnipotentem. Ioannes dixit; Creatorem cœli & terræ. Iacobus dixit; Credo & in Iesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum. Andreas dixit; Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. Philippus ait; Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Thomas ait; Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Bartholomæus dixit; Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Matthæus dixit; Inde venturus est judicare vivos & mortuos. Iacobus Alphæi; Credo & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam. Simon Zeldes; Sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Iudas Iacobi; Carnis resurrectionem. Matthias complevit; Vitam æternam. Amen.*

Optandum esset, ut scriptor ille, qui haud dubiè non est Augustinus, retulisset authores qui ante eum, eam de modo condendi symbolum historiam narrassent. Hinc, id est, quòd nulli pro eâ laudari possint, factum est, ut alii scriptores qui ipsum operis ordinem Apostolis tribuerunt, asseruerint, Apostolos inter se invicem contulisse, & habitâ mutuâ collatione, communi consensu symbolum in eum ordinem, quo nunc legitur, redegisse, eâ fermè ratione, quâ decreta, canones in Episcoporum Conciliis disponi, ac redigi solent. Ita sensit Ratbertus Paschasius, qui medio sæculo nono vixit: sic enim loquitur in Præfatione libri de Spiritu sancto:

Hanc

Hanc (fidem catholicam) *Apostolica sollicitudo, atque perfectio, sicut per sanctas paginas dilataverat, ita per symboli salutare mira brevitate collegit, & tanquam per diversas remediorum species dispoſuit in corpus unum, ac velut ex innumeris aromatibus pretiosum confecit unguentum.*

Scriptores qui ipsum etiam ordinem symboli Apostolis tribuunt, inter se dissentiunt de tempore, quo symbolum ab eis conditum est. Rufinus in adornatâ à se symboli expositione docet, illud eo ipso anno, quo Christus passus est, ab Apostolis conditum fuisse: *Tradunt* (inquit) *Majores, quòd post Ascensionem Domini, cùm per adventum Sancti Spiritus, super singulos quosque Apostolos ignitæ linguæ sedissent.... ab invicem normam priùs futuræ prædicationis in commune constituunt.*

Baronius è contra id factum refert ad annum Claudii secundum, qui decimus est à passione Dominicâ: hincque occasionem natam fuisse conjectat, quòd abituri essent in gentes ad vitandam Herodis persecutionem, qui Jacobum Majorem jam affecerat capitis supplicio, & Petrum in vincula conjecerat: quibus tamen (ut habetur Actorum 10.) divinitùs liberatus est.

Dissentiunt adhuc iidem qui supra authores, de fine propter quem Apostoli symbolum condiderunt. Nonnulli volunt, illud prædicatorum, qui deinceps annuntiaturi essent Euangelium, causâ conditum fuisse; ne scilicet alii aliam doctrinam gentes docerent. *Discessuri itaque ab invicem* (inquit Rufinus) *normam priùs futuræ prædicationis in commune constituunt; ne fortè alius ab alio ab ducti, diversum aliquid his, qui ad fidem Christi invitabantur, exponerent.* Volunt alii, non tantùm prædicatorum, sed etiam Ecclesiæ causa confectum fuisse, ut nimirùm certam haberet formulam, quam baptizandis exponeret, & per cujus professionem fideles ab hæreticis discerni possent.

fent. Eam rationem tradit Rufinus: *Indicium autem* (inquit) *vel signum, quia illo tempore (sicut & Paulus Apostolus dicit, & in Actis Apostolorum refertur) multi ex circumcisis Judæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicujus, vel ventris gratia, ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum litteris nunciantes. Idcircò ergò istud indicium posuere, per quod agnosceretur is qui Christum verè secundum Apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis civilibus hoc observari ferunt, quoniam & armorum habitus par, sonus vocis idem, & mos unus est, atque eadem instituta bellandi, ne qua doli subreptio fiat, symbola discreta unusquisque dux suis militibus tradit, quæ latinè vel signa, vel indicia nominantur, ut si fortè occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, si sit hostis, an socius.*

Symbolum Apostolorum Ecclesia Romana integrum, hoc est, sine additione, aut detractione, semper servavit, cùm ècontra in aliis Ecclesiis, propter natas in eis hæreses, nonnullæ mutationes factæ fuerint: *Commonendum puto*, inquit Ruffinus, *quòd in diversis Ecclesiis aliqua in his verbis*: Credo in Deum Patrem omnipotentem, *inveniuntur adjecta: in Ecclesia tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum; quod ego propterea esse arbitror, quòd neque hæresis ulla illic sumpsit exordium, & mos ibi servatur antiquus, eos qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publicè, id est, fidelium populo audiente, symbolum reddere, & utique adjectionem unius saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide, non admittit auditus. In cæteris autem locis (quantùm intelligi datur) propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ novellæ doctrinæ sensus crederetur excludi.*

Symbola, Orientale, Aquilejense, & Romanum, hoc est, symbola, quibus Orientales Ecclesiæ, Aquilejensis, & Romana utebantur, in qui-

quibusdam minutioribus sillabis quarto Ecclesiæ seculo à se invicem discrepabant.

Et sanè sic habet Romanum symbolum in primo capite: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ*; sic verò illud, quo quarto sæculo Orientales utebantur: *Credo in* UNUM *Deum Patrem omnipotentem*. In eo quod Rufini tempore apud Aquilejenses erat in usu, post hæc verba: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*; duo hæc alia legebantur, *Invisibilem & impassibilem*: Id nimirùm testatur Rufinus in suâ symboli Apostolorum expositione: *Orientis Ecclesiæ omnes* (inquit) *ita tradunt, Credo in* UNUM *Deum Patrem omnipotentem*. Addit: *Sciendum, quòd duo isti sermones, nimirum invisibilem & impassibilem, in Ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur. Constat autem apud Nos* (Aquilejenses) *additos hæreseos causa Sabellii, illius profectò quæ à nostris Patripassiana appellatur, id est, quæ Patrem ipsum vel ex Virgine natum dicit, & visibilem factum, vel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas de Patre, videntur hæc addidisse Majores, & invisibilem Patrem atque impassibilem dixisse*.

In secundo capite nonnullum pariter erat olim in Ecclesiis discrimen. Romana & Aquilejensis legebant: *Et in Iesum Christum, filium ejus unicum, Dominum nostrum*: Orientales verò Ecclesiæ sic, Rufino teste, legebant: *Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum, unicum Filium ejus*.

In tertio capite, loco horum verborum: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine*, quæ in nostro vulgari symbolo leguntur, ista: *Qui natus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine*, in Aquilejensi legebantur.

Quartum caput sic exprimitur in nostro vulgari symbolo: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus; descendit ad inferos*: sic verò in Aquilejensi: *Crucifixus sub Pontio Pilato, & sepultus, descendit ad inferna*: omittuntur igitur duo

duo hæc verba: *Passus, Mortuus.* Monet Rufinus, in symbolo, quod in aliquibus Ecclesiis erat in usu, hæc verba: *Descendit ad inferos*, defuisse: *Sciendum sanè est* (inquit Rufinus) *quòd in Ecclesiæ Romanæ symbolo non habetur additum*: Descendit ad inferna, *sed neque in Orientis Ecclesiis habetur hic sermo: vis tamen verbi eadem videtur esse* (*quod nos non probamus, aliud enim significat*: Descendit ad inferos, *quàm verbum*, Sepultus) *in eo quod sepultus: dicitur*.

Caput quintum sic in Aquilejensi symbolo exprimitur, *Tertia die resurrexit à mortuis*: in nostro verò vulgari idem caput quintum laudatis de resurrectione verbis præmittitur articulus de descensu ad inferos: *Descendit ad inferos: Tertia die resurrexit à mortuis*.

In sexto capite: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Patris*, nullum in symbolis Romano, Orientali, Aquilejensi discrimen Rufinus observat; sed in nostro vulgari post vocem hanc, *Patris*, additur hæc alia, *omnipotentis*, quæ jam eidem voci in primo articulo addita fuerat.

Septimum caput est: *Inde venturus est judicare vivos & mortuos*: Ubi nullum discrimen aperit Rufinus.

Octavum caput sic habet in nostro vulgari symbolo: *Credo in Spiritum sanctum*; in Aquilejensi verò, Rufini tempore, omisso verbo, *Credo*: simpliciter erat; *Et in Spiritum sanctum*; idque tum ne per repetitionem verbi, *Credo*; novum aliquod symbolum incipere videretur, tum quia verbum *Credo*, ex initio symboli satis intelligitur: *Cæterùm* (ait Rufinus) *si solius divinitatis ratio habeatur, eo modo quo in principio dicitur, Credo in Deum Patrem omnipotentem, & post hæc, in Iesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum; ita jungitur: Et in Spiritum Sanctum*.

Nonum caput sic effertur in vulgari nostro symbolo: *Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem*. In Aquilejensi omittuntur

hæc

hæc verba, *Sanctorum communionem*: nimirùm Rufinus huic sententiæ, *Sanctam Ecclesiam Catholicam*, hanc aliam, *Remissionem peccatorum*, immediatè conjungit.

Decimum caput quod est de credendâ remissione peccatorum; *Remissionem peccatorum*, eodem modo in omnibus Symbolis, Vulgari, Romano, Orientali, & Aquilejensi legitur.

Caput undecimum sic habet in Vulgari, Romano, & Orientali: *Carnis resurrectionem*; in Aquilejensi verò pronomen, *Hujus*, additur in hunc modum; *Hujus carnis resurrectionem*: De eâ autem pronominis additione Rufinus in Apologiâ suâ adversùs Hieronymum, sic loquitur: *Cùm omnes Ecclesiæ ita sacramentum Symboli tradant, ut postquam dixerunt, Peccatorum remissionem, addant, Carnis resurrectionem: Sancta Aquilejensis Ecclesia, ubi tradit, Carnis resurrectionem, addit unius pronominis syllabam; & pro eo quod cæteri dicunt, Carnis resurrectionem, nos dicimus, Hujus carnis resurrectionem: quo scilicet frontem, ut mos est, in fine Symboli signaculo contingentes, & ore carnis hujus, quam videlicet contingimus, resurrectionem fatentes, omnem venenatæ adversum nos linguæ calumniandi aditum præstruamus.*

Caput duodecimum quod sic habet in nostro vulgari Symbolo, *Vitam æternam*, deerat in Aquilejensi, Rufini tempore: Nam 1. Rufinus testatur, symbolum suo tempore fuisse hoc articulo, *Carnis resurrectionem*, conclusum; asserit enim (ut ad caput undecimum jam observavimus) fideles in fine symboli solitos fuisse frontem crucis signaculo terere: at, ex eodem Rufino terebant, cùm dicerent: *Carnis hujus resurrectionem*. 2. Ab eodem Rufino in editâ symboli expositione altum est de hocce articulo, *Vitam æternam*, silentium. 3. Idem Rufinus in mox laudatâ symboli expositione sic loquitur: *Sed & ulteriùs iste sermo, qui resurrectionem carnis præ-*

prænuntiat, summam totius perfectionis succincta brevitate concludit. In quæ quidem Rufini verba notandum est, plures editiones loco vocis istius, *Vlterius*, ferre hanc aliam, *Vltimus*. Priorem tamen Pamelius retinuit: *Sed & ulterius* (inquit) *Sic vetus editio, pro eo quod alii: Sed ultimus. Et videtur illud castigatius, quia sequitur in Symbolo, Et vitam æternam. Quod tamen, nisi fortè tacitè, non explicat auctor.*

Symbolum vulgare, non quidem quoad omnes voces, sed quoad sententias, ex quibus constat, describit Irenæus libro 1. adversùs hæreses cap. 2. Describit quoque Tertullianus in libro de præscriptionibus adversùs hæreticos, & quidem additis quibusdam articulorum explicationibus: *Regula est* (inquit) *fidei, ut jam hinc quid credamus, profiteamur, illa scilicet qua creditur: Vnum omninò Deum esse; nec alium præter mundi onditorem, qui universa de nihilo produxerit, per Verbum suum primò omnium emissum. Id Verbum filius ejus appellatum, in nomine Dei variè visum Patriarchis, & in Prophetis semper auditum, postremò delatum ex spiritu Dei Patris & virtute in Virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum hominem, & esse Iesum Christum: exindè prædicasse novam legem, & novam promissionem regni cælorum; virtutes fecisse: fixum cruci: tertia die resurrexisse: in cælos receptum, sedere ad dexteram Patris: misisse vicariam vim Spiritus sancti, qui credentes agat: venturum cum claritate ad sumendos sanctos in vitæ æternæ, & promissorum cælestium fructum, & ad prophanos judicandos igni perpetuo, facta utriusque partis resuscitatione cum carnis resurrectione. Hæc regula à Christo, ut probabitur, instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt.*

Idem fidei symbolum in libro de Virginibus velandis paulò contractiùs hisce verbis à mox laudato Tertulliano describitur: *Regula quidem fidei,*

fidei, una omninò est, sola immobilis & irreformabilis; credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem; & filium ejus Iesum-Christum; natum ex Virgine Maria; crucifixum sub Pontio Pilato; tertia die resuscitatum à mortuis; receptum in cœlis; sedentem nunc ad dexteram Patris; venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem.

Ex iis quæ hucusque dicta sunt, colligendum est 1. Symbolum quod Apostolorum nomine inscribitur, ab ipsius Ecclesiæ nascentis exordio in usu ubique fuisse: illius nimirùm meminerunt antiquiores Ecclesiastici scriptores, Irenæus, Tertullianus, Augustinus in libro 1. de Symbolo ad Cathecumenos, & plures alii. Colligendum est 2. idem Symbolum (pauculis vocibus exceptis) ubique, *eodem modo*, à fidelibus recitatum fuisse. Colligendum est 3. quòd cùm nusquam aut in Conciliis, aut in aliquibus Pontificum Romanorum decretis prima illius institutio reperiatur, ipsum ab ipsis Apostolis conditum sit, & in ordinem, in quo nunc legitur, dispositum fuerit.

Singuli articuli Symboli Apostolorum explicantur.

Symboli, quod Apostolorum dicitur, triplex est præcipua pars. In priore ea recensentur quæ ad primam SS. Trinitatis personam, & Universi creationem pertinent. In alterâ, proponuntur ea quæ spectant ad secundam personam, & ad humanæ redemptionis mysterium. Tertia tandem pars continet ea, quæ Spiritui Sancto sanctitatis fonti tribuuntur.

Hocce Symboli expositioni prooemium apponit Augustinus in Sermone, aliàs libro 1. de Symbolo ad Cathecumenos: *Accipite, filii, regulam fidei, quod Symbolum dicitur: & cùm acceperitis, in corde scribite; & quotidie dicite apud vos: Antequam dormiatis, antequam procedatis,*

vestro

vestro Symbolo vos munite. Symbolum nemo scribit ut legi possit: sed ad recensendum, ne fortè deleat oblivio, quod tradidit diligentia, sit vobis codex vestra memoria. Quod audituri estis, hoc credituri: & quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. Ait enim Apostolus, Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem: *Hoc est enim Symbolum quod recensuri estis & reddituri. Ista verba quæ audistis, per divinas Scripturas sparsa sunt; sed inde collecta, & ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret; ut omnis homo possit dicere, possit tenere, quod credit. Numquid enim modò solummodo audistis, quia Deus omnipotens est? Sed incipitis eum habere patrem, quando nati fueritis per Ecclesiam matrem.*

1. Prioris articuli: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ*, hæc est sententia: Certò interiùs credo, ac exteriùs profiteor, Deum patrem, primam, ratione originis, Trinitatis personam, esse omnipotentem; ac cœlum & terram, & omnia quæ eorum ambitu continentur, ex nihilo eduxisse. In eum quoque tanquam ad ultimum omnium finem, & summum bonum, totis viribus contendo.

Itaque priore Symboli articulo profitemur 1. *nos credere, seu assentiri, Deo*, sive in Scripturis, sive in Traditione, sive in Conciliis œcumenicis facta aliqua, aut dogmata revelanti. Profitemur 2. nos credere *ipsum*, seu, illum existere unum in naturâ, & trinum in personis; illum esse omnipotentem, seu facere eum posse, quidquid voluerit: *Facit* (inquit Augustinus) *quidquid vult, ipsa est omnipotentia*; illum eduxisse, non quidem ex præsuppositâ aliquâ materiâ, sed ex nihilo sui & subjecti, entia omnia, sive spiritualia sint, sive corporea; illumque omnia illa entia jugiter conservare, & movere ad fines sibi debitos. Profitemur 3. nos credere *In ipsum*, hoc est, declaramus nostram nos in eo spem collocare, tanquam in summo bono, tanquam in ultimo fine, ad cujus pos-

possessionem conditi sumus: *Fecit* (ait Augustinus Sermone de Symbolo ad Catechum.) *& hominem ad imaginem & similitudinem suam in mente: ibi est enim imago Dei, ideò mens ipsa non potest comprehendi, nec à seipsa, ubi est imago Dei. Ad hoc facti sumus, ut creaturis cæteris dominemur: sed per peccatum in primo homine lapsi sumus, & in mortis hæreditatem omnes devenimus.*

II. Altero Symboli articulo: *Et in Iesum Christum, filium ejus unicum, Dominum nostrum*, profitemur 1. credere nos existere in divinis secundam personam, in quâ sicut & in primâ, spem nostram collocemus. Illa secunda persona dicitur *Filius*, eò quòd procedat ab æterno Patre per generationem, in similitudinem nimirùm naturæ, hoc est, per communicationem ejusdem specie & numero naturæ, quæ est in Patre à quo generatur: Dicitur prætereà filius *Vnicus*, naturalis nimirùm, non autem adoptivus; ac proindè qui non minùs, quam Pater, sit Deus: *Quando autem* (inquit Augustinus in Sermone de Symbolo ad Catechumenos) *audis, Vnicum Dei filium, agnosce Deum. Non enim filius Dei unicus posset esse non Deus.* Ille filius, post suam cum humanâ naturâ unionem, dicitur *Iesus*, eò quòd sit non unius gentis (ut olim Jesus filius Nave) sed omnium hominum salvator. Dicitur quoque *Christus*, id est, *Vnctus*, unctione scilicet spirituali, in Sacerdotem, qui pro nobis, ut homo est, apud Patrem interpellet; in Prophetam, qui Dei legem nos doceat; & in Regem qui Ecclesiæ per universum orbem diffusæ præsit.

Profitemur 2. credere nos, illum Jesum Christum, filium Dei unicum, *nostrum esse Dominum* tum jure redemptionis, quippè qui nos exemerit à captivitate diaboli, cui Adamus per suum peccatum, totum genus humanum mancipaverat; tum etiam ratione personæ, cui in illo Christo humana natura est substantialiter unita: Ratione nimirùm personæ Christus easdem habet virtu-

tes,

tes, easdem perfectiones quæ in Patre reperiuntur: *Habet* (quæstio est Augustini in Sermone de Symbolo ad Catechumenos) *aliquid Pater, quod non habet Filius? Hoc Ariani hæretici blasphemi dicunt, non ego. Sed ego quid dico? Si habet aliquid Pater, quod non habet Filius; mentitur Filius, qui dicit: Omnia quæ habet Pater, mea sunt.*

III. In tertio Symboli articulo, *Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine*, profitemur 1. credere nos, Christum non ex virili semine conceptum fuisse, sed virtute Spiritus sancti, cui, ut potè per amorem à Patre & Filio procedenti, opera externa quæ ad charitatem referuntur, tribui solent per modum loquendi, quem theologi *appropriationem* vocant; quamvis alioquin toti Trinitati communia sint.

Profitemur 2. Mariam, quæ orta est ex semine Abrahæ (cui quidem promissio de Messiâ facta fuerat, *In semine tuo benedicentur omnes gentes*) verè esse matrem Jesu Christi, & verè Deiparam, cum ex illius sanguine efformatum sit Jesu-Christi corpus, cui eodem temporis articulo infusa fuit anima rationalis, & utrique, corpori & animæ, unita hypostaticè divinitas: ita tamen (sic disponente Spiritu sancto) ut Maria nullum passa fuerit Virginitatis detrimentum, aut in conceptione, aut in partu; ex illius nimirum sinu Verbum incarnatum exiit non reserato Virginitatis claustro, sicut exiit postea ex sepulcro non revoluto lapide, sicut Cœnaculum januis clausis subiisse legitur in Euangelio. *Manum Deus* (inquit Augustinus in sermone de Symbolo ad Catechumenos) *homini jacenti porrexit. Nos cecidimus, ille descendit: nos jacebamus, ille se inclinavit. Prendamus & surgamus, ut non in pœnam cadamus. Ergo inclinatio ipsius hæc est: Natus est de Spiritu Sancto & Virgine Maria. Et ipsa nativitas humana, humilis & excelsa. Unde humilis? Quia homo natus est ex hominibus. Unde excelsa? Quia de Virgine Virgo con-*

cepit, virgo peperit, & post partum virgo permansit.

IV. His articuli quarti verbis: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus*, declaramus nos credere 1. Jesum-Christum pertulisse irrisiones, flagella, contumelias, præside in Judæâ Pontio Pilato; easque irrisiones, ea flagella, eas contumelias, eos cruciatus, vero cum dolore affecisse, juxta hanc ipsiusmet Christi in Euangelio sententiam: *Tristis est anima mea usque ad mortem.*

Declaramus 2. per hanc vocem, *Crucifixus*, credere nos, Christum actum fuisse in crucem; supplicii genus non apud Gentiles modò, sed & apud Judæos turpissimum, juxta illud Moysis in Deuteronomio: *Maledictus qui pendet in ligno.*

Declaramus 3. per hanc aliam vocem, *Mortuus*, credere nos, animam Christi ab illius corpore reverà fuisse separatam: scilicet Euangelium fidem facit, ipsum, dum in cruce penderet, emisisse spiritum: Id tamen non impediit, quin Verbum cum utroque, animâ nimirum & corpore, hypostaticè unitum permanserit.

Declaramus 4. per hanc aliam vocem, *Sepultus*, credere nos, corpus Jesu mandatum fuisse sepulturæ: idque ut veritas mortis, quam in cruce passus fuerat, comprobaretur. Monitum hìc volumus Theologiæ candidatum, omnes & singulas articuli quarti partes Christo ut homini, non autem ut Deo convenire. Nam pati & mori, in creatam tantùm naturam cadunt, quamvis ipsimet Deo tribuantur per idiomatum communicationem, quæ quidem (ut Tomo quarto diximus) ex unione substantiali humanitatis cum Verbo oritur.

In eum, quem hucusque exposuimus articulum, hæc habet Augustinus Sermone de Symbolo ad Catechumenos: *Crucifixus, Mortuus, & Sepul-*

Sepultus. Quis? quid? pro quibus. Quis? Filius Dei unicus, Dominus noster. Quid? Crucifixus, mortuus, & sepultus. Pro quibus? Pro impiis & peccatoribus. Magna dignatio, magna gratia! Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

V. Hisce vocibus, *Descendit ad inferos; Tertia die resurrexit à mortuis*, constat quintus Symboli articulus. Priori parte, *Descendit ad inferos*, testamur, credere nos, Christum, non tantùm secundùm divinitatis virtutem, sed substantialiter, non quidem secundùm corpus quod jacebat in sepulcro, sed secundùm animam Verbo hypostaticè conjunctam, descendisse ad inferos; non tetrum illum carcerem, quo dæmones cum hominibus reprobis concluduntur; non ad locum purgatorium, quo detinentur animæ, quibus Deo pro peccatis aliquid superest persolvendum; sed ad receptaculum illud, in quo animæ Patriarcharum, aliorumque Sanctorum, qui Deo plenè satisfecerant, expectabant Salvatoris mortem, per quam regni cœlestis portæ, illuc usque hominibus clausæ, reserarentur. Eas justorum hominum animas summâ lætitiâ affecit præsentia Christi, à quo mox donatæ sunt visione beatificâ: quo quidem facto id Christus probavit, quod Latroni, dum penderet in cruce, hisce verbis promiserat: *Hodie mecum eris in Paradiso*.

Alterâ ejusdem articuli quinti parte, *Tertia die resurrexit à mortuis*, profitemur, credere nos Christi resurrectionem, seu confitemur, post elapsam Veneris diem, quâ Christus obiit, elapsam quoque diem Sabbati, per quam integram corpus illius in sepulcro remansit, ineunte die, qui apud Romanos, *Solis* dicebatur, apud Judæos, *Primæ Sabbati*, apud Christianos, *Dominica*, animam iterum unitam fuisse ejus corpori, vitamque, quâ prius fruebatur, illi impertitam fuisse. Idque factum non alienâ virtute, ut in Lazaro quem Christus à mortuis suscitaverat,

sed vi propriâ, utpotè divinitate, animæ & corpori Christi hypostaticè conjunctâ. Unde Paulus profert Christi resurrectionem tanquam argumentum efficacissimum, quo confirmetur veritas eorum omnium, quæ Christus ipse ante suam mortem docuerat : profertur quoque ad erigendam & corroborandam nostrûm omnium spem: si enim Christus verè resurrexit, certâ spe nitimur, fore ut nos etiam resurgamus.

VI. Hic articulus : *Ascendit ad cælos : Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*, docet 1. Christum non tantùm divinâ virtute, sed & beatâ, hoc est, Beatis propriâ, quâ scilicet anima corpus gloriosum transfert, quocumque libuerit, è terris in cœlum conscendisse, non quidem ut Deus est, sic enim è cœlis abfuit nunquam ; sed prout homo, seu secundùm corpus & animam. Debebatur nimirùm corpori glorioso cœlestis ille locus; necesseque erat, ut eò Salvator ascenderet, tum ut probaret, regnum suum non esse de hoc mundo, tum etiam ut causam nostram coram Deo Patre tanquam advocatus ageret.

2. Tropicâ hâc loquendi ratione: *Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*, docemur, Christi, ut persona est, æqualitatem cum Deo Patre ; nulli enim Angelorum (inquit Apostolus) Deus Pater dixit aliquando, *Sede à dextris meis*.

3. Eâdem loquendi ratione docemur præterea, summam Christo, ut homo est, concessam fuisse à Patre potestatem: unde & ipse post resurrectionem Apostolos sic allocutus est: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*. Idem tropus monet nos firmam & constantem semper fore gloriam quâ Christus in cœlis fruitur.

De articulo quem hucusque exposuimus, sic Augustinus loquitur Sermone de Symbolo ad Catechumenos: *Ascendit in cælum : credite. Sedet ad dexteram Patris: credite. Sedere, intelligite*

gite habitare, quomodo dicimus de quocumque homine: In illa patria sedit per tres annos .... Beatus est, & à beatitudine, quæ dextera Patris vocatur, ipsius beatitudinis nomen est dextera Patris. Nam si carnaliter acceperimus, quia sedet ad dexteram, ille erit ad sinistram. Numquid fas est, ut sic illos componamus, Filium ad dexteram, Patrem ad sinistram? Ibi omnis dextera est, quia nulla ibi miseria. Hactenus S. Doctor.

VII. Hæc est articuli septimi, *Inde venturus est judicare vivos & mortuos*, sententia, Christum post consummationem sæculorum, post completum prædestinatorum numerum, è cœlis quò post mortem ascendit, descensurum esse, ut judicet de universo genere humano.

Christus judiciariâ illâ potestate fruetur 1. ut homo est, cum (ut ipse ait in Euangelio) Pater dederit ei judicium facere, quia filius hominis est. 2. Judicabit quoque ut Deus, cum, prout est Verbum, sit ipsamet Patris Sapientia. Judicabunt pariter cum eo aliæ SS. Trinitatis personæ: sed prout est homo, exteriùs proferet latam à se & aliis personis, condemnationis, aut justificationis sententiam.

Operæ pretium est, ut Augustinum, septimum illum articulum exponentem audiamus: *Inde* (inquit Serm. de Symbolo ad Catechumenos) venturus est judicare vivos & mortuos. *Vivos qui superfuerint; mortuos qui præcesserint. Potest & sic intelligi*, Vivos, *justos:* Mortuos, *injustos. Vtrosque enim judicat, sua cuique retribuens: Iustis dicturus est in judicio*. Venite benedicti Patris mei: percipite regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. *Sinistris quid?* Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.

VIII. Is octavi articuli, *Credo in Spiritum Sanctum*, germanus sensus est. Credimus 1. tertiam esse in Divinis personam, quæ dicitur Spiritus Sanctus, non quòd aliæ non sint pariter Spiritus,

sed quod illius à Patre & Filio emanationi per amorem, nomen proprium tribuere non possimus; nulla quippè in creatis similis est emanatio: unde ut personam illàm designemus, cogimur usurpare nomen commune.

Credimus 2. illam tertiam personam Deum esse, utpotè Patri & Filio consubstantialem: idque exprimitur per præpositionem, *In*. Credere nimirùm in aliquem, est (ut jam superiùs observatum est) in eo spem ponere suam, ad eumque tanquam ad finem ultimum totis viribus contendere: at non in alio, quàm in Deo, spem nostram ultimò collocare possumus; ipse solus, est ultimus rationalis creaturæ finis.

Credimus 3. explicitam tertiæ personæ cognitionem esse ad salutem necessariam necessitate medii. Unde (ut habetur Actorum 19.) Spiritum Sanctum Apostolus ignorare non permisit Ephesios, à quibus cum quæsisset, an Spiritum Sanctum accepissent, illique, ne si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim interrogavit: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis (ait Catechismus Romanus) distinctam hujus articuli notitiam fidelibus absolutè necessariam esse docuit.

Audiendus est de octavo illo articulo Rufinus in editâ à se Symboli expositione: sic ergo loquitur: *Cæterùm si solius divinitatis ratio habeatur, eo modo quo in principio dicitur:* Credo in Deum Patrem omnipotentem, *& post hæc:* In Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum; *ita jungitur:* Et in Spiritum Sanctum. *Ut autem una, eademque in Trinitate divinitas doceatur; sicut dictum est, in Deum Patrem credi adjectâ præpositione*, In, *ita & in Christum Filium ejus, ita & in Spiritum Sanctum memoratur.*

IX. Hoc articulo qui ordine nonus est in Apostolorum Symbolo, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem*, credimus 1. extare congregationem fidelium sub uno invi-

invisibili capite Christo, & visibili ejus Vicario Romano Pontifice, & Episcopis quos sub eodem Pontifice Romano Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

Credimus 2. eam fidelium congregationem esse *sanctam*, non solùm quòd Deo sanctitatis fonti consecrata sit per baptismum, quo initiata sunt singula ejus membra, & conjuncta cum capite Christo; sed etiam quòd *sanctam*, id est, ab omni errore immunem, doctrinam profiteatur; quòd legitimum habeat Sacramentorum usum; quòd piæ sint cæremoniæ, quibus Deo externum exhibet cultum; quòd à Spiritu Sancto regatur, unde in judicio rerum quæ ad fidem aut mores spectant, infallibilis est; quòd in multis ejus membris, licèt non omnibus, habitet Spiritus sanctus, à quo sanctificantur.

Credimus 3. illam eandem Ecclesiam esse *Catholicam*, seu *Vniversalem*, ubique nimirùm diffusam: quâ quidem ejus dote prædictâ à Prophetis, expressâ in Euangelio, usus est olim Augustinus, ut Donatistas, aliosque tum schismaticos tum hæreticos in orbis angulo latitantes, in Ecclesiâ non esse, demonstraret.

Credimus 4. Ecclesiam esse *Vnam*, unitate capitis, unitate fidei, unitate Sacramentorum, unitate gratiæ, quam Christus sicut vitis in palmites, in sua viva membra jugiter infundit, quamque per passionem suam promeritus est. Concilium Nicænum in suo Symbolo (ut inferiùs observabitur) eandem Ecclesiam vocavit *Apostolicam*, id est, ædificatam supra doctrinam Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.

Vide quæ ad eas Ecclesiæ dotes pertinent, Cyprianum & Augustinum in libris quos exararunt *de Vnitate Ecclesiæ*. Vide etiam tractatum nostrum de Ecclesia, quem harum Institutionum Tomo 1. inseruimus.

De articulo nono quem mox exposuimus, hæc habet Augustinus in Sermone de Symbolo ad Catechumenos: *Sequitur post Trinitatis commendationem*, SANCTAM ECCLESIAM. *Demonstratus est Deus, & templum ipsius:* Templum enim Dei sanctum est (*ait Apostolus*) quod estis vos. *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans: pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa; ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferi non vincent eam.*

Audiendus est de eodem articulo Rufinus in suâ Symboli expositione: *Sanctam Ecclesiam Catholicam* (inquit) *Non dixit:* IN *sanctam Ecclesiam .... Si enim addidisset*, IN, *præpositionem, una eademque vis fuisset cum superioribus. Nunc autem in illis quidem vocabulis, ubi de divinitate fides ordinatur; in Deum Patrem dicitur, & in Iesum Christum Filium ejus, & in Spiritum Sanctum: in cæteris verò ubi non de Divinitate, sed de creaturis ac mysteriis sermo est*, IN, *præpositio non additur, in sanctam Ecclesiam, sed sanctam Ecclesiam credendam esse; nam ut in Deum, sed ut Ecclesiam Deo congregatam.*

Alterâ articuli noni parte, quæ hisce verbis constat; *Sanctorum communionem*, profitemur credere nos, varia ac multiplicia dona, quibus Ecclesia ornata est, communia esse, quoad fructum, singulis fidelibus: ita ut licèt omnes gratiam sanctificantem non habeant, nec instructi sint donis gratuitis, quæ passim gratiæ gratis datæ nominantur; ea tamen dona, ad cujusque membri Ecclesiæ salutem conferant; singula per Sacramentorum receptionem sanctificari possint, unicuique, suo modo, prosint justorum orationes: Nimirum conversionis donum, quod Deus pluribus impiis in Ecclesiæ sinu existentibus largitur, effectus sint casti gemitus columbæ, seu Ecclesiæ pro-

prout justis pluribus constat, in quibus Spiritus Sanctus postulat (ut Paulus loquitur) pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

De hâc articuli noni parte, *Sanctorum communionem*, nihil (ut jam superiùs fuit observatum) legitur in Symbolo, quod Rufinus commentatus est. Nihil quoque, saltem quod explicitum sit, reperitur in Augustini Sermone de Symbolo ad Catechumenos.

X. Hic articulus, *Remissionem peccatorum*, definit 1. peccata verè remitti in Ecclesiâ Catholicâ: nec immeritò; cum nemo ad eam admittatur, nisi per baptismum, quo omnia scelera parvulis per fidem Ecclesiæ, à quâ offeruntur, & adultis debitè ad illum recipiendum dispositis dimittuntur.

Definit 2. esse in eadem Ecclesia potestatem remittendi peccata, quę post baptismum à fidelibus committuntur. Apostolos nimirum & eorum in Sacerdotio successores, eâ facultate Christus ipse post suam è mortuis resurrectionem hisce verbis donavit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

De decimo Symboli articulo eadem habet Augustinus, quæ & nos de eo tradidimus. Nimirùm exponens in Sermone de Symbolo ad Catechumenos verba hæc, *Remissionem peccatorum*, docet, intelligi ipsa de remissione quæ in baptismo conceditur: *Habetis Symbolum perfectè in vobis quando baptizamini. Nemo dicat, illud feci, fortè non mihi dimittitur. Quid fecisti? quantùm fecisti? Dic immane aliquod quod commisisti, grave, horrendum, quod etiam cogitare horres: quidquid vis feceris, numquid Christum occidisti? Non est isto facto aliquid pejus, quia & Christo nihil est melius. Quantum nefas est occidere Christum? Iudæi tamen eum occiderunt, & multi in eum postea crediderunt, & biberunt ejus sanguinem* (bibitur autem ex Augustino in baptismate) *dimissum est illis peccatum quod commiserunt.*

Docet iterum, venialia fidelibus dimitti in oratione Dominicâ: *Propter levia, sine quibus esse non possumus, oratio inventa. Quid habet oratio?* Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Semel abluimur baptismate, quotidie abluimur oratione.*

Docet tandem, peccata *pro quibus necesse est ut à Christi corpore*, id est, Eucharistiâ, fideles *separentur*, hoc est, peccata lethalia, dimitti pœnitentiæ sacramento: *Illi enim quos videtis* (Catechumenos alloquitur) *agere pœnitentiam, scelera commiserunt.*

Eam de peccatorum remissione doctrinam hisce verbis idem Augustinus concludit: *Ergo tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia, in baptismate, in oratione, in humilitate majore, aut* (ferunt aliqua manuscripta) *majoris pœnitentiæ: tamen Deus non dimittit peccata, nisi baptizatis.*

XI. Hâc sententiâ, *Carnis resurrectionem*, ex quâ constat undecimus Symboli articulus, testamur, credere nos, animam quæ per mortem à corpore separata fuerat, iterum illi conjungendam esse; idque ut referat unusquisque, prout gessit in suo corpore, sive bonum, sive malum.

Hinc verò sequitur, omnes prorsus homines esse morituros: mors enim resurrectioni, quæ omnibus concedetur, præsupponitur necessariò. Nec contrarium probant hæc Apostoli verba 1. ad Thessal. 4. *Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera.* Nam (ut Ambrosius exponit) mors electos qui usque ad adventum Domini in terris superstites fuerint, in ipso ad aera raptu præveniet. Symbolum Aquilejense (ut superiùs observatum est ex Rufino) legit, *Hujus carnis resurrectionem*, quo doceamur, unumquemque resurrecturum esse in eâ carne, in quâ diem extremam concluserit.

De articulo quo carnis resurrectionem profitemur, hæc habet Augustinus in Sermone de Symbolo ad Catechumenos: *Credimus etiam resurrectionem carnis, quæ præcessit in Christo, ut hoc etiam speret corpus, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus, Ecclesia Corpus Christi. Caput nostrum surrexit, ascendit in cœlum: ubi caput, illic & membra.*

Rufinus plura habet de eo articulo, quo (ut observat) Symbolum Aquilejense conclusum erat. Docet nimirùm, christianos propter illius articuli fidem, à paganis & hæreticis irrideri. *Quamvis* (inquit) *etiam de ea non solùm à gentibus, sed etiam ab hæreticis fides impugnetur Ecclesiæ. Nam Valentinus resurrectionem carnis omnimodo negat, & Manichæus, sicut superiùs ostendimus.* Docet iterùm, carnis resurrectionem probari posse pluribus tum veteris, tum novi Testamenti sententiis, quas in suâ Symboli expositione sigillatim describit.

XII. His terminis, *Vitam æternam*, quæ vulgare nostrum symbolum claudunt; quæque in Aquilejensi (Rufino teste) non legebantur, credimus, homines, qui divina mandata servaverint, consecuturos esse beatitudinem, quæ divinæ essentiæ intuitivam (ut vocant) visionem, amorem, & consequentem ex duplici illo actu delectationem & quietem includit.

Beatitudinem illam ipsum *vitæ æternæ* nomen exprimit, sicque docemur, beatitudinem illam fore spiritualem, nec positam esse in rebus fluxæ ac labentis naturæ.

Fides *de vita æterna* symbolum claudit, tum quòd post resurrectionem nihil sit aliud à fidelibus expectandum, nisi æternæ vitæ præmium, tum etiam ut perfecta illa fœlicitas nostris semper oculis obversetur, ac in eâ mentem & cogitationes omnes defigendas esse doceamur.

Cur articulus de vitâ æterna sequatur articulum de carnis resurrectione, hisce verbis aperit Augustinus in sermone de symbolo ad Catechumenos: *Quomodo carnis resurrectionem? Ne fortè putet aliquis, quomodo Lazari, ut scias non sic esse, additum est;* VITAM AETERNAM.

§. II.

De Symbolo Nicæno.

Not. De symbolo Nicæno quæremus 1. quibus verbis constet: 2. cur à Nicænis Patribus editum sit: 3. cujus sit authoritatis: 4. quinam sit illius sensus.

Describitur Nicænum Symbolum.

Nicænum symbolum, hoc est, editum in primo Nicæno Concilio, quod, ut harum Institutionum Tom. 1. dictum est, anno 325. habitum est, hisce verbis constat.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium.

Et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei, ex Patre natum, unigenitum, id est, ex substantia Patris: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero. Natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cælo, & quæ in terra.

Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die.

Et ascendit in cælos, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum.

Eos autem qui dicunt, erat aliquando, quando non erat, & quia ex iis, quæ non sunt, factus est, aut ex alia substantia, vel essentia dicunt esse, vel creatum, vel mutabilem, vel convertibilem filium Dei, anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.

Cur

Cur editum sit, & cujus sit authoritatis Nicænum symbolum.

I. Symbolum in Nicæno primo Concilio editum est occasione impietatis Arii, qui blasphemarat, Dei Verbum non esse Deum, sed creaturam, factam quidem antè omnes alias, sed tamen, ut aliæ, ex nihilo eductam.

II. Antequam blasphemiam illam Arius evomuisset, Ecclesia Catholica ubique gentium non aliud in usu habebat symbolum, quàm vulgare nostrum, quod Apostolorum dicitur. Verùm ut Ario occurreret, symbolo inseruit, quæ ad Verbi divinitatem pertinent: unde Gregorius Nazianzenus in Encomio Heronis Philosophi hæc scribit: *Nicæna synodus certis finibus ac verbis divinitatis doctrinam circumscripsit.*

III. Quantæ sit authoritatis Nicænum symbolum, liquet ex relatione Synodi Chalcedonensis ad Martianum Augustum, ubi hæc habentur: *Unam esse, veluti principali loco, trecentorum decem & octo Patrum doctrinæ confessionem, lex nobis Ecclesiæ præscribit, quam velut commune Sanctorum decretum, ad eorum qui vocantur in adoptionem filiorum, tradimus firmitatem.*

In secundâ ejusdem Chalcedonensis Synodi actione, post recitatum Nicænum symbolum, hæc habentur: *Reverendissimi Episcopi clamaverunt, Hæc Catholicorum fides, huic omnes credimus, in hac baptizati sumus, in hac baptizamus.*

Patres quintę Synodi generalis idem senserunt quod Patres quartæ: sic enim de Nicæno symbolo loquentes, exclamaverunt: *In hoc omnes baptizati sumus & nos in hoc baptizamus.*

Mox à Nicænâ Synodo omnes Græcorum Ecclesiæ in usu quotidiano assumpserunt symbolum in eâ editum synodo, illudque Cathecumenis suis tradidere: *Patres qui sanctum Concilium Chalcedonense celebrarunt* (ait Basilius, Seleuciensis Episcopus, in synodicâ Concilii Seleuciæ

leuciæ habiti, ad Leonem Augustum) *symbolum Patrum Nicænorum pro lapide sumentes, ubique hoc solum circumferri, & prædicari ad illuminationem fidelium, sanciverunt*. Quæ tamen verbà ità intelligi non debent, ut in Oriente planè omissum sit Apostolorum symbolum: neque enim credere fas est, Ecclesiam Orientalem aliquando omisisse Cathecumenis tradere articulos de Sanctâ Ecclesiâ, Sanctorum communione, remissione peccatorum, carnis resurrectione, & vitâ æternâ; sed ità intelligenda sunt, ut ii articuli qui in Apostolorum symbolo continentur, inserti postea fuerint Nicæno, donec Constantinopolitanum symbolum, omnibus numeris absolutum prodiit.

IV. Tantam vim habuit apud Orientales Nicænum symbolum, ut ubi Constantinopolitanum illius loco suffectum est, Nicæni tamen symboli nomine inscriptum fuerit: ita ut omnes Constantinopolitano Concilio posteriores synodi, quoties Nicænum symbolum nominant, Constantinopolitanum intelligant.

V. Etiam post edita, Nicænum, & Constantinopolitanum, symbola, Ecclesiæ Occidentales vulgare symbolum, quod Apostolorum dicitur, integrum, hoc est, sine additione aut detractione alicujus rei quæ momenti sit cujusdam, retinuerunt in usu quotidiano. Idque patet ex eo quòd Augustinus, Petrus Chrysologus, Maximus Taurinensis, aliique Latini Episcopi, solum symbolum Apostolorum Catechumenis tradiderint, & exposuerint. Una tamen excipienda est Hispaniarum Ecclesia, quam cùm Gothi, VVandali, alique Ariani pervasissent, Apostolorum symbolo Constantinopolitanum, retento Nicæni symboli nomine, substituerunt, ut patet ex tertiâ Toletanâ synodo.

Nec mirum est, quòd nostrates Ecclesiæ integrum Apostolorum symbolum, hoc est, sine additionibus, sive in Nicæno Concilio, sive in Con-

Constantinopolitano editis retinuerint: Id enim contigit, quòd hæretici quos Nicænum Concilium & Constantinopolitanum in suis additionibus præ oculis habuerunt, nostrates Ecclesias nusquam pervaserint; ac proindè opus illi non fuit novâ professionis tesserâ. Vide quæ superiùs ex Rufino eâ de re exscripsimus.

Exponitur Nicænum Symbolum.

Not. Plura Nicæni symboli capita, hujusce articuli paragrapho primo, agentes de symbolo quod passim Apostolorum dicitur, jam explicuimus: Multa alia exponentur paragrapho tertio, cùm de symbolo Constantinopolitano dicemus. Hìc autem de iis tantùm agemus, quæ adversùs hæresim Arii tunc primùm à Nicænis Patribus addita sunt.

Primum istud est: *Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei ex Patre natum, unigenitum, id est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.*

Ut Lectoris ob oculos ponamus rationes quæ Nicænum Concilium moverunt, ut quæ relata sunt, verba symbolo insereret, monemus, proscriptos fuisse iis verbis varios loquendi modos quibus Ariani variis temporibus usi fuerant.

Ariani, cùm nihil timebant, sibique omninò permittebantur, asserebant, *Verbum esse ex nihilo.* Illi blasphemiæ Nicæna synodus opposuit: *Ex Patre.* Dicebant, Verbum *more nostro factum & creatum*, synodus verò, *Natum*. Asserebant, ipsum more nostro esse filium Dei, adoptivum nimirùm & per gratiam; synodusècontra, *Unigenitum*, ac proindè non gratiâ, sed naturâ filium. *Eusebius* Nicomediensis *& ejus fautores* (inquit Athanasius in Epistolâ ad Episcopos Africanos) *perversa sua opinione à vero abducti, dixere inter se, Hisce consentiamus, etenim nos quoque ex Deo sumus:*

mus: Vnus nempè Deus, ex quo omnia. Quo sensu vocem, *Vnigenitus*, interpretarentur, docet idem Athanasius in epistolâ de Nicæno decreto: *Per summam impudentiam dixerunt* (ait) *se ad istum modum putare, filium prærogativam præ aliis habere; Vnigenitumque appellari, eò quòd unus ille à solo Deo conditus sit; cætera verò omnia à Deo per ipsum*. Pergit idem Athanasius: *Episcopi, eorum astutia cognita, pleniùs explicarunt illud*, Ex Deo esse, *scripseruntque, filium esse ex essentia Dei, hoc est, substantia Patris, ita ostendentes, longè aliter Verbum, aliter creaturas, esse ex Patre*. Addideruntque, *Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri*: Sicque Arianis omnes, in quos se se recipere conati fuerant, cuniculos præcluserunt.

Alterum, quod Nicænum Concilium adversùs Arianos statuit, hisce verbis, quæ symbolo post articulum de Spiritu Sancto leguntur, continetur: *Eos autem qui dicunt, Erat aliquando, quando non erat, & quia ex iis quæ non sunt, factus est, aut ex alia substantia vel essentia, dicunt esse vel creatum, vel mutabilem, vel convertibilem filium Dei, anathemizat Catholica Ecclesia*. Ea autem verba quæ damnantur à Concilio, ipsam continent hæresim Arii: cùm enim contenderet, Verbum esse meram creaturam, licèt cæteris perfectiorem, & antè alias omnes conditam, necesse erat, ut assereret, fuisse tempus, quo Verbum nondum erat, ipsum ex iis quæ non sunt, hoc est, ex nihilo factum fuisse, non autem natum ex essentiâ, seu substantiâ Patris.

Concilii definitione, qua damnati sunt ii qui dicerent, *filium esse ex alia substantia, vel essentia*, abusi sunt, qui tunc in humanis erant, Sabellii sectatores: nimirùm, supponentes, essentiam, substantiam, esse idem cum hypostasi, seu personâ; contendebant, Concilium definiisse, Verbum ab aliâ non esse personâ, ac proindè non esse

tres

tres perſonas; ſed unam tantùm, ſicut unica eſt eſſentia, unica ſubſtantia. Verùm rejiciuntur à Baſilio in profeſſione Euſtathianâ; contendit enim, eſſentiam & hypoſtaſim duo eſſe diverſa; unde concludit, unam eſſe in divinis eſſentiam, & tres hypoſtaſes: Latini non niſi poſt quartum ſæculum voce *hypoſtaſis* uſi ſunt, ut perſonam ſignificarent; adhibuerunt nimirùm tunc vocem, *ſubſiſtentia*, & tandem ipſam hypoſtaſis vocem, ubi certiores facti ſunt, quòd Græci per hypoſtaſim intelligerent idem, quod ipſi per ſubſiſtentiam & perſonam. Vide quæ de eâ Latinos inter & Græcos controverſiâ ſcripſimus harum inſtitutionum Tom. III.

§. III.

De Symbolo Conſtantinopolitano.

Not. Deſcribemus hìc 1. totius Symboli Conſtantinopolitani tenorem: 2. ſingulos ex ordine articulos, ex quibus conſtat, exponemus: 3. dicendum eſſet de tempore, quo in Eccleſiis Occidentalibus publicè decantari cœpit, nec non de additione particulæ, *Filioque*, quæ pluribus poſt Concilium Conſtantinopolitanum annis inſerta fuit ſymbolo: ſed ambæ illæ quæſtiones fusè pertractavimus harum Inſtitutionum Tom. III. iis locis ubi diſſeruimus de divinitate Spiritûs Sancti.

Deſcribitur Symbolum Conſtantinopolitanum.

Not. Symbolum Conſtantinopolitanum multò amplius eſt quàm ſymbolum Apoſtolorum, & ſymbolum Nicænum. Conſtantinopolitanos Patres, ut fidem prolixiùs explicarent, coegerunt hæreſes variæ, quæ in Oriente anteà graſſatæ fuerant, & quarum plurimę eo etiam tempore, quo celebratum eſt, graſſabantur. Sic autem habet:

Cre-

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium conditorem.

Et in unum Dominum Iesum Christum, filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia sæcula; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero; natum non factum, homousion Patri, hoc est, ejusdem cum Patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cælo, & quæ in terra.

Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis; & incarnatus est ex Spiritu Sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est.

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus ac sepultus. Et tertia die resurrexit, secundùm Scripturas.

Ascendit ad cælos; sedet ad dexteram Dei Patris. Inde venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos; cujus regni non erit finis.

Credimus in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, ex Patre procedentem, & cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum, qui locutus est per Prophetas.

Et unam Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen.

Explicatur Symbolum Constantinopolitanum.

Not. Fusè Christianus Lupus singulos symboli de quo agitur, articulos exponit in suis scholiis, & notis in canones Constantinopolitanos, pagin. 257. sed eâ methodo ut appellet hæreticos, qui fidem illis articulis contrariam invehere conati sunt.

Credimus. A fide symbolum incipit, eò quòd non ratione & philosophia, sed fide, seu revelatione, intelligantur religionis mysteria, juxta illud Isajæ: *Nisi credideritis, non intelligetis.*

In

In Deum. Præpoſitio, In, apponitur, ut doceamur, ſatis non eſſe credere Dei exiſtentiam, aut illum vera loqui; ſed prætereà (ut jam monuimus ſuperiùs exponentes Apoſtolorum ſymbolum) ut in eo ſpem collocemus noſtram, eumque ſuper omnia diligamus; unde eſt illud Auguſtini in ſermone de verbis Domini: *Multùm intereſt utrum quiſque credat ipſum eſſe Chriſtum, & utrum credat in Chriſtum. Nam ipſum eſſe Chriſtum, & dæmones crediderunt. Ille enim credit in Chriſtum, qui & ſperat in Chriſtum, & diligit Chriſtum. Nam ſi fidem habet ſine ſpe & ſine dilectione, Chriſtum eſſe credit, non in Chriſtum credit.* Itaque tribus illis vocibus: *Credimus in Deum*, qui ſymbolum recitat, elicit actus fidei, ſpei, & charitatis.

In Unum Deum. Vox *Unum*, Marcionitas, Encratitas, Manichæos, aliosque duplicis divinitatis fabulatores, impetit. Unde prima ſynodus Toletana hoc ecce Symbolum exponens, Priſcillianiſtas ejuſdem cum prioribus illis hæreticis impietatis hiſce verbis proſcribit: *Si quis dixerit, vel crediderit, alium Deum eſſe priſcæ legis, alium Euangeliorum, anathema ſit.*

Omnipotentem. Vox illa (ait Lupus) damnat gentile dogma Origenis, qui contendit (ut patet ex Reſcripto Juſtiniani Auguſti ad Mennam Patriarcham Conſtantinopolitanum) Deum tanta feciſſe, quanta potuit; tantamque materiæ quantitatem, quantam adminiſtrare & ornare poterat. Damnat & Hermogenem qui aſſeruit, Deum, ut operaretur, indiguiſſe increatâ & æternâ materiâ: contra quem errorem hæc habet Tertullianus in libro contra Hermogenem, cap. 8. *Non eſt omnipotens, ſi non & hoc potens ex nihilo omnia perficere.*

Factorem cœli & terræ. Verba illa ex Apoſtolorum ſymbolo, inſerta ſunt Nicæno & Conſtantinopolitano contra Gnoſticos, qui quidem (ut teſtatur S. Auguſtinus in libro de Hæreſibus) Deo vero non adſcribebant cœli & terræ creationem.

Viſi-

Visibilium omnium. Voces illæ significant, Deum non tantùm esse creatorem operum, quæ secundùm nostrum cogitandi modum, perfecta sunt, sed & eorum quæ imperfecta à nobis dicuntur, ut sunt muscæ, culices, & alia hujusmodi quæ ex putri materiâ nascuntur: unde est illud Tertulliani in libro de Animâ, cap. 10. *Deum recogites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis*.

Vox ista, *Et invisibilium*, impetit duplicis Divinitatis fictores, qui contenderunt, Angelos, & animas nostras esse increatas, utpotè (inquiebant) veluti partes, effluxiones, præcisiones divinæ substantiæ; unde est illud primæ Toletanæ Synodi: *Si quis dixerit, animam humanam esse Dei portionem, vel Dei substantiam, anathema sit*.

Hisce terminis, *Et in unum Dominum Iesum Christum*, damnatur calumnia Apollinaristarum contendentium, Catholicos confitentes duas in Christo sine confusione naturas, duos in Christo distinguere filios, unum ex Patre, alterum ex matre: *Nos accusant* (inquit, de illis agens, Gregorius Nazianzenus in epist. 2. quæ est ad Cledonium Presbyterum) *quòd duas naturas distinctas*, intelligebat, *divisas, aut inter se pugnantes invehamus, atque excellentem & admirabilem unionem dividamus*.

Hinc factum est, ut Damasus Papa Paulino, Episcopo Antiocheno, epist. 2. præscribat, ut ab Apollinaristis in Ecclesiæ sinum redeuntibus, hujusce articuli confessionem exposceret.

Ex Patre natum ante omnia sæcula, addita sunt Nicæno Symbolo, ut damnaretur dogma Photini, Syrmiensis Episcopi, contendentis, Christo, utpotè homini puro, non aliam nativitatem competere, quàm quæ ab ipso Christo haberi cœpit in Mariæ Virginis utero.

Hæc verba, *Deum de Deo, Deum verum ex Deo vero*, adjecta esse Nicæno Symbolo, contendit in Florentino Concilio sess. 7. & sess. 10. Rhodiorum

Epi-

Episcopus: sed revinctus est à Cardinale Juliano, qui ex authenticis codicibus ostendit, ea in germanis Nicæni Concilii exemplaribus reperiri.

Natum, non factum, homousion Patri, hoc est, ejusdem cum Patre substantiæ, Apostolorum Symbolo addita sunt à Nicænis Patribus, & postea à Constantinopolitanis, ut Arii, & illius asseclarum doli circumscriberentur. Vide, quæ ad illa verba dicta sunt iis locis, in quibus Nicænum Symbolum exposuimus. Vide quoque nostrum de Trinitate Tractatum, ubi fusè de voce, *Consubstantialis*, disseruimus.

Qui descendit de cælis. Exemplaria Nicæni Concilii ex Alexandrinis & Constantinopolitanis archivis missa ad Aurelium, Episcopum Carthaginensem, omittunt voces, *De cælis*: Quæ verò laudata sunt in Concilio Chalcedonensi, & quod Athanasius in suis ad Jovinianum litteris inseruit, habent, *De cælis*. Symbolum Constantinopolitanum, quod lectum est in Ephesino & Chalcedonensi Concilio, non habebat quoque vocem, *De cælis*. Id Julianus Cardinalis observavit in Synodo Florentinâ sess. 7. ubi, ut probaret quædam ab Ecclesia posse inseri Symbolo, quod Græci negabant, Marcum, Ephesiorum Episcopum, sic allocutus est: *Nos differentiam quandam habemus inter libros nostros & vestros: Nam in Constantinopolitana Symbolo, quod postea Ephesi, & Chalcedone recitatum est, non habetur vox illa* DE COELIS.

His vocibus: *Et incarnatus est*, quæ in Nicæno Symbolo leguntur, Constantinopolitani Patres, addiderunt, *De Spiritu Sancto ex Maria Virgine.* Synodica Concilii Chalcedonẽsis ad Martianum Augustum, fidem facit, à Concilio Constantinopolitano additas fuisse voces illas contra eos qui negabant carnalem Dei nativitatem ex Virgine, ab ejusque generatione surripiebant vocabulum *Dei genitrix*, prædicabantque divinitatem

tem convertibilem atque passibilem: qui quidem tunc alii non erant, quàm Apollinaristæ. Id ipsum testatus est Marcus Ephesiorum Episcopus, in sessione quintâ Florentinæ Synodi: *Secunda Synodus* (inquit) *exploravit Symbolum prioris, de Incarnatione Dei Verbi, propter hæresim Apollinarii, addens voci illi* INCARNATUS, *illud* DE SPIRITU SANCTO EX MARIA VIRGINE: *hoc enim non habetur in Symbolo primæ*. Scilicet Apollinaris asseruit (quod jam antea Valentinus asseruerat) cœlestem esse Dei Verbi carnem, & divinæ ejus essentię naturaliter insitam: *Affirmant Apollinarii* (inquit Gregorius Nazianzenus in litteris ad Nectarium, Episcopum Constantinopolitanum) *nequaquam adventitiam esse carnem illam ob naturæ nostræ transformationem ab Unigenito Filio secundùm dispensationem assumptam, verùm carnalem illam naturam in Filio jam inde à principio fuisse*. Abstulit & has voces, *De Spiritu Sancto*, Apollinaris, eò quòd (ajunt aliqui) contenderet carnem nostræ consubstantialem, non posse nisi per viam ordinariam, hoc est, ex viri semine nasci.

Et homo factus est. Positæ sunt illæ voces, ut Christum esse verum ac integrum hominem doceremur; neque enim tantam vim habet hoc verbum, *Incarnatus est*, quantùm istud, *Inhumanatus est*, seu factus est homo: illud enim ex vi nominis innuit, carnem à Verbo assumptam fuisse; istud verò & ipsam etiam animam rationalem, seu, integram & completam humanitatem: *Quod descendit quidem* (inquit Concilium Chalcedonense, in Relatione ad Martianum Augustum) *hæc dicta sunt spontaneæ potestatis condescensionem describentia; dicens verò*, ET INCARNATUS EST, *veram assumptionem nostræ carnis, & ex Virgine per nativitatis unitatem ostendit. Quod verò* INHUMANATUS EST, *in ipso naturæ nostræ plenitudinem ex anima rationali & corpore manifestat*.

Ita-

Itaque Concilium Constantinopolitanum utitur his vocibus: *Et homo factus est*, tum quòd in Nicæno Symbolo legerentur; tum etiam ut grassantibus tunc Apollinaristis iret obviam. Scilicet (ut jam observavimus) Apollinaristæ Deo Verbo aut veram carnem, aut animam, aut mentem detraxerunt, divisi in tres factiones; ut hisce verbis docet Augustinus in libro de dono perseverantiæ cap. 24. *Non ita dicimus Christum hominem, ut aliquid minus habeat, quod ad humanam certum est pertinere naturam; sive animam, sive in ipsa anima mentem rationalem; sive carnem non de fœmina sumptam, sed factam de Verbo in carnem converso atque mutato: Quæ omnia tria falsa, & vana hæreticorum Apollinaristarum tres partes varias, diversasque fecerunt.*

De articulis istis: *Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato; passus & sepultus. Et tertia die resurrexit, secundùm Scripturas. Ascendit ad cælos. Sedet ad dexteram Dei Patris: inde venturus est judicare vivos & mortuos;* nihil hìc attinet dicere; cùm illos, agentes superiùs de Apostolorum Symbolo, explanaverimus. Sed necesse est, ut de his vocibus, *Cujus regni non erit finis*, quæ in Constantinopolitano Symbolo leguntur, nonnihil dicamus. Sunt Gabrielis Archangeli verba, adjecta (ut vult Christianus Lupus) contra Marcellum Ancyranum, delirantem, Christi regnum, cùm Patri fuerit traditum, extinguendum fore, illumque in justorum hominum sortem esse redigendum.

Credimus in Spiritum. Iis verbis, quibus Nicæna Synodus usa fuerat in suo Symbolo, non obscurè asserta fuerat divinitas Spiritûs Sancti: neque enim (ut Apostolorum Symbolum exponentes, jam observavimus) in alium, quàm in Deum, credere debemus: *Iterum ait Symbolum Nicænum:* CREDO ET IN SPIRITUM SANCTUM, *sufficientem* (verba sunt Concilii Chalcedonensis, in relatione ad Marcianum Augustum) *intel-*

intelligentium, quòd Spiritus sanctus Deus sit, piis mentibus tradens. Si enim similiter ut in Patrem & in Filium, ità etiam in Spiritum sanctum credere jussit, manifestum est, quòd quoque ut in Deum spem habere nos præcipit, unam naturam insinuans in Trinitate credentibus.

Verùm Macedonius, aliæque pestes ex Arianis progenitæ, detorserunt in alienum sensum illam Symboli Nicæni definitionem (simpliciter, quòd circa Spiritum sanctum nulla adhuc hæresis apertè exorta fuisset, prolatam) & Spiritum sanctum ad creaturarum sortem dejecerunt: unde quæ in Symbolo post illa verba: *In Spiritum sanctum*, reperiuntur, Constantinopolitani Patres addenda esse judicarunt.

Dominum, ac proindè in servorum sortem minimè dejiciendum. *Vivificantem*, quod quidem Dei solius est: neque enim alius quàm Deus vitam impertire potest nobis. *Ex Patre procedentem*, per divinæ naturæ communicationem, sicque Patri consubstantialem. *Cum Patre & Filio adorandum*, quod quidem negarat Macedonius, cujus apud Gregorium Nazianzenum in Oratione de Spiritu sancto, erant impiæ hæ voces: *Quis Spiritum adoravit? Quis vel veterum, vel recentium? Quis eum oravit?* Addit Symbolum, *Et conglorificandum*; ac proindè verum Deum; neque enim factura cum factore, servus cum domino conglorificari debet, ut reverà Spiritus sanctus conglorificatur in hymno glorificationis, quem habemus ex apostolica traditione. *Qui locutus est per Prophetas*, sicque consequenter Deus, cùm Deus solus per seipsum possit secreta cordis cognoscere, & prædicere futura. De particula *Filioque*, addita multis post sæculis, inserta Symbolo Constantinopolitano vide quæ à nobis dicta sunt harum Institutionum Tom. III. ubi de Spiritûs sancti personâ disseruimus.

Et Unam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. In Oriente tunc temporis grassabantur hæreses innumeræ, quæ veræ Ecclesiæ nomine gloriabantur; necesse fuit igitur, ut Constantipolitani Patres notas veræ Ecclesiæ fideles omnes docerent, ut Christi sponsam ab hæreticorum conventiculis discernerent. Vide quæ superiùs, agentes de Symbolo Apostolorum, diximus de articulis qui articulum de Ecclesiâ sequuntur.

§. IV.

De Symbolo Athanasiano.

Not. Unum de Athanasiano Symbolo hìc quæremus: utrum nempè Athanasii sit, Alexandrini Episcopi, qui quarto sæculo tantâ constantiâ adversùs Arianos Verbi Consubstantialitatem Nicæno primo Concilio assertam defendit. Circa verò eam quæstionem, duplex est authorum sententia. Prima, docet, Athanasium, Alexandrinum Episcopum, reverà esse authorem Symboli, quod ejus nomine inscribitur, quodque hisce verbis incipit: *Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam fidem.* Alii è contra contendunt, illud Symbolum, cujus doctrina est omninò Catholica, reverà non esse Athanasii opus. Qui sic opinantur, hisce rationibus nituntur.

Primò. Symbolum de quo agitur, non reperitur in omnibus Athanasii codicibus, & in iis etiam in quibus legitur, illi (ut cæteris illius operibus) non præfigitur Athanasii nomen: *In nullo codice extat, quos ego quidem vidi inter Athanasii opera* (inquit Scultetus in Medullâ Patrum, part. II. de Athanasio loquens, cap. XI.) *In uno legitur, sed authoris nomine suppresso.*

II. Si Athanasii foret Symbolum illud, ipse illius aliquando meminisset, aut in epistolis, aut

in apologiis quas in sui defensionem conscripsit: aut saltem meminisset aliquis alius quarti aut proximè sequentis sæculi scriptor: atqui nec ipse Athanasius, nec aliquis alius, aut quarti sæculi, aut proximè sequentis author, meminit hujusmodi Symboli. Non quidem Gregorius Nazianzenus, licèt post Athanasii mortem orationem in illius laudem habuerit. Altum est pariter de eo silentium apud Basilium, Chrysostomum, Hieronymum & Augustinum, & ipsum etiam Theodoretum in Ecclesiæ historiâ.

III. Ante annum millesimum (ajunt authores quorum sententiam referimus) nullus scriptor Symbolum, de quo est quæstio, tribuit Athanasio. Primus, à quo id factum fuit, est Abbo, Floriacensis Abbas, qui anno millesimo & deinceps vixit. Is in Apologetico ad Reges Francorum, Hugonem, & Robertum, patrem, filiumque, sic loquitur: *Primitùs de fide dicendum credidi; quam alternantibus choris & in Francia, & apud Anglorum Ecclesiam, variari audivi. Alii enim dicunt, ut arbitror secundùm Athanasium: Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, non creatus, sed procedens. Qui dum id, quod est, Nec genitus, subtrahunt, Synodicum Domini Gregorii se sequi credunt: ubi ita est scriptum: Spiritus sanctus nec ingenitus est, nec genitus, sed procedens.*

IV. Symbolum de quo agitur, arma suppeditat adversùs plures hæreses, quæ multò post Athanasii mortem pullularunt: Nam 1. apertè profitetur divinitatem Spiritus Sancti: 2. Apertè quoque repugnat hæresibus Nestorianæ & Eutychianæ circa Incarnationem Verbi: Et multis etiam aliis: Et tamen nusquam adversùs hæreses illas laudatum est à Patribus, à quibus impugnatæ sunt. Primi qui argumentum ex illo Symbolo desumpsere, sunt Rodulphus & Aymo ex Minorum; & Hugo ac Petrus ex Prædicatorum

Ordi-

Ordine: Ii nimirùm cum anno 1233. ad Græcos Latinis conciliandos, à Gregorio IX. Legati, missi fuissent, usi sunt hoc Symbolo, tanquam quod esset Athanasii, ut Romanæ Ecclesiæ de processione sancti Spiritus à Filio fidem defenderent.

V. Athanasio causa non fuit scribendi aliquod speciale Symbolum fidei: Non quidem ut coram Julio Papa, ad quem Orientales illius causam detulerant, purgaret se se: nam tunc Orientales sub obtentu doctrinæ Athanasium non persequebantur, sed insimulabant eum variorum criminum; quòd nempè illius in urbem Alexandrinam reditus plures cædes causasset; quòd à Synodo damnatus, nec restitutus per aliam Synodum, sedem contra Canones accepisset.

Præterea, si Romæ Athanasio necesse fuisset fidei suæ rationem Julio reddere, non ob id condidisset Symbolum; satis enim fuisset Nicænum proferre; præsertim cum unanimis esset Catholicorum consensus, non expedire nova post Nicænum edere Symbola.

Ob eam rationem Sardicense Concilium Symbolo Nicæno ne apicem quidem addere voluit: *Quamvis* (ait Athanasius ipse in Epistolâ ad Epictetum) *certi homines nonnulla, quasi deessent, Nicæno Concilio adscribere vellent; idquè acriter contenderent: sancta tamen Synodus, quæ Sardis convenit, indignè id tulit, decretoque sancivit, ne quid ulteriùs de fide scriberetur; & se se contentos esse Nicæna fide declaraverunt, ut cui nihil deesset, & in qua integra & solida pietas contineretur: neque edendam esse aliam professionem fidei, ne illa quæ Niceæ scripta est, suos numeros non habere videretur; neve illis quibus libido est semper nova statuere, occasio hujusmodi suppeditaretur, ut iterum atque iterum de fide definiant.*

Non fuit quoque Athanasio causa condendi

Symbolum de quo agitur, cum ab Imperatore Joviniano, occasione plurium Novatorum qui tunc grassabantur, de fide quæsitus fuit. Scilicet ad Jovinianum non aliud, quàm Nicænum Symbolum, misit; sed cum satis non esset Joviniano, ut aliorum ab Arianis hæreticorum, qui tunc erant non pauci, errores agnosceret, illud Nicænum Symbolum inseruit Epistolæ, quam Joviniano, suo & illustriorum Thebaidos & Lybiæ Episcoporum nomine subscriptam, misit, additis etiam pluribus, quibus defendit Deitatem Spiritus Sancti, quam jam tunc impugnabant Ariani, quæque postea à Macedonio apertiùs impugnata est.

Dices cum Baronio ad annum CCCXL. Augustinus libro 5. de Trinitate, cap. 8. Enchiridii cap. 36. in Epistolâ 174. Editionis veteris, nonnullis verbis utitur, aliquas sententias adhibet quæ leguntur in Athanasii Symbolo: ergo initio quinti sæculi jam prodierat in lucem Symbolum, de quo agitur.

Resp. Augustinum ea verba, eas sententias, mutuari potuisse ex aliis à Symbolo S. Athanasii operibus; ex quibus dubium non est, quin etiam laudati Symboli author multa deprompserit.

Non est opus, ut controversia, quam de Athanasiano Symbolo proposuimus, uberiùs hìc pertractetur. Cujuscumque Scriptoris sit illud Symbolum, nihil continet, quod Catholicum non sit, quodve cum Athanasii doctrinâ mirificè non conveniat.

ARTICULUS II.

De Objecto formali fidei.

Not. OBJECTUM formale, duplex distingui solet, objectum formale, *quod* & objectum formale *quo*. Prius, est perfectio

quam

quam potentia vel habitus attingunt in objecto materiali; sic in pariete color est objectum formale *quod* visus, eò quòd visus attingat colorem in pariete, non autem cæteras illius proprietates. Posterius, est medium, per quod potentia aut habitus attingunt objectum formale *quod*: sic lux est objectum formale *quo* visus, quia mediante luce, visus in objectis materialibus percipit colorem. De utroque illo objecto in hocce articulo dicemus; ac præterea expendemus, quid sit id, in quod ultima fidei resolutio reducitur.

§. I.

De objecto formali Quod, *& formali* Quo *fidei*.

CONCLUSIO I. Objectum formale *quod* fidei, est prima veritas in essendo, seu est ipsamet essentialis veritas.

Probatur. Ex observatis, objectum formale *quod*, virtutis alicujus, est perfectio quam virtus illa perpendit in suo objecto materiali: atqui prima veritas in essendo, seu ipsa essentialis veritas, est id quod fides in Deo perpendit: Nam 1. est id quod assequemur per visionem beatificam, cujus objectum non aliud est, quàm objectum fidei, cum eo tamen discrimine, quòd fides objectum illud attingat obscurè, cùm è contra visio beatifica clarè illud cognoscat: 2. illud est objectum formale *quod* fidei, per quod fides discrepat à duabus aliis virtutibus theologicis: atqui discrepat, quòd circa Deum, ut est fons veritatis, versetur, cum è contra spes & charitas circa Deum versentur ut est bonus, aut in se, sub quo respectu (fatentibus omnibus theologis) attingitur à charitate, aut prout est creaturæ bonum, sicque à spe consideratur.

Objicies 1. Objectum formale *quod* fidei, est id quod fides attingit in Deo: atqui fides attingit ipsam divinitatem; id enim attingit, quod consequemur per visionem beatificam; siquidem visio beatifica succedit fidei: sed per visionem beatificam consequemur ipsam divinitatem: ergo ipsa divinitas est objectum formale *quod* fidei.

Resp. conc. maj. dist. min. fides attingit ipsam divinitatem inadæquatè sumptam, conc. min. adæquatè sumptam, neg. min. Fides attingit divinitatem sub eo tantùm respectu, quòd sit prima veritas; non autem sub eo respectu, quòd sit summum & ultimum creaturæ rationalis bonum, seu ultimus illius finis: nam sub eâ ratione spes & charitas circa Deum versantur: unde visio beatifica, prout est solùm actus intellectus non aliud in Deo attingit, quàm fides; utraque nimirum versatur circa Deum consideratum, prout ordinem dicit ad intellectum, seu pro ut habet rationem veri: solum enim verum est objectum specificum intellectus.

Objicies 2. Fides versatur circa Dei bonitatem, & alia illius attributa; neque enim minùs credit Dei bonitatem, justitiam, quàm ipsam, quæ in eo est, veritatem: ergo non sola prima veritas in essendo constituit objectum formale *quod* fidei, sed etiam ipsa divina bonitas.

Resp. dist. ant. Fides versatur circa Dei bonitatem ut habet rationem perfectionis verè in Deo existentis, conc. ant. ut est bonitas simpliciter, neg. ant.

Conclusio 2. Objectum formale *quo* fidei, est prima veritas in dicendo, seu est divina revelatio.

Probatur. Ex observatis superiùs, objectum formale *quo* virtutis, est medium, seu ratio, sub quâ virtus suum objectum attingit: atqui divina revelatio est medium, seu ratio, sub qua fides

des attingit suum objectum; non enim illud attingit, nisi per testimonium alicujus dicentis; quia ex Apostolo, fides est ex auditu: illud verò testimonium non potest esse testimonium alicujus creaturæ; nempè creatura in se spectata, & falli potest & fallere: ergo testimonium quo fides nititur, est solum Dei testimonium, ac proinde sola divina revelatio, seu prima veritas in dicendo.

Objicies 1. Deus in se sumptus, non autem prout est dicens, seu revelans, est objectum formale *quo* fidei: siquidem illud est objectum formale *quo* fidei, quod est ultima ratio, propter quam articulum aliquem credimus; atqui Deus in se sumptus est ultima ratio, propter quam articulum aliquem credimus: nempè si quis interrogetur, cur Deo loquenti firmum præbeat assensum, dicet, præbere se consensum, quia Deus est verax. Et si rursùs poscatur, quare sit verax, respondebit, quia Deus est: ergo Deus in se sumptus, est ultima ratio, propter quam articulum aliquem credimus.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conc. maj. neg. min. Ad 3. conc. ant. dist. conseq. Ergo Deus in se sumptus, est ultima ratio propter quam aliquem articulum credimus, & illa ratio non est hominis credentis, sed theologi ratiocinantis, conc. conseq. est ratio hominis credentis, neg. conseq. Motivum quod movet hominem ut credat, est divina revelatio: motivum verò quo determinatur ad credendum, est divina revelatio, quia tanquam theologus, aut saltem tanquam ratione præditus, scit, Deum nec fallere, nec falli posse.

In homine qui credit, idem contingit, quod in homine qui nivem v. g. videt: si nimirùm ab eo quæratur, cur videt nivem, respondebit, se ideò videre nivem quia est alba, tuncque respondebit prout est videns simpliciter: nam prout est videns simpliciter, versatur circa colorem: si

verò ab eo quæratur, cur nix ſit alba, reſpondeatque ideò albam eſſe nivem, quòd partes ex quibus conſtat, in eo ſint ſitu, ut lucem ita reflectant, ut ſit menti occaſio perceptionis coloris qui albus dicitur, tunc non ut videns ſimpliciter, ſed pro ut phyſicus, reſpondebit.

Objicies 2. Fides aſſentitur alicui veritati eò quòd Eccleſia doceat, illam veritatem credi debere: ergo authoritas Eccleſiæ, non autem divina revelatio, eſt objectum formale *quo* fidei.

Reſp. neg. ant. Neque enim Eccleſia ad actum fidei concurrit per modum cauſæ, neque authoritas Eccleſiæ eſt cauſa, cur quis articulum aliquem credat; ideò enim articulus ille creditur quòd ſit à Deo revelatus: ſed Eccleſia concurrit per modum conditionis, quia plerumque neſciremus, articulum aliquem eſſe revelatum, niſi eum nobis tanquam revelatum Eccleſiæ authoritas proponeret.

Se habet qui credit articulum aliquem, ſicut qui obtemperat principis legi: quemadmodum autem homo ille non obtemperat legi propter authoritatem legati legem illam promulgantis, ſed propter auctoritatem Principis: ita & credens, non propter Eccleſiæ authoritatem, ſed propter divinam revelationem, articulum aliquem, carnis v. g. reſurrectionem, credit. Sed ſicut plerumque lex à Principe lata non cognoſcitur, niſi per legatum innoteſcat: ita etiam ſæpè non cognoſcitur, articulum aliquem eſſe revelatum, niſi per Eccleſiæ definitionem, illius revelatio nobis innotuerit. Sed illi reſponſo lux uberior affulgebit ex iis quæ proximè ſequenti paragrapho dicentur.

§. II.

§. II.

In quid fides ultimò resolvatur.

Not. 1. Per id in quod fides ultimò resolvitur, intelligitur ratio ultima quæ hominem determinat, ut revelatis præbeat consensum.

Not. 2. Nemo dubitat, quin divina revelatio, revelatorum propositio quæ fit ab Ecclesia, & exteriora motiva credibilitatis, quibus scilicet mens judicat, articulum aliquem esse revelatum, determinent ad assensum qui præbetur revelatis; sed difficultas est, quodnam ex iis tribus, revelatione nimirum; factâ per Ecclesiam revelatorum propositione; exterioribus motivis credibilitatis, sit ultima credendi ratio; hoc est, ad quam ratio credendi ultimò reducatur.

CONCLUSIO 1. Ultima resolutio fidei est in revelationem divinam, tanquam in causam assensus: hoc est fides non resolvitur in aliud tanquam causam assensus, quàm in divinam revelationem.

Probatur. Fides in id ultimò tanquam in causam resolvitur, quod est illius objectum formale *quo*: siquidem objectum formale *quo* virtutis est unicum medium, sub quo virtus attingit suum objectum; sic lux est unicum medium, per quod visus attingit colorem qui est illius objectum: atqui divina revelatio est unicum medium, sub quo fides attingit suum objectum: non enim aliâ ratione, non alio medio, quàm divinâ revelatione, fides aliquem articulum, aliquam veritatem perpendit: ergo fides tanquam in causam assensus, ultimò resolvitur in divinam revelationem.

CONCLUSIO 2. Fides ultimò in authoritatem Ecclesiæ resolvitur tanquam in ultimam regulam, per quam divina revelatio cognoscitur.

Probatur. Fides in id tanquam in ultimam regulam resolvitur, præter quod ordinariè non est alia via, per quam divina revelatio cognoscatur: atqui præter authoritatem Ecclesiæ passim non est alia via, per quam ordinariè divina revelatio cognoscatur: ideò enim plerumque cognoscimus articulum aliquem esse revelatum, quòd Ecclesia definierit, illum articulum esse à Deo revelatum: ergo fides ultimò resolvitur in Ecclesiæ authoritatem, tanquam in ultimam regulam quæ revelata proponat.

Conclusio 3. Fides ultimò resolvitur in motiva credibilitatis, tanquam in conditionem, sine quâ revelatio divina non cognoscitur.

Probatur. Fides in id ultimò resolvitur, tanquam in conditionem, sine quâ non habetur prudens certitudo de divinâ revelatione, præter quod non est aliud, per quod illa prudens certitudo haberi possit: atqui sine motivis credibilitatis non habetur prudens certitudo de divinâ revelatione, & præter motiva credibilitatis non est aliud, per quod illa prudens certitudo haberi possit; neque enim sine iis motivis prudenter judicare possumus divinam esse authoritatem Scripturarum, in quibus Ecclesiæ infallibilitas revelata continetur. Vide quæ hujusce quæstionis capite 4. de motivis credibilitatis dicentur.

Ex iis quæ hucusque dicta sunt, colligitur credentem sic procedere. Ideò mens adhæret alicui veritati, quòd sit à Deo revelata: Ideò scit esse revelatam, quòd eam tanquam à Deo revelatam Ecclesia proponat; ideò verò adhæret Ecclesiæ definitioni, quòd illius infallibilitas in Scripturis contineatur; ideò adhæret Scripturis quod sint Dei Verbum; ideò tandem certus est Scripturas esse Dei Verbum, quòd ad id adducatur tam evidentibus motivis credibilitatis, ut planè stultus sit, qui motivis illis non moveatur.

Caput IV.

De Principiis fidei.

Not. DEum per suæ gratiæ auxilium in fidei actum per modum causæ efficientis influere, fusè probavimus harum Institutionum Tom. V. iis locis, ubi de gratiæ necessitate disseruimus. Nemini dubium est, quin fidei actus sit etiam à creaturâ rationali tanquam à causâ, quæ Spiritui sancto moventi, licèt plerumque nondum inhabitanti, cooperatur: Sed difficultas est, à quâ animæ potentiâ actus ille immediatè producatur; utrum ab intellectu, an verò à voluntate. Difficultas est 2. utrum & quomodo credibilitatis motiva conferant ad eliciendum actum fidei.

Articulus I.

An, & quomodo intellectus, & voluntas ad fidem concurrant.

CONCLUSIO. Fides, prout est actus virtutis Theologicæ, ab intellectu & à voluntate producitur.

Probatur 1. Fides duo dicit: convictionem scilicet, & consensionem. Prioris defectu non est fides in opinante, quia *opinio* (ut ait Bernardus lib. 5. de consideratione cap. 3.) *sola verisimilitudine se tuetur*. Defectu posterioris, vera fides in dæmonibus locum non habet: tantùm enim abest, ut revelatis consentiant, eaque approbent, quin potiùs revelata summoperè eis displiceant: *Hoc ipsum* (inquit Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 5. art. 2. ad 3.) *dæmonibus displicet, quòd signa fidei tam sint evidentia*

dentia, ut per ea credere compellantur; & ideò in nullo malitia eorum minuitur, per quod credunt. Nec mirum: siquidem ab eo tantùm qui habet aliquod dilectionis initium, revelata possunt approbari; ac proindè cum illud dilectionis initium in dæmonibus non reperiatur, necesse est, ut revelata eis displiceant: *Hanc fidem* (ait Augustinus in Epistolâ ad Sixtum) *Apostolus definivit dicens: Neque circumcisio est aliquid, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Ista quippè fides, est Christianorum, non dæmoniorum; nam & dæmones credunt & contremiscunt; sed nunquid & diligunt? Nam si non crederent, non dicerent: Tu es Sanctus Dei, vel Tu es Filius Dei. Si autem diligerent, non dicerent: Quid nobis & tibi?* Atqui convictio est intellectui propria, cum sit rei alicujus firma & certa cognitio; consensio verò, seu approbatio, est à voluntate, juxta illud Augustini in libro de Spiritu & litt. cap. 24. *Consentire, vel dissentire, propriæ voluntatis est.*

Probatur iterum. 1. Ad id intellectus concurrit, cujus objectum continetur intra objectum adæquatum intellectus: atqui objectum fidei continetur intra objectum intellectus; siquidem objectum intellectus est omne verum: sed verum revelatum, quod est objectum fidei, est aliquod verum: ergo continetur intra objectum adæquatum intellectus. 2. Voluntatem in fidem influere, sic ostenditur. Voluntas influit in quemcumque actum liberum: libertas enim alicujus actus, inadæquatè petitur ex eo quòd à potentiâ liberâ eliciatur: atqui actus fidei est actus liber, per eum scilicet actum homo justus potest mereri, & impius se se ad justificationem disponere: ergo voluntas confert, & influit in actum fidei.

Quæres, quâ ratione voluntas influat in actum fidei.

Resp.

Resp. voluntatem multis modis influere in actum fidei. 1. Imperat intellectui, ut ad credibilitatis motiva diligenter attendat; efficit præterea, ut idem intellectus argumentorum, quibus convictus est, memoriam retineat. 2. Eundem intellectum avocat ab earum rationum consideratione, quæ assensum impedire possent; unde de Abrahamo dicitur, quòd, cùm Deus ei prolem pollicitus est, non consideraverit corpus suum emortuum. 3. Voluntas approbat persuasionem intellectûs, & sibi in eâ complacet. 4. Eadem voluntas uberiùs à Deo mota & excitata, præcipit intellectui persuasionem ipsam: hoc est, ut veritatibus revelatis adhæreat. Hinc verò sequitur, actum fidei, quantùm ad persuasionem, seu quantùm ad mentis persuasionem, esse elicitivè ab intellectu, & imperativè à voluntate.

Dices. Intellectum independenter ab imperio voluntatis esse persuasum, seu certum de veritate, quam propter evidentia motiva credibilitatis judicat esse revelatam: ergo adhæret illi veritati, antequam à voluntate jubeatur.

Resp. neg. ant. Ratio est, quia licèt motiva credibilitatis evidentia sint, tamen intellectus, donec voluntatis imperium accesserit, hæret propter difficultates, quæ ex parte rei credendæ menti obversantur: Eæ autem difficultates intellectûs assensum aut morantur, aut prorsùs impediunt; proindeque necesse est, ut intellectus ad assensum ex voluntatis imperio determinetur.

ARTICULUS II.

An, & quomodo credibilitatis motiva ad fidem conferant.

CONCLUSIO I. Motiva credibilitatis conferunt ad fidem; sed tantùm per modum conditionis necessariæ.

Probatur prima pars. Illud confert ad fidem, sine quo assensus alicui articulo datus, non est secundùm prudentiæ regulas: nempè sicut non est virtus sine prudentiâ, ita nec actus virtutis, si prudenter elicitus non fuerit: atqui assensus alicui articulo datus sine motivis credibilitatis, non est secundùm prudentiæ regulas; scilicet nisi præcedant motiva credibilitatis, intellectus non prudenter, sed temerariò, judicat articulum aliquem esse revelatum: non enim aliâ viâ quam per motiva credibilitatis, intellectus scire potest aliquem articulum esse revelatum.

Altera conclusionis pars non minùs est evidens. Et sanè duobus tantùm modis credibilitatis motiva conferre possunt ad fidem; vel per modum causæ, vel per modum conditionis: atqui ad eam non conferunt per modum causæ, neque enim illius respectu sunt causa formalis, cùm non sint fidei objectum formale; neque per modum causæ efficientis, nempè mentem non determinant ad credendum: ergo se habent per modum meræ conditionis, sine quâ revelatio non cognosceretur; hoc est, nuda sunt media, ex quibus intellectus colligit articulum aliquem esse revelatum.

CONCLUSIO 2. Motiva credibilitatis necessariò debent esse evidentia.

Probatur 1. Illud debet esse evidens, quod intellectum debet reddere certum de revelatione rerum, quæ credendæ proponuntur: si enim sit tantùm probabile, minimè reddet intellectum

cer-

certum de revelatione, quæ proponitur credenda: nimirùm probabilitas, quocumque sit in gradu, hoc est, quantumvis magna supponatur, essentialiter includit formidinem partis oppositæ, hoc est, rationes quæ contrarium suadent: ergo motiva credibilitatis necessariò debent esse evidentia.

Probatur 2. authoritate S. Augustini. Docet nimirùm 1. luce clariùs patere veritatem mysteriorum, quæ religio christiana credit: *Quid ad hæc* (ait Manichæos alloquens in libro 12. contra Faustum Manichæum, cap. 43.) *respondetis, insani? Nempè ista manifesta sunt: nempè omnes non dico calumnias contradictionis, sed etiam nebulas dubitationis expellunt.* Docet 2. compelli nos ad credendum ipsâ rerum evidentiâ: Docet 3. stultum esse, impudentem, qui in Christum credere detrectat: *Quis tam demens* (ait cap. 12.) *ut non videat? Quis tam impudens, ut videre se dissimulet?* Atqui non alio sensu S. Augustinus asseruit, manifestam esse mysteriorum nostrorum veritatem; quàm quòd compellit nos ad credendum ipsâ revelationis evidentiâ, quàm quòd evidentia sint ac manifesta credibilitatis motiva: neque enim asserere potuit, res quæ nostris mysteriis continentur, esse in seipsis evidentes & manifestas, imò, cùm ad fidem pertineant, necessariò sunt in se ipsis obscuræ: Fides enim, ex Apostolo, argumentum est non apparentium: ergo, ex Augustino, credibilitatis motiva necessariò sunt ac esse debent evidentia.

Robur additur illi argumento ex judicio Cleri Gallicani, quod ad calcem hujusce quæstionis de fide referemus.

Objicies 1. Si motiva credibilitatis sint evidentia, christianæ religionis mysteria erunt evidenter credibilia: atqui mysteria religionis christianæ non sunt evidenter credibilia; si enim essent evidenter credibilia, essent quoque evidenter vera: sed non sunt evidenter vera, alioquin enim

enim non essent obscura: si verò non essent obscura, ad fidem non pertinerent, cùm (ut docet S. Thomas) fides sit essentialiter de rebus obscuris: ergo, &c.

Resp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. conc. maj. neg. min. Ad 3. neg. quòd inde sequatur, res quæ nostris mysteriis continentur, fore in se ipsis evidentes. Ratio est, quia evidentia credibilitatis non tollit obscuritatem ab articulo qui creditur; scilicet evidentia credibilitatis afficit quidem revelationem, seu demonstrat, Deum revelasse articulum qui creditur, sed nequaquam afficit objectum revelatum, hoc est, objecti revelati naturam evidenter non subjicit apprehensioni intellectûs: unde licèt evidenter cognoscamus, Trinitatem nobis esse revelatam, illius tamen naturam evidenter non cognoscimus.

Objicies 2. Rustici, quamvis præ tarditate ingenii expendere non valeant, utrum motiva quibus ad credendum ducuntur, evidentia sint; tamen veram habent mysteriorum fidem: ergo vera fides habetur ab eo etiam, cui desunt evidentia motiva credibilitatis.

Resp. argumentum esse de non supponente. Scilicet verum non est, quòd rustici expendere non valeant evidentiam motivorum credibilitatis. Siquidem facilè doceri possunt 1. veritatem miraculorum, quæ in confirmationem fidei christianæ patrata sunt; certòque doceri possunt: 2. veritatem resurrectionis Christi, quâ totum Euangelium plenissimè confirmatum fuit: Doceri tandem possunt: 3. cœpisse post Euangelium jam latè propagatum hæreticorum sectas, quæ quondam, & postremis sæclis, ab Ecclesiâ jam per totum terrarum orbem divisâ schisma fecerunt; indeque facilè colligent, sectas illas non esse sponsam, quam Christus suo sibi cruore comparavit.

Resp. 2. rusticos certò judicare, veritates fidei accuratè fuisse expensas ab Ecclesiæ Catho-

licæ Paftoribus, quos, faltem ad Synodum generalem congregatos, infallibiles effe, ex eo colligere poffunt, quòd alioquin Deus pufillorum & plebejorum faluti non confuluiffet; neque enim pufilli & plebeji per feipfos difcere poffunt fingulas, imò nec neceffarias fidei veritates.

Objicies 3. Id non eft evidens, quo (licèt ad illud attendant) non moventur viri non modò plebeji, fed etiam acutiffimi; fcilicet is eft evidentiæ effectus, ut omnes ftatim moveat, omniumque extorqueat affenfum: atqui viri non modò plebeii, fed etiam acutiffimi, non moventur noftris motivis credibilitatis; hoc eft, licèt ad illa feriò ac diligenter attendant, non judicant tamen, myfteria Chriftianæ religionis effe à Deo revelata: imò Judæi, quorum oculis patuerunt Chrifti miracula, fidei reluctati funt; Gentiles, ad quorum confpectum martyres innumera portenta patrarunt, judicarunt religionem chriftianam rationi contrariam effe; Philofophi, licèt eorumdem miraculorum oculati teftes fuerint, fæpiùfque noftra motiva credibilitatis expenderint, eam fæpiùs dixerunt religionem Chriftianam effe congeriem impoffibilium: Ergo evidentia non funt credibilitatis motiva.

Refp. conc. maj. dift. min. Viri non modò plebeii, fed etiam acutiffimi, noftris credibilitatis motivis non moventur defectu rei quæ ex parte ipforum requiritur, conc. min. defectu evidentiæ motivorum, neg. min. Nam 1. homines illi, de quibus argumentum, victi difficultatibus, quas res quæ in noftris myfteriis includuntur, in feipfis continent, non fatis advertunt ad motiva, quibus eorum credibilitas nititur. 2. Rectitudo judicii inordinatis hominum illorum affectibus, & iniquis eorum præjudiciis impeditur. 3. In pœnam peccatorum, quibus fe fe commacularunt, deftituuntur auxilio neceffario,

rio, ut quis evidentiam motivorum credibilitatis actu percipiat: *Sic enim Iudæi* (inquit Augustinus lib. 12. contra Faustum, cap. 44.) *noverant illos Christos suos, ut tamen unum sperarent, per quem demum liberarentur: sed excæcati occulta justitia Dei, dum solam ejus virtutem cogitant, infirmitatem, in qua pro nobis mortuus est, non intellexerunt.*

Quæres 1. utrum judicium de credibilitate fidei christianæ sit naturale.

Resp. illud esse naturale, sumptum secundùm substantiam: scilicet habet pro objecto evidentiam miraculorum, & aliorum motivorum: quæ quidem evidentia est aliquid ordinis naturalis. At verò judicium de quo agitur, est supernaturale secundùm executionem; tum quòd ad salutem conferat; tum etiam quòd, ut superiùs dictum est, difficultates quæ se tenent ex parte mysteriorum, impediant, ne intellectus ad evidentiam motivorum credibilitatis attendat; tum denique quòd iniqua adversùs fidem præjudicia, quæ judicii rectitudinem impediunt, sine gratiæ auxilio depelli minimè possint.

Quæres 2. quænam sint præcipua credibilitatis motiva.

Resp. ea reduci ad Euangelii propagationem; ad miracula, quibus Christi, Apostolorum, & Discipulorum divina missio confirmata fuit; ad sanctitatem, quâ eminet Moralis Euangelica; ad martyria quæ viri, etiam apud hostes fidei, ingenii maturitate, integritate morum, doctrinâque commendati, ubique gentium passi sunt.

1. Propagatio Euangelii maximum est miraculum, si attendamus ad personas, à quibus promulgatum fuit; ad breve tempus, intra quod omnium gentium animos pervasit; ad modum quo primi illius concionatores usi sunt, ut ipsum hominibus commendarent. Viri Apostolici, homines erant ignari & plebeii: intra paucos tamen

annos

annos idololatras, Philosophos, Imperatores, non arte, non eloquentiâ, non armis, fidei subjecerunt.

2. Desipiat oportet, qui veritatem miraculorum quibus confirmata fuit religio christiana, revocaverit in dubium, ut harum Institutionum Tom. 1. demonstravimus iis in locis, ubi actum est de authoritate librorum Canonicorum, tum Novi, tum Veteris testamenti.

3. Nullibi Moralis nostra favet inordinato amori rerum fluxæ ac labentis naturæ: hominem à quo fuerit accuratè servata, penè cœlestem efficit: cùm ècontra antiquorum Philosophorum moralis disciplina, vel voluptati, vel vanitati indulgeret.

Quæ hucusque de credibilitatis motivis diximus, confirmari possunt ex Augustino, à quo in libro 12. & 13. contra Faustum, fusè traduntur motiva, quibus persuadetur, religionem christianam esse veram ac divinitùs institutam religionem: Traduntur quoque libro uno contra epistolam Manichæi, cap. 4. motiva quibus demonstratur, inter societates christianas unam veram esse, Catholicam nimirùm, hoc est, Romanam; illi enim soli & Catholicæ nomen & res per illud nomen significata, diffusio nimirùm in omnes orbis provincias, convenit. ed ipsa Augustini verba hìc placet exscribere.

In Catholica Ecclesia, inquit, *ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cujus cognitionem pauci spiritales in hac vita perveniunt, ut eam ex maxima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cæteram quippe turbam non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit.*

Ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis (Manichæos alloquitur) *multa sunt alia, quæ in ejus gremio me justissimè teneant.*

Tenet

Tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, veritate firmata: tenet ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.

Tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ipsa Ecclesia sola obtinuit, ut cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur; nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.

Ista ergo tot & tanta nominis Christiani carissima, aut ut duo manuscripta ferunt, *clarissima, vincula rectè hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia, etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondùm se apertissimè ostendat.*

Apud vos autem (ad Manichæos, aliosque Sectarios omnes hæc spectant) *ubi nihil horum est quod me invitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio: quæ quidem si tam manifesta monstratur, ut in dubium venire non possit, præponenda est omninò illis rebus, quibus in Catholica teneor: si autem tantummodo promittitur, & non exhibetur, nemo me movebit ab ea fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Christianæ religioni adstringit.* Hactenùs Sanctus Augustinus.

CAPUT V.

De Subjecto Fidei.

Not. PER fidei subjectum intelliguntur creaturæ, in quibus fides reperitur: hìc igitur expendendum est 1. utrum Angeli viatores fidem habuerint: 2. utrum in Beatis reperiatur: 3. utrum sit in dæmonibus.

CONCLUSIO I. In Angelis viatoribus vera fuit fides.

Pro-

Probatur. Primò, cùm hæc Apostoli sententia ad Hebræos 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*, sit generalis, in nullo omninò viatore exceptionem patitur. 2. Angeli viatores beatitudinem promeriti sunt: atqui nullum unquam in creatura fuit meritum, nisi à fide ut à radice procederet. 3. Quamvis Angeli ingenitâ sibi luce existentiam Dei, multasque illius proprietates cognoverint; non potuerunt tamen solius illius lucis ope cognoscere personarum in Divinis Trinitatem: ergo per revelationem tantùm, ac proindè per solam fidem, mysterii illius cognitionem, dum essent in viâ, consecuti sunt.

Quæ ad asserendam in Angelis viatoribus fidem prolata sunt argumenta, vim habent suam in Adamo innocente: unde S. Ambrosius lib. 3. epist. cap. 33. sic eundem Adamum alloquitur: *Agnoscis te esse nudum, quia bona indumenta fidei perdidisti.*

Objicies. Augustinus multa scribit, quæ probant, in Angelis nusquam fuisse fidem. Docet nimirum 1. Angelos nusquam peregrinatos fuisse. Docet 2. eos non fuisse miseros, antequam peccarent: sed tamen fuissent miseri, si beatitudine fruiti non fuissent; scilicet beatitudinis desiderium reddit animum anxium, & desiderantem summoperè cruciat. Docet 3. Adamo, antequam peccaret, concessam fuisse Dei visionem: *Illi* (inquit in Psalm. 70.) *magnæ deliciæ erant ipsa visio Dei*. Ex iis autem locis sic argumentum conficitur. In iis non fuit fides, qui nusquam peregrinati sunt; qui semper beatitudine fruiti sunt; quibus pro magnis deliciis fuit semper Dei visio: Atqui, ex Augustino, Angeli nusquam peregrinati sunt, semper fuerunt beati, Adamo pro magnis deliciis fuit Dei visio: ergo nec in Angelis viatoribus, nec in Adamo innocente fides habuit locum.

Resp. ad primum, tam brevem fuisse Angelorum peregrinationem, ut ab Augustino meritò

nulla

nulla dici potuerit, cùm *parum*, frequenter pro nihilo reputetur.

Addi potest, Augustinum nomine peregrinationis intellexisse, aut mentis à Deo distractionem, aut charitatis defectum: sic autem acceptum peregrinationis nomen, certum est, de Angelis viatoribus dici non posse. Jam verò quòd ita sumi possit, ostendi potest ex ipsomet Augustino, apud quem justi, propter suam ad Deum attentionem, propter charitatem, quâ illum prosequuntur, nonnumquam dicuntur beati: *Hodie* (ait S. Doctor) *non imprudenter beatos vocamus, quos videmus justè ac piè, cum spe futuræ immortalitatis, hanc vitam ducere sine crimine.*

Resp. ad secundum, carentiam beatitudinis esse quidem miseriam in homine lapso: nimirùm meritò cruciatur ac timet, ne propter ignorantiam quâ laborat, & concupiscentiam quâ æstuat, à consecutione beatitudinis impediatur. Verùm ea beatitudinis dilatio, nec in Angelis viatoribus, nec in Adamo innocente, miseriæ nomine debet appellari, sed stimulus ad perseverantiam, quam certò sciebant in suâ esse potestate: *Sic* (inquit Augustinus in libro de corrept. & gratiâ, cap. 10.) *& hominem fecit cum libero arbitrio, & quamvis sui futuri casus ignarum, tamen ideò beatum, quia & non mori, & non miserum fieri, in sua potestate esse sentiebat. In quo statu recto ac sine vitio, si per ipsum liberum arbitrium manere voluisset, profectò sine ullo mortis & infelicitatis experimento, acciperet illam, merito hujusmodi permansionis, beatitudinis plenitudinem, qua & sancti Angeli sunt beati; id est, ut cadere non posset ulteriùs, & hoc certissimè sciret.*

Resp. ad tertium, Augustinum loco relato, nomine *visionis Dei*, non intellexisse intuitivam illius visionem, quâ beati nunc in cœlis fruuntur; sed eminentem, quæ tamen viatori conveniret, Dei contemplationem: siquidem quò perfectior fuit Adami innocentis status, cujuslibet nimirùm igno-

ignorantiæ & concupiſcentiæ expers, eò Dei contemplatio in illo fuit ſublimior.

CONCLUSIO 2. In beatis non eſt fides reſpectu eorum, quæ neceſſariam habent connexionem cum eſſentiâ divinâ: eſſe tamen poteſt circa illa, quæ contingentia ſunt & libera.

Probatur prima pars. Reſpectu eorum non eſt fides in beatis, quæ ab illis clarè & evidenter cognoſcuntur; neque enim, ut inferiùs dicetur, fides ſtare poteſt cum evidentiâ: ſed ea quæ connexionem habent neceſſariam cum eſſentiâ divinâ, clarè & evidenter à beatis cognoſcuntur: ſunt enim objectum intuitivæ viſionis: ergo non eſt fides in beatis, illorum reſpectu, quæ connexionem habent cum eſſentiâ divinâ.

Probatur altera pars. Tota ratio, cur fides eſſe non poſſit in beatis reſpectu eorum quæ cum eſſentiâ divinâ neceſſariam habent connexionem eſt, quia (ut dictum eſt) clarè & evidenter à beatis cognoſcantur; ac proindè ſtare non poſſint cum fide, quæ cognitio eſt eſſentialiter obſcura: Sed illa ratio non habet locum in iis quæ contingentia ſunt, Deo libera, & poſſibilia: ſi enim ea omnia evidenter & clarè cognoſcerentur à beatis, beati Deum comprehenderent; ſcilicet ea omnia clarè cognoſcerent, ad quæ divina omnipotentia ſe ſe poteſt extendere: ergo in beatis poteſt eſſe fides, eorum reſpectu, quæ non habent connexionem neceſſariam cum eſſentiâ divinâ.

Confirmatur. Fides eſt adhæſio rei propter auctoritatem Dei revelantis: atqui beati nonnullis rebus adhærere poſſunt propter authoritatem Dei revelantis; nempè Deus poteſt beatis plura revelare, futura v. g. libera, quæ tamen beati in eſſentiâ divinâ clarè non videant.

CONCL. 3. Nec in diabolis, nec in hominibus damnatis, eſt fides theologica: ſed reperitur in animabus, quæ igne purgatorio torquētur, nec nō in fidelibus, qui jacent in ſtatu peccati mortalis.

Pro-

Probatur prima pars. Ad fidem, prout est virtus theologica, requiritur pius actus voluntatis, quo præcipiatur intellectui, ut revelatis inhæreat, aut (ut Augustinus loquitur in epistolâ ad Sixtum) necesse est, ut voluntas revelatis consentiat, hoc est, ut ea approbet: atqui nec in diabolis, nec in cæteris damnatis pius ille actus reperitur; siquidem in eis locum non habet gratia, à quâ pius ille in Deum loquentem reverentialis actus oriatur. Hincque dicendum est cum Augustino in mox laudatâ ad Sixtum epistolâ, convictionem esse quidem in diabolis, sed tamen non esse fidem propriè dictam: *Ista quippè fides, est christianorum* (ait S. Doctor) *non dæmoniorum: nam & dæmones credunt & contremiscunt; sed numquid & diligunt? nam si non crederent, non dicerent: Tu es Sanctus Dei. Si autem diligerent, non dicerent: Quid nobis & tibi?*

Probatur altera conclusionis pars. In iis est fides, qui sperant beatitudinem æternam; neque enim potest esse spes sine fide: Sed animæ, quæ torquentur igne purgatorio, sperant æternam beatitudinem; licèt enim sint extra statum meriti, adhuc tamen sunt in viâ: ergo in eis est fides.

Probatur tertia pars. 1. Im impio qui in statu peccati mortalis versatur, potest esse spes de consequendâ remissione peccati, & comparandi suo tempore beatitudinem æternam: ergo & fides cùm sit cujuscumque virtutis radix & fundamentum; eo enim argumento Augustinus in epistolâ ad Sixtum utitur, ut probet fidem esse donum Dei: *Restat igitur* (inquit) *ut ipsam fidem, unde omnis justitia sumit initium, non humano, quo isti* (Pelagiani) *extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona, quæcumque sunt merita; sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis, cogitamus*. 2. Fides non amittitur, nisi per infidelitatem: atqui quodlibet peccatum mor-

mortale, non est peccatum infidelitatis: ergo, &c. Ita docet Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 15. ubi definitur, quocumque peccato mortali amitti quidem purificationis gratiam, sed non amitti fidem, nisi per speciale infidelitatis peccatum.

CAPUT VI.

De Proprietatibus Fidei.

Not. TRES recenseri possunt fidei proprietates: Certitudo nimirùm, Obscuritas, Necessitas. De iis igitur proximè sequentibus articulis est à nobis dicendum.

ARTICULUS I.

De Certitudine fidei.

Not. DUPLEX potest esse difficultas circa fidei certitudinem; Prima, ex parte Dei revelantis; Altera verò, ex parte hominis credentis. Nimirùm quæri potest 1. utrum Deus possit revelare falsum; 2. utrum homo fide divinâ possit credere, quod à parte rei non est verum.

CONCLUSIO I. Deus non potest revelare falsum.

Probatur. Si Deus revelaret falsum, id posset aut ex ignorantiâ, aut ex malitiâ: atqui ex neutro capite id potest; cum enim sit omniscius, ipse non potest falli; & cum sit infinitè sanctus, infinitè bonus, neminem fallere potest: ergo Deus non potest revelare falsum.

Objicies 1. Apud Ezechielem Deus dicitur decipere, & in errorem inducere Pseudoprophetas. 2. Prophetæ, qui unam cum Deo personam gerebant, multa prædixere, quæ tamen non evenerunt. 3. Christus usus est amphibologiis, & æqui-

æquivocationibus, quæ quidem mendacii rationem habent: ergo nihil obstat, quin Deus possit falsum revelare.

Resp. ad primum, Deum dici Pseudoprophetas decipere; 1. permissivè; 2. effectivè, nonnunquam scilicet impedit, ne res ab eis prædictæ contingant; 3. negativè, subtrahendo nimirum eis divinæ suæ sapientiæ lumen.

Resp. ad secundum, ea quæ à sanctis Prophetis prædicta fuerant, nonnunquam non evenisse. 1. quia supponebant conditiones, quæ non fuerunt impletæ: hujusmodi fuit Jonæ comminatio: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*: erat enim ex suppositione, quòd Ninivitæ non acturi essent pœnitentiam. 2. Prophetæ attendebant aliquando ad cursum ordinarium causarum secundarum: Sic Isaias prædicens mortem Ezechiæ regi, rationem habuit morbi, quo, nisi causæ secundæ per miraculum impedirentur, extinguendus erat. 3. Prophetiæ non semper fuerant prædestinatoriæ, sed plerumque comminatoriæ tantùm. Vide quæ de eo argumento diximus Tom. II. iis locis, ubi actum est de Dei scientiâ.

Resp. ad tertium, Christum nusquam usum fuisse æquivocatione. Argumenta quibus nonnulli contrarium probare conantur, solvimus Tom. V. iis locis, ubi Decalogum exposuimus.

Conclusio 2. Quod à parte rei non est verum, nõn potest credi fide divinâ.

Probatur 1. Id credi non potest fide divinâ, quod Deus revelare non potest; siquidem motivum fidei est sola divina revelatio: atqui (ut patet ex præcedenti conclusione) Deus non potest revelare falsum: ergo, &c.

Objicies 1. De fide est, Concilium Nicænum I. fuisse legitimum Concilium: & tamen (metaphysicè loquendo) non est impossibile, quòd Præsules ex quibus constabat, veri non fuerint

Epis-

Epiſcopi: Potuit enim fieri, ut defectu intentionis in miniſtro requiſitæ, aut defectu materiæ debitæ, vero baptiſmate initiati non fuerint; aut propter eaſdem rationes verâ ordinatione caruerint: ergo fides poteſt credere id, quod à parte rei falſum eſt.

Reſpondet Cardinalis Bellarminus negando de fide eſſe, quòd aliqua Concilia ſint legitima. Quòd enim (inquit) hoc vel illud ſit legitimum, ratio certò & evidenter judicat, ex eo quòd huic aut illi conveniant conditiones omnes quæ ad legitimum Concilium requiruntur. Et ſanè (ait laudatus Cardinalis) iis qui Conciliis coætanei fuerunt, evidens fuit, eos qui tanquam veri Epiſcopi habebantur, in unum legitimâ authoritate ex omnibus orbis chriſtiani partibus vocatos, in unum conveniſſe, & poſtea totam Eccleſiam unanimi conſenſu eas Synodos tanquam legitimas habuiſſe. Iis quoque qui poſtea vixerunt, idem evidens fuit eâ evidentiâ, quæ de facto aliquo haberi poteſt; ex eorum nimirum unanimi teſtimonio, qui Conciliis coætanei fuerunt.

Reſpondet iterum idem Cardinalis doctiſſimus libro 2. de Conciliorum authoritate cap. 9. ſatis eſſe evidentiam illam, ut intellectus veritates in illis Conciliis definitas credat divinâ fide. Nec id (inquit) mirum eſt: ad ſuavem quippè & ſapientiſſimam providentiam Chriſti in Eccleſiam ſpectat, ut impediat, ne falſa ſint, quæ illo evidentiæ genere nituntur.

Præterea (ut idem auctor ratiocinatur) quamvis (quod tamen fieri non poteſt, cum nuſquam Deus permiſſurus ſit, ut Eccleſia ſit ſine legitimis Paſtoribus) detur, quòd Epiſcopi qui ad Synodos generales convenerunt, aut defectu baptiſmatis, aut legitimæ ordinationis, veri non fuerint Epiſcopi: per eos tamen Deus verum definiret, cum (ut Tomo 1. demonſtratum eſt iis locis, ubi actum eſt de Eccleſiæ in definiendis fi-

dei & morum dogmatis authoritate) pollicitus sit infallibilitatem iis generalibus Synodis, quas evidenter & ex Ecclesiæ consensu constaret esse legitima generalia Concilia.

Objicies 2. Fides jubet, ut hæc aut illa Hostia adoretur: & tamen potest esse falsum, quòd validè consecrata fuerit, defectu nimirum aut intentionis requisitæ, vel defectu debitæ prolationis verborum, quæ ad consecrationem necessaria sunt, aut tandem defectu caracteris Sacerdotalis in ministro, qui palam gessit se tanquam verum Ecclesiæ Sacerdotem: ergo fides potest credere falsum.

Resp. neg. ant. seu nego, fidem jubere, ut hæc vel illa Hostia in particulari adoretur; id nimirum pertinet ad prudentiæ virtutem: insipiens enim esset, cui persuasum non esset, hanc vel illam Hostiam validè consecratam non fuisse à ministro publico, de cujus ordinatione, aut intentione, aut aliis ad consecrationem requisitis nullus est dubitandi locus. Hoc igitur unum (quod semper verum est) fides jubet, ut Hostia quæ debitè consecrata fuerit, adoretur; an verò hæc aut illa verè consecrata fuerit, prudentiæ judicio committitur.

Objicies 3. Judæus, qui paulò antè Salvatoris nativitatem credebat in Christum venturum, nato posteà Christo, eandem fidem retinere potuit. Sed in eo casu falsum credidit; neque enim tunc Christus erat venturus: ergo nonnunquam fides divina falsum credit.

Resp. neg. maj. Illi nimirum actui defuisset fidei objectum formale *quo*, seu divina revelatio: hoc est Judæus ille in eo casu non credidisset ex revelatione divinâ Christum esse venturum.

Ut autem solvantur argumenta, quibus responsum illud impugnari posset, observandum est cum Sylvio 1. fidem Judæorum habuisse pro objecto Christum prout venturum, quamdiu evi-

dens

dens fuit, nondum completas esse prophetias, quæ illius adventum prædixerant futurum. 2. Ubi fuit locus dubitandi, an impletæ forent hujusmodi prophetiæ, seu accidisse tempus quo, ex Prophetis, Messias nasciturus erat, fides Judæorum fuit in Christum simpliciter, abstrahendo scilicet ab hâc circumstantiâ, quòd jam vel natus, vel nasciturus fuisset.

ARTICULUS II.

De obscuritate Fidei.

Not. CERTUM est 1. fidem non esse obscuram, si per respectum ad motiva credibilitatis consideretur: illa nimirum motiva ita sunt evidentia, ut, Augustino teste, stultus sit, qui fidem non amplectatur. Certum est 2. fidem non esse obscuram ex parte revelationis: evidens nimirum est propter evidentia motiva credibilitatis, Deum articulus fidei revelasse: Sed difficultas est, an fides sit essentialiter obscura ex parte objecti materialis quod creditur: ita ut credi non possit, quod vel evidenter scitur vel videtur. Duæ sunt eâ de re theologorum sententiæ. Prima contendit, id quod videtur aut scitur, posse credi fide divinâ. Altera quæ est Thomistarum omnium, negat, fidem cum evidentiâ aut rationis, aut sensus simul stare posse. Cui nos ex iis opinionibus subscribamus, proximè sequenti conclusione declarabitur.

CONCLUSIO. Sententia quæ negat, id quod scitur, vel videtur, posse credi, probabilior est affirmativâ.

Probatur. Ea sententia est probabilior, quæ propiùs accedit ad mentem sanctorum Patrum: traditio enim non minùs, quàm Scriptura, est fidei & morum regula: atqui sententia quæ docet

credi non posse, quod scitur aut videtur, ad mentem sanctorum Patrum propiùs accedit, quàm quæ docet credi posse, quod scitur aut videtur: ergo est probabilior. Minor argumenti propositio variis momentis ostenditur.

1. Patres ex Apostolicâ hâc fidei definitione, *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, concluserunt, id quod creditur, non posse videri; & è contra quod videtur, non posse credi: sic enim loquitur Augustinus Tractatu 4. in Joannem: *Fides est credere quod non videtur*. Hæc iterum in illud Joannis 14. *Vado parare vobis locum*, scribit: *Eat ut videatur, lateat ut credatur*. Sic etiam Gregorius in Euangelia: *Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Hoc veraciter dicitur credi, quod non valet videri*. Unde sic arguitur: Illis persuasum fuit fidem stare non posse cum objecti evidentiâ qui docuerunt, ideò rem aliquam esse objectum fidei, quòd non sciatur; quòd non appareat; quòd non videatur: & è contra rem aliquam nec sciri, nec apparere, nec videri, quòd credatur: atqui (ut ex laudatis textibus patet) id docuerunt Patres: ergo persuasum illis fuit fidem stare non posse cum evidentiâ, aut apparentiâ objecti.

Respondent adversarii, laudatos ex Patribus textus intelligi debere de objecto, seu de re consideratâ secundùm unum & idem medium, non autem secundùm diversa: hoc est, Patres docuisse, rem quæ scitur, credi non posse per idem medium quo scitur, credi verò posse per aliud medium, nempè per revelationem.

Sed vana est illa responsio. Nam 1. Patres absolutè & simpliciter, sine ullâ distinctione, affirmant, id quod videtur, non posse credi. 2. Iidem Patres, si valeret adversariorum solutio, pueriliter locuti fuissent: hunc enim sensum efficerent illorum sententiæ, *Id quod videtur, non cre-*

creditur, quatenus videtur; nec videtur, quatenus creditur.

II. Iidem Patres docuerunt, laudem fidei in eo positam esse, quòd credatur id quod non videtur: *Hæc laus fidei* (inquit Augustinus Tractatu 19. in Joannem) *si quod creditur, quod non videtur, secundùm illam Domini sententiam, quando discipulum arguit, dicens: Quia vidisti me, Thoma, credidisti: Beati qui non viderunt, & credunt.* Ex iis autem verbis sic argumentum conficitur: Fides stare non potest cum eo, cum quo non stat fidei laus: atqui, ex Augustino, fidei laus non stat cum objecti evidentiâ, aut rationis aut cognitionis per sensus: ergo nec ipsa fides.

Confirmatur ex eo quòd idem Augustinus doceat, fidei difficultatem tolli per evidentiam, aut visionem objecti; hoc est, docet, intellectum facilè adhærere veritati, quam evidenter cognoscit: at idem S. Doctor in eâ difficultate reponit fidei laudem: *Nam* (inquit) *quid magnum est, si id creditur, quod videtur?*

III. Iidem sancti Patres docuerunt, quòd cum aliquis in Scripturâ videre simul & credere dicitur, id non de uno, sed de diversis objectis, intelligendum sit. Hæc nimirùm de Thomâ Apostolo habet Augustinus Tractatu 79. in Joannem: *Non hoc credidit, quod vidit; sed aliud vidit, aliud credidit: Vidit enim hominem, credidit Deum.*

IV. Iidem Patres docuerunt, fidem ideò in cœlis superstitem non fore, quòd beati clarè videant id, quod viatores credunt. Id verò concluserunt ex his verbis Apostoli primæ ad Corinth. 13. *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* At corrueret illud argumentum, si evidentia, si visio objecti, ex quocumque medio procedat, non impediret fidem: Scilicet Beati huic veritati, *Deus est trinus in personis,* in adversariorum systemate, adhærerent

propter authoritatem Dei revelantis, & propter ejusdem veritatis evidentem cognitionem: Nihil enim potest afferri, quod impediat, ne eidem veritati, *Deus est Trinus in personis*, dent consensum propter authoritatem Dei revelantis; ac proinde evidentia ejusdem veritatis, *Deus est Trinus in personis*, fidem de eâdem veritate non impediret; quod tamen (ut patet ex laudato Patrum principio) falsissimum est.

Objicies 1. Fides circa idem objectum stare potest cum eo quod non impedit assensum propter authoritatem Dei revelantis; fides enim posita est in illo assensu: atqui evidentia objecti non impedit assensum propter authoritatem Dei revelantis; siquidem illud non impedit assensum propter authoritatem Dei revelantis, quod à divinâ revelatione non tollit virtutem movendi intellectum ad assensum: atqui, &c. ergo: &c.

Resp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. dist. min. Evidentia objecti, à divinâ revelatione non tollit virtutem, quæ per accidens ad actum non reducatur, conc. min. quæ ad actum reducatur, neg. min. Equidem divina revelatio habet semper virtutem quæ illi per se convenit, sed per accidens; ratione nimirum evidentiæ objecti, virtus illa ad actum non reducitur. Ratio est, quia ea est intellectus natura, quòd ita ab objecti evidentia moveatur, ut cum ad eam evidentiam attendit, impossibile sit, ut ipsum sibi clarè præsens non habeat; & consequenter fieri non potest, ut per medium obscurum sibi illud repræsentet, quod tamen ad fidem requiritur. Sic fieri non potest, ut propter testimonium hominum, quantumcumque homines illi supponantur sapientes, assentiamur huic propositioni, *Sol lucet*, cum eum lucentem videmus, quamvis illud testimonium, ex se, si aliunde non adesset evidentia, satis sit, ut mentem ad assensum determinet.

Obji-

Objicies 2. Illud credi poteſt, quod in Symbolo omnibus credendum proponitur: atqui articulus aliquis in Symbolo credendus proponitur omnibus, iis etiam quibus eſt evidens; nempè Dei exiſtentia Philoſophis, qui eam per demonſtrationem noverunt, in Symbolo credenda proponitur: ergo, &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Exiſtentia Dei ut authoris gratiæ omnibus in Symbolo credenda proponitur, conc. ant. Exiſtentia Dei ut authoris naturæ, neg. ant. Ratio eſt, quia id tantùm omnibus credendum in Symbolo proponitur, quod ad juſtificationem præparat: at cognitio exiſtentiæ Dei ut authoris naturæ, omnes ad juſtificationem non præparat, eos nimirum qui naturæ viribus per demoſtrationem illam cognoſcunt: ergo exiſtentia Dei, non prout eſt author naturæ, ſed tantùm prout eſt author gratiæ, omnibus credenda proponitur, iis nimirùm qui eam noverunt per demonſtrationem: unde meritò S. Thomas 1. parte docet, eorum ſaltem hominum reſpectu, exiſtentiam Dei non eſſe articulum fidei, ſed tantùm aliquid quod ſit præambulum ad fidem. Inde etiam concludendum eſt, hæc Apoſtoli verba: *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt*, intelligi debere de Deo ut authore gratiæ; aut ſaltem ſi intelligantur de Deo authore naturæ, locum habere in eis tantùm, quibus per demonſtrationem non eſt evidens exiſtentia Dei prout eſt author naturæ.

Objicies 3. Homo qui ex indocto fit doctus, ſeu homo qui ex non cognoſcente evidenter exiſtentiam Dei, fit per demonſtrationem evidenter illam cognoſcens, non amittit fidem quam priùs habebat de cognitione Dei ut authoris naturæ: atqui, ſi vera ſit opinio quæ docet, fidem non ſtare ſimul cum objecti alicujus evidentiâ, homo qui ex indocto fit doctus, fidem amitteret, quam priùs habebat; ergo fides ſtat ſimul cum evidentiâ

tia alicujus objecti. Probatur maj. Si homo qui ex indocto fit doctus, fidem amitteret, per suam scientiam, per evidentiam, quam ratione comparavit, deterioris fieret conditionis; is enim deterioris est conditionis, qui non credit: ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. maj. Ad 2. neg. ant. seu nego, hominem illum fieri deterioris conditionis, quàm esset antea. Nam 1. non fieret deterioris conditionis quoad meritum: scilicet idem meritum haberet, ac si crederet articulum, quem aliunde evidenter cognoscit: quippè qui (ut supponitur) paratus esset ad illum credendum, si ex parte subjecti non obstaret evidentia. 2. Non foret etiam deterioris conditionis quoad certitudinem: sciret enim aliunde, articulum illum esse revelatum, quamvis per accidens, ob evidentiam nimirum objecti, articulo illi propter authoritatem revelantis non assentiretur. 3. Non foret quoque deterioris conditionis ratione modi attingendi objectum: tum quia evidens cognitio in se perfectior est obscurâ; tum etiam quia ad infidelitatem non provocaretur ex difficultatibus quæ passim occurrunt in objecto, quod per solam fidem cognoscitur.

Objicies 4. Fides, ex sanctis Patribus, est lux quædam divina & supernaturalis: evidentia est quoque lux quædam, licèt ordinis sit naturalis: atqui duo lumina simul stare possunt in eodem subjecto; imò unum perficit aliud: ergo fides & evidentia in eodem hominis intellectu stare possunt circa unum & idem objectum.

Resp. neg. primam partem majoris propositionis, seu nego, fidem esse lucem: posita est enim fides in cæco assensu intellectus, prudenter ex motivis credibilitatis imperato à voluntate. Dicitur tamen lux à Patribus, non quidem formaliter & in se, sed tantùm præsuppositivè, in quantùm scilicet ex motivis evidentibus credibilitatis præsupponit tum cognitionem divinæ revela-

revela-

velationis, tum certum ac evidens hoc judicium, *Adhærendum est rebus à Deo revelatis*.

Illa autem duo, hoc est, tum cognitio divinæ revelationis, tum practicum illud judicium, *Adhærendum est rebus à Deo revelatis*, remanent cum demonstratione, licèt per accidens non remaneat assensus propter authoritatem Dei revelantis, eò quòd nimirùm assensus ille per objecti evidentiam impediatur.

ARTICULUS III.

De necessitate Fidei.

Not. FIDEI necessitas potest considerari, vel secundùm ejus actum internum, seu prout dicit assensum, quem ratio præbet alicui veritati præcisè propter authoritatem Dei revelantis: vel secundùm actum externum, sive externam fidei professionem, quæ ore aut opere, aut exteriori aliquo, quodcumque sit, signo fieri potest. Utriusque illius actûs necessitas seorsim subsequentibus paragraphis exponenda est.

§. I.

De necessitate interioris actus fidei.

Not. Hic quæremus 1. Utrum actus interior fidei sit necessarius: 2. Quodnam debeat esse illius objectum: 3. Quibus temporibus per se obliget divinum fidei præceptum.

CONCLUSIO I. Actus internus fidei fuit semper, & est modò, adultis omnibus ad salutem necessarius necessitate medii.

Probatur 1. Illud ad salutem fuit semper, & est modò adultis omnibus necessarium necessitate medii, sine quo impossibile fuit adultis placere Deo: nemo nimirum, nisi Deo placeat, salu-

tem comparare potest: atqui sine actu fidei nullus adultus unquam potuit Deo placere, aut potest placere modò; dicit enim Apostolus ad Hebræos 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*. Apostolum verò loqui non de habitu solùm, sed etiam de actu fidei, ostenditur ex eo, quòd loquatur 1. de fide divinitùs hominibus præceptâ: atqui (ut in tractatu de Legibus observatum est) præcepta non dantur de habitibus virtutum, sed de illarum actibus: ergo Apostolus loquitur, non de habitu fidei, sed de illius actu. Non loquitur 2. de fide latè sumptâ, seu de cognitione Dei creatoris & provisoris generalis, quæ per rationem comparata fuerit: siquidem loquitur de fide quæ ad justificationem concurrat, & per quam Sancti veteris legis, quorum encomium Apostolus eò loci celebrat, justitiam consecuti sunt.

Probatur 2. Illud ad salutem necessarium fuit semper necessitate medii, quod est necessaria ad justificationem dispositio: atqui actus internus fidei in adultis necessaria est ad justificationem dispositio; nam 1. à Concilio Tridentino recensetur tanquam præparatio necessaria necessitate medii ad justitiam: *Disponuntur autem* (inquit sess. 6. cap. 6.) *ad justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum, credentes quæ divinitus revelata & promissa sunt*. Vox illa, *moventur*, actum significat: ergo Concilium Tridentinum docuit, actum fidei necessarium esse ad justificationem necessitate medii. Vide quæ de eo argumento fusè tradidimus Tomo IV. ad calcem nostri Tractatus de Incarnatione, ubi ostendimus, fidem actu, non autem in voto tantum implicito habitam, ad justificationem requiri.

CONCLUSIO 2. Multiplex est objectum fidei, quæ quovis tempore, & hoc etiam, necessaria est necessitate medii ad salutem.

Pro-

Probatur enumeratione. 1. Quovis tempore necessariam fuisse fidem explicitam in Deum, ut remuneratorem supernaturalem, ostenditur 1. ex Apostolo, qui ad Hebræos XI. sic loquitur: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Vox hæc, *Oportet*, absolutam necessitatem designat; hæc alia, *Credere*, actum supernaturalem; & istæ, *Inquirentibus se*, significant quærentes ex motu gratiæ; ac proindè istæ aliæ, *Remunerator sit*, de remuneratore supernaturali intelliguntur. Ostenditur 2. ex eo quòd ad salutem requiratur fides, quæ spem excitet: atqui spes non excitatur, nisi credatur in Deum remuneratorem, cùm remuneratio sit (ut dicetur inferiùs) objectum formale spei. Vide contrariæ opinionis censuram hujusce quæstionis capite VI.

II. Ante Euangelium necessaria fuit, implicita saltem, fides in Christum: siquidem, *Non est* (ait Petrus Actorum 4.) *in aliquo alio salus: neque est enim aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos salvos fieri*: quæ quidem sententia de omni prorsùs statu intelligitur; unde Apostolus asserit, etiam tempore Legis, neminem nisi per fidem in Christum justitiam consecutum fuisse: *Non justificatur* (inquit) *homo ex operibus Legis, nisi per fidem Iesu Christi*: Asseritur pariter in epistolâ ad Hebræos, cap. XI. homines qui ante legem vixerunt, non aliâ viâ, quàm per eam fidem, justificatos fuisse.

III. Post promulgatum Euangelium necessaria est ad salutem explicita in Christum fides. Nam 1. Christus ipse Joannis tertio sic loquitur: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam..... Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est; quia non credit in nomine unigeniti filii Dei*: hoc est, etiamsi cætera adessent, ex eo præcisè jam judicatus

catus est, seu, salutem non est consecuturus, quia non credit in nomine unigeniti filii Dei, id est, præcisè quia deest fides in Christum, & quidem explicita, cùm Christi sententia ferat expressè, *In nomine unigeniti filii Dei*. Idque confirmatur ex aliâ hâc Christi sententiâ Joannis 7. *Hæc est vita æterna*, hoc est, habetur vita æterna, *ut cognoscant Te solum Deum verum, & quem misisti, Iesum Christum*; quo in loco Christus eandem fidem in seipsum ad salutem requirit, quàm in Deum: atqui fides explicita in Deum necessaria est necessitate medii: ergo & in Christum, post Euangelii promulgationem.

IV. Necessaria est post Euangelii promulgationem fides explicita in Trinitatem; tum quia baptismus, quo quis fit membrum Christi, datur in expressam & distinctam invocationem trium Personarum SS. Trinitatis: *Docete omnes gentes* (inquit Christus ipse in Euangelio) *baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: tum etiam quia explicitè credi non potest in Christum, quin etiam (ut ratiocinatur Sanctus Thomas 2.2. quæst. art.3.) credatur explicitè in Trinitatem; siquidem in mysterio Incarnationis hoc continetur, quòd Filius Dei carnem assumpserit, & per gratiam Spiritus sancti mundum renovaturus sit, & quòd de Spiritu sancto conceptus fuerit.

Addendum est, quòd quamvis opinio Suaris & aliquorum aliorum asserentium, fidem explicitam in Christum, etiam post Euangelii promulgationem, necessariam non esse necessitate medii ad salutem, non sit *expressè* damnata ab Ecclesiâ: tamen in praxi nequaquam ei sit adhærendum; probabilitas enim, quantacumque supponatur, non supplet iis quæ necessitate medii necessaria sunt ad justificationem.

CONCLUSIO 3. Actus internus fidei adultis necessarius est necessitate præcepti.

Probatur. Primò, quæ ex ordinatione divinâ ne-

necessaria sunt necessitate medii ad justificationem, sunt etiam necessaria necessitate præcepti divini: cùm enim Deus imperet, ut acquiratur justificatio, imperat quoque media quæ ad illam absolutè requiruntur: nempè qui vult finem, censetur quoque velle media, quæ ad illum comparandum sunt simpliciter & absolutè necessaria. 2. Christus expressè fidem imperat: *Creditis in Deum, & in me credite*: atqui fides à Christo præcepta, non est habitualis, cùm (ut jam superiùs observatum est) præcepta non dentur de habitibus virtutum; neque enim à nobis pendent, cùm habitus à Deo infundantur, sed tantùm de illorum actibus.

Quæres 1. quænam credi debeant vi præcepti quod fidem imperat.

Resp. credi debere explicitè 1. ea omnia quæ necessaria sunt necessitate medii: 2. Articulos qui in Symbolo continentur, saltem quoad illorum substantiam: siquidem ad illos articulos præcipua fidei capita reducuntur: 3. Decalogi præcepta, si tamen ratione naturali evidenter non cognoscantur: id enim explicitè credi debet quod homo jure naturali & divino observare tenetur: 4. Sacramenta quæ ad salutem necessaria sunt necessitate medii, nec non illa quæ quis recipit: siquidem ad illorum receptionem parare se ipsum non potest, nisi noverit, quid sint, & quid contineant.

Quæres 2. quibus temporibus obliget divinum fidei præceptum.

Resp. 1. præceptum illud *per se*, hoc est vi præcepti specialis, nonnunquam obligare ad eliciendos fidei actus; quia præceptum de eliciendis actibus fidei, est præceptum speciale, hoc est, præceptum ab aliis distinctum: illius enim tanquam præcepti ab aliis distincti Scriptura non semel meminit: *Creditis in Deum, & in me credite*.

Resp. 2. illud præceptum *per se* obligare sæpiùs in

in vita: tum quia non pro aliquibus vicibus tantùm à Deo sancitum sit: tum etiam quia (ut ait Scriptura) *justus* ex fide, hoc est, ex actibus fidei, *vivit*, seu vita justi per actus fidei nutritur & conservatur; ergo quemadmodum præceptum naturale de vitâ obligat ad sumendum sæpiùs cibum: ita etiam & divinum præceptum fidei obligat ad sæpiùs eliciendos actus fidei. Deindè jubemur præcepto divino Deum sæpiùs in vitâ colere: at Deus sine actu fidei non colitur, nimirùm (ut jam superiùs observatum est) sine actu fidei impossibile est placere Deo, seu, eum debito cultu colere; unde meritò ab Innocentio XI. proscripta est hæc propositio: *Sufficit mysteria fidei semel credidisse*.

Resp. 3. tempora quibus urget speciale fidei præceptum, esse 1. respectu infidelium & hæreticorum, cùm sufficienter eis Euangelium, & fides catholica proponuntur: 2. respectu fidelium, in periculo mortis, quia tunc quisque tenetur omnem quam potest adhibere curam, ut suæ saluti certò consulat: 3. cùm occurrunt festa anni præcipua, ut sunt Christi Nativitas, Resurrectio, Pentecostes: ideò enim instituta sunt illa festa, inter quæ etiam Dominica dies (quæ apud Gentiles dicebatur *Dies Solis*) ut in specie determinarentur tempora, quibus specialiter danda est opera virtutum exercitio, inter quas priorem, licèt non præcipuum, locum tenet fides.

Resp. 4. præceptum de eliciendis actibus fidei, per accidens obligare 1. quoties quis Sacramenta recipit, & præsertim Eucharistiam; tenetur enim qui ad illud Sacramentum accedit spiritualiter manducare corpus Christi: unde ex antiquissimâ Ecclesiæ consuetudine, Sacerdoti illud porrigenti & dicenti: *Corpus Christi*, fideles respondere tenebantur: *Amen*: id est, *Verum est, ita credo*. Obligat 2. quoties gravis contra fidem urget tentatio: actus enim virtu-

tum medicamenta sunt, ut actus vitiorum contrariorum impediantur.

CONCLUSIO 4. Jure Ecclesiasticos fideles tenentur scire memoriter Symbolum, Orationem Dominicam, & Decalogum.

Probatur. *Primò*, Ecclesia quovis tempore expetiit, ut Symbolum & Oratio Dominica ab adultis memoriter redderentur, antequam admitterentur ad baptismum, injunxitque susceptoribus, ut illud docerent eos, quos de sacro fonte levassent: hæc nimirùm habentur canone *Vos* ante Dist. IV. *De consecratione*, qui quidem Canon ex Augustino depromptus est: *Vos ante omnia symbolum, & orationem Dominicam, & vos ipsi tenete, & illis quos suscepistis de sacro fonte ostendite*. Legendus est de eodem argumento Sermo ejusdem Augustini de Symbolo ad Cathecumenos.

Secundò, Eadem praxis colligitur ex Leone Magno: sic enim loquitur Epistolâ 27. Editionis Quenellii Nostri, cap. 4. *Non enim de portiuncula aliqua fidei nostræ, quæ unius lucidè declarata sit, quæritur. Sed hoc stultissima resultatio audet incessere, quod Dominus noster in Ecclesia neminem sexus utriusque voluit ignorare: siquidem ipsa Catholici symboli brevis & perfecta confessio tam instructa sit munitione cœlesti, ut omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari*. Legendus est quoque eâ de re S. Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 5.

Tertiò, Sanctus Carolus in Concilio V. Mediolanensi prohibet Confessariis, ne pœnitentes absolvant, antequam Orationem Dominicam, Symbolum, & Decalogum recitantes audierint. Vide quæ harum Institutionum diximus Tom. VII. iis locis, ubi dictum est de absolutione impendendâ aut differendâ iis qui capita, de quibus agitur, ignoraverint.

Quartò, Theologi non ultimi nominis nostram conclusionem expressis verbis tradunt: sic

sic enim in laudatam ex S. Thomâ quæstionem Sylvius loquitur : *Qui ex contemptu, vel supina negligentia nesciret symbolum, difficulter à mortali excusaretur, propter Ecclesiæ præceptum & consuetudinem.*

Illi autem præcepto non fit satis ab iis, qui memoriter quidem tenent omnia capita quæ in Symbolo, Oratione Dominicâ, & Decalogo continentur; sed idiomate ignoto sibi. Hujusmodi sunt rustici, qui ea latinè tantùm didicerunt: habent enim (ait Decoq; non ultimus è theologis) scientiam verborum, non autem mysteriorum cognitionem.

§. II.

De necessitate exterioris actus fidei.

Not. 1. Extare præceptum fidem exteriùs confitendi, probant hæc Apostoli verba ad Romanos, cap. 10. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Probant & hæc Augustini verba in libro *de fide & symbolo*, cap. 1. *Fides officium à nobis exigit & cordis & linguæ.*

Not. 2. Omne præceptum affirmativum, ut est illud quo jubemur fidem exteriùs confiteri, certis temporibus obligat; ac prætereà prohibet ne quid unquam per commissionem contra illud præceptum operemur: necesse est igitur, ut hìc expendamus 1. quibus temporibus obliget divinum præceptum, quo jubemur fidem exteriùs confiteri; 2. quid prohibeat nobis.

CONCLUSIO I. Præceptum confitendi exteriùs fidem, obligat, quando per illius omissionem honor Deo debitus, vel charitas proximo impendenda subtrahuntur.

Probatur authoritate Sancti Thomæ, qui 2. 2. quæst. 3. art. 2. sic loquitur: *Confiteri fidem non semper, neque in quolibet loco, est de necessitate salutis*

(nec

(nec mirum; præcepta enim affirmativa non obligant pro femper) *fed in aliquo tempore, quando fcilicet per omiffionem hujus confeffionis fubtraheretur honor debitus Deo, aut etiam utilitas proximis impendenda.*

Nec immeritò fic ratiocinatur S. Thomas: fiquidem omiffio confeffionis in primo cafu vergeret in fummum Dei contemptum, quem ipfa ratio naturalis vetat, cùm Deum toto corde diligere & colere teneamur: in altero autem cafu infringeretur præceptum, quo jubemur proximum ficut nos ipfos diligere.

Quæres 1. quibus in cafibus, per omiffionem confeffionis, honor Deo debitus fubtrahi cenfeatur.

Refp. 1. Id contingere, cùm quis publicâ authoritate interrogatus de fide, filet. Scilicet qui in eo cafu filet, erubefcit Euangelium, meretur-que pœnam, quam hifce verbis Chriftus filentibus comminatur Lucæ 9. *Qui me erubuerit, & meos fermones, hunc filius hominis erubefcet, cùm venerit in majeftate fua, & fanctorum Angelorum.*

Nomine verò publicæ poteftatis cenfetur quis interrogari, cùm interrogatur ab eo qui eft in Poteftate publicâ conftitutus, five privatim id fiat, five publicè, five qui interrogat, tyrannus fit, an legitimus princeps, aut fit judex proprius ejus qui interrogatur, aut alienus: unde meritò inter peftiferas Moralis difciplinæ propofitiones hanc anno 1679. damnavit Innocentius Papa XI. *Si à poteftate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriofum confulo. Tacere, ut peccaminofum per fe, non damno.* Eam quoque propofitionem fpeciali cenfurâ notavit Clerus Gallicanus, ut capite proximè fequenti dicetur.

Refp. 2. Honorem Deo debitum fubtrahi, cùm fidelis non contradicit Gentili, aut hæretico fidem palam irridenti; modò tamen non judi-

cetur, contradictionem impiis fore] occasionem blasphemiis iterùm lacescendi fidem. Eâ de causâ christiani non tenebantur antiquitùs; nec modò apud Indos, Gentiles diis immolantes; aut apud Batavos, hæreticos suæ sectæ ritibus incumbentes, palam arguere tenentur.

Quæres 2. quinam sint casus, in quibus omissâ fidei professione, obsequium proximo impendendùm subtrahi censetur.

Resp. contingere, 1. cùm prudenter judicatur proximum, qui alioquin in fide vacillat, apertâ fidei confessione confirmatum iri: eo nimirùm in casu locum habet illa Scripturæ sententia: *Debemus pro fratribus animas ponere*: unde de S. Sebastiano dicitur, quòd suis monitis & cohortationibus Confessores, qui fidei causâ carceribus detinebantur, aut mox ultimo supplicio afficiendi erant, etiam cum propriæ vitæ periculo sæpiùs munierit; ob idque ad Diocletianum delatus, capitali sententiâ damnatus est. 2. Urget idem casus, cùm adest certitudo moralis, aut etiam cùm adest dubium prudens, quòd hæreticus, vel infidelis religioni catholicæ daturus sit nomen: ordo nimirùm charitatis postulat, ut proximi salutem æternam propriæ nostræ saluti temporali præferamus. 3. Idem casus licèt omnes fideles urgeat, urget tamen strictiùs Ecclesiæ Ministros & Pastores: ii enim non solùm charitatis vinculo, sed etiam debito justitiæ, fratrum suorum & ovium Christi sanguine redemptorum saluti, cum propriæ vitæ detrimento consulere tenentur; juxta illud Christi in Euangelio: *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*.

Concusio 2. Nullo in casu licitum est fidem exteriùs negare.

Probatur 1. authoritate Christi, cujus hæc sunt verba, Matthæi c. 10. *Qui autem negaverit me coram hominibus* (licèt fidem corde retineat) *negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est*.

2. Idem

2. Idem ostenditur exemplo fidelium, qui prioribus sæculis, dum persecutio sæviret, mori maluerunt, quàm vel minimo exteriore signo testari, se à Christi fide discedere. Unde est illud Tertulliani, Apologetici cap. XI. *Itaque nec in illo ex forma malorum judicandorum, agitis erga nos, quod cæteris negantibus adhibetis tormenta ad confitendum, solis christianis ad negandum, cùm si malum esset, nos quidem negaremus, vos verò confiteri tormentis compelleretis*. Et paulò post sic prosequitur: *Ideò torquemur confitentes, & punimur perseverantes, & absolvimur negantes, quia nominis prælium est*.

3. Tantum facinus antiquis Patribus visa est fidei negatio, etiam quâ vita temporalis redimeretur, ut plures Ecclesiæ in idololatriam lapsis absolutionem sacramentalem etiam pœnitentibus, in extremâ vitæ periodo negaverint, ut fusè in commentario nostro historico de Sacramentis ostendimus. Ubi verò Apostatis indulta est pax, concessa non est, nisi exanthlatis per plures annos, & nonnunquam per totam vitam, gravissimis pœnitentiæ laboribus. Vide Cyprianum in libro de lapsis: vide etiam Concilii Nicæni primi canones: vide quoque sancitam Eliberitanis canonibus disciplinam.

Conclusio 3. Nullo in casu licitum est falsam simulare religionem.

Probatur 1. verbis & exemplo *Eleazaris senis*, qui rogatus ab amicis, ut simularet se manducasse de Sacrificii carnibus, secundùm Antiochi Regis mandatum, sic libro 2. Machab. cap. 6. respondit: *Non enim ætati nostræ dignum est fingere; ut multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem decipiantur: & per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam*.

Pro-

Probatur 2. ex Ecclesiæ decretis. *Primò* Helceitæ hæretici, altero Ecclesiæ sæculo, ab Ecclesiâ catholicâ damnati sunt, quòd inter alios errores, simulationem Religionis licitam esse contenderent, dummodò fides in corde integra servaretur.

2. Damnati sunt Priscillianistæ quarto sæculo, quòd vellent licitum esse mendaciis & perjuriis uti, etiam in religionis causâ.

3. Altero & tertio sæculo Ecclesia gravissimis pœnis animadvertit in *Libellaticos*, eos scilicet Christianos, qui à Magistratibus numeratâ pecuniâ emerant libellos, quibus constaret eos obtemperasse impiis Imperatorum Edictis, quamvis reverà non obtemperassent. De hujusmodi Libellaticis legi possunt Tertullianus in Apologetico, cap. 27. & Sanctus Cyprianus in tractatu *De Lapsis*.

4. Sedes Apostolica anno 1643. proscripsit praxim quorumdam apud Sinas Missionariorum, qui contendebant, licere Christianis adorationem externam Idolis exhibere, modò adorantis intentio dirigeretur ad verum Deum depictum in imagine, quæ vel sub adorantis vestibus, vel in altari propè Idolum latitaret.

5. Ille qui religionem falsam simulat, facto ipso negat Christum: ac prætereà reus fit gravissimi in causâ gravissimâ mendacii. Unde patet simulationem illam non licere, etiam in casu, quo, defectu testium, nihil omninò ad proximi subversionem & scandalum esset collatura.

Objicies 1. Eliseus (ut habetur lib. 4. Regum, cap. 5.) Naaman principi militiæ Regis Syriæ concessit, ut, Rege adorante in templo Remmon, & ipse cum eo adoraret: ubi enim Naaman leprâ ab Eliseo sanatus, hæc ab eo petiisset: *Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, ut adoret: & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo*

in

in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re: Ubi (inquam) id petiisset, hocce ab Eliseo responsum audiit: *Qui dixit ei: Vade in pace:* quasi dixisset, Id licitum est, non peccabis cùm id egeris. Atqui Naaman in eo casu falsam religionem simulabat: verum scilicet Deum colebat extra templum Remmon; id enim Eliseo conceptis terminis pollicitus fuerat: *Dixitque Naaman* (ait Scriptura) *Vt vis; sed obsecro concede mihi servo tuo, ut tollat onus duorum burdonum de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam diis alienis, nisi Domino:* Ergo licet in aliquo casu (ut quis nimirum suæ fortunæ, & à fortiori, suæ vitæ consulat) falsam religionem simulare.

Resp. conc. maj. neg. min. Ratio est, quia Adorationis nomen eò loci sumitur latè, pro nudâ nimirùm incurvatione corporis, non autem strictè, seu pro religionis actu: siquidem & ipsimet Naaman, & omnibus Syris qui aderant, persuasum erat, incurvationem illam corporis famulatum esse politicum & civile, quod ex officio politicæ suæ dignitati annexo exhibebat Regi non in templo solùm, sed etiam extra templum in omnibus locis, in quibus princeps res etiam merè civiles & politicas palam & solemniter pertractabat. Notum erat pariter omnibus Naaman Judæorum religionem palam profiteri; ac proindè nec ipse Deo Remmon cultum aliquem exhibebat, nec exhiberi à Syris censebatur.

Objicies 2. Ex Actis constat, Apostolos cum Judæis ad fidem conversis observasse Legalia, quæ tamen non servabant degentes cum Gentibus ad fidem conversis: atqui praxis illa non aliud erat, quàm simulatio falsæ religionis, Judaicæ nimirùm, quæ per Christi mortem quoad omnia præcepta ceremonialia penitùs abrogata fuerat.

Resp. conc. maj. neg. min. Ratio est, quia Lega-

Legalium observatio, priore saltem Ecclesiæ Christianæ sæculo, res erat, quæ ad meram disciplinam pertineret. Eis liberè, & absque salutis necessitate, subjiciebant sese Judæi, qui dabant nomen religioni christianæ; non verò Gentiles qui fidem amplexi fuerant. Mirum igitur non est, quòd Apostoli cùm Judæis agentes legalia servaverint; agentes verò cum Gentilibus, ab eis omninò temperaverint. Convenit scilicet, ut quis suam agendi rationem exigat ad locorum leges & consuetudines, quæ ad meram disciplinam spectant, quæque nihil habent, quod juri divino aut naturali repugnet.

Quæres 1. an apud infideles agentibus uti liceat rebus, signis, vestibus quæ ab iis infidelibus usurpantur.

Resp. cùm distinctione. 1. Non licet, si illæ vestes, illa signa, sint Religionis, non autem Nationis tantùm insignia. Ratio est, quia, ex suppositione quòd res illæ sive ex lege, sive ex consuetudine habeantur tanquam Religionis signa; qui iis utitur, censetur eam religionem profiteri, cujus sunt insignia. 2. Econtrà licitum est infidelium tum rebus, tum signis, tum vestibus uti, si nationis tantùm, non autem religionis sint distinctiva. Petitum est duplex illud responsum ex Tertulliano, qui in libro de Idololatriâ cap. 18. observat, Joseph apud Ægyptios, & Danielem apud Babylonios, civilis dignitatis sibi concessæ, non autem impiæ, aut Ægyptiorum, aut Babyloniorum superstitionis, insignibus usos fuisse: Ex eo tum Joseph, tum Danielis exemplo, hanc idem Tertullianus infert conclusionem: *Sic penes nos quoque, fideli, si necesse fuerit, poterit & puerilis prætexta concedi, & puerilis stola; nativitatis insignia, non potestatis; generis, non honoris; ordinis, non superstitionis.*

Quæres 2. utrum liceat libros hæreticorum legere.

Resp. non licere, nisi priùs obtenta fuerit legiti-

gitima dispensatio: Eorum scilicèt librorum lectione fideles Canonibus interdicuntur. 2. Ii etiam quibus concessa est dispensatio, etiamsi docti fuerint, tenentur ab eâ lectione temperare ubi proprio experimento probaverint, lectionem illam occasioni esse gravibus contra fidem tentationibus; *qui enim amat periculum* (Scripturâ teste) *peribit in illo.*

Quæres 3. an fidem negare censeatur, qui fugit, ut declinet persecutionem.

Resp. negativè contra Montanistas, quibus Tertullianus in libro *De fuga in persecutione* subscripsit. Ratio est 1. quia constat ex Euangelio Christum fugisse sæpiùs, ut Judæorum insidias declinaret: eo autem Christi exemplo tuetur se Athanasius in suâ adversùs Arianos Apologiâ. Idem pariter exemplum usurpat Pontius Diaconus, ut S. Cyprianum, quem specialiter impetebat persecutio, tueatur. 2. Qui sæviente persecutione non fugiunt, cum id possunt, sæpè gravi se tentationi exponunt, ac proindè tanquam præsumptionis rei à S. Patribus jure ac meritò damnantur. 3. Possunt etiam fugere ipsi Pastores, cum non plebem, sed ipsos specialiter impetit persecutio: modò tamen supersint alii ministri, qui gregis per Dei verbum, & Sacramentorum dispensationem saluti consulere possint: si enim non supersint ministri, quotquot ad curam gregis necessarii sunt; nec ipsos pastores quos specialiter impetit persecutio, fugere licet. Vide de eo argumento Augustinum in Epistolâ 118. Veteris Editionis, quæ est ad Honoratum: De usibus qui idololatriam redolent, vide Tertulianum in Libro de Idolatriâ: eo nimirùm in libro innumeros propemodum casus speciales recenset, in quibus fideles impiarum superstitionum reos se constituunt.

CAPUT VII.

Quæ sit Cleri Gallicani doctrina de fidei virtute.

Not. CLERI Gallicani de fidei virtute doctrinam haurimus ex ejusdem Cleri Gallicani Comitiis Generalibus, quæ in Palatio Regio San-Germano M. DCC. habita sunt: In iis autem Comitiis Gallicani Patres censurâ speciali notarunt plures circa fidei virtutem propositiones, quas nonnulli, aut in thesibus scriptis, aut in libris impressis, propugnaverant.

Prima Propositio. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Secunda Propositio. *Satis est actum fidei semel in vita elicere.*

Censura. *Hæ duæ propositiones, sunt scandalosæ; in praxi perniciosæ, erroneæ, fidei & Evangelii oblivionem inducunt.*

Tertia Propositio. *Assensus fidei supernaturalis & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis, imò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.*

Censura. *Hæc propositio, scandalosa est, perniciosa, & Apostolicam fidei definitionem evertit.*

Quarta Propositio. *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriosum, consulo; tacere, ut peccaminosum per se, non damno.*

Censura. *Hæc propositio, scandalosa est, præceptis Evangelicis & Apostolicis apertè contraria, hæretica.*

Quinta Propositio. *Religio Christiana est evidenter credibilis: nam evidens est prudentem esse, quisquis eam amplexatur: non evidenter vera; nam*

aut obscurè docet, aut quæ docet, obscura sunt. Imò qui ajunt, Religionem Christianam esse evidenter veram, fateantur necesse est falsam evidenter esse. Infer hinc evidens non esse: 1. *Quòd existat nunc in terris aliqua vera religio: unde enim habes, non omnem carnem corrupisse viam?* 2. *Quòd omnium quæ in terris existunt vera, simillima sit christiana: an enim terras omnes aut peragrasti, aut peragratas ab aliis esse nosti?* 3. *Quòd & Apostolis, & dæmonibus manifesta fuerit divinitas Christi, id enim doces, docere te oportet Christum manifestè Deum esse?* 4. *Quòd afflante Deo fusa sint Prophetarum oracula: quid enim mihi opponas, si vel negem illa fuisse vera vaticinia, vel affirmem fuisse conjecturas?* 5. *Quòd vera fuerint, quæ à Christo edita fuisse commemorantur miracula, quamquam negare hæc nemo prudenter potest?*

Censura. *Doctrina hac propositione contenta, impia est, blasphema, erronea, & inimicis christianæ religionis favet.*

Quinta Propositio. *Evidens non est evidentia morali, propriè dicta, & physica, religionem catholicam esse veram.*

Censura. *Hæc propositio doctrinam superiori propositioni consentaneam continens, temeraria est, & in errorem inducens.*

Sexta Propositio. *Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii; non autem explicita Remuneratoris.*

Septima Propositio. *Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit.*

Octava Propositio. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei: & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Iesu Christi.*

Censura. *Hæ tres propositiones, in Deum Remuneratorem, & in Christi nomen contumeliosæ sunt, erroneæ, & hæreticæ.*

Pleræque ex propositionibus quas hucusque retulimus, Inquisitores Romani coram Alexandro Papâ VII. & Innocentio XI. jam ante Generalia Cleri Gallicani Comitia damnaverant. Nempè quæ primo loco à nobis relata est, prima est inter proscriptas ab Alexandro: quæ secundo loco, decima septima inter Innocentianas: quæ tertio, vigesima prima: quæ quarto 8. quæ septimo, vigesima secunda: quæ octavo, vigesiva nona: quæ decimo, sexagesima quarta. Cur autem Clerus Gallicanus eas iterum damnaverit, ad hujusce Tomi calcem dicetur.

QUÆSTIO II.

De Virtute Spei.

Not. SPEI nomen in Scripturis sumitur 1. pro objecto spei, ad Rom. 8. *Spes quæ videtur, non est spes*. Sumitur 2. pro personâ, per quam, vel à quâ, aliquid speramus: *Dominus* (inquit Psaltes Regius, Psal. 13.) *spes ejus est*. Sumitur 3. pro virtute Theologicâ, cujus Essentiam, Divisionem, Objectum, & Proprietates hìc à nobis exponendæ sunt.

CAPUT PRIMUM.

De Essentia & Divisione Spei.

CONCUSIO 1. Spes rectè definitur, *Virtus, qua certa cum fiducia æternam beatitudinem, Dei auxilio comparandam expectamus*.

Explicatur illa definitio. 1. Spes dicitur *Virtus*, quia subjectum, in quo reperitur, inclinat (quod proprium est virtutis cujuslibet) movet ad actum rationi consentaneum; in. expecta-

ctationem nimirùm æternæ beatitudinis, ad cujus possessionem creatura rationalis à Deo condita est, juxta illud Augustini: *Fecisti nos ad te, & irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in te*. 2. Dicitur inclinare & movere ad *expectationem æternæ beatitudinis*, quæ in Deo sita est; & in hoc convenit cum aliis virtutibus Theologicis, fide & charitate: in hoc enim virtutes theologicæ à moralibus differunt, quòd illæ immediatè circa Deum versentur, seu quòd Deum habeant pro objecto immediato. 3. Dicitur inclinare & movere ad Deum, *prout est hominis beatitudo*; seu quatenùs est bonum illi conveniens; & in hoc differt à fide quæ Deum attingit, ut est fons veritatis;& à charitate quæ circa Deum versatur; abstrahendo an sit hominis beatitudo, an verò in se ipso & sine aliquo ad creaturam ordine consideretur. Sed hæc uberiùs posteà explicabuntur.

CONCLUSIO 2. Multiplex est Spei divisio.

Probatur enumeratione. 1. Spes, alia est habitualis, alia actualis. Prior, est permanens in homine inclinatio ad Dei possessionem, de quâ loquitur Paulus 1. ad Corinth. 13. *Nunc autem manent, Fides, Spes, Charitas*. Posterior, est actus quo creatura rationalis, certâ cum fiduciâ expectat æternam beatitudinem: de illo spei actu intelliguntur hæc Apostoli verba ad Rom. 8. *Spe*, hoc est per actum spei, *salvi facti sumus*: intelliguntur quoque hæc alia, quæ in psalmis leguntur: *Spera in Domino*; præcepta enim (ut sæpè S. Thomas asserit) non dantur de virtutum habitibus, quia non sunt in potestate nostrâ; sed de illarum actibus, quos cum divino auxilio possumus elicere.

2. Spes habitualis subdividitur in Infusam & Acquisitam: Prior, à Deo immediatè infunditur: hujusmodi est ea quæ à parvulis per baptismi sacramentum recipitur; posterior verò, quæ nascitur in adultis ex actibus, quos cum Dei auxilio sæpiùs elicuerunt.

3. Utraque Spes, id est Habitualis & Actualis, dividitur iterum in Vivam & Mortuam. Spes viva, est ea quæ in subjecto præsupponit gratiam sanctificantem, quæ cum sit hominis vita, vitam quoque tum habitibus virtutum, tum illarum actibus tribuit. Altera verò est ea, in cujus subjecto non est gratia sanctificans: hujusmodi est ea quæ in impio, hoc est, in homine gratiâ sanctificante destituto reperitur.

4. Utraque spes dividitur iterum in formatam & in informem. Formata, ea est quæ in subjecto conjuncta est cum charitate sanctificante: ideòque dicitur formata, quòd conjuncta sit cum charitate, quæ est omnium virtutum forma, seu perfectio. Informis è contra est illa quæ cum sit in subjecto sine charitate quæ sanctificet, destituta est virtute, quæ aliarum omnium est forma & perfectio. Vide quæ præcedenti quæstione dicta sunt de fidei divisione.

CAPUT II.

De objecto Spei.

Not. 1. SÆPIUS jam observatum est cujuslibet virtutis objectum esse duplex, materiale scilicet & formale. Prius, est res circa quàm virtus immediatè versatur; posteriùs dividitur in objectum formale *Quòd*, & est perfectio, quam virtus respicit in objecto materiali; & in formale *Quò*, & est ratio seu motivum, sub quo formale *quòd* attingitur.

Not. 2. Objectum virtutis, aliud est Primarium; aliud verò Secundarium: Primum, est res quæ per se à virtute appetitur; Alterum, quod appetitur in ordine ad aliud.

ARTICULUS I.

De Objecto Materiale Spei, tum Primario, tum Secundario.

CONCLUSIO I. Deus ipse est objectum materiale primarium spei: media verò, quibus potest comparari, sunt illius objectum materiale secundarium.

Probatur prima conclusionis pars. Illud est objectum materiale primarium spei, quod primò & per se ab eâ expectatur: atqui Deus ipse primò & per se à spe expectatur; id enim primò & per se à spe expectetur, quod est futura merces bonorum operum: sed id non aliud est, quàm Deus ipse, juxta illud Genesis 15. *Ego ero merces tua magna nimis.*

Probatur altera conclusionis pars. Illud, ex observatis, est objectum secundarium alicujus virtutis ad quod virtus inclinat & movet in ordine ad finem primarium: atqui spes inclinat & movet ad appetitum mediorum in ordine ad suum finem primarium. Nam 1. spem inclinare subjectum ad mediorum expectationem, evidens est ex eo, quòd virtus quæ inclinat ad finem, inclinet pariter ad media, quæ ad illius acquisitionem necessaria sunt; eadem enim est volitio finis ac mediorum, hoc est eodem actu quo finis efficaciter appetitur, media etiam, implicitè saltem, appetuntur. 2. Spem movere ad expectationem mediorum *in ordine ad beatitudinem æternam*, patet ex eo, quòd non ob aliud moveat ad mediorum expectationem, quàm quòd media ad æternæ beatitudinis acquisitionem, quæ per spem expectatur, conferant: ergo, &c.

ARTICULUS II.

De objecto formali tum Quod, *tum* Quo, *Spei*.

Not. CERTUM est apud omnes, bonitatem divinam esse objectum formale *quod* spei. Et quidem meritò: Nam 1. bonitatem esse objectum illius formale *quod*, sic ostenditur: Virtutes, quarum voluntas est subjectum, seu, quæ recipiuntur in voluntate, bonum habent pro objecto formali *quod*; bonum enim respiciunt in objecto materiali, circa quod versantur; & in hoc differunt à virtutibus, quarum intellectus est subjectum; nimirum virtutes intellectûs respiciunt verum: atqui voluntas est subjectum spei; posita est enim in expectatione, seu desiderio cum fiduciâ consequendi rem expectatam voluntas autem est subjectum expectationis; scilicet ea potentia est subjectum actûs immanentis, à quâ ipse actus immanens elicitur, ut patet in oculo respectu actûs visionis: ergo spes habet pro objecto formali *quod*, bonitatem. 2. Bonitatem quam spes respicit, esse *Dei bonitatem*, patet ex eo, quòd spes sit virtus theologica; virtutes verò theologicæ Deum ipsum immediatè respiciunt: ergo objectum formale *quod* spei est ipsa divina bonitas; & in hoc sicut differt à virtutibus Moralibus, ita convenit cum virtute charitatis, quæ ipsam quoque Dei bonitatem in Deo, quod est illius objectum materiale, perpendit.

Not. 2. Non conveniunt theologi, sub quâ ratione bonitas divina sit objectum formale *quod* spei. Nonnulli contendunt, bonitatem divinam esse illius objectum formale *quod*, tantùm quatenùs est bonum nostrum, seu tantùm & præcisè quatenùs est objectum quod potest nos efficere beatos. Hâc autem, ut id asserant, ratione du-

cun-

cuntur. Bonitas divina in se sumpta, hoc est, considerata sine ordine ad creaturam, est objectum formale *quod* charitatis; charitas enim (inquiunt) versatur circa Dei bonitatem, ut in se est: ergo sic accepta, non potest esse objectum formale *quod* spei; siquidem (addunt) objecta virtutum quæ specie differunt, debent habere objecta formalia specie diversa, cum virtutes suam speciem sumant ab objectis formalibus. Aliis è contra theologis placet, bonitatem divinam etiam in se sumptam, hoc est, abstrahendo quòd sit objectiva creaturæ rationalis beatitudo, esse objectum formale spei, sed prout absens & possidenda consideratur: & in hoc spem à charitate differre volunt, quòd charitas abstrahat à præsentiâ aut absentiâ divinæ bonitatis ab illius fruitione, aut illius absentiâ: è contra spes essentialiter supponat illius absentiam, & bonitatem, præcisè quatenùs possidendam, respiciat: virtutes enim (inquiunt) non differunt specie tantùm ex objecto quod respiciunt, sed etiam ex diverso modo quo circa idem objectum versantur.

Conclusio I. Objectum formale *quod* spei est bonitas divina, sive in se ipsa consideretur, sive prout est creaturæ rationalis beatitudo, modò tanquam absens & possidenda consideretur.

Probatur prima pars, seu Dei bonitatem in se sumptam, esse objectum formale *quod* spei: Illud est objectum formale *quod* spei, quod in cœlis possidendum, hìc in terris cum fiduciâ expectamus; spes enim earum est rerum, quas futuras expectamus cum fiduciâ: atqui hìc in terris expectamus cum fiduciâ Dei bonitatem in se sumptam, in cœlis possidendam; ad eam enim expectationem charitas hìc in terris nos movet, ad illius desiderium nos impellit: cum enim charitas hìc in terris Dei bonitatem in se sumptam actu possidere, seu eâ actu frui non possit, ad

illius possessionis, ad illius fruitionis desiderium nos impellit: Scilicet ea est amoris natura, ut amantem cum objecto copulet, si non actu, saltem per desiderium, & expectationem, juxta illud Augustini in libro 8. de Trinitate, cap. 18. *Quid est dilectio, vel Charitas, quam tantopere Scriptura divina laudat, & prædicat, nisi amor boni? Amor autem alicujus amantis est, & amore aliquid amatur. Ecce tria sunt; Amans, & quod Amatur, & Amor. Quid est ergo amor, nisi quædam vita? hoc est, vitalis quidam motus, duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur? Et hoc etiam in externis, carnalibusque amoribus ita est*. Seu (ut idem Augustinus ait libro 14. de Trinitate, cap. 6.) *Dilectio nihil est aliud, quàm voluntas fruendum aliquid appetens, vel tenens*. Sic iterum idem S. Doctor loquitur in libro 4. de genesi ad litteram, cap. 9. *Diffunditur charitas, ut illuc feramur appetitu desiderii, quò cum pervenerimus, requiescamus, id est, nihil amplius requiramus*.

Probatur altera conclusionis pars, seu Dei bonitatem, ut est bonum conveniens nobis, hoc est, prout est objectiva nostra beatitudo, esse quoque objectum formale *quod* spei. 1. Dei bonitas, prout est bonum nobis conveniens, hoc est, prout est objectiva nostra beatitudo, nihil aliud est, quàm Deus ipse, prout perfectiones habet quę per sui possessionem possunt explere omnem creaturæ rationalis appetitum, tum ad verum cognoscendum, tum ad bonum amandum, tum ad perfectè quiescendum: atqui Dei bonitas sic accepta, est spei objectum formale *quod*; siquidem Dei bonitas sic accepta, nihil aliud est, quàm infinita veritas, infinita bonitas: atqui & infinita veritas, & infinità bonitas, sunt objectum *quod* spei; utriusque nimirum possessionem spes expectat cum fiduciâ. Unde in hâc eremo non aliud sitire debemus, quàm infinitæ veritatis & infi-

infinitæ bonitatis possessionem: non de alio quàm de illarum absentiâ mœsti esse, nec de alio quàm de illarum fiduciali expectatione gaudere nos oportet, ut reverà nec de alio gaudent, aut mœsti sunt, qui hìc in terrestri Jerusalem constituti, ad cœlestem tamen Jerusalem per charitatem pertinent: *Cives sanctæ Civitatis Dei* (inquit Augustinus, libro 14. de Civitate Dei, cap. 9.) *in hujus vitæ peregrinatione secundùm Deum viventes, metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque. Et quia rectus est amor eorum* (nullis rebus creatis fruens, sed cupiens Deo solo frui) *istas omnes affectiones rectas habent.* Infinitam illam Veritatem, infinitam illam Bonitatem, prout sunt beatitudo nostra, seu objectum nobis conveniens, quod nempè satiare potest appetitum divinitùs nobis inditum, indesinenter desiderare, & gratiâ Christi adjuti cum fiduciâ expectare debemus, juxta illud Augustini Serm. 16. de verbis Apostoli c. 7. *Opera faciat in charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissam Dei, faciem Dei*: nec non hoc aliud ejusdem S. Doctoris in Psalmum 134. *Sic amare debes, ut ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet, sicut Philippus desiderabat, cum diceret: Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.*

Objicies. In eo positum non est specificum objectum spei, quod Deum ad hominem refert: rectus nimirum ordo invertitur, cum Deus propter creaturam amatur, non autem creatura propter Deum; tunc enim homo utitur Deo, & fruitur creaturâ: Atqui desiderare, expectare Deum, prout est objectiva creaturæ rationalis beatitudo, est Deum ad creaturam referre: Siquidem diligere Deum propter bonum quod ex illius possessione obvenit creaturæ, est Deum ad creaturam referre: sicut qui diligit aurum propter bonum quod sibi obvenit ex auri possessione, aurum refert ad seipsum: ergo desiderare, expectare Deum, prout est objectiva creaturæ ratio-

rationalis beatitudo, est Deum ad creaturam referre.

Resp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. dist. maj. Diligere Deum propter bonum quod ex illius possessione obvenit creaturæ, est Deum ad creaturam referre, si illud bonum sit aliquid à Dei cognitione & amore distinctum, conc. min. si illud bonum non sit aliquid à Dei cognitione & amore distinctum, neg. min. Bonum quod creaturæ rationali obvenit ex Dei possessione, non aliud est, quàm perfecta Dei cognitio, quàm perfectus illius amor; unde cum beati esse volumus, non aliud volumus, quàm Deum cognoscere, non quidem in ænigmate, sed facie ad faciem; non aliud volumus, quàm Deum diligere, non quidem eo amore cujus vis per passiones impeditur, sed eo amore cujus vis nullo terrenæ habitationis impedimento coerceatur: *Bonum enim nostrum* (ait Augustinus in libro 14. de Civit. Dei, cap. 4.) *nullum est aliud, quàm illi* (per perfectam cognitionem & perfectum amorem) *inhærere. Itaque ut homo se diligere nosset, constitutus est ei finis, quò referret omnia, ut beatus esset. Non enim qui se diligit, vult aliud esse, quàm beatus; hic autem finis est adhærere*. Vide quæ de subjecto spei dicentur inferiùs.

CONCLUSIO 2. Objectum formale *quo* spei est promissio divina.

Probatur. Ex observatis, objectum formale *quo* virtutis alicujus, est ratio sub quâ virtus attingit suum objectum formale *quod*: sic lux ideò est objectum formale *quo* visus, quia visus mediante luce colorem, objectum suum, attingit: atqui divina promissio est ratio sub quâ spes attingit objectum suum formale *quod*, divinam nimirùm bonitatem tanquam absentem, aut tanquam objectivam hominis beatitudinem: scilicet ideò divinæ bonitatis possessionem spes expectat cum fiduciâ, quòd Deus eam in justitiâ ad finem usque perseveraturis promiserit: ergo obje-

objectum formale *quo* spei est promissio divina.

Objicies. Dei omnipotentia est objectum formale *quo* spei: ergo non est promissio divina. Probatur ant. Illud est objectum formale *quo* spei, cui spes innititur: sed innititur omnipotentiæ divinæ; ideò nimirùm est certa, quòd Deus sit omnipotens, & opere compleat quæ pollicitus est: ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. maj. Illud est, objectum formale *quo* spei, cui fides proximè innititur, conc. maj. cui innititur remotè tantùm, neg. maj. Spes remotè quidem nititur omnipotentiâ divinâ, quia ut Deus stare possit magnificis suis promissionibus, debet, ut ea exequatur, esse omnipotens; unde certitudo de omnipotentiâ promittentis se habet per modum conditionis quæ spei præsupponitur, sed non se habet per modum objecti, proximi saltem & immediati; ac proindè non pertinet ad ejusdem spei objectum formale *quo*.

Caput III.

De Subjecto Spei.

Not. NOMINE subjecti, hìc intelligimus creaturas, in quibus spes reperitur: illæ autem creaturæ, vel jam in cœlis regnant, vel damnantur in inferis, vel torquentur in purgatorio, vel adhuc in terris militant: quærendum est igitur, utrùm spes in beatis, in damnatis, in animabus quæ torquentur in purgatorio, & in viatoribus qui adhuc in terris militant, reperiatur.

ARTICULUS I.

Utrum Spes sit in iis qui jam sunt in termino.

CONCLUSIO I. Spes in Beatis non reperitur.

Probatur prima pars. Spes in iis non reperitur, in quorum statu locum non habet objectum spei: atqui spei objectum locum non habet in statu beatorum, siquidem objectum spei est bonum absens, & arduum, seu comparatu difficile: atqui bonum hujusmodi locum non habet in beatorum statu. Duplex enim tantùm bonum absens potest fingi locum habere in beatorum statu, Dei nimirùm possessio, & futura corporum resurrectio: Sed Dei possessio non est absens beatorum respectu; nec corporum resurrectio est in iis bonum comparatu difficile. Nam 1. beati jam Deo fruuntur: ergo illorum respectu, Dei possessio non est bonum absens. 2. Corporum resurrectio, licèt habitâ ratione creaturæ virium, sit bonum arduum, imò & impossibile; non est tamen impossibile, imò nec arduum habitâ ratione omnipotentiæ divinæ, de quâ beati omnem prorsùs certitudinem habent.

Objicies. Primæ Petri 1. dicitur: *In quem (Deum) desiderant Angeli prospicere.* Unde sic arguitur: Ibi spes habet locum, ubi reperitur desiderium: sed in beatis, Angelis nimirùm, desiderium Dei, locum habet: ergo & spes etiam respectu Dei, qui est primarium spei objectum.

Resp. dist. maj. In quibus reperitur desiderium, propriè sumptum, transeat major: in quibus reperitur desiderium tantùm impropriè sumptum, neg. maj. Desiderium in textu qui nobis objectus est, sumitur pro exclusione fastidii: unde

unde is est sensus sententiæ Petri: Licèt Angeli indesinenter Deum videant, nullo tamen fastidio afficiuntur, cùm ècontra ii qui creaturarum amore tenentur, iis diù sine fastidio, propter earum nimirùm inanitatem, frui non possint.

Objicies 2. Habitus virtutum moralium, temperantiæ v.g. patientiæ, remanent in cœlis: ergo in cœlis quoque remanet habitus spei; non enim potior est ratio de habitibus aliarum virtutum, quàm de habitu spei.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quia virtutes morales cum Beatorum statu maximè componuntur; positæ sunt nimirùm in appetitu qui circa virtutum illarum objecta rectus sit ac ordinatus: ècontra spes cum illo statu componi non potest; quippè status ille (ut jam dictum est) dicit objecti beatificantis possessionem; spes verò essentialiter illius absentiam supponit: nam (ut ait Apostolus ad Rom. 8.) *Spes, quæ videtur, non est spes*, hoc est, objectum quod possidetur, sperari non potest.

Conclusio 2. Spes non est in damnatis.

Probatur. In iis non est spes, qui non apprehendunt objectum spei tanquam comparatu possibile; neque enim voluntas cum fiduciâ desiderat ac expectat rem, cujus assecutionem intellectus impossibilem judicat: atqui damnati non apprehendunt objectum spei, Deum nimirùm, tanquam comparatu possibile; tum ratione irrevocabilis decreti, quo flammis æternis addicti sunt; tum ratione futuræ perpetuæ privationis auxiliorum, quæ necessaria sunt, ut apti fieri possint ad Dei possessionem.

ARTICULUS II.

Vtrum Spes sit in iis qui sunt in via.

Not. INTER homines qui baptismate consecrati fuêre, sunt 1. hæretici; 2. impii Catholici; 3. justi tum perfecti, tum imperfecti: quærendum est igitur, utrum in hæreticis, impiis catholicis, & justis, tum perfectis, tum imperfectis, spei virtus reperiatur.

CONCLUSIO I. Virtus spei locum non habet in hæreticis.

Probatur. In eis non est spei virtus, in quibus non reperitur id quo spei virtus nititur: atqui in hæreticis reverà non reperitur: Scilicet id quo spei virtus nititur, sunt vera merita, aut jam præsentia, aut aliquando futura: sed in hæreticis non sunt merita, aut jam præsentia, aut aliquando futurà, saltem quandiu habebunt affectum ad suam hæresim; siquidem gratia sanctificans, quæ est principium meritorum, cum affectu ad hæresim stare non potest in eodem subjecto: nempè affectus ad hæresim est lethale infidelitatis peccatum, quod (ut patet) cum gratia sanctificante componi minimè potest.

Objicies. In hæreticis potest esse vera fides circa aliquos articulos, licèt aliis discredant: scilicet ad veram fidem hæc tria tantùm requiruntur. 1. evidentia motiva credibilitatis; adhæsio articulo revelato; gratia actualis quæ voluntatem excitet ad imperandum intellectui, ut eam adhæsionem præbeat: ea verò tria possunt in hæreticis reperiri; nam 1. motiva credibilitatis, quibus inducimur ad credendam Christi & Apostolorum missionem divinam, non minùs eis sunt evidentia, quàm Catholicis. 2. Adesse illis potest auxilium gratiæ quo voluntas excitetur ad approbandum articulum de divinâ Christi & Apostolorum missione. 3. Tandem voluntas per

actua-

actualem Dei gratiam approbans articulum revelatum, potest intellectui præcipere, ut ei firmiter adhæreat. Atqui si fides circa articulum aliquem possit in hæreticis reperiri, potest & in eis spes locum habere; non enim potior est ratio de fide, quàm de spe: ergo spes potest in hæreticis reperiri.

Resp. 1. neg. ant. Licèt enim aliqui de scholâ theologi contendant, fidem circa aliquos articulos in hæreticis reperiri, qui discredunt aliis articulis; Sanctus Thomas tamen cui subscribit præcipua reliquorum theologorum pars, docet, hæreticos, non propter divinam revelationem, sed ex merâ sui phantasiâ adhærere articulis quibusdam quos catholici credunt: si enim propter authoritatem Dei revelantis aliquibus articulis adhærerent, & aliis omnibus adhærerent; quæ enim motiva credibilitatis suadent, unum articulum esse revelatum, suadent pariter revelatos esse cæteros, quos Ecclesia credendos proponit: nempè continentur omnes in articulo de Ecclesiæ infallibilitate, quem revelatum esse, evidentissima motiva suadent.

Resp. 2. dato antecedente, neg. conseq. Ratio est, quia in suppositione, de quâ agitur, fides de Christi missione v. g. nihil diceret, quod componi non posset cum infidelitate respectu aliorum articulorum: ideò enim alii articuli non crederentur, quòd motiva quæ suadent, illos articulos esse revelatos, illi evidentia non essent; cùm ècontra illis evidentia forent, quibus Christi & Apostolorum divinæ missionis revelatio suadetur. At spes includit aliquid quod cum affectu ad hæresim componi non potest, gratiam scilicet sanctificantem, aut præsentem, aut futuram, quæ (ut patet) incompossibilis est cum affectu ad hæresim.

CONCLUSIO 2. Spei virtus reperitur in impio fideli, hoc est, in homine catholico qui jacet in statu peccati mortalis.

Pro-

Probatur 1. Actus spei impium ad justificationem disponit: *Disponuntur autem* (inquit Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 6.) *ad justitiam, dum excitati divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum..... & dum peccatores se esse intelligentes, à divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum propter Christum propitium fore.* 2. Impius non orat, nec aliquod aliud bonum opus operatur, nisi ex spe consequendi peccatorum suorum remissionem, perseverantiam in finem usque, & tandem in futuro sæculo Dei possessionem: ergo virtus spei reperitur in impio fideli, seu in homine catholico qui jacet in statu peccati mortalis.

Objicies. Impii quibuslibet meritis destituti sunt: ergo æternæ beatitudinis expectatio, in eis potiùs præsumptio, quàm spes dici debet.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia spes non nititur solùm meritis præsentibus, sed etiam iis quæ ex Dei misericordiâ expectantur.

CONCLUSIO 3. Virtus & actus spei reperiuntur in omnibus justis viatoribus, quantumcumque perfectâ charitate præditi supponantur.

Probatur. Spes est efficax desiderium & expectatio cum fiduciâ, possidendi post hanc vitam infinitam veritatem, infinitam bonitatem, sive ut in se sunt, sive prout sunt beatitudo nostra, retributio meritorum, bonorum operum merces: Atqui in justis viatoribus, quantumcumque perfectâ charitate præditi supponantur, reperiuntur efficax desiderium, & expectatio cum fiduciâ, possidendi post hanc vitam, infinitam veritatem, infinitam bonitatem, sive considerentur ut in se sunt, sive considerentur tanquam beatitudo nostra, retributio meritorum, bonorum operum merces: Ergo spes, tum quoad actum, tum quoad ha-

habitum, reperitur in omnibus justis viatoribus, quantumcumque perfectâ charitate præditi supponantur. Minor argumenti propositio sic per partes ostenditur.

I. Quò perfectior est charitas, eò efficaciùs & intensiùs movet ad desiderium & ad expectationem objecti quod per eam amatur; ea enim est amoris natura, ut amantem cum amato uniat, si non reipsa, saltem efficaci desiderio, & sincerâ expectatione: *Quid est ergo amor* (ait Augustinus in libro 8. de Civit. Dei, cap. 10.) *nisi quædam vita, duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet & quod amatur?* Id etiam evidenter patet ex ipsâ charitatis definitione; sic enim definitur ab Augustino in libro 3. de Doctrinâ Christianâ, cap. 10. *Charitas est motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se & proximo propter Deum:* Essentiale est igitur Charitati, ut ad desiderandam Dei possessionem excitet & moveat subjectum in quo reperitur; ac proindè quò perfectior est charitas, eò efficaciora sunt & intensiora in amante desiderium & expectatio sincera possidendi Deum ut in se est, hoc est, prout est infinita veritas & infinita bonitas: atqui (ut dictum est superiùs) spes in illo desiderio, in illâ expectatione posita est: ergo spes considerata, sive quoad actum, sive quoad habitum, reperitur in justis viatoribus, quantumcumque perfectâ charitate præditi sint.

II. Spes, est desiderium, est fiducialis expectatio possidendi Deum tanquam beatitudinem nostram, tanquam meritorum, quæ ex auxilio gratiæ habuerimus, retributionem, tanquam bonorum operum mercedem: atqui desiderium illud, expectatio illa, tum quoad actum, tum quoad habitum, reperiuntur in justis viatoribus, quantumcumque perfectâ charitate præditi sint.

Enim verò, desiderium illud, illa fiducialis expectatio, in iis locum habent, quibus vita æter-

na,

na, quæ in Dei possessione consistit, proponenda est tanquam beatitudo, tanquam meritorum retributio, tanquam merces bonorum operum: atqui justis omnibus, quantumcumque perfectâ charitate præditi sint, vita æterna sic est proponenda: Scilicet Concilium Tridentinum docet, vitam æternam sub iis respectibus esse justis omnibus proponendam, ut iis respectibus tanquam motivis ad constantem præceptorum observationem excitentur: *Hac igitur ratione* (ait sacra Synodus sess. 6. cap. 16.) *justificatis hominibus, sive acceptam gratiam perpetuò conservaverint, sive amissam recuperaverint* (termini isti, *justificatis hominibus*, sunt indefiniti; ac proindè terminis universalibus, *Omnibus justificatis hominibus*, æquivalent) *proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino: non enim injustus est Deus ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius. Et nolite amittere confidentiam, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo benè operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna; & tanquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda: hæc est enim illa corona justitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse ajebat Apostolus à justo judice sibi reddendam: non solùm autem sibi, sed & omnibus qui diligunt adventum ejus.*

Prætereà, sic iterum possumus argumentari: Moyses, David, Paulus, Martyres, debent haud dubiè numerari inter justos perfectos: atqui in Moyse, Davide, Paulo, Martyribus, locum habuerunt actus spei; hoc est, expectarunt cum fiduciâ Dei possessionem sub ratione beatitudinis, retributionis, mercedis. De Moyse nimirùm hæc habet Paulus in Epist. ad Hebræos, cap. XI. *Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi; aspiciebat enim in remune-*

rationem. Propheta Rex hæc habet de semetipso, Psalm. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem*. Paulus quàm confidenter expectaret æternam vitam sub ratione mercedis, demonstrat ipse 1. ad Timoth. 4. ubi profitetur, se eam expectare tanquam justitiæ coronam operibus ex auxilio gratiæ factis debitam: *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Martyres extremis addicti suppliciis, nihil magis præ oculis habuerunt, quàm illud Apostoli: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*. Ignatius Martyr feras, quibus damnatus fuerat, provocaturus, dicens: *Quid mihi prosit, intelligo*, apertè demonstravit, excitasse seipsum ad perferendam pro Christo mortem intuitu utilitatis sacræ quam ex morte percepturus erat, hoc est, intuitu æternæ beatitudinis, ex futurâ in cœlis possessione Christi, cujus dixerat se frumentum esse: Ergo actus spei, etiam prout dicit fiducialem expectationem possessionis Dei, ut est beatitudo nostra, meritorum retributio, bonorum operum merces, reperitur in justis, quantumcumque perfectâ charitate sint prædìti. Tandem illi actus locum habent in justis etiam perfectis, quos in iis charitas imperat: atqui charitas quæ in justis perfectis reperitur, imperat, ut aliquando eliciantur actus spei, etiam prout spes dicit intuitum & expectationem æternæ vitæ sub ratione beatitudinis, retributionis, mercedis: Eos nimirùm actus imperat charitas, quæ in justis perfectis reperitur, qui aut necessarii sunt, aut utiles ad ipsiusmet charitatis conservationem, incrementum, perfectionem: Sed actus spei, prout spes dicit intuitum æternæ vitæ sub ratione beatitudinis, retributionis, mercedis, sunt aut necessarii, aut utiles ad conservationem, incrementum, perfectionem charitatis: conferunt nimirùm actus illi, ut justi etiam perfecti suam ipsorum

rum socordiam excitent, & se se ad currendum in stadio cohortentur: *Unde constat* (ait Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 11.) *eos orthodoxæ religionis doctrinæ adversari, qui dicunt, justum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut, quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri; atque etiam eos qui statuunt in omnibus operibus justos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & se se ad currendum in stadio exhortando, cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cùm scriptum sit: Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem; & de Moyse dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.*

Iis, quæ hucusque dicta sunt, robur maximum additur ex Constitutione, Romæ die 12. Martii anno 1699. in formâ Brevis, ab Innocentio XII. datâ. Eâ Constitutione damnantur plures propositiones, quæ à justis quibusdam, perfectis nimirùm, excludebant omnes actus, tum timoris, tum spei, tum proprii interesse; quibusque asserebatur, actus illos esse planè incompossibiles cum perfectorum illorum statu. *Datur* (sunt verba, ex quibus constat prima ex damnatis tribus supra viginti propositionibus) *habitualis status amoris Dei, qui est Charitas pura, & sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent ampliùs in eo partem. Non amatur ampliùs Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter fœlicitatem in eo amando inveniendam.* Eòdem spectant plures aliæ ejusdem Constitutionis propositiones, quas legere est inferiùs ad calcem Tractatûs nostri de Oratione, ubi nonnulla de Quietistarum historiâ dicemus.

Objicies 1. Ille actus non elicitur à justis perfectis, qui illorum statui repugnat: atqui actus, quo expectatur beatitudo ut est beatitudo, merces ut merces est, retributio prout est retributio, repugnat statui justorum perfectorum: Ille enim

actus

actus repugnat statui justorum perfectorum, qui repugnat puritati charitatis; siquidem puritas charitatis, est ipsa statûs justorum perfectorum forma: Sed actus de quo agitur, repugnat puritati charitatis: Scilicet puritas charitatis posita est in immunitate à mixtione proprii creaturæ interesse: atqui illi immunitati repugnat actus de quo est quæstio; nempè in actu quo expectatur beatitudo prout est beatitudo; merces prout merces est; retributio prout est retributio; reperitur proprium interesse creaturæ: illius nimirùm utilitas, commodum illius, interesse proprium: ergo actus de quo agitur, repugnat charitatis puritati, ac proindè justorum perfectorum statui.

Resp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. pariter min. Ad 3. dist. maj. Puritas charitatis posita est in immunitate à mixtione proprii creaturæ interesse, quod ad Dei gloriam ultimò non referatur, conc. maj. quod ad Dei gloriam ultimò referatur, neg. maj.

Interesse proprium quod ad Dei gloriam ultimò non refertur, est contra ordinem charitatis: exigit nimirùm ordo charitatis, ut creatura seipsâ non fruatur; ac proindè ut sibi amore non inhæreat, sed ut fruatur solo Deo; & consequenter ut in ejus gloriam, & suum interesse, & suum commodum ultimò referat.

Econtrà interesse proprium, quod ad Dei gloriam ultimò refertur, conforme est legi & ordini Charitatis. Nam 1. Charitas jubet, ut proprium interesse, propriam utilitatem velimus: id nimirùm ut velimus, charitas jubet, quod ex eâdem charitatis lege velle debemus proximo: atqui ex lege charitatis proximo debemus velle, ut ei bene sit, velle debemus proprium illius commodum, proprium illius interesse: ergo etiam ex eâdem charitatis lege velle debemus, ut nobis benè sit, velle debemus proprium nostrum commodum, proprium nostrum interesse. 2. Charitatis ordo postu-

postulat, ut nos & proximum propter Deum ultimò diligamus; definitur enim ab Augustino *Motus animi ad fruendum Deo propter ipsum* (hoc est, ad illi ultimò inhærendum; nempè frui, ex eodem Augustino, est alicui rei amore inhærere) *& se & proximo propter Deum*. Igitur justi qui perfectorum statum adepti sunt, cùm cupiunt, ut sibi benè sit, cùm volunt interesse proprium, nihil agunt, quod charitatis legi repugnet: neque enim charitas, quantumcùmque perfecta sit, excludit aut sui aut proximi amorem. Cùm iidem justi suum bene esse, suum interesse proprium, ultimò ad Deum referunt; servant debitum ordinem charitatis; tuncque *totam* (ut ait Augustinus in lib. 3. de doctrinâ christianâ, cap. 22.) *dilectionem sui: & illius* (proximi) *referunt in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur*.

Jam verò si quis quærat, in quo posita sit Dei gloria, ad quam justi perfecti suum bene esse, suum commodum, suum proprium interesse, referunt; dicendum erit, positam esse in eo, quòd Deus, animæ dirissimis concupiscentiæ stimulis à quibus avocatur à Deo, ut creaturâ fruatur, corporis corruptione quâ plurimùm aggravatur, penitùs liberatæ, solus suâ cognitione & amoris infusione dominetur, ita ut anima velut fidum mancipium, Deo omninò & in omnibus subjecta sit, nihil nisi aut ipsum, aut in ordine ad ipsum velit: & uno verbo (ut cum Apostolo 1. ad Corinth. 15. loquar) ut Deus illi sit omnia in omnibus.

Resp. 2. ad argumentum quod nobis objectum est, dist. maj. hanc propositionem: Puritas charitatis posita est in immunitate à mixtione proprii creaturæ interesse, quod distinctum sit ab ipsâ æternæ veritatis cognitione, ab ipso infinitæ bonitatis amore, transeat major propositio: quod sit ipsa æternæ veritatis cognitio, ipse infinitæ bonitatis amor, neg. maj. Proprium & ordi-

natum creaturæ rationalis intereſſe, non eſt aliquid à Dei cognitione, ab illius amore, diſtinctum; ſcilicet tunc benè eſt creaturæ rationali, tunc intereſſe habet ſuum, cum Deo perfectè per cognitionem & amorem ſubjecta eſt: tunc enim in eo eſt ſitu, in quo ut ſit, lex æterna jubet; fert nimirum, ut ſub Deo immediatè conſtituta, & ab omni prorsùs inordinato creaturarum amore libera, Deo ſerviat, unâ Dei poſſeſſione penitùs expleatur.

Objicies 2. Actus mercenarius repugnat ſtatui juſtorum perfectorum; actus enim ille proprius eſt, aut ſervis, non filiis; aut ſaltem incipientibus non perfectis: atqui actus quo deſiderantur beatitudo, retributio, merces, eſt actus mercenarius; Deus enim per actum illum gratis non diligitur: ergo actus ille repugnat ſtatui juſtorum perfectorum.

Reſp. conc. maj. diſt. min. ſi illa beatitudo, retributio, merces non ſint Deus ipſe per cognitionem, & amorem perfectè poſſidendus, conc. min. ſi ſint Deus ipſe per cognitionem & amorem perfectè poſſidendus, neg. min. Beatitudo, retributio, merces, quæ à juſtis expectantur, non ſunt aliquid præter Deum, ſed ſunt Deus ipſe, (ut jam ſæpiùs obſervatum eſt) per intuitivam cognitionem & per ardentiſſimum amorem poſſidendus.

Petita eſt illa reſponſio ex Auguſtino, qui enarratione in hæc Pſalmi 72. verba: *Pars mea Deus in ſæcula*, ſic loquitur: *Factum eſt cor caſtum: gratis jam amatur Deus. Non ab illo petitur aliud præmium. Qui aliud præmium petit à Deo, & propterea ſervire vult Deo, carius facit quod vult accipere, quàm ipſum à quo vult accipere. Quid ergo nullum præmium Dei? Nullum præter ipſum. Præmium Dei, ipſe Deus eſt. Hoc amat, hoc diligit. Si aliud dilexerit, non erit caſtus amor. Recedis ab igne immortali, frigeſcis, corrumperis.*

Deus in cœlis mercedem nobis rependit: *Scientes* (ait Apostolus ad Hebræos cap. 6.) *quòd labor vester non est inanis in Domino: non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius.*

CONCLUSIO 2. Actus spei, ad justificationem necessarius est necessitate medii; & certis quibusdam temporibus necessitate præcepti necessarius est hominibus adultis.

Probatur prima conclusionis pars ex Concilio Tridentino, quod sess. 6. cap. 6. inter actus adultorum justificationi simpliciter & necessariò prærequisitos actum spei recenset: *Disponuntur autem* (inquit) *ad ipsam justitiam ..... dum peccatores se esse intelligentes, à divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes; Deum sibi propter Christum propitium fore.*

Probatur altera pars. In Scripturis non semel de virtute spei, præceptum hominibus imponitur. Psalmo 4. *Sperate in Domino*. Psalmo 65. *Sperate in eo omnis congregatio populi; effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster in æternum*. Primæ Petri 1. *Sperate in eam quæ vobis offertur gratiam*. Sed præcepta (ut jam superiùs observatum est) non dantur de habitibus virtutum, sed tantùm de illarum actibus: ergo actus spei certis temporibus necessarius est necessitate præcepti.

Quæres, quibus in specie temporibus obliget speciale Spei præceptum.

Resp. 1. præceptum Spei esse præceptum quod obligat per se, hoc est, vi præcepti à Deo nobis de spe impositi: falsa nimirùm & erronea est hæc quorumdam Casuistarum propositio, ab Alexandro Papâ VII. & postea à Clero Gallicano in Comitiis Generalibus ann. 1700. proscripta: *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tene-*

tur elicere actum fidei spei & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium. Nec mirum: alioquin enim frustra divinitùs datum fuisset speciale de spe præceptum, si certis temporibus per se non obligaret.

Resp. 2. præceptum spei per se obligare 1. cum quis rationis usum adeptus est: cum enim tunc temporis (ut agentes de necessitate actûs charitatis dicemus) homo teneatur per actum charitatis suum finem ultimum in Deo constituere, tenetur quoque spem in eo collocare suam, & ab eo expectare media, quibus ad ejusmodi finis possessionem perduci possit.

Resp. 3. quemque in morali vitæ periculo constitutum teneri vi specialis de spe præcepti elicere actum spei. In eo nimirùm articulo charitas adminiculis ex aliarum virtutum exercitio petitis uti debet tanquam mediis, quibus augeatur & in finem usque perseveret. Prætereà nostræ salutis hostis infensissimus in eo casu solet ob oculos ponere nobis gravitatem & multitudinem peccatorum, ut nos in desperationem inducat: par est igitur, ut actum spei eliciamus, quo dæmonis insidiis obviam eamus. *Fateor, indignus sum regno cælorum* (Verba sunt, quibus Bernardus cujusque in agone positi confidentiam in Deum excitari vult.) *Sed duplici jure obtinens illud Dominus meus hæreditate Patris & merito Passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donavit, cujus beneficio illud mihi vendicare non erubesco. Gravia quidem sunt & innumera peccata mea: Sed apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Miserationes ejus super omnia opera ejus ... Et misericordiarum ejus non est numerus.*

Resp. 3. sæpiùs per annum *per se* obligare speciale præceptum spei: ità ut ad prudentum æstimationem quisque fidelis multo non sit tempore, quin spei virtutis actus eliciat. Vide quæ dicentur inferiùs de temporibus qui-

bus

bus per se, obligat speciale charitatis præceptum.

Resp. 4. spei præceptum per accidens obligare 1. cum quis judicat indigere se adminiculo illo, ut suam in Deum charitatem conservet, foveat, ac nutriat; confert nimirùm actus spei (ut jam observatum est) ad conservandam, nutriendam, fovendamque charitatem: unde Concilium Tridentinum justos, etiam perfectos, monet ut, ad Mosis & Davidis exemplum, suam socordiam excitent, seseque ad currendum in stadio cohortentur æternam intuendo mercedem. Obligat 2. per accidens, cum impium urget præceptum de comparandâ justificatione: scilicet (ut jam fuit observatum) actus spei necessitate medii necessarius est, ut impius vel in ipsâ actuali Sacramenti mortuorum receptione, vel in ejus voto justitiam consequi valeat. Obligat 3. per accidens, cum urget gravis aliqua contra spem tentatio; neque enim suppetit aptius medium quo impediatur, ne voluntas urgenti tentationi consensum præbeat, quàm actum elicere virtutis, contra quam gravissimè tentatur.

Hinc patet, quàm falsò Quietistæ doceant, animam quæ in extremis probationibus provocatur ad credendum, se à Deo reprobatam esse, posse ac debere, ut amor fiat purior, illi persuasioni, & quidem actu reflexo, præbere consensum, omnemque æternæ beatitudinis spem abjicere, & abjectionem illam tanquam Deo gratum sacrificium offerre. Quietistarum de eo capite doctrinam clarè exprimunt propositiones istæ quas respectivè tanquam temerarias, scandalosas, malè sonantes, piarum aurium offensivas, in praxi perniciosas, ac etiam erroneas cum aliis pluribus anno 1690. Innocentius Papa XII. damnavit: his autem est damnatarum propositionum tenor.

PROPOSITIO I.

Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renunciatio, quam Iesus Christus à nobis in Euangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est nisi quoad interesse proprium .... Extremæ probationes, in quibus hæc abnegatio, seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus æmulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam æternum.

PROPOSITIO II.

Omnia sacrificia quæ fieri solent ab animabus quàmmaximè desinteressatis circa earum æternam beatitudinem, sunt conditionalia .... Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

PROPOSITIO III.

In extremis probationibus potest animæ invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, & quæ non est intimus conscientiæ fundus, se justè reprobatam esse à Deo.

PROPOSITIO IV.

Tunc anima divisa à semetipsa expirat cum Christo in cruce dicens: Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad æternitatem.

PROPOSITIO V.

In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse, sed nunquam amittit in parte superiori, id est, in suis actibus directis & intimis spem perfectam, quæ est desiderium desinteressatum promissionum.

PRO-

PROPOSITIO VI.

Director tunc potest huic animæ permittere, ut simpliciter acquiescat jacturæ sui proprii interesse, & justæ condemnationi, quam sibi à Deo indictam credit.

Vide alias propositiones eòdem spectantes, in ipsâ Innocentii XII. Constitutione, quam in brevi Quietismi historiâ, ad calcem nostri de Oratione tractatus, de verbo ad verbum exscribemus.

QUÆSTIO III.

De Charitate.

Not. CHARITATIS nomen in Scripturis accipitur 1. pro præcipuo objecto, in quod ferri debet creaturæ rationalis amor: *Deus* (inquit Joannes primæ Epist. cap. quarto) *charitas est*. Accipitur 2. pro Dei in homines dilectione: *Charitate* (inquit Deus ipse, Jeremiæ 13.) *perpetua dilexi te*. Accipitur denique 3. pro amore, quo creatura rationalis Deum prosequitur: *Nunc autem* (ait Apostolus 1. ad Corinth. 13.) *manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas*. De Charitate eo ultimo sensu sumptâ in hâc quæstione dicturi, eandem servabimus methodum, ad quam duas præcedentes quæstiones de fide & de spe exegimus.

Caput Primum.

De Essentia, & Divisione Charitatis.

Conclusio 1. Charitatis essentia hâc illius definitione continetur: *Charitas est virtus theologica, quâ Deus propter se diligitur, & creatura rationalis se ipsam ac proximum diligit propter Deum.*

Probatur. Charitas est 1. *Virtus*, quia ad bonum inclinat. 2. Est virtus *Theologica*, quia circa Deum immediatè versatur. 3. Est virtus quâ Deus *propter se diligitur*: ultimò nimirum ad Deum terminatur. 4. Est virtus *qua creatura rationalis se ipsam, & proximum propter Deum diligit*: scilicet tria sunt, quæ (ut dicetur inferiùs) à nobis diligi debent, Nos ipsi, Proximus, & Deus; sed cum eo discrimine, quòd nostram in nos & proximum dilectionem in Deum tanquam ultimum finem referre debeamus. Quæ tradita est à nobis definitio, eadem est cum istâ quam Augustinus non semel in suis operibus tradidit: *Charitas est motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se & proximo propter Deum.*

Conclusio 2. Charitas multipliciter dividitur.

Probatur enumeratione. Charitas dividitur in actualem, & habitualem. Illa, est dilectio permanenter inhærens animæ, donec per mortale peccatum expellatur: Ista verò, est actus quo animus in Deum fertur. De actuali charitate intelligenda est, quæ mox ex Augustino tradita est charitatis definitio.

Charitas habitualis dividitur in infusam, & acquisitam: Illa, parvulis in baptismate sine ullâ ex parte ipsorum dispositione, à Deo immediatè infunditur; adultis verò, si debitis cum dispositionibus ad baptismatis aut pœnitentiæ Sacra-

cramenta accesserint. Ista verò, est quæ ex actibus charitatis frequenter elicitis nata est, sic ut ex iisdem repetitis actibus habitus alii nasci solent.

Charitas actualis dividitur in perfectam, & in imperfectam: Prior, est illa quâ Deus super omnia, & quidem intensè, hoc est, cum magno fervore, diligitur. Contritio quam hujusmodi charitas imperat, id est, quæ nascitur ex amore maximè ferventi; quæ non aliquos tantùm, sed plures habet intensionis gradus; à Concilio Tridentino vocatur contritio charitate perfecta: *Docet præterea* (inquit sacra Synodus sess. 14. cap. 4.) *etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilominùs reconciliationem*, &c.

Posterior, seu charitas imperfecta, est ea quæ vel non est super omnia, vel si sit super omnia, est in gradu valdè remisso, seu paucissimos habet gradus, non multùm est fervens. Charitas quâ quis, adhuc implicatus consuetudine peccandi, & adhuc irretitus dominante affectu creaturæ, vires petit, quibus ut & à pravæ consuetudinis, & dominantis ad peccatum affectus vinculis liberetur, nondum est super omnia; unde validior robustiorque requiritur, ut illa salutis impedimenta solvantur. De eâ charitate loquitur Augustinus in libro VIII. Confessionum, cap. 5. ubi hæc habet: *Voluntas autem nova* (quæ non aliud est, quàm charitas, sicut voluntas vetus non aliud est, quàm cupiditas) *quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruique te vellem, Deus sola certa jucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ; una vetus, alia nova; illa carnalis, illa spiritualis, confligebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam.*

De charitate verò quæ cordi quidem dominatur, id est, quæ est quidem super omnia, sed parùm est fervens; quæ est in gradu remisso; quæ non est intensivè (ut loquuntur) perfecta, loquitur idem Augustinus in libro de Gratiâ & libero arbitrio, cap. 17. ubi hæc habet: *Qui ergo vult facere Dei mandatum & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam: poterit autem, cùm magnam habuerit & robustam.* Eam voluntatem bonam non aliud esse quàm charitatem, ibidem expressis verbis docet Augustinus, loquens de Martyrum charitate: *Quando enim* (inquit) *Martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, hoc est, magna charitate fecerunt; de qua charitate ipse Dominus ait: Majorem chariatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat pro amicis suis.*

De eâdem parùm intensâ & non multùm robustâ charitate intelliguntur, quæ idem Augustinus de Petro ait: *Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. Timor enim* (non filialis, de quo intelliguntur hæc psalmi verba: *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis,* sed servilis) *non est in charitate, sicut ait Ioannes Euangelista in Epistola sua; sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et tamen quamvis parva & imperfecta, non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam: putabat enim se posse, quod se velle sentiebat.*

Quæres, an aliquod sit discrimen inter Amorem, Charitatem, & Dilectionem.

Respondet Augustinus libro XIV. de civitate Dei, cap. VII. inter Amorem, Charitatem, & Dilectionem, non aliud quàm nominis esse discrimen: *Sed* (inquit) *Scripturas religionis nostræ, quarum auctoritatem cæteris quibusque litteris anteponimus, non aliud dicere amorem, aliud dilectionem, vel charitatem, insinuandum*

dum fuit. Responsum suum Augustinus probat ex Scripturis, quæ actum quem vocarunt, *Amorem*, mox *Dilectionem* appellant. *Et ipse Dominus* (inquit) *Petrum Apostolum interrogans; cùm dixisset, Diligis me plus his? ille respondit: Domine, tu scis quia amo te. Et iterum Dominus quæsivit, non utrum amaret, sed utrum diligeret eum Petrus: at ille respondit iterum, Domine, tu scis quia amo te. Tertia verò interrogatione & ipse Dominus non ait*, Diligis me, *sed* Amas me? *ubi secutus ait Euangelista, Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? Cùm Dominus non tertiò, sed semel dixerit*, Amas me? *bis autem dixerit*, Diligis me? *Vnde intelligimus, quòd etiam, cum dicebat Dominus*, Diligis me? *nihil aliud dicebat*, quàm, Amas me? *Petrus autem non mutavit hujus unius rei verbum, sed etiam tertiò*, Domine, *inquit*, tu omnia scis, tu scis quia amo te.

Addit Augustinus, utrumque illud verbum, *Amor*, *Dilectio*, & in bono & in malo dici sæpiùs in Scripturis. *Nam* (inquit S. Doctor) *& Amorem in bono dici jam ostendimus. Sed ne quis existimet amorem quidem & in bono & in malo, dilectionem autem non nisi in bono esse dicendam, illud attendat quod in Psalmo scriptum est: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Et illud Apostoli Ioannis: Si quis dilexerit mundum, non est dilectio Patris in eo.*

Licèt & in bono & in malo *Amor & Dilectio* dicantur, non in malo tamen, sed in bono tantùm *Charitas* dicitur in Scripturis. Nec mirum: Charitas enim idem est prorsùs cum amore boni, cum amore recti, cum amore ordinis: *Quid est enim* (ait S. Augustinus libro 2. ad Bonifacium, cap. 8.) *boni cupiditas, nisi Charitas?* Idem est etiam cum bonâ voluntate. *Quasi verò* (ait idem S. Doctor in libro de gratiâ Christi, cap. 2.) *aliud sit bona voluntas, quàm Charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo, & à Patre datam, ut filii ejus essemus.*

N 6 Idem

Idem est quoque cùm justitiâ: *Charitas inchoata* (ait idem Augustinus in libro de Naturâ & Gratiâ, cap. 68.) *inchoata justitia est: Charitas provecta, provecta justitia: Charitas magna, magna justitia est*. Tandem per solam charitatem, Dei mandata implentur, ut oportet: *Præcepta dilectionis, id est, charitatis* (ait Augustinus in libro de Gratiâ & libero arb. cap. 18. *tanta & talia sunt, ut quidquid se putaverit homo facere benè, si fiat sine charitate, quia nullo modo fit benè*: quia videlicet (ut ait idem S. Doctor in libro de Spiritu & Litt. cap. 14.) *non est fructus bonus qui de Charitatis radice non surgit*.

Resp. 2. alium verborum, de quibus agitur, *Amor*, *Dilectio*, *Charitas*, usum apud Scholasticos invaluisse: Scilicet hoc inter ea verba discrimen statuunt, quòd amor latiùs pateat, quàm dilectio; & dilectio, quàm charitas. Nam (inquiunt) Amor tam ad res terrenas, quàm ad spiritales se se extendit; Dilectio verò, sive secundùm habitum, sive secundùm actum accepta, non alia objecta respicit, quàm quæ spiritualia sunt, & legi conformia. Charitas dilectioni addit subjectum gratiâ sanctificante donatum, modò tamen sincera sit, & perfecta.

Caput II.

De Objecto Charitatis.

Not. Dicendum est hìc 1. de objecto materiali Charitatis, seu de rebus quæ à nobis amore charitatis amandæ sunt; 2. de illius objecto formali & specifico.

Arti-

Articulus I.

De objecto materiali Charitatis.

CONCLUSIO. Deus, Nos ipsi, & Proximus, tria hæc, constituunt adæquatum objectum materiale Charitatis.

Probatur. Ea quorum conclusio meminit, Deus, Nos ipsi, Proximus, diligi debent, & præter ea nihil aliud est diligendum: ergo Deus, Nos ipsi, Proximus, tria hæc, constituunt adæquatum objectum materiale Charitatis. Probatur ant. ex Sancto Augustino, qui in libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 23. sic loquitur: *Cùm ergo quatuor sint diligenda, unum quod supra nos est; alterum quod nos sumus; tertium quod juxta nos est; quartum quod infra nos est*, &c. atqui objectum quod est supra nos, est Deus solus; quod nos ipsi sumus, est anima nostra; quod est juxta nos, est anima proximi; tandem quod est infra nos, est corpus nostrum, est & proximi corpus: ergo Deus, Nos ipsi, & Proximus, tria hæc, & non alia, à nobis per Charitatem amanda sunt.

Objicies 1. Ea tantùm sunt objectum Charitatis, de quibus amandis impositum est homini præceptum: atqui homini impositum non est præceptum de diligendo seipsum; sic enim habet lex Charitatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Et *Diliges proximum tuum tanquam teipsum*. *In his duobus præceptis* (ait Christus, Matthæi 13.) *universa Lex pendet & Prophetæ*: ergo homo non est respectu sui ipsius objectum Charitatis.

Resp. neg. maj. Rationem verò cur de animâ nostrâ, & corpore nostro amandis nullum præceptum dari debuerit, hisce verbis tradit Augustinus in libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 23. *De secundo & quarto* (hoc est, de animâ nostrâ,

& cor-

& corpore nostro amandis) *nulla præcepta danda erant. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio sui, & dilectio corporis sui. Fugax enim animus ab incommutabile lumine omnium regnatore id agit, ut & ipse sibi regnet & corpori suo: & ideò non potest, nisi & se, & corpus suum diligere.*

Resp. 2. dist. min. Homini non est impositum præceptum explicitum de seipso diligendo, conc. min. implicitum, neg. min. Nam 1. homo jussus est dilectionem proximo exhibendam exigere ad normam dilectionis, quam sibimetipsi debet: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Augustini est illa responsio: sic enim libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 26. loquitur: *Sed cùm dictum est; Diliges proximum tuum tanquam teipsum, simul & tui & abs te dilectio non prætermissa est.* 2. Per præceptum, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde,* præfixus est homini modus, quo seipsum diligere debet, propter Deum nimirùm, ad quem si seipsum, & omnia opera non retulerit, mandatum infringit: *Modus ergo diligendi* (ait Augustinus lib. 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 24.) *præcipiendus est homini, idest, quomodo se diligat, ut prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Præcipiendum etiam quomodo corpus suum diligat, ut ei ordinatè prudenterque consulat. Nam quod diligat etiam corpus suum, idque salvum habere atque integrum velit, æquè manifestum est.*

Objicies 2. Angeli sancti à nobis charitate diligendi sunt: nam (ut ait Augustinus in libro 1. de Doctrinâ Christianâ, capite 23.) *ea diligenda sunt, quæ aut nobiscum societate quadam referuntur in Deum, sicuti est homo, vel Angelus, aut ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent, sicuti est corpus.* Ergo præter Deum, nos ipsos, & Proximum, est aliquid à nobis Charitatis amore diligendum: neque enim Angelus nobis est proximi loco.

Resp.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Scilicet Angelus non minùs proximus est noster, quàm sit homo: siquidem proximi nomine non is tantùm intelligendus est, cui per obsequium nostrum esse possumus adjumento; sed etiam ille qui potest nobis opem conferre suam: sic Samaritanus homini, quem latrones semi-vivum reliquerant in itinere, Lucæ 10. proximus fuisse dicitur, quòd in eum se se misericordem præbuerit: *Namque* (ait Augustinus in lib. 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 30.) *ille cui duo ipsa præcepta protulerat, atque in eis pendere totam Legem, Prophetasque dixerat, cùm interrogaret eum dicens, Et proximus? hominem quemdam proposuit descendentem ab Ierusalem in Ierico, incidisse in latrones, & ab eis graviter vulneratum, saucium, & semi vivum esse derelictum; cui proximum esse non docuit, nisi qui erga illum recreandum, atque curandum misericors extitit..... ut videlicet eum esse proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ, si indiget, vel exhibendum esset, si indigeret.* At quem Christianum fugit, homines innumeris beneficiis affici ab Angelis sanctis: *Iam verò* (ait ibidem Augustinus) *si vel cui præbendum est, vel à quo nobis præbendum est officium misericordiæ, rectè proximus dicitur, manifestum est hoc præcepto, quo jubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, à quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia, quanta multis divinarum Scripturarum locis animadvertere facile est.*

Objicies 3. Corpus amari non debet: ergo malè asseritur, id quod infra nos est, contineri intra objectum charitatis. Probatur ant. Id amari non debet, cujus vires, fame, siti, aliisque cruciatibus deprimere tenemur: atqui corporis vires fame, siti, aliisque cruciatibus tenemur deprimere: *Qui Christi sunt* (ait Apostolus) *carnem suam crucifixerunt*: ergo corpus nostrum non continetur intra objectum charitatis.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. maj. Id amari non

non debet, cujus vires deprimere tenemur ex ipsius odio, conc. maj. non ex ipsius odio, neg. maj. Tenemur corpus nostrum castigare, & (ut ait Apostolus) in servitutem redigere: sed id non fit ex illius odio, sed potiùs ex recto in illud amore; si enim hìc in terris edomitum fuerit, mentem ad illicita non pertrahet, sicque in cœlis benè erit ei cum animâ: *Dictum est enim hoc, Caro concupiscit adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, propter indomitam carnalem consuetudinem, adversùs quam spiritus concupiscit; non* (inquit Augustinus libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 34.) *ut interimat corpus, sed ut concupiscentia ejus, id est, consuetudine mala edomita, faciat spiritum subjugatum, quod naturalis ordo desiderat. Quia enim hoc erit post resurrectionem, ut corpus omnimodò cum quiete summa spiritui subditum immortaliter vigeat, hoc etiam in hac vita meditandum est, ut consuetudo carnalis mutetur in melius, nec inordinatis motibus resistat spiritui.*

ARTICULUS II.

De objecto formali Charitatis.

Not. EX dictis superiùs, duplex est virtutis cujusque objectum formale, nimirùm, objectum formale *quod*, & objectum formale *quo*. Hìc de utroque dicemus.

CONCLUSIO. Objectum formale *Quod* Charitatis est bonitas divina. Formale vero *Quo* est ipsamet Dei bonitas, sive in se sumpta, sive ut conveniens nobis; quatenùs tamen abstrahit ab illius possessione, aut privatione.

Probatur prima pars. Objectum formale *quod* habitûs, est perfectio quam habitus ille attingit in objecto materiali: sic (ut jam superiùs observatum est) color est objectum formale *quod* visûs, quia visus in objectis materialibus colo-

colorem attingit: atqui divina bonitas, est perfectio, quam Charitas attingit in Deo; est enim actus voluntatis; actus autem voluntatis non aliud quàm bonum in objectis materialibus attingit; hoc est, non aliud in eis amat, quàm quod aut à parte rei bonum est, aut saltem quod intellectus tanquam bonum apprehendit: ergo objectum formale *quod* charitatis est divina bonitas.

Quæres, utrum DEI bonitas sit objectum formale Charitatis tantùm prout in seipsâ est, an etiam prout est bonum nobis conveniens.

Resp. Dei bonitatem, sive in seipsâ consideretur, sive prout est nobis conveniens, hoc est, prout est objectiva creaturæ rationalis beatitudo, meritorum nostrorum præmium, merces bonorum operum, esse objectum formale *quod* charitatis. Ratio est, quia Dei bonitas, sive in seipsâ consideretur, sive prout est bonum nobis conveniens, est summè amabilis: nempè prout est bonum nobis conveniens, non aliud est, quàm ipsa essentia divina, in quantùm potest explere inditum nobis desiderium cognoscendi infinitum verum, & amandi bonum infinitum: ergo bonitas divina, sive in seipsâ consideretur, sive prout est bonum nobis conveniens, est summè amabilis; ac proindè est objectum formale *quod* charitatis.

Probatur altera pars, seu Dei bonitatem, sive in se consideratam, sive prout est bonum nobis conveniens, esse objectum formale *quo* charitatis, *sed prout illa Dei bonitas abstrahit ab illius possessione, aut privatione*. Objectum formale *quo* alicujus virtutis, est modus quo virtus illa attingit suum objectum formale *quod*: sic lux est modus, seu ratio, sub quâ visus attingit colorem: atqui Charitas attingit Dei bonitatem, sive in se sumptam, sive ut est bonum nobis conveniens, præcisè prout bonitas illa abstrahit & à sui possessio-

sessione, & à sui privatione: nempè charitas amat & Dei bonitatem quâ nondum fruitur, & Dei bonitatem quâ jam fruitur: ergo abstrahit à præsentiâ, aut absentiâ divinæ bonitatis.

Objicies 1. Si charitas habeat pro objecto formali *quod* divinam bonitatem, etiam prout est bonum creaturæ rationali conveniens, nullum erit discrimen specificum inter spem & charitatem; utraque nimirùm respiciet Dei bonitatem, prout est nobis conveniens: Sed absurdum est consequens: ergo, &c.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia (ut jam observatum est iis locis, ubi egimus de objecto spei) discrimen specificum unius virtutis ab aliâ, non sumitur tantùm ex objecto formali *quod*, sed etiam ex objecto formali *quo*, seu ex modo quo objectum attingitur: at objectum formale *quo* charitatis, seu modus quo circa objectum versatur, planè discrepat ab objecto formali *quo* spei, seu à modo quo spes circa suum objectum versatur; nempè charitas abstrahit à præsentiâ & absentia objecti, ab illius possessione & privatione: èc contra spes essentialiter tendit in objectum quatenùs est absens; unde desinit statim atque objectum speratum possidetur. Id jam olim observavit Augustinus in libro de Doctrinâ Christianâ, cap. 38. ubi sic loquitur: *Sed fidei succedit species, quam videbimus; & spei succedit beatitudo ipsa, ad quam perventuri sumus: Charitas autem istis decedentibus augebitur potiùs. Si enim credendo diligimus quod nondum videmus, quantò magis cùm videre cœperimus? & si sperando diligimus quò nondùm pervenimus, quantò magis cùm pervenerimus?*

Præterea cùm charitas amat absentem DEI bonitatem, illâque frui desiderat, per seipsam & immediatè cum fiduciâ non expectat divinæ bonitatis fruitionem, sed tantùm mediante spe, ad quam excitat & movet: unde hâc etiam ratione

tione charitas quæ desiderat unionem amantis cum amato, differt à spe: hæc enim, spes nimirùm, non tantùm desiderat unionem amantis cum objecto amato; sed etiam per se, & immediatè divinis nixa promissionibus, quæ per fidem creduntur, certâ cum fiduciâ illam unionem expectat.

Objicies 2. Si Charitas habet pro objecto formali *quod* divinam bonitatem, non tantùm ut in se est, sed etiam ut est beatitudo nostra, præmium, merces, amor charitatis, non erit gratuitus, sed mercenarius; non erit amor amicitiæ, seu benevolentiæ, sed concupiscentiæ: atqui consequens est absurdum: ergo & antecedens.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia amor mercenarius mercedem extra Deum quærit, nimirùm res temporales, quibus ut fruatur, utitur Deo, hoc est, Deum ultimò refert ad res temporales: at amor divinæ bonitatis, etiam prout est beatitudo nostra, præmium, merces, beatitudinem, præmium, mercedem extra Deum non quærit, sed in ipsomet Deo; neque enim (ut jam superiùs de objecto spei disserentes, advertimus) aliud est beatitudo nostra, aliud præmium, aliud merces, quàm intuitiva Dei cognitio, & perfectus illius amor; unde clara cognitio, uberior amor, sunt præmium obscuræ cognitionis, imperfectæ charitatis: *In ærumnis, in laboribus, in vulneribus constituti* (Sancti) *laudaverunt Deum* (ait Augustinus in Psalmum 134.) *Non eis displicuit nec torquens*: Hoc est, GRATIS AMARE *non quasi proposita acceptione mercedis*; *quia* IPSA MERCES TUA SUMMA, DEUS. IPSE ERIT, QUEM GRATIS DILIGIS, ET SIC AMARE DEBES, UT IPSUM PRO MERCEDE DESIDERARE NON DESINAS, QUI SOLUS TE SATIET. Vide, quæ de spei objecto formali superiùs à nobis dicta sunt; plurimùm enim conferunt ad intelligentiam eorum quæ toto hocce articu-

ticulo, de objecto formali Charitatis dicta sunt.

CAPUT III.

De Subjecto Charitatis.

CONCLUSIO 1. Charitas infusa, est in justis omnibus, sive regnent in cœlis, sive patiantur in purgatorio, sive in terris adhuc militent.

Probatur 1. Charitas infusa, est (ut Tomo v. dictum est) forma justificationis: ergo in justis omnibus reperitur. 2. Charitas quæ reperitur in beatis, ipsis etiam Angelis, ejusdem est speciei ac ea, quam impii in suâ justificatione recipiunt: atqui ista est infusa: ergo & illa. Probatur min. ex Concilio Tridentino, cujus hæc sunt verba, sess. 6. cap. 7. *In ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.*

CONCLUSIO 2. Subjectum immediatum Charitatis, sive actualis, sive habitualis, sive infusæ, sive acquisitæ, sive perfectæ, sive imperfectæ, est voluntas creaturæ rationalis.

Probatur. Virtutis alicujus tum actus, tum habitus habent pro subjecto potentiam quæ elicit actus circa illius virtutis objectum; sic actus videndi recipitur in oculo tanquam in subjecto, quia actus videndi emanat à potentiâ, oculo nimirùm, quæ producit actus circa objectum visûs: atqui voluntas sola elicit actus circa objectum charitatis; objectum enim charitatis est bonum: at sola voluntas elicit actus circa bonum: ergo sola voluntas est subjectum immediatum charitatis, sive sit actualis, sive habitualis; sive sit infusa, sive sit acquisita; sive sit perfecta, sive imperfecta.

Objicies. Charitas immediatè in animæ substan-

stantiâ recipitur.: ergo subjectum illius immediatum non est voluntas. Probatur ant. In eo subjecto Charitas immediatè recipitur, à quo subjectum illud immediatè sanctificatur: atqui anima immediatè sanctificatur à Charitate; ipsa enim est sanctificationis, ac justificationis forma: ergo subjectum immediatum Charitatis non est voluntas, sed ipsa animæ substantia.

Resp. dist. ant. Charitas in substantiâ animæ, prout est appetitiva boni, immediatè recipitur, conc. ant. abstrahendo, an sit, vel non sit appetitiva boni, neg. ant. & conseq. Juxta plurium Philosophorum sententiam, potentiæ animæ ab ipsâ animæ substantiâ realiter non distinguntur: ac proindè loquendo ad illorum Philosophorum mentem, cùm dicitur, quòd Charitas in voluntate recipiatur, non excluditur etiam tanquam immediatum subjectum ipsa animæ substantia; sed hoc unum asseritur, Charitatem recipi in animæ substantiâ, prout anima est appetitiva boni, non autem sub quocumque alio respectu consideretur.

Caput IV.

De Charitatis proprietatibus.

Not. Non hìc omnes exponemus Charitatis proprietates, sed tres tantùm, quæ principem inter eas locum tenent, Necessitatem nimirùm, Ordinem, & ea quæ exigit ex parte nostri.

A r-

ARTICULUS I.

De Necessitate Charitatis.

Not. EXPENDENDUM est hìc 1. utrum præceptum Charitatis sit præceptum speciale, hoc est, præceptum ab aliis omnibus distinctum: 2. utrum actus Charitatis sit necessarius ad salutem: 3. tandem quibus temporibus obliget speciale Charitatis præceptum.

§. I.

Vtrum Charitatis preceptum sit speciale.

1. *Not.* Elapso proximè sæculo reperti sunt scriptores aliqui, qui ausi sunt asserere, præceptum Charitatis in Deum non esse præceptum speciale, & ab aliis distinctum: hincque concluserunt 1. hominem non teneri aliquando elicere actum amoris in Deum vi præcepti de Charitate, docueruntque, satis esse, ut creatura rationalis Deum non oderit. Concluserunt 2. hominem qui alia præcepta servaverit, etiamsi Deum nusquam dilexerit actu, fecisse satis primo Decalogi mandato. Concluserunt 3. hominem posse salutem æternam consequi, quamvis nunquam aliquem amoris actum in Deum elicuerit. Nihil eâ doctrinâ rationi & religioni capitalius opponitur: sed id est speciali conclusione demonstrandum.

CONCLUSIO. Præceptum de Charitate in Deum, est speciale præceptum, à cæteris ita distinctum, ut si quis ipsum omiserit, licèt alia omnia servaverit, pœnis æternis addicendus sit.

Probatur 1. Matthæi 22. hoc mandatum, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, à Chri-

à Christo dicitur primum & maximum mandatum: *Hoc est* (inquit) *primum & maximum mandatum*. Asseritur prætereà, Legem & Prophetas à duplici præcepto, de dilectione Dei, & de dilectione proximi, pendere: *In his* (ait) *duobus præceptis universa Lex pendet & Prophetæ*.

Ex iis Scripturæ textibus sic arguitur. Illud mandatum est speciale, & à cæteris distinctum, quod aliorum respectu est primum, maximum, & à quo alia omnia pendent; neque enim aliquid potest respectu sui ipsius esse primum, aut à seipso pendere: Atqui mandatum de Charitate in Deum, ex Scripturâ, est aliorum mandatorum respectu primum, maximum, & ab eo cætera pendent: ergo est præceptum speciale, & ab aliis omnibus distinctum.

Probatur 2. auctoritate Sancti Augustini. Sanctus Doctor Epistolâ 29. quæ est ad Hieronymum hæc scribit: *Qui totam legem servaverit, si in uno offenderit, fit omnium reus, quia contra Charitatem facit, unde tota Lex pendet*. Unde sic argumentum conficitur: Præceptum, quo omisso, homo fit reus aliorum, quorum tamen substantiam servaverit, est speciale, & ab aliis distinctum: atqui homo, omisso Charitatis in Deum præcepto, ex Augustino, reus est aliorum præceptorum, quamvis illorum substantiam servaverit: ergo, &c.

Idem Augustinus asserit, virtutem in eo esse positam, ut in hâc vitâ diligamus, quod diligendum est: *Quamquam* (ait epistolâ 52.) *& in hac vita virtus non est, nisi diligere quod diligendum est*. Id autem quod præcipuè diligere debemus, est, ex eodem Augustino, Deus solus: *Quid autem* (ait ibidem) *eligamus quod præcipuè diligamus, nisi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus est, cui si diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus*.

Ex

Ex eo verò textu sic arguitur. Præceptum quo jubemur objectum aliquod præcipuè, hoc est, præ aliis objectis, diligere, est præceptum speciale & distinctum ab aliis quæ non imperant, ut aliquod objectum præcipuè, hoc est; præ cæteris objectis, diligatur: atqui, ex Augustino, præceptum Charitatis jubet, ut Deum pręcipuè, hoc est, præ cæteris omnibus entibus, diligamus: ergo præceptum Charitatis in Deum, est præceptum speciale, & ab aliis omnibus distinctum.

Idem S. Doctor non semel docet, 1. Deum propter seipsum ultimò diligendum esse: 2. alia omnia objecta, nos ipsos nimirùm & proximum, propter Deum diligenda esse: *Tunc est* (ait in libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 22.) *optimus homo, cùm tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi: Si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum, sed ad seipsum convertitur, non ad incommutabile quid convertitur; & propterea jam cum defectu aliquo se fruitur.*

Hinc, id est, ex eo quòd homo seipsum propter Deum ultimò diligere debeat, Augustinus concludit, debere pariter ipsum diligere proximum suum propter Deum: *Si ergo* (ait) *teipsum non propter te debes diligere, sed propter illum, ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis: hæc enim regula dilectionis divinitùs constituta est: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.*

Ex iis Augustini sententiis sic arguitur. Præceptum quod jubet, ut Deus ultimò propter seipsum diligatur; quod imperat, ut alia omnia objecta, nos ipsi nimirùm & proximus, propter Deum diligantur, est præceptũ speciale, & ab iis distinctum, quæ id non jubent, id non imperant: atqui præceptum Charitatis in Deum, ex Augustino, jubet, ut Deus ultimò propter seipsum diligatur; ut omnia alia objecta propter ipsum diligantur; id verò non imperant alia præcepta: ergo, &c.

Pro-

Probatur 3. authoritate S. Bernardi. Mellifluus Doctor, amoris Deo debiti dotes hisce verbis explicat Sermone 20. in Cantica: *Disce, ò Christiane, à Christo, quemadmodum diligas Christum. Disce amare dulciter*: nihil enim suavius est amoris jugo: *amare prudenter*: nulla nimirùm est virtus sine prudentiâ: *amare fortiter*: amor enim qui constans non est, amoris nomen non meretur: *Dulciter, ne illecti* vanâ rerum temporalium suavitate: *Prudenter, ne decepti* spiritu mendacii & erroris: *Fortiter, ne oppressi* hujus sæculi adversitatibus. *Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia. Sit fervidus, sit circumspectus, sit invictus.*

Eas amoris divini dotes S. Doctor colligit ex primo Decalogi Mandato: *Et vide* (ait) *ne fortè tria ista tibi & in Lege tradita fuerint, dicente Deo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* In quo autem positus sit triplex ille amor, cordis, animæ, virtutis, sic idem Bernardus exponit: *Mihi videtur amor quidem cordis ad zelum pertinere affectionis; Animæ verò amor ad industriam, seu judicium rationis; Virtutis autem dilectio ad animi posse referri constantiam vel vigorem.* Ex iis infert, quâ ratione impleri debeat primum Decalogi Mandatum: *Dilige ergo Dominum Deum tuum cum toto & pleno cordis affectu: Dilige tota rationis vigilantia & circumspectione: Dilige & tota virtute, ut nec mori pro ejus amore pertimescas: quoniam fortis est ut mors dilectio.*

Ex eo S. Doctoris textu sic argumentum conficitur. Illud præceptum est speciale, & à cæteris distinctum, quod in Lege (Deuteronomii 6.) traditum est seorsim ab aliis; ex quo amoris Deo debiti dotes colliguntur; ad cujus normam & præscriptum, exigi debet modus, quo Deum diligere debemus: Atqui, ex S. Bernardo, præceptum charitatis in Deum seorsim ab aliis tradi-

tum est; ex eo amoris Deo debiti dotes colliguntur; ad ejus normam & præscriptum exigi debet modus, quo Deum diligere debemus: Ergo præceptum charitatis in Deum est præceptum speciale, & à cæteris omnibus distinctum.

Probatur 4. authoritate S. Thomæ. Doctor Angelicus 2. 2. quæst. 44. art. 5. exponens verba Legis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima tua, ex tota virtute tua*, sic loquitur: *Præcipitur nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deum, quod est ex toto corde; & quòd intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente; & quòd appetitus noster reguletur secundùm Deum, quod est ex tota anima; & quòd exterior actus noster obediat Deo, quod est ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere.*

Idem Angelicus Doctor 2. 2. eâdem quæstione 44. art. 1. asserit, modum dilectionis nobis præceptæ non cadere sub aliis præceptis; sic enim loquitur: *Modus dilectionis non cadit sub illis præceptis, quæ dantur de aliis actibus virtutum, putà sub hoc præcepto:* Honora Patrem tuum & matrem tuam, *non cadit quòd hoc ex charitate fiat: cadit tamen actus dilectionis sub præceptis specialibus.*

Tradit eandem doctrinam 1. 2. quæst. 110. art. 10. in responsione ad secundum argumentum; eò nimirùm loci contendit (quod & à nobis superiùs probatum est iis locis, ubi egimus de actibus indifferentibus) teneri nos omnia deliberata opera ad Deum referre: at negat, debitum illud ex singulis præceptis exurgere, sed tantùm ex isto: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde.*

Ex iis S. Thomæ sententiis sic in formâ argumentum conficitur. Illud præceptum est speciale, & ab aliis distinctum, per quod in specie præcipitur nobis aliquid, quod aliis mandatis non

non præcipitur; quodque non cadit sub præceptis, quæ dantur de aliis virtutibus; & vi cujus, non autem ex vi aliorum, tenemur omnia in Dei gloriam referre. Atqui, ex S. Thomâ, præceptum de charitate in Deum expressum his Deuteronomii verbis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute tua*, nobis præcipit aliquid, dilectionem nimirùm, quod aliis mandatis non præcipitur, quodque non cadit sub præceptis quæ dantur de aliis virtutibus; & vi cujus, non autem ex vi aliorum, tenemur omnia in gloriam Dei referre: ergo, ex eodem S. Doctore, præceptum charitatis in Deum, est præceptum speciale, & ab aliis præceptis distinctum.

Probatur 5. ratione theologicâ. Si Deus speciale de charitate præceptum homini non imposuisset, sequeretur, Deum nullam præcipuæ hominis facultati, voluntati nimirùm, legem præfixisse; hoc est, sequeretur, curasse quidem eum de aliis hominis facultatibus, intellectu nimirùm, qui fide constringitur, & potentiis externis, quibus per præcepta secundæ tabulæ modus statuitur, nihil verò curasse eum de voluntate: aliâ enim ratione modo constringi non potest voluntas, quàm amoris lege; alius ipsi modus statui non potest, quàm amoris modo: sed absurdum est consequens, cum homines non reddantur boni aut mali, nisi per bonos aut malos amores; ut hisce verbis docet Augustinus Epist. 52. quæ est ad Macedonium: *Mores nostri, non ex eo quod quisque novit, sed ex eo quod diligit, dijudicari solent. Nec faciunt bonos aut malos mores, nisi boni vel mali amores.*

Ex eo principio concludit, virtutem non aliud esse, nisi aut amorem ipsum, aut ordinem amoris: *Quod si* (inquit in libro de Moribus Ecclesiæ, cap. 13.) *virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei*. Idem docet in laudatâ mox

Epistolâ, quæ est ad Macedonium: *Quamquam* (ait) *in hac vita virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Quid autem eligamus quod præcipuè diligamus, nisi quod melius invenimus? Hoc Deus est, cui si diligendo aliquid præponimus vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus: Tantò enim nobis melius est, quantò magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando.*

Concludit 2. eum solum esse beatum qui Deum diligit, miserum verò qui eum non diligit: *Rationalis creatura* (inquit Epistolâ 110. cap. 23.) *ita facta est, ut sibi ipsa bonum quo beata sit, esse non possit: sed mutabilitas ejus, si convertatur ad incommutabile bonum, fiat beata; unde si avertatur, misera est. Aversio ejus vitium est, & conversio ejus virtus est.* Quâ autem ratione creatura rationalis ad incommutabile bonum, quod Deus est, convertitur, nisi per amorem? quem à Deo hisce verbis petit sancta Mater Ecclesia: *Converte nos Deus salutaris noster.*

Totus hìc exscribendus esset Augustinus, si mens esset ea omnia referre, quibus S. Doctor asserit, Charitatis præceptum esse speciale præceptum & ab aliis distinctum. Vide de eodem argumento hujusce quæstionis caput quintum, in quo Ecclesiæ Gallicanæ de Charitatis præcepto doctrinam referemus.

Solvuntur adversariorum argumenta.

Not. Quæ à quibusdam recentioribus objiciuntur contra conclusionem, in quâ asseruimus, præceptum Charitatis in Deum, esse præceptum speciale & ab aliis præceptis distinctum, ad quasdam, tum Scripturæ, tum Bernardi, tum Gersonis sententias reducuntur: operæ pretium est igitur, ut ea capita sigillatim expendamus.

Objicies 1. Matthæi cap. 22. hæc habentur:

tur: *In his duobus mandatis* (de dilectione Dei & proximi) *universa Lex pendet & Prophetæ*. Unde sic arguitur: Ea Christi verba significant, duplex de Dei & proximi dilectione preceptum impleri per observationem aliorum præceptorum: unde Christus ipse Joannis 14. ait: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me*. Atqui præceptum quod per observationem aliorum impletur, non est speciale præceptum, & ab aliis distinctum: ergo præceptum Charitatis in Deum non est præceptum speciale, & ab aliis distinctum.

Resp. neg. maj. hoc est, nego, verba quæ habentur Matthæi cap. 22. significare, præceptum amoris per aliorum preceptorum observationem impleri; nempè significant, observationem duplicis præcepti, de Dei & proximi dilectione, esse causam, quæ ad aliorum observationem moveat & impellat creaturæ rationalis voluntatem. Ratio est 1. quia id apertè docet ipse Christus Joannis 14. *Si quis* (inquit) *diligit me, sermonem meum servabit .... Qui non diligit me, sermones meos non servat*: & è contrà: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me*. Ratio est 2. quia ex Apostolo, *Plenitudo Legis est dilectio*: ergo qui non diligit, non implet Legem. Ratio est 3. quia, ex Augustino, si quis aliorum mandatorum corticem servaverit, nec ea ex Dei amore servet, ea ut oportet, minimè servat, quamvis servare videatur: *Si* (inquit S. Doctor quæst. 44. in Deuteronomium) *forinsecùs ea, quæ Deus jubet, manibus fiant, & in corde* (per amorem Dei) *non fiant, nemo est tam insulsus, qui præcepta arbitretur impleri*. Hinc idem Augustinus enarratione in Psal. 118. asserit, vulgus Judæorum præcepta Legis reverà non servasse, quāvis eorum substantiam, hoc est, opera extrinseca ab illis præscripta, servare viderentur: *Propter mercedem terrenam* (ait) *atque carnalem, Dei mandata conabantur servare Judæi, neque faciebant, quia*

non ipsa (ipsam scilicet justitiam quæ Deus est) *sed aliud diligebant*.

Illis Augustini principiis inhæret Gregorius Magnus Hom. 27. in Euangelia, ubi asserit, *Omne mandatum de sola dilectione esse, & omnia unum præceptum esse, quia quidquid præcipitur, in sola charitate solidatur*. Probat id Gregorius argumento à simili petito: *Vt enim* (inquit) *multi arboris rami ex una radice prodeunt, sic multæ virtutes ex una charitate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis*. Hinc infert, quomodo Dei præcepta unum sint & multa præcepta: *Præcepta ergo Dominica & multa sunt, & unum: Multa per diversitatem operis: Vnum in radice charitatis*.

Objicies 2. S. Bernardus Serm. 50. in Cantica, docet, solum amorem *Effectivum* qui scilicet in operibus externis, seu in aliorum mandatorum observatione, positus est, à Deo præceptum esse; non autem *Affectivum*, qui latet in corde: sic enim loquitur: *Est charitas in actu; est & in affectu: & de illa quidem quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum. Nam in affectu quis ita habeat ut mandatur?* ergo, ex Bernardo, amor internus, quem affectivum vocat, præceptus non est; ac proindè mandatum de dilectione, non est mandatum speciale, & ab aliis distinctum, seu est tantùm præceptum de amore effectivo, qui quidem in aliorum mandatorum observatione servatur.

Resp. dist. maj. Bernardus docet, solam charitatem effectivam, non autem affectivam, esse præceptam; & per charitatem effectivam intelligit charitatem internam, quæ sit causa, cur alia præcepta serventur, conc. maj. intelligit charitatem externam in aliorum præceptorum observatione positam, neg. maj. Solutio patet ex iis locis quæ ad probationem nostræ conclusionis ex eodem S. Bernardo laudavimus, patebitque

clariùs

clariùs ex nostra responsione ad proximè sequentem adversariorum instantiam.

Instabis, Bernardus per charitatem *Effectivam* intelligit solum amorem externum, qui in observatione aliorum mandatorum positus sit; siquidem ille per charitatem *effectivam* intelligit solum amorem externum, qui charitatem *effectivam* opponit charitati *affectivæ*; opposita enim se se invicem excludunt: atqui Bernardus charitatem *effectivam* opponit charitati *affectivæ*: *Est* (inquit) *charitas in actu; est & in affectu*: ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ratio est, quia Bernardus per *charitatem in effectu* intelligit charitatem, quæ præter internum affectum, qui etiam reperitur in charitate, quam vocant *charitatem in actu*, includat præterea suavitatem illam, quâ Deus in cœlis beatos semper inebriat, juxta illud Scripturæ: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*; & nonnunquam in hâc vitâ animas maximè pias consolatur, quamque idem S. Doctor vocat charitatis pinguedinem: *Non hoc dico* (inquit) *ut sine affectione simus, & solas moveamus manus ad opera. Legi inter alia quæ scribit Apostolus, magna & gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, scilicet sine affectione.*

Triplicem deinde affectionem distinguit: *Sed est* (ait) *affectio quam caro gignit; & est quam ratio regit; & est quam condit Sapientia. Prima est, quam Apostolus dicit legi Dei non esse subjectam, nec esse posse. Secunda, quam perhibet è regione Legi Dei consentientem, quoniam bona est. Longè verò tertia, ab utraque quæ gustat & sapit, quoniam suavis est Dominus, primam eliminans, secundam remunerans.*

Sic iterum triplicem illam affectionem paulò uberiùs exponit: *Nam* (inquit) *prima quidem dulcis, sed turpis: Secunda, sicca, sed fortis: Ultima, pinguis & suavis. Igitur per secundam opera*

fiunt, & in ipsa, charitas; sed & illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens, magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini: Sed quædam potiùs actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen ipsius amoris vehementer accendit.

Ex iis S. Bernardi sententiis evidenter patet S. Doctorem charitatem effectivam, quæ est in actu, non opponere charitati affectivæ, quæ scilicet est in affectu, eo sensu quòd ista tantùm sit interna, illa verò externa tantùm; sed in eo sensu opponit, quòd charitas in actu vacua sit gustu illo spirituali, illâ dulcedine, illâ suavitate, quæ in charitate, quam in affectu vocat, reperiuntur. Unde mirum non est, quòd asserat, charitatem in affectu, hoc est, charitatem, quam anima sapiat, & gustet, non esse præceptam per mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; nonnunquam enim illâ charitatis suavitate privantur viri maximè pii, tum ut probentur, tum ut discant, Deo propter illam charitatis dulcedinem non esse serviendum: E contra contendit, charitatem quæ est in actu, quamque vocat *siccam*, quòd amoris dulcedine destituta sit, sed tamen vocat *fortem*, quòd moveat ad constantem aliorum, etiam difficilium, mandatorum observationem, esse divinâ lege creaturæ rationali præscriptam.

Objicies 3. Gersonius Universitatis Parisiensis Cancellarius, duo tantùm requirit, ut quis Mandato de Dei dilectione faciat satis; 1. *Ne velimus scienter rem quamcumque amare plusquam Deum*; 2. *Ut legem Dei, & alia præcepta operibus impleamus*. Ergo (inquit Antonius Sirmondus) observatio aliorum mandatorum satis est, ut quis impleat Charitatis præceptum.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio est 1. quia Gersonius docet, nullam rem plusquàm Deum amari debere: ac proinde, ex Gersonio, quisque tene-

tenetur interno mentis affectu Deum rebus omnibus anteponere; nam si quis Deum interiùs non amet, interiùs amabit aliquid plus quàm Deum: Scilicet sic est cor hominis comparatum ut sine aliquo amore dominante esse non possit, juxta illud Leonis Magni in Sermone V. de jejunio septimi mensis: *Rationalis animus, qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi.*

Ratio est 2. quia Gerson in loco, qui nobis objectus est, asserit quidem requiri Legis observationem, ut quis dilectionis præceptum impleat, sed non dicit, quòd per eam exteriorem legis observationem impleatur: Scilicet hoc unum asserit, diligentiam in aliis mandatis observandis adhibitam, esse veluti fructum & effectum affectûs interioris, quo Deum prosequi debemus, si tamen affectus ille sit sincerus & efficax, juxta illud Joannis: *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.*

§. II.

Vtrum Actus Charitatis sit necessarius.

Not. Qui asseruerunt, præceptum Charitatis non esse præceptum speciale, & ab aliis distinctum, consequenter asseruerunt, actum internum charitatis nullâ lege esse præceptum: unde homini permiserunt interiorem charitatis actum, seu docuerunt, per se non peccare hominem, qui nullum unquam internum charitatis actum elicuerit.

Not. 2. Actus aliquis potest esse necessarius, aut necessitate medii, aut necessitate præcepti tantùm. Rursùs potest esse necessarius, vel *per se*, hoc est, independenter ab aliorum præceptorum observatione; vel *per accidens*, id est, eò quòd sine illo actu alia præcepta servari non possint. De actu charitatis secundùm varias

O 5 illas

illas necessitatis rationes hìc à nobis est agendum.

CONCLUSIO I. Actus charitatis est omnibus hominibus per se necessarius necessitate præcepti naturalis & divini.

Probatur 1. Præcepta Decalogi, ac præsertim primum, juris sunt naturalis ac divini: atqui primo præcepto Decalogi omnibus hominibus præcipitur actus charitatis in Deum: ergo charitatis actus est omnibus hominibus per se necessarius necessitate præcepti naturalis & divini. Probatur min. Hæc primi præcepti Decalogi verba, quæ omnes homines spectant: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, &c. actum voluntatis, motum in Deum imperant.

1. Diligere, agentis est, non autem à motu & actione cessantis.

2. Verbum *Diliges*, significat aut habitum, aut actum charitatis; non enim voluntas alio modo, quàm aut habitu aut actu, potest aliquod objectum diligere: atqui verbum *Diliges*, in primo Decalogi mandato non significat habitum charitatis; siquidem non dantur præcepta de habitibus, sed tantùm de actibus virtutum: sic præceptum de restitutione faciendâ non præcipit habitum, quo nemo unquam recipit, quod suum est; sed ipsummet restitutionis actum, quo alienum redditur proprio domino: Sic etiam cum injungitur eleemosyna, non præcipitur iners illius habitus; per eum enim habitum non sublevatur proximi miseria; sed præcipitur actus, seu actualis erogatio victus aut vestitus, quibus proximus indiget: Sic tandem cum parentum cultus mandatur, non præcipitur habitualis cultus in parentes; sed actualis, exhibitio nimirùm reverentiæ, amoris & obsequiorum.

3. Quotiescumque Patres de charitate quæ nobis præcipitur, locuti sunt, charitatis nomine non habitum, sed actum intellexerunt: *Non præcipit Scriptura nisi charitatem* (inquit Augu-
stinus

stinus libro 3. de doctrinâ christianâ, cap. 10. *) nec culpat nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum* : Charitatis autem, quæ præcipitur, nomine, idem Augustinus actum charitatis intelligit: *Charitatem* (inquit ibidem) *voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum*.

4. Charitas quæ nobis præcipitur, opponitur cupiditati quæ prohibetur: Sed cupiditas quæ prohibetur, est actus: *Cupiditatem autem* (ait Augustinus) voco, *motum animi ad fruendum se, & proximo, & quolibet corpore non propter Deum*.

Objicies. S. Thomas 2. 2. quæst. 44. articulo 6. innuere videtur, satis esse ad implendum charitatis præceptum, ut nihil contra ipsum admittatur, sive per odium Dei, sive per aliorum præceptorum infractionem; sic enim loquitur: *Ad secundum dicendum, quòd sicut miles qui legitimè pugnat, licèt non vincat; non inde culpatur, nec pœnam meretur: ita etiam qui in via hoc charitatis præceptum non implet, nihil contra divinam dilectionem agens, non peccat mortaliter*. Ergo actus charitatis non est necessarius ad implendum primum Decalogi mandatum.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. ant. Ex S. Thomâ, ille qui in viâ, charitatis præceptum non implet perfectè, non peccat mortaliter, conc. ant. qui non implet, imperfectè saltem, neg. ant. Implere verò imperfectè præceptum charitatis non dicit omissionem actus charitatis; sed tantùm omissionem actus perfecti, qui scilicet perfectè creaturam rationalem cum Deo conjungat, ita ut nullo concupiscentiæ motu, actus charitatis intensio, fervor, & totalitas impediantur.

Confirmatur responsio ex scopo quem S. Thomas eo in loco, qui nobis objectus est, sibi proponit. Quærit nimirùm S. Doctor: *Utrum præceptum de dilectione Dei possit in via impleri*.

Ut eam quæstionem solvat, hanc conclusionem statuit: *Quamquam in patria tantùm perfectè dilectionis præceptum impleatur; in via tamen imperfectè adimpleri potest, & magis vel minùs secundùm divinæ bonitatis participationem*. In corpore articuli exponit, quid sit implere, aut perfectè, aut imperfectè, dilectionis præceptum: *Perfectè quidem impletur præceptum, quando pervenitur ad finem, quem intendit præcipiens; impletur autem, sed imperfectè, quando etsi non pertingat ad finem præcipientis, non tamen receditur ab ordine ad finem*. Utitur argumento à simili, ut duplicem illum modum implendi præceptum clariùs exponat: *Sicut* (inquit) *si Dux exercitus præcipiat militibus, ut pugnent; ille perfectè implet præceptum, qui pugnando hostem vincit, quod Dux intendit: Ille autem implet, sed imperfectè, cujus pugna ad victoriam non pertingit; non tamen contra militarem disciplinam agit*. His præmissis, probat conclusionem suam, asseritque, Deum non præcipere in hâc vita, ut perfectè dilectionis præceptum servemus, sed tantùm ut illud servemus imperfectè: *Intendit autem Deus* (inquit) *per hoc præceptum, ut homo Deo totaliter uniatur: quod fiet in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, ut dicitur 1. ad Corinth. 15. Et ideò plenè & perfectè in patria implebitur hoc præceptum: In via autem impletur, sed imperfectè. Et tamen in via tantò unus alio perfectiùs implet, quantò magis accedit per quandam similitudinem ad patriæ perfectionem*.

Ex iis quæ hucusque dicta sunt, patet, quòd cum S. Thomas in responsione ad secundum argumentum scribit, eum qui in viâ non implet præceptum charitatis, non peccare mortaliter de eo tantùm loquatur, qui perfectè, seu per perfectam sui cum Deo unionem, non implet præceptum; non loquatur autem de eo qui nequidem imperfectè illud implet, hoc est, qui

non

non elicit actûs dilectionis; quæ fit super omnia; quamvis propter cupiditatem, post peccatum veluti nobis naturalem, eam non habeat intensionem, eum fervorem, eam totalitatem, quæ sublato eo omni quod pertrahit nos ad creaturarum amorem, Deo hominem perfectè conjungat.

Confirmatur iterum nostra responsio. Sanctus Thomas comparat eum, quem dicit in hâc vitâ non implere præceptum, cum milite qui licèt non vincat, pro virili tamen pugnat paretque militiæ legibus: Ergo quemadmodum miles qui nihil operatur, ut exequatur ducis imperium, reus est: ità & homo qui nullum dilectionis actum elicit, non facit satis præcepto, quo omnes homines jubentur Deum super omnia diligere.

Alium S. Thomæ textum superiùs iis locis ubi actum est de actibus indifferentibus, præripuimus iis qui eo abutuntur, ut probent S. Thomæ persuasum fuisse, hominem non teneri vi præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, elicere certis quibusdam temporibus actum amoris Dei super omnia, non teneri eum omnes deliberatas suas actiones ad Dei gloriam ultimò referre: vide hujusce Tomi paginam 129.

Quæres, utrum actus charitatis in Deum ità sint necessarii, ut qui nullum elicuerit, non possit consequi salutem.

Resp. affirmativè. Nam 1. qui lubens omittit observationem præcepti de re gravi, peccat lethaliter: atqui qui nullum unquam elicit actum charitatis in Deum, omittit observationem præcepti de re gravi; nimirùm præceptum charitatis, ipso affirmante Christo, est primum & maximum mandatum. 2. Ex cap. decimo Lucæ idem apertè colligitur: Narrat Euangelista quemdam Legis peritum à Christo quæsiisse non quod utile, sed quod absolutè necessarium

sit

sit ad vitam æternam comparandam: *Ecce* (inquit Lucas) *Legis peritus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Legis perito respondit Christus, necessariam esse primi mandati Decalogi observationem ut quis vitam æternam consequatur. *Dixit Christus, In lege quid scriptum est? quomodo legis?* Ille respondit, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum sicut te ipsum.* Christus, approbatâ Legis periti responsione, sic eum allocutus est: *Rectè respondisti; hoc fac & vives.* Facere verò, actum significat: ergo ex ipsiusmet Christi definitione certum est, eum qui actum charitatis in Deum non elicuerit, non posse consequi salutem æternam.

Hinc patet, quàm meritò Inquisitores Romani coram Alexandro Papâ VIII. die 24. Augusti 1690. hanc publicis in thesibus propugnatam propositionem damnaverint tanquam hereticam: *Homo non tenetur amare Deum, neque in principio, neque in decursu vitæ mortalis.* Idem de eâ judicium tulit Clerus Gallicanus, ut capite proximè sequenti dicetur.

Conclusio 2. Actus charitatis in Deum impio ad justificationem *per se* necessarius est necessitate medii.

Probatur. Illud est impio ad justificationem necessarium necessitate medii, sine quo non potest habere contritionem, quæ sit dispositio sufficiens ad recipiendam gratiam, sive in Sacramento Baptismi, sive in Sacramento pœnitentiæ: Contritio enim sufficiens, impio necessaria est necessitate medii ad justificationem, etiam in illis Sacramentis recipiendam: Atqui sine actu charitatis in Deum, saltem inchoatæ, quæ tamen sit super omnia, non potest haberi contritio, quæ sit sufficiens dispositio ad recipiendam gratiam, sive in Sacramento Baptismi, sive in Sa-

Sacramento Pœnitentiæ; id nimirùm variis argumentis probavimus in nostro tractatu de Sacramento Pœnitentiæ: iis verò argumentis accedit declaratio Cleri Gallicani, quam hujusce quæstionis proximè sequenti capite exscribemus.

§. III.

Quibus in specie temporibus obliget charitatis præceptum.

Not. Varii de temporibus, quibus charitatis præceptum obligat, errores elapso proximè sæculo prodierunt. Nonnullis Scriptoribus visum est, præceptum charitatis in Deum nusquam obligare. Alii censuerunt, obligare tantùm semel in vitâ; idque etiam non *per se*, sed *per accidens* tantùm, cùm nempè quis ad eas redigitur angustias, ut in periculo mortis constitutus, non possit Presbyterum habere, à quo, attritus, hoc est, peccatum ob solum gehennæ metum detestatus, sacramentaliter absolvi possit. Docuerunt alii, probabile saltem esse, quòd illud præceptum ne singulis quidem quinquenniis obliget. Quid nos de eâ controversiâ sentiamus, hìc est aperiendum.

CONCLUSIO I. Præceptum speciale charitatis in DEUM *per se* obligat sæpiùs in vitâ.

Probatur I. ex Scripturâ. Ubi Deuteronomii cap. 6. relatum est charitatis præceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua*; hæc subjiciuntur: *Eruntque verba hæc, quæ Ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis de his sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens, atque consurgens: Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine atque ostiis domus tuæ.*

Unde

Undę sic arguitur: Illud præceptum *per se* sæpiùs obligat in vitâ, quod Deus jussit ut ubique ac semper præ oculis haberetur; ut quid enim tam sedulò vetasset, ne illius memoria ex mente excideret, si semel tantùm in vitâ, aut aliquoties quidem, sed perrarò obligaret? Atqui (ut ex laudatis Scripturæ verbis patet) Deus jussit ut pręceptum charitatis in Deum ubique ac semper præ oculis haberetur: ergo præceptum illud non semel tantùm in vitâ, aut perrarò, sed sæpiùs obligat.

Dices, eum Scripturæ locum intelligi de charitate habituali, quæ hominem formaliter (ut loquuntur) sanctificet; non autem de charitate actuali, hoc est, de charitatis actibus qui sæpiùs eliciantur.

Sed vana est illa responsio. Nam (ut hujusce articuli paragrapho primo & secundo demonstravimus) præceptum illud *Diliges*, &c. de actu, non autem de habitu charitatis intelligitur. 2. Apertè repugnat Augustino asserenti, charitatem, si sincera sit, non posse diu ab actibus temperare: *Dilectio* (inquit Præfatione in Psal. 31.) *vacare non potest: Da mihi vacantem amorem, & nihil operantem*. Eàdem ratione loquitur in Psalmum 121. *Nec potest vacare amor in anima amantis: necesse est ut ducat: sed vis nosse qualis amor sit? vide quò ducat.*

Probatur 2. nostra conclusio. Impossibile est ut homo diu vivat, quin aliquem totius vitæ suæ finem ultimum sibi constituat: ergo si homines justi diu ab actibus charitatis in Deum temperent, alium à Deo ultimum totius suæ vitæ finem sibi constituent; ac proindè peccabunt lethaliter: scilicet justi se se implicabunt rerum creatarum amoribus, qui tandem ita augebunt concupiscentiæ in nobis æstuantis impetum, ut validior factus impetus ille, charitatem etiam habitualem opprimet, impedietque, ne anima piis affectibus ad Deum conscēdat; *Obligata enim*

anima

anima (ait Auguſtinus in Pſalm. 121.) *amore terreno, quaſi viſcum habet in pennis, volare non poteſt. Mundata verò ab affectibus ſordidiſſimis ſæculi, tanquam extenſis pennis, & duabus alis reſolutis ab omni impedimento, id eſt, duobus præceptis dilectionis Dei & proximi, volat, quò? niſi ad Deum aſcendens volando, quia aſcendit amando? Quod antequam poſſit, gemit in terra, ſi jam ineſt ei volandi deſiderium; & dicit: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?*

CONCLUSIO 2. Certa quædam tempora determinari poſſunt, quibus *per ſe* omnes homines obligat præceptum charitatis in Deum.

Probatur enumeratione. Præceptum eliciendi actum charitatis in Deum, quæ ſit ſuper omnia, *per ſe* quemlibet adultum obligat, ubi primùm ad uſum rationis pervenit.

Ita docet S. Thomas 1.2. quæſt. 89. art. 6. ad 3. Nimirùm ubi S. Doctor aſſeruit, peccatum veniale non poſſe ſtare cum ſolo originali, hoc argumentum objicit ſibi: *Determinari poteſt tempus, in quo puer primò poteſt eſſe actor peccati actualis; ad quod tempus cùm pervenerit, poteſt ad minùs per aliquod breve ſpatium ſtare, quin peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis ſceleratis contingit: In illo autem ſpatio quantumcumque brevi, poteſt peccare venialiter: Ergo peccatum veniale poteſt eſſe in aliquo cum originali peccato abſque mortali.*

Ad illud autem argumentum ſic idem S. Doctor reſpondet: *Ad tertium dicendum, quòd ab aliis peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere uſum rationis per aliquod tempus abſtinere: ſed à peccato omiſſionis prædictæ, non liberatur niſi, quàm citò poteſt, ſe convertat ad Deum. Primum enim quod occurrit homini diſcretionem habenti, eſt quod de ſeipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem: finis enim eſt prior in intentione; & ideò hoc eſt tempus, quo obligatur ex Dei præcepto affirmativo quo Dominus dicit: Convertimini ad me, & Ego convertar ad vos. Zachariæ* 1.

Verùm

Verùm nemo ad Deum se potest convertere nisi per actum charitatis in Deum, qui sit super omnia: ergo, ex S. Thomâ, homo ubi primùm ad rationis usum pervenit, tenetur elicere actum charitatis in Deum, qui sit super omnia. Monendus est hìc Lector, quòd quamvis nonnulli, probati alioquin, authores censeant, non metaphysicum esse primum illud instans, quo homo se se ad Deum per charitatis actum convertere tenetur; ac proindè peccatum veniale posse in aliquibus reperiri cum solo originali, fatentur tamen, illud instans esse morale: ita ut adultus non diu esse possit, ad prudentum æstimationem, quin post adeptum usum rationis, ad Deum per charitatis actum, qui sit super omnia, se se convertat.

Sancti Thomæ præiverat Sanctus Fulgentius: sic enim loquitur libro 1. ad Monimum, cap. 17. *Creaturæ quippè rationalis alia beatitudo non potest, nec potuit esse, nec poterit, nisi ut agnoscens, à quo non solùm facta, sed etiam à quo rationalis facta est, majorem dilectionem exhibeat homo Creatori, quàm sibi. Neque enim ei inesse posset vel latenùs ratio, nisi ei posset Creatoris inesse dilectio. Quia nec est in alia quæ vera sit sapientia vel intelligentia creaturæ rationalis, nisi dilectio creatoris.*

II. Præceptum eliciendi actum charitatis in Deum, qui sit super omnia, *per se* obligat in morali periculo vitæ: Tunc scilicet homo tenetur suæ saluti tutò consulere: at tutò sibi consulere non potest, quin eliciat actum charitatis super omnia, hoc est, quo Deum rebus omnibus anteponat. Id ità certum est, ut de eo conveniant plerique etiam ex iis authoribus, quibus placet Attritionem ex solo gehennæ metu conceptam impio satis esse ad recipiendam gratiam in Sacramentis Baptismi & Pœnitentiæ.

III. Præceptum eliciendi actum charitatis super omnia, *per se obligat* sub mortali, non semel in anno, sed frequenter intra annum: ita ut ad

æstimationem prudentum, homo diù non sit quin ad Deum se se per eum charitatis actum convertat. Neque enim frustrà præceptum, quod tanti est momenti, ut sit primum & maximum, latum est eum tantâ ex parte Dei cautione, quodque (ut ex allatis superiùs Scripturæ verbis constat) hominum oculis ubique ac semper obversari debet. Prætereà ingratum maximè se præbet, qui diu est, quin ad Deum, à quo continuis beneficiis afficitur, se se per actum charitatis non convertat.

CONCLUSIO 3. Præceptum eliciendi actûs charitatis in Deum, sæpiùs *per accidens* obligat.

Probatur. Illud præceptum *per accidens* obligat, quod obligat ratione aliorum præceptorum, quæ servanda occurrunt: atqui præceptum charitatis in Deum sæpiùs obligat ratione aliorum præceptorum, quæ observanda occurrunt.

Nam 1. Præceptum contritionis servari non potest sine actu charitatis; neque enim contritio est (ut jam dictum est) sufficiens dispositio ad suscipiendam gratiam in Sacramentis Baptismi & Pœnitentiæ, nisi præcipuè concipiatur ex motivo charitatis: *Pœnitentiam certam* (ait Augustinus) *non facit nisi odium peccati, & amor Dei.*

2. Obligat quoque *per accidens*, cùm actus dilectionis est necessarius ad exercitium alicujus virtutis, cujus praxis præcipitur: *Non enim* (ait Gregorius Magnus) *est fructus boni operis, qui de charitatis radice non surgit.* Hinc autem infertur hominem teneri elicere actum charitatis, saltem inchoatæ, & quæ non sit super omnia, quoties aliquem Religionis actum exercet, ut cùm v. g. audit Sacrum, preces fundit, aut aliud opus ex se pium præcipitur. Tunc enim debet, saltem imperfectè, desiderare, ut ab habituali & dominante peccati affectu liberetur: id verò desiderare, est

saltem imperfectè, ipsam justitiam, ac proindè Deum, diligere. Ratio est, quia quilibet actus Religionis, essentialiter est quædam divini cultûs species; at cultus sincerus non est, nisi ex inchoatâ saltem charitate prodeat: *Quis* (inquit Augustinus lib.3. de Trinit. cap.4.) *cultus ejus, nisi amor ejus?* & ut ait epist. 120. *Pietas cultus Dei est; nec colitur ille nisi amando*. Defectu inchoatæ illius charitatis pleraque Judæorum opera, alioquin in se bona, Deo accepta non fuerunt: *Populus hic* (ait Deus ipse in Scripturis) *labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me*.

3. Præceptum charitatis obligat *per accidens*, cùm quis de Dei odio tentatur. Unanimis est enim theologorum sententia, urgenti de vitiis tentationi opponendum esse actum virtutis contrariæ. In illud odii periculum incidunt homines, cùm advertentes Deo displicere peccata, in quæ prolabuntur, cuperent Deum non esse, quo tutiùs & absque gehennæ metu peccare possent. De iis hominibus loquitur Augustinus tractatu nonagesimo in Joannem: *O* (inquit) *miseros homines! qui cùm esse volunt mali, nolunt esse Veritatem qua damnantur mali. Nolunt enim eam esse quod est, cùm se ipsos debeant nolle esse quod sunt, ut ipsa manente mutentur, ne ipsa judicante damnentur*.

4. Tandem *per accidens* obligat charitatis præceptum, cùm Deum blasphemiis, aut gravi aliquo scelere offendi deprehendimus. Ratio est, quia tunc, quantùm in nobis est, resarcire debemus injuriam quæ Deo infertur: at non est alia via, quâ illud resarciamus, nisi debitum ei charitatis cultum exhibeamus. Cùm advertimus, Dei inimicos sancitæ à Deo legis oblivisci, mœrore & tædio affecti esse debemus, ut affectus erat Rex Propheta: *Tabescere* (inquit Psal. 118.) *me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei*.

Objicies contra præcedentes conclusiones. Multi

Multi sunt viri alioquin pii, qui diu sunt, absque eo quòd charitatis actum eliciant: imò exeunt nonnunquam ex hâc vitâ, absque eo quòd dixerint: *Domine, diligo te super omnia:* & tamen viri illi pii non censentur, per omissionem illam peccasse lethaliter: ergo præceptum charitatis non obligat ad frequenter eliciendos charitatis actus.

Ad solvendum argumentum illud, observare est 1. actum amoris non esse positum in externo horum verborum sono, *Diligo te super omnia:* quàm enim multæ sunt matres, quæ ardentissimè filios suos amant, quibus tamen nunquam venit in mentem, ejusmodi verbis amorem testari suum?

Observare est 2. amorem non esse positum in cognitione: siquidem cognitio est actus intellectûs, cùm ècontra amor sit operatio voluntatis: unde elici potest sine amantis conscientiâ, seu, absque eo quòd amans advertat, se elicere actum hujusmodi; idque in matre videre est, quæ cùm ægrotantem filium sollicitè curat, sinceri amoris actus in eum elicit, quamvis illi tunc non veniat in mentem, quòd filium amet actu.

His præmissis, ad argumentum respondemus, conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia amor est quoddam animi pondus, seu quidam voluntatis motus in rem amatam: *Charitatem voco* (inquit Augustinus) *motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter DEUM.* Illud autem pondus, ille motus, vim exerunt suam in viris piis, quamvis viri pii ea non advertant. Scilicet diebus festivis cultu divino, cui vacant, suam in Deum reverentiam testantur; Eucharistiâ se se reficiunt, ut illi arctiùs se conjungant; in exitu vitæ ad illum anxiè suspirant; & morbi, quo languent, humili patientiâ se se divinæ illius voluntati subjiciunt. *Eæ sunt* (inquit eruditus quidam recentior suis ad-

adversus Calvinistas, & Casuistas molliores Operibus de Ecclesiâ optimè meritus) *variæ illæ quas amor induit formas*.

ARTICULUS II.

De Ordine Charitatis.

Not. QUÆREMUS hìc 1. an & quotuplex in exercitio charitatis servandus sit ordo. 2. Quid ex parte nostri exigat amor Deo debitus. 3. Quid is qui debetur proximo.

§. I.

An & quotuplex ordo sit in charitatis exercitio servandus.

CONCLUSIO 1. In charitatis exercitio aliquis servandus est ordo.

Probatur 1. Ecclesia, Canticorum 2. Deum laudat, quòd in illâ charitatem ordinaverit: *Ordinavit* (inquit) *in me charitatem*. 2. Is tantùm justè & sanctè vivit, cujus dilectio ad ordinem debitum exacta est: *Ille* (inquit Augustinus in lib. 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 27.) *justè & sanctè vivit, qui rerum integer æstimator est: Ipse est autem, qui ordinatam dilectionem habet, ne aut aliquid quod non est diligendum, aut ampliùs diligat, quod minùs est diligendum, aut æquè diligat, quod vel minùs, vel ampliùs diligendum est, aut minùs vel ampliùs, quòd æquè diligendum est*: ergo in charitatis exercitio aliquis est ordo servandus.

CONCLUSIO 2. In charitatis exercitio duplex est ordo servandus, dilectionis nimirùm & beneficii.

Probatur 1. ex Scripturâ. Totuplex est ordo in charitatis exercitio servandus, quotuplicem Pastor Euangelicus circà oves sibi creditas servavit: atqui circa eas duplicem charitatis servavit or-

ordinem, dilectionis nimirùm & beneficii: scilicet ordine dilectionis prætulit nonaginta novem oves, quas in deserto reliquerat, ovi centesimæ quæ erraverat; sed centesimam illam errantem, ordine beneficii prætulit aliis nonaginta novem; has enim à suâ curâ dimisit, illasque permisit sibi ipsis, cum èeontra unicè de centesimâ solicitus fuerit, in eâque quærendâ, & in reducendâ ad ovile, totum dederit se se: ergo, &c.

Probatur 2. ex Patribus. Augustinus in Epist. 139. aliàs 158. expressè meminit ordinis dilectionis & beneficii, qui in charitatis exercitio servari debet: *Charitas* (inquit) *quæ tanquam nutrix fovet filios suos, non ordine amandi, sed ordine subveniendi, infirmiores fortibus anteponit, quos tales vult esse, quales jam illi sunt, quos non contemnendo, sed de his confidendo, interim præterit.*

Sanctus Bernardus duplicem quoque illum in exercitio charitatis servandum ordinem tradit Sermone quinquagesimo in Cantica: eò nimirùm loci docet, quòd licèt perfectiores sint ordine dilectionis infirmioribus præferendi, ordine tamen beneficii, curæ, & solicitudinis, infirmiores sint perfectioribus anteponendi: *In benè affecta mente* (inquit) *non dubium, quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cælum terra, æternitas tempori, anima carni. Attamen in benè ordinata actione sæpè, aut etiam semper, ordo oppositus invenitur. Nam & circa proximi curam & plus urgemur, & pluries occupamur, & infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate assistimus.... Nam & vera in hoc est charitas, ut qui indigent ampliùs, accipiant priùs; & rursus in eo cara apparet veritas, si ordinem tenemus affectu, quem illa ratione* ...

Quæres 1. quinam in rebus, quæ sunt objectum charitatis, servandus sit ordo dilectionis.

Resp.

Resp. In exercitio charitatis talem debere esse ordinem dilectionis, qualis est ordo rerum, hoc est, quò res majoris sunt in se pretii, vel minoris, magis aut minùs ordine dilectionis amandæ sunt.

Hinc autem infertur 1. Deum esse super omnia diligendum, cùm sit ens, quo perfectius, aut æquè perfectum cogitari non possit: *Omnes tamen* (inquit Augustinus libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 7.) *certatim pro excellentia Dei dimicant, nec quisquam inveniri potest, qui hoc Deum credat esse, quo melius aliquid est. Itaque hoc omnes Deum consentiunt esse, quod cæteris rebus omnibus anteponunt.*

Infertur 2. creaturas quæ præ aliis sanctitate sunt Deo viciniores, præ cæteris ordine dilectionis amari debere; quæ autem æquè vicinæ, æqualiter amandas esse.

Infertur 3. Deum propter bonum aliquod creatum ultimò non esse diligendum; nec ordine dilectionis, creaturam nobiliorem ad ignobiliorem tanquam ad finem referri posse.

Infertur 4. Animam diligi debere magis quàm corpus; illa enim potest Deo perfrui, non autem istud. Sed Augustinum de eo dilectionis ordine disserentem audire placet: sic ergo loquitur in libro 1. de Doctrinâ Christianâ, cap. 27. *Omnis peccator, in quantum peccator est, non est diligendus; & omnis homo, in quantum homo, est diligendus propter Deum: Deus verò propter seipsum. Item ampliùs alius homo diligendus est, quàm corpus nostrum, quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus, quia corpus per animam vivit, qua fruimur Deo.* Cùm autem justorum qui nobiscum in humanis agunt, justitiæ & sanctitatis gradus non cognoscimus: *Omnes* (ait ibidem Augustinus) *æquè, ordine dilectionis, diligendi sunt.*

Quæres 2. unde peti debeat ordo amoris, qui *beneficii* dicitur.

Resp. peti eum debere aut ex carnis, aut amicitiæ, aut societatis, aut alterius vinculi conjunctione cum personâ amante, vel ex illorum infirmitate aut indigentiâ.

Regulam illam tradidit Augustinus in libro primo de Doctrinâ Christianâ, cap. 27. sic enim loquitur: *Sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimùm consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictiùs tibi quasi quadam sorte junguntur: Sicut enim si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei, qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitate superaret; nihil justius faceres, quàm ut sorte legeres, cui dandum esset, quod dari utrique non posset. Sic in hominibus, quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi temporaliter colligatiùs adhærere potuerit.*

Quæres 3. utrum in pari necessitate à viro uxori potiùs quàm patri aut matri succurrendum sit.

Resp. à viro succurrendum esse potiùs patri, aut matri, quàm uxori. Desumpta est responsio ex S. Thomâ: Scilicet 2. 2. quæst. XXVI. artic. XI. quærit, *Utrum homo plus debeat diligere uxorem quàm patrem & matrem*. Ad illius autem quæstionis solutionem, hanc conclusionem statuit: *Quanquam uxor intensiùs diligatur, tanquam magis conjuncta; major tamen ex charitate parentibus reverentia est exhibenda.*

Hanc verò conclusionis suæ rationem profert: *Gradus dilectionis attendi potest, & secundùm rationem boni, & secundùm conjunctionem ad diligentem: secundùm ergo rationem boni, quod est objectum dilectionis, magis sunt diligendi parentes, quàm uxor, quia diliguntur sub ratione principii, & eminentioris cujusdam boni. Secundùm autem rationem conjunctionis, magis diligenda est*

uxor, quia uxor conjungitur viro, ut una caro existens, secundùm illud Matthaei 19. Itaque jam non sunt duo, sed una caro; *& ideò intensiùs diligitur uxor: sed major reverentia est parentibus exhibenda.*

Objicit sibi S. Doctor illud Genesis cap. 1. ubi dicitur, quòd propter uxorem relinquet homo patrem & matrem. Objicit sibi iterùm illud ad Ephesios 5. ubi Apostolus docet, quòd vir sicut semetipsum, uxorem diligere debeat.

Ad primum autem respondet, quòd non quantum ad omnia deseratur pater & mater propter uxorem: In quibusdam enim magis debet homo assistere parentibus, quàm uxori. Sed quantùm ad unionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus, homo adhæret uxori.

Ad secundum S. Doctor hisce verbis respondet: *Dicendum, quòd in verbis Apostoli non est intelligendum, quòd homo debeat diligere uxorem æqualiter sibi ipsi: sed quia dilectio quam aliquis habet ad seipsum, est ratio dilectionis, quam quis habet ad uxorem sibi conjunctam.*

ARTICULUS III.

Quid ex parte nostri exigat Deo debita Charitas.

Not. QUAEREMUS hìc 1. utrum amor Deo debitus debeat esse summus: 2. an debeat esse universalis: 3. utrum debeat esse perfectus.

§. I.

§. I.

Vtrum amor Deo debitus debeat esse summus.

CONCLUSIO. Amor Deo debitus debet esse summus tum extensivè, tum intensivè.

Probatur prima pars conclusionis. Amor extensivè summus, est amor summus (ut loquuntur) appretiativè, hoc est, super omnia: atqui amor Deo debitus, debet esse summus appretiativè, seu super omnia. Nimirùm debet esse ex toto corde: at ex toto corde non est, si cor aliquam aliam rem aut minùs aut æquè ac Deum diligat; tunc enim divisus erit cordis affectus: unde meritò sic Christus loquitur Lucæ 14. capite: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.*

Ex eâ Christi sententiâ, & ex his verbis Proverbiorum 23. *Da mihi, fili, cor tuum*; nec non ex ipso primo mandato Decalogi, *Diliges Dominum Deum tuum*, Augustinus Sermone 34. aliàs de Diversis cap. 2. hanc elicit conclusionem: *Vide si aliquid voluit dimittere in te, unde ames te, qui tibi dicis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Quid remanet de corde tuo, unde diligas teipsum? quid de anima tua? quid de mente tua? Ex toto* (inquit) *totum exigit te, qui fecit te.* Hæc etiam ait libro x. Confessionum cap. xix. *Minùs te amat* (Deum alloquitur) *qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.*

Probatur altera conclusionis pars. Amor intensivè summus, quatenus hìc in viâ potest haberi, est ille cujus fervoris gradus correspondent æstimationi, quæ de aliquo objecto habetur: atqui gradus amoris nostri, quantum hìc in viâ fieri potest, debent correspondere æstimationi,

quam hìc de Deo habemus: ita ut major sit illius intensio, major fervor, quàm sit intensio, quàm sit fervor, quibus & nos & proximum, creataque omnia diligimus: Nimirùm recta ratio postulat, ut objectum, quod cæteris per appretiationem anteponimus, intensiùs & majori cum fervore diligamus.

Impositam illam hominibus legem exprimunt ipsa Decalogi verba, *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente tua*. Eam quoque continet hæc ipsiusmet Christi apud Matthæum sententia: *Qui amat Patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus: Et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus*.

Objicies. Doctrina quæ secundâ conclusionis parte continetur, viros pios exponit variis scrupulorum periculis: quis enim novit, an gradus amoris quo Deum prosequitur, correspondeat amori appretiationis qui illi debetur? ergo, &c.

Resp. nimis probare argumentum: si enim valeat, ex eo quoque concludi poterit, non esse legem de Deo super omnia diligendo: quis enim novit, an suus in Deum amor aliis cordis affectibus prædominetur. Dicendum est ergo, homini ut quietus sit, & ne scrupulis angatur, satis esse debere, ut totis viribus suam in Deum charitatem augere conetur, ab eoque cum Ecclesiâ petat: *Da nobis fidei, spei & charitatis augmentum, & ut mereamur assequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis*.

§. II.

Utrum amor Deo debitus debeat esse universalis.

Conclusio. Hominis in Deum amor debet esse universalis.

Probatur. In eo Dei amor debet esse univer-

salis,

salis, qui nihil præter Deum, aut saltem nisi in ordine ad Deum diligere debet: atqui homo nihil præter Deum, aut saltem nisi in ordine ad Deum, diligere debet: *Hæc enim regula dilectionis* (ait Augustinus in libro 1. de Doctrinâ Christianâ cap. 22.) *divinitùs constituta est: Diliges proximum tuum sicut teipsum: Deum verò ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea ipsa quæ confers. Cum autem ait,* Toto corde, totâ animâ, totâ mente, *nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui; sed quidquid aliud venerit in animum, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit. Quisquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim eum diligens tanquam seipsum, totam dilectionem sui, & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum à se rivulum duci extra patiatur, cujus derivatione minuatur.* Hactenùs S. Doctor.

Confirmatur argumentum quod in Augustini doctrinâ, & in disciplinâ morali palmarium est: *Res aliæ sunt* (ait S. Doctor in libro 1. de Doctrinâ Christianâ cap. 3.) *quibus fruendum est; aliæ quibus utendum; aliæ quæ fruuntur & utuntur. Illæ quibus fruendum est, beatos nos faciunt. Istis, quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem adjuvamur, ut ad illas quæ nos beatos faciunt, pervenire, atque his inhærere possimus. Nos verò qui fruimur & utimur, inter utrasque constituti, si eis, quibus utendum est, frui voluerimus, impeditur cursus noster, & aliquando etiam deflectitur, ut ab his rebus, quibus fruendum est, obtinendis, vel retardemur, vel etiam revocemur inferiorum amore præpediti.* Hactenùs Augustinus.

Exponit immediatè post S. Doctor, quænam

sint res illæ, quibus fruendum est; aitque Deum esse solum: *Res* (inquit) *quibus fruendum est, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, eademque Trinitas, una quædam summa res, communisque omnibus fruentibus ea.*

Explicat quoque quænam res sint, quibus fruendum non est; asseritque eas esse res quæ aliæ sunt à Deo: *Nemine autem* (inquit) *homine, quamvis amicissimo frui debemus, quia nemo homo propter se diligendus est: Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata; cujus etiamsi nondum res, tamen spes ejus nos hoc tempore consolatur. Maledictus autem qui spem suam ponit in homine. Sed nec seipso quisquam frui debet, quia nec seipsum debet propter seipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est.*

Docet tandem, quænam res sint, quibus uti nobis licitum est: *Rebus denique creatis debemus uti; non quasi mansoria quadam dilectione atque delectatione, sed transitoria potiùs, tanquam viæ, tanquam vehiculorum, vel aliorum quorumlibet instrumentorum, aut si quid congruentius dici potest, ut ea, quibus fruimur, propter illud ad quod ferimur, diligamus.*

Ex eo, quod (ut jam observavimus, & iterùm inculcandum ducimus) palmarium est & capitale in disciplinâ morali principium, sic argumentum conficitur. Is qui seipsum, proximum, opera, creata omnia, ad Deum non refert, seipso, proximo, operis, creatis non utitur, sed fruitur: siquidem, ex Augustino, *frui, est amore alicui rei inhærere propter seipsam: Uti autem, quod in usum venerit, ad id, quod amas, obtinendum referre.* Sed qui seipsum, proximum, opera, creata aliqua, ad Deum non refert, sibi, proximo, operibus, creatis rebus, propter se ipsum, proximum, opera, rem creatam amore inhæret: ergo seipso, proximo, operibus, re creatâ, fruitur; ac proindè reus est infracti primi præcepti, quod in Decalogo continetur:

Tota

Tota nimirùm (Auguftino tefte) humani cordis perverfitas in eo pofita eft, quòd uti fruendis, & utendis frui velit.

Quæres, utrum ut quis debito omnia in Deum referendi faciat fatis, fufficiat, quòd illius opus ex fe tendat ad finem honeftum, nec aliquo pravo fine ex parte operantis inficiatur.

Refp. fatis non effe. Ratio eft, quia relatio operis alicujus ad Deum, quæ creaturæ rationali per primum Decalogi mandatum præcipitur, differt à motu, quo bruta animantia ad finem fibi naturalem feruntur: ergo illi præcepto non fit fatis, nifi per cognitionem & amorem finis.

Defumpta eft ea refponfio ex S. Thomâ, qui in quæftionibus difputatis de Charitate art. 18. fic loquitur: *Habitualiter refert in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens: fed virtualiter aliquid referre in Deum, eft agentis propter finem inclinantis in Deum.* Vide quæ diximus agentes fuperiùs de actibus indifferentibus in individuo.

Confirmatur ex eo, quòd debitum referendi omnes actus in Deum, creaturæ rationali hifce Decalogi verbis, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. impofitum fit: Iis autem verbis præcipitur, ut Deus à creaturâ rationali ametur, faltem virtualiter, in omnibus operibus fuis deliberatis: nam ea Decalogi verba, non habitum amoris (ut fuperiùs demonftratum eft) fed actum, faltem virtualem, præfcribunt: ergo ei debito non fit fatis per actus, in quibus creatura rationalis nec de Deo, faltem virtualiter cogitat, nec eum diligit amore faltem virtuali, feu qui oriatur ex aliquo actu amoris, qui in corde non multò antè præcefferit.

Hinc patet, hominem fidelem qui pauperi largitur eleemofynam, aut aliquam actionem miferiæ proximi fublevandi causâ deliberatè operatur, non peccare quidem, quòd id agat; opus

enim illud alterâ Decalogi tabulâ præceptum est: sed tamen non facere eum satis præcepto, quo Deum ex toto corde diligere, seu ad ipsum omnia opera nostra, non actu quidem, sed saltem virtualiter, referre jubemur. Opera misericordiæ in proximum, & alia quæ tum ratione substantiæ, tum ratione finis proximi sunt bona; viæ sunt, (Augustino teste) vehicula, instrumenta, quibus non frui, sed uti debemus propter illud, ad quod ferimur, Deū scilicet, diligēdū.

Se habet fidelis qui misericordiæ opus in proximum exercet, aut aliquid aliud, in se alioquin bonum, operatur, sicut Regis servus, qui cum à Rege jussus fuerit Romam Parisiis proficisci, Lugdunum se confert, quæ urbs est, quâ Parisiis Romam itur. Quemadmodum ergo servus ille licèt nihil operatus sit mali, quòd Lugdunum se contulerit; mandatum tamen Regis, quo Romam usque proficisci jussus fuerat, non adimplevit: ita nec fidelis debito de Deo diligendo ex toto corde, ac proindè de referendis omnibus ad ipsum operibus deliberatis, non facit satis, qui opus misericordiæ in proximum exercet, nec ulteriùs tendit, hoc est, qui illud idem opus misericordiæ, in Deum (ut jubetur primo Decalogi mandato) saltem virtualiter, non refert. Implevit quidem homo ille fidelis præceptum secundæ tabulæ, sed non implevit illud, quod in primâ Decalogi tabulâ continetur, quodque ab aliis distinguitur: ut his verbis docet S. Thomas 2. 2. quæst. 44. art. 1. ad 1. *Modus dilectionis non cadit sub illis præceptis, quæ dantur de aliis actibus virtutum, puta sub hoc præcepto: Honora patrem tuum & matrem tuam, non cadit, quod hoc ex charitate fiat: cadit tamen actus dilectionis sub præceptis specialibus.*

Confirmatur ex Clero Gallicano, qui in Comitiis generalibus ann. 1700. hanc propositionem damnavit: *Sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè.*

§. III.

§. III.

Utrum hominis in Deum Charitas debeat esse perfecta.

Not. Non est hìc quæstio, utrum nostra in Deum charitas tantam hìc in terris debeat habere perfectionem, quantam post vitam hanc habebit in cœlis. Scilicet impossibile est, ut viatorum amor in Deum tantus sit, quantus est amor comprehensorum: *Deus* (inquit S. Thomas 2. 2. quæst. 44. art. 6.) *intendit per hoc præceptum, ut homo Deo totaliter uniatur: quod fiet in patria, quando Deus erit omnia in omnibus. Et ideò plenè & perfectè in patria implebitur hoc præceptum. In via autem impletur, sed imperfectè*; quòd nimirum in via non perveniatur in finem quem Deus in illo ferendo sibi proposuit. Sed quæstio est, utrum in hâc vitâ adhuc constituti teneamur pro viribus ad perfectam charitatem conari, efficereque, ut illius fervor, illius intensio, in nobis augeantur.

Conclusio. Primo Decalogi mandato, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. jubemur hìc in terris ad perfectam charitatem pro nostrâ virili parte conari.

Probatur 1. ex Scripturâ. Proverbiorum cap. 4. hæc leguntur: *Iustorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectum diem*. Unde sic arguitur. Homo in charitate Deo debitâ se habere debet, sicut sol se habet in itinere, quod decurrit: atqui sol ab ortu suo, singulis momentis, quoad lucem crescit, donec meridiem attigerit: ergo à pari homo justus, quandiu est in viâ, crescere debet in charitate, donec meridiem attigerit; hoc est, donec in patriâ, ad charitatis plenitudinem & totalitatem per perfectam amantis cum objecto amato unionem pervenerit.

Psalmo 83. Propheta Rex de justis, quibus cordi est æterna salus, hæc ait: *Ibunt de virtute in virtutem: Et videbitur*, hoc est, donec videatur, *Deus Deorum in Sion*. Neminem excipit Propheta sanctus, sed omnes omninò justos indefinitè complectitur: ergo justis omnibus, quantæcumque sint in viâ perfectionis, conari debent in singulis suis actibus, ut in suâ in Deum charitate proficiant.

S. Petrus in Epistolâ II. cap. III. omnibus omninò fidelibus dat in mandatis, ut in gratiâ proficiant: *Crescite* (ait) *in gratia, & in cognitione Domini nostri & Salvatoris Iesu Christi*. Atqui in gratiâ non crescitur, nisi crescatur in charitate: Quid enim aliud est gratia, quàm charitas diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis? Quid gratia, nisi justitia, seu sanctitas? at justitia charitas est: ergo quisque fidelis conari tenetur, ut suæ ipsius charitati augmentum accedat. *Charitas inchoata* (inquit Augustinus in libro de Naturâ & Gratiâ cap. ultimo) *inchoata justitia est; Charitas provecta, provecta justitia est; Charitas perfecta, perfecta justitia est. Sed charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta; quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita: Sed miror, si non habet quò crescat, cùm de mortali excesserit vita*. Hactenùs S. Doctor. Itaque ex S. Petro & ex Augustino, ad mortem usque in charitate crescere jubemur.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino. Sacra Synodus caput decimum sessionis sextæ sic inscribit, *De acceptæ justificationis incremento*; quo quidem ex titulo patet, sacram Synodum ex professo & deditâ operâ de justificationis incremento tractare.

Proponit deinde media quibus conari debemus acceptæ justificationis incrementum comparare: *Sic ergo justificati, & amici Dei, ac domestici facti, euntes de virtute in Deum, ut Apostolus inquit,*

de

de die in diem (seu continuò, & nulla interposita interruptione) *hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma justitiæ in sanctificationem per observationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa justitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide*, bonis operibus, crescunt atque magis justificantur.

Mox eadem sacra Synodus ex Scripturis probat debitum, cujus meminit, crescendi in justitiâ & charitate, & quidem ad ultimam usque vitæ periodum. Sicut (inquit) scriptum est: *Qui justus est, justificetur adhuc. Et iterum, Ne verearis usque ad mortem justificari. Et rursus, Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm.*

Profert & Ecclesiæ in suis Orationibus praxim, ut idem crescendi in charitate debitum justis omnibus impositum probet: *Hoc verò* (inquit) *justitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis, Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.*

Probatur 3. ratione theologicâ. 1. Homo, quandiu in humanis est, bellum debet indicere concupiscentiæ, cujus vires & impetum ad extremam usque vitæ periodum, quantumcumque sanctus sit, experitur; juxta illud Concilii Tridentini, sess. 5. can. 5. *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed utiliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus, non valet.* Atqui per repetitos & frequentes charitatis actus homo viator comprimit concupiscentiæ vires, & sistit impetum; siquidem (ut ait Augustinus) amor nonnisi amore pellitur, amor creaturæ amore creatoris: & in tantùm deprimitur hostis ille domesticus, in quantùm Dei charitas in nobis per frequentes illius actus crescit; vera enim est hæc ejusdem Augustini sententia in libro III. de Doctrinâ Christianâ, cap. x. *Quantò magis* (ait)

regnum cupiditatis destruitur, tantò charitatis augetur: ac proindè è contra, quantò magis regnum charitatis augetur, tantò regnum cupiditatis destruitur.

Præterea homo in omnibus iis quæ agit ex deliberatione, uti tantùm debet creaturis, solo autem Deo frui: ergo continuò tenetur agere ex charitate; non enim quis aut creaturis solùm utitur, hoc est, illas ad Deum refert, aut Deo fruitur, nisi per charitatis actum: *Frui enim* (ut jam observatum est ex Augustino) *est amore alicui rei inhærere propter seipsam: Uti autem, quod in usum venerit, ad id, quod amas, obtinendum referre*. Si autem homo continuò ac sine interruptione tenetur agere ex charitate, tenetur & ad proficiendum in charitate: cum (ut jam dictum est) profectus charitatis non aliud sit, quàm iteratum, & continuum charitatis exercitium.

ARTICULUS IV.

Quid ex parte nostra exigat charitas proximo debita.

Not. QUAE in hoc articulo expendentur, reducuntur ad hæc capita. 1. Per quid fiat satis præcepto Charitatis in proximum: 2. utrum vi charitatis ei debitæ, debeantur tum fraterna correptio, tum eleemosyna corporea: 3. An Charitas in proximum, se se etiam ad inimicos extendat.

§. I.

§. I.

Per quid fiat satis præcepto charitatis in proximum.

Conclusio I. Præcepto charitatis in proximum non fit satis per solos actus externos, seu per beneficia tantùm externa.

Probatur 1. Verba ex quibus constat præceptum charitatis in proximum, imperant internum charitatis actum: *Diliges Dominum Deum tuum sicut teipsum*; hæc nimirùm vox, *Diliges* motum animi significat: unde Augustinus asserit, interiorem animi motum esse charitati, sive in Deum sive in proximum, essentialem: *Charitatem* (ait lib. III. de Doctrinâ Christianâ cap. x. *voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum*. 2. Contraria nostræ conclusioni sententia, damnata fuit ab Inquisitoribus Romanis coram Innocentio XI. & postea à toto Clero Gallicano, ut dicetur inferiùs: ab utrisque nimirùm proscripta est hæc propositio: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

Conclusio 2. Varii actus externi requiruntur, ut fiat satis præcepto charitatis proximo debitæ.

Probatur. Requiritur 1. ut quantùm in nobis est, illius æternæ saluti consulamus: *Quod ergo* (inquit Augustinus in libro de Moribus Ecclesiæ cap. 25.) *agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. Non enim eum diligis tanquam te ipsum, si non ad bonum, ad quod ipse tendis, adducere satagis.*

Requiritur 2. ut vitam corpoream exponamus certo etiam mortis periculo, si mors corporea prudenter existimetur requiri ad consulendum æternæ illius saluti. Scilicet in eo casu urget præ-

ceptum

ceptum istud primæ Joannis 3. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos* DEBEMUS *pro fratribus animas ponere*. Idem apertè docet Augustinus in libro de Mendacio, capite 6. ubi sic loquitur: *Temporalem planè vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere: hoc enim præcessit exemplum, ut pro nobis Dominus ipse moreretur*.

Quod quisque proximo in extremâ necessitate constituto debet ex charitate, ex justitiâ prætereà illi in gravi necessitate posito Pastores debent: *Bonus Pastor* (ait Christus Joannis 10.) *animam suam dat pro ovibus suis: Mercenarius autem, & qui non est Pastor, videt lupum venientem, & dimittit oves & fugit*. Vide de fugâ Pastorum, cùm sævit persecutio, epistolam Augustini ad Honoratum, quæ in editione veteri erat numero 180. in novâ verò numero 228.

Requiritur 3. ut magnum temporale proximi bonum servemus, etiam cum jacturâ nostri boni temporalis, sed longè minoris momenti. Unde ordinem amoris evertunt, qui pro defensione bonorum, fortunæ, famæ, honoris proximum occidunt authoritate privatâ: *Quomodo* (inquit Augustinus in libro 1. de libero arbitio, cap. 5.) *à peccato liberi erunt, qui pro iis rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt?*

§. II.

Utrum correptio fraterna ex vi præcepti charitatis proximo debeatur.

Not. Expendendum est hìc 1. an correptio fraterna sit præcepta: 2. A quibus fieri debeat: 3. Quibus cautionibus adhibenda sit.

CONCLUSIO I. Vi præcepti charitatis, correptio fraterna proximo debetur.

Pro-

Probatur 1. Vi præcepti charitatis consulere debemus æternæ proximi nostri saluti; eum enim sicut nos ipsos diligere debemus: ergo tenemur peccantem corripere: nimirùm correptio est medium, quo salus illius æterna promovetur: qui autem efficaciter vult finem, debet velle med a quæ ad illum finem aut conferunt, aut absolutè requiruntur.

Probatur 2. Christus ipse correptionis præceptum tulit in Novâ Lege: sic enim loquitur Matthæi cap. 28. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Clarioribus verbis exprimi non potuit præceptum strictè sumptum.

Quæres, quid significent hæc duo verba In te, quibus Christus in ferendâ lege correptionis usus est.

Resp. verba illa duobus modis explicari posse 1. ut idem sint ac Te Sciente, sive in nos ipsos, sive in tertiam personam, sive immediatè in Deum proximus peccaverit. Ita exponuntur ab Augustino, Sermone XXXII. aliàs XV. cap. X. Explicari possunt 2. ut idem sint, ac In te ipsum, ita ut significent injuriam nobis illatam. Ita ab eodem Augustino in mox laudato Sermone explicantur. Illi verò expositioni favet textus Euangelicus, ubi narratur, Petrum auditâ de quâ agitur, Christi sententiâ, mox Dominum sic interrogasse: *Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Prætereà Lucæ 17. idem præceptum sic exprimitur: *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi.*

Objicies. Si Christi sententia: *Si peccaverit in te frater tuus: Vade & corripe illum inter te, & ipsum solum*, &c. intelligatur de peccatis quæ in nos immediatè commissa sunt, hinc inferri poterit, non esse præceptum de corripienda fratre cùm aut in Deum immediatè, aut in aliam à nobis

bis personam peccaverit: sed falsum est consequens: ergo, &c.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia proximum non nostræ utilitatis causâ corripere jubemur; sed ideò quòd peccando animam interemerit suam: at non minùs peremit, cum in Deum immediatè, aut in proximum nostrum peccaverit, quàm cum nos ipsos offendit. Desumptum est responsum illud ex Augustino, qui Sermone 83. aliàs 26. *De Verbis Domini*, cap. 7. sic loquitur: *Quare illum corripis? Quia te doles quòd peccaverit in te? Absit. Si amore tui id facis, nihil facis. Si amore illius facis, optimè facis. Denique in ipsis verbis attende, cujus amore id facere debeas; utrum tui, an illius. Si te audierit* (inquit) *lucratus eris fratrem tuum. Ergo propter illum fac, ut lucreris illum. Sic faciendo lucraris; nisi fecisses, perierat.*

Conclusio 2. Debitum corripiendi fratrem omnibus quidem impositum est; eo tamen Superiores strictiùs tenentur.

Probatur prior pars. Ecclesiastici cap. 17. hæc leguntur: *Mandavit*, Deus, *unicuique de proximo suo*: hoc est Deus unicuique dedit in mandatis, ut pro virili parte æternæ proximorum suorum saluti consulat. Prætereà unius ac ejusdem corporis membra sumus omnes: Ergo aliquâ ratione singulorum Ecclesię membrorum cura omnibus committitur: *Si quid* (inquit Apostolus 1. ad Corinth. 12.) *patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.*

Probatur altera pars. Subditi Superiorum omnium, sive carnalium, sive spiritualium, curæ magis commissi sunt, quàm aliis hominibus: *Si quis* (ait Apostolus) *suorum curam non habet, factus est infideli deterior*. Ad id oneris Episcopi, Pastores, Parochi, & alii qui animarum regimini præpositi sunt, non solùm titulo charitatis, sed prætereà titulo justitiæ tenentur. Ita docet Augustinus in libro 1. de civitate Dei, cap. 9.

Qua-

Quare (inquit agens de Pastorum officio) *non utique parem, sed longè graviorem habent causam, quibus per Prophetam dicitur*: Ille quidem in suo peccato morietur; sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram. *Ad hoc enim populorum præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant objurgando peccata.*

Quæres, an inferiores superiores corripere teneantur.

Resp. inferiores nec teneri, nec posse corripere superiores per correctionem quæ sit actus justitiæ per coercitionem pœnæ; posse verò per correptionem quæ sit actus charitatis, & quidem occultè; ita definitur ab Innocentio III. Capite: *Cum ex Injuncto*, Ext. de hæreticis, ubi dicitur: *Aliud esse fratrem in se peccantem occultè corripere; quod quisque tenetur efficere secundùm regulam Evangelicam: Et aliud esse Patrem suum delinquendo reprehendere manifestè: quod utique nulli licet secundùm Evangelicam veritatem.*

Excipitur tamen casus, quo fidei periculum immineret: Tunc enim inferior Prælatum etiam manifestè corripere tenetur. Ita Paulus Antiochiæ se gessit in Petrum cum Judæis cum Gentilium periculo Judaizantem; quod quidem Pauli factum ipse Petrus probavit, ut hisce verbis docet Augustinus Epist. 82. aliàs 19. *Ipse verò Petrus quod à Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: Atque ita rarius & sanctius exemplum posteris præbuit, quò non dedignarentur, sicubi fortè recti tramitem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi: quàm Paulus, quo confidenter auderent etiam minores Majoribus pro defendenda Evangelica veritate, salva fraterna charitate resistere.*

Conclusio 3. Cautiones variæ in fraternâ correptione adhibendæ sunt.

Probatur enumeratione. 1. Tunc tantùm adhiberi debet, cum probabilis spes affulget eam peccatori utilem fore: scilicet in eo tantùm casu locum

locum habet finis præcepti: *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Nec opus est, ut judicetur eam statim profuturam esse; sed satis est, ut prudenter existimetur, illam aliquando utilem fore. Ita Augustinus Epist. 210. aliàs 87. ac aliis pluribus locis docet.

II. Cùm peccatum ejus qui deliquit, occultum est, occulta adhibenda est correptio: *Si peccaverit in te frater tuus* (ait Christus Matthæi 18.) *vade & corripe eum inter te, & ipsum solum.* Divini illius præcepti hancce rationem tradit Hieronymus in caput 18. Matthæi: *Corripiendus est frater seorsum, ne si semel pudorem ac verecundiam amiserit, remaneat in peccato.* Ac prætereà necesse est, ut famæ consulatur, ad quam delinquens jus habet, quandiù occultum est quod admisit peccatum. Vide Augustinum Serm. 82. aliàs 16. *De Verbis Domini.*

III. Si adhibita occulta correptio sceleris, reo non profuerit, hoc est, si se non emendaverit, servandum est illud Christi præceptum: *Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium, stet omne verbum.* Cui iteratæ monitioni si reus non obtemperet, tunc deferri debet ad Superiores, qui pœnæ metu illum coerceant: *Quòd si* (inquit Christus) *non audierit eos, dic Ecclesiæ.*

IV. Ea tamen monitionis cautio adhibenda non est, cum rei peccatum vergit in aliorum nocumentum, sive spirituale sit, sive corporale. Tunc enim absque præmissâ monitione propter commune bonum, quod privatæ peccantis famæ ac commodo præponendum est, statim Superioribus denunciari debet: *Quædam peccata* (inquit Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 33. art. 7.) *occulta sunt, quæ sunt in nocumentum proximorum vel corporale, vel spirituale, putà si aliquis occultè tractet, quomodo civitas tradatur hostibus; vel si hæreticus privatim homines à fide avertat. Et quia ille qui sic occultè peccat, non solùm in te peccat, sed etiam*

in

in alios ; oportet statim procedere ad denuntiationem, ut hujusmodi nocumentum impediatur. Conditionem adhibet S. Thomas, quæ cùm de patriæ proditoribus, hæreticis, aut corruptæ moralis disseminatoribus agitur, licèt speculativè vera sit, in praxi tamen nusquam, propter periculum boni communis, locum habere debet: *Nisi fortè* (inquit ibidem) *aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset hujusmodi mala impedire.* Vide Leonem Magnum Sermone xv. de jejunio decimi mensis, ubi de hæreticis hæc ait: *Qui tales non prodendos putant, in judicio Christi invenientur rei de silentio, etiamsi non contaminentur assensu.*

V. Cùm quis prudenter judicat, correptionem utiliorem fore, si à Prælato, aut alio Superiore fiat, potest absque occultâ monitione, peccatum licèt occultum ad Prælatum deferre, non tanquam ad judicem, à quo puniatur, sed tanquam ad Patrem & medicum, à quo reus salvetur, & sanetur: *Si ego scio* (inquit S. Thomas Quodlibeto xi. quæst. x. art. 11.) *quòd frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denunciare Prælato. Si autem videtur, quòd hoc meliùs fiat per Prælatum, & nihilominus Prælatus sit pius, discretus, & spiritualis, non habens rancorem, seu odium adversùs illum subditum, tunc licitè potest hoc denunciare ipsi; & tunc non dicit Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prælato; sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi & emendam.* Eum agendi modum hausit S. Thomas ex Augustino Sermone qui jam superiùs laudatus est.

VI. Cùm peccatum est publicum, publica adhibenda est correptio, præsertim à Prælatis & Superioribus: *Peccantes* (inquit Apostolus 1. ad Timoth. 5.) *coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Hinc Ecclesia his etiam temporibus (ut patet ex Concilio Tridentino) iis qui certorum quorumdam peccatorum publicorum rei sunt, publicam pœnitentiam injungit.

VIII. Cor-

sint res illæ, quibus fruendum est; aitque Deum esse solum: *Res* (inquit) *quibus fruendum est, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, eademque Trinitas, una quædam summa res, communisque omnibus fruentibus ea.*

Explicat quoque quænam res sint, quibus fruendum non est; asseritque eas esse res quæ aliæ sunt à Deo: *Nemine autem* (inquit) *homine, quamvis amicissimo frui debemus, quia nemo homo propter se diligendus est: Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata; cujus etiamsi nondum res, tamen spes ejus nos hoc tempore consolatur. Maledictus autem qui spem suam ponit in homine. Sed nec seipso quisquam frui debet, quia nec seipsum debet propter seipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est.*

Docet tandem, quænam res sint, quibus uti nobis licitum est: *Rebus denique creatis debemus uti; non quasi mansoria quadam dilectione atque delectatione, sed transitoria potiùs, tanquam viæ, tanquam vehiculorum, vel aliorum quorumlibet instrumentorum, aut si quid congruentius dici potest, ut ea, quibus fruimur, propter illud ad quod ferimur, diligamus.*

Ex eo, quod (ut jam observavimus, & iterùm inculcandum ducimus) palmarium est & capitale in disciplinâ morali principium, sic argumentum conficitur. Is qui seipsum, proximum, opera, creata omnia, ad Deum non refert, seipso, proximo, operis, creatis non utitur, sed fruitur: siquidem, ex Augustino, *frui, est amore alicui rei inhærere propter seipsam: Uti autem, quod in usum venerit, ad id, quod amas, obtinendum referre*: Sed qui seipsum, proximum, opera, creata aliqua, ad Deum non refert, sibi, proximo, operibus, creatis rebus, propter se ipsum, proximum, opera, rem creatam amore inhæret: ergo seipso, proximo, operibus, re creatâ, fruitur; ac proindè reus est infracti primi præcepti, quod in Decalogo continetur:

Tota

Tota nimirùm (Augustino teste) humani cordis perversitas in eo posita est, quòd uti fruendis, & utendis frui velit.

Quæres, utrum ut quis debito omnia in Deum referendi faciat satis, sufficiat, quòd illius opus ex se tendat ad finem honestum, nec aliquo pravo fine ex parte operantis inficiatur.

Resp. satis non esse. Ratio est, quia relatio operis alicujus ad Deum, quæ creaturæ rationali per primum Decalogi mandatum præcipitur, differt à motu, quo bruta animantia ad finem sibi naturalem feruntur: ergo illi præcepto non fit satis, nisi per cognitionem & amorem finis.

Desumpta est ea responsio ex S. Thomâ, qui in quæstionibus disputatis de Charitate art. 18. sic loquitur: *Habitualiter refert in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens: sed virtualiter aliquid referre in Deum, est agentis propter finem inclinantis in Deum*. Vide quæ diximus agentes superiùs de actibus indifferentibus in individuo.

Confirmatur ex eo, quòd debitum referendi omnes actus in Deum, creaturæ rationali hisce Decalogi verbis, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. impositum sit: Iis autem verbis præcipitur, ut Deus à creaturâ rationali ametur, saltem virtualiter, in omnibus operibus suis deliberatis: nam ea Decalogi verba, non habitum amoris (ut superiùs demonstratum est) sed actum, saltem virtualem, præscribunt: ergo ei debito non fit satis per actus, in quibus creatura rationalis nec de Deo, saltem virtualiter cogitat, nec eum diligit amore saltem virtuali, seu qui oriatur ex aliquo actu amoris, qui in corde non multò antè præcesserit.

Hinc patet, hominem fidelem qui pauperi largitur eleemosynam, aut aliquam actionem miseriæ proximi sublevandi causâ deliberatè operatur, non peccare quidem, quòd id agat; opus

enim illud alterâ Decalogi tabulâ præceptum est: sed tamen non facere eum satis præcepto, quo Deum ex toto corde diligere, seu ad ipsum omnia opera nostra, non actu quidem, sed saltem virtualiter, referre jubemur. Opera misericordiæ in proximum, & alia quæ tum ratione substantiæ, tum ratione finis proximi sunt bona; viæ sunt, (Augustino teste) vehicula, instrumenta, quibus non frui, sed uti debemus propter illud, ad quod ferimur, Deũ scilicet, diligẽdũ.

Se habet fidelis qui misericordiæ opus in proximum exercet, aut aliquid aliud, in se alioquin bonum, operatur, sicut Regis servus, qui cum à Rege jussus fuerit Romam Parisiis proficisci, Lugdunum se confert, quæ urbs est, quâ Parisiis Romam itur. Quemadmodum ergo servus ille licèt nihil operatus sit mali, quòd Lugdunum se contulerit; mandatum tamen Regis, quo Romam usque proficisci jussus fuerat, non adimplevit: ita nec fidelis debito de Deo diligendo ex toto corde, ac proindè de referendis omnibus ad ipsum operibus deliberatis, non facit satis, qui opus misericordiæ in proximum exercet, nec ulteriùs tendit, hoc est, qui illud idem opus misericordiæ, in Deum (ut jubetur primo Decalogi mandato) saltem virtualiter, non refert. Implevit quidem homo ille fidelis præceptum secundæ tabulæ, sed non implevit illud, quod in primâ Decalogi tabulâ continetur, quodque ab aliis distinguitur: ut his verbis docet S. Thomas 2. 2. quæst. 44. art. 1. ad 1. *Modus dilectionis non cadit sub illis præceptis, quæ dantur de aliis actibus virtutum, puta sub hoc præcepto: Honora patrem tuum & matrem tuam, non cadit, quod hoc ex charitate fiat: cadit tamen actus dilectionis sub præceptis specialibus.*

Confirmatur ex Clero Gallicano, qui in Comitiis generalibus ann. 1700. hanc propositionem damnavit: *Sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè.*

§. III.

§. III.

Utrum hominis in Deum Charitas debeat esse perfecta.

Not. Non est hìc quæstio, utrum nostra in Deum charitas tantam hìc in terris debeat habere perfectionem, quantam post vitam hanc habebit in cœlis. Scilicet impossibile est, ut viatorum amor in Deum tantus sit, quantus est amor comprehensorum: *Deus* (inquit S. Thomas 2. 2. quæst. 44. art. 6.) *intendit per hoc præceptum, ut homo Deo totaliter uniatur: quod fiet in patria, quando Deus erit omnia in omnibus. Et ideò plenè & perfectè in patria implebitur hoc præceptum. In via autem impletur, sed imperfectè*; quòd nimirum in via non perveniatur in finem quem Deus in illo ferendo sibi proposuit. Sed quæstio est, utrum in hâc vitâ adhuc constituti teneamur pro viribus ad perfectam charitatem conari, efficereque, ut illius fervor, illius intensio, in nobis augeantur.

Conclusio. Primo Decalogi mandato, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. jubemur hìc in terris ad perfectam charitatem pro nostrâ virili parte conari.

Probatur 1. ex Scripturâ. Proverbiorum cap. 4. hæc leguntur: *Iustorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectum diem.* Unde sic arguitur. Homo in charitate Deo debitâ se habere debet, sicut sol se habet in itinere, quod decurrit: atqui sol ab ortu suo, singulis momentis, quoad lucem crescit, donec meridiem attigerit: ergo à pari homo justus, quandiu est in viâ, crescere debet in charitate, donec meridiem attigerit; hoc est, donec in patriâ, ad charitatis plenitudinem & totalitatem per perfectam amantis cum objecto amato unionem pervenerit.

Psalmo 83. Propheta Rex de justis, quibus cordi est æterna salus, hæc ait: *Ibunt de virtute in virtutem: Et videbitur*, hoc est, donec videatur, *Deus Deorum in Sion*. Neminem excipit Propheta sanctus, sed omnes omninò justos indefinitè complectitur: ergo justis omnibus, quantæcumque sint in viâ perfectionis, conari debent in singulis suis actibus, ut in suâ in Deum charitate proficiant.

S. Petrus in Epistolâ II. cap. III. omnibus omninò fidelibus dat in mandatis, ut in gratiâ proficiant: *Crescite* (ait) *in gratia, & in cognitione Domini nostri & Salvatoris Iesu Christi*. Atqui in gratiâ non crescitur, nisi crescatur in charitate: Quid enim aliud est gratia, quàm charitas diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis? Quid gratia, nisi justitia, seu sanctitas? at justitia charitas est: ergo quisque fidelis conari tenetur, ut suæ ipsius charitati augmentum accedat. *Charitas inchoata* (inquit Augustinus in libro de Naturâ & Gratiâ cap. ultimo) *inchoata justitia est; Charitas provecta, provecta justitia est; Charitas perfecta, perfecta justitia est. Sed charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta; quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita: Sed miror, si non habet quò crescat, cùm de mortali excesserit vita*. Hactenùs S. Doctor. Itaque ex S. Petro & ex Augustino, ad mortem usque in charitate crescere jubemur.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino. Sacra Synodus caput decimum sessionis sextæ sic inscribit, *De acceptæ justificationis incremento*: quo quidem ex titulo patet, sacram Synodum ex professo & deditâ operâ de justificationis incremento tractare.

Proponit deinde media quibus conari debemus acceptæ justificationis incrementum comparare: *Sic ergo justificati, & amici Dei, ac domestici facti, euntes de virtute in Deum, ut Apostolus inquit,*

de

de die in diem (seu continuò, & nulla interposita interruptione) *hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma justitiæ in sanctificationem per observationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa justitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide*, bonis operibus, crescunt atque magis justificantur.

Mox eadem sacra Synodus ex Scripturis probat debitum, cujus meminit, crescendi in justitiâ & charitate, & quidem ad ultimam usque vitæ periodum. Sicut (inquit) scriptum est: *Qui justus est, justificetur adhuc. Et iterum, Ne verearis usque ad mortem justificari. Et rursùs, Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm.*

Profert & Ecclesiæ in suis Orationibus praxim, ut idem crescendi in charitate debitum justis omnibus impositum probet: *Hoc verò* (inquit) *justitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis, Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.*

Probatur 3. ratione theologicâ. 1. Homo, quandiu in humanis est, bellum debet indicere concupiscentiæ, cujus vires & impetum ad extremam usque vitæ periodum, quantumcumque sanctus sit, experitur; juxta illud Concilii Tridentini, sess. 5. can. 5. *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed utiliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus, non valet.* Atqui per repetitos & frequentes charitatis actus homo viator comprimit concupiscentiæ vires, & sistit impetum; siquidem (ut ait Augustinus) amor nonnisi amore pellitur, amor creaturæ amore creatoris: & in tantùm deprimitur hostis ille domesticus, in quantùm Dei charitas in nobis per frequentes illius actus crescit; vera enim est hæc ejusdem Augustini sententia in libro III. de Doctrinâ Christianâ, cap. x. *Quantò magis* (ait)

regnum cupiditatis destruitur, tantò charitatis augetur: ac proindè è contra, quantò magis regnum charitatis augetur, tantò regnum cupiditatis destruitur.

Prætereà homo in omnibus iis quæ agit ex deliberatione, uti tantùm debet creaturis, solo autem Deo frui: ergo continuò tenetur agere ex charitate; non enim quis aut creaturis solùm utitur, hoc est, illas ad Deum refert, aut Deo fruitur, nisi per charitatis actum: *Frui enim* (ut jam observatum est ex Augustino) *est amore alicui rei inhærere propter seipsam: Uti autem, quod in usum venerit, ad id, quod amas, obtinendum referre.* Si autem homo continuò ac sine interruptione tenetur agere ex charitate, tenetur & ad proficiendum in charitate: cum (ut jam dictum est) profectus charitatis non aliud sit, quàm iteratum, & continuum charitatis exercitium.

ARTICULUS IV.

Quid ex parte nostra exigat charitas proximo debita.

Not. QUAE in hoc articulo expendentur, reducuntur ad hæc capita. 1. Per quid fiat satis præcepto Charitatis in proximum: 2. utrum vi charitatis ei debitæ, debeantur tum fraterna correptio, tum eleemosyna corporea: 3. An Charitas in proximum, se se etiam ad inimicos extendat.

§. I.

§. I.

Per quid fiat satis præcepto charitatis in proximum.

CONCLUSIO 1. Præcepto charitatis in proximum non fit satis per solos actus externos, seu per beneficia tantùm externa.

Probatur 1. Verba ex quibus constat præceptum charitatis in proximum, imperant internum charitatis actum: *Diliges Dominum Deum tuum sicut teipsum*; hæc nimirùm vox, *Diliges* motum animi significat: unde Augustinus asserit, interiorem animi motum esse charitati, sive in Deum sive in proximum, essentialem: *Charitatem* (ait lib. III. de Doctrinâ Christianâ cap. x. *voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum*. 2. Contraria nostræ conclusioni sententia, damnata fuit ab Inquisitoribus Romanis coram Innocentio XI. & postea à toto Clero Gallicano, ut dicetur inferiùs: ab utrisque nimirùm proscripta est hæc propositio: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

CONCLUSIO 2. Varii actus externi requiruntur, ut fiat satis præcepto charitatis proximo debitæ.

Probatur. Requiritur 1. ut quantùm in nobis est, illius æternæ saluti consulamus: *Quod ergo* (inquit Augustinus in libro de Moribus Ecclesiæ cap. 25.) *agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. Non enim cum diligis tanquam te ipsum, si non ad bonum, ad quod ipse tendis, adducere satagis.*

Requiritur 2. ut vitam corpoream exponamus certo etiam mortis periculo, si mors corporea prudenter existimetur requiri ad consulendum æternæ illius saluti. Scilicet in eo casu urget præ-

ceptum

ceptum istud primæ Joannis 3. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos* DEBEMUS *pro fratribus animas ponere*. Idem apertè docet Augustinus in libro de Mendacio, capite 6. ubi sic loquitur: *Temporalem planè vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere: hoc enim præcessit exemplum, ut pro nobis Dominus ipse moreretur.*

Quod quisque proximo in extremâ necessitate constituto debet ex charitate, ex justitiâ præterea illi in gravi necessitate posito Pastores debent: *Bonus Pastor* (ait Christus Joannis 10.) *animam suam dat pro ovibus suis: Mercenarius autem, & qui non est Pastor, videt lupum venientem, & dimittit oves & fugit*. Vide de fugâ Pastorum, cùm sævit persecutio, epistolam Augustini ad Honoratum, quæ in editione veteri erat numero 180. in novâ verò numero 228.

Requiritur 3. ut magnum temporale proximi bonum servemus, etiam cum jacturâ nostri boni temporalis, sed longè minoris momenti. Unde ordinem amoris evertunt, qui pro defensione bonorum, fortunæ, famæ, honoris proximum occidunt authoritate privatâ: *Quomodo* (inquit Augustinus in libro 1. de libero arbitrio, cap. 5.) *à peccato liberi erunt, qui pro iis rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt?*

§. II.

Utrum correptio fraterna ex vi præcepti charitatis proximo debeatur.

Not. Expendendum est hìc 1. an correptio fraterna sit præcepta: 2. A quibus fieri debeat: 3. Quibus cautionibus adhibenda sit.

CONCLUSIO I. Vi præcepti charitatis, correptio fraterna proximo debetur.

Pro-

Probatur 1. Vi præcepti charitatis consulere debemus æternæ proximi nostri saluti; eum enim sicut nos ipsos diligere debemus: ergo tenemur peccantem corripere: nimirùm correptio est medium, quo salus illius æterna promovetur: qui autem efficaciter vult finem, debet velle med a quæ ad illum finem aut conferunt, aut absolutè requiruntur.

Probatur 2. Christus ipse correptionis præceptum tulit in Novâ Lege: sic enim loquitur Matthæi cap. 28. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Clarioribus verbis exprimi non potuit præceptum strictè sumptum.

Quæres, quid significent hæc duo verba IN TE, quibus Christus in ferendâ lege correptionis usus est.

Resp. verba illa duobus modis explicari posse 1. ut idem sint ac TE SCIENTE, sive in nos ipsos, sive in tertiam personam, sive immediatè in Deum proximus peccaverit. Ita exponuntur ab Augustino, Sermone XXXI. aliàs XV. cap. X. Explicari possunt 2. ut idem sint, ac IN TE IPSUM, ita ut significent injuriam nobis illatam. Ita ab eodem Augustino in mox laudato Sermone explicantur. Illi verò expositioni favet textus Euangelicus, ubi narratur, Petrum auditâ de quâ agitur, Christi sententiâ, mox Dominum sic interrogasse: *Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Prætereà Lucæ 17. idem præceptum sic exprimitur: *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi.*

Objicies. Si Christi sententia: *Si peccaverit in te frater tuus: Vade & corripe illum inter te, & ipsum solum,* &c. intelligatur de peccatis quæ in nos immediatè commissa sunt, hinc inferri poterit, non esse præceptum de corripienda fratre cùm aut in Deum immediatè, aut in aliam à nobis

bis personam peccaverit: sed falsum est consequens: ergo, &c.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia proximum non nostræ utilitatis causâ corripere jubemur; sed ideò quòd peccando animam interemerit suam: at non minùs peremit, cum in Deum immediatè, aut in proximum nostrum peccaverit, quàm cum nos ipsos offendit. Desumptum est responsum illud ex Augustino, qui Sermone 83. aliàs 26. *De Verbis Domini*, cap. 7. sic loquitur: *Quare illum corripis? Quia te doles quòd peccaverit in te? Absit. Si amore tui id facis, nihil facis. Si amore illius facis, optimè facis. Denique in ipsis verbis attende, cujus amore id facere debeas; utrum tui, an illius. Si te audierit* (inquit) *lucratus eris fratrem tuum. Ergo propter illum fac, ut lucreris illum. Sic faciendo lucraris; nisi fecisses, perierat.*

CONCLUSIO 2. Debitum corripiendi fratrem omnibus quidem impositum est; eo tamen Superiores strictiùs tenentur.

Probatur prior pars. Ecclesiastici cap. 17. hæc leguntur: *Mandavit*, Deus, *unicuique de proximo suo*: hoc est Deus unicuique dedit in mandatis, ut pro virili parte æternæ proximorum suorum saluti consulat. Prætereà unius ac ejusdem corporis membra sumus omnes: Ergo aliquâ ratione singulorum Ecclesię membrorum cura omnibus committitur: *Si quid* (inquit Apostolus 1. ad Corinth. 12.) *patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.*

Probatur altera pars. Subditi Superiorum omnium, sive carnalium, sive spiritualium, curæ magis commissi sunt, quàm aliis hominibus: *Si quis* (ait Apostolus) *suorum curam non habet, factus est infideli deterior.* Ad id oneris Episcopi, Pastores, Parochi, & alii qui animarum regimini præpositi sunt, non solùm titulo charitatis, sed prætereà titulo justitiæ tenentur. Ita docet Augustinus in libro 1. de civitate Dei, cap. 9.

Qua-

Quare (inquit agens de Paftorum officio) *non utique parem, fed longè graviorem habent caufam, quibus per Prophetam dicitur*: Ille quidem in fuo peccato morietur; fanguinem autem ejus de manu fpeculatoris requiram. *Ad hoc enim populorum præpofiti conftituti funt in Ecclefiis, ut non parcant objurgando peccata.*

Quæres, an inferiores fuperiores corripere teneantur.

Refp. inferiores nec teneri, nec poffe corripere fuperiores per correctionem quæ fit actus juftitiæ per coercitionem pœnæ; poffe verò per correptionem quæ fit actus charitatis, & quidem occultè; ita definitur ab Innocentio III. Capite: *Cum ex Injuncto*, Ext. de hæreticis, ubi dicitur: *Aliud effe fratrem in fe peccantem occultè corripere; quod quifque tenetur efficere fecundùm regulam Euangelicam: Et aliud effe Patrem fuum delinquendo reprehendere manifeftè: quod utique nulli licet fecundùm Euangelicam veritatem.*

Excipitur tamen cafus, quo fidei periculum immineret: Tunc enim inferior Prælatum etiam manifeftè corripere tenetur. Ita Paulus Antiochiæ fe geffit in Petrum cum Judæis cum Gentilium periculo Judaizantem, quod quidem Pauli factum ipfe Petrus probavit, ut hifce verbis docet Auguftinus Epift. 82. aliàs 19. *Ipfe verò Petrus quod à Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, fancta ac benigna pietate humilitatis accepit: Atque ita rarius & fanctius exemplum pofteris præbuit, quò non dedignarentur, ficubi fortè recti tramitem reliquiffent, etiam à pofterioribus corrigi: quàm Paulus, quo confidenter auderent etiam minores Majoribus pro defendenda Euangelica veritate, falva fraterna charitate refiftere.*

Conclusio 3. Cautiones variæ in fraternâ correptione adhibendæ funt.

Probatur enumeratione. 1. Tunc tantùm adhiberi debet, cum probabilis fpes affulget eam peccatori utilem fore: fcilicet in eo tantùm cafu

locum

in alios; oportet statim procedere ad denuntiationem, ut hujusmodi nocumentum impediatur. Conditionem adhibet S. Thomas, quæ cùm de patriæ proditoribus, hæreticis, aut corruptæ moralis disseminatoribus agitur, licèt speculativè vera sit, in praxi tamen nusquam, propter periculum boni communis, locum habere debet: *Nisi fortè* (inquit ibidem) *aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset hujusmodi mala impedire*. Vide Leonem Magnum Sermone xv. de jejunio decimi mensis, ubi de hæreticis hæc ait: *Qui tales non prodendos putant, in judicio Christi invenientur rei de silentio, etiamsi non contaminentur assensu*.

V. Cùm quis prudenter judicat, correptionem utiliorem fore, si à Prælato, aut alio Superiore fiat, potest absque occultâ monitione, peccatum licèt occultum ad Prælatum deferre, non tanquam ad judicem, à quo puniatur, sed tanquam ad Patrem & medicum, à quo reus salvetur, & sanetur: *Si ego scio* (inquit S. Thomas Quodlibeto xI. quæst. x. art. II.) *quòd frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denunciare Prælato. Si autem videtur, quòd hoc meliùs fiat per Prælatum, & nihilominus Prælatus sit pius, discretus, & spiritualis, non habens rancorem, seu odium adversùs illum subditum, tunc licitè potest hoc denunciare ipsi; & tunc non dicit Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prælato; sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi & emendam*. Eum agendi modum hausit S. Thomas ex Augustino Sermone qui jam superiùs laudatus est.

VI. Cùm peccatum est publicum, publica adhibenda est correptio, præsertim à Prælatis & Superioribus: *Peccantes* (inquit Apostolus I. ad Timoth. 5.) *coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant*. Hinc Ecclesia his etiam temporibus (ut patet ex Concilio Tridentino) iis qui certorum quorumdam peccatorum publicorum rei sunt, publicam pœnitentiam injungit.

VIII. Cor-

VIII. Correptio fraterna exerceri debet 1. cum humilitate, 2. cum charitate, 3. cum mansuetudine: *Fratres* (inquit Apostolus in Epistolâ ad Galatas, cap. 6.) *& si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris*. Vide Augustinum Serm. 85. aliàs 18. *de Verbis Domini*, cap. 18. Vide etiam Gregorium Magnum libro 24. *Moralium*, cap. 10. Vide quoque Bernardum Sermone 1. ex iis quos habet Paschali tempore.

Quæres 1. utrum is peccet, qui fratrem arguit de peccato, cujus ipse reus est.

Respondet S. Thomas 2. 2. quæst. 33. art. 5. non peccare, si corripiendo fratri notum non sit corripientis peccatum; 2. non peccare quoque etiamsi illius peccatum sit fratri corripiendo notum, modò illius pœnitentiam demonstret; imò etiamsi sit publicum, modò videatur illud detestari. Asserit S. Doctor teneri corripientem ad interiorem sui peccati pœnitentiam, ne affectus ad peccatum impedimento sit divinis auxiliis, quibus corripiendus indiget ad sui emendationem. Addit, peccatum cujus quis reus est, eum ab exercendâ in fratrem correptione non eximere. Nec mirum, cum debitum correptionis fraternæ jure naturali ac divino, cuique impositum sit. Vide de eo argumento Augustinum in libro 1. de civitate Dei, cap. 9.

Quæres 2. utrum omissio fraternæ correptionis sit peccatum.

Resp. omissionem fraternæ correptionis esse peccatum lethale: *Quando* (ait S. Thomas 2. 2. quæst. 32. art. 2. in responsione ad tertium) *aliquis probabiliter præsumit de aliquo delinquente, quòd posset eum à peccato retrahere, & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit*. Addit S. Doctor, veniale tantùm esse peccatum, cum timor ac cupiditas, extra tamen gravem necessitatem, correptionem fraternam tardiorem faciunt.

faciunt. Ita etiam docet Augustinus in libro 1. de civitate Dei cap. 9. Excipiendus est tamen casus pastoris: is enim, etiam in communi necessitate, non potest diù fraternam correptionem, quam utilem fore judicat, in longum tempus protrahere. Vide eundem Augustinum loco proximè laudato.

§. III.

Vtrum ex vi præcepti de charitate incumbat eleemosynæ debitum.

Not. De Eleemosynâ quæremus 1. utrum cadat sub charitatis proximo debitæ præceptum: 2. à quibus erogari possit: 3. quibus danda sit: 4. quænam conditiones illam comitari debeant.

CONCLUSIO I. Eleemosyna cadit sub charitatis proximo debitæ præceptum.

Probatur. Eleemosyna cadit sub præceptum illius virtutis, quæ jubet, ut proximi miseriam sublevemus; sed id jubet charitas proximo debita: Cum enim ex charitatis præcepto proximum, non linguâ & verbo, sed opere & veritate diligere debeamus, jubemur quoque, & quantùm in nobis est, illius miseriam sublevare: ergo eleemosyna cadit sub præceptum charitatis proximo debitæ.

Quæres 1. utrum omissio eleemosynæ sit peccatum lethale.

Resp. affirmativè. Ratio est 1. quia Matthæi 23. igne perpetuo damnantur, qui elemosynam debito loco & tempore non erogaverint: *Discedite in ignem æternum; esurivi enim & non dedistis mihi manducare.* 2. Primæ Joannis 13. dicitur: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera misericordiæ suæ ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Ecclesiastici cap. quarto exprimitur præceptum de eleemosynâ erogandâ:

Elee-

Eleemosynam pauperis ne defraudes; iis enim verbis debitum strictè sumptum significatur: qui autem præceptum infringit, per se reus est peccati mortalis.

Quæres 1. quo tempore obliget eleemosynæ præceptum.

Resp. obligare 1. in extremâ proximi necessitate, hoc est, cùm proximo imminet periculum mortis, mutilationis membri, incidendi in perpetuam amentiam, aut in perpetuam infamiam. Resp. 2. obligàre in gravi proximi necessitate, id est, cùm adest periculum gravis alicujus damni, ut est gravis ægritudo, jactura notabilis bonorum, aut notabilis acceleratio mortis paulatim procedens, & incommoda alia, quæ vitam reddunt miseram & multò molestam: hæc autem necessitatis species vocari solet *quasi* extrema. Resp. 3. obligare in communi necessitate, eâ scilicet quam patiuntur ii qui vulgò *pauperes* vocantur. Nec nomine *pauperum* soli mendici intelligi debent, sed etiam ii qui licèt honestè vivant, carent iis quæ ad congruam sustentationem, & sumptus, quos fert eorum status, ad modestiæ tamen christianæ normam exactus, requiritur.

Quæres 3. quibus ex bonis in illâ triplici necessitate eleemosyna sub reatu peccati lethalis dari debeat.

Ut illa quæstio solvatur, notandum est, bona alicui necessaria triplicis esse generis. Nonnulla sunt simpliciter necessaria naturæ, quia scilicet sine illis homo non potest se ipsum, aut suos alere, Alia sunt necessaria statûs, hoc est, ut conservetur status honestus, & ad christianæ modestiæ & temperantiæ regulas exactus. Et tandem alia sunt bona superflua & naturæ & statui honesto. His præmissis, dicendum est 1. bona quæ naturæ sunt superflua, erogari debere in extrema proximi necessitate. Ratio est, quia fert ordo charitatis, ut cum dispendio proprii minoris boni,

boni, ut est benè esse naturæ, conservetur majus bonum proximi, cujusmodi est illius vita. Dicendum est 2. in gravi proximi necessitate erogare deberi, quæ ad honestum statum conservandum necessaria sunt; idque propter eamdem rationem quæ jubet, ut superflua naturæ dentur in extremâ proximi necessitate. Dicendum est 3. superflua statûs ad christianæ modestiæ regulas exacti, erogari debere in communi proximorum necessitate.

Conclusio 2. Ii tantùm possunt ac debent eleemosynam dare, quibus aut dominium rei erogandæ, aut illius administratio libera competunt.

Probatur. Eleemosyna ex iis tantùm bonis fieri potest, quæ eroganti propria sunt; neque enim alienum dari potest: atqui iis tantùm, quibus rei erogandæ, aut dominium, aut administratio libera competunt, sunt aliqua bona propria: ergo ii solùm eleemosynam dare possunt.

Hinc autem colligitur 1. Monachum cui dispensatio, vel administratio bonorum Monasterii non est concredita, non posse sine Superioris licentiâ aut expressâ aut prudenter præsumptâ eleemosynas elargiri. Ratio est, quia voto paupertatis obstrictus, rei alicujus dominium non habet, imò nec usum, nisi à Superiore concessus sit. Idque intelligitur non tantùm de Monasterii bonis, sed etiam de iis quæ aut à parentibus acceperit, aut quæ industriâ, aut alio quovis modo comparaverit: nisi tamen pauperi in extremâ necessitate constituto, aut absente Superiore, *aliquid modicum*, *sub spe*, ut ait S. Thomas, *rati habitionis*.

Excipiendi sunt tamen duo casus. Primus, cum quæpiam ei conceduntur dispensanda, aut in proprios usus, aut in alios pios; ex iis enim bonis, quod vel parsimoniâ, vel frugalitate, superfuerit, potest pauperibus erogare, sive sit in

Mo-

Monasterio, sive extra Monasterium negotiorum aut studiorum causâ versetur; *Quia* (ut loquitur S. Thomas in IV. sent. dist. xv. quæst. II. artic. v. Quæstiunculâ IV.) *cum dantur ei expensæ, committitur ei earum dispensatio*. Alter casus est, cum Parochus est, aut alio aliquo beneficio donatus; tunc enim ex jure, beneficii est administrator; ac proindè ex fructibus illius pauperes recreare potest, ac debet. Scilicet oblationes, & fructus beneficiorum, acceptâ honestâ sustentatione, patrimonia sunt pauperum.

Colligitur 2. Uxorem ex bonis mariti, vel ex bonis communibus, quorum administratio ad virum pertinet, non posse eleemosynas erogare, nisi ex mariti vel dato, vel præsumpto consensu, aut saltem modicas quæ ab ejusdem conditionis mulieribus fieri consueverunt, aut in extremæ necessitatis articulo. Ita docet Augustinus Epistola 63. aliàs 199. quæ est ad Ecdiciam.

Excipi tamen debet ab illâ regulâ casus quo maritus ad proprium ornatum, & honestas expensas nonnullam pecuniæ summam concesserit, aut, minimè neglectâ familiæ curâ, nonnihil arte, vel ludo, lucrata fuerit; aut bona paraphernalia, id est, præter dotem bona à parentibus, aut aliis in proprios usus expendenda habuerit; ex iis scilicet omnibus potest eleemosynas elargiri. Ita docet S. Thomas 2. 2. quæst. 32. art. 8. in responsione ad secundum.

Colligitur 3. filios familias eleemosynam erogare non posse absque licentiâ Patris: *Quia* (ut ait S. Thomas ibidem in resp. ad tertium) *quæ sunt filii-familias, sunt Patris*.

Excipi debent ab eâ regulâ duo casus. Primus, cum ex consensu Patris iter agit, aut extra domum paternam negotiorum aut studiorum causâ versatur. Quæ enim aut solent paris conditio-

ditionis filii-familias, aut quæ fibi ex frugalitate fubtraxerit, poteft pauperibus elargiri: eorum fcilicet bonorum concefsa eft ei libera adminiftratio. Alter cafus, eft cum habet bona Caftrenfia, aut quafi Caftrenfia; eorum enim eft dominus: non autem cum habet adventitia; nempè quamvis eorum dominium habeat, liberam tamen, nifi ex Patris confenfu, non habet adminiftrationem.

Nomine bonorum *Caftrenfium*, intelliguntur ea quæ filius familias militando comparaverit: *Quafi Caftrenfium*, quæ ex Officio publico, aut Beneficio acquifierit; *Adventitiorum*, non quæ ex bonis Patris oriuntur, fed quæ arte, vel propriâ induftriâ habuerit; & in hoc *Adventitia* differunt à *Profectitiis*, quòd ifta aut ex Patre originem ducant, aut ei Patris causâ donata fint.

Colligitur 4. famulos, & ancillas non poffe ex rebus dominorum fuorum abfque eorum confenfu eleemofynas, nifi fortè quædam panis fragmenta, pauperibus erogare: *Dicendum* (ait S. Thomas in 4. Sentent. dift. 15. quæft. 2. artic. 5. Quæftiunculâ III.) *de fervis & ancillis, & etiam de famulis, quamvis fint liberæ conditionis, quòd non poffunt eleemofynas dare de rebus dominorum fine eorum confenfu, nifi panem & hujufmodi, quæ non inferunt fenfibile nocumentum; quia etfi fit difpenfator rerum, non tamen ponitur difpenfator quafi poteftatem aliquam in re domini habens, fed quafi tractans eam ad utilitatem domini: De pretio autem fervitii fui, conftat, quòd poffet eleemofynam dare.*

CONCLUSIO 3. Eleemofynam variæ conditiones comitari debent.

Probatur enumeratione. I. Eleemofyna debet effe *jufta*: fcilicèt debet effe ex bonis propriis, & non alienis, aut malè partis: Ita ex Scripturâ docemur: *Honora* (inquit Proverbiorum 3.) *Dominum* DE TUA *fubftantia*. Ita etiam doce-

mur à Patribus: *Dicunt, rapere res alienas, Mammona est iniquitatis* (ait Augustinus Serm. 113. aliàs 35. de verbis Domini, cap. 5.) *Erogare inde aliquod, maximè egentibus Sanctis, hoc est facere amicos de Mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, imò de tabulis cordis vestri omninò delendus est. De justis laboribus facite eleemosynas. Ex eo quod rectè habetis, date: Non enim corrupturi estis judicem Christum, ut non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis.* Idem docent Ambrosius libro 1. de Officiis Ministrorum cap. 30. Gregorius par. III. Pastoralis curæ, Admonitione 22. S. Thomas, 2. 2. quæst. 32. art. 7.

II. Eleemosyna debet esse prompta: *Ne dicas* (Proverbiorum 3.) *amico tuo: Vade & revertere, cras dabo tibi; cum statim possis dare.* Unde Job cap. 31. *Si negavi quod volebant, pauperibus, & oculos Viduæ expectare feci*: in quæ verba sic loquitur Gregorius Magnus libro 21. Moralium cap. XI. *Petentem se viduam expectare noluit, ut non solùm ex munere, sed etiam ex celeritate muneris, bonorum operum merita augeret.*

III. Elemosyna debet esse hilaris. *In omni dato* (ait Scriptura, Ecclesiast. cap. 35.) *hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas.* Eandem conditionem Apostolus secundæ ad Corinth. 9. Eleemosynæ præfinit: *Unusquisque* (inquit) *prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Vide Chrysostomum Hom. 16. in Epistolam 2. ad Corinth. hom. 21. in Epistolam ad Romanos, & Augustinum enarratione in Psalmum 42. ubi ait, eleemosynam à nonnullis non misericordiæ causa dari: *Plerumque fit à tristibus, & à murmurantibus, ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis.*

IV. Eleemosyna debet esse abundans & copiosa.

piosa. *In præsenti tempore* (ait Apostolus II. ad Corinth. 7.) *vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multùm non abundavit: & qui multùm non minoravit.* Quisquis igitur pro suarum facultatum modulo eleemosynam largiatur *tanquam* (inquit Augustinus enarratione in Psalmum 146.) *quasi fisco reddendum. Habet rempublicam suam Christus, habet fiscum suum.*

V. Tandem eleemosyna debet esse humilis. *Te autem* (ait Christus ipse Matth. cap. 6.) *faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito: & Pater tuus qui videt in abscondito, reddit tibi.* Sinistra eò loci (ut docet Augustinus libro 2. de Sermone Domini in Monte, cap. 11.) significat, *Delectationem laudis*: Dextera verò, significat, *Intentionem implendi præcepta divina.*

Conclusio 4. Pauperibus omnibus erogari debet eleemosyna.

Probatur. Tobiæ 4. *Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere.* Lucæ 6. *Omni petenti te, tribue.* Augustinus Enarratione in Psalmum 102.) *Aliud quod homo, aliud quod peccator: quod homo, opus est Dei; quod peccator, opus hominis. Da operi Dei, noli operi hominis .... Qui donat histrionibus; qui donat aurigis; qui donat meretricibus, quare donat? Numquid & ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani.*

Excipiendi sunt tamen mendicantes validi, ignavi, & otiosi: iis enim si detur, parcè admodùm dari debet: *Cum essemus* (inquit Apostolus II. ad Thessalonicenses IV.) *apud vos, hoc denunciabamus vobis: Quoniam si quis non vult operari, nec manducet.* Hinc S. Augustinus Epist. 93. aliàs 48. *Utiliùs esurienti panis tollitur, si de cibo securus, justitiam negligat, quàm esu-*

rienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat.

Non obviis tantùm pauperibus, sed iis etiam qui præ pudore mendicare erubescunt: *Alius ad te venit, ut petat* (inquit Augustinus Enarratione in Psalmum 103.) *alium præveni, ne pereat. Sicut enim de illo qui te quærit, dictum est:* Omni petenti te, da: Sic de illo quem tu debes quærere, dictum est: *Sudet eleemosyna tua in manu tua, donec invenias justum cui eam tradas.* Non sunt quoque prætermittendi Religiosi ex Ordinibus Mendicantium, qui cum pro Christo facultatibus omnibus nuntium remiserint, & de Ecclesiâ suis in eam obsequiis optimè meriti fuerint, digni sunt, qui sedulò à divitibus quæsiti, præveniantur.

§. IV.

Vtrum Charitatis præceptum se se ad inimicos extendat.

Not. Expendemus hìc 1. utrum inimici ex charitate diligi debeant: 2. quid ex parte nostra exigat debita inimicis charitas.

CONCLUSIO I. Inimici ex charitate diligi debent.

Probatur 1. Quilibet proximus noster ex charitate diligi debet: indefinitum enim, ac proindè æquivalet universali, præceptum de charitate exhibendâ proximo: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* atqui inimici, sunt proximi nostri: ii enim omnes (ut superiùs observatum est ex Augustino) qui aut suis beneficiis nos afficiunt, ut Angeli, vel qui nostris indigent obsequiis, nobis sunt proximi loco: ergo, &c.

Probatur 2. authoritate Christi Domini, qui quidem Matthæi capite v. sic loquitur: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autem dico vobis.*

Dili-

Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Christus eò loci rectum tradit sensum Legis: *Diliges proximum tuum*, quem Pharisæi corruperant; isti enim per proximum, aut solum amicum, aut saltem solum Judæum, intelligi volebant; alios verò ex nationibus homines odio haberi posse contendebant: E contrà Christus proximi nomine non amicum tantùm, non solum hominem ejusdem religionis, sed omnes etiam ex nationibus & sectis homines intelligendos esse docet: prohibetque 1. ne quis odio habeatur: jubet 2. ut amore sincero diligatur, idque ex vi præcepti: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: ergo, &c.

Dices. Patres sæpiùs asserunt, præceptum de diligendis inimicis, esse præceptum speciale religioni christianæ: ergo censuerunt, juris esse positivi tantùm, non autem naturalis; ac proindè non sequi ex Lege: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*.

Sed vana est illa objectio. Eo nimirùm sensu Patres dixerunt, præceptum de diligendis inimicis esse speciale religioni christianæ, quòd soli Christiani illud servarent; à Christo nimirum edocti, inimicos etiam proximi nomine intelligendos esse: hinc Tertullianus in Apologetico scribit, *Christianus nullius est hostis*; è contra omnes habet fratrum locò, *Fratres autem etiam vestri sumus* (alloquitur infideles idololatras) *jure naturæ matris unius, etsi vos parum homines quia mali fratres*. Quid autem boni præcipuè optare debeamus inimicis etiam discolis, docet Augustinus Tractatu VII. in Epistolam Sancti Joannis: *Quare* (inquit) *diligis inimicum? Quare illum diligis? Vt sanus sit in hac vita? Vt dives sit? Vt uxorem ducat? Vt filios habeat? Incerta sunt ista, quæ videris optare inimico tuo, quia diligis eum. Opta illi, ut habeat tecum vitam æternam. Opta illi, ut sit frater. Si ergo hoc optas, cum diligis*

inimicum ut sit frater tuus: cum enim diligis, fratrem diligis: non enim amas in illo quod est, sed quod vis ut sit.

CONCLUSIO 2. Charitas, seu amor inimico debitus, plura exigit ex parte nostra.

Probatur enumeratione. Exigit nimirùm 1. cordis affectum, qui quidem voce ista *Diliges*, exprimitur.

Exigit 2. linguæ officium: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Exigit 3. etiam officium manus: *Benefacite his qui oderunt vos.*

Illa cordis, linguæ, & manûs officia in casu tantùm necessitatis, actu inimicis exhibere tenemur; nam extra casum necessitatis, satis est ut animus ad ea exhibenda, cum oportuerit, sit paratus. *Potest* (inquit S. Thomas 2. 2. quæst. 25. Articul. 8.) *considerari dilectio inimicorum in speciali; ut scilicet aliquis in speciali moveatur motu dilectionis ad inimicum. Et istud non est de necessitate charitatis absolutè, quia nec etiam moveri motu dilectionis in speciali ad quoslibet homines singulariter, est de necessitate charitatis, quia hoc esset impossibile. Est tamen de necessitate charitatis secundùm præparationem animi, ut scilicet homo habeat animum paratum ad hoc, quòd in singulari inimicum diligeret, si necessitas occurreret. Sed quòd absque articulo necessitatis homo etiam hoc actu impleat, ut diligat inimicum propter Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis. Cum enim ex charitate diligatur proximus propter Deum, quantò aliquis magis diligit Deum, tantò etiam magis ad proximum dilectionem ostendit, nulla inimicitia impediente. Sicut si aliquis multùm diligeret aliquem hominem, amore ipsius, filios ejus amaret, etiam inimicos sibi.* Hactenùs S. Doctor.

Exigit 4. ut inimicis demonstrentur dilectionis signa & officia, quæ proximis exhibentur in communi. Nec mirum: si enim ab iis dilectio-

nis

nis signis aut officiis excluderentur, hoc (inquit S. Thomas) ad livorem vindictæ pertineret.

Hinc verò colligitur 1. eum qui dum alicui societati aut communitati obsequium impendit, ab eo beneficio aut obsequio excludit inimicum, peccare lethaliter contra præceptum charitatis inimico debitæ. E contra specialia beneficia, aut dilectionis signa quæ amicis speciatim exhibentur, vi præcepti, quod præcipit inimicorum amorem, inimicis extra casum necessitatis non debentur: hincque colligitur quòd quis pro inimico, nisi casus necessitatis urgeat, non teneatur specialiter orare, aut illum ad familiare suum colloquium admittere.

Exigit 5. Ut specialia dilectionis signa & officia inimicis exhibeantur in casu necessitatis, non extremæ tantùm, sed etiam gravis, ut scilicet impediatur grave malum, quod impendet ei. Salutationes, colloquia ipsi quoque debentur, cum aut ex earum omissione est periculum scandali, aut cum necessaria judicantur, ut ipse alliciatur ad deponendum odium, quo suum proximum prosequitur. Tunc nimirùm locum habet illud Euangelii: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Benefacite his qui oderunt vos*: Hinc autem colligitur, admitti non debere hocce Joannis Maldonati in mox laudata Christi verba Commentarium: *Consilii*, est, *ut eis etiam non ad extremam necessitatem indigentibus, benefaciamus, ut eos nominatim salutemus, ut familiariter alloquamur*. Scilicet præceptum est, ut eis in gravi necessitate constitutis opem feramus.

Exigit 6. ut inimico in odio pertinaci injuriam ex animo remittamus; & si ipse veniam petat, præter injuriæ remissionem, quæ fit ex animo, tenemur ei externa benevolentiæ & reconciliationis signa, sub pœnâ peccati lethalis, exhibere, habitâ tamen ratione circumstantia-

rum, quæ varia pro variis personis esse solent. Vide Augustinum Serm. 56. aliàs *de Diversis*, 48. Vide etiam S. Thomam 2. 2. quæst. 83. art. 8.

Verùm licèt inimico veniam petenti injuria ex animo remitti debeat, & necesse sit, aliqua ei reconciliationis signa exhibere, actionem tamen juridicam remittere non tenemur. Nec mirum: justitia enim non est contra charitatem; ac proinde præceptum charitatis non infringit, qui aut bonorum, sive fortunæ, sive honoris restitutionem, coram legitimo judice, servato juris ordine, absque livore vindictæ, & ex animo illatam sibi injuriam remittens, exposcit.

Si tamen reus æquam satisfactionem ad arbitrium virorum prudentum offerat, oretque, ne litis intentandæ sumptibus oneretur, charitas exigit, ut à læso, hujusmodi satisfactio accipiatur: nisi tamen requiratur judicis sententia, ut inimicus deinceps, & alii ad ejus exemplum, in officio contineantur; tuncque læsus rei pœnam sive pecuniariam, sive corpoream, necessariam sibi aut reipublicæ bono, non tanquam inimici malum, sed ex zelo justitiæ, non ex ultionis libidine, exposcat, necesse est. In praxi tamen quoties agitur de privatis injuriis, satius est, ut acceptâ debitâ satisfactione, læsus pœnam aliam, præsertim si capitis sit, aut mutilationis, à judice non exposcat. Vide S. Thomam 2. 2. quæst. 108. art. 1. Vide etiam Tertullianum in libro *de Patientia*, ubi multa in inimicum charitatis præcepta tradit. Unum hìc exscribemus: *Patientia* (inquit) *in detrimentis, exercitatio est largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alteram earum nudo dabit, nisi idem sit qui* (secundùm præparationem animi, ut Sanctus Augustinus docet libro 1. de Sermone Domini in Monte cap. 24.) *auferenti tunicam, etiam pallium offerre possit? Absit à*

sit à servo Christi tale inquinamentum, ut patientia majoribus tentationibus præparata, in frivolis excidat.

CAPUT VII.

Quæ sit Cleri Gallicani doctrina de præceptis Charitatis in Deum & proximum.

Not. QUAS, totâ hâc quæstione de Charitate, doctrina à nobis tradita est, confirmari potest ex censurâ quam Clerus Gallicanus, ad Comitia Generalia anno 1700. in Palatio Regio San-Germano coactus, inussit quibusdam Propositionibus, quæ à nonnullis recentioribus sive in thesibus, sive in scriptis publicis, sive in libris editis, tum in Ecclesiæ Catholicæ dedecus, tum in fidelium animarum perniciem promulgatæ fuerant.

De Dei Dilectione.

Prima propositio. *Sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè: hinc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.*

Censura. *Hæc propositio est hæretica.* Eadem censura ei jam inusta fuerat ab Inquisitoribus Romanis coram Alexandro Papa VIII. die 24. Augusti ann. 1690.

Secunda propositio, quæ est 5. inter damnatas ab Inquisitoribus Romanis coram Innocentio Papa XI. *An peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.*

Tertia, quæ & sexta est inter Innocentianas. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum Charitatis in Deum.*

Quarta, quæ & septima est inter Innocentianas.

Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus.

Quinta. *Præceptum amoris Dei per se tantum obligat in articulo mortis.*

Sexta. *Præceptum affirmativum amoris Dei & proximi non est speciale, sed generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfit.*

Censura. *Hæ propositiones, sunt scandalosæ, perniciosæ, piarum aurium offensivæ, erroneæ, impiæ, primum & summum mandatum irritum faciunt, atque Evangelicæ Legis spiritum extinguunt.*

De Proximi Dilectione.

Prima propositio, inter Innocentianas 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali.*

Secunda, inter Innocentianas XXII. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

Tertia, inter Innocentianas XIII. *Si cum debita moderatione facias, potes, absque peccato mortali, de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

Quarta, inter Innocent. XIV. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.*

Quinta. *Injuriarum condonatio commendatur nobis ut quid perfectius, sicut commendatur virginitas præ conjugio.*

Censura. *Harum propositionum doctrina, scandalosa & perniciosa est, piarum aurium offensiva, & secundo charitatis præcepto contraria, respectivè hæretica, & omnem, vel in ipsis parentibus & liberis, humanitatis sensum extinguens.*

De Eleemosyna.

Propositio, inter Innocentianas XII. *Vix in sæcularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui: & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statûs.*

Censura. *Hæc propositio, est temeraria, scandalosa, perniciosa, erronea, Evangelicum de eleemosyna præceptum pessundat.*

Declaratio de Dilectione Dei in Pænitentiæ Sacramento requisita.

Post absolutas propositionum censuras (inquiunt Gallicani Patres) *supersunt quædam pro rei gravitate enucleatiùs exponenda.*

Et quidem de dilectione Dei sicut ad Sacramentum Baptismi in adultis, ita ad Sacramentum Pænitentiæ, quæ est laboriosus baptismus, requisita, ne necessariam doctrinam omittamus, hæc duo in primis ex sacro-sancta Synodo Tridentina monenda & docenda esse duximus: Primum, ne quis putet, in utroque Sacramento requiri, ut præviam, contritionem eam, quæ sit charitate perfecta, & quæ cum voto Sacramenti, antequam actu suscipiatur, hominem Deo reconciliet. *Alterum ne quis putet, in utroque Sacramento securum se esse, si præter fidei, & spei actus,non* incipiat diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem.

Neque verò satis adimpleri potest utrique Sacramento necessarium vitæ novæ inchoandæ, ac servandi mandata divina propositum, si pænitens primi ac maximi mandati, quo Deus toto corde diligitur, nullam curam gerat; nec sit saltem animo ita præparato, ut ad illud exequendum, divina opitulante gratia, se se excitet ac provocet.

Placet etiam caveri à Sacramenti Pænitentiæ administris, ne in hoc Pænitentiæ Sacramento, aliisque Sacramentis conferendis, sequantur opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ

tutiore; *neve pœnitentes ipsorum fidei animam suam committentes, admonere cessent, ut in pœnitendo inchoatæ saltem dilectionis Dei ineant viam, quæ sola secura sit, graviter peccaturi in hoc salutis discrimine*, vel eo solo quòd certis incerta præponant.

Iidem Gallicani Patres, Titulo *De Dispositionibus pœnitentis*, duas propositiones notarunt quæ traditæ in Declaratione doctrinæ opponuntur.

Prima propositio sic habet. *Attritio ex metu gehennæ sufficit, sine ulla dilectione Dei, sine ullo ad Deum offensum respectu: quia talis, honesta & supernaturalis est.*

Censura. *Hæc propositio, qua à dispositionibus necessariis ad absolutionem excluditur quilibet ad Deum offensum respectus, temeraria est, scandalosa, perniciosa, & in hæresim inducit.*

Altera propositio. *Concilium Tridentinum adeò expressè definivit, attritionem quæ non vivificet animam, quæque supponatur sine amore Dei esse, sufficere ad absolutionem, ut anathema pronuntiet adversùs negantes.*

Censura. *Hæc propositio, falsa est & temeraria, Concilio Tridentino contraria, & in errorem inducit.*

Irrepserat, sed insciis (ut opinamur) Illustrissimis Episcopis, in nonnullarum Galliæ Ecclesiarum Catechismos Articulus, quo populi docebantur, Attritionem, modò supernaturalis esset, sufficientem esse dispositionem ad recipiendam gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, etiamsi nullum vel inchoatæ charitatis Dei super omnia actum includeret. Verùm ubi iidem Illustrissimi Episcopi attenderunt ad Ecclesiæ Gallicanæ ad Comitia Generalia congregatæ relatam à nobis Declarationem, jusserunt (ut audivimus) ut Articulus ille è Catechismis ad usum Ecclesiarum suarum editis deleretur, certaque de necessitate, inchoati saltem amoris, in Sacramento

Pœni-

Pœnitentiæ doctrina, incertæ illi & ad summum probabili præponeretur : neque enim in Sacramentis conferendis licitum est sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore.

DISSERTATIO QUINTA.

De Virtutibus Moralibus.

Not. VIRTUTES Morales, eæ sunt quę circa mores immediatè versantur: & in hoc à Theologicis differunt, quòd (ut dictum est) istæ circa Deum immediatè versentur, hoc est, Deum habeant pro objecto immediato. Non hìc dicemus de omnibus virtutibus Moralibus, sed tantùm de Prudentia, Justitia, Fortitudine, & Temperantia, quæ *Cardinales* dicuntur, hoc est, ad quas aliæ virtutes Morales tanquam januæ ad cardines volvuntur; seu ad quas, tanquam quæ principem inter eas locum obtinent, cæteræ reducuntur.

QUÆSTIO PRIMA.

De Prudentia.

Not. PRUDENTIAE nomen accipitur 1. latè pro eâ omni veri cognitione, quæ aliquâ ratione voluntatem ad bonum honestum dirigit: eo sensu fides, theologia, & habitus intelligentiæ, prudentia dici possunt. Sumitur 2. strictè pro notitiâ veri, quæ voluntatem dirigit, ut in his aut illis circumstantiis operetur: quo sensu est virtus inter morales Cardinalis, de

quâ

quâ cum Theologis quæremus 1. quid & quotuplex sit: 2. quodnam sit illius objectum: 3. quas habeat proprietates.

CONCLUSIO 1. Prudentia rectè definitur virtus, *qua in quovis negotiorum genere cognoscitur quid tanquam honestum agendum sit, aut quid fugiendum tanquam turpe.*

Probatur 1. Cùm prudentia versetur circa humanas actiones singulares, quæ sunt contingentes, differt ab aliis virtutibus intellectualibus, sapientiâ & scientiâ, quæ circa actus humanos in communi versantur. 2. Differt ab aliis virtutibus moralibus, quòd cum sit notitia, non in voluntate, sed in intellectu, tanquam in subjecto, recipiatur.

Objicies. Judicium prudentiæ est aliquando falsum, ut patet in Jacob, qui accessit ad Liam, quam prudenter judicavit esse uxorem suam; licèt tamen non esset ejusmodi.

Resp. neg. ant. Ad cujus probationem dico, actum, quo Jacob judicavit Liam esse suam uxorem, nou fuisse actum prudentiæ, sed intellectûs speculativi, cui haud dubiè falsum subesse potest. Actusècontra quo judicavit hìc & nunc esse honestum ad illam accedere, fuisse judicium prudentiæ; quod quidem fuit rectum, supposito intellectûs speculativi errore invincibili.

CONCLUSIO 2. Multiplex est prudentiæ divisio.

Probatur. Prudentia dividitur 1. in *Personalem & Gubernatricem*. Prior, solum bonum operantis, posterior, bonum communitatis attendit. Gubernatricis species sunt *Oeconomica*, quâ quis rectè familiam regit; *Politica*, quâ curatur, ut in republicâ leges observentur; *Legislatrix*, quâ justæ conduntur leges; *Militaris*, quâ rectè administratur Militia. 2. Prudentia tam Personalis quàm Gubernatrix dividitur in naturalem & supernaturalem. Illa hominem dirigit ad finem na-

naturalem; ista, ad supernaturalem. 3. Prudentiæ tam naturalis, quàm supernaturalis, alia est completa, quæ nimirùm extendit se ad id omne quod est agendum; alia verò incompleta, quæ respicit aliqua tantùm negotiorum genera. 4. Prudentia, sive completa, sive incompleta, nonnunquam est infusa, aliquando verò acquisita, & quidem supernaturalis, si repetitis actibus supernaturalibus comparata fuerit.

Conclusio 3. Objectum materiale prudentiæ est actio humana singularis: Formale verò est conformitas illius actionis cum veritate practicâ, seu quæ circa res hìc & nunc agendas versetur.

Probatur prima pars. Prudentia, tota circa actiones humanas singulares versatur: de eis enim, antequam fiant, judicat, an honestæ sint, an turpes; ac prætereà ad earum electionem & executionem liberum arbitrium movet & inclinat.

Probatur altera pars. Objectum formale prudentiæ est verum; nam prudentia, cùm sit judicium, emanat ab intellectu, cujus solius est veritatem attingere. Illud autem verum, non est verum speculativum: nam verum speculativum est objectum sapientiæ, aut scientiæ; nec etiam verum practicum in communi sumptum; hujusmodi quippè verum attingitur ab intellectu, qui circa prima principia moralis disciplinæ occupatur: Ergo est verum singulare practicum, seu, quod idem est, conformitas actionis singularis cum veritate practicâ.

Objicies. Prudentia est virtus Moralis; tota enim occupatur in regulandis moribus. Sed virtutes Morales habent pro objecto bonum, non autem verum: ergo, &c.

Resp. Prudentiam esse virtutem Moralem *directivè*, eò quòd ejus sit judicare de mediis hìc & nunc aptis ad consequendum finem honestum: Non autem *elicitivè*; ipsa enim non amat bonum,

nec

nec fugit malum, sicut Justitia, Fortitudo, & Temperantia.

CONCLUSIO 2. Prudentia infusa reperitur in omnibus justis, non est verò in iis, qui sunt in affectu peccati mortalis; acquisita sæpè non est in justis, quamvis sit in peccatoribus.

Probatur prima pars. Justi, ut justi sunt, habent gratiam sanctificantem. At cum gratiâ sanctificante infunduntur non tantùm virtutes theologicæ, ut docet Concilium Tridentinum, sed etiam morales, ut ostendunt hæc verba Catechismi Romani ad Parochos, parte 2. titulo de baptismo, numero 50. *Huic additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ cum gratia divinitùs infunduntur.*

Probatur altera pars. Prudentia infusa inclinat voluntatem ad opera, quæ in omni negotiorum genere recta sunt; ac proindè supponit appetitum in omnibus negotiis rectum, cùm unusquisque prout affectus est, judicare soleat: At appetitus in omnibus rectus, non est in iis, qui peccati lethalis affectu laborant.

Probatur tertia pars. Prudentia acquisita, ex frequenti exercitio actuum prudentiæ nascitur; unde ad sui generationem indiget tempore, & experimento, quæ multis, etiam justis, desunt. Econtrà, cùm in aliquibus peccatoribus sint nonnunquam tempus & experimentum, adsitque gratia actualis, reperiri in eis possunt frequentes prudentiæ actus, qui prudentiam habitualem generent.

CONCLUSIO 3. Duæ sunt præcipuæ proprietates prudentiæ, necessitas, & influxus in omnes alias virtutes.

Probatur prima pars. Virtus, ex Augustino, est *ordo amoris*. Amor autem non potest esse ordinatus sine prudentiâ. Ut enim sit ordinatus, voluntas amans debet eligere media apta ad finem honestum consequendum: sed ea non potest eligere, nisi antè intellectus de eis deliberaverit,

verit, ac expenderit, an hìc & nunc ſint adhibenda, an ſint convenientia in his vel illis circumſtantiis: ergo neque ſine prudentiâ, ad quam illud judicium practicum ſpectat.

Probatur altera pars. Prudentię tres ſunt actus 1. Inquirere, quæ circumſtantiæ neceſſariæ ſint, ut opus honeſtè fiat: 2. Judicare, quænam media pro loco, & tempore adhibenda ſint: 3. Rectè imperare, ſeu movere voluntatem ad exercitium operis: ſed (ut patet) tres illi actus in omnes virtutes directivè influunt: ergo, &c.

QUÆSTIO II.

De Juſtitia.

JUSTITIA ſumitur in Scripturis 1. pro complexione omnium virtutum. *Beati, qui eſuriunt & ſitiunt Juſtitiam* (inquit Chriſtus Matthæi 5.) 2. pro quibuslibet pietatis operibus. *Attendite* (ait idem Chriſtus Matth. 6.) *ne Juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.*

Idem Juſtitiæ nomen apud Patres accipitur 1. pro Deo, ut in ſe eſt, id eſt, ſine ordine ad creaturas. *Quando timore pœnæ, non amore Juſtitiæ fit bonum, nondum benè fit bonum* (ait Auguſtinus lib. 2. ad Bonifacium, cap. 9.) *Eſt ille ſummus Deus vera Juſtitia* (inquit idem Sanctus Doctor Epiſt. 222.) Sumitur 2. pro virtute reddente alteri debitum ad æqualitatem. *Juſtitia eſt virtus, quæ ſua cuique tribuit* (ait Auguſtinus libro 19. de Civitate Dei, cap. 21.) De Juſtitiâ in illo ultimo ſenſu dicemus in hâc quæſtione, quæremuſque 1. quid & quotuplex ſit: 2. quodnam ſit illius, tum objectum, tum ſubjectum: 3. dicemus de dominio quod quiddam eſt fundamentum, quo nititur: 4. de Contractibus: 5. de Reſtitutione: 6. de Injuſtitiâ: 7. Cleri Gallicani

de

de Justitiâ doctrinam proponemus: 8. Dicemus de Virtutibus justitiæ annexis.

Caput Primum.

Quid & quotuplex sit Justitia.

Conclusio 1. Justitia definitur: *Constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi ad æqualitatem.*

Probatur. 1. Quatenùs justitia est ad alterum, differt à reliquis virtutibus cardinalibus, quæ respiciunt solum subjectum, in quo recipiuntur. 2. differt à Religione, pietate, & observantiâ, quòd servet æqualitatem, illæ verò nequaquam; neque enim Deo, Parentibus, & Gubernatoribus tantum possumus reddere, quantum debemus.

Objicies 1. Justitia non potest perpetuò durare: ergo immeritò perpetua voluntas appellatur.

Resp. conc. ant. dist. conseq. Immeritò dicitur perpetua perpetuitate actus, conc. conseq. nec enim necesse est, ut justus sine intermissione hunc actum eliciat: *Volo dare unicuique quod suum est*: non est perpetua in præparatione animi, nego conseq.

Objicies 2. Voluntas est subjectum justitiæ, cùm omnes virtutes, quæ circa bonum versantur, recipiantur in voluntate: ergo justitia non est ipsamet voluntas.

Resp. dist. conseq. Non est voluntas sumpta pro eâ animæ potentiâ, quam voluntatem dicimus, conc. conseq. pro proposito habituali, quod in eâ recipitur, neg. conseq. nam justitiæ virtus dicit habituale propositum cuique tribuendi quod suum est.

Conclusio 2. Justitia adæquatè dividitur in Commutativam, Distributivam, & Legalem.

Pro-

Probatur. Totuplex eſt juſtitia, quotuplex eſt ordo, in quo ſtatui poteſt æqualitas, quæ eſt objectum formale juſtitiæ. Sed triplex eſt tantùm hujuſmodi ordo in republicâ; totius nimirùm ad partes, partium ad totum, & partium ad ſe invicem. Pro priori ordine ſtatuitur juſtitia Diſtributiva, quæ præmia, aut bonum commune civibus diſpenſat. Pro altero conſtituitur juſtitia Legalis, per quam unaquæque pars ſe gerit, prout bono totius expedit. Pro tertio tandem ordine eſt juſtitia Commutativa, per quam pars comparti, quod ejus eſt, tribuit.

Quæres 1. quomodo diſtributiva & commutativa Juſtitia, cùm habeant idem objectum formale, nempè conſtituere æqualitatem, ſpecie differant.

Reſp. eas differre à ſe invicem ratione modi ſpecie diverſi, quo idem formale objectum attingunt. Nam Juſtitia diſtributiva conſtituit æqualitatem, ſervando proportionem geometricam, ita ut qualis eſt proportio inter merita eorum, quibus fit diſtributio, talis etiam ſervetur in diſtributione bonorum: ècontra Juſtitia commutativa ſervat æqualitatem arithmeticam, cùm efficiat, ut tantum reddatur, quantum acceptum fuit, nullâ habitâ ratione dignitatis, aut meriti perſonarum, inter quos fit commutatio.

Quæres 2. ad quam Juſtitiæ ſpeciem Vindicativa reducatur.

Reſp. eam reduci ad Commutativam, quia Reſpublica puniens malefactorem recuperat honorem, quem ille per legum infractionem læſerat.

Caput II.

De objecto & subjecto Justitiæ.

Conclusio I. Objectum materiale Justitiæ sunt actiones, quibus cuique redditur, quod suum est.

Probatur. Justitia primariò & per se versatur circa actiones, quibus cuique redditur quod suum est, v.g. circa redditionem depositi, solutionem mutui, &c. siquidem per illas actiones constituitur medium, aut rei, aut rationis, quod justitia attingitur; seu ponitur æqualitas, quam illa virtus intendit; sive, quod idem est, servatur illæsum jus alterius, quod justitia sibi servandum proponit.

Conclusio 2. Objectum formale Justitiæ est æquale debitum, seu jus alienum strictè sumptum.

Probatur. Justitia in actionibus, quibus cuique redditur quod suum est, intendit æqualitatem, debitum, jus strictè sumptum: Ideò enim circa illas externas actiones occupatur, ut illam æqualitatem statuat, ut alteri debitum reddat, ut jus alienum servet integrum.

Conclusio 3. Imperfecta quidem justitia, non verò perfecta, est in creaturis respectu Dei, in Filio respectu Patris, in servo respectu domini.

Probatur prima pars. 1. Patres asseruerunt creaturam Deo per suum peccatum inferre injuriam, & consequenter infringere justitiam: supposuerunt igitur, Deum inter & hominem nonnullam justitiam reperiri. 2. Filius, qui necessaria Patri negat, reus fit violatæ justitiæ; quippè qui id elargiri detrectet, quod naturali jure debet. 3. Servus qui, invito domino, fugit, incidit in peccatum furti; rapit enim bonum alienum, in-

vito

vito rationabiliter domino. At furtum est contra justitiam.

Probatur altera pars. Rigorosa & stricta justitia tres conditiones includit. 1. debet esse ad alterum: 2. debitum supponit: 3. debet constituere æqualitatem. Sed prima & tertia non reperiuntur inter creaturas & Deum, Filium & Patrem, servum & dominum. Nam 1. Creaturæ sunt Dei effectus, Filii partes parentum, servi instrumenta dominorum; ac proindè nec Deus, nec pater, nec dominus sunt perfectè aliquid aliud ab ipsis. 2. Nec creaturæ Deo, nec filii patribus æquale reddere possunt: ergo, &c.

Objicies in secundam partem. Inter creaturas & Deum, patrem & filium, potest esse vera amicitia: ergo & justitia strictè sumpta. Non minùs enim amicitia est ad alterum, quàm justitia.

Resp. nego consequent. Ratio est, quia major distinctio requiritur ad fundamentum strictę justitiæ, quàm ad fundamentum amicitiæ; ista enim aliquo modo, per affectum nimirùm, identificat personam amatam cum amante.

Objicies. 2. Filius per emancipationem redditur alter à patre: ergo in eo casu inter patrem & ipsum potest esse perfecta justitia.

Resp. posse tunc esse in bonis civilibus, non autem in debitis jure naturæ. Ratio est, quia emancipatio non tollit unitatem naturæ: non efficit igitur, ut in rebus, quæ ad naturam pertinent, filius & pater sint perfectè distincti.

C A-

Caput III.

De Dominio.

Not. 1. **D**OMINIUM est fundamentum, quo Justitia Commutativa nititur.

Not. 2. Dominium definitur verò, *Facultas disponendi in proprium commodum de re aliqua tanquam sua ad omnem usum lege non prohibitum*.

Not. 3. Ea definitio convenit omni, & soli dominio. Nam 1. quatenùs dominium est *facultas*, convenit cum usu, & possessione alicujus rei, cùm is, qui usum rei habet, aut eam possidet, in eam habeat facultatem aliquam, seu potestatem. 2. Prout est ad *omnem usum*, differt ab aliis omnibus possessionum speciebus: siquidem res, quæ possidetur aliâ possessione ab eâ, quæ est per dominium, nec consumi, nec distrahi, nec vænire, nec dari potest. 3. Per hæc verba, *Ad usum lege non prohibitum*, excluditur dispositio rei contra leges. Idque patet in pupillis, qui licèt in suas opes verum habeant dominium; eas tamen, utpotè lege prohibiti, nec vendere, nec dare possunt.

Not. 4. Dominium multipliciter dividitur.

Et sanè aliud est dominium proprietatis, de quo mox actum fuit: Aliud verò jurisdictionis, quod definitur, legitima potestas regendi subditos liberos. 2. Dominium dividitur in utile, & directum. Istud confert rei usum, non verò proprietatem: Illud verò, si sit imperfectum & semiplenum, usum rei non importat, sed solam proprietatem; si verò perfectum & plenum, utrumque complectitur. De dominio, cujus essentiam & species mox explicatæ sunt, exponemus in hoc capite: 1. Objectum: 2. Subjectum: 3. Proprietates.

ARTICULUS I.

De Objecto Dominii.

Not. QUAEREMUS hìc 1. utrum ſublunaria ſint objectum dominii: 2. an homo reſpectu alterius hominis: 3. an proprium corpus & fama reſpectu cujuslibet.

CONCLUSIO. Homo innocens jure naturæ, rerum omnium ſublunarium erat dominus.

Probatur ex Scripturâ. Geneſis 1. *Faciamus hominem ut præſit, &c. Replete terram & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris.* Pſal. 8. *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus.*

Quæres, utrum idem dominium in homine lapſo permanſerit.

Reſp. illud permanſiſſe in ipſo genere humano, ſed non in quolibet individuo. Ratio eſt, quia poſt peccatum facta fuit rerum diviſio, quam leges humanæ, & conſuetudo confirmarunt. Unde in ſtatu naturæ corruptæ non omnes in omnia ſublunaria habent dominium; nec etiam in iis, qui eo fruuntur, æquè perfectum eſt, ac erat priùs.

CONCLUSIO 2. Homo poteſt eſſe objectum dominii, ſeu poteſt eſſe ſervus & mancipium alterius hominis.

Probatur 1. ex Antiquo Teſtamento, in quo legimus, apud Judæos fuiſſe ſervos tam ex Iſraelitis, quàm ex Gentilibus; cum hoc tamen diſcrimine, quòd iſti jure hæreditario transferrentur in poſteros, illi verò, expleto ſexennio, deberent dimitti, Exodi 21. & Levitici 25.

Probatur 2. ex novo Teſtamento. Petrus primæ Epiſt. cap. 2. præcipit, ut ſervi converſi ad fidem, dominis, etiam diſcolis, obediant. Paulus 1. ad Corinth. 2. hæc ait: *Unuſquiſque in qua vocatione*

tione, vocatus est, in ea permaneat. Servus vocatus es, non sit tibi curæ.

Probatur 3. ex Patribus. Nullus ex iis, qui à Christo ad 12. usque sæculum scripsere, damnavit ut illicitam, etiam apud Christianos, servitutem legalem.

Probatur 4. ratione. Ad majus & præcipuum bonum conservandum, licet illud profundere, quod minus est: ergo, cùm vita sit pretiosior libertate, licitum est, saltem ad conservationem vitæ, libertatem vendere.

Objicies 1. Servitus juri naturali contraria est, cùm omnes homines nascantur liberi: ergo est illicita.

Resp. servitutem repugnare juri naturali sumpto pro primâ hominum institutione; non autem sumpto pro lege prohibente: neque enim servitus est intrinsecè mala, sicut est peccatum.

Objicies 2. Servitus repugnat Legi Christianæ, dicente Domino Matthæi 22. *Liberi sunt filii.*

Resp. libertatem, de quâ Matthæi 17. esse libertatem à peccato, non autem à subjectione legali. Nec enim lex nova jus gentium abrogavit; imò Christus suos illi subjecit Discipulos, dicens: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.*

Objicies 3. Nulli videntur esse justi tituli dominii in homines: ergo, &c.

Resp. neg. ant. 1. Licitus est titulus belli: Nam, cùm bellum det jus interficiendi hostes, dat à fortiori jus captos redigendi in servitutem. 2. Æquus est nativitatis titulus, quando quis nascitur ex matre servâ; justa quippe est hæc lex, *Partus sequitur ventrem*. 3. Æquus etiam est titulus condemnationis ob delicta, quorum quis reus est. 4. Denique justitiæ legibus non repugnat titulus emptionis; nam, cùm quisque sui ipsius dominus sit, potest se alterius obsequio mancipare,

Quæ-

Quæres, utrum æqualis fit conditio fervorum titulo belli, ac fervorum titulo emptionis.

Refpondet Dominicus Soto negativè. Contendit quippè, belli captos poffe fugere, modò non promiferint contrarium; alios verò id non poffe fine injuftitiâ. Addit idem author, bona, quæ iftis accidunt, quocumque medio id contingat, effe dominorum; non autem ea, quæ belli captis obveniunt.

CONCLUSIO 3. Homo nec fuæ vitæ, nec membrorum fui corporis eft dominus: in famam tamen verum habet dominium.

Probatur prima pars. 1. Homo non poteft pro libito de fua vita, aut de membris fui corporis difponere. Unde Deus Deuteronomii 22. hæc ait: *Ego occidam, & ego vivere faciam*, id eft, folus ego fum vitæ & necis dominus. 2. S. Thomas 2. 2. quæft. 64. art. 5. afferit, quòd occidens feipfum, non folùm peccet contra charitatem, fed etiam contra juftitiam; nocet nimirum reipublicæ, cujus eft vita hominis privati.

Probatur altera pars 1. authoritate Patrum. Ambrofius dicitur perditas mulieres excepiffe propriâ domo, ne Mediolanenfium Epifcopus eligeretur; quod tamen exemplum cautè eft accipiendum. Hieronymus Epift. 47. lapfum fuum fcriptis mandavit. Varia fua occulta peccata Auguftinus propalavit in libris Confeffionum: ergo illi fancti Patres exiftimarunt, detrimentum voluntarium famæ non effe contra juftitiam; quæ enim funt contra juftitiam, nullo in cafu licita funt. 2. S. Thomas 2. 2. quæft. 73. art. 4. ad 1. ait, in arbitrio *cujufque effe pati detrimentum fuæ famæ, nifi id vergat in alterius nocumentum*. 3. Præcipui actus dominii quoad famam, homini conveniunt. Primò enim proprio labore eam fibi comparare poteft. Secundò, ablatam, proprio nomine velut rem fuam repetere poteft pro libito. Tertiò, penes ipfum eft illius reftitutionem condonare.

Objicies 1. Honor pretiosior est vitâ: ergo si homo non sit vitæ suæ dominus, à fortiori nullum habet in famam dominium.

Resp. dist. ant. Honor qui in verâ coram Deo justitiâ positus est, conc. ant. qui positus est in æstimatione & judicio hominum corrupti hujusce sæculi, neg. ant. Nam 1. hanc honoris speciem appetere non licet: *Saniùs videt* (inquit Augustinus in lib. 5. de Civit. Dei, cap. 13.) *qui & amorem laudis, vitium esse cognoscit*. 2. Juxta S. Thomæ doctrinam, licet occidere invasorem vitæ, servato moderamine inculpatæ tutelæ: non licet tamen interficere injustum invasorem honoris, ut definiisse videtur Innocentius Papa XI. proscribens hanc propositionem: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis, fugiat.*

Objicies 2. Bona fama à nobis non pendet, sed ab aliorum hominum opinione, in quam nihil omninò possumus: ergo, &c.

Resp. bonam famam pendere à nobis causaliter, quatenùs scilicet ea possumus agere, quæ ex se apta sunt ad illam conciliandam, & ad movendum proximos, ut benè de nobis opinentur.

Quæres 1. in quam virtutem is peccet, qui infamat seipsum?

Resp. eum peccare in charitatem, quam quisque sibi debet; nisi tamen id fiat ad aliorum ædificationem, & ad satisfaciendum pro peccatis; unde, cum utrumque illum finem Hieronymus & Augustinus sibi proposuerint, non peccarunt in charitatem sibi debitam, cum sua occulta crimina propalarunt.

Quæres 2. utrum urgente gravium tormentorum metu liceat viro detegere occultum crimen, quod scit morte posteà puniendum.

Resp.

Resp. non posse modò, sed etiam debere, ubi juridicè interrogat. Ratio est, quia tunc non datur causa mortis, sed tantùm detegitur causa per quam quis mortem meritus est. Si tamen illud crimen esset falsum, non liceret illud fateri, tum quia esset mendacium in materiâ gravi, quod quidem, ne in re quidem levi, licet unquam admittere: tum etiam quia accusatio hujusmodi præberet occasionem morti, quam æquum non est ut innocens patiatur, quamque ut amittat locum injustum dare non potest. Vide Hieronymum Epistolâ 47. quæ est ad Innocentium, ubi loquitur de muliere septies ictâ, & de adolescente quodam, qui crimen, falsò (ut contendebat illa mulier) confessus, hæc ab ipsâ audiit: *Miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes?*

Articulus II.

De Subjecto Dominii.

Not. HOc in articulo quæremus 1. utrum Religiosis aliquod dominium conveniat, tum in mobilia, tum in immobilia. 2. An clericis competat respectu redituum Ecclesiasticorum, quibus fruuntur. 3. An qui patrimonium habent, possint Ecclesiasticos reditus in expensas sibi necessarias impendere.

§. I.

An Religiosis dominium conveniat.

Conclusio. Religio potest habere dominium in res temporales, tam mobiles, quàm immobiles: non autem privati Religiosi Professi.

Probatur prima pars. 1. ex Christi Collegio Religionum omnium exemplari. Possedisse illud

Collegium bona nonnulla, ex Euangelio constat; legimus enim, Apostolos ex bonis communibus sæpiùs emisse sibi necessaria; proindèque certum est, rerum, quas habebant, in venditores verum transtulisse dominium.

Probatur 2. ex jure Canonico, quo definitur ea, quæ acquirit Monachus, acquiri Monasterio. Concilium Tridentinum sessione 25. cap. 3. concessit omnibus Monasteriis, tam virorum, quàm mulierum, etiam Mendicantium, exceptis Capucinorum & Minorum de Observantiâ domibus, ut deinceps eis bona immobilia possidere liceret.

Probatur altera conclusionis pars ex jure canonico, & ex jure civili, quibus expresè definitur.

Quæres 1. an Episcopi assumpti ex Ordine aliquo religioso, sint incapaces cujuslibet dominii, ut erant priùs in religione, in quâ professi fuerant.

Respondet S. Thomas affirmativè, hancque suæ responsionis rationem reddit 2. 2. quæst. 88. art. 1. ad 4. Sicut religiosus, qui fit Episcopus, non absolvitur à voto continentiæ; ita nec à voto paupertatis, quia nihil debet habere tanquam proprium.

Respondent Dominicus Soto, multique alii Theologi, negativè, eò quòd (inquiunt) Canon, *Statutum* 18. quæst. 1. disertè asserat, quòd Monachus, quem canonica electio à jugo regulæ Monasticæ Professionis absolvit, & sacra ordinatio de Monacho Episcopum facit, velut legitimus hæres paternam sibi hæreditatem postea vendicandi jus habeat.

Respondemus nos, in locis, ubi viget consuetudo antiqua, ut Monachi facti Episcopi consanguineorum hæreditatem adeant, acquirant, possideant dominia, eos id posse tutâ conscientiâ, eò quòd consuetudo illa antiqua (qualis viget in Galliis) sit dispensatio, seu relaxatio legis

Ecclesiasticæ, quæ illos ad dominium inhabiles effecerat.

§. II.

De Dominio Clericorum in reditus Ecclesiasticos.

Not. 1. Reditus Ecclesiastici triplicis sunt generis. Nonnullos Clericus percipit vi tituli sui beneficii: iique vel acceptæ honestæ sustentationi supersunt, vel ad eam sunt necessarii. Alios recipit propter laborem: hujusmodi sunt distributiones quæ dantur præsentibus choro canonicis, honoraria concionatorum. Alios denique ex eleemosynis fidelium, ut sunt stipendia Missarum, administrationis Sacramentorum. De iis omnibus sigillatim est hîc dicendum.

Not. 2. Conveniunt tum Theologi tum Canonistæ, Clericos teneri in pios usus impendere reditus ex beneficiis perceptos, qui honestæ eorum sustentationi supersunt: idque (ajunt) ex triplici capite. 1. ratione virtutis quæ fidelitas dicitur: nimirum reditus Ecclesiastici Clericis eâ intentione clericorum in manus ab Ecclesiâ traditi sunt, ut ex honestâ sustentatione superstites pauperibus illius curæ commissis largiantur. 2. ratione virtutis quæ dicitur Religio, nempè census Ecclesiastici res sunt sacræ, quæ proinde sine sacrilegio in prophanos usus converti non possunt.

Hinc autem inferunt, gravi se peccato devincere Clericos, qui ad usus iniquos, spectacula v. g. sæcularem fastum, delicatiores cibos, meræ curiositatis & voluptatis itinera, beneficiorum suorum reditibus utuntur; qui iis ditant consanguineos alioquin non egentes; aut qui, cum aliunde patrimonium suppetat, eorum ope ære alieno, quod non ad usus pios contraxerunt, se se liberent.

Not. 3. Licèt in eo articulo unanimis sit (ut observatum est) Theologorum & Canonistarum sententia, non conveniunt tamen, an ex virtute quæ justitia strictè sumpta dicitur, clerici teneantur reditus Ecclesiasticos, suæ honestæ sustentationi superstites, in pios usus impendere. Duplex est eâ de re in scholis tum Theologorum, tum Canonistarum opinio. Nonnullis placet, clericos ad id non teneri ex rigore justitiæ: hoc autem fundamento nituntur, quòd Clericis in reditus illos dominium strictè sumptum competat: unde inferunt, quòd licèt (ut dictum est) graviter peccent, cum reditus illos dilapidant; ad restitutionem tamen, nec ipsi Clerici, nec bonorum illorum hæredes teneantur. Alii è contra contendunt, peccare eos contra justitiam strictè sumptam, eò quòd, inquiunt, Clerici dominium propriè sumptum, proprietatem strictè sumptam, in reditus Ecclesiasticos non habeant: Unde inferunt eosdem clericos, eorumque hæredes ad restitutionem teneri, si in prophanos usus, si ad consanguineos ditandos eis usi fuerint.

Conclusio. Clerici dominium non habent in reditus Ecclesiasticos, qui honestæ, & ad modestiæ & frugalitatis normam exactæ sustentationi supersunt.

Probatur. Beneficia Ecclesiastica considerari possunt vel antequàm erecta essent in particulares titulos, vel postquam in illos particulares titulos erecta fuerunt ab Ecclesiâ: atqui nec ante beneficiorum erectionem in titulos particulares, nec post illorum erectionem in particulares titulos, Clerici habuerunt olim, & nunc habent dominium in reditus Ecclesiasticos, qui honestæ eorum sustentationi supersunt: ergo reverà nec aliàs, nec modò, competit illis in illos reditus dominium.

Prima minoris propositionis pars sic ostenditur. In confesso est apud omnes, Ecclesiasticas facul-

facultates, Apostolorum temporibus, bona fuisse communia, in quæ nemo clericus sibi dominium vindicare poterat: neque enim bonorum quæ à fidelibus copiosè offerebantur, Apostoli proprietatem sumebant sibi; gerebant è contra se se tanquam œconomos, qui in illis dispensandis ad pauperum, & viduarum egestatem attenderent: *Qui possessores agrorum, aut domorum erant* (inquit Lucas Actorum 4.) *vendentes, afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.* Tantùm abest, ut Apostoli in illas fidelium oblationes sibi tanquam dominis aliquid tribuerent, quin postea, ut expeditiores essent ad orationem, & verbi divini prædicationem, Diaconos postea elegerint, quibus oblationum dispensationem credidêre.

Paulò post Apostolorum mortem, facultates inter Christianos desierunt esse communes, ut erant anteà. Verùm Judæi Decimas ex Legis præscripto ad Levitarum substentationem offerre soliti; Gentiles quibus ante conversionem in usu fuerat, ex suis facultatibus ad Sacrificia conferre, utrique aut ex suis censibus, aut ex pretio immobilium, quæ ab eis vendebantur, offerebant Ecclesiæ, ut sive ministrorum, sive pauperum sustentationi consulerent. Oblatorum autem dispensatio penes erat Episcopum, sed eâ lege, ut quidquid, acceptâ modestâ sustentatione, supereat, reliquis ministris, viduis, ac pauperibus erogaret: *Omnium rerum Ecclesiasticarum* (verba sunt Canonis XXXVIII. ex iis qui Apostolici dicuntur, quique complectuntur disciplinam quæ in Ecclesia tribus prioribus sæculis observata est) *Episcopus curam gerat, & eas administret tanquam Deo intuente. Ne liceat autem ex eis aliquid sibi vindicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri: Si autem sint pauperes, ut pauperibus suppeditet; sed non eorum prætextu vendat, quæ sunt Ecclesiæ.*

Ubi per Constantinum Magnum pax Ecclesiis affulsit, Legibus etiam Imperialibus concessum est fidelibus, ut prædia, agros, immobilia Ecclesiæ offerrent. A Gentilibus ad fidem conversis, Martyrum prædia quæ, dum persecutio sæviret, fisco addicta fuerant, iisdem Ecclesiis restituta sunt. Decimæ quarum oblatio antea erat penes uniuscujusque arbitrium, latâ lege tanquam vectigal sacrum persolutæ sunt. Iis mediis, Ecclesiæ facultatibus maximum augmentum accessit. Verùm eadem, quæ priùs, illarum facultatum dispensatio remansit; hoc est, unius Episcopi fidei & prudentiæ commissa est eâ lege ut iis & se ipsum, & pauperes reficeret, iisque in pios tantùm usus uteretur.

Facti, quod mox retulimus, veritas petitur ex Concilio Antiocheno, quod medio quarto sæculo celebratum, ubique postea receptum est: sic enim habet *Can. 25. Episcopus Ecclesiasticarum rerum habet potestatem ad dispensandum erga omnes qui indigent; cum summa reverentia & timore. Participet autem & ipse quibus indiget, si tamen indiget, tam in suis, quàm in fratrum qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis: ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, juxta S. Apostolum sic dicentem*, Habentes victum & tegumentum his contenti simus. *Quòd si contentus istis minimè fuerit, convertat autem res Ecclesiæ in suos usus domesticos .... Synodo Provinciæ pœnas persolvet.*

Non in Oriente tantùm, sed etiam in Occidente Episcopus tunc temporis habebatur non pro domino, sed dispensatore & œconomo Ecclesiasticorum redituum: *Vt Episcopus* (ait Canon. 13. Concilii Carthaginensis IV. cui Augustinus interfuit) *rebus Ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur.*

Probatâ primâ parte minoris propositionis argumenti, quod confecimus, ostenditur altera, hoc est, quòd Clerici ante erectionem oblatio-

num

num in beneficiorum titulos, non habuerint aliquando, aut nunc habeant, dominium in reditus Ecclesiasticos suæ honestæ sustentationi superstites, sic demonstratur.

Licèt certò asseri non possit, quo præcisè tempore ex Ecclesiæ facultatibus quibusque, pauperibus nimirum, templorum fabricis, Episcopis & aliis titularibus, stata pars determinatè assignata sit; extra tamen controversiam est, id jam contigisse medio sæculo quinto: eam nimirum partitionem apertè supponit Simplicius qui circa medium illud tempus Romanæ Ecclesiæ præerat; sic enim Epistolâ V. quæ est ad Florentium, Equitium, & Severum Episcopos, loquitur: *De reditibus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium, quid deceat nescienti, nihil licere permittat; sed sola ei ex his una quarta pars remittatur, duæ Ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum & pauperum profuturæ, ab Onagro Presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur: ultima inter clericos pro singulorum meritis dividatur.*

Eandem Ecclesiæ facultatum in quatuor partes divisionem jam ante sua tempora factam fuisse asserit Gelasius Papa Epistolâ IX. cap. XXVII. ubi hæc habet: *Quatuor autem tam de reditu quàm oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit (sicut dudum rationabiliter est decretum) convenit fieri portiones, quarum una sit Pontificis, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda.*

Atqui Patres qui post quintum sæculum, ac proindè post factam oblationum in quatuor partes distributionem, scripserunt, non minùs apertè quàm ii qui antea scripserant, asseruerunt Clericis non competere dominium in Ecclesiasticos reditus, qui supersint honestæ eorum sustentationi.

Et sanè Patres de quibus agitur, asseruerunt 1. reditus Ecclesiasticos esse pauperum patrimonia;

Nihil aliud sunt res Ecclesiæ (inquit Julianus Pomerius lib. 2. de vitâ contemplativâ, cap. 9. *nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum*. Si autem res Ecclesiæ sint pauperum patrimonia, in eos Clerici dominium non habent. Asseruerunt 2. Ecclesiam, clericorum quidem curæ credidisse facultates suas, sed earum in illos proprietatem non contulisse: *Non sunt* (inquit Concilium Parisiense VI.) *res Ecclesiæ ut propriæ, sed ut Dominicæ, & à Domino commendatæ, tractandæ*. Asseruerunt 3. Clericis earum rerum proprietatem non competere: *Cum Episcopus, & quilibet Prælatus* (inquit Alexander Papa III. cap. *fraternitatem*, Ext. de Donationibus) *rerum Ecclesiasticarum sit procurator, non dominus*. Asseruerunt 4. Clericos qui in pios usus non insumunt Ecclesiasticos reditus, non solùm peccare contra charitatem, sed etiam contra justitiam: *Quidquid* (ait Bernardus Epistolâ 2. quæ est ad Fulconem) *præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est*. Et ne quis in metaphoricum sensum laudata ex Bernardo verba detorqueat, obstat ipse in hæc Euangelii verba: *Ecce nos reliquimus omnia*: cò nimirùm loci scribit, ideò furti & rapinæ reos esse clericos de quibus agitur, quòd meri sint œconomi & dispensatores creditorum ipsis redituum: *Sacrilegia* (ait) *eis*, pauperibus, *crudelitate surripitur, quidquid sibi ministri & dispensatores*, NON UTIQUE DOMINI, VEL POSSESORES, *ultrà victum accipiunt, & vestitum*.

Respondent adversarii, laudatos Patres loqui de bonis immobilibus Ecclesiæ, de quibus haud dubiè pro libito Beneficiarii disponere non possunt: 2. In allatis ex Patribus locis agi de beneficiis, quibus ex fundatione cura animarum incumbit: 3. Bernardum locutum fuisse hyperbolicè, imitatumque fuisse nonnullos ex Patribus, qui agentes de præcepto eleemosynæ, dixerunt divites

vites latrocinii reos esse, cum superflua pauperibus non largiuntur.

Sed 1. stare non potest prior responsio, non dico cum sensu Patrum, sed nec cum ipsorum verbis: loquuntur enim expresse de bonis, quibus uti potest beneficiarius ad honestam sui sustentationem. At ea bona non sunt immobilia: de eis enim (etiam ut subveniat suæ necessitati) Clericus pro libito disponere non potest.

2. Veram non esse alteram solutionem, ex eo evincitur, quòd laudati Patres loquantur generatim, sine ullâ exceptione, absque aliquâ beneficiorum distinctione: *Quidquid retines* (inquit Bernardus) *tuum non est*. Præterea semper incumbit cura pauperum, quoties sunt superflua, cum Patres asserant, fundatores sua bona credidisse Clericis, tanquam dispensatoribus, procuratoribus & œconomis.

3. Vim nostri argumenti non enervat tertia adversariorum responsio. Nam cum Patres asseruerunt, reos esse furti divites illos, qui superflua pauperibus non erogant, locuti sunt de pauperibus in extremâ necessitate constitutis, qui quidem tunc jus habent strictum in superflua divitum. Prætereà nunquam illi Patres asseruerunt divites non esse superfluorum dominos, ac proprietarios; ea solius Dei esse; Christi esse patrimonium: At id dixêre de beneficiariis, & de facultatibus, quibus fruuntur.

Canonistæ, & Theologi primi nominis eâdem ratione, quâ mox laudati Patres, loquuntur, hoc est, asserunt, Clericos, etiam factâ bonorum Ecclesiæ in varias partes divisione, & iis in beneficia erectis, non esse illorum dominos, sed dispensatores tantùm.

Gratianus in Canonem, *Nulli Episcoporum*, docet, Ecclesiasticos reditus in varias præbendas dividi potuisse; sed eâ lege, *Ut* (inquit) *ex his quæ sibi* (de Canonico loquitur) *assignata sunt*,

primùm sibi necessaria percipiat; si quæ verò suis necessitatibus supersunt, in communes usus Ecclesiæ expendat. Ne quis autem illum undecimi sæculi scriptorem, de solo debito aut religionis aut charitatis, non autem de debito justitiæ, exponat; obstant quæ præmittit; Clericis scilicet post redituum Ecclesiasticorum divisionem in varias partes, & illorum erectionem in particulares præbendas, idem onus circa illorum dispensationem incumbere, quo anteà tenebantur.

S. Raymundus qui sæculo XIII. Decretales Summorum Pontificum, jubente Gregorio IX. in corpus redegit, in Summâ libro II. Titulo, de Raptoribus, §. VIII. sic loquitur: *De meretricibus autem & histrionibus, de quibus quæsitum est, dico Prælatos & Clericos, qui res Ecclesiæ talibus, vel similibus personis conferunt, vel etiam consanguineis, non propter naturam sustentandam, sed ut faciant eos divites de patrimonio crucifixi: item divitibus & potentibus, non propter causam licitam vel honestam, sed propter favorem sæculi, & pompam: tales* (inquam) *Prælatos, & Clericos, qui talibus conferunt bona Ecclesiastica pauperibus debita, dico esse raptores, & per consequens teneri ad restitutionem*. Id laudatus Canonista probat authoritate Hieronymi, & ex Canone: *Si illi*, qui desumptus est ex Concilio Toletano.

S. Antoninus in Summâ, III. parte Titulo XV. cap. I. §. XIX. laudatis ex S. Raymundo verbis apertè subscribit: *Quidquid* (inquit) *Clerici habent, pauperum est; unde ad restitutionem tenentur omnium pauperibus, vel in utilitatem Ecclesiæ*.

Panormitanus, in Caput *Cum secundum*, Ext. *De præbendis*, hisce verbis de causâ de quâ agitur, mentem aperit suam: *Si, Beneficiati, haberent patrimonium, tenerentur de suo reddere Ecclesiæ, quod malè expenderunt*.

Alexander de Ales non ultimus inter Theologiæ

logiæ Scholasticæ parentes, 3. part. quæstion. 36. membr. 5. art. 2. & 3. hæc in eundem scopum habet: *Clerici qui in malos usus bona Ecclesiæ expendunt, sunt raptores & fures. Sed nunquid tenentur ad restitutionem, si habent aliundè unde possint restituere? Aliud certè non video, quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

Sanctus Carolus in Concilio Mediolanensi I. Titul. lxiii. hocce promulgavit edictum: *Episcopi, Abbates, Præpositi, Parochi, ac cæteri omnes, cujuscumque dignitatis & gradus, Ecclesias, etiam eorum administrationi commissas, ac quæcumque beneficia ecclesiastica, etiam simplicia, quomodocumque etiam commendata, beneficia obtinentes, omni diligentia cognoscere studeant, quibus oneribus eorum Ecclesiæ, & Beneficia, ex bonorum Ecclesiasticorum natura, vel ex illorum quæ obtinent, propria institutione, vel ex conditione Apostolicis Litteris in provisione dictorum beneficiorum eis præsumpta, vel alia quacumque ejus generis ratione subjaceant, illisque integrè satisfaciant..... Quod si facere omiserint, sed eos fructus sibi vindicare, vel ad alios transferre ausi fuerint, vel in quem non debent usum, impenderint, se ex sacris canonibus, & Sanctorum Patrum sententia sacrilegii reos esse intelligant; & eorum necessaria restitutione teneri, neque ulla omninò, etiam immemorabili, consuetudine excusari.*

Ex iis autem, tum Canonistarum, tum Theologorum sententiis, sic argumentum conficitur. Illi non habent dominum in reditus ecclesiasticos eorum honestæ sustentationi superstites, qui fures sunt & latrones, si in pios usus, illos non expenderint; qui ad eorum, si patrimonium habeant aliundè, restitutionem tenentur; scilicet qui in rem aliquam verum & propriè sumptum dominium habet, non est fur, & latro; non tenetur ad restitutionem, etiamsi rem illam dilapidaverit. Atqui (ut ex laudatis Canonistarum, & Theologorum sententiis patet) Clerici qui

etiam

etiam facta præbendarum divisione, Ecclesiasticos reditus eorum honestæ sustentationi superstites, in pios usus non expendunt, fures sunt & latrones, ac præterea ad restitutionem tenentur: ergo clerici, etiam factâ præbendarum divisione, non sunt domini Ecclesiasticorum redituum, qui honestæ eorum sustentationi supersunt.

Solvuntur adversariorum Argumenta.

Not. Quæ ab adversariis objiciuntur argumēta, reducuntur 1. ad mutationem quam in bonis Ecclesiasticis per divisionem in quatuor partes contigisse contendunt: 2. ad hodiernam jurisprudentiam, quæ beneficiatis permittit, ut testamenta etiam de bonis Ecclesiasticis condant: 3. ad quædam, sed malè intellecta S. Thomæ principia: 4. ad absurda quædam quæ ex nostrâ sententiâ sequi videntur: 5. tandem ad quemdam posteriorum Conciliorum & Summorum Pontificum loquendi modum. Quatuor priora argumentorum capita hìc solvemus, quintum verò paragrapho proximè sequenti.

Objicies 1. Ecclesiæ bona quæ unius Episcopi œconomiæ prioribus quatuor sæculis credita fuerant, ineunte quinto, in quatuor partes divisa sunt: scilicet Episcopo pars propria, ministris inferioribus altera, tertia Basilicarum fabricis, & quarta pauperibus determinatè assignata est ab Ecclesiâ: atqui per eam bonorum Ecclesiæ divisionem in partes quatuor, Beneficiati constituti fuerunt domini, & proprietarii redituum omnium, qui honestæ eorum sustentationi supersunt; alioquin enim frustrà authoritate Ecclesiæ facta fuisset illa divisio: ergo Clericis competunt dominium & proprietas in reditus omnes Ecclesiasticos, qui supersunt eorum honestæ sustentationi.

Resp. conc. maj. neg. min. Scilicet ea bonorum Ecclesiasticorum divisio in partes quatuor, nullam

lam in eorumdem bonorum naturam mutationem invexit: ac proindè cùm anteà reditus honestæ clericorum sustentationi superstites, Dei ipsius patrimonium essent in personâ pauperum, novum in illos jus clericis acquisitum non est. Et sanè 1. mutatio illa quam obtendunt adversarii, nullâ aut Conciliorum, aut Patrum authoritate probari potest. 2. Ecclesiæ, cùm fidelium oblationes in partes quatuor divisit, nusquam propositum fuit, clericis in assignatas illis oblationes dominium & proprietatem transferre, tum quia intentio de quâ nullo monumento constat, præsumi non debet; tum quia iniqua foret illa intentio; apertè enim esset contraria pio proposito fidelium: *Qui* (ut ait Sanctus Thomas) *non dederunt divitias suas Prælatis propter se, sed propter pauperes; & ideò non dederunt eis, sed pauperibus: Prælatis autem dantur tanquam pauperum dispensatoribus*. 3. Partes divisæ servant semper naturam totius quod divisum est: ergo cùm antè divisionem, dominium in totum nondum divisum, clericis, ut adversarii fatentur, non competeret; ita nec est aliquod in partes, in quas Ecclesiæ authoritate divisum est. 4. Patres, Canonistæ, & primi nominis Theologi eodem modo (ut inter nostræ conclusionis probationes dictum est) de bonis ecclesiasticis, quæ supersunt honestę Clericorum sustentationi, post eorum divisionem, & erectionem in particulares titulos, locuti sunt, quo ante divisionem, hoc est, æquè apertè asseruerunt, Clericis non competere proprietatem, ac antequam illa bona in partes quatuor dividerentur.

Nec inde sequitur, quod in argumento objiciebatur, frustrà factam alioquin fuisse illam in quatuor partes bonorum Ecclesiasticorum divisionem: Nempè facta est illa divisio, ut extinguerentur rixæ, dissidia, lites quæ inter Episcopos, Capitula, Fabricæ præpositos & Eleemosynarios ante bonorum partitionem oriri solebant, non

autem

autem ut Clerici liberarentur onere, quo priùs tenebantur, alendi pauperes ex superfluis, aut ea in pios usus expendendi.

Objicies 2. Valent testamenta, quibus Clerici in gratiam consanguineorum, aut aliorum, etiam prædivitum, de reditibus Ecclesiasticis disponunt: Ergo in ipsos verum illis dominium competit, cùm potestas condendi testamentum dominium in testatore supponat.

Resp. 1. per duodecim priora sæcula nec licita, nec valida fuisse Clericorum de redditibus Ecclesiasticis testamenta: Idque probari potest ex Canone 49. Apostolico, ex 24. Antiocheni Concilii, ex 49. tertii Carthaginensis, ex Gregorio Magno lib. 9. epist. 14. ubi Summus ille Pontifex prohibet filio mortui in Episcopatu patris, ne vel illius vestes sumat: *Quia* (inquit) *sacris canonum legibus noscitur esse definitum, ut in his, quæ antistes Episcopatus tempore acquisiverit, non alius nisi sola succedat Ecclesia.* Antiquum usum, de quo agitur, Concilium Lateranense tertium, sub Alexandro III. habitum, confirmavit; sic enim loquitur, *Ecclesiastici quidam Clerici, cùm ab Ecclesiis suis multa bona perceperint, bona per Ecclesias acquisita in alios usus præsumunt transferre. Hoc igitur quia & antiquis canonibus constat inhibitum, nos etiam nihilominus inhibemus. Indemnitati itaque Ecclesiarum providere volentes, sive intestati decesserint, sive aliis conferre voluerint, penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.*

Resp. 2. trecentis ferè ab hinc annis consuetudinem invaluisse, ut Clerici testentur, etiam de redditibus Ecclesiasticis: Inde tamen non sequitur, Clericos in reditus hujusmodi habere dominium. Ratio est, quia Ecclesia illam facultatem eis fecit, non ut eâ ad consanguineos, aut alios divites ditandos abuterentur; sed ut occurreret litibus, quæ orirentur haud dubiè ex difficultate bona ex Ecclesiasticis proventibus parta distinguendi à bonis, vel industriâ, vel hæreditate, vel

ali-

aliquo alio modo comparatis. Dici igitur debet, Ecclesiam Clericorum morientium conscientiæ credidisse pios usus, in quos ipsamet suos proventus impenderet, si Clericis succederet ab intestato; quemadmodum succedebat antiquitùs, ut ex Canonibus probatum est.

Objicies 3. Divites, qui succedunt Clericis vi testamenti, aut ab intestato, ad restitutionem à judicibus compelli non solent: Igitur Judices supponunt, Clericis in reditus Ecclesiasticos verum dominium competere.

Resp. divites, de quibus in argumento, non compelli quidem ad restitutionem in foro exteriori, eò quòd judices scire non possint, an Clerici suis hæredibus tanquam pauperibus bona Ecclesiastica per testamentum largiti fuerit, vel utrum facultates, quas reliquerunt, ex redditibus Ecclesiæ, aut ex patrimonio, vel industriâ, aut aliquâ simili ratione comparatæ fuerint. Sed ad restitutionem in foro interiori compellendi sunt iidem divites, tum quia est de jure naturali, ac divino, ut proventus Ecclesiastici in usus pios expendantur, tum etiam quia (ut habetur de regulis juris in Sexto) nemo potest plus juris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscitur.

Confirmatur responsum 1. authoritate S. Caroli, qui in primo Concilio Mediolanensi, Titulo LXII. ubi asseruit, beneficiatos qui reditus suos dilapidant, ad restitutionem teneri, sic de iis quibus eos dispensarunt, loquitur: *Noverint etiam ii, ad quos scientes hujusmodi fructus, vel aliquod ex eis commodum pervenerit, se eadem restitutionis lege teneri.*

Confirmatur 2. ex S. Raymundo, qui in Summâ lib. II. Titulo de raptoribus, §. IX. hæc de iis habet, qui reditus Ecclesiasticos à Clericis accepere: *Sed quid de focariis, & hujusmodi turpibus personis, & aliis supra dictis, qui sic pascuntur, vel ditantur de rebus Ecclesiæ; numquid & ipsi tenentur ad restitutionem? Utique.*

Con-

Confirmatur tandem 3. ex S. Antonino, qui III. parte Summæ, Titul. xv. cap. 1. §. xix. sic loquitur: *Malè autem recipientes à personis Ecclesiasticis de bonis Ecclesiarum, videlicet de fructibus, & eleemosynis beneficiorum, ut fornicarii, & histriones, & consanguinei, non ratione indigentiæ, sed parentelæ; & lusores, & alii hujusmodi, & domini potentes per fraudes, minas, & importunitates secundùm Raymundum tenentur restituere; non quidem illi qui turpiter dedit, sed auctoritate Superioris convertere in utilitatem illius Ecclesiæ, vel pauperibus erogare.*

Nec dictis obstat hæc Augustini Sententia Tractatu vi. in Joannem: *Quisquis possidet quod possidet, nonne jure humano? Tolle jura Imperatorum, & quis audet dicere: Mea est illa villa?* Non obstat (inquam) nam ea sententia intelligitur de bonis sæcularibus, non autem de Ecclesiasticis, quæ quidem per consecrationem Deo factam, veluti naturam mutarunt suam, cùm ex prophanis facta fuerint sacra: unde fatentur ii etiam qui nobis adversantur, Clericos, à quibus post honestam sustentationem in profanos usus impenduntur, contra Religionis virtutem peccare, & ob id fieri sacrilegos.

Objicies 4. Qui eleemosynam erogat, in eam verum pauperi transfert dominium: Ergo etiam qui instituit beneficium, in Clerici dominium transfert illius reditus annuos: Nam quamvis ei injungat, ut insumat in pios usus, non tamen cum tanto onere, ut obliget ad restitutionem, si dilapidaverit; sicut nec dives pauperem, qui eleemosynâ abutitur, obligat ad restitutionem.

Resp. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quia ex Ecclesiæ Canonibus & 12. priorum sæculorum praxi constat, beneficiorum fundatores eo fine largitos fuisse sua bona Ecclesiæ ministris, ut ea Ecclesiæ, aut pauperibus restituerent, si uterentur in prophanos usus. At idem dici non

potest

poteſt de divitibus, qui eleemoſynam erogarunt pauperibus, qui eâ abuſi ſunt.

Objicies 5. S. Thomas 2.2. quæſt. 185. art. 7. docet, factâ diviſione redituum Eccleſiaſticorum in quatuor partes, nempè in partem Epiſcopi, in portionem miniſtris Eccleſiaſticis debitam, in fabricam templorum, in pauperum ſuſtentationem; docet (inquam) Epiſcopo, proindeque cuilibet alteri Clerico, idem jus convenire in ea, quæ ſibi ſunt ſpecialiter deputata, quod ei in propria bona convenit: *De his autem* (inquit) *quæ ſunt ſpecialiter ſuo uſui deputata, videtur eſſe eadem ratio, quæ eſt de propriis bonis:* Sed Epiſcopo convenit dominium in propria bona, dicente ipſo S. Thomâ: *Propriorum bonorum verum habet dominium*: ergo, &c.

Reſp. 1. in paucis beneficiis extare illam diviſionem redituum in quatuor partes. Plures enim ſunt Epiſcopatus, multæ Abbatiæ, multi Prioratus, in quibus nihil ex annuis redditibus eſt ſpecialiter deſtinatum in pauperum ſuſtentationem: Ergo ex mente S. Thomæ, illorum ſaltem beneficiorum titulares, non habent dominium in reditus, qui honeſtæ ſuſtentationi ſuperſunt. Unde idem S. Thomas hæc ait: *Si verò non ſunt prædicta bona diſtincta, eorum diſtributio fidei ejus committitur*.

Reſp. 2. ſupponere argumentum, in beneficiis, in quibus reperitur facta illa diviſio, S. Thomam crediſſe, id omne, quod eſt diſtinctum à reliquis tribus partibus, deputatum eſſe Beneficiarii ſuſtentationi. At abſurdum eſt aſſerere, S. Doctorem id ſenſiſſe, cùm in aliquibus Provinciis pars à capitulari menſâ ſeparata quinquaginta millium nummorum Gallicorum ſummam excedat, & cùm aliundè de Epiſcoporum vivendi genere, ſic poſt antiqua Concilia loquatur Tridentina Synodus ſeſſione 25. de reform. cap. 1. *Quapropter exemplo Patrum noſtrorum in Concilio Carthaginenſi, non ſolùm jubet* (Sancta Synodus) *ut*

ut Episcopi modesta supellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint, verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota domo caveant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat. Expendant (quæso) eam Sacræ Synodi sententiam beneficiarii, quorum supellex, & victus nihil nisi mundanum sapiunt, ac redolent.

Resp. 3. de his, quæ beneficiarii usui honesto & modesto sunt specialiter deputata & necessaria, judicasse S. Thomam eandem esse rationem, ac de propriis, non quantùm ad omnia, sed quantùm ad aliqua, nempè quantùm ad integram & plenam administrationem. Alioquin ea posset, sicut propria bona, largiri suis consanguineis; quod tamen fieri non posse docet Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 1. de Reformatione; & ante S. Synodum, ipse S. Thomas in responsione ad primum, ubi sic loquitur: *Et ideò si de eo, quod usui Episcopi, vel alicujus Clerici est deputatum, velit aliquis sibi detrahere, & consanguineis, vel aliis dare, non peccat, dummodò illud faciat moderatè; id est, ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant.*

Instabis. Sanctus Thomas loco relato opponit portionem, quæ usui Episcopi est specialiter deputata, opponit (inquam) portionibus, quæ ministris & pauperibus debentur; aitque ad istarum restitutionem teneri, si eas dilapidet, aut ad usum proprium insumat: Ergo censet, Episcopum non teneri ad restitutionem portionis suo usui specialiter destinatæ; alioquin distinctio, quam affert Sanctus Doctor, per membra opposita non fieret: *Si ergo* (inquit) *distincta sint bona, quæ debent in usum Episcopi cedere, ab his, quæ sunt pauperibus eroganda, vel etiam in usum ministrorum, aut in cultum Divinum expendenda, non est dubium, quin contra fidem dispensationis agit, & mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. De his*

autem,

autem, quæ sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis; ut scilicet propter immoderatum affectum & usum peccet quidem, si immoderatè sibi retineat, & aliis non subveniat, sicut requirit debitum Charitatis.

Resp. oppositionem unius membri cum alio non esse petendam ex restitutione, ita ut S. Thomas voluerit eum, qui retinet portionem Clericis, Fabricæ, aut pauperibus specialiter destinatam, ad restitutionem teneri; non verò illum, qui in usus pios non insumit partem, quæ sibi ex speciali deputatione contingit. Sed illa oppositio peti debet ex modo administrationis: ita ut, quamvis Episcopus portionem ministris debitam, in alios pios usus convertere non possit, penes tamen eum sit disponere de propriâ portione, in quem usum *pium* voluerit, imò eâ uti ut obsequia sibi, vel à consanguineis, vel ab extraneis præstita, moderatè compenset. Confirmatur ex eo quòd non sit verisimile, S. Thomam voluisse recedere à Traditione, quæ (ut ex subsequenti paragrapho patebit) expresse docuit, nec in ea quę honestę eorum sustentationi supersunt, nec in portionem Canonicam eidem sustentationi specialiter destinatam, Clericis dominium competere.

An beneficiatis conveniat dominium in portionem Canonicam suis usibus destinatam.

CONCLUSIO. Beneficiati non habent dominium in portionem Canonicam suis usibus specialiter destinatam.

Probatur 1. authoritate Canonum. 1. Injungunt Sacri Canones, ut post Clerici mortem patrimonialia bona ab Ecclesiasticis separentur, jubentque, ut illa dentur consanguineis, ista verò omnia penes Ecclesiam remaneant: 12. quæstion. 1. Canone Episcopi: *Episcopi de rebus propriis, vel acquisitis, vel quidquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, relinquant: quidquid*

verò

erò de provisione suæ Ecclesiæ fuerit, sive de agris, sive de fructibus, sive de oblationibus, omnia in jure Ecclesiæ reservare censuimus. 2. Præcipiunt iidem Canones, ut queratur diligenter, an beneficiarius, qui moriens domos aut prædia reliquit, frueretur patrimonio aliquo, antequam beneficio donaretur. Si nullum possedisse inveniatur, jubent Canones, ut illæ domus, illaque prædia, Ecclesiæ conferantur; præsumentes scilicet, ea bona Clericum emisse redditibus Ecclesiasticis. *Placuit* (inquit Canon *Placuit*, titulo de peculio Clericorum) *ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicumque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel Clericatus sui agros, vel quæcumque prædia nomine suo comparant, tanquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint:* Ergò supponunt Canones, Clericos non esse dominos, etiam portionis Canonicæ, licèt suis usibus specialiter destinata sit.

Nec valet adversariorum responsio contendentium, laudatos Canones loqui de bonis, quæ Clerico post acceptam honestam sustentationem supererant, non autem de portione specialiter ejus usibus destinatâ. Nam 1. illi Canones loquuntur de omnibus Ecclesiasticis reditibus, cujuscumque sint generis: utuntur enim terminis, qui omnes omninò reditus complectuntur, *Omnia, Quidquid*. 2. Antequam bona, quæ Clerici morientes reliquerunt, adscribantur Ecclesiæ, Canones non præcipiunt, ut inquiratur, an ii fructus ex portione Canonicâ, seu specialiter usui Clerici mortui assignatâ, provenerint; sed simpliciter, an ex patrimonio, aut aliquo alio civili jure. Idem igitur tulerunt judicium de illâ speciali Canonicâ portione, ac de aliis Ecclesiasticis facultatibus.

Objicies 1. Canones fidem faciunt, portionem Canonicam datam Clericis, Ecclesiæ obsequio mancipatis, esse stipendium, quod debetur eorum la-

laboribus, quodque pro majori vel minori operâ minuendum est, aut augendum. *Clerici omnes* (inquit Concilium Agathense, can. 36.) *qui fideliter Ecclesiæ deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita secundùm servitii sui meritum, vel ordinationem Canonicam, à Sacerdotibus, seu Episcopis consequantur.* Atqui is, cui datur stipendium, strictè & simpliciter est illius dominus: ergo, &c.

Resp. Minorem propositionem esse veram de stipendio, quod datur pro labore Civili & Politico: sic Consul est dominus annuorum redditutuum, quibus donatus est à Republicâ propter sua in eam obsequia: sed falsa est eadem propositio intellecta de stipendio, quod quis accipit propter laborem omninò spiritualem. Ratio est, quia stipendium datum pro laboribus politicis est vera merces strictè sumpta, data scilicet ei, qui laboravit, ad quemcumque voluerit usum. At idem dici non potest de stipendio accepto à Clericis propter laborem merè spiritualem: est enim potiùs honesta quædam eleemosyna, data tantùm ad sustentationem ministri, qui operam suam in Ecclesiæ obsequium impendit. Acceptâ igitur illâ sustentatione, ejus partis, quæ superest, quocumque casu supersit, nullo modo est dominus.

Objicies 2. Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Romani Pontificis*, declarat, bona, aut supellectilem, quæ supersunt post mortem Clerici, cujus ecclesiastici proventus non excedunt triginta ducatorum summam, non esse numeranda inter Clericorum spolia, quæ Ecclesiæ conferri debent. Atqui non ob aliam rationem exigui illi redditus non debent numerari inter Clericorum spolia relinquenda Ecclesiæ, quàm quia, cùm sint Canonica portio honestæ sustentationi specialiter destinata, beneficiarius vivens strictum in eos dominium habuit: ergo, &c.

Resp.

Resp. Pii Papæ V. decretum ad solum forum exterius pertinere, seu Summus ille Pontifex tanquam temporalis Princeps prohibet, ne in Provinciis Cameræ Apostolicæ subditis detur jus ad repetendos in foro exteriori proventus, de quibus est quæstio. Resp. 2. neg. min. Ideò enim ita decrevit SS. Papa, quòd id quod summæ, de qua agitur, superest, necessarium sit ad compensandos servorum labores; vel quòd ex præsumptione judicaverit, proventus, quorum meminit, Clericum aliunde, quàm ex beneficiis, percepisse: plerumque enim triginta ducatorum summâ beneficiario opus est, ut suæ honestæ sustentationi consulat.

De dominio in distributiones quotidianas.

CONCLUSIO. Canonici non sunt domini distributionum, quas ex cantu in choro percipiunt: Nec Concionatores sui honorarii: Nec celebrantes Missam eleemosynæ oblatæ: Nec Vicarii Parochorum stipendii, quo propter exhibita à se populo fideli obsequia donantur.

Probarur 1. Distributiones, honoraria, eleemosynæ, stipendium hujusmodi, alterius non sunt naturæ à reliquis bonis Ecclesiasticis, quæ beneficiarii vi sui tituli percipiunt; cùm clerici jus ad ea non habeant, nisi ex officio aliquo Ecclesiastico, & operâ spirituali. 2. Nec Patres, nec Canones, reditus, de quibus agitur, excepere, cùm clericis in bona Ecclesiastica dominium non competere definierunt. 3. Omnia omninò bona Ecclesiastica complectitur Alexander Papa III. cap. *Quia nos*, *de Testament.* ubi sic loquitur, *De his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.*

Objicies 1. Canones definiunt, clericos debitè ministrantes *lucrari stipendia*, *facere fructus suos*; qui quidem termini, cùm intelligantur de fru-

ctibus,

ctibus, quos clerici ex officiorum executione colligunt, eorumdem clericorum in illos fructus dominium denotare videntur.

Resp. 1. observatum superiùs fuisse à nobis objecta ex Canonibus verba non esse ita intelligenda, ut stipendia de quibus loquuntur, ut fructus quos definiunt clericos facere suos, sint vera & stricta merces laboribus debita. Nam 1. idipsum conceptis terminis negat S. Thomas 2.2. quæst. 100. art. 2. in corpore, ubi sic loquitur: *Accipere aliqua ad sustentationem eorum, qui sacramenta Christi ministrant, non est peccatum: non enim sumitur tanquam pretium mercedis, sed tanquam stipendium necessitatis* (ut ait Augustinus) *Qui præsunt Presbyteri, accipiant sustentationem necessitatis à populo, mercedem dispensationis à Deo.* 2. Ecclesia quæ mercedem illam tribueret, esset rea criminis simoniæ, juxta istud mox laudati S. Thomæ principium: *Pro spiritualium administratione aliquid dare, vel accipere tanquam mercedis pretium, simoniacum, atque illicitum est.*

Resp. 2. cum Panormitano sic loquente, *Clericus recipiendo fructus sui beneficii, dicitur illos facere suos quoad hoc, ut sibi provideat primò, de superfluis impendat in usus pios; non autem ut de ipsis possit testari, vel pro libito voluntatis facere.*

Objicies 2. Concilium Tridentinum definit clericos, qui jus habent ad quotidianas distributiones, earum *dominium* nullo modo acquirere si personaliter non impleverint competens sibi servitium. Hæc enim leguntur sess. 22. c. 3. de Reform. *Qui eas obtinent, si personaliter competens sibi servitium juxta formam ab Episcopis præscribendam quolibet die statuto non impleverint, illius diei distributionem amittant, nec ejus quoquo modo dominium acquirant:* Ergo Concilium supponit, clericos, qui servitium hujusmodi impleverint, acquirere *dominium* in illas distributiones.

Resp. allata ex Concilio verba non esse intelligenda de dominio perfecto & absoluto, quod est positum in potestate disponendi pro libito de re aliquâ; sed tantùm de dominio imperfecto, quod complectitur facultatem disponendi de re ad certos usus determinatos. Ratio est 1. quia Concilium non dicit absolutè, quòd absentes à choro clerici non acquirant dominium in distributiones quotidianas; sed addit hæc verba, *quoquo modo*, sive quâcumque ratione sumatur dominium, propriè, aut impropriè. Ratio est 2. quia Synodus Tridentina non concedit dominium aliud ab eo, quod Canones concesserunt, quodque requirit natura bonorum Ecclesiasticorum: Sed canones imperfectum dumtaxat dominium concessere, illudve solum bonorum Ecclesiasticorum naturæ convenit, ut fusè supra fuit probatum.

Confirmatur responsio, 1. ex ipsomet Concilio Tridentino, quod quidem sess. 25. cap. 1. asserit, nullâ factâ distinctione inter portionem clericorum usui destinatam, & eam quæ superest eorum honestæ sustentationi; asserit, reditus Ecclesiasticos, Dei ipsius esse: *Ne res Ecclesiasticas* (inquit) *quæ Dei sunt, consanguineis donent*.

Confirmatur 2. ex Conciliis Provincialibus, quæ post Tridentinum habita sunt, quæque, si superfit in eo nonnulla difficultas, eam planè tollunt. Quod ann. 1581. habitum est Rothomagi, Titulo *De Monasteriis*, sic loquitur: *Nec Commendatarii sibi commendatum Monasteriorum regimen, ad luxum vel prodigalitatem, aut ad augendam rem suam, & consanguineorum familiam, sed ad piam & justam alienarum rerum dispensationem, & quorum non habent proprietatem*. Eodem planè modo loquitur, quod anno 1585. Aquis Sextiis habitum est: *Intelligant* (ait) *ad piam & justam alienarum rerum dispensationem, & quorum non habeant proprietatem, sibi mandatum Monasteriorum regimen*.

Obji-

Objicies 3. Qui offert Ecclesiæ facultates suas ut erigatur Præbenda, non aliud onus beneficiato intendit imponere, quàm ut tot v. g. vicibus tremendum offerat sacrificium; nec illi in animo est, ut si, parcè vivendo, reditus non impenderit, eos in eleemosynas largiatur: ergo, habitâ ratione intentionis fundatorum, clericus est dominus proventûs assignati sibi per fundationem cujus munera obierit.

Resp. dist. ant. Non aliud onus explicitum imponit, conc. ant. implicitum, neg. ant. Eo ipso quòd bona aliqua Ecclesiæ offerantur, fiunt sacra; ac proindè (ut jam observatum est) sive supersint Canonicæ sustentationi, sive ex eâ fuerint, non in alios usus, quàm in pios, impendi possunt. Robur additur illi solutioni ex Ecclesiæ decretis: quæ quidem, licèt fundatores non expresserint, ut Clerici aut acceptâ honestâ sustentatione, aut, præ frugalitate & parcimoniâ, non acceptâ, in pios usus res Ecclesiasticas impenderent; conceptis tamen terminis (ut superiùs dictum est) eis onus illud imposuerunt.

Quæres, quid intelligant Canones nomine honestæ sustentationis, quam Clericum ex proventibus Ecclesiasticis percipere posse definiunt.

Resp. 1. in definiendâ illâ honestâ sustentatione non esse habendam rationem nobilitatis personæ, quæ donata est beneficii titulo. Ratio est, quia beneficia erecta non fuerunt ad fovendum humanum fastum, & mundanum splendorem. Unde Canones nusquam injunxerunt Episcopis, ut in distributione oblationum, aut aliorum redituum Ecclesiasticorum, attenderent ad clericorum nobilitatem; sed ad labores, & (ut ait Concilium Agathense) ad servitii meritum.

Resp. 2. attendendam esse Ecclesiasticam dignitatem beneficiarii; ita ut major portio assignetur Episcopo, quàm Decano; Decano ma-

jor, quàm Canonicis; & major Canonicis, quàm Presbytero præbendâ simplici donato. Ratio est 1. quia clerici constituti in dignitatibus, passim ad majores expensas tenentur, iisque præ aliis convenit hoc Concilii Tridentini monitum sess. 25. cap. 8. de Reform. *Admonet* (sancta Synodus) *quoscumque Ecclesiastica beneficia sæcularia, seu regularia obtinentes, ut hospitalitatis officium à sanctis Patribus frequenter commendatum, quantùm per eorum proventus licebit, promptè benignèque exercere assuescant*. Ratio est 2. quia expedit Ecclesiæ, ut qui primas in eâ sedes occupant, ipsi etiam populo majori sint venerationi: At ad id populum movet non virtus modò, sed etiam aliquis exterior apparatus, modò tamen modestiam Clericalem, non verò humanum fastum, sapiat; ut ait Concilium Tridentinum sess. 25. de Reform. cap. 1.

Resp. 3. ad definiendum, quod requiratur ad honestam & modestam alicujus Clerici sustentationem, habendam esse rationem loci: quod enim in uno loco vix sufficiat, sæpè superabundat in alio.

§. III.

Utrum Clerici quibus satis est patrimonii, possint ex Ecclesiæ reditibus sustentationem accipere.

Not. Non una est (fatemur) de propositâ quæstione, seu Scholasticorum seu Canonistarum, sententia. Nonnulli cum Prospero Fagnano contendunt, Clericum, cui satis sunt patrimonii bona, posse suam ex Ecclesiæ reditibus sustentationem accipere: Alii verò cum Thomassino nostro, aliisque permultis, negant licere Clerico, cui ad honestam sustentationem satis est patrimonii, licitè vesci posse ex Ecclesiæ reditibus.

Quid

Quid nos eo de argumento sentiamus, proximè sequenti conclusione dicetur.

CONCLUSIO. Clerici, quibus ad honestam sustentationem satis est patrimonii, vesci non possunt ex Ecclesiæ reditibus.

Probatur. An aliquid liceat, aut illicitum sit, judicandum est ex Ecclesiæ Canonibus, scriptis Patrum, & primi nominis theologorum operibus: Scilicet Traditio, quæ non ex aliis monumentis, quàm Canonibus, scriptis Patrum, & primi nominis theologorum operibus constat, regula est, ad quam christianorum mores exigendi sunt. Atqui & Ecclesiæ Canonibus, & scriptis Patrum, & primi nominis theologorum operibus docemur, Clericum, cui ad honestam sustentationem patrimonium satis est, vesci non posse ex Ecclesiæ reditibus: ergo id reverà non licet. Minor propositio sic per partes ostenditur.

Proferuntur Canones.

I. Canon, numero quadragesimus quintus inter eos qui passim *Apostolici* dicuntur, eâ tantùm conditione facultatem facit Episcopo vescendi ex Ecclesiæ reditibus, ut iis reverà ad honestam sui sustentationem indigeat. *Iubemus* (inquit ex versione Dionysii Exigui) *rerum Ecclesiæ habere potestatem ... ut in ejus sit potestate omnia administrare, & iis qui egent, per Presbyteros & Diaconos subministrare, cum omni timore & omni religione; & etiam*, SI TAMEN INDIGET, *in necessarium suum usum accipere, & fratrum qui hospitio suo excipiuntur, ita ut ipse nullo modo egeat.*

Eâdem conditione Concilium Antiochenum, quod medio quarto sæculo celebratum est in Oriente, facultatem facit Episcopo, ac proindè Clerico cuilibet, ut ex Ecclesiæ bonis honestè sibi necessaria sufficiat: *Ipse autem* (inquit Canone 25.) *sit particeps quibus indiget*, SI TAMEN INDIGET, AD SUAS NECESSARIAS EXPENSAS.

Ex iis verò Canonibus sic argumentum conficitur. Eâ tantùm conditione Clerici possunt vesci ex Ecclesiæ redditibus, sub quâ sacri Canones vescendi facultatem illis faciunt; cum enim Ecclesia in res suas dominium & proprietatem habeat, potest, suppositis tantùm quibusdam conditionibus, & non aliàs, earumdem rerum usum permittere: atqui (ut ex laudatis locis patet) sacri Canones Clericis sub conditione tantùm quòd indigeant, hoc est, quòd ex propriis bonis sustentari nō possint, facultatem faciunt vescendi ex reditibus Ecclesiasticis: ergo Clericis, qui aliunde sustentari possunt, licitum non est vesci ex Ecclesiasticis reditibus.

Respondent adversarii 1. mirum non esse, quòd quatuor prioribus Ecclesiæ sæculis, solis Clericis egentibus vesci liceret ex Ecclesiasticis reditibus; nullus enim (inquit Prosper Fagnanus) Ecclesiasticæ militiæ dabat nomen, nisi patrimonio nuntium remitteret.

Sed inanis est illa responsio. Nam 1. si Clerici omnes tunc pauperes essent, cur in laudatis Canonibus hâc conditione: *Si tamen indiget*, Episcopo, penes quem erat auctoritas, conceditur, ut ex oblatis vesci posset? 2. Falsum est Clericos omnes nuntium remisisse patrimonio: scilicet quadragesimus canon Apostolicus apertè distinguit in Clericis bona patrimonialia à bonis Ecclesiasticis; ac proinde supponit, nonnullos tunc iis abundasse: *Sint* (inquit) *manifestæ res propriæ, si tamen habet proprias; & manifestæ Dominicæ, ut potestatem habeat de propriis moriens Episcopus, sicut voluerit, & quibus voluerit, derelinquere, ne sub occasione Ecclesiasticarum rerum intercidant res Episcopi*. Eadem est, iisdemque planè verbis concepta in Concilio Antiocheno, quod laudavimus, sententia: *Iustum namque & acceptum est coram Deo & hominibus, ut sua Episcopus quibus voluerit, derelinquat*.

Respondent 2. alii voces istas, *Si tamen indiget*,

get, intelligi eo fenfu, quòd Clerici ex Ecclefiæ bonis non plus accipere poffint, quàm quod ad honeftam fui, & fuorum fuftentationem requiritur: *Hæc verba* (inquit eruditus Doctor Natalis Alexander, ex inclyto Dominicanorum Ordine, Theologiæ Moralis Tom. V. pag. 701.) *non significant, Episcopum, vel Clericum, cui sufficiens patrimonium eft, Ecclefiafticis reditibus ad fuftentationem fuam uti non poffe; fed ex huiufmodi reditibus tantum accipere, & expendere ei licere, quantum opus erit, & ad peregrinos fufcipiendos, & hofpitalitatem exercendam.*

Verùm admitti non poteft illa refponfio. Nam 1. vim apertam commentarius ille Canonibus infert: nimirùm Canones hifce verbis, *Quibus indiget ad fuas neceffarias expenfas*, fatis evidenter definiunt, Epifcopo non licere ultra honeftam fuftentationem aliquid ex reditibus Ecclefiafticis fibi tribuere: ergo cum addunt, *Si tamen indiget*, aliud fignificant; eum fcilicet ex iifdem reditibus accipere non poffe ad fuas neceffarias expenfas, fi eis ad illas non indiget, hoc eft, fi aliunde honeftè vefci poffit. 2. Is loquendi modus, *Si tamen indiget*, aptus non eft, ut fignificet, Epifcopum ad proprias expenfas ex Ecclefiæ reditibus accipere poffe; fi enim paterfamilias œconomo diceret: Sume ex meis thefauris ad conficiendum iter in patriam tuam, fi tamen re meâ indigeas; non cenferetur præcipere, ut quidquid ad iter eft neceffarium, acciperet, fed tantùm ut acciperet, fi revera non haberet aliunde.

Refpondent 3. aliqui, inter quos jam laudatus Profper Fagnanus, Ecclefiæ difciplinam poft erectionem beneficiorum in titulos, eorûmque in partes quatuor divifionem, aliam in Ecclefiafticorum bonorum ufu mutationem invexiffe. Anteà (ait) Clericus, cui fufficiens erat patrimonium, vefci non poterat ex Ecclefiafticis reditibus; at jam, factâ illorum in partes quatuor divifione, id licitè poteft.

Sed illa evasio facilè præcluditur. Nam 1. si Episcopus, cum penes illum erat rerum omnium summa, eâ tantùm conditione suppositâ, quòd patrimonium non haberet, vesci poterat ex Ecclesiæ bonis, eâ etiam tantùm suppositâ conditione, iis jam uti potest; nec enim jus illi novum acquisitum est ex eo, quòd summa illius in bona Ecclesiastica potestas, per eorum divisionem imminuta fuerit. 2. Ostendimus supra, divisionem bonorum Ecclesiasticorum in partes quatuor, nullo modo mutasse in partibus ex toto præscisis naturam rerum Ecclesiæ: ac proinde titularibus partium ex toto præscisarum, idem onus incumbit, eosque eadem conditio, quæ priùs, nunc afficit: ergo, cum ante divisionem Clericis, aliunde divitibus, vesci non liceret ex Ecclesiæ reditibus, nec id quoque possunt factâ illorum in partes quatuor divisione.

Profertur auctoritas Hieronymi.

Hieronymus, relatus à Gratiano in Canone *Clericos*, docet 1. Clericos quibus aliunde bona ad sustentationem non sufficiunt, posse vesci ex Ecclesiæ reditibus: *Clericos autem* (inquit) *illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur bona*. Docet 2. eos, quibus aliunde bona sufficiunt, reos fieri sacrilegii, cum ex Ecclesiæ rebus vescuntur: *Qui autem* (ait) *bonis parentum sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profectò committunt*. Docet 3. praxim Clericorum, qui, cum parentum bonis sustentari possint, rebus Ecclesiæ sustentantur, abusum esse qui præ se fert condemnationis sententiam: *Et per abusionem talium* (inquit) *judicium sibi manducant, & bibunt*.

Respondent aliqui ex iis qui nobis adversantur, 1. Hieronymum loqui de Clericis, qui licèt Ecclesiæ obsequiis operam suam non conferrent,

jus

jus tamen in illius facultatum usum vindicabant sibi.

Sed 1. in laudato Hieronymi textu ne apex quidem est, ex quo sensus ille colligi possit. 2. Termini quibus Hieronymus utitur, sunt indefiniti; ac proindè secundùm Logicæ regulas, æquivalent universalibus: de omnibus igitur Clericis, sive in Ecclesiæ obsequium laborent, sive non laborent, intelligendi sunt: *Qui autem* (inquit) *bonis parentum sustentari possunt*, &c.

Respondent iterùm alii, Hieronymum agere de Clericis, qui non solùm ex assignatâ sibi portione vescuntur, sed de iis qui præterea partem pauperibus destinatam sibi tribuunt.

Verùm quàm falsa sit illa responsio demonstrari potest variis argumentis. Nam 1. Hieronymus Clericos qui patrimonio fruuntur, opponit Clericis, qui patrimonialibus bonis planè vacui sunt; aitque istos vesci posse ex Ecclesiæ reditibus, non autem illos: non loquitur igitur de portione hominibus egenis specialiter destinatâ, alioquin enim asserere non potuisset (quod asserit tamen) Clericos quibus patrimonium non suppetit, bonis illis uti posse ad sustentationem sui. Nec obstat, quòd S. Doctor portionem, ad quam Clericis jus tribuit, vocet censum & reditum pauperum: *Si quod* (inquit) *pauperum est, accipiunt*. Non obstat (inquam) ideò enim docet, omnes Ecclesiæ reditus ad pauperes pertinere, quòd nullus, ne clericus quidem, jus ad illos habeat, si pauper non sit, hoc est, si aliunde honestè sustentari possit.

Respondent tandem alii, Hieronymi textu contineri quidem consilium; praxis nimirum quam laudat, majoris est perfectionis; non contineri verò præceptum, quod sub peccati reatu clericos liget: *Denique* (ait R. P. Natalis Alexander) *si absolutè, & absque illis exceptionibus*

verba Canonis accipiantur, exhortationem, & consilium, non præceptum, continent.

Sed 1. gratis asseritur, Canonem illum, non præceptum, sed merum consilium continere: neque enim in verbis ex quibus constat, aliquid est, quo ad meram exhortationem, nudumque consilium determinetur. 2. Qui consilium non exequitur, reus non fit sacrilegii: at ex Hieronymo, clericus, qui licèt patrimonio fruatur, utitur Ecclesiæ reditibus, reus fit sacrilegii. 3. Qui rem ad merum consilium pertinentem non agit, judicium sibi non manducat & bibit: manducat tamen, ex Hieronymo, & bibit clericus qui patrimonio fruens, Ecclesiæ reditibus vescitur.

Profertur auctoritas Iuliani Pomerii.

Author librorum *De Vita Contemplativa*, quem plures quondam putarunt esse Prosperum, sed quem jam omnes docti conveniunt non alium esse, quàm Julianum Pomerium, apertè Conclusioni nostræ favet. Docet enim 1. Ecclesiastica bona non aliud esse quàm *vota fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum*; hincque sequitur, clericos qui non indigent, jus non habere, ut eis sustententur. Docet 2. ea omnia quæ ab Ecclesiâ possidentur, esse illi cum pauperibus communia: *Quod habet Ecclesia* (inquit lib. 11. c. 1x.) *cum omnibus nihil habentibus habet commune:* Hinc autem colligit, quòd sicut eleemosyna non aliis quàm pauperibus erogari debet, ita nec usus bonorum Ecclesiæ aliis clericis, quàm iis qui indigent, concedi licitè possit: *Nec aliud* (ait) *inde eis qui sibi de suo sufficiunt, debet erogare, quando nihil aliud sit habentibus dare, quàm perdere*. Docet 3. Clericos qui cùm aliunde honestè sustentari possint, Ecclesiæ reditus in proprias expensas impendunt, grandi se peccato devincire: *Nec illi* (ait) *qui sua possidentes, dari sibi aliquid inde volunt, sine grandi peccato suo,*

suo, unde pauper victurus erat, accipiunt. 4. Idem author objicit sibi Prophetæ textum, ubi dicitur Sacerdotes commesturos esse populi peccata, hoc est facultates, quas populus ad suorum peccatorum redemptionem oblaturus est: *De Clericis quidem dicit Spiritus Sanctus: Peccata populi mei comedunt*. Ad illud verò effatum, respondet intelligi ipsum de clericis, quibus aliunde non suppetit, quo possint honestè sustentari: *Sed* (inquit) *sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta, quibus indigere videntur, accipiunt: ita possessores, non alimenta, quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt*.

Ii qui nobis adversantur, respondere non possunt, laudatas ex Juliano Pomerio sententias, non de præcepto, sed de mero consilio intelligi, cùm iis asseratur, gravis peccati reos se constituere clericos, qui cùm habeant, unde sustententur, peccata tamen, hoc est, oblationes, populi comedunt: *Sine* (inquit) *grandi peccato suo*: cùm asseratur 2. eos qui sic se gerunt, in se aliena peccata suscipere: *Aliena peccata suscipiunt*: cùm asseratur, ejusdem criminis reos esse, cujus foret reus dives homo, qui debitam solis pauperibus eleemosynam acciperet.

Coguntur igitur qui nostræ conclusioni non subscribunt, ad aliud effugium confugere. Respondent nimirùm, Julianum Pomerium loqui de Clericis qui avaritiâ ducti, se se in Congregationes Clericorum recipiebant, ut suo patrimonio parcerent: *Ea verba* (inquit R. P. Natalis Alexander) *perstringunt eos, quibus cupiditas ingressum in Congregationes Ecclesiasticas suadebat, non ut Ecclesiæ servirent, sed ut patrimonium augerent, & ex substantia pauperum interim viverent*.

Verùm facilè præcluditur effugium illud. Nam esto, quòd Julianus Pomerius Clericorum illorum cupiditatem damnaverit. Sed 1. antea damnaverat in genere Clericos omnes qui cùm

patrimonio vesci possent, alimenta ex Ecclesiæ bonis sumebant sibi, *Nec illi qui sua possidentes*, &c. 2. Ratio quâ Clericos illos impetit, ad eos omnes spectat, quibus patrimonium suppetit; dicit nimirum, eam non aliam esse, quàm quòd Ecclesiæ facultates pauperibus tantùm clericis concedi debeant: *Patrimonia pauperum*. 3. Idem argumentum quod probat eos, qui Congregationibus Ecclesiasticis dant nomen, ex earumque Congregationum bonis vescuntur, licèt patrimonio sufficienti potiantur, peccare graviter; probat quoque peccare eos, qui licèt extra Congregationes illas versentur, & habeant patrimonium, Ecclesiæ tamen reditus in expensas sibi necessarias impendunt: nempè ideò valet argumentum Pomerii, quòd bona Congregationibus illis à fidelibus oblata, sint pauperum clericorum, non autem divitum, patrimonia.

Profertur auctoritas Augustini.

Augustinus Juliano Pomerio præiverat: scilicet in suâ ad Bonifacium Epistolâ, apertè docet, Clericos quibus sufficiens ad honestam sustentationem patrimonium suppetit, vesci non posse Ecclesiasticis reditibus, quin reos se constituant criminis rei alienæ usurpatæ: *Si privatim possidemus quod nobis*, Clericis, *sufficiat*, *non sunt illa nostra*, *sed pauperum*. Addendum est, Concilium Tridentinum confirmasse Canonem Apostolicum qui superiùs laudatus est: *Cum* (inquit sess. 25. cap. 1.) *& Apostolorum Canones prohibeant*, *ne res Ecclesiasticas*, *quæ Dei sunt*, *consanguineis donent*: eo autem Apostolico Canone, eâ tantùm conditione fit facultas Clericis impendendi in expensas necessarias bona Ecclesiastica, ut tamen non habeant aliunde, quo possint honestè sustentari.

Pro-

Profertur auctoritas Scholasticorum.

Adrianus Papa VI. in Commentario quem ante ſuum Pontificatum edidit in librum quartum Sententiarum, ſic loquitur: *Ex natura bonorum eccleſiaſticorum deducitur, Clericum ex patrimonio divitem, non poſſe ex redditibus eccleſiaſticis vivere.*

Alexander De Hales, pluribus ante ſæculis eâdem ratione, iiſdemque verbis ſic mentem aperuerat ſuam: *Clericus habens ſtipendium ſufficiens vel reditum, unde poſſit aliter quàm Decimis ſuſtentari ſufficienter ſecundùm ſtatum perſonæ, poteſt recipere Decimas ut procurator, in neceſſitates pauperum, vel utilitates Eccleſiæ expendendas: non autem in uſus proprios convertendas, vel in malos uſus diſtrahendas. Imò ſi in uſus proprios convertat, committit ſacrilegium: ſi in malos uſus impendat, incurrit judicium.*

Eandem doctrinam propugnant Dionyſius Carthuſianus, Thomaſſinus noſter, Sambovius Sorbonicus Doctor, Caſuum Conſcientiæ Tom. II. pag. 114. Editionis Pariſienſis, in quarto; & tandem plures alii, quos loco proximè relato apud eundem authorem legere eſt.

Solvuntur adverſariorum argumenta.

Not. Quæ ab adverſariis objiciuntur, reducuntur 1. ad auctoritatem Apoſtoli qui aſſerit, eum qui Altari ſervit, poſſe de Altari vivere: 2. ad Eccleſiæ praxim, quæ nuſquam Clericis imperavit, ut patrimonium dimitterent: 3. ad textum S. Thomæ, quo Sanctus Doctor aſſerit peccare lethaliter Clericum, qui urgente gravi populorum neceſſitate, parcit patrimonio, bonaque Eccleſiæ in expenſas ſibi neceſſarias impendit. Sed hæc ſigillatim proponenda & ſolvenda ſunt.

Objicies 1. Apoſtolus 1. ad Corinth. IX. docet Clericis qui altari deſerviunt, competere jus ex obla-

oblationibus fidelium expensas sibi necessarias sumendi: *Ita* (ait) *& Dominus ordinavit iis qui Euangelium annuntiant, de Euangelio vivere*. Quàm æqua sit illa Domini ordinatio, idem Apostolus probat ex antiquâ Lege: *Nescitis* (inquit) *quoniam qui in Sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt, edunt: & qui Altari deserviunt, cum Altari participant?* Probat iterum ex lege naturali quæ jubet, ut miles vivat illius stipendiis cujus nomine pugnat: *Quis* (ait) *militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Ex iis autem Apostoli sententiis sic argumentum conficitur. Apostolus docet, Clericum habere jus vivendi ex Ecclesiæ redditibus, eo præcisè titulo, quòd Ecclesiæ serviat; nec distinguit inter Clericum pauperem & divitem: ergo utrique asserit jus vivendi ex Ecclesiæ redditibus. Vis additur illi argumento ex auctoritate S. Chrysostomi, cui ità persuasum fuit, operam quam quis Ecclesiæ navaverit, esse titulum qui det jus utendi fidelium oblationibus, ut ei qui magis laboraverit, majorem portionem deberi censuerit, in eumque sensum hanc aliam Apostoli sententiam traxerit: *Qui benè præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina*.

Resp. 1. dist. ant. Apostolus non distinguit inter Clericum divitem & pauperem; & eam distinctionem ex naturâ bonorum Ecclesiasticorum, quæ solorum pauperum sunt patrimonia, supponit, conc. ant. & eam non supponit, neg. ant. Ratio est, quia eam conditionem Traditio, quæ legitima est Scripturarum interpres, supposuit; ut variis argumentis superiùs ostensum est.

Resp. 2. utrique Clerico, pauperi scilicet & diviti, Apostolum tribuere jus percipiendi expensas sibi necessarias ex Ecclesiæ redditibus; sed in eo casu patrimonium divitis, erit ex iis bonis

quæ

quæ superflua dicuntur; ac proindè si clericus dives vivat ex Ecclesiæ redditibus, tenebitur patrimonium pauperibus erogare. Nec obstat Apostolus, cùm ait, majorem ex fidelium oblationibus portionem deberi iis qui magis laboraverint: siquidem supponit, eum cujus labores graviores sunt, majori indigere alimentorum copiâ, tum ut exhaustas vires suas reficiat, tum ut consulat variis, quę occurrunt, necessitatibus propriis, quarum alioquin cura animum illius in sollicitudinem distraheret, sicque impediretur ne totum se daret Euangelicæ prædicationi; hincque patet, quàm æquus sit Chrysostomi Commentarius in laudatum ex Apostolo textum: *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.*

Objicies 2. Perpetua hæc fuit Ecclesiæ praxis: 1. Nusquam Clericos, etiam divites, exclusit à jure expensas sibi necessarias percipiendi ex decimis, oblationibus, & distributionibus quotidianis. 2. Nusquam coegit eos, ut patrimonium dimitterent, cùm eis Beneficiorum Ecclesiasticorum titulum contulit. 3. Quovis sæculo Clericis facultatem fecit, per testamentum, aut alium quemvis contractum, derelinquendi patrimonialia bona parentibus: Ergo supposuit, Clericos, etiam divites, potuisse ex Ecclesiæ redditibus vivere.

Resp. ad 1. falsum esse antecedens. Scilicet Ecclesia quovis sæculo declaravit 1. Clericos uti non posse Ecclesiæ bonis, si aliunde suppeteret eis, quo sustentarentur: *Si tamen* (inquit Concilium Antiochenum) *indiget*. Declaravit 2. eos qui cùm sint divites, Ecclesiæ reditus impendunt in necessarias impensas, fieri sacrilegii reos: *Sacrilegium* (inquit Hieronymus) *committunt*. Declaravit 3. eosdem Clericos esse reos usurpationis bonorum, quæ illorum non sunt: *Non sunt* (ait Augustinus) *illa nostra, sed pauperum.*

Resp.

Resp. ad 2. variis de causis Ecclesiam Clericis divitibus non jussisse, ut patrimonium, cùm Ecclesiis adscribebantur, ac proinde cùm Beneficiis donabantur, dimitterent. Nam 1. alioquin Ecclesia pluribus ministris ministerio sacro aptissimis defraudata fuisset; pauci enim reperti fuissent inter divites, qui patrimonium dimittere voluissent. 2. Ecclesia hoc emolumentum ex ministris divitibus colligebat, quòd cùm ministri illi non essent Ecclesiæ oneri, ex oblationibus fidelium, quibus illi ad proprium usum non utebantur, faciliùs pauperum indigentiæ consulerent. 3. Ob eandem rationem Ecclesia, his etiam temporibus, hominibus divitibus Beneficia confert, quòd præsumat, eos, ecclesiæ reditus, non in usus proprios, sed ad sublevandam pauperum miseriam conversuros esse.

Objicies 3. Sanctus Thomas docet, Clericos, quibus patrimonium suppetit, in casu urgentis necessitatis non posse vesci ex Ecclesiæ redditibus: ergo persuasum est illi, Clericos divites extra casum illum posse reditus ecclesiasticos in usum proprium convertere; siquidem (ut ajunt) exceptio firmat regulam. Probatur ant. Sanctus Thomas 2.2. quæst. 185. art. 7. ad 3. sic loquitur: *Non enim omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda, nisi fortè in articulo necessitatis, in quo etiam pro redemptione captivorum, & aliis necessitatibus pauperum, vasa cultui divino dicata distribuuntur. Et in tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere; dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere posset.*

Resp. 1. Sanctum Thomam loco in objectione laudato non tractare ex professo quæstionem: *An Clericus qui sufficiente patrimonio fruitur, vivere possit ex Ecclesiæ redditibus, & suo eidem patrimonio parcere*; sed hancce sibi expendendam expressè proponi: *Utrum Episcopi mortaliter peccent, si bona ecclesiastica quæ procurant, pauperibus non largiantur.* At ratum est apud omnes axioma,

authο-

authorem, qui ex professo quæstionem aliquam non pertractat, cum eâdem circumspectione non loqui, ac si expresse eam sibi expendendam proponeret.

Resp. 2. conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia Sanctus Thomas loquitur de speciali debito, quod Clerico in casu necessitatis imponitur: unde is est S. Doctoris sensus: *Nusquam Clericus qui patrimonio ad sustentationem sufficiente fruitur, potest Ecclesiæ facultates in expensas sibi necessarias convertere, & in primis cùm populum gravis necessitas urget*. Confirmatur ex eo, quòd verisimile non sit S. Thomam voluisse favere inordinato Clericorum amori in parentes, quorum, alioquin non egentium, mundanum fastum, & splendorem per redituum patrimonialium collationem foverent ac nutrirent, viventes interim ex bonis quæ idem S. Doctor post antiquos Patres sæpiùs asseruit esse vota fidelium, pretium peccatorum, & patrimonia pauperum.

Objicies 4. Grave sequitur incommodum ex sententiâ quæ in conclusione propugnatur. Nempè si clericus ex beneficii sui redditibus vivere non possit, & parcere patrimonio, plures reperire erit clericos, qui cùm spe mercedis, ex laboribus spiritualibus percipiendæ, frustrandi sint, torpebunt otio, nec suam Ecclesiæ operam conferent: ergo, &c.

Resp. 1. perutile esse Ecclesiæ, ut viri ex patrimonio divites, ecclesiasticis laboribus incumbant: ii enim cùm non sint futuri oneri Ecclesiæ, reditus quos ex Beneficiis percipient, pauperibus quibus gravatur Ecclesia, largientur.

Resp. 2. divitibus clericis indignum esse labores spirituales obire, ut aut parcant patrimonio, aut ut eo rem suorum, alioquin non indigentium, augeant: eâ nimirùm agendi ratione probarent se pluris parentum splendorem, quàm Ecclesiam facere: *Si propterea* (inquit Augustinus libro 11. de Sermone Domini in Monte, cap. 24.) *evangeli-*

gelizamus, ut manducemus, viliùs habemus Euangelium, quàm cibum. Cujus quidem effati hancce rationem profert S. Doctor, ejusdem libri cap. 16. *Quæcumque res propter aliquid aliud quæritur, sine dubio inferior est* (in æstimatione quærentis) *quàm id propter quod quæritur. Quapropter si Euangelium, & regnum Dei propter cibum quærimus, priorem facimus cibum, & posterius regnum Dei*. A Clericis serviendum est Ecclesiæ eodem motivo, quo Christus ipsi suam contulit operam, hoc est, non aliud sibi proponere debent, quàm Ecclesiæ sanctificationem, quæ Christo non contulit opes; sed quæ (ut ait Augustinus) ab illo dotata, ab illo redempta, ab illo sanata fuit. Clerici imitentur Apostolum, qui propriis manibus victum quæsiit, ne Ecclesiis, quibus annuntiavit Euangelium, oneri esset.

Objicies 5. Plures sunt de Scholâ theologi qui docent, Clericos quibus satis est patrimonium ad vitam honestè sustentandam, posse nihilominùs redditus ecclesiasticos in necessarias expensas convertere: ergo reverà id eis licitum est.

Resp. 1. Theologos illos loqui nullo nixos traditionis fundamento: 2. Theologis illis opponimus Conciliorum Canones, Hieronymum, Augustinum, Julianum Pomerium, Bernardum, & alios, quorum magnum est in Ecclesiâ pondus. 3. Iis theologis sic cum Dionysio Carthusiano, De vitâ Canonicorum, cap. 24. respondemus: *Securiùs ac salubriùs creditur, aut paretur dictis Sanctorum, per quos locutus est Spiritus Dei, quàm Scholasticorum quorumdam, qui suo magis, quàm expedit, credunt & nituntur ingenio, authoritatemque Sanctorum ad suam retorquentes opinionem*.

A R-

ARTICULUS III.

De Dominiorum origine.

CONCLUSIO I. Creatura rationalis à Deo, ut à primâ causâ, dominium habet in suos actus. Ab eo quoque Adamus innocens in universum orbem dominium accepit.

Probatur prima pars. Quælibet creatura rationalis libertate à Deo donata fuit: ergo & dominio in proprios actus, cùm illud dominium sit essentiale libertati.

Altera conclusionis pars constat ex dictis de Deo Creatore.

II. CONCLUSIO 2. Jure Gentium statim post peccatum introducta fuit in orbem dominiorum divisio.

Probatur prima pars. Cain obtulit de frugibus terræ, & Abel de optimis sui gregis: Sed si ambo illi fratres distincta & divisa peculia non habuissent, Abel præ Cain, propter oblata, specialem laudem promeritus non fuisset; quod est falsum.

Probatur altera pars. Statim post peccatum ratio homines docuit, suppositâ corruptione naturæ per peccatum, necesse esse, ut quisque suum possideret, ne lites & jurgia orirentur, & ne tellus inculta remaneret. Eodem argumento evincitur quoque, jure gentium invectam fuisse hæreditariam filiorum in bona paterna successionem; nam ratione naturali statim omnes docti fuerunt, æquitati consonum esse, ut penes eos esset hæreditas, in quo ipsa parentum natura transfunditur.

CONCLUSIO 3. Jure civili & politico, in variis regionibus facta est bonorum divisio.

Probatur. Jus civile invexit primogenituræ præscriptionisque jura, nec-non multas particu-

lares

lares leges, quæ in diversis locis diversas efficiunt dominiorum divisiones.

Articulus IV.

De modis, quibus dominium transferri potest.

Dominii translatio, quæ definitur transmissio rei ab eo, qui priùs eam legitimè possidebat, in alterum, qui in eam nullum habebat jus; duo, ut valeat, requirit; voluntatem nempè legitimi domini, & authoritatem legis positivæ. Conveniunt omnes Theologi, permutationis, venditionis, mutui, donationis contractus, qui duplici illâ conditione nituntur, esse media, quibus fit translatio, de quâ agitur: sed dubium est inter eos: 1. An dominium per ludum alearum transferatur: 2. An per contractum cui desunt juris solemnitates: 3. Utrum per præscriptionem. Cùm non levis momenti sint illa dubia, seorsim subjicienda sunt examini.

§. I.

Utrum per ludum alearum dominium transferatur.

Conclusio I. Spectato solo jure naturali, per ludum alearum dominium transfertur.

Probatur. In translatione dominii per alearum ludum, nihil reperitur, quod juri naturali repugnet. 1. Non fit (ut supponitur) contra liberam legitimi domini voluntatem. 2. Forma, sub quâ fit, ex se non est injusta, cùm non dicat inæqualitatem; est enim hujusmodi: *Pecuniam expono ludo, ut tu vicissim exponas tuam*. Non est etiam injusta ratione periculi, quià cuique licet rem suam nonnunquam exponere periculo,

ut

ut patet in contractu assecurationis mercium maritimarum. 3. Desiderium lucrandi alienum, cùm vehemens est, arguit quidem summam in ludente avaritiam, proindeque, ex S. Antonino, est peccatum mortale; sed irritum non reddit pactum, quod inter se, ludentes injerunt, cùm ei sit omninò accidentalis, sicut & cæteris contractibus. 4. Quòd spes lucri committatur fortunæ, non est contra rationem, tum quia Christianos non latet, nihil omninò fieri casu; proindeque nomine fortunæ aliud à Dei providentiâ non intelligunt: tum etiam quòd usus sortium ad dividendam inter fratres hæreditatem, non sit malus, quamvis eventus à fortunâ (ut loquuntur homines) pendeat: Ergo ex nullo capite, dominii per ludum alearum translatio juri naturali repugnat.

Conclusio 2. In locis, in quibus leges positivæ prohibent lucrum per alearum ludum, per ipsum nequaquam dominium transfertur.

Probatur. 1. quia positivæ leges possunt contractus, alioquin jure naturali validos, reddere nullos, cùm id bonum commune requirit. Ita sensit Sanctus Thomas, ut patet ex his illius verbis 2. 2. quæst. 32. art. 7. ad 2. *Circa illa, quæ per aleas acquiruntur..... aliud videtur esse ulteriùs illicitum ex jure positivo civili, quod prohibet universaliter tale lucrum. Sed quia jus civile non obligat omnes, sed eos solos, qui sunt his legibus subjecti, & iterum per dissuetudinem abrogari potest; ideò apud illos, qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem qui lucrantur, nisi fortè contraria consuetudo prævaleat.*

Quæres 1. quid de lucro per aleas definierint tum Romanæ, tum Francicæ leges.

Resp. ad primum, leges Romanas nullam dare actionem victori in victum: 2. cogere victorem ad restitutionem, si victus repetat juridicè pretium persolutum: *Victum in alea lusu*

(in-

(inquit Justinianus Cod. l. 3. de Aleatoribus & Alearum usu L. victum) *non posse conveniri, & si solverit, habere repetitionem tam ipsum, quàm hæredes ejus; idque perpetuò, & etiam post triginta annos*. Ex quibus verbis patet, leges Romanas à victore non auferre dominium in pretium, nisi victus in judicio repetierit.

Resp. ad secundm, Francorum leges nusquam meminisse persoluti pretii, sed tantùm debiti: dominium igitur in illud non auferunt à victore, sed tantùm in istud. Colligitur ea responsio ex edicto à Ludovico XIII. Francorum Rege lato Parisiis, die 30. Maji anno 1611. sic enim habet: *Faisons defenses à toutes personnes de quelque qualitè & condition qu'elles sojent, de tenir berlans en aucune Ville, & endroits de nostre Royaume, ni s'assembler pour jover aux cartes, ou aux dez. Declarons toutes dettes contractees par le jeu nulles, & toutes obligations & promesses faites par le jeu, quelques deguisees qu'elles sojent, nulles, & de nul effet, & dechargeet de toutes obligations civiles & naturelles.*

Quæres 2. an sint aliqui alii casus, quibus comparata per alearum ludum victor servare sibi non possit.

Respondet Sanctus Thomas his verbis, *Circa ea, quæ per aleas acquiruntur, videtur aliquid esse illicitum ex divino jure, scilicet quòd aliquis lucretur ab his, qui rem suam alienare non possunt, sicut sunt minores, & furiosi, & hujusmodi, & quòd aliquis trahat alium* (fraude scilicet, vel vi, vel nimiùm importunis precibus) *ex cupiditate lucrandi ad ludum, & quòd fraudulenter ab eo lucretur; in his casibus tenetur ad restitutionem. Nisi tamen aliquis lucratus sit ab eo, qui traxit illum ad ludum, quo casu non tenetur restituere, quia ille qui amisit, non est dignus recipere, nec potest licitè retinere, jure positivo* (quod vetat dominium hujusmodi) *durante: unde debet de eo eleemosynam facere, in hoc casu.*

Res-

Respondemus prætereà, idem ferendum esse judicium de iis, qui lucrati sunt bona Ecclesiastica: cùm enim Clerici non sint eorum domini, aliquod in ea dominium ludo transferre non valent. Victo tamen, in pœnam actûs illiciti, restitui non debent; sed Ecclesiæ, vel pauperibus. Idem debet dici de iis, qui vicerunt mulieres matrimonio conjunctas, quæque alia non habent bona à dotalibus, nisi tamen exigua sit summa ludo obtenta: tunc enim earum mariti alienationi dominii consensum præbere censentur. Idem quoque statuendum est de filio-familias, qui cùm non potuerit ingentem pecuniæ summam validè ludi periculo exponere, non potuit quoque validè lucrari multam summam à viro, quem vicit. Nec mirum; nam justitia postulat, ut quis non possit ludo plus obtinere, quàm possit amittere.

§. II.

An per contractum, qui jure civili nullus est, dominium transferatur.

CONCLUSIO. Per contractum jure civili invalidum, quamvis jure naturali valeat, dominium non transfertur.

Probatur 1. Leges civiles (ut suo loco dictum est) obligant in conscientiâ: Ergo subditi, eis obedire tenentur: Ergo, si leges non habitâ ratione contractûs, cui desunt solemnitates juris, rei per illum contractum datæ cessionem præcipiant, subditi ad illam cessionem tenentur. Sed si ad cessionem teneantur, nullum in rem datam per illum eundem contractum dominium acquisierunt, ut patet: ergo, &c.

Nec obstat, quòd leges in casu, de quo est quæstio, non præcipiant cessionem sub hâc formulâ, *In conscientia*: Nam non ex illâ formulâ, sed ex na-

naturâ suâ politicæ leges subditos obligant in interiori foro.

Probatur 2. Ideò Respublica nullos & irritos facit contractus, sine præscriptis solemnitatibus initos, ut impediat, ne absque solemnitatibus illis (quarum usus maximè utilis est communi bono) civium bona alienentur: At Respublica finem illum non assequeretur, si in conscientiâ per illos contractus imperfectos dominium transferretur. Nam qui sine solemnitatibus juris agrum vendidisset, eum posteà tutâ conscientiâ non posset repetere; imò nec ipsamet Ecclesia, si œconomus aut commutasset, aut vendidisset, non servatis requisitis ab eâ formalitatibus: quod est absurdum.

Objicies 1. In casibus quibus cessat finis legis, lex nullam vim habet: Sed in contractu, qui habitâ ratione solius juris naturalis, valet, sed irritus est secundùm jus civile, cessat finis legis, quæ solemnitates præscribit; ideò enim præscriptæ fuerunt nonnullæ solemnitates, ut vitentur fraudes. At in contractu, de quo est quæstio, nullæ omninò sunt fraudes, ut supponitur: ergo, &c.

Resp. veram esse majorem propositionem, cùm finis cessat generaliter in Republicâ; sed contendo falsam esse, si cesset tantùm in particulari casu. Ratio est, quia lex ab accidentariis & particularibus casibus abstrahit, cùm tota sit in iis, quæ ut plurimùm contingunt: Unde quamvis illis in casibus finis legis locum non habeat, ipsa tamen lex totam suam vim retinet; ut patet 1. in pupillo, qui licèt maturi judicii supponatur, non potest tamen ante ætatem jure civili præscriptam bonorum suorum dominium in alium transferre, inconsulto & non consentiente tutore: patet 2. in viro pacifico, in quo quamvis cesset ratio legis prohibentis, ne quis arma noctu deferat, vim tamen suam & robur habet ea lex, etiam illius hominis pacifici respectu.

Ob-

Objicies 2. Quando jus civile est contra jus naturale, tunc nulla est habenda ratio juris civilis; illud enim majus habet pondus, quàm istud. Atqui jus civile irritans contractum naturali jure validum, est ipsi juri naturali oppositum: Illius ergo nulla est habenda ratio.

Resp. concessâ majore neg. min. Ratio est, quia exigit jus naturale, ut pars de suis facultatibus contra voluntatem totius non disponat, partes enim sunt propter totum. Renuente igitur Republicâ propter bonum publicum, ut per contractus initos non servatis servandis transferatur dominium, exposcit jus naturale, ut de facto non transferatur.

§. III.

Vtrum dominium transferatur per praescriptionem.

CONCLUSIO. Dominium verè transfertur per legitimam præscriptionem.

Probatur. Principes suis legibus efficere possunt, ut quis per præscriptionem dominium acquirat. Nam divisio bonorum non à lege naturali, quæ omnes fecit æquales; sed legibus humanis olim invecta est, & fit his etiam temporibus: *Quisquis possidet, quod possidet* (inquit Augustinus tractatu 6. in Joannem circa finem) *nonne jure humano? Tolle jura Imperatorum, & quis audet dicere, Mea est illa villa.* Atqui Principes suis legibus definierunt transferri dominium per præscriptionem. Hæc enim leguntur lib. 1. de Præscr. *Constitutionem promulgavimus, qua cautum est, ut res quidem mobiles, per triennium; immobiles verò, per longi temporis possessionem, id est, inter præsentes, decennio, inter absentes, viginti annis, usucapiantur. Et his modis in omni terra, quæ Imperio nostro gubernatur, dominia rerum, justa possessione præcedente, acquirantur.*

Nec valet, quod ajunt nonnulli, Imperiales de præscriptione leges habere quidem locum in foro externo, non autem in foro conscientiæ. Nam 1. nullus ex Patribus, quibus cognitæ fuerunt illæ leges, sic distinxit: 2. è contra suâ authoritate generatim & sine restrictione leges illas Ecclesia confirmavit, ut ostendi potest ex Gelasio Papâ Epist. X. quæ est ad Siciliæ Episcopos, sic loquente, *Illud annecti placuit, ut si facultates Ecclesiæ, necnon & diœceses, quæ ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vendicent, quod Triennalis lex conclusit, quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit authoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quod legem tempus exclusit*. Ostendi potest iterum ex eo, quòd Ecclesia legibus, quas de præscriptione Imperatores tulerunt, usa fuerit semper, ut causas Ecclesiasticas dirimeret; unde in Jure Canonico expressum de præscriptionibus titulum legere est.

Objicies 1. authoritatem nonnullorum Patrum. 1. Augustinus libro de fide & operibus, cap. 7. sic loquitur: *In jure prædiorum, tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: Cum verò sciverit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc justè injustus vocatur*. 2. Sanctus Raymundus de hâc quæstione in suâ Summâ agens, asserit, quòd suæ ætatis Theologi docerent, eos, qui post legitimam præscriptionem agnoscunt se possidere alienum, ad restitutionem teneri.

Resp. ad primum, adverbium istud *tamdiu*, intelligendum esse ante legitimam præscriptionem. Ratio est, quia post præscriptionem, id quod possidetur, non dicitur alienum; ita ipsum Augustinum sensisse, probant hæc illius verba Epist. 54. *Hoc certè alienum non est, quod jure* (id est legum authoritate) *possidetur*.

Resp. ad secundum, quæstionem, de quâ agitur,

tur, S. Raymundum dubiam reliquisse; hæc enim ait: *Consulerem ei* (qui per præscriptionem aliquid possidet) *ut restitueret, saltem propter ambiguum duplicitatis. Si nollet acquiescere, non auderem sibi dare securitatem, quòd sit in statu salvandorum .... Non audeo etiam præcise definire eum teneri, vel esse propter hoc in statu damnandorum*. Addi potest, quòd si nonnulli authores S. Raymundi ætate præscriptionis legem, quoad forum interius, non valere censuerint; alii, & quidem insigniores, qui postea scripserunt, contrarium docuerint: inter eos sic loquitur S. Thomas quodlib. 12. artic. 24. *Dicendum est, quòd si quis præscribat, bona fide possidendo, non tenetur ad restitutionem, etiamsi sciat alienum fuisse post præscriptionem*. Sic etiam Scotus in 4. d. 15. quæst. 2. *Si lex justa potuit justè determinare prima dominia, & non minor est authoritas legis post divisionem dominiorum, quàm antè: Ergo propter eandem causam & eundem finem potest justè transferri dominium. Ex hoc dico, quòd præscriptio in immobilibus, & usucapio in mobilibus, est justa translatio*.

Objicies 2. Proferri non potest ratio, propter quam Imperatores legem de præscriptionibus justè condere potuerint: Ergo, &c.

Resp. neg. ant. Promulgata enim fuit illa lex propter bonum publicum, quietem scilicet civium & familiarum. Cum antiquarum conventionum instrumenta non rarò evanescant, cum nihil sit facilius, quàm falsa instrumenta pro veris supponere, mortuis scribâ & testibus; par fuit ut Principes, præscriptionis lege, tot tantisque malis occurrerent, impedirentque, ne iniqui injustis litibus, & falsis testibus cives & familias vexarent.

Objicies 3. Est de jure naturali, ut Respublica invitos cives bonis non spoliet, nisi in duplici casu; 1. cum ipsa Respublica civium suorum facultatibus ad commune bonum indiget; 2. cum

T 2 cives

cives propter nefandum aliquod scelus bonorum jacturâ mulctari debent. Atqui, si in foro conscientiæ valeret præscriptionis lex, cives sine prævio delicto, & sine urgente Rempublicam necessitatis casu, inviti nonnunquam suis bonis spoliarentur, ut patet: Ergo, &c.

Resp. neg. maj. Nam præter duplicem allatum casum est tertius, nempè cum id exposcunt pax & tranquillitas publica (ut reverâ exposcunt in causâ præscriptionis:) Est enim de jure naturali, ut bonum privatum publico postponatur.

Quæres 1. quænam conditiones ad legitimam præscriptionem requirantur.

Resp. multas ad legitimam præscriptionem conditiones requiri. Requiritur nimirùm 1. ut res ipsa sit præscriptibilis. Defectu illius conditionis laici pro causarum Ecclesiasticarum seu spiritualium cognitione præscriptionem Episcopis objicere non possunt.

Requiritur 2. continuata possessio, ut colligitur ex L. *Cum notissimi*, Cod. *De præscriptionibus*, ubi definitur, per litis contestationem, imò & per solam citationem impediri præscriptionem.

Requiritur 3. bona fides, *Quoniam* (inquit Concilium Lateranense IV. Can. 41.) *omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica quàm civilis, cum sit generaliter omni constitutioni derogandum, quæ absque mortali non potest observari peccato*. Ex quo patet, in foro conscientiæ nullam habendam esse rationem legum (si quæ tamen sint) quæ possessorem malæ fidei in sua possessione confirment.

Requiritur 4. probabiliter præsumptus titulus. Nam defectu tituli alicujus, fur, & usurarius non præscribunt; sufficit tamen, ut titulus ille sit præsumptus, quamvis de facto sit nullus: si

enim

enim esset certus, independenter à præscriptione transferret dominium.

Requiritur denique 5. tempus lege definitum. Nec mirum, cum præscriptio illud tempus essentialiter præsupponat. Ex parag. 1. Institut. de usu-capione, constat, requiri triennium ad acquirendum dominium rerum mobilium; decem verò annos inter præsentes, id est eos, qui commorántur in eâdem provinciâ; & viginti inter absentes, pro rebus immobilibus; modò tamen adsit titulus coloratus: Si enim nullus sit, requiruntur triginta anni non interruptæ possessionis bonæ fidei, sive in mobilibus, sive in immobilibus bonis laicis: at in immobilibus Ecclesiasticis requiruntur quadraginta tam jure civili Auth. *quas actiones* Cod. *De sacro sanct. Eccles.* quàm jure Canonico, Cap. *De quarto*, Cap. *ad aures*. Illi quadraginta anni non sufficiunt, ut contra Ecclesiam Romanam præscribatur, quippè quòd centum requirantur: Auth. *Quas actiones*.

Quæres 2. utrum dubium, an res, quæ possidetur, sit aliena, præscriptionem impediat.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia dubium impedit bonam fidem; bona enim fides idem est ac fides tranquilla & quieta, quæ certissimè cum dubiâ non componitur. Unde actio, quæ fit cum dubio, an sit peccatum, certum est peccatum; nempè eo, quòd non sit ex bonâ fide sive ex conscientiâ certâ, dicente Apostolo, *Quod non est ex fide, peccatum est*. Observandum est, eum, qui dubitat, an res, quam possidet, sit aliena, teneri explorare diligenter cujus sit; Si autem id detegere non valeat, potest eam servare sibi, cum in dubiis melior sit conditio possidentis, ac reo potiùs quàm actori jura faveant.

Quæres 3. an leges civiles possint in possessorem malæ fidei transferre dominium in pœnam negligentiæ legitimi domini, qui

rem suam intra *præscriptionis tempus* non repetit.

Resp. negativè. Nec mirum: pugnat enim contra æquitatem naturalem, quòd leges ei faveant, qui rem alienam per voluntarium diuturnumque scelus possidet, ut revera à malæ fidei possessore detinetur. Id tamen non impedit, quin leges justè possint legitimum dominum, qui negligens fuisse supponitur, privare actione, quâ post expletum præscriptionis tempus rem suam in foro exteriori repetat; id enim nonnunquam necesse est, ut bono publico consulatur.

CAPUT IV.

De Contractibus in communi.

Not. HIc agimus de contractibus, quòd sint actus præcipui, per quos justitia exercetur. Eorum essentiam, subjectum, objectum, & divisionem exponemus.

ARTICULUS I.

De essentia Contractuum.

CONCLUSIO. Contractus rectè definitur, plurium ad idem placitum conventio libera.

Probatur. Contractus rectè dicitur 1. *Conventio plurium*, eò quòd nemo cum se ipso pacisci possit. 2. Ea conventio debet esse *libera*. Unde ab amentibus, furiosis, & infantibus, contractus iniri non possunt.

Quæres 1. an error in alterutro ex contrahentibus contractum irritum efficiat.

Resp. affirmativè, si error sit circa substantiam rei, ut cum quis vendit aurum, quod judicabat aurichalcum: secus verò si sit tantùm

circa

circa qualitates, aut accidentia rei; ut cum quis emit agrum ſterilem, quem fertilem putabat. Ratio eſt, quia in priori caſu non eſt conſenſus in rem venditam, qui tamen reperitur in poſteriori; in quo quidem poſteriori caſu licèt contractus valeat, reſcindi nihilominus poteſt in conſcientiâ, ſi tamen ſit ſolubilis; nempè ad arbitrium ejus, qui per fraudem, & dolum ita inductus fuit ad contrahendum, ut de facto non fuiſſet contracturus, ſi dolum hujuſmodi perſpectum habuiſſet. Nec mirum, ei enim, qui ſic contraxit, illata eſt injuria. Unde in integrum debet reſtitui: aut, ſi non à contrahente, ſed ab aliquâ tertia perſonâ deceptus fuerit, de rei venditæ pretio ſecundùm prudentum æſtimationem detrahi debet.

Quæres 2. an irritus ſit contractus initus ex metu.

Reſp. contractum, etiam ex gravi metu initum, jure naturæ eſſe validum; cum metus, etiam gravis, non tollat in eo, qui ſui eſt compos, internum conſenſum, qui ſolus, ſpectato jure naturæ, eſſentialis eſt contractui. Reſcindi tamen poſtea poteſt idem contractus in foro conſcientiæ, ſi metus, quamvis levis, qui vera fuit illius cauſa, injuſtè incuſſus fuerit, eò quòd per illum metum injuria illata fuerit contrahenti, qui proindè debet in integrum reſtitui, modò tamen contractus juramento non fuerit confirmatus; in eo quippè caſu promiſſis ſtare debet, donec per legitimam poteſtatem abſolutus fuerit à juramento: quam quidem abſolutionem poteſt petere, quamvis ſe non petiturum juraverit: *In juramento quod quis coactus facit* (inquit S. Thomas 2. 2. quæſt. 89. art. 7. ad 3.) *poteſt quis repetere in judicio, quod ſolvit, vel prælato denunciare, non obſtante, quod contrarium juravit, quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum: eſſet enim contra juſtitiam publicam.*

Articulus II.

De iis qui contrahere poſſunt.

CONCLUSIO. Spectato ſolo jure naturali, ii omnes, qui fruuntur uſu rationis, poſſunt inire contractus: At jure poſitivo, multis illa poteſtas adimitur.

Probatur prima pars ex eo, quòd jus naturale nihil aliud in contractu requirat, quàm liberum contrahentium conſenſum. Altera verò pars colligitur ex variis Juris Civilis legibus. Lex *Si curatorem habens*, pupillos reddit inhabiles ad contrahendum ſine curatoris authoritate: Sin autem nondum eis de curatore proviſum fuerit, valent quidem initi ab eis contractus, ſed per repetitionem in integrum reſtitui poſſunt. Lib. 3. Inſtit. cap. 20. §. 9. decernitur, filium-familias ante pubertatem, id eſt ante annum 14. completum, non poſſe validè contrahere, etiam de bonis, quorum habet proprietatem & uſum, quamvis patris conſentientis authoritate muniatur.

Quæres, an pupillus teneatur ad ſolutionem pecuniæ, quam inconſulto tutore aut curatore, mutuò accepit.

Reſp. eum teneri, ſi pecuniam mutuò acceptam in uſus utiles & neceſſarios impenderit, ita ut eâ pecuniâ factus fuerit aliquo modo ditior: non teneri verò, etiam in foro conſcientiæ, ſi mutuò acceptum ludis, aut in rebus minimè ſibi neceſſariis conſumpſerit. In priore caſu non ſubſiſtit ratio legis, quâ pupilli ad contrahendum inhabiles efficiuntur: in poſteriore è contra tota viget ejuſdem legis ratio.

Quæres, quænam ſit materia contractuum.

Reſp. materiam contractuum eſſe bona omnia,

nia, quorum quis & dominio & liberâ administratione fruitur. Ratio eſt, quia bona illa poſſunt in alienum dominium, aut adminiſtrationem tranſire.

Hinc colligitur 1. uxorem nec de dote, nec de illius fructibus poſſe, inſcio & non conſentiente marito, per contractum aliquem diſponere; è contra filium familias inconſulto patre poſſe contrahere de bonis Caſtrenſibus, aut quaſi Caſtrenſibus, cum eorum abſolutum dominium & completum uſum habeat. Idem dici non debet de adventitiis; nam licèt eorum habeat dominium, uſus tamen eſt patris. Unde à fortiori concluditur, eum non poſſe contractum inire de profectitiis, cum profectitiorum nec proprietatem, nec uſum habeat.

Quæres, an filius-familias contrahere poſſit de bonis, quæ proprio labore & induſtriâ in domo paternâ lucratur.

Reſp. 1. eum non poſſe, ſi ea bona nomine & authoritate patris lucratus fuerit; ea enim bona inter profectitia numerantur. Hinc infertur, filium cauponis, fabri, aut mercatoris, poſt obitum patris nihil in detrimentum cohæredum poſſe ſibi ex illis bonis retinere.

Reſp. 2. eum è contra poſt obitum patris poſſe lucra ex ſolis operibus artificialibus provenientia retinere ſibi, ſi ita cum patre convenerit, deductis tamen deducendis ex alimentis, quæ accepit à patre. Ratio eſt, quia illa bona inter adventitia recenſentur.

Quæres 3. quomodo contractus dividantur.

Reſp. contractus multicipliter dividi. Dividuntur enim 1. in Innominatos, qui non habent ſpeciale nomen, ſed genericum tantùm: ſunt autem iſti quatuor, *Do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*, & Nominatos, quibus proprium ac ſpeciale nomen convenit, quales ſunt emptio, locatio, mutuum, &c. 2. Dividuntur in

onerosos & gratuitos. Priores, ii sunt, in quibus pro dato aliquid rependitur: Posteriores, in quibus pro dato nihil rependitur, v. g. donatio, commodatum, precarium. 3. Dividuntur in contractus stricti juris, & in cōtractus bonæ fidei, Illi, sunt ii in quibus Judex ad verba contrahentium astringitur: Isti verò, in quibus Judex ex æquo & bono aliquid potest arbitrari, quod à contrahentibus non fuit expressum, sed bonâ fide subintellectum censetur. 4. Contractus dividuntur penes effectum. Nonnulli transferunt rei dominium, ut Permutatio, Venditio, Mutuum: Alii transferunt solum usum rei, ut Commodatum, Precarium: Alii solam rei custodiam, ut Depositum, Pignus, &c.

Caput IV.

De Contractibus in particulari.

Not. Non agemus de singulis in specie contractibus, sed tantùm de subsequentibus, Venditione nimirùm, Emptione, Mutuo, Commodato, Deposito, Pignore, Precario, Locatione, Promissione, contractu Dotali, contractu Societatis, Cambio, Assecuratione, Fidejussione, & tandem de Testamentis.

Articulus I.

De Venditione & Emptione.

Conclusio I. Emptio definitur, contractus, per quem, mediante pretio determinato, dominium in rem aliquam acquiritur: Venditio verò, est contractus, per quem, mediante pretio determinato, alicujus rei in alterum transfertur dominium.

Probatur & explicatur simul conclusio I. Cum Venditio, & Emptio perficiantur mutuo paci-

paciſcentium conſenſu, meritò dicuntur contractus. 2. Cum differant à Permutatione, neceſſe eſt, ut fiant ex pacto determinati pretii. 3. Cum res vendita non debeat redire in poteſtatem venditoris, ſed maneat penes emptorem, eſſentiale eſt Emptioni & Venditioni, ut per eas non ſolus rei uſus (ut fit in locatione) ſed ipſa etiam res, à venditoris dominio in emptoris dominium tranſeat.

Ex his infertur 1. poſt completum venditionis contractum rem, quæ fuit vendita, non venditori, ſed emptori perire, etiamſi remanſerit apud venditorem, modò tamen ex iſtius negligentiâ culpabili detrimentum non contigerit. Colligitur 2. emptorem non teneri ad perſolvendum aliud à promiſſo pretium, quamvis antequam rem emptam penes ſe habeat, illa eadem res caſu aliquo fiat melioris conditionis, quàm eſſet, cum empta fuit. Nec mirum: æquum enim eſt, ut qui ſentit incommodum, ſentiat & commodum.

Conclusio 2. Duplex eſt pretium rerum quæ vendi, aut emi poſſunt: Legale & Naturale, ſeu (ut alii vocant) Vulgare.

Probatur. Vel pretium eſt lege aliquâ poſitivâ determinatum, & ſic eſt legale; vel determinandum relinquitur prudenti hominum æſtimationi, & ſic eſt vulgare. Prius, poſitum eſt in indiviſibili; unde venditori ipſum augere non licet: Poſterius verò, aliquam habet latitudinem; dividitur quippè in ſummum, medium & infimum: ita ut ſi medium pretium ſit centum v. g. infimum poterit eſſe nonaginta quinque; ſummum, centum & quinque, aut circiter ſecundùm prudentum æſtimationem.

Quæres, unde vulgare rerum pretium peti debeat.

Reſp. non peti illud pretium 1. ex eo quòd res vendita, commoda ſit & utilis emptori: Nam (ut ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 77. art. 1.) alienum

commodum, vendentis dominio non subjacet. 2. Nec ex eo, quòd præsens numeretur pecunia, vel promittatur tantùm; siquidem expectatio solutionis, est mutuum, vi cujus nihil licet recipere. 3. Nec ex brevi futurâ mercium copiâ, aut inopiâ, quia (ut docet S. Thomas articulo tertio ad quartum) pretium sumi debet ex præsenti rerum statu, non autem ex futuro. Unde concludit idem S. Doctor, mercatorem, qui detulit triticum ad locum, ubi est inopia frumenti, posse allatum vendere secundùm pretium quod invenit, quamvis certò sciat, multos alios mercatores brevî ingentem copiam delaturos esse. Dicendum igitur, pretia vulgaria rerum sumenda esse 1. ex variis circumstantiis, v. g. penuriâ, vel copiâ mercium, emptorum, venditorum, aut pecuniæ; 2. ex detrimento quod quis incurrit ex venditione rei, quæ emptori est valdè utilis, aut quæ probabiliter majoris pretii futura esset alio tempore, ad quod mercator, deductis tamen deducendis, illam servare statuerat; 3. ex modo vendendi, sub hastâ, in discessu, minutatim: modò tamen ex parte ementis, nec fraus, nec dolus venditioni locum aliquem dederint.

Conclusio 2. Materia venditionis & emptionis, sunt ea tantùm, quorum venditor habet dominium.

Probatur ex eo quòd venditor non possit transferre dominium earum rerum, in quas ipse nullum habet; quæ tamen translatio contractibus emptionis & venditionis essentialis est.

Hinc colligitur, emptorem, qui, etiam bonâ fide, emit à fure rem alienam, eam sibi servare non posse, ubi agnoverit verum illius dominum à quo tamen pretium, quod persolvit, repetere non potest, nisi sciens alienam esse, eo fine comparaverit, ut postea domino redderet. Ratio est, quia nemo plus juris potest transferre in alium, quàm sibi competere dignoscitur. Ab eâ tamen regu-

regulâ excipiendus est emptor, qui dum esset bonæ fidei possessor, rem à fure emptam vendidit, aut consumpsit. 1. Quia tunc tantùm aliquis ad restitutionem tenetur, cùm alienum injustè detinet. 2. Pretium, quod per alieni venditionem accepit, quodque bonâ fide, fuit consumptum, non est furto comparatum. Ita haud dubiè sensit Sanctus Thomas 2.2. quæstion. 100. art. 6. ad 3. ubi hæc habet: *Non tenetur restituere fructus consumptos, quia bona fide possedit.*

Quæres, an sicut valida est venditio rei, in quam quis plenum habet dominium, ita etiam sit semper licita.

Resp. negativè. Ratio est, quia nonnunquam res vendita vergit in detrimentum, aut corporale, aut spirituale proximi. Hinc concluditur contra charitatem peccare 1. Typographos, apud quos væneunt famosi, aut amatorii libri. 2. Pictores, qui obscænas imagines aut pingunt, aut vendunt. 3. Caupones, qui vinum præbent iis, quos vident eos se se inebriaturos. 4. Pigmentarios, qui fucatum mulieribus divendunt, cùm ex Sancto Thomâ, lectione 2. cap. 2. primæ ad Timotheum: *Fucatus ornatus semper sit peccatum. Mulieribus enim non permittitur ornatus nisi propter viros: at viri nolunt decipi, ut fucatæ eis appareant.* 5. Venditores taxillorum, Chartarum, iis saltem, quos vident ex nimiâ lucrandi cupiditate ludere, aut ingentem pecuniæ summam ludo legibus politicis vetito exponere; per ludum enim vetitum, dominium rei non transfertur.

A R-

Articulus II.

De Mutuo, Commodato, Precario, Deposito.

Conclusio 1. Mutuum est contractus quo rei dominium & usus transferuntur in mutuatarium, eâ lege, ut similem, tum in specie, tum in qualitate, redditurus sit.

Probatur. Per allatam definitionem. Mutuum ab omnibus aliis contractibus differt: 1. quidem à Venditione, quæ transfert rei dominium sine onere reddendi similem: 2. à Commodato, in quo res eadem non specie tantùm, sed & numero reddi debet: 3. à Deposito, quod ità alterius fidei creditur, ut eo non possit uti, nisi ex explicito, aut saltem implicito deponentis consensu.

Hinc sequitur 1. rem mutuò datam perire mutuatario, quocumque casu pereat: 2. Mutuatarii, non verò mutuantis, esse omnes omninò fructus, qui ex re mutuò acceptâ percipiuntur.

Conclusio 2. Materia mutui, sunt solùm res usu consumptibiles, quæ in determinatâ quantitate & qualitate consistunt.

Probatur ex eo, quòd res, quæ usu non consumuntur, ad venditionem, locationem, & commodatum pertineant: unde concluditur, rei mutuò acceptæ usum & dominium esse omninò idem: unde pro illius usu aliquid sine injustitiâ exigi non potest à mutuante; alioquin enim bis idem ei solveretur, ipsa nempè rei substantia & ejus usus, quæ sunt omninò idem, ut videre est in tritico, oleo, pecuniâ, cæterisque hujusmodi.

Conclusio 3. Commodatum, est contractus, per quem usus alicujus rei; alteri gra-

tuitò conceditur, eâ-lege, ut eadem numero reddatur.

Illi, qui rem commodato accepit, hæc incumbunt onera. 1. Re commodatâ debet uti ad eum dumtaxat usum, ad quem eam accepit à domino; aut saltem ad eum, cui ex æquo & bono judicet rei dominum consensurum esse. 2. Sub pœnâ restitutionis, ad rei commodatæ conservationem tenetur; unde eandem curam, quam ad conservanda propria, debet adhibere.

Cùm Precarium sit Commodatum revocabile ad nutum concedentis, non differt à Commodato, nisi ratione temporis: in commodato enim dominus rem suam non potest repetere, nisi post certum determinatum tempus; in Precario verò, quoties, & quando libuerit.

Conclusio 4. Depositum, definitur contractus, per quem res aliqua alterius fidei committitur, & alter eandem recipit in suam fidem.

Depositarii onera multa sunt. 1. Invito domino rem depositam in suos usus convertere non potest. 2. Tenetur ad restitutionem, si gravi ejus culpâ perierit; imò si ex levi, cùm aut indemnem promisit, aut de pretio pro illius custodiâ convenit, aut cùm à deponente repetita, sed non reddita, fortuitò periit, vel deterioris conditionis facta fuit. 3. Econtrà liberatur à restitutione, si rem, heri nomine à servo depositam, alteri reddiderit, quem prudenter, licèt falsò, judicavit esse illius servi dominum. Tunc enim (ut supponitur) nec fraus, nec dolus, nec negligentia culpabilis habent locum.

A r-

Articulus III.

De Locatione, Promissione, Donatione, & Contractu dotali.

CONCLUSIO I. Locatio, est contractus, quo res, vel persona, ad usum, vel ad fructum pretio comparatur. Ea conclusio patet ex iis, quæ superius de emptionis & venditionis contractibus dicta sunt.

Quæres, quænam sint locantis obligationes.

Resp. varias esse. 1. Periculum rei locatæ remanet apud locantem. Nec mirum, remanet enim rei verus dominus. Secùs verò, si locator ad sustinendos fortuitos casus se ipsum per contractum obstrinxerit.

2. Tenetur detegere rei locatæ vitia, etiam occulta, quæ locatario damno esse possunt. Imò tenetur rem locatam probare, antequam pro non vitiatâ eam elocet. Unde L. *Si quis dolia*, §. *Locati*, hæc leguntur: *si quis dolia vitiosa ignarus locaverit, deinde vinum effluxerit, tenebitur in id, quod interest; nec ignorantia ejus erit excusata.*

3. Debet remittere, aut saltem minuere, agri v. g. locati pretium, si casu fortuito nullus ex eo, aut modicus fructus collectus fuerit: *Nisi* tamen (ut ait Gregorius IX. cap. propter sterilitatem de locato) *cum ubertate præcedentis, vel subsequentis anni, valeat sterilitas compensari.*

4. Licitè non potest elocare suam domum meretricibus, concubinariis, hospitibus qui parata exhibent cubicula ad tabellarum chartacearum, aut alearum ludos: Alioquin enim criminum, quorum iniqui illi homines fiunt rei, ipse fieret particeps, quippè qui ad ea crimina rem conferret suam.

5. Non potest servo, qui necessitate coactus elocavit se, minorem, quàm par sit, mercedem re-

rependere; nisi tamen ex charitate illum conduxerit, ejus operâ alioquin non indigens.

6. Si absque causâ, cui servus nullum dederit locum, ante definitum tempus dimittat eundem servum, totius temporis mercedem debet; nisi tamen dimissus, alteri postea se elocaverit, aut saltem facilè se elocare potuerit.

CONCLUSIO 2. Promissio est contractus, quo quis alteri se nonnihil gratuitò daturum, aut quidpiam in ejus gratiam facturum pollicetur. Unde patet, eam differre 1. à pacto, quòd pactum utriusque paciscentis consensum essentialiter requirat. 2. à contractibus onerosis, cùm sit omninò gratuita.

Quæres, utrum promissio, sub pœnâ gravis peccati promittentem obstringet?

Resp. affirmativè, si res promissa magni sit momenti, & ab eo, cui promissa est, fuerit acceptata. Ratio est, quia acceptata promissio dat jus ad rem promissam: Unde contra fidelitatem peccat, qui non stat suis promissis.

CONCLUSIO 2. Multis assignantur casus, quibus is, qui promisit, non tenetur stare promissis.

Probatur enumeratione: 1. Quando accidit causa non prævisa, ut cùm quis promisit pecuniam pro eo tempore, quo posteà ipsâ indiget; aut is, cui facta fuerat gratuita promissio, fit infensissimus promittentis inimicus: neque enim promittens voluit se pro illis casibus obstringere. 2. Præ impotentiâ morali, aut physicâ. 3. Cùm id, quod promissum fuit, est illicitum. 4. Quando aliquid, licitum quidem in se, promissum fuit, sed propter illicitum; sive illud illicitum vergat in damnum tertii, ut homicidium, adulterium, iniqua judicis sententia; sive non vergat in damnum tertii, ut sunt munera pro licitâ judicis sententiâ; pro actu scortationis, saltem in Galliis, ubi meretricium legibus non toleratur. Addi potest, nihil dari licitè posse 1. in

pre-

pretium turpis illius actus; sicut enim venales non sunt virtutes, ita nec venalia sunt vitia; nec ut ad illum actum meretrix inducatur: naturali enim & divino jure quisque prohibetur inducere proximum suum ad peccandum; 3. nec ut servetur liber & facilis ad perditam mulierem accessus: scilicet nemini licet parare aut servare sibi occasionem peccandi; nec denique ut illi mulieri, alioquin non multùm egenti, sit subsidio; faveret enim iniquæ conditioni, in quâ lucri spe allecta permanet. Confirmari possunt ea omnia 1. ex Augustino, qui tractatu 110. in Joannem (referente S. Thomâ 2.2. quæst. 168. art. 3. ad 3.) docuit, *Quod dare res suas histrionibus vitium est immane, non virtus, nisi fortè aliquis histrio esset in extrema necessitate, in qua esset ei subveniendum.* Confirmari possunt 2. ex iis, quæ de restitutione rei ex turpi actu comparatæ inferiùs dicemus.

CONCLUSIO 3. Donatio, quæ definitur *Rei alicujus gratuita concessio*, ut valeat, multas conditiones requirit.

Probatur enumeratione. Necesse est 1. ut fiat à personâ quæ sit sui juris: 2. ut is cui fit, possit eam recipere: 3. ut res donata, sit donantis, nec jam alteri sit obligata: 4. ut fiat cum debitis juris solemnitatibus, inter quas in Galliis, ex Henrici II. Edicto, quod latum est anno 1553. est inscriptio publicorum instrumentorum libro, si tamen donatum quinquaginta librarum Gallicarum pretium excesserit.

Quæres 1. quotuplex sit donatio.

Resp. esse duplicem, donationem nimirùm inter vivos, & donationem causâ mortis. Per priorem, donatarius, vivente donatore, in rem datam dominium acquirit; per posteriorem verò, post mortem donatoris tantùm. Ista, ad arbitrium donatoris rescindi potest; illa verò, propter ingratum donatarii animum, v. g. si in donatorem violentas manus injecerit, si atro-

cibus

cibus eum affecerit injuriis, si grave illius bonis damnum, vel vitæ periculum inferre, aut ad victum honestum necessaria negare præsumpserit: §. *Quod autem, ff. De Donat. inter virum & uxorem.*

Quæres 2. an mutua bonorum donatio inter conjuges valeat.

Resp. non valere in Galliis, si sit donatio inter vivos; secus, si causâ mortis. Nec mirum: alioquin enim (ut habetur in jure) conjugati, mutuo ac cœco amore se se invicem expoliarent, ad extremaque, ubi elanguisset amor, redigerentur.

CONCLUSIO 4. Contractus dotalis est ille quo *certa bona à muliere, vel saltem ejus nomine, dantur marito, ut onera matrimonii ferre valeat.*

Ex eâ contractûs dotalis ideâ colligitur 1. viro, quandiu matrimonium stat, convenire dominium in usum dotis; cujus tamen proprietas, uxoris est: unde de dotalibus fructibus, marito invito, mulier disponere non potest. Colligitur 2. dotem, dissoluto per uxoris mortem conjugio, non esse ampliùs, etiam quoad usum, ipsius mariti, sed hæredum uxoris, cum quâ matrimonium injerat.

Quæres, utrum parentes dotem natis suis constituere teneantur.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia parentes pro suâ virili parte, tenentur natis præbere necessaria ad ferendum onera statûs, quem sapienter amplectuntur. Hinc autem colligitur 1. parentes teneri dotem filiabus constituere, quæ dare volunt nomen monasterio pauperi: quamvis tamen cum illo monasterio pacisci non possint, nisi iis cautionibus, quæ cùm agetur de Simoniâ, inferiùs referentur.

Colligitur 2. parentes teneri pariter ad dotem constituendam filiis, qui ex eorum consensu, imò & aliquando iis non consentientibus, nube-

nubere volunt, saltem in Galliis, post expletum trigesimum ætatis annum; & filiabus post expletum vigesimum quintum. Scilicet viget, etiam nunc, Edictum ab Henrico Rege II. latum anno 1556. cujus quidem Edicti is est tenor: *En tant qu'en Nous est* (inquit laudatus Rex Christianissimus) *executant le vouloir, & le commandement de Dieu, disons, statuons, & ordonnons, que les enfans de famille ayant contracté, & contracteront cy-apres mariages clandestins contre le gre, vouloir, & consentement, & au desceu de leus pere & mere, puissent pour cette irreverence & ingratitude, mepris, & contemnement de leursdits pere & mere, transgression de la loy & commandement de Dieu, & offense contre le droit de l'honetetè publique, inseparable d'avec l'utilitè, etre par lesdits pere & mere, & aucun d'eux, exheredez & exclus de leur succession, sans esperance de pouvoir quereller l'exheredation, qui aura ainsi ete faitte.... Ne voulons aussi, & n'entendons comprendre les mariages, qui auront ete faits, & seront contractez par les fils, excedans l'age de trente ans, les filles ayant vingt-cinq ans passez & accomplis, pourvu qu'ils se sojent mis en devoir de requerir l'avis, & conseil de leur pere & mere; & ne seront lesdits enfans tenus audit cas d'attendre leur consentement. Ce que voulons aussi etre gardè pour le regard des meres qui se marient, desquels suffira de requerir le consel & avis.*

Idem illud Edictum Henrici secundi confirmarunt Henricus tertius in Comitiis Blesensibus anno 1579. & posteà Ludovicus decimus tertius Parisiis anno 1629.

ARTICULUS IV.

De Contractu Societatis.

Not. 1. NOMINE contractûs Societatis intelligitur convenientia plurium, qui ad negotiationem, quæstumque communem, conferunt pecuniam, operam, industriam, aut aliquid aliud, quod pretio æstimari possit.

Not. 2. Nemo dubitat, quin contractus Societatis sit licitus; est enim quædam negotiationis species: at negotiatio lege, tum Canonicâ, tum Civili, permittitur. Sed quæri potest, quænam conditiones requirantur, ut ille contractus cum æquitate fiat.

CONCLUSIO. Multę conditiones requiruntur, ut æquus sit Societatis contractus.

Probatur enumeratione. Necesse est 1. ut is qui pecuniam, vel animalia tradit in societatem, capitale à fortuitis casibus indemne non servet sibi. Ita definiit Sixtus Papa V. in Bullâ quæ incipit, *Detestabilis*. Nec immeritò: tradere nimirùm pecuniam, aut animalia cum onere ea reddendi immunia à periculo quolibet, & prætereà de fructu, sive determinato, sive indeterminato pacisci, non aliud est, quàm pecuniam, aut animalia mutuò dare: at (ut dictum est superiùs) vi mutui nihil omninò recipere licet.

Necesse est 2. ut singuli socii quidpiam in commune, sive pecuniam, sive industriam, sive negociationis instrumenta, ut sunt naves, equi, vehicula, sive labores & operam conferant; qui enim in societatem nihil confert, jus non habet ut aliquod ex eâ emolumentum percipiat.

Necesse est 3. ut lucrum, damnum, expensæ, inter socios dividantur, habitâ ratione proportionis eorum quæ singuli ad societatem contulerint: par enim est, ut fructuum copia, ex majori vel minori periculo quod conferens in se suscipiat,

pro

pro majori vel minori labore, uberior sit aut parcior.

Ex iis quæ hucusque dicta sunt, concluditur, tria, cùm societas dirimitur, observari debere. 1. Si solum capitale absque lucro supersit, totum soli capitalis domino reddi debet. 2. Si capitale absque socii culpâ perierit, soli domino pereat oportet; solius enim est domini, non sociorum. 3. Lucrum quod superest, dempto capitali, dividi debet inter socios pro ratâ contributionis ad societatem; æqualiter quidem iis qui æqualiter, inæqualiter verò iis qui inæqualiter contulerunt.

Innumeræ fraudes, innumeræque usurarum palliationes, sub obtentu contractûs societatis, à mercatoribus, & aliis hominibus committuntur, quas exponemus ad calcem hujusce Tomi, ubi de Usurâ dicemus.

ARTICULUS V.

De Cambii contractu.

Not. 1. CAMBIUM nihil aliud est, quàm lucrosa pecuniæ cum alterâ pecuniâ permutatio: hincque patet, Cambium differre ab aliis contractibus, per quos dominium confertur, quòd pecunia sit adæquata illius materia.

Not. 2. Cambium multipliciter dividitur. Siquidem dividitur 1. in fictum, & reale. Posterius, est illud quo realiter fit pecuniæ permutatio; Prius verò, quo pecunia fictè tantùm in aliam pecuniam permutatur. 2. Cambium *reale* subdividitur in Minutum, & Locale. Illud, est permutatio præsentis pecuniæ cum aliâ præsente pecuniâ, sed quæ vel sit inæqualium ac disparium specierum, ut aureæ cum argenteâ; vel pecuniarum quæ cùm diversè signatæ sint, in unâ regione admittuntur quidem, sed in aliis rejiciuntur. Istud, hoc est, Cambium Locale, quod & cambium

bium *per litteras* vocant, eſt permutatio cum aliâ pecuniâ quæ in alio loco ad chyrographum campſoris perſolvatur.

Not. 3. De Cambio quæri poteſt, 1. utrum reale, ſuperaddito moderato pro campſore lucro, licitum ſit: 2. utrum pro ficto aliquid recipere campſori liceat: 3. quænam ad juſtum & legitimum locale, ſeu, per litteras, cambium conditiones requirantur.

CONCLUSIO 1. Utrumque cambium reale, Minutum & Locale, ſuperaddito moderato pro campſore lucro, licitum eſt.

Probatur. Neutrum ex iis cambiis, juſtitiæ oppoſitum eſt. Siquidem lucrum campſori contingit vel ratione induſtriæ, laboris, periculi, quibus pecuniam campſario in aliâ regione ſolvendam procurat; vel ratione officii: ſi enim campſor ſit publicus, neceſſe eſt, ut diverſæ ſpeciei pecunias conſervet, quas ad mutationem paratas habeat. *Dicendum* (inquit S. Thomas in Opuſculo 73. de Uſuris, cap. 3.) *quòd ars campſoria de ſe eſt juſta. Et ratio eſt, quia illud plus quod accipitur à campſoribus in tali permutatione monetæ, non accipitur ratione pecuniæ, quæ de ſe eſt invendibilis, ſed ratione periculi, vel intereſſe, ut ſubveniatur ſalariis penſionum, domorum, miniſtrorumque, & laboribus & expenſis in arte neceſſaria & licita, ne fruſtrà ponant opera & ſudorem ſuum in re licita ad utilitatem aliorum.*

CONCLUSIO 2. Campſori non licet aliquid accipere pro cambio ficto.

Probatur 1. ex Sixto Papâ V. qui id apertè definit in Bullâ quæ incipit: *In eam pro noſtro.* Nec immeritò: nam cambium fictum (quod & *Siccum* vocant, eò quòd, ſiccæ arboris adinſtar, nullum fructum ferre poſſit) ſimplex eſt mutuum: neque enim in eâ cambii ſpecie fit realis permutatio pecuniæ, nec ſolutio in aliquâ diſtanti regione procuratur; at ratione mutui aliquid recipere præter ſortem, aperta eſt uſura. Hinc autem

autem patet, uſurarium eſſe campſorem, qui datam cambii epiſtolam in alio loco ſolvendam redimit à campſorio, acceptâ præter ſortem pecuniâ.

CONCLUSIO 3. Quatuor præcipuæ conditiones ad juſtum & legitimum per litteras cambium requiruntur.

Probatur enumeratione. Requiritur 1. ne campſor ratione dilatę ſolutionis pecuniæ, campſario ſine præſente pecuniâ datæ, quidpiam exigat, quia (ut ait S. Thomas) expectatio pretii ſolvendi, habet rationem mutui.

Requiritur 2. ne paciſcatur de aliquo determinato, aut indeterminato intereſſe, in caſu quo nummularius, ad quem Syngrapham mittit, non ſolvat pecuniam quam campſarius à campſore ſine aliâ præſente pecuniâ accepit. Tunc enim dilatio ſolutionis eſſet titulus aliquid ultrà ſortem recipiendi: qui tamen titulus (ut jam fuit obſervatum) campſorem ab uſurâ non eximit.

Requiritur 3. ne campſor pro cambio aliquid ultrà pretium à republicâ determinatum accipiat: quod quidem pretium ſi à republicâ determinatum non fuerit, à peritis artis campſoriæ, habitâ ratione locorum diſtantiæ, laborum, periculorum, usûs, & qualitatis monetarum commutandarum, definiri debet.

Requiritur 4. ne campſor aliquid à campſario exigat ratione laboris, vel temporis, quod vel ad numerandam pecuniam, vel ad ſcribendas ad ſuos correſpondentes litteras impendit. Ratio eſt, quia labor ille, tum à campſore, tum ab illius correſpondente, debetur ex contractûs cambii naturâ, non minùs quàm labor emptoris in pecuniâ venditori numerandâ debetur.

ARTICULUS VI.

De Assecuratione & fidei-jussione.

Not. 1. ASSECURATIO est contractus, quo quis rei alienæ periculum in se suscipit, obligando se gratis, vel pretio, ad eam, si perierit, compensandam.

Not. 2. Fidei-jussio est alienæ obligationis in se susceptio; seu, est contractus, quo quis sine pignore, & hypothecâ, se se obligat accessoriè, & in defectum debitoris principalis, ad solvendum pretium ab eo debitum.

Not. 3. De Assecuratione quæremus, quæ conditiones requirantur, ut licita sit: De Fidei-jussione, ad quid fideijussores teneantur.

CONCLUSIO 1. Variæ ad legitimum Assecurationis contractum conditiones requiruntur.

Probatur enumeratione. Requiritur 1. ut qui mediante pretio, est assecurator, sit incertus de rei, cujus periculum in se suscipit, eventu: alioquin enim iniquum esset lucrum, quod ex assecuratione reciperet: ideò nimirùm pretium aliquod ratione assecurationis potest accipere, quòd rei periculum in se suscipiat.

Requiritur 2. ut assecurator non plus accipiat quàm laborum & periculi quantitas à viris prudentibus æstimatur.

CONCLUSIO 2. Fideijussor ad multa tenetur.

Probatur enumeratione. Fideijussores tenentur 1. ad compensandum damnum creditori ex dilatâ ultrà præfixum tempus solutione, ad quam debitor erat obstrictus.

2. Post datam fidem, fideijussores non possunt disponere de facultatibus æquivalentibus debito quod nondum à principali debitore persolutum est, si tamen alias æquivalentes non habeant.

3. Non possunt aliquid, quod pretio æstimabile sit, exigere propter fideijussionem; Siquidem fideijussio, est quædam mutui species: cum enim ipse fideijussor mutuum amico dare non valeat, alium per suam fideijussionem rogare videtur, ut det illius loco.

ARTICULUS VII.

De Testamentis.

Not. DE Testamento quod est, *Voluntatis justa sententia de eo quod quis post suam mortem vult fieri*, quæremus hìc 1. utrum absque juris solemnitatibus celebratum valeat. 2. an qui per fideicommissum institutus est hæres, possit, tutâ conscientiâ, hæreditatem tradere fidei-commissario, quem Leges excludunt à successione.

CONCLUSIO I. Irritum est, etiam in foro conscientiæ, Testamentum quod conditum est sine requisitis à jure solemnitatibus.

Probatur ex iis quæ superiùs dicta sunt de contractibus in communi: ibi enim ostendimus, irritos esse, tum in foro conscientiæ, tum in foro exteriori, contractus, quibus desunt requisitæ à jure solennitates.

Respondent nonnulli, testamenta excipi debere à regulâ quæ de contractibns in communi asserta est: hoc est, condita absque juris solennitate testamenta valere in conscientiæ foro, seu hæredes obligat, quamvis in eodem conscientiæ foro alii contractus sine juris solennitatibus celebrati non valeant.

Sed inanis est illa responsio. Nam 1. Testamenta non minùs subjiciuntur Principium legibus, quàm cæteri contractus, qui inter vivos celebrati fuerint: scilicet non minùs per ea, quàm per contractus venditionis, v.g. emptionis, donationis, perturbantur familiarum pax & tran-

quil-

quillitas, quibus fervandis per juris folemnitates consulitur. 2. Eodem modo jura de testamentis loquuntur, ac de cæteris contractibus, quibus desunt præscriptæ à legibus conditiones: nam L. *hac consultissima*, Cod. *De Testamentis*, hæc habentur: *Ubi testamentum non fuerit conscriptum, pro infecto haberi convenit. Ex imperfecto testamento voluntatem teneri defuncti non volumus.*

Nec audiendi sunt qui contendunt, leges illas intelligi de testamento condito ab homine, qui perfectè sui non esset compos; non autem de condito ab homine, qui dum plenè suâ ratione frueretur, coram aliquibus, & ipso etiam qui hæres esset ab intestato, vivâ voce alienum hæredem nuncupaverit.

Non sunt (inquam) audiendi. Nam 1. quamvis de facto constaret, hæreditas in foro exteriore adjudicaretur ei, cui hæreditas ab intestato debetur: ergo etiam in foro interiori adjudicari debet; de isto nimirùm, in hoc capite, idem ferri debet judicium ac de illo: alioquin enim Ecclesia deberet abrogare eam judicandi formam, quâ absolvitur is, qui sine injustitiâ, ac proindè sine peccato mortali, non potest adhærere in praxi latæ à laicis judicibus sententiæ. 2. Si valeret illa responsio, sequeretur, tutorem ad eas aliquando angustias redigi, ut peccatum lethale, cui etiam nullam occasionem dedisset, vitare non posset, quin omnium propriarum facultatum detrimentum pateretur. Nempè si pupillus cujus curam gerit, ab intestato succederet consanguineo, qui, per testamentum in foro exteriori invalidum, externum hæredem nuncupavit, & tutor hæreditatem pupillo suo servaret, in foro conscientiæ, ex adversariis, peccaret lethaliter. Si verò non servaret, ad illam pupillo ex propriis bonis restituendam à judicibus sæcularibus compelleretur: Sed absurdum est consequens: ergo & antecedens.

Objicies. Ex conclusione, in quâ statuitur, non valere, etiam in interiori foro, conditum absque requisitis à jure solemnitatibus testamentum, sequitur, virum morti proximum, qui sui juris est, quique perfectè suâ mente fruitur, non posse aliquando condere testamentum; videlicet cum in iis est circumstantiis, in quibus juris solemnitates servari non possunt. Sed hoc videtur absurdum esse; neque enim verisimile est, Rempublicam velle, sapientem virum ad eam necessitatem redigere: ergo, &c.

Resp. sequelam illam, in se ipsâ spectatam, nonnihil quidem incommodi continere; non verò si consideretur in ordine ad bonum publicum & ad tranquillitatem Reipublicæ, quæ alioquin impedire non posset, ne per fraudem plura mortuis hominibus circa bonorum suorum dispensationem imponerentur.

Objicies 2. cum Cabassutio nostro. Probabilis est opinio quæ asserit, valere in foro interiori testamenta, cui desunt juris solemnitates: Probabilis est pariter ea, quæ contendit ea irrita esse; ac proindè jus stare debet penes possessorem, sicut in omnibus ferè aliis ambiguitatibus, saltem donec à re possessâ per declarativam judicis sæcularis sententiam evincatur: ergo, &c.

Resp. neg. ant. seu, nego, jus in eo casu stare debere penes possessorem. Ratio est 1. quia ideò judex in casu de quo agitur, hæreditatem adjudicat ei, cui ab intestato debebatur, quòd supponat, invalidum fuisse testatoris testamentum: ergo absque legitimo titulo possessor retinet rem sibi per invalidum instrumentum datam. 2. Ideò possessor retineret rem, quam jam penes se habet, quòd dubius esset, an valeret testamentum quod in illius favorem conditum est: Sed in casu de quo agitur, nequaquam potest esse dubius; clarissimè nimirùm (ut supponitur) videt deesse illi testamento solemnitatem essentialiter à jure requi-

requisitam: non enim tunc magis debet dubitare de nullitate testamenti, quàm si ipsemet judex esset, ad eumque similis causa judicanda deferretur: At, si ipsemet judex esset, ex ipsiusmet Cabassutii principiis, certò, sine errore, sine culpâ, decerneret, irritum esse ac invalidum testamentum, cui juris solemnitates defuissent: ergo apud semetipsum, idem, ante Magistratus declarationem, ferre debet judicium. 3. In conflictu duarum opinionum probabilium, eligi debet in praxi sententia quæ legi favet: at opinio, quæ docet, hominem, de quo est quæstio, non posse retinere rem, quam per invalidum testamentum accepit, legi apertè favet: ergo eam in praxi tenetur eligere.

Quæres, utrum hæres ab intestato, teneatur solvere legata per testamentum, cui hoc unum defuerit, quòd conditum non sit cum præscriptis à jure solemnitatibus.

Resp. 1. eum ad solvenda teneri in iis provinciis, in quibus vigent Romanæ leges: hæc enim habentur lib. 2. *Institut.* Titul. 23. §. ultimo: *Quòd si is, à quo relictum dicitur, confiteatur quidem aliquid à se relictum esse, sed ad Legis subtilitatem recurrat, omninò solvere cogendus est.*

Resp. 2. in Galliis hæredem teneri legata ob pias causas solvere, etiamsi in legatis hujusmodi non fuerint servatę juris solemnitates; imò quamvis irritum sit ipsummet testamentum defectu debiti testium numeri: Ita enim, teste Cabassutio nostro, fert apud Francos recepta consuetudo. Secùs verò, si illa legata ad causas sint prophanas; sic nimirùm ferunt Regum Christianissimorum statuta, quæ (inquit idem Cabassutius) à Parlamentis ad litteram servantur in eo, de quo agitur, casu. Sed de hoc facto fides sit penes illum authorem.

Conclusio 2. Qui per fideicommissum institutus est hæres, non potest tutâ conscien-

tiâ, hæreditatem tradere fideicommissario, quem à successione leges excludunt.

Probatur. Leges justæ (ut de Legibus agentes diximus) obligant, non in foro tantùm exteriori, sed etiam in foro conscientiæ: ergo bona quæ alteri traduntur contra legum intentionem & dispositionem (ut fit in casu, de quo est quæstio) illicitè & injustè tradunt.

Ex his infertur, eum qui per fideicommissum hæreditatem, aut legatum accepit, filio spurio aut naturali deferenda, teneri hæreditatem, aut legatum, penes eos relinquere, qui ab intestato succederent. Ratio est, quia is qui per fideicommissum rem aliquam accepit, eâdem ratione se se gerere debet, ac si à defuncto nullum omninò testamentum conditum fuisset: Nisi tamen quod accepit, absolutè requiratur ad spurii aut naturalis filii sustentationem, nec ad eandem sustentationem legitimi filii eâdem necessitate requiratur. Scilicet est de jure naturali, ut pater spuriis alimenta præbeat.

Confirmatur nostra responsio ex S. Hieronymo, qui de fideicommissis Epistolâ II. sic loquitur: *Provida, severaque legis cautio: & tamen nec sic refrænatur avaritia: Per fidei-commissa legibus illudimus.*

Caput V.

De Restitutione.

Not. QUAE ad restitutionem pertinent, ad hæc capita reducemus: quæremus 1. unde oriatur illius obligatio: 2. utrum sit ad salutem necessaria: 3. quænam sint causæ ab eâ eximentes: 4. quinam ordo in illius executione servari debeat.

ARTI-

Articulus I.

Unde oriatur restitutionis obligatio.

Not. Certum eſt, reſtituendi obligationem oriri ex quadruplici capite: 1. ex acceptione: 2. ex cooperatione ad acceptionem: 3. ex parte rei acceptæ: 4. ex parte damni quod illatum eſt. De quadruplici illo ad reſtitutionem obliganti capite ſeorſim agendum eſt.

§. I.

De reſtituendi obligatione ex parte acceptionis.

Not. Tribus modis alienum accipi poteſt: 1. illicitè, invito illius domino; 3. illicitè quidem, ſed domino conſentiente; 3. juſtè & licitè. Quâ ratione ex illo triplici accipiendi modo ad reſtitutionem teneamur, ſubſequentes concluſiones aperient.

Conclusio 1. Qui rem alienam illicitè, & cum injuriâ accepit, tenetur ad reſtitutionem; & præterea pœnæ legibus definitæ ſubjicitur.

Probatur prima pars. Juſtitiæ commutativæ in quam peccavit is, qui illicitè & cum injuriâ accepit, munus eſt redintegrare æqualitatem à fure vel à raptore læſam: atqui æqualitas illa redintegrari non poteſt, niſi res ablata, legitimo illius domino reſtituta fuerit; aut, ſi res ipſa non extet, ſaltem illius pretium: ergo, &c.

Probatur altera pars. Principes à Deo ipſo habent poteſtatem in eos animadvertendi, qui malefactores ſunt: at illi poteſtati, ex Apoſtolo (ut de Legibus agentes ſuperiùs diximus) omnis anima ſubjecta eſt: ergo qui illicitè & cum injuriâ rem alienam accepit, pœnis per Leges definitis ſubjicitur.

Quæres, an diversæ pœnæ pro variis furibus, & diversis alienæ rei raptoribus, justè à Legibus definitæ fuerint.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia fures furibus nonnunquam graviùs peccant, aut saltem peccare præsumuntur, ut patet ex sequentibus exemplis : 1. Domestico furi gravior pœna, quàm externo, decernitur, eò quòd non tantùm contra justitiam peccet, sed etiam contra fidelitatem. 2. Furi nocturno gravior quoque decernitur, quàm diurno, quia non fortunis tantùm, sed etiam vitæ, insidias struere præsumitur. 3. Exercentes latrocinium in viis publicis, severiùs castigantur, quàm qui in privatis locis, eò quòd publicam viatorum securitatem tollant.

Conclusio 2. Qui illicitè, id est, contra leges, alienum accepit, tenetur ad restitutionem, quamvis non invito domino acceperit.

Probatur. Contra prohibitionem legum, dominium in rem aliquam acquiri non potest, ut de translatione dominii differentes, ostendimus. Ergo qui contra leges alienum accepit, ad restitutionem tenetur.

Hinc concluditur 1. usurarios teneri iis restituere, à quibus, licèt consentientibus, acceperunt usuras, cum & naturali & positivo jure usuræ prohibitæ sint.

Concluditur 2. Judices servare non posse pecuniam, aut munera, quæ acceperunt à litigantibus, sive pro justâ, sive pro injustâ sententiâ: id enim vetant tum divinæ, tum humanæ leges.

Concluditur 3. in Galliis apparitores, qui unâ & eâdem die latas à magistratibus sententias in plures rure exequuntur, non posse à singulis totum uni executioni definitum per leges pretium accipere. *Pour obvier aux grandes exactions, que font les Huissiers, ou autres Sergens, qui*

qui ne orignent de prendre salaire excessifs de plusieurs journees selon le nombre des executions, faites par jour. Nous voulons (inquit Franciscus I. Rex Christianissimus in edicto à se lato anno 1535.) *& Ordonnons que lesdits Huissiers & Sergens ne puissent pour un jour besoignans hors des Villes, prendre salaire que d'une journee tant seulement, ja coit qu'en iceluy jour ils fassent plusieurs executions, & pour plusieurs personnes.*

Concluditur 4. accepta à muliere conjugatâ propter adulterium, vel propter fornicationem à solutâ, si non sit meretrix publica, nullibi posse retineri, eò quòd ubique, saltem apud Christianos, castigentur illa scelera. Nec mirum, sicut enim res sancta pretio æstimari non potest, ita nec iniquum opus compensari.

Idem quoque ferri debet judicium in Galliis de pretio scortationis; Meretricium quippè prohibetur apud Francos, nec legibus politicis toleratur.

Aliud senserunt plures Canonistæ, aliud quoque S. Thomas pro iis regnis, in quibus Meretricium pœnis non coercetur: *Dicendum est* (inquit S. Doctor 2. 2. quæst. 62. art. 5. ad 2.) *quòd aliquis dupliciter dat; uno modo quia ipsa datio est illicita, & contra legem, & talis meretur amittere, quod dedit: Et quia etiam ille, qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi retinere. Alio modo aliquis illicitè dat, quia propter rem illicitam dat, licèt ipsa datio non sit illicita; sicut cum quis dat meretrici propter fornicationem. Vnde & mulier potest sibi retinere, quod ei datum est.*

Sed observandum est in casu, de quo Canonistæ & S. Thomas, pretium, quod perditæ mulieri publicæ persolvitur, in locis ubi Meretricium toleratur, non esse flagitii mercedem, sed illius qualiscumque utilitatis, quam ex meretricibus percipit Respublica. Nec tam existimari debet datum ab eo qui flagitium emit,

quàm ab ipsâ republicâ, majora, quæ vitare studet, flagitia hoc dispendio redimente.

CONCLUSIO 3. Qui justè & licitè alienum accepit, aliquando ad restitutionem tenetur. Qui rem sibi debitam vi, vel dolo abstulit, nonnunquam illo eodem onere non premitur, aliquando verò premitur.

Probatur prior conclusionis pars. Contingit nonnunquam, ut res accepta fuerit sub falso titulo, vel ex suppositione facti, quod veritate non nitebatur. Sed tunc urget restitutionis præceptum. Nam 1. sic Augustinus loquitur de Aurelio Episcopo Carthaginensi, qui acceptas à viro, cui non erat spes futuræ prolis, facultates reddidit, ubi accepit, genitam ipsi postea fuisse prolem: *In potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli.* 2. Jus civile decernit, ut nulla habeatur ratio testamenti, quod pater ex falsâ de morte filii suppositione condiderit.

Probatur altera conclusionis pars. 1. Non tenetur ad restitutionem, qui accepit rem, quam, etiam fatente possessore, vel sic declarante judicis sententiâ, scit sibi esse debitam. Nec est, quòd quis objiciat, peccare eum aliquando, qui, ordine juris prætermisso, rem suam sibi vindicat. Nam omne peccatum non obligat ad restitutionem ejus, quod ablatum est, quia quodlibet non est contra justitiam. Econtra tenetur ad restitutionem, qui rem sibi non manifestè debitam abstulit: æquum est quippè, ut possessor, etiam antè litis contestationem, in integrum restituatur per redditionem rei ablatæ, necnon fructuum, qui ex eâ percepti sunt. Unde concluditur, Innocentium Papam XI. meritò proscripsisse hanc propositionem: *Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

Concluditur iterum, filios-familas, qui pro suo

suo labore, sive rure, sive in officinâ patris, tantum sibi, non consentiente patre, surripiunt, quantum datum fuisset externo artifici, peccare contra justitiam; proindèque ad restitutionem teneri.

§. II.

De restituendi obligatione ex parte cooperationis.

Conclusio. Iis qui illicitæ & injustæ acceptioni rei alienæ efficaciter cooperati sunt, incumbit restitutionis obligatio.

Probatur 1. ex eo, quòd hujusmodi homines injustæ acceptionis sint rei, juxta illud Apostoli ad Romanos 1. *Non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* 2. Gregorius IX. Extra *de injuriis*, Cap. *Si culpa*, sic loquitur: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, sive ex negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.*

Quæres, quot modis aliquis efficaciter cooperari possit detrimento per injustam rei alienæ acceptionem illato.

Resp. novem modis, quos hi duo versus complectuntur,

Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus.
Participans, Mutus, Non obstans, Non manifestans.

Novem illi modi quibus quis justitiam lædit, ac obligatur ad restitutionem, seorsim explicandi sunt

Jussio.

1. Igitur qui jussione, sive authoritate, quâ pollent, influunt in damnum proximo illatum, tenentur ad restitutionem. Hujusmodi sunt 1. Respublicæ, quæ cives injustis vectigalibus opprimunt. 2. Aulici, qui suâ apud Principem gratiâ abutuntur, ut eos, quos oderunt, mittant in exilium, ubi necessariis sumptibus suas facultates exhauriunt. 3. Urbium aut aliorum locorum præfecti, qui amicos liberant publicis oneribus, ut aliis imponant. 4. Judices, qui sive per dolum malum, sive præ imperitiâ culpabili, iniquas ferunt sententias. 5. denique medici, qui ut pharmacopolis prosint, inutilia ægrotis remedia præscribunt.

Consilium.

2. Ad restitutionem tenentur, qui per suum consilium sunt alieni detrimenti suasores, vel dolo malo, seu ut rei per furtum ablatæ fiant participes, aut vindictam in inimicum exerceant: vel etiam dolo malo, sed scienter, ut cupiditati alienum accipientis faveant; aut ignoranter ignorantiâ culpabili. Unde hæc juris axiomata, *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est: Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*; habent locum tantùm in foro exteriori, aut si in interiori, respectu eorum dumtaxat, in quibus ignorantia culpabilis non præcessit.

Ratio est, quia quamvis post acceptum consilium fur sit adhuc liber ad furandum, vel non furandum, agit tamen ex influxu morali suasoris, proindèque suasor fit furti moralis causa.

Si tamen idem suasor ante externum furti actum revocet, quod dedit, consilium, liberatur ab onere restitutionis, modò consilium fuerit de jure, per assertionem nimirùm rei illicitæ tanquam licitæ, non autem si fuerit de facto injusto:

Nec

Nec mirum: nam in priori casu per manifestationem veritatis definit influxus suasoris, non verò in posteriori; licèt non sit certus, imò dubius sit an ex dato à se consilio furtum subsecutum fuerit: *Tunc* (inquit S.Thomas 1.2.quæst.62.art.7.) *tenetur consiliator, aut palpo, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quòd ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta.*

Consensus.

3. Restitutionis onere tenentur, qui injuriosæ acceptioni præbent consensum; quo nomine (inquit Sylvius) comprehenduntur omnes illi consentientes, faventes, approbantes, suffragantes, à quorum consensu, favore, approbatione, vel suffragio, pendebat, ut injusta actio fieret, aut non fieret.

Ejus generis sunt 1. duces, qui militibus, urbis, aut vici, aut familiæ deprædationem postulantibus, injustè indulgent; præsertim in Galliis, cùm (ut patet ex statutis Ludovici XIII. anno 1633.) teneantur de iniquis omnibus militum exactionibus. 2. Iis quoque accensendi sunt magistratus, qui scribis, aliisque similibus permittunt, ut ultrà definitum suo labori pretium, quidpiam à litigantibus accipiant. 3. Iis pariter annumerandi sunt parochiani, qui, vel ex negligentiâ, vel ex malitiâ, consentiunt in facultatum parochiæ usurpationem factam à pagi domino. 4. Alieno damno consentire censentur judices, qui in damnationem innocentis suum ultimi dant suffragium, quamvis jam completus sit suffragiorum numerus requisitus, ut sententia valeat. Ratio est, quia non tantùm tenentur rectum consilium dare; sed etiam admonendo, si fieri possit, efficere, ut collegæ injusta judicia rescindant. 5. Denique detrimento proximi consentiunt Notarii, qui cùm voluntariam habeant jurisdictionem, ligant mutuatarios in-

instrumentis usuram palliatam continentibus; saltem si ea instrumenta in usurarii gratiam conficiant, secùs tamen si ad preces mutuatarii: Nec mirum; in priori enim casu cooperantur usurario, & in posteriori mutuatario, cui (ut supponitur) mutuum est necessarium.

Palpo.

4. Palpones, qui adulationibus suis & laudibus probabiliter existimantur induxisse ad acceptionem injuriosam, tenentur ad restitutionem. Palponis autem nomine intelligitur adulator, ille nimirùm, qui laudando, applaudendo, commendando, causa est detrimenti, quod reipsa subsecutum fuit.

Inter Palpones sunt 1. nobiles, qui laudant duello confligentes, aut eos qui à duellis temperant, ignaviæ insimulant coram iis, qui gravem aliquam injuriam acceperunt à proximo. 2. Eis accenseri debent, qui adulationibus, quas comitantur detractiones, efficiunt, ne hæreditas ad eos transeat, qui, alioquin successione non indigni, ab intestato succedere deberent.

Recursus.

5. Restitutionis præceptum urget recursum præbentes, seu (ut ait S. Thomas) receptatores latronum, & eis patrocinium præstantes. Unde colligitur teneri ad restitutionem 1. eos qui domo suâ latrones, aut res furto ablatas excipiunt. 2. Qui nomen præbent ad simulatos contractûs, ut sic locorum dominos jure ex venditione debito spolient. 3. Qui per fidei-commissum accipiunt hæreditatem transferendam postea in eos, quos leges ab hæreditate excludunt.

Participans.

6. Restitutioni obnoxius est Participans, sive (ut loquitur S.Thomas) qui participat in crimine latrocinii, aut in prædâ. Participans (ait Sylvius) in-

intelligi poteſt dupliciter, aut qui participat in crimine tanquam ſocius furti, vel alterius maleficii, v.g. ſimul furando, ſcalas, fure aſcendente, ſuſtinendo, excubias, aliis furantibus, agendo, inſtrumenta ſuppeditando: aut qui ſolùm participat in prædâ, ſeu re furtivâ. Hinc concluditur 1. generum, qui à ſocero bona furto ablata in dotem uxoris accepit, non poſſe ea ſervare ſibi, ubi primùm aliena eſſe noverit; eum, qui adfuit convivio ex rebus furtivis, teneri ad reſtitutionem pro ratâ ciborum, quos comedit.

Mutus.

7. Reſtitutionem debet Mutus, ſeu is, qui tacet, cùm loquendo, conſilium aut præceptum dando, impedire poteſt, ne alteri damnum inferatur. Hinc infertur teneri ad reſtitutionem: 1. Advocatos, qui præ cupiditate, malitiâ, aut præſumptione, argumenta prætermittunt, quibus partium cauſam obtinerent: 2. Patres-familias, qui filios, aut ſervos ſuis conſiliis, aut præceptis non avocant à furto: 3. Servum domeſticum, qui ſilet, dum latro heri bona ſurripit.

Non obſtans.

8. Reſtitutionis debitor eſt, Non obſtans, id eſt, qui cum poſſit & ex officio teneatur alterius damnum impedire, illud tamen non impedit. Ex quo infertur, locorum dominos teneri ad reſtitutionem latrociniorum, quæ fiunt in pagis ſuis cùm (ut loquitur Doctor Angelicus) per eorum defectum latrones increſcunt: 2. Caupones, in quorum domibus hoſpitibus ſarcinnularum non nihil perit; niſi tamen abſque cauponum culpâ ab aliis hoſpitibus idipſum ſubreptum fuerit; aut niſi iidem hoſpites noluerint ſuas ſarcinas arcis à cauponibus exhibitis concludere; aut niſi vis major cauponis domui illata fuerit.

Non manifestans.

9. Denique ad restitutionem tenetur Non manifestans, sive qui commissum ab aliquo latrocinium non detegit. Hinc sequitur, debere restitutionem 1. eos, qui non obtemperant Ecclesiæ quæ per monitorium præcipit furti manifestationem: 2. Servos qui latrocinia conservorum, aut aliorum, hero non aperiunt. Observat Sylvius post Sanctum Thomam, tres requiri conditiones, ut mutus, non obstans, non manifestans, teneantur ad restitutionem. 1. ut ex justitiâ obligati sint loqui, obstare, vel manifestare: 2. ut reipsa non impedierint damnum: 3. ut rationabiliter potuerint impedire, & absque imminenti & gravi, aut rerum suarum, aut vitæ periculo.

Quæres, an ii qui aliquo ex novem modis relatis alieni injustæ acceptioni cooperantur, teneantur in solidum ad restitutionem.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia omnes & singuli illi, de quibus est quæstio, influunt in injustam rei alienæ acceptionem. Nonnulli tamen ad restitutionem magis obligantur, quàm alii (ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 62. art. 7. ad 2.) ubi sic loquitur: *Ad secundum dicendum, quòd principaliter tenetur restituere ille, qui est principalis in facto; principaliter quidem, præcipiens; secundario verò, exequens, & consequenter alii per ordinem. Uno tamen restituente illi, qui passus est damnum, alius eidem restituere non tenetur: sed illi, qui sunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis restituere, qui restituerunt.*

§. III.

§. III.

De obligatione restitutionis ex parte rei acceptæ.

Not. Res quam quis penes se habet, vel accepta fuit per furtum, aut simoniam; vel inventa fuit; vel bello parta; vel per injustam emptionem & venditionem acquisita; vel per donationem, vel per commodatum, mutuum, locationem, depositum. De restitutione rerum, quæ commodato, mutuo, locatione, deposito accepta sunt, satis superque diximus agentes de contractibus in particulari. Unde hìc de iis tantùm agemus, quæ furto, inventione, bello, donatione fuerunt acquisita.

CONCLUSIO I. Res, vel rapinâ, vel furto accepta, eadem numero debet restitui, si extet: si verò non extet, illius pretium restituatur oportet.

Probatur 1. ex Scripturâ. Exodi 22. hæc leguntur: *Si inventum fuerit apud eum, quod furatus est vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituet.* Quod rei furto ablatæ extanti superadditur, pœna est, quam Judex in antiquâ lege infligere tenebatur. 2. Is à quo res per furtum ablata est, verum habet in eam dominium, etiamsi sit penes furem: Ergo ipsamet est ei restituenda, si extet in specie. 3. Præcipit justitia commutativa, ut servetur æqualitas, seu, ut tollatur læsio illata per injuriam: ergo si res furto aut rapinâ ablata, penes furem aut raptorem non sit, fur, aut raptor, debent illius pretium restituere.

Quæres 1. an fur debeat non tantùm rem, quam surripuit, restituere; sed etiam fructus quos ex eâ percepit.

Resp. teneri restituere fructus rei naturales v. g. frumentum, quod collegit ex agro, quem rapuerat; non autem industriales, cujusmodi sunt

& gratias agere, si reddantur, etiam postquam quærere desierunt. Res igitur, de quibus est quæstio, vero earum domino, si tamen cognosci possit, restituendæ sunt; si verò post adhibitam moralem diligentiam incognitus remaneat, pauperibus erogandæ sunt.

Confirmantur dicta hactenùs authoritate Gregorii Papæ VII. qui apud Antonium Augustinum lib. 35. tit. 10. sic loquitur: *Quoniam Dei judicio nonnullos naufragio perire cognoscimus.... statuimus, & sub anathematis vinculo, ut à prædecessoribus nostris statutum est, jubemus, ut quicumque naufragum quemlibet, aut bona illius invenerit, tam eum, quàm omnia sua dimittat.*

CONCLUSIO 3. Injusto bello parta servari non possunt.

Probatur ex eo quòd possessionis eorum, quæ injusto bello comparata sunt, non alius sit titulus quàm rapina. Unde infertur 1. subditum, qui nonnihil bello, quem movit in principem, acquisivit, semper teneri ad restitutionem, cùm nullum unquam subditi in principem bellum possit esse justum: 2. teneri quoque ad reparandum damnum, quod populis iniquo illo bello intulit.

CONCLUSIO 4. Nonnulli sunt casus, in quibus accepta per donationem debent restitui.

Probatur enumeratione aliquorum ex iis casibus. 1. Qui pecuniam accepit ab eo, qui ære alieno erat multùm gravatus, tenetur eam creditoribus restituere. 2. Restitutionis lege tenentur quoque ii, qui adiere eorum bona, qui vel irâ, vel odio natos suos, alioquin dignos, hæreditate spoliarunt. 3. Idem præceptum eos urget, qui à filiisfamilias, à mulieribus conjugatis, aliisque qui liberam non habent bonorum administrationem, aliquid, quod magni sit momenti, accipiunt.

AR-

ARTICULUS II.

De Necessitate restitutionis.

CONCLUSIO. Restitutio est ad salutem necessaria.

Probatur 1. authoritate Scripturæ. Ezechielis 33. hæc leguntur: *Si pignus restituerit impius rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, vita vivet, & non morietur.* Hæc Matthæi 22. ait Christus: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Hæc quoque Paulus ad Romanos 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.*

Probatur 2. authoritate Patrum. Augustinus Epist. 54. hæc scribit: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cùm reddi potest, non redditur, pænitentia non agitur, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Hæc etiam Bernardus epist. 77. *Nulla illi pænitentia remittitur peccatum, si, cùm possit, non restituit ablatum.*

Probatur 3. hâc ratione. Qui rem alienam detinet invito domino, justitiam violat, quia impedit, ne dominus utatur dominio, quod habet in rem suam. Charitatem quoque lædit; facit enim alteri, quod sibi fieri nollet: ergo quandiu est in eo statu, remanet in affectu peccati. Sed necessarium est ad salutem, non remanere in affectu peccati mortalis: ergo & rem alienam restituere.

Objicies 1. Restitutio non est ad salutem necessaria necessitate medii, cùm ignorantia ab eâ excuset; nec etiam necessitate præcepti, saltem naturalis; illud enim præceptum non est negativum, cùm per illud (si quod sit) imperetur actus; nec etiam affirmativum, saltem juris naturalis, cùm in Decalogo non contineatur.

Resp.

tiâ, hæreditatem tradere fideicommissario, quem à successione leges excludunt.

Probatur. Leges justæ (ut de Legibus agentes diximus) obligant, non in foro tantùm exteriori, sed etiam in foro conscientiæ: ergo bona quæ alteri traduntur contra legum intentionem & dispositionem (ut fit in casu, de quo est quæstio) illicitè & injustè tradunt.

Ex his infertur, eum qui per fideicommissum hæreditatem, aut legatum accepit, filio spurio aut naturali deferenda, teneri hæreditatem, aut legatum, penes eos relinquere, qui ab intestato succederent. Ratio est, quia is qui per fideicommissum rem aliquam accepit, eâdem ratione se se gerere debet, ac si à defuncto nullum omninò testamentum conditum fuisset: Nisi tamen quod accepit, absolutè requiratur ad spurii aut naturalis filii sustentationem, nec ad eandem sustentationem legitimi filii eâdem necessitate requiratur. Scilicet est de jure naturali, ut pater spuriis alimenta præbeat.

Confirmatur nostra responsio ex S. Hieronymo, qui de fideicommissis Epistolâ II. sic loquitur: *Provida, severaque legis cautio: & tamen nec sic refrænatur avaritia: Per fidei-commissa legibus illudimus.*

Caput V.

De Restitutione.

Not. QUAE ad restitutionem pertinent, ad hæc capita reducemus: quæremus 1. unde oriatur illius obligatio: 2. utrum sit ad salutem necessaria: 3. quænam sint causæ ab eâ eximentes: 4. quinam ordo in illius executione servari debeat.

ARTICULUS I.

Vnde oriatur restitutionis obligatio.

Not. CERTUM est,restituendi obligationem oriri ex quadruplici capite: 1. ex acceptione: 2. ex cooperatione ad acceptionem: 3. ex parte rei acceptæ: 4. ex parte damni quod illatum est. De quadruplici illo ad restitutionem obliganti capite seorsim agendum est.

§. I.

De restituendi obligatione ex parte acceptionis.

Not. Tribus modis alienum accipi potest: 1. illicitè, invito illius domino; 3. illicitè quidem, sed domino consentiente; 3. justè & licitè. Quâ ratione ex illo triplici accipiendi modo ad restitutionem teneamur, subsequentes conclusiones aperient.

CONCLUSIO I. Qui rem alienam illicitè, & cum injuriâ accepit, tenetur ad restitutionem; & præterea pœnæ legibus definitæ subjicitur.

Probatur prima pars. Justitiæ commutativæ in quam peccavit is, qui illicitè & cum injuriâ accepit, munus est redintegrare æqualitatem à fure vel à raptore læsam: atqui æqualit as illa redintegrari non potest, nisi res ablata, legitimo illius domino restituta fuerit; aut, si res ipsa non extet, saltem illius pretium: ergo, &c.

Probatur altera pars. Principes à Deo ipso habent potestatem in eos animadvertendi, qui malefactores sunt: at illi potestati, ex Apostolo (ut de Legibus agentes superiùs diximus) omnis anima subjecta est: ergo qui illicitè & cum injuriâ rem alienam accepit, pœnis per Leges definitis subjicitur.

Quæres, an diverſæ pœnæ pro variis furibus, & diverſis alienæ rei raptoribus, juſtè à Legibus definitæ fuerint.

Reſp. affirmativè. Ratio eſt, quia fures furibus nonnunquam graviùs peccant, aut ſaltem peccare præſumuntur, ut patet ex ſequentibus exemplis: 1. Domeſtico furi gravior pœna, quàm externo, decernitur, eò quòd non tantùm contra juſtitiam peccet, ſed etiam contra fidelitatem. 2. Furi nocturno gravior quoque decernitur, quàm diurno, quia non fortunis tantùm, ſed etiam vitæ, inſidias ſtruere præſumitur. 3. Exercentes latrocinium in viis publicis, ſeveriùs caſtigantur, quàm qui in privatis locis, eò quòd publicam viatorum ſecuritatem tollant.

Conclusio 2. Qui illicitè, id eſt, contra leges, alienum accepit, tenetur ad reſtitutionem, quamvis non invito domino acceperit.

Probatur. Contra prohibitionem legum, dominium in rem aliquam acquiri non poteſt, ut de translatione dominii diſſerentes, oſtendimus. Ergo qui contra leges alienum accepit, ad reſtitutionem tenetur.

Hinc concluditur 1. uſurarios teneri iis reſtituere, à quibus, licèt conſentientibus, acceperunt uſuras, cum & naturali & poſitivo jure uſuræ prohibitæ ſint.

Concluditur 2. Judices ſervare non poſſe pecuniam, aut munera, quæ acceperunt à litigantibus, ſive pro juſtâ, ſive pro injuſtâ ſententiâ: id enim vetant tum divinæ, tum humanæ leges.

Concluditur 3. in Galliis apparitores, qui unâ & eâdem die latas à magiſtratibus ſententias in plures rure exequuntur, non poſſe à ſingulis totum uni executioni definitum per leges pretium accipere. *Pour obvier aux grandes exactions, que font les Huiſſiers, ou autres Sergens,*

qui

qui ne orignent de prendre salaire excessifs de plusieurs journees selon le nombre des executions, faites par jour. Nous voulons (inquit Franciscus I. Rex Christianissimus in edicto à se lato anno 1535.) *& Ordonnons que lesdits Huissiers & Sergens ne puissent pour un jour besoignans hors des Villes, prendre salaire que d'une journee tant seulement, ja coit qu'en iceluy jour ils fassent plusieurs executions, & pour plusieurs personnes.*

Concluditur 4. accepta à muliere conjugatâ propter adulterium, vel propter fornicationem à solutâ, si non sit meretrix publica, nullibi posse retineri, eò quòd ubique, saltem apud Christianos, castigentur illa scelera. Nec mirum, sicut enim res sancta pretio æstimari non potest, ita nec iniquum opus compensari.

Idem quoque ferri debet judicium in Galliis de pretio scortationis; Meretricium quippè prohibetur apud Francos, nec legibus politicis toleratur.

Aliud senserunt plures Canonistæ, aliud quoque S. Thomas pro iis regnis, in quibus Meretricium pœnis non coercetur: *Dicendum est* (inquit S. Doctor 2. 2. quæst. 62. art. 5. ad 2.) *quòd aliquis dupliciter dat; uno modo quia ipsa datio est illicita, & contra legem, & talis meretur amittere, quod dedit: Et quia etiam ille, qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi retinere. Alio modo aliquis illicitè dat, quia propter rem illicitam dat, licèt ipsa datio non sit illicita; sicut cum quis dat meretrici propter fornicationem. Vnde & mulier potest sibi retinere, quod ei datum est.*

Sed observandum est in casu, de quo Canonistæ & S. Thomas, pretium, quod perditæ mulieri publicæ persolvitur, in locis ubi Meretricium toleratur, non esse flagitii mercedem, sed illius qualiscumque utilitatis, quam ex meretricibus percipit Respublica. Nec tam existimari debet datum ab eo qui flagitium emit,

quàm ab ipsâ republicâ, majora, quæ vitare studet, flagitia hoc dispendio redimente.

CONCLUSIO 3. Qui justè & licitè alienum accepit, aliquando ad restitutionem tenetur. Qui rem sibi debitam vi, vel dolo abstulit, nonnunquam illo eodem onere non premitur, aliquando verò premitur.

Probatur prior conclusionis pars. Contingit nonnunquam, ut res accepta fuerit sub falso titulo, vel ex suppositione facti, quod veritate non nitebatur. Sed tunc urget restitutionis præceptum. Nam 1. sic Augustinus loquitur de Aurelio Episcopo Carthaginensi, qui acceptas à viro, cui non erat spes futuræ prolis, facultates reddidit, ubi accepit, genitam ipsi postea fuisse prolem: *In potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli*. 2. Jus civile decernit, ut nulla habeatur ratio testamenti, quod pater ex falsâ de morte filii suppositione condiderit.

Probatur altera conclusionis pars. 1. Non tenetur ad restitutionem, qui accepit rem, quam etiam fatente possessore, vel sic declarante judicis sententiâ, scit sibi esse debitam. Nec est, quòd quis objiciat, peccare eum aliquando, qui, ordine juris prætermisso, rem suam sibi vindicat. Nam omne peccatum non obligat ad restitutionem ejus, quod ablatum est, quia quodlibet non est contra justitiam. Econtra tenetur ad restitutionem, qui rem sibi non manifestè debitam abstulit: æquum est quippè, ut possessor, etiam antè litis contestationem, in integrum restituatur per redditionem rei ablatæ, necnon fructuum, qui ex eâ percepti sunt. Unde concluditur, Innocentium Papam XI. meritò proscripsisse hanc propositionem: *Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt*.

Concluditur iterum, filios-familias, qui pro suo

suo labore, sive rure, sive in officinâ patris, tantum sibi, non consentiente patre, surripiunt, quantum datum fuisset externo artifici, peccare contra justitiam; proindèque ad restitutionem teneri.

§. II.

De restituendi obligatione ex parte cooperationis.

CONCLUSIO. Iis qui illicitæ & injustæ acceptioni rei alienæ efficaciter cooperati sunt, incumbit restitutionis obligatio.

Probatur 1. ex eo, quòd hujusmodi homines injustæ acceptionis sint rei, juxta illud Apostoli ad Romanos 1. *Non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* 2. Gregorius IX. Extra *de injuriis*, Cap. *Si culpa*, sic loquitur: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, sive ex negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.*

Quæres, quot modis aliquis efficaciter cooperari possit detrimento per injustam rei alienæ acceptionem illato.

Resp. novem modis, quos hi duo versus complectuntur,

Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus.
Participans, Mutus, Non obstans, Non manifestans.

Novem illi modi quibus quis justitiam lædit, ac obligatur ad restitutionem, seorsim explicandi sunt

Jussio.

1. Igitur qui jussione, sive authoritate, quâ pollent, influunt in damnum proximo illatum, tenentur ad restitutionem. Hujusmodi sunt 1. Respublicæ, quæ cives injustis vectigalibus opprimunt. 2. Aulici, qui suâ apud Principem gratiâ abutuntur, ut eos, quos oderunt, mittant in exilium, ubi necessariis sumptibus suas facultates exhauriunt. 3. Urbium aut aliorum locorum præfecti, qui amicos liberant publicis oneribus, ut aliis imponant. 4. Judices, qui sive per dolum malum, sive præ imperitiâ culpabili, iniquas ferunt sententias. 5. denique medici, qui ut pharmacopolis prosint, inutilia ægrotis remedia præscribunt.

Consilium.

2. Ad restitutionem tenentur, qui per suum consilium sunt alieni detrimenti suasores, vel dolo malo, seu ut rei per furtum ablatæ fiant participes, aut vindictam in inimicum exerceant: vel etiam dolo malo, sed scienter, ut cupiditati alienum accipientis faveant; aut ignoranter ignorantiâ culpabili. Unde hæc juris axiomata, *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est: Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*; habent locum tantùm in foro exteriori, aut si in interiori, respectu eorum dumtaxat, in quibus ignorantia culpabilis non præcessit.

Ratio est, quia quamvis post acceptum consilium fur sit adhuc liber ad furandum, vel non furandum, agit tamen ex influxu morali suasoris, proindèque suasor fit furti moralis causa.

Si tamen idem suasor ante externum furti actum revocet, quod dedit, consilium, liberatur ab onere restitutionis, modò consilium fuerit de jure, per assertionem nimirùm rei illicitæ tanquam licitæ, non autem si fuerit de facto injusto: Nec

Nec mirum: nam in priori casu per manifestationem veritatis desinit influxus suasoris, non verò in posteriori; licèt non sit certus, imò dubius sit an ex dato à se consilio furtum subsecutum fuerit: *Tunc* (inquit S.Thomas 1.2.quæst.62.art.7.) *tenetur consiliator, aut palpo, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quòd ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta.*

Consensus.

3. Restitutionis onere tenentur, qui injuriosæ acceptioni præbent consensum; quo nomine (inquit Sylvius) comprehenduntur omnes illi consentientes, faventes, approbantes, suffragantes, à quorum consensu, favore, approbatione, vel suffragio, pendebat, ut injusta actio fieret, aut non fieret.

Ejus generis sunt 1. duces, qui militibus, urbis, aut vici, aut familiæ deprædationem postulantibus, injustè indulgent; præsertim in Galliis, cùm (ut patet ex statutis Ludovici XIII. anno 1633.) teneantur de iniquis omnibus militum exactionibus. 2. Iis quoque accensendi sunt magistratus, qui scribis, aliisque similibus permittunt, ut ultrà definitum suo labori pretium, quidpiam à litigantibus accipiant. 3. Iis pariter annumerandi sunt parochiani, qui, vel ex negligentiâ, vel ex malitiâ, consentiunt in facultatum parochiæ usurpationem factam à pagi domino. 4. Alieno damno consentire censentur judices, qui in damnationem innocentis suum ultimi dant suffragium, quamvis jam completus sit suffragiorum numerus requisitus, ut sententia valeat. Ratio est, quia non tantùm tenentur rectum consilium dare; sed etiam admonendo, si fieri possit, efficere, ut collegæ injusta judicia rescindant. 5. Denique detrimento proximi consentiunt Notarii, qui cùm voluntariam habeant jurisdictionem, ligant mutuatarios in-

instrumentis usuram palliatam continentibus; saltem si ea instrumenta in usurarii gratiam conficiant, secùs tamen si ad preces mutuatarii: Nec mirum; in priori enim casu cooperantur usurario, & in posteriori mutuatario, cui (ut supponitur) mutuum est necessarium.

Palpo.

4. Palpones, qui adulationibus suis & laudibus probabiliter existimantur induxisse ad acceptionem injuriosam, tenentur ad restitutionem. Palponis autem nomine intelligitur adulator, ille nimirùm, qui laudando, applaudendo, commendando, causa est detrimenti, quod reipsa subsecutum fuit.

Inter Palpones sunt 1. nobiles, qui laudant duello confligentes, aut eos qui à duellis temperant, ignaviæ insimulant coram iis, qui gravem aliquam injuriam acceperunt à proximo. 2. Eis accenseri debent, qui adulationibus, quas comitantur detractiones, efficiunt, ne hæreditas ad eos transeat, qui, alioquin successione non indigni, ab intestato succedere deberent.

Recursus.

5. Restitutionis præceptum urget recursum præbentes, seu (ut ait S. Thomas) receptatores latronum, & eis patrocinium præstantes. Unde colligitur teneri ad restitutionem 1. eos qui domo suâ latrones, aut res furto ablatas excipiunt. 2. Qui nomen præbent ad simulatos contractûs, ut sic locorum dominos jure ex venditione debito spolient. 3. Qui per fidei-commissum accipiunt hæreditatem transferendam postea in eos, quos leges ab hæreditate excludunt.

Participans.

6. Restitutioni obnoxius est Participans, sive (ut loquitur S. Thomas) qui participat in crimine latrocinii, aut in prædâ. Participans (ait Sylvius) in-

intelligi poteſt dupliciter, aut qui participat in crimine tanquam ſocius furti, vel alterius maleficii, v.g. ſimul furando, ſcalas, fure aſcendente, ſuſtinendo, excubias, aliis furantibus, agendo, inſtrumenta ſuppeditando: aut qui ſolùm participat in prædâ, ſeu re furtivâ. Hinc concluditur 1. generum, qui à ſocero bona furto ablata in dotem uxoris accepit, non poſſe ea ſervare ſibi, ubi primùm aliena eſſe noverit; eum, qui adfuit convivio ex rebus furtivis, teneri ad reſtitutionem pro ratâ ciborum, quos comedit.

Mutus.

7. Reſtitutionem debet Mutus, ſeu is, qui tacet, cùm loquendo, conſilium aut præceptum dando, impedire poteſt, ne alteri damnum inferatur. Hinc infertur teneri ad reſtitutionem: 1. Advocatos, qui præ cupiditate, malitiâ, aut præſumptione, argumenta prætermittunt, quibus partium cauſam obtinerent: 2. Patres-familias, qui filios, aut ſervos ſuis conſiliis, aut præceptis non avocant à furto: 3. Servum domeſticum, qui ſilet, dum latro heri bona ſurripit.

Non obſtans.

8. Reſtitutionis debitor eſt, Non obſtans, id eſt, qui cum poſſit & ex officio teneatur alterius damnum impedire, illud tamen non impedit. Ex quo infertur, locorum dominos teneri ad reſtitutionem latrociniorum, quæ fiunt in pagis ſuis cùm (ut loquitur Doctor Angelicus) per eorum defectum latrones increſcunt: 2. Caupones, in quorum domibus hoſpitibus ſarcinnularum non nihil perit; niſi tamen abſque cauponum culpâ ab aliis hoſpitibus idipſum ſubreptum fuerit; aut niſi iidem hoſpites noluerint ſuas ſarcinas arcis à cauponibus exhibitis concludere; aut niſi vis major cauponis domui illata fuerit.

Non manifestans.

9. Denique ad restitutionem tenetur Non manifestans, sive qui commissum ab aliquo latrocinium non detegit. Hinc sequitur, debere restitutionem 1. eos, qui non obtemperant Ecclesiæ quæ per monitorium præcipit furti manifestationem: 2. Servos qui latrocinia conservorum, aut aliorum, hero non aperiunt. Observat Sylvius post Sanctum Thomam, tres requiri conditiones, ut mutus, non obstans, non manifestans, teneantur ad restitutionem. 1. ut ex justitiâ obligati sint loqui, obstare, vel manifestare: 2. ut reipsa non impedierint damnum: 3. ut rationabiliter potuerint impedire, & absque imminenti & gravi, aut rerum suarum, aut vitæ periculo.

Quæres, an ii qui aliquo ex novem modis relatis alieni injustæ acceptioni cooperantur, teneantur in solidum ad restitutionem.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia omnes & singuli illi, de quibus est quæstio, influunt in injustam rei alienæ acceptionem. Nonnulli tamen ad restitutionem magis obligantur, quàm alii (ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 62. art. 7. ad 2.) ubi sic loquitur: *Ad secundum dicendum, quòd principaliter tenetur restituere ille, qui est principalis in facto; principaliter quidem, præcipiens; secundario verò, exequens, & consequenter alii per ordinem. Uno tamen restituente illi, qui passus est damnum, alius eidem restituere non tenetur: sed illi, qui sunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis restituere, qui restituerunt.*

§. III.

§. III.

De obligatione restitutionis ex parte rei acceptæ.

Not. Res quam quis penes se habet, vel accepta fuit per furtum, aut simoniam; vel inventa fuit; vel bello parta; vel per injustam emptionem & venditionem acquisita; vel per donationem, vel per commodatum, mutuum, locationem, depositum. De restitutione rerum, quæ commodato, mutuo, locatione, deposito accepta sunt, satis superque diximus agentes de contractibus in particulari. Unde hìc de iis tantùm agemus, quæ furto, inventione, bello, donatione fuerunt acquisita.

CONCLUSIO I. Res, vel rapinâ, vel furto accepta, eadem numero debet restitui, si extet: si verò non extet, illius pretium restituatur oportet.

Probatur 1. ex Scripturâ. Exodi 22. hæc leguntur: *Si inventum fuerit apud eum, quod furatus est vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituet.* Quod rei furto ablatæ extanti superadditur, pœna est, quam Judex in antiquâ lege infligere tenebatur. 2. Is à quo res per furtum ablata est, verum habet in eam dominium, etiamsi sit penes furem: Ergo ipsamet est ei restituenda, si extet in specie. 3. Præcipit justitia commutativa, ut servetur æqualitas, seu, ut tollatur læsio illata per injuriam: ergo si res furto aut rapinâ ablata, penes furem aut raptorem non sit, fur, aut raptor, debent illius pretium restituere.

Quæres 1. an fur debeat non tantùm rem, quam surripuit, restituere; sed etiam fructus quos ex eâ percepit.

Resp. teneri restituere fructus rei naturales v.g. frumentum, quod collegit ex agro, quem rapuerat; non autem industriales, cujusmodi sunt

sunt ii, qui percipiuntur ex rebus usu consumptibilibus, & iis, quarum dominium & usus non possunt separari. Ratio est, quia pecunia, aliaque usu consumptibilia, ex seipsis sterilia sunt; non autem ea quæ usu non consumuntur, ut ager, equus, & similia. Unde infertur 1. usurarium non debere mutuatario emolumentum, quod ex usurariâ pecuniâ collegit, nisi in mutuatario locum habuerint lucrum cessans, aut damnum emergens. Ita expressè docet S. Thomas 2.2. quæst.78. art. 3. Infertur 2. servum posse servare sibi lucrum, quod ex cambio pecuniæ acceptæ ab hero ad solvendum creditorem percepit. Infertur 3. furem, qui pecuniam alienam exposuit periculi ludo, non teneri restituere; saltem pecuniæ domino, lucrum, quod ludo comparavit.

Quæres 2. utrum fur, aut raptor possint repetere pecuniam, quam ad boni alieni augmentum aut conservationem insumpsere?

Resp. cum distinctione: si necessarias fecerint impensas, repetent; si utiles, eas, si velint, auferrent sine læsione prioris statûs rei. Ita decernitur in Jure Civili L. *Dominium*, *Cod. de rei vend.*

Quæres 4. an debeat ablatum restitui, quamvis domino minimè necessarium.

Resp. affirmativè. Ratio est 1. quia solus rei dominus, est ejus dispensator. 2. Alioquin famuli, aut famulæ domesticæ principum, aut aliorum prædivitum, ingentia committerent furta absque obligatione restitutionis; quod est absurdum.

Quæres 5. utrum vir post mortem uxoris abscondere possit, & retinere nonnihil ex bonis in communitate comparatis, hâc ratione nixus, quòd pro illis bonis ipsemet, non mulier, sudaverit, adieritque pericula, quibus uxor nullo modo se se exposuit?

Resp. negativè. Ratio est, quia id, quod vir ille,

ille, supra sortem sibi debitam, retineret, certum esset furtum, cùm lex & contractus matrimonialis dividant æqualiter bona in communitate acquisita.

Quæres 6. an quis surrepta in extremâ necessitate ad sui sustentationem, teneatur postea restituere, si possit.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia res surrepta in extremâ necessitate habet rationem mutui. Nam is penes quem erat, non amittit illius dominium ex eo, quòd alteri sit absolutè necessaria.

CONCLUSIO 2. Rerum inventor nonnunquam potest eas servare sibi; nonnunquam verò ad earum restitutionem tenetur.

Probatur. Res inventæ duplicis sunt generis. Nonnullæ sunt (ait S.Thomas 2.2.q.66.art.ad 2.) quæ nunquam fuerunt in bonis alicujus, sicut lapilli & gemmæ, quæ inveniuntur in littore maris: Nonnullæ verò fuerunt aliquandò in bonis alterius. Quæ prioris sunt generis, occupanti conceduntur (ait idem S. Doctor) si tamen eas Princeps non reservarit sibi, ut potuit reservare, & quibusdam tantùm eas quærendi facultatem facere. Eadem est ratio (prosequitur laudatus Doctor) de thesauris antiquo tempore sub terrâ occultatis, quorum non extat aliquis possessor. Nec mirum; habentur enim pro derelictis. Si tamen quis eas non in agro proprio, sed in alieno repererit, in locis ubi vigent Romanæ leges, earum rerum medietatem debet agri domino; in Galliis tertiam earum partem potest servare sibi, tertiam debet agri possessori; tertiam quoque domino pagi, in quo est ager ille.

Res, quæ non ita pridem fuerunt in bonis alienis, retineri non possunt ab inventore; nulla enim lex extat, quæ in illum earum rerum dominium transferat: Ipsum quoque non habet à voluntate legitimi illarum domini, cùm ii qui rerum suarum jacturam patiuntur, velint, ut sibi reddantur: unde solent eas diligenter requirere,

& gra-

& gratias agere, si reddantur, etiam postquam quærere desierunt. Res igitur, de quibus est quæstio, vero earum domino, si tamen cognosci possit, restituendæ sunt; si verò post adhibitam moralem diligentiam incognitus remaneat, pauperibus erogandæ sunt.

Confirmantur dicta hactenùs authoritate Gregorii Papæ VII. qui apud Antonium Augustinum lib. 35. tit. 10. sic loquitur: *Quoniam Dei judicio nonnullos naufragio perire cognoscimus.... statuimus, & sub anathematis vinculo, ut à prædecessoribus nostris statutum est, jubemus, ut quicumque naufragum quemlibet, aut bona illius invenerit, tam eum, quàm omnia sua dimittat.*

CONCLUSIO 3. Injusto bello parta servari non possunt.

Probatur ex eo quòd possessionis eorum, quæ injusto bello comparata sunt, non alius sit titulus quàm rapina. Unde infertur 1. subditum, qui nonnihil bello, quem movit in principem, acquisivit, semper teneri ad restitutionem, cùm nullum unquam subditi in principem bellum possit esse justum: 2. teneri quoque ad reparandum damnum, quod populis iniquo illo bello intulit.

CONCLUSIO 4. Nonnulli sunt casus, in quibus accepta per donationem debent restitui.

Probatur enumeratione aliquorum ex iis casibus. 1. Qui pecuniam accepit ab eo, qui ære alieno erat multùm gravatus, tenetur eam creditoribus restituere. 2. Restitutionis lege tenentur quoque ii, qui adiere eorum bona, qui vel irâ, vel odio natos suos, alioquin dignos, hæreditate spoliarunt. 3. Idem præceptum eos urget, qui à filiisfamilias, à mulieribus conjugatis, aliisque qui liberam non habent bonorum administrationem, aliquid, quod magni sit momenti, accipiunt.

ARTICULUS II.

De Necessitate restitutionis.

CONCLUSIO. Restitutio est ad salutem necessaria.

Probatur 1. authoritate Scripturæ. Ezechielis 33. hæc leguntur: *Si pignus restituerit impius rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, vita vivet, & non morietur.* Hæc Matthæi 22. ait Christus: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Hæc quoque Paulus ad Romanos 13. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.*

Probatur 2. authoritate Patrum. Augustinus Epist. 54. hæc scribit: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cùm reddi potest, non redditur, pænitentia non agitur, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Hæc etiam Bernardus epist. 77. *Nulla illi pænitentia remittitur peccatum, si, cùm possit, non restituit ablatum.*

Probatur 3. hâc ratione. Qui rem alienam detinet invito domino, justitiam violat, quia impedit, ne dominus utatur dominio, quod habet in rem suam. Charitatem quoque lædit; facit enim alteri, quod sibi fieri nollet: ergo quandiu est in eo statu, remanet in affectu peccati. Sed necessarium est ad salutem, non remanere in affectu peccati mortalis: ergo & rem alienam restituere.

Objicies 1. Restitutio non est ad salutem necessaria necessitate medii, cùm ignorantia ab eâ excuset; nec etiam necessitate præcepti, saltem naturalis; illud enim præceptum non est negativum, cùm per illud (si quod sit) imperetur actus; nec etiam affirmativum, saltem juris naturalis, cùm in Decalogo non contineatur.

Resp.

Resp. præceptum restitutionis esse affirmativum, quatenùs præscribit actum justitiæ commutativæ, redditionem scilicet rei alienæ; & simul etiam negativum, quatenùs vetat, ne retineatur alienum invito domino. Ex quo patet ipsum septimo decalogi præcepto contineri: *Non furtum facies*, perinde enim est, rem alienam invito domino retinere, ac eam furari.

Objicies 2. Nonnunquam impossibilis est restitutio: ergo non est ad salutem necessaria, cùm Deus impossibilia non jubeat.

Resp. nullo unquam tempore restitutionem esse impossibilem quoad animi præparationem, licèt quoad actum externum aliquando propter inopiam debitoris mandari non possit executioni.

Objicies 3. Dici non potest, quo tempore obliget restitutionis præceptum: ergo nullum est.

Resp. obligare, quantùm ad internum propositum, quoties in mentem venit alicui, quòd alienæ rei, invito domino, sit possessor; quantùm verò ad exteriorem actum, urget, ubi primùm fieri potest.

Instabis. Non est necesse, ut restitutionis actus externus statim fiat, ut quis resurgat à peccato, nec etiam ut vitet novum: ergo, &c.

Resp. ad utrumque esse necessarium: ad primum quidem, cùm ex Augustino, *non remittatur peccatum, nisi* actu *restituatur ablatum*, si id possibile sit. Ad secundum etiam, saltem in triplici casu. 1. Si habens alienum, proponat non restituere: 2. quoties rei dominus eam legitimè petit: 3. cùm detentor alieni, videt legitimum dominum gravi premi necessitate. Extra illos casus per dilationem restitutionis non committitur quidem novum peccatum, sed prius augetur, ita ut si tempus, in quod differtur, sit longius, circumstantia illa multùm aggravet furti peccatum. Nec obstat, quòd dilatio restitutionis non noceat

le-

legitimò domino, multùmque prosit mercatori v.g. rem alienam detinenti. Nam 1. per accidens est, quòd dilatio restitutionis, rei domino non noceat. 2. Nemo jus habet utendi alienâ pecuniâ invito domino.

Objicies 4. Contingit nonnunquam, ut fieri statim non possit restitutio absque eo quòd debitor ad inopiam, imò & ad mendicitatem, reducatur: ergo, saltem in illo casu, præcepti restitutionis executio potest differri.

Respondet Covarruvias, debitorem, qui habitâ ratione statûs, & dignitatis, gravissimam pateretur jacturam ex promptâ restitutione, posse aliquandiu eam differre, modò leve tantùm & non grave detrimentum ex eâ dilatione creditori immineat.

Respondet Sylvius 2. 2. q. 62. art. 8. his verbis: *Si quis non potest statim restituere, aut debita solvere sine notabili detrimento suarum rerum, vel sui status justè acquisiti, potest restitutionem, sive solutionem differre, donec sine tali detrimento id possit; modò tamen ipse creditor non patiatur ejusmodi damnum. Quæ clausula ideò additur, quia debitor etiam magno suo damno tenetur statim restituere, vel debita solvere, si alioquin creditor pateretur gravem jacturam.*

Objicies 5. Leges civiles permittunt debitoribus, qui publicè bonis suis cedunt, ut retineant suæ artis instrumenta, nec non proventus illos, qui ad sustentationem necessarii sunt: ergo (illis saltem hominibus) integra alieni restitutio non est ad salutem necessaria.

Resp. 1. neg. conseq. si enim gravi suâ culpâ & lautè vivendo debitores inciderint in paupertatem, uti non possunt in foro conscientiæ legum beneficio.

Resp. 2. si casu, & malâ aliorum fide id contigerit, gravatos ære alieno posse retinere necessaria ad parcè vivendum: si tamen aut labore suo, aut quocumque alio modo, pinguiorem fortunam

nam postea consequantur, bona quæ sibi obvenerunt, creditoribus cedere tenentur.

Ex hactenùs dictis tria colligenda sunt. 1. absolutionis incapacem esse illum, qui licèt possit, non vult restituere ea, quæ injustè possidet: 2. ejusdem absolutionis beneficio donandos non esse, qui prorogant in longius tempus restitutionem, ad quam tenentur: 3. admittendos pariter non esse ad reconciliationis gratiam illos, qui urgente mortis periculo, cùm ipsi per se possint restituere, satis habent, restitutionem per testamentum injungere suis hæredibus. Nam (ut ait Dominicus Soto de justitiâ & jure lib. 3. quæst. 7.) non habent illi sincerum & candidum animum restituendi: qui enim tunc non restituunt, judicium apertum perhibent, quòd neque si vixerint, restituent; atque adeò restituendi intentio illis non est, nisi conditionalis, si moriantur; quæ profectò ad pœnitentiam non sufficit.

ARTICULUS III.

De causis à restitutione eximentibus.

Not. QUAEREMUS hìc 1. utrum bona fides quâ quis alienum consumpsit, eximat à restitutione: 2. an qui internuncio alienum restituendum commisit, liberetur restituendi onere, si internuncius vel amiserit, vel retinuerit creditam sibi pecuniam: 3. utrum teneatur restitutionis lege, qui alienum vel erogavit pauperibus, vel contulit in templorum extructionem aut ornatum. 4. denique, an per præscriptionem, publicam bonorum cessionem, eadem restituendi obligatio tollatur.

CONCLUSIO I. Bonæ fidei possessor, qui alienum consumpsit, restitutionis lege non tenetur.

Pro-

Probatur 1. Bonæ fidei possessor ad restitutionem non tenetur ratione *injustæ acceptionis*, cum nec illicitè, nec injustè, alienum acceperit; nec etiam ratione *rei acceptæ*, cum, ut supponitur, eam penes se non habeat. 2. Idipsum asserit S. Thomas 2. 2. quæst. 100. art. 6. ad 3. *Non tenetur*, inquit, *restituere fructus consumptos, qui bona fide possedit*. Unde colligitur, non tantùm in foro fori, sed etiam in foro poli, locum habere civilem legem §. de petit. hæred. L. *Utrum autem*, ubi decernitur, bonæ fidei possessorem ad rei consumptæ, cujus usu non factus fuit locupletior, restitutionem non teneri: censetur autem alieni detentione factus fuisse locupletior, cum eo usus est, ut debita solveret; vel cum insumendo in usus domesticos, reditibus suis pepercit.

Quæres 1. an bonæ fidei possessor, qui alienum à fure per donationem accepit, teneatur postea pretium legitimo domino persolvere: 2. an qui alienum emptum à fure, pluris vendiderit quàm comparaverit, ratione bonæ fidei, pretium superexcedens sibi servare possit.

Resp. ad primum affirmativè. Ratio est, quia nullo titulo extans illud, quod superest, pretium, bonæ fidei possessor potest servare sibi.

Resp. ad secundum negativè, cum illud pretium minimè fuit consumptum. Nam extante pretio apud illum venditorem, extat æquivalenter res vendita: Præterea ideò tantùm bonæ fidei venditor, extans rei pretium servare posset, quòd ad illius emptionem suam pecuniam insumpsisset, quam postea recuperat per revenditionem: At illa ratio non habet locum, ut patet, cum quis alienum dono accepit ab eo, qui non erat verus illius dominus: ergo, &c.

Ex his infertur 1. Usurarium, qui bonâ fide consumpsit acceptas à mutuatariis usuras, non teneri ad restitutionem, cum eâ consumptione non est factus ditior: quod quidem in praxi vix

contingit. 2. Econtrà possessorem malæ fidei non liberari à restitutionis præcepto, quamvis eam postea consumpserit absque eo, quòd factus fuerit locupletior, imò quamvis fortuito aliquo casu eam amiserit: nec immeritò, cum malæ illius fidei quodcumque rei periculum debeatur.

CONCLUSIO 2. Cum internuncius non restituit alienum, debitor aliquando tenetur iteratò solvere, aliquando verò non tenetur.

Probatur. 1. Tenetur, si dubiæ probitatis internuntium elegerit; tunc enim peccavit contra prudentiam. 2. Tenetur iterum, si rem alienam injustè acceperit, quamvis probatæ probitatis internuntio usus sit. Ratio est, quia debitoris culpa casum, quamvis fortuitum, præcessit. Confirmatur ex eo, quòd æquum sit, ut creditor nullum omninò damnum ex iniquâ alterius acceptione patiatur. 3. Si per mutuum acceperit alienum, pecuniam v. g. triticum, vinum, oleum, remanet obligatus ad restitutionem, cum internuncius creditori non reddidit mutuo acceptum; quocumque casu id acciderit, sive ex dolo internuncii, sive ex eo, quòd in itinere per vim spoliatus fuerit. Ratio est, quia mutuatarius, rei acceptæ per mutuum est dominus, donec de facto creditori persoluta fuerit. 4. E contra, si debitor per depositum, locatum, commodatum, rem alienam acceperit, liberatur restituendi onere, quamvis restitutio facta non fuerit ab internuncio, alioquin fideli, quâcumque ratione id acciderit. Ratio est, quia ubicumque res deposita, locata, commodata, perit sine debitoris culpâ, domino suo perit; modò tamen nulla in oppositum conventio intercesserit.

Non est prætermittendum Navarræ saluberrimum de internunciis monitum: nempè confessarium, aut alium quemvis restitutionis internuntium monet, ut pro securitate debitoris testetur

per

per creditorum fyngraphas, fe dato ipfis pretio feciffe fatis.

CONCLUSIO 3. Debitor qui rei acceptæ dominum novit, non liberatur à reftitutione per illius in pauperes erogationem: Secùs verò fi incertus de domino, moralem adhibuerit diligentiam, ut eum detegeret.

Probatur prior pars 1. ex eo quòd per erogationem alieni in pauperes, dominus rem fuam non accipiat; nondum igitur redintegrata eft æqualitas, quam juftitia commutativa præfcribit. 2. Priorem illam conclufionis partem definierunt Patres, inter quos fic apud Gratianum 1. q. 1. Cap. *Non eft putanda*, loquitur Gregorius Magnus: *Non eft putanda eleemofyna, fi pauperibus difpenfetur, quod ex illicitis rebus accipitur.*

Probatur altera pars. 1. Is, qui moralem adhibuit diligentiam, ut dominum rei acceptæ detegeret, antequam in pios ufus eam infumeret, non tenetur ad reftitutionem ratione *rei acceptæ*, cum eam penes fe non habeat; nec ratione *injuftæ acceptionis*, cum eandem illam rem fecundùm prudentiæ ac præfcriptas canonibus regulas diftribuerit.

Quæres, in quo pofita fit moralis diligentia, quam debitor adhibere tenetur ad detegendum certum rei reftituendæ dominum.

Refp. 1. eam pofitam effe in accuratâ inquifitione fecundùm judicium prudentum: Illa autem accurata inquifitio non folet fieri intra breve tempus, fed diuturniori opus eft. Refp. 2. Confeffariis omnibus maximè utile effe hoc Synodi Carnotenfis anni 1526. ftatutum: *Prohibemus, ne bonis, & vagis reftitutionibus Confeffores aliquid ad fuam, vel fuorum utilitatem prætextu divini officii, vel aliàs, retineant. Sed reftituta, fi fexaginta folidorum fummam non excedant, diftribuant infra menfem in eleemofynas, ubi major erit neceffitas. Quòd fi major fexaginta folidis reftitutio*

 fit,

sit, deferatur ad nos, aut officialem nostrum, ut in similes usus convertatur, & non in aliam quampiam causam. Item ut in Sacramento pœnitentiæ committendi abusus suspicio tollatur, districtè inhibemus sub pœna suspensionis, ne illas presbyteri celebrent Missas, quas in confessione injunxerunt celebrandas. Resp. 3. mandandum esse executioni istud Sylvii monitum: *Si sine gravi incommodo potest, debitor videtur debere monere, vel pauperes, penes quos adhuc extant bona incerta, ut ipsi ea dominis restituant, vel ipsos dominos, ut sciant, à quibus ea repetere debeant.*

CONCLUSIO 1. Per legitimam præscriptionem tollitur restitutionis obligatio.

Probatur ex eo quòd (ut supra probatum fuit) per legitimam præscriptionem validè, etiam in foro conscientiæ, transferatur rerum dominium.

CONCLUSIO 2. Per bonorum cessionem, debitor restitutionis onere non liberatur.

Probatur ex eo quòd si is, qui bona cessit, postea aliquod acquirat, teneatur illud creditoribus tradere. Unde etiam in foro interiori compelli debet ad laborandum juxta modum, qui suo statui, ac conditioni conveniat. Duo tamen consequitur juris beneficio: 1. ut non possit incarcerari pro debitis, quæ contraxit: 2. ut si quidpiam deinceps acquisierit, non in amplius conveniatur, quàm ejus sustentationi supersit.

Quæres, an filii per cessionem hæreditatis paternæ liberentur à solutione debitorum, quæ pater contraxit.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia creditor non potuit sibi obligare, nisi paterna illorum filiorum bona, aut materna, si mater debitis secundùm leges consenserit. Non sunt tamen filii hujusmodi tuti in conscientiæ foro, si quidpiam occultè surripiant & abscondant de paternâ hæreditate: nec uxores quoque quæ communicatis bonis nuntium in foro exteriori remittentes,

non-

nonnulla dolosè fibi fervant; quæ in creditorum notitiam, nifi ab illis mulieribus detegantur, devenire non poffunt.

ARTICULUS IV.

Quinam in reftitutione fit ordo fervandus.

Not. ORdo in reftitutione fervandus poteft confiderari, vel ex parte debitorum, vel ex parte creditorum. De eo igitur fecundùm duplicem illum refpectum eft agendum.

CONCLUSIO I. Ordo ex parte debitorum fervandus in reftitutione, certis quibufdam regulis definiri poteft.

Probatur enumeratione illarum regularum. 1. Dum plures reftitutioni adftringuntur in folidum, is qui rem habet adhuc in fpecie exiftentem, aut æquivalentem, quâ nimirùm factus fuit ditior, tenetur primus ad reftitutionem. Hoc verò non reftituente, tenetur fecundo ordine is, qui juffione damnum alteri intulit: nec mirum, eft enim caufa principalis. Tertio ordine, qui iniquæ juffionis executor fuit. Quarto is, qui confuluit. Quinto ille, qui fciens fuâ excepit domo eos, qui damnum intulerunt. 6. Is, qui cum teneretur ex juftitiâ, feu ex officio, alienum detrimentum impedire, non impediit tamen.

2. Cum omnes & fingulos in folidum urget præceptum reftitutionis, fi præcipuus damni author reftituerit, ad nihil omninò, five in ejus authorem, five in perfonam læfam, cæteri tenentur. Econtra fi una ex minùs præcipuis damni caufis reftituit, caufæ magis præcipuæ tenentur indemnem eam efficere: nec mirum, fiquidem minùs præcipua caufa per fuam folutionem debitum negotium magis præcipuè utiliter geffit.

Conclusio 2. Ordo ex parte creditorum consideratus, aut naturali jure, aut positivo definitur.

Probatur prior pars. Jus naturale exposcit, ut in concursu creditorum, quibus omnibus solvendis bona debitoris non sufficiunt, hic restitutionis ordo servetur. 1. Res aliena, si extet in specie, reddi debet ei, à quo, sive injustè, sive justè, accepta fuit. 2. Debita certa anteponenda sunt incertis, hoc est, eis, quorum creditor ignoratur. 3. Onerosa, ut sunt contracta ex emptione, locatione, permutatione, solvi debent ante debita gratuita. 4. Regalia, quibus affectatum est pignus, Personalibus, sive Chirographariis sine pignore, anteponi debent. 5. Ubi una & eadem res pluribus est oppignerata, præferendi sunt anteriores in hypothecâ non privilegiatâ.

Probatur altera pars. Jus positivum quædam creditoribus hypothecariis præ cæteris privilegia concessit, quæ hìc enumeranda sunt.

1. Qui suam credidit pecuniam ad ædificandam, vel reparandam domum, vel navim alterius, aut aliquid aliud hujusmodi, specialem habet in res illas hypothecam, ratione cujus præferri debet omnibus etiam anterioribus hypothecariis, sive generalibus, sive in eâ re specialibus: Nec mirum, cum sine hujusmodi mutuo pignus illud vel non extitisset, vel saltem modicum commodum anterior creditor ex illo percepturus fuisset. Idem respectu aliorum hypothecariorum, licèt anteriorum, dici debet de eo, qui pecuniam suam contulit ad emendum equum v. g. postulat enim æquitas, ut cæteris præferatur is, qui est causa, cur debitor equum aut rem aliam habeat.

2. Jus positivum, in mercibus specialem hypothecam aliis omnibus specialibus anteponendam concedit ei, qui pro earum vecturâ suam pecuniam tradidit; eandem quoque in supellectili, aut

mer-

mercibus in domum à conductore comportatis, indulget ei qui illam domum elocavit.

3. Doti mulieris hypotheca specialis tribuitur in omnibus viri bonis, ita ut mulier, aut ejus hæredes, anteponantur cæteris creditoribus habentibus anteriorem hypothecam generalem, non verò habentibus expressam & specialem, eò quòd æquum non sit, ut per subsequens matrimonium anteriores omnes creditores excidant jure suo speciali.

4. Leges hypothecam, quæ est in favorem fisci, reliquis, etiam anterioribus, jus prælationis annuunt, sive debitor cum fisco contraxerit, ut contingit in receptoribus, & redemptoribus vectigalium; sive alius quivis debitum tributum non solverit.

Quæres 1. utrum qui specialem, & anteriorem habent hypothecam non privilegiatam, ita cæteris pariter non privilegiatis præferri debeant, ut iis totum debitum solvendum sit, quamvis nihil sit futurum, quo posterioribus hypothecis satisfiat.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia is qui prior est in tempore, potior est in jure: nec immeritò; nam ratione prioris hypothecæ specialis, res opignerata debetur creditori; æquum igitur non est, ut per hypothecam posteriorem, & ejusdem ordinis, jure excidat suo.

Quæres 2. utrum creditoribus personalibus prioribus, in detrimentum posteriorum, debeantur omnia debitoris bona, cum requiruntur ad exhaurienda anteriora debita.

Resp. negativè; ferunt enim lex & consuetudo in Galliis receptæ, ut nullus ex personalibus creditoribus anteponatur aliis personalibus, etiam posterioribus concurrentibus. Inter eos dividuntur debitoris bona sine ullo discrimine anteriorum, aut posteriorum obligationum, ita ut singuli pro ratâ, & partem lucri & partem jacturæ sortiantur, recipiendo & amittendo, ut dici

solet, solidum pro librâ. Unde si postquam integrè satisfactum fuit creditoribus hypothecariis, trecenti aurei ex discussione supersint, sintque sex chirographarii creditores, quibus singulis centum aurei debeantur, singulis assignanda est portio quinquaginta aureorum: si creditorum illorum jura sint inæqualia, proportio inæqualis servari debet in divisione pro ratâ inæqualitatis, tam in divisione facultatum viventis debitoris, quàm in inventario facultatum hæreditatis.

Observandum est (inquit Cabassutius noster) in communi bonorum discussione revocandas esse omnes, tum solutiones, tum alienationes factas intra illum annum, qui discussionem præcessit; ut nimirùm in discussionis massam, & partitionis inter creditores faciendæ molem reducantur: Sed (ait idem author) si quis creditor, sive realis, ac hypothecarius, sive personalis, ac chirographarius, ante annum illum aliquid in solutum acceperit, non potest quidem conveniri, ut solutum reducat in discussionem communem; at si consummatâ discussione supersint creditores, quibus bona debitoris non sufficiant, illi creditores, si anterius, aut potius jus se habere putant, possunt intentare regressus actionem, quæ post discussos principales debitores, & fidei-jussores, adversùs tertios possessores moveri solet.

Quæres 3. an debitor, solutis realibus creditoribus, quem voluerit ex personalibus, alteri possit anteponere.

Resp. 1. eum posse tutâ conscientiâ præferre posteriorem personalem, à quo, sive in judicio, sive extra judicium, interpellatus fuerit, aliis personalibus creditoribus omninò silentibus. Ratio est, quia inter creditores merè personales diligentia in petendo parit jus prælationis præ aliis creditoribus personalibus, etiam tempore prioribus. Confirmatur illa ratio ex *L. Pupillus*, 24. §. *quæ in fraud. cred.*

Resp.

Resp. 2. debitori, qui omnibus creditoribus solvendis est impar, non licere posteriores personales anteponere prioribus similiter personalibus, si non magis ab illis interpellatur, quàm ab istis: alioquin enim tenebitur de damno & expensis creditoris potius jus habentis, scilicet creditor potest id, quod alteri in sui detrimentum solutum fuerit, in judicio repetere: Creditor tamen qui recepit, potest sibi solutum retinere quandiù ad restituendum à judice non compellitur: neque enim tenetur rei suæ, quam possidet, jacturam spontè subire, ut aliis prospiciat.

Quæres 4. an debita contracta ex delicto, furto v. g. usurâ, priùs quàm contracta ex conventione licitâ, solvi debeant.

Resp. videri nobis probabiliorem eorum opinionem, qui asserunt, liberum esse debitori, quæ ex illis debitis voluerit, solvere: nisi tamen contingat superesse in specie rem propriam unius creditorum, equum v. g. aut commodatum, aut furto ablatum: vel nisi accedat ex unâ parte privilegium hypothecæ, aut anterioritas (ut loquuntur) unius debiti præ alio.

CAPUT VII.

Doctrina Cleri Gallicani de justitia.

Not. JUSTITIA violatur per furtum, rapinam, adulterium, homicidium; turpi lucro, judicum corruptelis, alieni, invito rationabiliter domino, detentione, & usurâ. Quæ sit Cleri Gallicani doctrina de furto, diximus Tom. V. Dissert. 4. q. 1. c. 8. art. 7. quæ de adulterio, ibid. art. 6. quæ de homicidio, ibidem art. 5. Superest igitur ut hìc aperiamus, quid idem Clerus de turpi lucro, judicum corruptelis, & alieni detentione docuerit. Id autem exsculpemus ex variis propositionibus, quæ ab eodem Clero in Comitiis generalibus ann. 1700. damnatæ sunt.

Prima propositio. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.*

Censura. *Hæc propositio, est falsa, perniciosa, & furta, etiam gravia, approbat.*

Secunda propositio. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.*

Tertia propositio. *Etiamsi donatario perspectum sit, bona sibi donata à quopiam, ea mente ut creditores frustretur, non tenetur restituere, nisi eam donationem suaserit, vel ad eam induxerit.*

Censura. *Hæ propositiones, falsæ sunt, temerariæ, fraudibus & dolis patrocinantur, & justitiæ regulis repugnant.*

Quarta propositio. *Incantatores, aliique ejusmodi deceptores (Magi, Astrologiæ judiciariæ professores, Arioli, Conjectores) ex pessimis quibusque artibus captantes lucrum, licitè servare possunt bona his mediis acquisita.*

Censura. *Hæc propositio intellecta de prædictis falsis ac deceptoriis artibus, falsa est, temeraria, fovendis fallaciis, etiam diabolicis, idonea.*

Quinta propositio. *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

Sexta propositio. *Possunt judices accipere munera à litigantibus, nec tenentur restituere quæ acceperint ad pronuntiandam sententiam injustam.*

Censura. *Hæ propositiones, falsæ sunt, perniciosæ, verbo Dei contrariæ, & judicum corruptelas inducunt.*

CAPUT VIII.

De virtutibus justitiæ annexis.

Not. 1. **V**IRTUTES quæ justitiæ annexæ sunt, quasque Scholastici vocant partes justitiæ potentiales, novem à S. Thomâ referuntur; Religio, Pœnitentia, Pietas, Observantia, Gratitudo, Vindicta, Veritas, Amicitia, & Liberalitas.

Ratio, cur novem illæ virtutes ad justitiam reducantur, petitur ex eo quòd novem illæ virtutes creaturam rationalem inclinent ad actus qui sunt ad alterum, quique proinde ad justitiæ virtutem, quæ essentialiter est ad alterum, reducuntur.

Not. 2. Non est nobis mens hìc de singulis illis justitiæ annexis virtutibus disserere, sed tantùm de Religione, quæ quidem definitur, Virtus quæ cultum Deo tanquam primo omnium principio debitum tribuit.

Not. 3. Religionis actus, sunt Devotio, seu prompta Deo serviendi voluntas cum aliquo fervore conjuncta; Adoratio; Sacrificium; Oblatio, Juramentum; Sanctificatio Sabbati; Oratio, Votum. De duobus tantùm illis posterioribus actibus, Oratione nimirùm & Voto, dicemus in hoc capite.

ARTICULUS I.

De Oratione.

Not. **I**N hoc articulo dicemus 1. de Oratione in genere; 2. de Oratione Dominica: 3. de Oratione quæ propria est Sacerdotum & Monachorum, & quæ passim Horarum canonicarum, seu Breviarii, nomine appellatur. 4. tandem de oratione Mentali.

§. I.

De Oratione in genere.

CONCLUSIO I. Oratio rectè definitur à S. Thomâ, *Actus rationis practicæ, voluntatis desiderium explicantis, & ab alio aliquid postulantis.*

Probatur, & simul explicatur allata definitio 1. Oratio dicitur *Actus rationis*, eò qnòd sit interna quædam locutio cum eo, ad quem preces diriguntur: at interior locutio, non est actus voluntatis, sed mentis, seu rationis. Dicitur 2. Actus rationis *practicæ*, non autem speculativæ tantùm, quia non ad metaphysicam cognitionem veri, sed ad boni alicujus impetrationem præcipuè ordinatur. Dicitur 3. Actus rationis *explicantis desiderium voluntatis*: ei nimirùm cui funditur, proponit orantis affectum. Dicitur denique 4. *Ab alio aliquid postulantis*, eò quòd explicet desiderium rei, quæ non est in orantis sibi relicti potestate.

CONCLUSIO 2. Oratio singulis adultis est necessaria necessitate præcepti Naturalis, & Divini positivi.

Probatur prima pars. Jure naturali creatura adorationis internæ, & gratiarum actionis actum debet divino suo creatori: cum hoc tamen discrimine, quòd creatura innocens gemere non debuerit, cum è contra oratio hominis lapsi, cum gemitu conjuncta esse debeat: unde de Adamo innocente Augustinus dicit, *Non gemebat, sed laudabat*; & è contra Scriptura de nobis per peccatum lapsis dicit, quòd Spiritus interpellet pro nobis *gemitibus inenarrabilibus*, hoc est (ut sancti Patres interpretantur) nos gemere faciat.

Probatur altera conclusionis pars. Christus Lucæ 18. sic loquitur: *Oportet semper orare, & nun-*

nunquam deficere. Præterea mores noſtros ad Decalogi & Euangelii normam componere non poſſumus ſine ſpeciali per Chriſtum auxilio, juxta illud Chriſti apud Joan. cap. 15. *Sine me nihil poteſtis facere*: at illud auxilium, quamvis nonnunquam detur minimè petentibus, ut v. g. initium fidei; paſſim tamen iis ſolùm confertur, qui orant ex fide quæ per dilectionem operatur: *Non habetis* (ait Jacobus in Epiſt. Can. cap. 4.) *propterea quòd non poſtulatis*: quibus quidem verbis conſonat hæc Auguſtini ſententia, in libro de dono perſeverantiæ, cap. 16. *Cùm conſtet Deum, alia etiam non orantibus, ſicut initium fidei; alia non niſi orantibus præparaſſe, ſicut uſque in finem perſeverantiam; profectò qui ex ſe ipſo hanc ſe habere putat, non orat, ut habeat*.

CONCLUSIO 3. Oratio multipliciter dividitur, hoc eſt, variæ ſunt orationis ſpecies.

Probatur enumeratione. Oratio dividitur 1. in *Publicam*, quæ ſcilicet nomine totius populi fidelis ab Eccleſiæ miniſtris in templis potiſſimùm celebratur; & in *Privatam*, quæ ad ſingulos pertinet, & de quâ hæc habet Paulus 1. ad Timoth. 2. *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine ira & diſceptatione*.

Dividitur 2. in mentalem & vocalem. Priorem, quæ mente ſolùm funditur, maximè utilem eſſe probat hęc Ambroſii ſententia in libro 6. de Sacramentis, cap. 4. *Qui in ſilentio orat, fidem defert, & confitetur, quòd Deus ſcrutator cordis & renis ſit, & orationem tuam antè ille audiat, quàm tuo ore fundatur*. Poſterior, ſeu vocalis, non mente tantùm, ſed etiam ore exteriùs exprimitur. Siquæ ore tantùm funditur, utilis non eſt ad placandum Deum (inquit Cardinalis Bellarminus) ſed confert potiùs ad provocandum illius iram, juxta illud Dei ipſius apud Iſajam, cap. 29. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me*. Hincque patet, Orationem

vo-

vocalem non sic appellari, quòd ore tantùm fundatur.

Dividitur 3. ab Apostolo 1. ad Timoth. 2. in Obsecrationem, Orationem, Postulationem, & Gratiarum actionem: *Obsecro igitur primùm omnium fieri Obsecrationes, Orationes, Postulationes, Gratiarum actiones pro omnibus hominibus*. Per ea autem verba Paulum rem eandem diversis nominibus exprimere, contendunt aliqui Patres Censent alii, unum membrum alteri nonnihil addere. Per Obsecrationes Augustinus intellexit *Deprecationes malorum*; per Orationes, *Petitiones bonorum*, quæ nobis necessaria sunt: Postulationes Theodoretus interpretatur *Interpellationes*, seu adversariorum accusationes: Tandem per *Gratiarum actiones*, intelligitur pia & grata beneficii à Deo accepti memoria. Vide S. Thomam 2.2. totâ quæst. 83. Vide etiam Bellarminum in Tractatu de Oratione.

§. II.

De Oratione Dominica.

Not. 1. Oratio Dominica, est regula, ad quam omnia cordis desideria exigere tenemur: *Forma est* (inquit Augustinus Serm. XVI. Editionis novæ cap. 4.) *desideriorum. Non licet tibi aliquid petere, quàm quod ibi scriptum est.*

Not. 2. De oratione Dominicâ egerunt Tertullianus in libro *De oratione*; Cyprianus in opere quod inscripsit *De Dominica Oratione*; Augustinus in variis Sermonibus, & in libro *De dono perseverantiæ* à capite secundo usque ad caput quintum inclusivè; Sanctus Thomas 2. 2. quæstion. 83.

CONCLUSIO. 1. Quæcumque per orationem à Deo peti possunt, continentur in oratione Dominicâ, quæ incipit *Pater noster qui es in cælis*.

Pro-

Probatur ex eo quòd Oratio Dominica contineat tum ea, quæ ad gloriam Dei, tum quæ ad nos ipsos spectant.

Primâ nimirùm petitione, *Sanctificetur nomen tuum*, oramus, ut Dei nomen omnibus innotescat ab iisque sanctificetur; quod quidem fit (inquit Bellarminus) quando homines relictis idolis, vel peccatis, agnoscunt Deum verum, illi credunt, in eum sperant, eum toto corde diligunt, laudant, prædicant, venerantur; atque ita illud impletur, quod Malachias aliquando futurum prædixit: *Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus*.

Alterâ petitione, *Adveniat regnum tuum*, postulamus consecutionem beatitudinis, quæ in Dei clarâ visione & summo ejus amore posita est: quam quidem beatitudinem ubi adepti fuerimus, Deus perfectè in nobis regnabit, destructâ nimirùm cupiditate, & omnibus nostris hostibus superatis.

Tertiâ petitione, *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra*, Deum rogamus, ut nobis præbeat auxilia, quibus ejus mandata fideliter observemus, & quibus præparatam nobis gloriam promereamur: *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra*, ait Apostolus 1. ad Thessalon. 4.

Quartâ petitione: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, precamur, ut Deus suppeditet alimenta sustinendæ vitæ nostræ, tum spirituali, tum corporeæ necessaria, seu præcipuè petimus sacramentorum, concionum, scripturæ, aliorumque ejus generis subsidia; panem verò corporeum non tanquam finem primarium, sed veluti quidpiam, quod pani spirituali superaddatur.

Quintâ petitione, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, rogamus Deum, ut peccata quorum rei sumus, condonet nobis: Nomine enim debitorum non aliud, quàm peccata, intelligi necesse est, cum Lucæ 11.

ca-

eadem, de quâ agitur, petitio, his exprimatur terminis, *Et dimitte nobis peccata nostra*; cui quidem petitioni hæc sententia additur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, quâ non significatur, Deum nos imitari solitum esse, sed discimus illatæ nobis injuriæ condonationem viam esse, quâ impetremus, quam petimus, reatuum veniam.

Sextâ petitione, *Et ne nos inducas in tentationem*, precamur (ajunt Hieronymus, Cyrillus Catechesi 5. mystagogicâ, Augustinus ep. 21. cap. 3.) non quidem, ut non tentemur, sed ne à tentatione vincamur. Econtrà Tertullianus in lib. de oratione, Gregorius Nyssenus oratione 5. de Oratione Dominicâ, Chrysostomus ad cap. 6. Matthæi, docet nos petere, ut tentatio ne quidem nos aggrediatur. Duplicem illum sextæ petitionis sensum sic nonnulli authores conciliant, ut velint peccatum non futurum peti tanquam finem, immunitatem verò à tentatione tanquam medium; tentatio enim neminem urget, quin periculo criminis exponat.

Tandem septimâ petitione, *Sed libera nos à malo*, rogamus (interpretibus Patribus Græcis) ne diabolus infensissimus inimicus noster, nobis noceat: At secundùm Patres Latinos, oramus Deum, ut liberet nos à calamitatibus hujus vitæ in quas per Adæ peccatum incidimus.

Quæres 1. an qui ex animo illatas sibi injurias non remittit, debeat prætermittere hanc sententiam, quâ quinta petitio concluditur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*.

Respondet Cassianus, collatione 9. cap. 22. eam sententiam suâ ætate nonnullos solitos fuisse prætermittere, ne scilicet in suâ oratione Deo mentirentur; sed inutilis erat ea cautio, cum, etiamsi ea verba prætermitterent, suorum peccatorum veniam sperare non possent: quippè quòd apertè à Christo dictum sit: *Si non remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester* re-

remittet vobis peccata vestra. Præterea (ut advertit Catechismus Romanus) quivis è fidelium numero preces suas fundit totius Ecclesiæ nomine, in quâ pios aliquot esse necesse est, qui debitoribus debita ex animo dimittunt.

Quæres 2. an qui ex animo remittunt injurias & tamen in affectu alterius peccati voluntariè perseverant, quintâ petitione, *Dimitte nobis, &c.* aliquid impetrare possint.

Respondet Bellarminus his verbis: *Vel is, qui in peccato voluntariè perseverat, cupit sibi dari gratiam perfectæ conversionis, eamque seriò postulat, vel non cupit, nec seriò postulat. Si cupit gratiam conversionis, quamvis interim concupiscentia victus peccatum non relinquat, non inutiliter dicit Deo:* Dimitte nobis debita nostra: *Nam qui cœpit opus bonum inspirando illi desiderium & petitionem conversionis, perficiet sine dubio, si cum perseverantia petat ille, ut Deus ipsius adjuvet infirmitatem, & rebellem ad se convertat propitius voluntatem. Sin autem non cupit gratiam conversionis, neque ex animo illam petit, sed, vel orat solis labiis ex consuetudine, vel (quod gravius est) ut videatur ab hominibus; is non solùm nihil impetrat, sed etiam oratio ejus fiet in peccatum, cùm in singulis ferè petitionibus mentiatur. Quomodo enim dicere potest:* Pater noster, *qui non vult esse filius?* Et sanctificetur nomen tuum, *per quem nomen Dei assiduè blasphematur?* Adveniat regnum tuum, *qui nihil magis timet, quàm Dei adventum?* Fiat voluntas tua, *qui suam, non Dei voluntatem semper facit.* Hactenùs eruditus Cardinalis.

Conclusio 2. Omnes, exceptâ quintâ, orationis Dominicæ petitiones intelligi possunt de dono perseverantiæ, quod à Sanctis postulatur.

Probatur ex Augustino. Sanctus Doctor sic loquitur in libro de dono perseverantiæ, cap. 2. *Cùm ipsa Oratione, quæ Dominica nuncupatur, quia eandem Dominus docuit; quando oratur à Sanctis nihil*

nihil penè aliud quàm perseverantia posci intelligatur. Ejusdem libri cap. v. hæc iterum habet: *Quinto Orationis loco dicimus*, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; *in qua sola petitione non invenitur posci perseverantia*.

Idem Augustinus laudat authoritatem Cypriani, sigillatimque probat, S. Martyrem omnes petitiones Orationis Dominicæ (quintâ exceptâ) explicuisse de dono perseverantiæ, quod à Sanctis in eâdem oratione Dominicâ poscitur.

In primam petitionem: *Sanctificetur nomen tuum*, laudat hæc Cypriani verba: *Id petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseveremus*.

In secundam petitionem: *Adveniat regnum tuum*, sic idem Augustinus, cap. 2. loquitur: *Qui cùm dicimus*, Veniat regnum tuum, *non aliud poscimus, nisi ut veniat & nobis, quod esse venturum non dubitamus omnibus Sanctis. Ergo & hi qui jam sancti sunt, quid orant, nisi ut in ea sanctitate, quæ illis data est, perseverent? Neque enim aliter eis veniet regnum Dei, quod non aliis, sed his qui* perseverant usque ad finem, *certum est esse venturum*.

In tertiam petitionem: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, sic ad mentem ejusdem Sancti Martyris loquitur, cap. III. *Quam*, perseverentiam, *petunt utique etiam Sancti qui faciunt voluntatem Dei, dicentes in oratione*, Fiat voluntas tua: *Cùm enim jam facta sit in eis, cur, ut fiat, adhuc petunt, nisi ut perseverent in eo quod jam esse cœperunt?*

In quartam petitionem profert cap. 4. hanc Cypriani sententiam: *Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti, & non communicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi*

Chrifti corpore feparemur: in quam quidem fententiam fic Auguftinus loquitur: *Hæc verba fancti hominis Dei, perfeverantiam prorsùs à Domino fanctos indicant pofcere, quando hac intentione dicunt*: Panem noftrum quotidianum da nobis hodie, *ne à Chrifti corpore feparentur: Sed in ea fanctitate permaneant, qua nullum, quo inde feparari mereantur, crimen admittant.*

In fextam petitionem: *Ne nos inducas in tentationem*, cap. 6. fic idem Auguftinus loquitur: *Imperavit autem Deus, ut fancti ejus dicant orantes;* Ne inferas nos in tentationem: *Quifquis igitur exauditur hoc pofcens, non infertur in contumaciæ tentationem, ut non poffit, vel dignus fit perfeverantiā fanctitatis amittere.* In hujus autem rei probationem, ad capitis calcem profert hanc B. Cypriani fententiam: *Quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noftræ, dum fic rogamus, ne quis fe infolenter extollat, ne quis fuperbè arroganterque aliquid affumat, ne quis aut confeffionis aut paffionis gloriam fuam ducat; cùm Dominus ipfe humilitatem docens dixerit*: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem: Spiritus quidem promptus eft, caro autem infirma: *Ut dum præcedit humilis & fubmiffa confeffio, & datur totum Deo, quidquid fuppliciter cum timore Dei petitur, ipfius pietate præftetur.*

Ex eâ, ad S. Cypriani mentem, Orationis Dominicæ explicatione, Auguftinus hanc ejufdem libri cap. 7. conclufionem adversùs Semipelagianos elicit: *Si ergò alia documenta non effent, Dominica Oratio nobis ad caufam gratiæ, quam defendimus, fola fufficeret: quia nihil nobis reliquit, in quo tanquam in noftro gloriemur.*

§. III.

§. III.

De Horis Canonicis.

Not. Quæremus hìc 1. quid Horarum Canonicarum nomine intelligendum sit: 2. Quibusnam recitandi horas canonicas onus incumbat: 3. Quænam requirantur, ut quis illi debito faciat satis: 4. Quid sacri Canones de iis qui Choro adesse tenentur, statuerint.

Quid sint Horæ Canonicæ.

CONCLUSIO: Horæ Canonicæ definiuntur, Preces vocales, ex præscripto canonum, corporis Ecclesiæ nomine recitandæ à personis quibusdam, quibus id oneris specialiter commissum est.

Explicatur definitio. Dicuntur 1. *Preces vocales*, ut excludantur merè mentales. 2. Recitandæ *ex præscripto Canonum*; per quod differunt ab iis quas quilibet privatus potest eligere. 3. *Nomine corporis Ecclesiæ*, eò quòd sint preces publicæ, sive in choro à Canonicis, sive extra chorum & privatim à clericis persolvantur. 4. *A personis quibus id oneris specialiter commissum est*; quia alioquin totiùs Ecclesiæ nomine fieri non censentur.

Quæres 1. cur illæ preces dicantur Horæ Canonicæ. 2. cur Breviarium?

Respondeo ad primum, eas dici 1. *Horas*, eò quòd certis horis diurnis & nocturnis recitandæ sint: 2. *Canonicas*, tum quòd canonibus, sive quod idem est, Ecclesiasticis legibus, præscriptæ & determinatæ fuerint; tum etiam quia clerici, quibus præcipuè eas persolvendi onus incumbit, sunt ii, quos passim Canonicos dicimus; eò quòd (ut ait Yvo Carnotensis) canonicarum regularum observationi cæteris arctiùs se obstrinxerint; aut quòd olim Ecclesiæ

Ca-

Canoni infcripti, præbendam, aut fportulam reciperent.

Refpondeo ad fecundum, illas preces dici *Breviarium*; 1. quia funt quoddam Scripturarum & Sanctorum Patrum compendium; 2. eò quòd fint longiorum precum, quæ quondam erant in ufu, contractio. Illa contractio ineunte fæculo decimo tertio primùm facta eft in facello Romani Pontificis, & ob id preces, de quibus agitur vocatæ fuerunt *Officium breviatum Curiæ Romanæ*. Sanctus Francifcus in fuâ regulâ injunxit fuis Religiofis, ut Divinum officium, *fecundùm ordinem Ecclefiæ Romanæ* recitarent; quæ quidem verba Francifcani de officio, quod tunc fiebat in Curiâ Romanâ, interpretati funt. Correxit Haymo præpofitus illorum generalis contractum illud officium; contractionem & correctionem Gregorius Papa IX. probavit. Nicolaus III. ejus ufum urbis Romæ Ecclefiis præfcripfit; obtemperarunt omnes, unâ exceptâ bafilicâ Principis Apoftolorum, in quâ, etiam nunc, obtinet antiqua Horarum Canonicarum forma. Contractum illud idem officium poftea plures Ecclefiæ Occidentales admiferunt; unde illud vocarunt *Breviarium* per oppofitionem ad veterem formam, quâ priùs utebantur.

Quinam ad Horas Canonicas teneantur.

CONCLUSIO. Ad Horas canonicas tenentur 1. conftituti in aliquo ex facris ordinibus: 2. Clerici beneficiati, five pingue fit eorum beneficium, five tenue: 3. Religiofi Profeffi in quibufdam Religionibus, quæ Breviarii recitationem præfcribunt.

Probatur 1. Quòd ad horas canonicas tempore Sancti Thomæ tenerentur Subdiaconi, & Clerici qui Ecclefiafticis beneficiis potiebantur, oftendunt hæc ejufdem fancti Doctoris verba opufculo 65. cap. 1. *Dicendum, quòd ad has feptem horas tenentur Sacerdotes, & alii Clerici conftituti*

in

in sacris ordinibus, sive habeant beneficium, sive non, & omnes illi qui percipiunt Ecclesiastica stipendia, in quocumque ordine sint. Antiquum illud debitum confirmavit Leo Papa X. in Bullâ quæ incipit: *Supremæ dispositionis*, ubi sic loquitur: *Statuimus quoque & ordinamus, ut quilibet habens beneficium, cum cura, vel sine cura, & post sex menses ab obtento beneficio officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus, suos non faciat pro rata recitationis officii; sed eos tanquam injustè perceptos, in fabrica hujusmodi beneficiorum, vel in pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si verò ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso privetur, cùm propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quoad hoc ut beneficio privari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit: Deo tamen, ultrà præmissa, de dicta omissione redditurus rationem.* Eandem legem suâ authoritate Pius Papa V. in Bullâ quæ incipit: *Ex proximo*, confirmavit.

Quòd ad easdem horas teneantur omnes clerici, qui vel tenui beneficio potiuntur, ostenditur ex eo quòd Summi Pontifices, qui de eo onere locuti sunt, nusquam exceperint clericos, de quibus agitur; imò eos complexi fuisse videntur his generalibus terminis, quibus usi sunt, *Quilibet, Omnes*. Generalem illam loquendi formulam imitatæ sunt Synodi Gallicanæ; Rhemēsis habita anno 1583. titulo de Breviario, hęc habet: *Quisquis beneficium aliquod Ecclesiasticum adeptus est, sciat se ad preces quotidianas, quæ Breviario continentur, recitandas obligari*. Sic Burdigalensis eodem anno celebrata, *Omnes ipso jure obligantur, quicumque beneficiis Ecclesiasticis potiuntur*. Nec obest exiguitas beneficii; nam (ut advertit S. Antoninus) imputare sibi debent clerici, quòd tenuium illorum beneficiorum titulum receperint, aut retineant. Cùm tamen negetur à multis

relata

relata hactenùs statuta omnes omninò beneficiatos comprehendere, poterit quisque clericus, quoad hoc, sui Episcopi judicio stare; nam quando lex aliqua positiva dubia est, penes Episcopum est illius explicatio.

3. Religiosis professis incumbere idem onus, colligitur ex consuetudine ubique observatâ, quę expressæ legis vim habet. Viguisse illam consuetudinem, ac debitum invaluisse ante Concilium Viennense sub Clemente V. probant hæc ejusdem Clementis verba in Clementinâ *Dudum* de celebratione Missarum: *Clerici tam religiosi, quàm alii Cardinalium sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac quorumcumque Pontificum..... Commensales & Domestici.... ut illud quod iidem Cardinales, seu Pontifices, dicunt officium, licitè dicere valeant, nec ad dicendum aliquod aliud teneantur, sacra approbatione Concilii indulgemus.*

Quæres 1. an qui Ecclesiasticâ pensione donati sunt, ad Breviarium teneantur.

Respondeo negativè; ad alias enim preces non tenentur, quàm ad eas, quæ parvo Beatæ Mariæ Virginis officio continentur; ita definiit Pius Papa V. in Bullâ 135. *Quicumque*, inquit, *pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas*, ut clericus, *percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium parvum Beatæ Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.*

Quæres 2. an clerici à suorum ordinum, vel beneficii functionum executione suspensi, vel depositi, aut excommunicati, ab onere persolvendi horas canonicas liberentur?

Respondeo negativè: pœnæ scilicet, de quibus est quæstio, non liberant à vinculo, quo priùs clerici ratione beneficii, aut ordinis tenebantur. Confirmatur ex eo quòd ècontra suspensionis, depositionis, aut excommunicationis status, in quo versantur, debeat illos movere ad fundendas prolixiores preces, quibus veniam criminum

ob-

obtineant, propter quæ ab Eccleſiâ in eos animadverſum eſt.

Quæres 3. num aliqui ſint caſus, quibus clericos non urget præceptum recitandi Horas canonicas.

Reſpondeo affirmativè. 1. enim ægrotantes, quorum morbum ex Medici judicio augeret attentio ad illas preces neceſſaria, eo præcepto nequaquam tenentur: nec ii, qui capti ſunt oculis, ſaltem quoad partes quas non ſciunt memoriter, quaſque cum ſocio, quem penes ſe habeant, recitare non valeant; nam quoad eas, quas commendarunt ſuæ memoriæ, præcepto Eccleſiaſtico tenentur. Unde meritò Innocentius Papa XI. proſcripſit hanc molliorum quorumdam Caſuiſtarum propoſitionem: *Qui non poteſt recitare matutinum & laudes, poteſt autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem.* 3. Eâ lege liberantur, qui alicui charitatis exercitio, quod non poteſt differri abſque proximi detrimento, dant operam; nec poſtea Horas perſolvendi tempus ſupereſt.

Quænam requirantur, ut quis horas canonicas perſolvendi debito faciat ſatis.

Conclusio. Multa ſunt ad debitam Breviarii recitationem neceſſaria.

Probatur enumeratione. Requiritur 1. ut illud numero officium perſolvatur, quod pro eâ die præſcriptum eſt; non enim Breviarii, ut ſic, ſed prout has, vel illas preces continet, recitationem Eccleſia injunxit: Unde infertur 1. Alexandrum Papam VII. meritò damnaſſe hanc propoſitionem: *In die palmarum recitans officium Paſchale, ſatisfacit præcepto.* Infertur 2. eum qui per inadvertentiam officium unius diei recitavit pro officio alterius, teneri eodem die, ſi commodè id poſſit, illud perſolvere, quod omiſit.

2. Clerici ſeorſim degentes, nullique ſocietati approbatæ, cujus uſus fuerit contrarius, alligati, quam-

quamdiu verfantur in diœcefi, ex quâ funt oriundi, debent uti eo breviario quo diœcefis utitur: cum enim fint membra Cleri ejus diœcefis, in qua nati funt, & in quâ degunt, cæteris ejufdem Cleri membris, & Epifcopo capiti fe fe conformes exhibere tenentur: Si verò in alienâ verfentur, poffunt illius ufum fequi, juxta hanc præclaram Auguftini fententiam Epiftolâ 118. quæ eft ad Januarium: *Quæ per loca terrarum regionefque variantur .... totum hoc genus rerum liberas habet obfervationes; nec difciplina ulla eft in his melior gravi prudentique Chriftiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclefiam, ad quamcumque forte devenerit.*

Nec obftat conftitutio: *Quod à nobis* Pii Papæ V. quâ declarat, *neminem ex iis, quibus dicendi pfallendique munus impofitum eft, nifi fola formula,* Breviarii Romani, *fatisfacere poffe.* Nam 1. illa conftitutio locum non habet in Galliis, nec in multis aliis orbis regionibus, cum in eis promulgata nequaquam fuerit. 2. In illâ eâdem Bullâ excipiuntur Ecclefiæ, quæ peculiari Breviario ducentis ante Pium V. annis utebantur. 3. Laudatus Pontifex de iis Clericis loquitur: *Qui horas canonicas ex more & ritu Romanæ Ecclefiæ, jure, vel confuetudine dicere, vel pfallere debent*; non autem de cæteris.

Requiritur, ut ftatis & determinatis à jure horis Breviarium perfolvatur: Sed hoc ita dictum velim, ut 1. non peccet lethaliter, qui ante mediam noctem totum diei officium recitat; ita fanctus Antoninus 3. parte, titulo 13. capite 4. & 5. ubi fic loquitur: *Non videtur de fe effe mortale, quandocumque tardè quis dicat officium, dummodo non tranfeat dies, qui quantum ad hoc videtur terminari circa mediam noctem.* 2. ut ne quidem venialiter delinquat, qui propter honeftam aliquam caufam aliquantulum vel antevertit, vel protrahit tempus Canonicum; nec qui extra chorum tempus chori Cathedralis Ec-

clesiæ servat. Ratio est, quia potuerunt capitula ex approbatione Episcoporum antiquam circa horas disciplinam in aliam novam commutare. 3. Ut tantùm quis peccet, cum multùm recedit à legitimo tempore: *Censetur ab eo longè recedere* (inquit Cardinalis Bellarminus libro 1. de bonis operibus, in particulari capite 18.) *qui tunc alicujus horæ officium persolvit, cum verba quæ leguntur, aut canuntur, cum tempore nulla ratione conveniunt, ut si quis ante lucem dicat, Iam lucis orto sidere, vel ante meridiem, Iam sol recedit igneus*. Excipi tamen debent ab illâ Bellarmini regulâ matutinum & laudes, quæ mox à cœnâ, vel etiam paulò ante possunt recitari; invaluit enim illa consuetudo: unde is qui eo tempore legit hæc hymni, qui sæpè occurrit, verba, *Somno refectis artubus, spreto cubili surgimus*, antiquorum in persolvendis Deo laudibus diligentiam veneretur oportet, compenseтque singulari attentione & pietate illius diligentiæ defectum. Confirmat illam exceptionem authoritate sancti Thomæ, qui quodlibeto 5. articulo 28. hæc scribit: *Consideranda est intentio ejus qui prævenit tempus in matutinis dicendis, vel in quibuscumque horis canonicis; si enim hoc facit propter lasciviam, ut scilicet quietiùs somnolentiæ & voluptati vacet, non est absque peccato: si verò hoc faciat propter necessitatem licitarum & honestarum occupationum, licitè potest de serò dicere matutinum, & in aliis horis canonicis tempus prævertere: sed aliquantulum tantùm. Nam (ait mox laudatus Cardinalis) esse peccatum saltem veniale, à canonico tempore in officio persolvendo multùm recedere, communis est sententia Theologorum & Canonistarum.*

Quæres 1. an qui matutinum post occasum solis recitat, possit laudes in sequentem diem differre.

Respondeo affirmativè. Nam 1. multa sunt in laudibus, quæ cum matutino tantùm tempore con-

convenire possunt; hujusmodi sunt ista: *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te. Ecce jam noctis tenuatur umbra. Ales diei nuntius lucem propinquam præcinit. Aurora jam spargit polum, terris dies illabitur.* Laudes, quas simpliciter Matutinum Majores nostri vocabant, à nocturnis seorsim ac divisim recitabantur; ista enim in omnibus Cathedralibus Ecclesiis incipiebant mediâ nocte, illæ verò paulò ante solis ortum. Nec est; quòd quis objiciat rubricas Breviarii Romani, quibus asseritur laudes immediatè conjungendas esse nocturnis: Nam 1. (ut jam observatum fuit) non obligant illæ rubricæ nisi eos qui de jure & consuetudine tenentur Romanæ Ecclesiæ ritui peculiari adhærere. 2. loquuntur rubricæ de iis, qui matutinum ante solis ortum recitant: ii enim, ut cum tempore verba conveniant, non debent laudes multùm post solis ortum differre.

Quæres 2. utrum hâc ætate laudabilius sit officia singularum horarum suis propriis temporibus celebrare, quàm multa simul sine ullâ horarum & temporum distinctione conjungere.

Respondet Cardinalis Bellarminus affirmativè. 1. Enim sic satisfit Ecclesiasticæ intentioni quæ ideò in certas horas diurnas, atque nocturnas officium distribuit, ut in iisdem horis, atque adeò per omnes totius diei partes, Deum laudemus. 2. Sic etiam maxima utilitas ex officii recitatione ad nos accedit, dum tam crebrò ad nos redimus, & à tumultibus sæculi ad pacem animum revocamus. 3. Sic denique labor precum horariarum in tot partes divisus, ita minuitur, ut levissimus, ac penè nullus inveniatur, proindèque majori cum pietate & attentione brevissimæ illæ preces recitentur.

5. Denique requiritur in recitante breviarium pietas, quæ duo dicit, attentionem nimirùm ex

parte intellectûs, & nonnullam in impio contritionem ex parte cordis. Necessitas attentionis colligitur ex ipsâ orationis naturâ; nihil enim aliud est ex Augustino, quàm pius mentis affectus directus ad Deum. 2. Ex eo quòd Deus damnet in Scripturâ, voce non corde orantes : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me*. Ex quo infertur, eum qui per insignem aliquam horæ partem, voluntarias patitur evagationes mentis, non satisfacere Ecclesiæ præcepto: neque enim syllabarum prolationem duntaxat externam præcipit, sed orationem, de cujus essentiâ est interna intentio non ad sonum verborum tantùm, sed vel ad sensum quem includunt, vel saltem ad Deum ad quem diriguntur. Necessitas contritionis alicujus in impio horas recitante colligitur ex Scripturâ: *Non est* (inquit Ecclesiast. capite 15.) *speciosa laus in ore peccatoris*: qui nimirùm non affectu tantùm habituali, sed etiam actuali inhæret suo peccato; unde ait David Psalmo 65. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.*

Quid sacri Canones de iis statuerint qui choro adesse tenentur.

Quæritur, quid de Canonicis, & aliis qui tenentur adesse choro, statuerint Ecclesiasticæ leges.

Respondeo 1. eos Ecclesiasticis legibus prohiberi, ne in choro secum invicem confabulentur; 2. ne litteras aut alias scripturas legant; 3. ne dum in communi cantantur horæ, dicant privatim officium; 4. ne exeant ante finem horarum: ita Concilium Basileense sessione 4.

Respondeo 2. iisdem legibus eos teneri 1. ad cantum cum cæteris : *Dum psallitur* (inquit Concilium Burdigalense, habitum anno 1583. *Canonici omnes & sacellani, nisi per invaletudinem, aut aliam legitimam causam impediantur, psallant; nec maneant in suis sedibus otiosi*. 2. Ut

per

per ſe & non per ſubſtitutos ſua obeant officia: *Omnes verò Divina per ſe & non per ſubſtitutos compellantur obire officia* (ait Concilium Tridentinum ſeſſione 24. de reformatione capite 12.) *atque in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen, reverenter, diſtinctè, devoteque laudare*. Ex quo concluditur, peccare eos qui horarum minorum, Primæ nimirùm, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, & Completorii recitationem vicariâ tantùm operâ perſolvunt. 3. Ut diſtributiones acceptas reſtituant, cum abfuerunt à choro, aut quando non cantarunt cum cæteris: *Diſtributiones verò* (ait mox laudata Tridentina Synodus) *qui ſtatis horis interfuerint, recipiant; reliqui verò, quavis colluſione, aut remiſſione excluſa, his careant, juxta Bonifacii VIII. decretum quod incipit*, Conſuetudinem, *quod ſancta Synodus in uſum revocat, non obſtantibus quibuſcumque ſtatutis & conſuetudinibus*.

§. IV.

De Oratione Mentali.

Not. Non hìc trademus mentalis orationis regulas; ſed dicemus tantùm de Oratione *Quietis*; de eâque quæremus 1. quid de eâ dogmatizent Quietiſtæ: 2. quibus argumentis eorum ſyſtema impugnari poſſit.

Quæ ſit Quietiſtarum de Oratione doctrina.

Doctrina de Oratione quietis, quam ii, qui Quietiſtæ dicentur, poſtremis hiſce temporibus docuerunt, hiſce propoſitionibus continetur.

Prima propoſitio. *Contemplatio, vel oratio Quietis, in eo poſita eſt, quòd quis ubi ſe in Dei præſentia per actum fidei obſcuræ, ſimplicis & amantis conſtituerit, in ea ſine ullo vel rationis, vel voluntatis, vel alicujus alterius potentiæ actu otioſus maneat.*

Secunda propositio. *Reverentiæ in Deum debitæ reus est, qui primum illum actum iteratò elicere tentaverit: Scilicet tam constans est, ut perduret toto vitæ tempore, nisi per actum contrarium revocatus fuerit; tantæque virtutis, ut in se simul & semel omnium aliarum virtutum actus, & quidem eminentiori modo, contineat; unde fit, ut illum necesse non sit iterare.*

Tertia propositio. *Sine contemplatione, quam meditatio adjuverit, ne passus quidem unus ad perfectionem fieri potest.*

Quarta propositio. *Scientia sacra, & ipsa etiam Theologiæ doctrina, impedimento est contemplationi, de qua non homines docti, sed ipsi dumtaxat contemplativi judicium ferre possunt.*

Quinta propositio. *Perfecta contemplatio versatur circa ipsam tantùm divinitatem. Incarnationis Dominicæ, vitæ & passionis Christi mysteria, apta non sunt contemplationi objecta: imò illam impediunt: unde contemplativi, ut ea à sua mente removeant, debent in primis satagere; nec possunt, nisi veluti fugiendo, de illis cogitare.*

Sexta propositio. *Nec corporis macerationes, nec pænitens vita contemplativis conveniunt. Hominis conversio non à purgationis & pænitentiæ, sed à contemplationis via incipere debet. Contemplativi, devotionis sensibilis effectus, teneras cordis affectiones, lacrymas oculorum, & ea etiam animi solatia, quorum Spiritus Sanctus sit author, contemnere & fugere debent, tanquam res quæ contemplationem impediunt.*

Septima propositio. *Perfecta & vera contemplatio uni Dei essentiæ, personis & attributis veluti spoliatæ, inhærere debet. Actus fidei erga Deum sic conceptum, perfectior est & magis meritorius quàm actus qui circa Deum cum personis & attributis conceptum versatur.*

Octava propositio. *In contemplatione jam acquisita, anima cum Deo unitur immediatè: quamob-*

rem ad eam planè inutilis est idea qualibet, vel imago, vel species.

Nona propositio. *Omnes contemplativi, in ipsa actuali contemplatione tam graves patiuntur labores & cruciatus, ut Martyrum labores & cruciatus non adæquent modò, sed etiam superent.*

Decima propositio. *Cum offertur Missæ sacrificium, dum Sanctorum festa celebrantur, satius est inhærere actui puræ fidei & contemplationis, quàm ad ipsa sacrificii mysteria, & ad sanctorum, & varias illorum vitæ circumstantias attendere.*

Undecima propositio. *Librorum spiritualium lectio, prædicatio verbi divini, oratio vocalis, Sanctorum invocatio, impedimento sunt contemplationi, & orationi; quæ oratio affectus dicitur, cuique nulla est adhibenda præparatio.*

Duodecima. *Pœnitentiæ sacramentum animabus interioribus & contemplativis necessarium non est ante Eucharistiæ communionem, sed iis tantùm quæ sunt in via activa, quæque adhuc incumbunt meditationi.*

Decima tertia. *Meditatio Deum non respicit fidei luce, sed lumine naturali, licèt in spiritu & veritate: unde nullius est coram Deo meriti.*

Decima quarta. *Is, qui semel dedit se contemplationi, redire non debet ad meditationem: alioquin à meliori in pejus proficeret.*

Decima quinta. *Si tempore contemplationis accidant cogitationes terrestres & animales, de iis expellendis satagendum non est, nec ad aliquam piam cogitationem est recurrendum: sed è contra delectandum est in eo cruciatu.*

Decima sexta. *Nec actio, nec affectio interior, licèt cum reflexione productæ fuerint virtute puræ fidei, possunt Deo placere, quia ex amore proprio nascuntur, quoties ante omnem mentis applicationem, & ante omnium ex parte nostra applicationem, à Spiritu Sancto inspiratæ non fuerint. Unde in contemplatione, vel in oratione*

affectuum, permanendum est in otio & in actione, & sic expectanda est miraculosa Spiritus Sancti inspiratio.

Decima septima. *Quisquis est actu in contemplatione, vel in oratione Quietis; sive religiosus sit, sive filius-familias, vel alio modo alteri subjectus; non debet tunc obedire regulæ, nec superiorum mandata servare, ne contemplationem interrumpat.*

Decima octava. *Contemplativi ita immunes esse debent à rerum omnium affectu, ut à se longiùs repellant, & aspernentur ipsa etiam Dei dona, ipsos Dei favores, & ut ipsarum etiam virtutum amore se se ipsos expolient. Tandem ut ab omnibus rebus liberi sint, ea etiam debent agere quæ modestiæ & honestati repugnant; modò tamen ex iis non sint quæ decalogi præceptis expressè adversantur.*

Decima nona. *Contemplativi nonnunquam tantos excessus patiuntur, ut omnis eis adimatur usus liberi arbitrii: ita ut cum in gravissima peccata exteriùs incidunt; interiùs tamen eorum minimè rei sint: unde quæ tunc egerint, confiteri non debent: idque Iobi exemplo confirmatur: scilicet cum injuriis proximum lacesseret, imò & blasphemias in Deum evomeret, nullo modo peccabat; eò quòd ea omnia violento dæmonis impulsu perageret. Apta verò non est Theologia Scholastica, aut Moralis, ut de iis violentis statibus judicium ferat: sed opus est supernaturali spiritu qui in paucissimis reperitur, & in quibus non de interiori per exterius, sed potiùs de exteriori per interius judicandum est.*

Ex propositiones quas exscripsimus ex Actis condemnationis Quietistarum, quæ apud Illustrissimum & Doctissimum Meldensium Episcopum legere est ad calcem libri, quem gallicè inscripsit: *Instruction sur les etats d'oraison*, respectivè desumptæ sunt ex Epistolâ Falconi ad mulierem pœnitentem, ex Molinosi damnatis ab Inno-

Innocentio XI. propofitionibus, ex Analyfi orationis mentalis Patris Dom. Francifci de la Combe, ex libro cui titulus Gallicus *Moyen court &c.* ex alio, cui hæc eft fuperfcriptio, *Cantique des Cantiques interprete felon les fens Myftique*; & tandem ex manufcripto quodam quod infcribitur, *les Torrens*: qui quidem omnes libri variis, tum Romanæ Inquifitionis decretis, tum plurium Gallicanæ Ecclefiæ Epifcoporum Inftructionibus Paftoralibus, feu (ut vocant) Mandatis, damnati funt.

Quæ fint argumenta quibus Quietiftarum dogmata impugnari poffunt.

I. Non dari in perfectis animabus actum continuum contemplationis, quæ nec exercitiis externis, nec mentis evagationibus, nec ipfo fomno dormientium interrumpatur, variis argumentis oftendi poteft. 1. Nec Scripturâ, nec Traditione nititur illius actus perpetuitas. 2. E contra perpetuitati actus, de quo eft quæftio, adverfantur Patres, ut videre eft apud Auguftinum libro 9. Confeffionum cap. 10. Bernardum & alios paffim, à quibus afferitur, homines etiam perfectos *raptim* tantùm nonnunquam perfectâ frui contemplatione. 2. Ea eft actus femel eliciti à voluntate natura, ut definat, etiam virtualiter, aut per actum contrarium, aut per moralem aliorum actuum interruptionem. 3. Si perpetuus fit actus quo quis per puram fidem, & caftum amorem Deo feipfum dedit, nufquam debebit iterari: at iteratus eft tamen à viris etiam perfectiffimis: *Diligam te* (ait Pfaltes regius Pfal. 17. licèt jam fe totum tradidiffet Deo) *fortitudo mea*. Paulus fincerè petierat, ut liberaretur Angelo Satanæ, qui eum colaphizabat: & tamen ter, hoc eft fæpiùs, eandem iteravit orationem: *Ter* (inquit 2. ad Cor. 12.) *Dominum rogavi*. Ipfe etiam Chriftus non femel, fed tertiò oravit, ut ab eo paffionis calix tranfiret.

II. Explicitos fidei actus, & distinctas petitiones convenire animabus, etiam perfectissimis, ostenditur ex eo, quòd alioquin sequeretur 1. perfectos contemplativos nusquam teneri, imò nec posse, quin exciderent ex perfectionis statu, elicere explicitos fidei actus in mysteria, quæ in Apostolorum symbolo continentur: sicque credere symbolum, imperfectorum tantùm esset & incipientium: quod dictu impium est, cum tam sæpè Apostolus ipse plura illius capita in suis Epistolis distinctè recitaverit, eorumdemque capitum explicitam fidem hominibus etiam perfectissimis unanimi consensu tota traditio præceperit, ut agentes de fide, probavimus.

Sequeretur 2. perfectam contemplationem versari circa solam divinam essentiam, cum exclusione attributorum, personarum, Dei verbi incarnati, cæterorumque Salvatoris mysteriorum; ac proindè Prophetæ, qui tam sæpè particularia Dei attributa, Christi futuri mysteria, contemplati sunt, inter imperfectos habendi forent; Paulus ipse, qui tam sæpè sibi Christi labores, mortem, passionem, resurrectionem ob oculos ponit, è perfectorum statu dejiciendus esset: quod quidem quàm blasphemum sit, nemo non videt.

Sequeretur 3. Orationem Dominicam, quæ perfectæ orationis est forma, recitari non debere à perfectis contemplativis: scilicet (inquiunt) omnes ad unam orationis Dominicæ petitiones, continentur eminenter in actu perfectæ contemplationis: imò si sigillatim illæ petitiones iterentur, impedimento erunt perfecto contemplativorum statui; qui, ex quietistis, totus est circa divinam essentiam in se sumptam; nec circa singularia, licèt in se sanctissima, versari potest. Præterea (inquiunt) singularia desideria, singulares petitiones, proprium interesse sapiunt; ac proindè perfectos, qui quolibet interesse spoliati esse debent, ut toti sint Deo, minimè decent.

Apo-

Apoftoli igitur, licèt id à Chrifto juffi, non potuerunt, quin dejicerentur è perfectorum numero, orationem Dominicam recitare: tota Ecclefia, imperfecta eft,cum toties & ore miniftrorum, & ore omnium fidelium, recitat orationem Dominicam: imò facra liturgia, in qua tot funt petitiones fingulares, ad imperfectos tantùm, non autem perfectos pertinet. Paulus repebat inter imperfectos, cum eliciebat actum defiderii effe cum Chrifto: *Cupio diffolvi, & effe cum Chrifto*.

Quod dictum eft de petitionibus, locum habet & in gratiarum actione. Si enim actus fpecialis poft elicitum actum puræ fidei circa divinam effentiam, perfectorum ftatui (ui quietiftæ volunt) adverfentur, fideles perfecti jubendi erunt ut à gratiarum actionibus temperent, ne fuam cum divinâ effentiâ in fe fumptâ unionem interrumpant: ficque tot præcepta, quibus fpecialiter injungitur gratiarum actio, tot exempla fanctiffimorum hominum qui tam fæpè fpeciali ac diftinctæ gratiarum actioni fefe dederunt, imperfectis tantùm, non autem perfectis, documentum erunt.

III. Actus reflexos & perfectos convenire, & neceffarios effe perfectis, oftenditur ex eo quòd contrarium dogma Scripturis & traditioni adverfetur. Et fanè 1. Scriptura & traditio perfectis etiam hominibus præfcribunt, ut attendant ad proprios actus, ut revolvant fuæ confcientiæ latebras, ut continuò circa fe ipfos vigilent, ut peccata in memoriam revocent, quò illa fpeciali contritione deteftentur: at nullum ex his fine actibus reflexis fieri poteft: ergo actus reflexi, funt etiam perfectis hominibus neceffarii. 2. Reflexio humanam egeftatem & miferiam ponit ob oculos, movetque homines, ut auxilia petant, quibus infinitæ illi egeftati, altiffimæ illi miferiæ confulatur. 3. Reflexio movet ad gratiarum actionem, ad fiduciam, filialemque timorem,

reliquarumque virtutum praxim; non igitur imperfectis tantùm, sed etiam perfectis, propria est: Ecclesia filiis suis jubet, ut de incertitudine perseverantiæ usque in finem sæpiùs cogitent, quò nimirùm ad illam, ut par est, petendam, excitentur: at id sine actibus reflexis fieri minimè potest.

IV. Perfectos debere à Deo petere æternam salutem, & propriam sanctificationem, ostenditur ex eo, quòd æterna salus quæ in Dei perfectâ cognitione, & amore perfecto posita est, ab his omnibus qui ad normam à Christo Apostolis præscriptam orare satagunt, peti debeat & desiderari: nimirùm non aliud quàm æterna salus & media quæ ad eam consequendam conferunt, in oratione Dominicâ petuntur, ut post Cyprianum demonstravit Augustinus in libro de dono perseverantiæ: unde impia est propositio quæ asserit, perfectos contemplativos debere esse indifferentes circa æternam salutem, circa media quæ ad eam comparandam necessaria sunt. Velle jubemur omnes id, quod Deus vult ut velimus: at Deus vult, ut velimus nostram propriam & aliorum hominem salutem: ipse enim pium illud desiderium, bonam illam voluntatem inspirat nobis; nam, Augustino teste, in hæc Apostoli verba, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, Deus in nobis per suam gratiam efficit, ut nostram & aliorum salutem velimus.

V. Perfectos curare debere de pravis cogitationibus, de motibus inordinatis qui in animo, & nonnunquam etiam in corpore exoriuntur, ostenditur ex eo, quòd Scripturæ id apertè variis modis præcipiunt.

Nam 1. ideò Scriptura, mentis, & corporis mortificationem etiam perfectis præscribit, ut illius ope aut extinguant, aut saltem comprimant insurgentes libidinis æstus: unde est illud Pauli *Castigo corpus meum & in servitutem redigo*. 2. Eædem Scripturæ vetant, ne libidini consentiamus:

mus: ergo adhibenda est singularis cura, ne alicui libidini consentiamus. 3. Paulus qui se ipsum, ad Philippenses scribens, inter perfectos recenset, non tanquam indifferentem circa æstuantis concupiscentiæ vim se se gessit, cùm Dominum sæpiùs deprecatus sit, ut à se auferret Angelum satanę qui eum colaphizabat. Indifferentes quoque non sunt circa pravos illos motûs homines illi, qui licèt perfecti sint, jubentur hanc orationis Dominicæ petitionem exprimere: *Ne nos inducas in tentationem*. Sanè mirum non est, quòd Quietistarum hodiernorum coriphæus Michael de Molinos spurcitiis etiam crassissimis se dederit: cùm enim axioma esset apud ipsum, petenda non esse auxilia quibus fremens concupiscentia comprimatur, justo Dei judicio factum est, ut in illas spurcitias præceps ruerit.

VI. Animam quæ perfectionis statùm attigerit, quæ purissimum fidei amorem consecuta sit, non posse sine grandi scelere, absoluto & reali sacrificio propriam salutem, cujus privatio non pœnas inferni tantùm, sed etiam odium Dei complectatur, Deo offerre, æternæque damnationi consentire, cùm persuasum erit ei, sic Dei ferre supremam voluntatem, variis argumentis demonstratur. Siquidem 1. sacrificium illud est rei intrinsecè malæ: nempè privatio charitatis, odium Dei, sunt res per se malæ; ac proindè nullâ in suppositione animæ, non dico, perfectæ, sed nec imperfectissimæ, permitti possunt. 2. Sacrificium de quo agitur, realis est & verus desperationis actus; ac proindè gravissimum est adversùs spei virtutem peccatum. 3. Licèt ex Sanctis aliqui usi sint terminis, qui in speciem addictioni pœnis favere viderentur, nusquam tamen realiter faverunt; sed argumentati sunt ex suppositione, quam certò judicabant impossibilem: sic hæc Pauli verba: *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis*, sunt, Chrysostomo teste, argumentum ex suppositione impossibili: ita

ut

ut is sit eorum sensus: Si per impossibile (Deus enim cum sit infinitè sapiens, & infinitè justus, id velle non potest) vellet me à Christo quoad torrentem illum voluptatis, quo potabit electos, separare; si me pœnis æternis, servato tamen sincero in illum amore, addicere vellet, & eâ lege mihi fratrum salutem concedere; ejusmodi suavitatis privationem, illum pœnarum sensum, pro salute fratrum eligerem; tanta est mea in illos charitas. 4. Denique licèt Deus voluntate quam *Beneplaciti* vocant, nonnullos pœnis æternis addicere velit, & negare eis singulare perseverantiæ donum; nusquam tamen pro morum nostrorum regulâ, æterna illa & occulta decreta proposuit nobis; sed unam, quam *Signi* vocant, voluntatem: at eâ *Signi* voluntate vult, hoc est, præcipit nobis, ut æternam salutem sincerè velimus; ut ab eo per Christi merita semper eandem æternam salutem speremus; ut media quæ ad eam comparandam necessaria sunt, ab illo distinctè flagitemus.

VII. Hoc Quietistarum principium, Nihil nos unquam agere debere, nisi *per inspirationem*, quam sine aliquorum distinctorum actuum exercitio otiosi expectare debeamus, falsum est omninò: cùm enim per inspirationem non intelligant ordinaria gratiæ excitantis auxilia, sine quibus haud dubiè nihil quod ad æternam salutem conferat, tentare possumus, juxta illud Euangelii, *Sine me nihil potestis facere*; sed intelligant miraculosam, extraordinariam, & passivam Spiritûs Dei impressionem, audiri minimè debent.

Nam 1. Deus non imperfectos tantùm, sed etiam perfectos, passim regit & movet per ordinaria gratiæ excitantis auxilia. 2. Expectare semper miraculosas & extraordinarias impressiones, peccatum est, quod in Scripturis, Dei tentatio vocatur. 3. Scriptura & traditio continent innumera exempla sanctorum, qui cum ordinariis gratiæ auxiliis per varios virtutum actus se se excitarunt

tarunt & cohortati sunt ad currendum in stadio perfectionis; qui proindè extraordinarias divini Spiritûs impressiones non expectaverunt.

VIII. Hoc aliud eorum dogma, Non esse curandum de expurgandis per pœnitentiam peccatis venialibus, de deponendo illorum affectu ad frequentem, imò & ad quotidianam Eucharistiæ communionem, falsissimum esse demonstravimus in nostro de Sacramentis tractatu: & hìc iterum ex S. Francisco Salesio possumus ostendere; is enim sapientissimus animarum moderator ad Eucharistiæ communionem singulis hebdomadis statuendam, exigit, ut quis non solùm à peccatorum mortalium perpetratione, verùm etiam à vitiosâ in culpas veniales affectione, liber sit ac solutus; ac prætereà ut cœlestem hunc cibum ex charitate vehementer appetat: nempè docet, illud desiderium esse in anima, ut in corporibus esuries, integræ atque optimæ valetudinis argumentum.

Iis, quos hucusque retulimus, erroribus opponenda est 1. Bulla Innocentii Papæ XI. adversùs Molinosum, lata Romæ duodecimo Kal. Decembris ann. 1687. Opponenda est 2. Constitutio in formâ *Brevis*, Innocentii Papæ XII. lata die 12. Maii ann. 1699. Opponendi sunt 3. quatuor supra triginta articuli adversùs Quietistas Issiaci propè Parisios conscripti à tribus doctissimis Gallicanæ Ecclesiæ Præsulibus. Opponenda sunt 4. varia mandata, variæ declarationes plurium Nostratium Episcoporum. Legendi sunt etiam libri editi ab Illustrissimo Meldensium Episcopo, quorum hic est titulus, *Summa doctrinæ, Schola in tuto, Mystici in tuto. Instruction sur les etats d'oraison.*

ARTICULUS II.

De Voto.

Not. HOc in articulo quæremus 1. quid & quotuplex sit votum: 2. quænam sint voti materia & forma: 3. quodnam habeat subjectum, seu quinam vovere possint: 4. dicemus de illius effectibus: 5. denique de variis modis, quibus potest mutari.

§. I.

Quid & quotuplex sit votum.

CONCLUSIO 1. Votum definitur promissio facta Deo de meliori bono.

Explicatur. Votum dicitur 1. *Promissio*, eò quòd sit fidei oppigneratio: 2. *Facta Deo*, quia est actus virtutis, quæ dicitur religio: 3. *De bono*, quòd nempè de re Deo gratâ esse debeat, cùm votum in illius honorem emittatur: 4. *De meliori bono*, idest, quod majus non impediat; hinc concluditur, nullum fore votum ejus qui matrimonium voveret.

CONCLUSIO 2. Multiplex est voti divisio.

Probatur. Votum dividitur 1. in absolutum & conditionatum. Illud, emittitur absque ullâ conditione, istud verò, aliquam conditionem præsupponit. Hujus generis sunt quæ à periclitantibus fieri solent; ajunt enim: Si evasero, ibo visum limina Apostolorum, dabo nomen approbatæ religioni. Vovens non tenetur voto conditionato, nec etiam absoluto, si ad eorum executionem aliquid ab eo independens necessariò præsupponatur; sic qui vovit se convolaturum ad Carthusianos, voti liber est, si Carthusiani illum admittere detrectent: ècontra qui promisit se da-

daturum nomen alicui religioni approbatæ, nullam in particulari determinans, voto tenetur, ut ait S. Thomas, quamvis ab aliquibus religionibus repulsam passus fuerit.

2. Votum dividitur in Personale, Reale, & Mixtum. Prius, est illud quo persona, vel actio illius vovetur. Alterum, quo nec persona, nec ejus actio, sed ejus tantùm res voventur. Tertium denique, quo & persona, vel ejus actio & illius bona promittuntur.

3. Dividitur in Expressum seu Explicitum, & in Tacitum sive Implicitum. Istius speciei est votum continentiæ quod emittitur ab iis, qui subdiaconi consecrantur: Ejus quoque generis erat olim votum Monachismi, dum scilicet quis habitum monachalem induebat.

4. Dividitur in Perpetuum, quod fit absque temporis limitatione, ut votum castitatis in totam vitam; & in temporale, quod emittitur ad certum, & determinatum tempus; hujusmodi est quo quis abstinentiam à piscibus pro quadragesimali tempore pollicetur.

5. Denique dividitur in Solemne, & Simplex; Istud, sponsalibus (inquit Basilius de virginitate) illud verò, matrimonio correspondet; unde præter promissionem, (ait Innocentius Papa I. Epistolâ 2. cap. 12. & 13.) personæ voventis actualem traditionem, & institutas ab Ecclesiâ solemnitates includit. Vota solemnia tria numerantur, ex quibus secundùm institutionem Ecclesiæ professio religiosa constat; scilicet vota Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ. Votum paupertatis est, quo aliquis possessis & possidendis nuntium remittit, ut instar pauperum vivat absque divitiis, absque splendore, absque superfluis rerum commodis, absque aliquâ rei cujuspiam proprietate. Votum continentiæ est illud, quo quis non solùm matrimonio renuntiat, sed etiam omni carnali copulæ, & omni carnis inquinamento. Votum obedientię est, quo quis voluntati pro-

propriæ renuntiat, ut præpositi sui nutibus obtemperet, non simpliciter quidem, sed secundùm regulam quam profitetur. Emittunt obedientiæ votum sacerdotes in suâ ordinatione; unde jure divino tenentur suis Episcopis morem gerere in iis quæ ad Ecclesiæ utilitatem spectant; servatis tamen regulis quas jura & leges præscribunt.

§. I I.

De materia & forma voti.

CONCLUSIO 1. Materia voti non est 1. res illicita: 2. nec indifferens; sed est bonum possibile ac liberum.

Probatur prima pars, ex eo quòd res illicita Deo displiceat. Hinc Jephte, de quo Judicum 11. qui voverat occisionem ejus, qui primus ei post relatam ex Ammonitis victoriam occurrisset, nec debuit, nec potuit interficere filiam, quæ prior occurrit. Altera pars ex eo colligitur, quòd ex re indifferenti nihil Deo gloriæ accrescat. Tertia verò ex eo quòd stultum sit ea promittere, quæ penes promittentem nec sunt, nec esse possunt; hinc irritum est votum de non peccando etiam venialiter. 4. Denique ex eo colligitur, quòd ea quæ necessariò futura sunt, stultè promittantur: hinc quis vovere non potest se moriturum. Possunt tamen voveri ea, quæ jam alio titulo debentur; unde Augustinus docet, impudicum posse castitatem vovere, quamvis aliunde, & naturali & divino jure ad eam teneatur.

CONCLUSIO 2. Forma voti non est voluntas adimplendi, quod promissum est; sed est voluntas promittendi, id est, voluntas proferendi verba eo modo, quo fides solet oppignerari.

Probatur prima pars. Promissio & ejus executio à se invicem distinguuntur; proindeque votum

tum non est positum in voluntate adimplendi, quæ promissa sunt.

Altera pars colligitur 1. ex S. Thomâ qui 2.2. quæst. 99. art. 4. ad 4. docet, promissionem juratam non solvi per retentionem intentionis. 2. ex eo quòd verba, quæ instituta sunt ad significandum mentis conceptum, etiam coram Deo obligent, si voluntariè & seriò proferantur. 3. Alioquin fraus & dolus impiis voventibus sępè patrocinaretur: vota nimirùm in fraudem Ecclesiæ fingere possent; quod est absurdum.

§. III.

De iis qui vovere possunt.

CONCLUSIO I. Subjectum voti est homo qui ratione fruitur, & sui juris est.

Probatur prima pars: 1. Ex jure Canonico, quo nulla & irrita declarantur vota emissa ante pubertatis annum, idest, duodecimum completum in puellis, & decimum quartum in viris. 2. Votum est essentialiter voluntaria promissio. Hinc pueri, amentes, & furiosi, voti cujuslibet sunt incapaces: nec immeritò, cùm votum sit actus virtutis, qui libertatem in operante necessariò præsupponit.

Probatur altera pars 1. ex Scripturâ. Numerorum 30. mandatur, quòd si puella in domo patris sui, & adhuc existens in puellari ætate, quidpiam voverit, rea voti non teneatur, nisi illius pater consenserit; idem quoque de muliere conjugatâ dicitur: 2. ex eo quòd promitti non possit, quod alterius est, quàm promittentis, hoc est, quod est in alienâ potestate: Ergo in iis, in quibus aliquis subditus est alteri, votum stare non potest. Hinc infertur 1. Monachum vovere non posse horarum, vel precum aliquarum recitationem, quia nullum est tempus, quo Prælatus non possit ei aliquid præcipere, quod cum ejusmodi

modi precibus componi non valeat. Infertur 2. nec uxorem ſine conſenſu viri, nec puellam ſine conſenſu patris aliquid ex iis, quæ ad diſpenſationem domeſticam ſpectant, poſſe Deo promittere;quamvis vovere poſſint ea,quæ ad propriam perſonam pertinent. Puella enim poſt expletum pubertatis annum poteſt vovere caſtitatem, ſicut mulier eandem vovere poteſt, ſed quam poſt mariti obitum ſervatura ſit.

Quæres 1. Utrum pueri teneantur implere vota, quæ illorum nomine parentes emiſerint; necnon hæredes vota eorum, quorum facultates adierunt.

Reſpondeo ad primum, negativè, ſi pueri poſt annum pubertatis emiſſa pro ſe à parentibus vota ſuo aſſenſu non firmaverint. Reſpondeo ad ſecundum, affirmativè, ſi illa vota ſint realia, non autem ſi perſonalia extiterint.

Quæres 2. an vota ex metu emiſſa valeant.

Reſpondeo 1. valere, ſi metus uſum rationis non tollat, & ſit à causâ extrinſecâ: Hinc valent vota eorum, qui metu naufragii, pium aliquod opus Deo promittunt. Reſpondeo 2. ea valere quoque ſi metus juſtè incuſſus fuerit; hinc voto tenetur mulier lapſa, quæ ſororum pœnitentium religioni dat nomen, ut pœnam ſuo crimini debitam declinet. Reſpondeo 3. non valere ſi injuſtè incuſſus fuerit idem metus, idque ex jure poſitivo vota ſic emiſſa irritante; ſi tamen per quinquennium non reclamarit, qui per vim profeſſus eſt in aliquo monaſterio, tenetur reus voti, eò quòd ſilentium illud ſit ad votum priùs exteriùs emiſſum virtualis conſenſus.

Quæres 3. quid de votis, quæ quis ex ignorantiâ emiſerit, ſentiendum ſit?

Reſpondeo, ignorantiam culpabilem non eximere à voto: hinc qui timerè vovent, rei ſunt, ſi votum non impleant. Reſpondeo 2. ignorantiam inculpabilem liberare à voto: hinc multi monachi non tenentur obſervare regulam in iis,

quæ

quæ non sunt contra substantiam votorum, sed tantùm tenentur servare eam, prout à piis alioquin monachis observari videbant, dum voverent.

§. IV.

De votorum effectibus, & modis quibus mutari possunt.

CONCLUSIO I. Multiplices sunt voti effectûs.

Probatur enumeratione. 1. Vota ligant, Eccl. 5. *Quodcumque voveris, redde*; idque multò magis quàm promissio hominibus facta: Hinc mortaliter peccant, qui vota non implent; nisi tamen res promissa parvi sit momenti, ut est recitatio Angelicæ salutationis.

2. Votum efficit, ut actus sit magis meritorius, quia efficit, ut à religione, quæ cæteris virtutibus moralibus præstantior est, imperetur.

3. Si sit solemne, irritum reddit subsequens matrimonium, non quidem jure naturali, sed canonico; ut in commentario nostro historico, & dogmatico de sacramentis ostendimus.

CONCLUSIO 2. Vota variis modis mutari possunt.

Probatur. Vota mutari possunt per irritationem; per eam enim (ut supra ostensum fuit) votum ejus, qui in alterius est potestate, nullum redditur.

2. Per commutationem, quâ nimirùm voti materia in aliam permutatur; à quolibet quidem, si sit in meliorem; à superiore verò, si sit in inæqualem, aut minorem, juxta hæc Sancti Thomæ verba 2. 2. quæst. 88. art. 12. *Prælatus in Ecclesia gerit vicem Dei, & ideò in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati authoritas, qui in persona Dei determinet, quid sit Deo acceptum.*

3. Mu-

3. Mutari possunt per dispensationem, quâ fit, ut id quod erat materia voti, propter novam aliquam circumstantiam desinat esse illius materia; vel quia fit malum, vel indifferens, vel impeditivum majoris boni. *Non est voti dicendus transgressor*, inquit Innocentius Papa III. lib. 3. Decretalium, titulo 34. cap. 5. *qui quod vovit, authoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere: Sanè significavit nobis Rex Hungariæ, quòd, cùm in regni perturbatione consilium & auxilium tuum sibi senserit hactenùs profuisse, utilitati ejus non modicum derogaret, si Ierosolymam, sicut ex voto teneris, regno pergeres impacato.* Ad hoc ût licita sit tam ex parte dantis, quàm ex parte recipientis dispensatio, necesse est, ut fiat ex causâ certò justâ, aut saltem de quâ dubium est, an justa sit: *Ideò* (ait laudatus Angelicus Doctor, art. 12. q. 88. ad 2.) *in manifestis dispensatio Prælati non excusaret à culpa, puta si Prælatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparente causa obstante.* Justæ autem dispensationis causæ sunt. 1. majus Ecclesiæ bonum. 2. defectus requisitæ considerationis in emissione voti, qui quidem defectus plerumque occurrit in iis quos vel morbus premit, vel urget metus impendentis gravis alicujus mali. 3. impossibilitas ex parte materiæ, ut fit in iis qui ante morbum votum de jejunio emiserunt.

Quæres 1. quinam sit Prælatus, ad quem votorum dispensatio spectat.

Resp. 1. Tria esse vota, in quibus solus Romanus Pontifex, ordinariè, non quidem ex aliquo jure scripto, sed ex consuetudine, quæ æquivalet reservationi virtuali, potest dispensare. Ea autem vota sunt. 1. votum castitatis perpetuæ; 2. votum dandi nomen religioni approbatæ; 3. votum peregrinationis ad limina Apostolorum, ad sanctum Jacobum, ad urbem Jerosolymitanam.

Sed advertendum est 1. in voto peregrinationis hujusmodi, dispensandi facultatem reserva-

tam

tam non esse respectu Episcoporum, qui jure communi utuntur; sed eorum tantùm quibus olim consuetum erat non ex jure communi, sed ex privilegio, dispensare: alicubi tamen usus contrarius invaluit; ideòque servandus. Observandum est 2. circa votum castitatis perpetuæ, Episcopum dispensare posse in aliquibus casibus, nempè si vovens post votum contraxit matrimonium, sive matrimonium fuerit consummatum, sive non; modò tamen ad Romanum Pontificem facilis aditus non pateat; si immineat periculum infamiæ, vel incontinentiæ; si ex injusto metu votum emissum fuerit; si voti conditio nondum impleta fuerit.

Respondeo 2. in aliis à mox relatis votis Episcopum posse dispensare, v.g. à voto Religionis non approbatæ à Summo Pontifice, à voto castitatis non perpetuæ, à voto abstinendi ab usu matrimonii, à voto austerioris Religionis.

Quæres 2. an Romanus Pontifex possit dispensare circa votum solemne castitatis, seu emissum in approbatâ per Ecclesiam religione.

Respondet S. Thomas negativè, eò quòd, inquit, illud votum sit quædam spiritualis consecratio personæ: consecrationes autem tolli non possunt à suis subjectis sine eorum destructione, ut in vase sacro videre est.

Respondet èconträ Scotus affirmativè: Contendit nimirùm, votum solemne castitatis non differre essentialiter à voto simplici, sed tantùm accidentaliter, nempè penes solemnitatem, quam asserit juris esse Ecclesiastici. Unde concludit quòd sicut Ecclesia potest in voto simplici dispensare, ita & in voto solemni.

Quæstio III.

De fortitudine.

Conclusio 1. Fortitudo definitur Virtus coercitiva timoris, & audaciæ moderativa instantibus periculis.

Probatur 1. Fortitudo est virtus specialis, cum specialem honestatem, nempè firmitatem in suscipiendis periculis, & in laboribus tolerandis constantiam includat. 2. Dicitur virtus *coercitiva timoris*; impedit nimirùm, ne periculorum timor mentem perturbet, aut voluntatem ad aliquid indecorum determinet. 3. dicitur quoque *moderativa audaciæ*, eò quòd comprimat temeritatem; efficit nempè, ne quis plus tentet, quàm suadet recta ratio. 4. ubi nulla sunt pericula, locum non habet fortitudo, cùm circa specialem difficultatem superandam versetur.

Conclusio 2. Objectum materiale fortitudinis sunt pericula & labores, formale verò est difficultas superandi pericula & tolerandi labores.

Probatur prima pars ex eo quòd fortitudo circa pericula, & labores tota versetur, ut supra dictum est. Altera verò pars ex dictis quoque sequitur: in periculis nimirùm adeundis, & tolerandis laboribus, fortitudo difficultatem specialiter attingit.

Conclusio 3. Subjectum immediatum fortitudinis est voluntas, prout est appetitus sensitivus irascibilis.

Probatur ex eo quòd fortitudinis virtus resideat in animâ, prout tendit ad bonum arduum, fugitque grave aliquod malum. Sed anima sic considerata, est idem cum appetitu sensitivo irascibili. Ita sentiunt Philosophi, qui ani-

animæ potentias ab ipsâ realiter non diſtinguunt.

CONCLUSIO 4. Fortitudinis actus duo ſunt, Aggreſſio & Perpeſſio.

Probatur. Ratio nonnunquam exigit, ut qui bonum impugnant, arceantur: At arceri non poſſunt, niſi per aggreſſionem, quæ fortis ſit ac prudens. 2. Neceſſe eſt, ut ſuſtineantur incommoda, quæ virum virtute præditum ſæpiùs premunt: proindèque opus eſt illi perpeſſionis actu.

Quæres, in quo ex mox relatis actibus major emineat fortitudo.

Reſpondet S. Thomas, perpeſſionem eſſe actum aggreſſione præſtantiorem. Ratio eſt, quia difficilius eſt ſtare immotus in periculis, quàm ipſa adire pericula. Nec mirum; malum enim præſens magis movet, quàm futurum. Ex illo principio S. Doctor concludit, martyrium eſſe fortitudinis actum prçſtantiſſimum; quippè quod non in aggreſſione, ſed in perpeſſione totum poſitum ſit.

CONCLUSIO 5. Quatuor ſunt virtutes Fortitudini annexæ, Magnanimitas nimirùm, Magnificentia, Patientia, Perſeverantia.

Probatur. Quatuor illæ virtutes in rebus difficilibus ad fortitudinis exercitium requiruntur. Nam 1. ex parte Aggreſſionis, neceſſe eſt, ut vir fortis magno ſit animo, ut ardua intrepidè tentet: illum autem animum Magnanimitas tribuit. Requiritur quoque, ut non deficiat, cum difficilia mandat executioni; proindèque ei opus eſt Magnificentiâ, quæ definitur virtus magnorum operum effectiva. 2. Ex parte Suſtinentiæ ſeu Perpeſſionis requiritur, ut animus difficultate malorum præſentium per triſtitiam non frangatur: At ea in malis conſtantia non habetur, niſi per patientiam. 3. Tandem requiritur, ut vir fortis ex ſuâ conſtantiâ, diuturniori difficilium paſſione victus non excidat: Sed id habet

tantùm per perseverantiam. Ergo Magnanimitas, Magnificentia, Patientia, & Perseverantia sunt quatuor virtutes, quæ fortitudini annexæ sunt. Vide apud S. Thomam fusiùs pertractata, quæ hìc de fortitudine, annexisque illi virtutibus à nobis compendiosè tradita sunt.

QUÆSTIO IV.

De Temperantia.

Not. Hic dicemus 1. de essentiâ & objecto Temperantiæ: 2. de variis illius speciebus: 3. de virtutibus ei annexis: 4. de jejunio quod ad eam tanquam effectus ad causam reducitur.

CAPUT PRIMUM.

De essentia & objecto Temperantiæ.

CONCLUSIO I. Temperantia definitur, Virtus quæ moderatur usum rerum, quæ ad delectationem movent.

Explicatur definitio. Temperantia 1. dicitur *moderari*, non verò omninò *tollere* omnem usum delectabilium: peccaret nimirùm contra rationem, qui nec cibo, nec potu uti vellet; peccaret pariter conjugatus, qui debitum reddere detrectaret. 2. Dicitur moderari *usum*, non verò *affectum* seu amorem delectabilium; amor quippè delectabilium propter se, rectæ rationi repugnat, cum ratio doceat, in omnibus operibus deliberatis quærendam esse honestatem. 3. Temperantia dicitur moderari usum rerum, quæ *sensus* ad *delectationem movent*, eò quòd id, quo omnes etiam spirituales actus humani in debita mensurâ continentur, non sit habitus spe-

specialis, ut est Temperantiæ virtus; sed conditio essentialis cuilibet virtuti morali, cum sit de illius essentiâ, ut in mediocritate consistat.

CONCLUSIO 2. Objectum materiale Temperantiæ sunt omnes delectationes corporeæ, sed præsertim eæ quæ ex cibo, potu, rebus venereis percipiuntur: Objectum verò formale, est earumdem delectationum usus honestus.

Probatur prima pars. Temperantia circa omnes delectationes sensuum versatur: est enim in illorum usu specialis superanda difficultas, cum sit periculum, ne homo illis aut utatur præter mensuram, aut propter finem indebitum.

Altera pars patet ex eo, quòd cibus, potus, rei venereæ usus, intensiorem & suaviorem excitent sensationem in animâ, quàm cæteræ res delectabiles. Tertia tandem pars colligitur ex eo, quòd Temperantia non ad aliud inclinet, quàm ad delectabilium usum honestum, seu rationi consentaneum: per hoc enim à cæteris virtutibus cardinalibus differt. In quo autem positus sit ille usus honestus, docet Augustinus libro de moribus Ecclesiæ cap. 21. ubi sic loquitur: *Habet vir temperans in rebus mortalibus, & fluentibus, vitæ regulam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ hujus, atque officiorum necessitatem, quantùm satis est, usurpet utentis modestia, non amantis affectu.*

CAPUT II.

De variis Temperantiæ speciebus, & virtutibus illi annexis.

CONCLUSIO I. Quatuor sunt Temperantiæ species, Castitas, Pudicitia, Abstinentia, & Sobrietas.

Probatur. Multiplicantur generis alicujus species secundùm diversa specie objecta, quæ ab illo genere attinguntur: Sed temperantia quatuor objecta specie diversa attingit; 1. enim moderatur actum conjugalem; 2. actiones quæ ad illum ordinantur, ut sunt tactus, & oscula; 3. delectationes quæ ex alimentis percipiuntur; 3. delectationes ad quas potus movet. Castitas est species temperantiæ consideratæ secundùm priorem respectum; pudicitia secundùm alterum; abstinentia secundùm tertium; & sobrietas secundùm quartum.

Quæres, quotuplex sit castitatis status.

Resp. triplicem esse, conjugalem nempè, vidualem & virginalem. Castitas conjugalis est donum Dei, quo venereorum usus intra conjugii limites coercetur. Libido quæ in illo usu reperitur, mala est; unde ejus experimentum voluntarium illicitum est, nisi sine honesto compensetur, generatione scilicet filiorum, & debiti redditione. Immunis non est conjugalis castitas à variis ærumnis: scilicet conjugatos carnis tribulationem pati, docet Apostolus 1. ad Corinth. 7. Posita est autem tribulatio illa carnis in suspicionibus zeli conjugalis, in procreandis nutriendisque filiis, in timoribus & mœroribus orbitatis, &c.

Vidualis castitas est Dei donum, quo quis in perpetuum respuit veneris illecebras, quas expertus est sive licitè sive illicitè: *Qui enim vult nubere, corpore viduus est, non animo.*

Virginalis castitas definitur donum Dei, quo quis animæ & corporis integritatem Deo consecravit. Non amittitur per quodlibet experimentum venereæ voluptatis; potest quippè contingere, ut virgo sit quæ voluptatem veneream passa sit, sive dormiendo, sive per violentiam barbaricam, ut ait Augustinus lib. 1. de Civit. Dei, cap. 25. Sed, teste eodem Augustino, servatâ

vatâ etiam corporis integritate, deperditur ab eo qui vel semel venereæ voluptati consensum præbet: Neque enim (ait S. Doctor) virgo est, quæ ad deceptorem suum vitianda pergit.

CONCLUSIO 2. Tres sunt virtutes, quæ temperantiæ sunt annexæ, mansuetudo, clementia, & modestia.

Probatur 1. authoritate S. Thomæ qui tres illas virtutes ad temperantiam reducit. 2. Illæ virtutes annexæ sunt temperantiæ, quæ in objectis, circa quæ versantur, imitantur modum, quem temperantia circa propriam materiam servat: Atqui mansuetudo, clementia, & modestia modum illum imitantur: Sicut enim temperantia comprimit passiones, quæ sunt circa delectabilia, ita mansuetudo, clementia, & modestia iis modum præscribunt, quæ sunt circa actiones externas. Mansuetudo quippè sic iram coercet, ut non sinat eam exurgere, nisi cum oportet, & sicut oportet, seu eâ mensurâ ac ordine, quibus fuerit necessarium. Clementia vindictam refrænat, ne scilicet exsiliat extra fines debitos, nonnihilque minuit ex pœnâ quæ reo debetur. Modestia modum statuit, quem quis servare debeat in humanis affectibus & actibus externis, cujusmodi sunt corporis gestus, cultus, vestitus.

Quæres 1. num mulieres peccent exterioribus cultu & ornatu, & quem præ se ferunt.

Respondet S. Thomas 2. 2. q. 169. art. 2. his verbis: *Potest mulier licitè operam dare ad hoc quod viro suo placeat, ne per ejus contemptum in adulterium labatur .... Et ideò si mulier conjugata ad hoc se ornet, ut viro suo placeat, potest hoc facere absque peccato. Illæ autem mulieres quæ viros non habent, nec volunt habere, vel sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum, quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et, siquidem hac intentione se ornent, ut alios provocent*

ad concupiscentiam, mortaliter peccant: Si autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quandam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio, quantùm ad hoc, est de viris. Hactenùs S. Doctor.

Respondet his verbis ad idem quæsitum S. Carolus in instructionibus quas pro Confessariis edidit: 1. *Si quis vestitu splendidiore induitur, vel eo se ornat ob finem peccati mortalis, utique mortaliter peccat.* 2. *Qui sumptuosi vestimenti gratia vel ipse delinquit, vel alii ejus nomine præceptum Domini vel Ecclesiæ transgrediuntur.* 3. *Si causam præstet conjugi, iisve ad quos spectat ejus sustentatio, ut plusquam privatæ opes ferunt, in vestitum impendant.* 4. *His adde eos, qui ornatus gratia, non sine peccato mortali supersedent eleemosynis necessariis, aut legata pia non exequuntur; aut similia, quibus obstricti sunt, complere negligunt.* 5. *Qui pro veste, mercedem operariis denegant solvere, vel differunt.* 6. *Qui ære alieno sic se obruunt, ut cum tempore, solvendo pares non sint futuri.* 7. *In hoc ordine ponendi sunt, qui ut se splendidè vestiant, detrimentum proximo notabile inferunt.* 8. *Qui ita se exhauriunt, ut filias, cum ad ætatem nubilem pervenerint, in matrimonio collocare non possint.* 9. *Non solùm mortaliter peccatur, cum factæ expensæ in vestes, ordinem & facultates domesticas excedunt, verùm etiam peccatum committitur in modo se se exornandi: Quid enim si ornatus ad lasciviam pertrahat, ut reverà per se pertrahunt mulierum reseratus sinus, detecta contra modestiam brachia, cæteraque ejusmodi corporis nuditates?*

CA-

CAPUT IV.

De jejunio.

Not. QUAEREMUS hìc 1. utrum jejunium fit aliquo jure præceptum: 2. utrum omnes jejunii lege teneantur: 3. an unica in die refectio ad jejunium requiratur: 4. quâ diei horâ jejunium frangere liceat: 5. an jejunantes, carnibus, ovis, lacticiniis convenienter interdicantur.

ARTICULUS I.

Quo jure jejunium præcipiatur, & quinam ad illud teneantur.

CONCLUSIO I. Jure naturali & Ecclesiastico jejunium præcipitur.

Probatur prior pars ratione S. Thomæ. Jure naturali quifque tenetur fatisfacere pro peccatis præteritis, temperare à futuris, & fpiritualia meditari: Ergo fi ad ea neceffarium fit jejunium, ut eft aliquorum hominum refpectu, jure naturali præcipitur.

Probatur altera pars ex variis legibus, quas Ecclefia de jejunio fancivit, quafque in jure canonico legere eft. Eæ autem leges, licèt humanæ, fideles in confcientiâ ligant, ut harum Inftitutionum tomo 2. oftenfum eft.

Quæres, quænam tempora jejuniis Ecclefia deftinarit.

Refp. 1. deftinatum fuiffe Quadragefimale tempus ex traditione Apoftolicâ. Ratio eft, quia Quadragefimale jejunium quovis fæculo obfervatum fuit à fidelibus, nec illius initium aliquo in Concilio reperitur: ab Apoftolis igitur fuit determinatum, juxta regulam, quam Auguftinus tradit Epift. 118.

Resp. 2. quatuor anni tempora, quæ Ministrorum consecrationem præcedunt, meritò fuisse jejuniis destinata, tum ut singulæ anni partes pœnitentiæ consecrentur, tum ut pio illo opere moveatur Deus, ut optimos in messem suam operarios mittat.

CONCLUSIO 2. Omnes fideles jejunii lege tenentur, nisi tamen adsit justa causa quæ ab eâ lege quempiam eximat.

Probatur prima pars ex eo, quòd leges ferantur secundùm quod multitudini conveniunt. Unde legislator in eis statuendis attendit id quod communiter & in pluribus accidit.

Probatur altera pars ex eo, quòd mens legislatoris humani non sit ad ea obligare, quorum executionem æqua ac rationabilis causa impedit. Unde tunc iis in casibus non ligat jejunii lex, in quibus legislator eam non tulisset, si menti casus hujusmodi occurrissent.

Quæres, quinam lege jejunii eximantur.

Resp. à lege communis jejunii immunes esse 1. pueros usque ad tertium septennium. *Quamdiu* (inquit S. Thomas) *sunt in statu augmenti, quod est ut in pluribus usque ad finem tertii septennii, non tenentur ad Ecclesiastica jejunia observanda. Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore se ad jejunandum exerceant plus vel minùs secundùm modum suæ ætatis.* Dictum est in responsione, pueros eximi à lege *communis* jejunii, non verò specialis, quod ipsis etiam pueris præcipitur, ut magna, quæ impendet, calamitas avertatur: *Quandoque tamen* (inquit Angelicus Doctor) *magna tribulatione imminente, in signum pœnitentiæ arctioris etiam pueris jejunia indicuntur.*

2. Peregrinantes & operarii eximuntur à lege jejunii, cum tantus est eorum labor, ut sine valetudinis detrimento observari non possit; si tamen iter susceptum fuerit voluptatis causâ, aut labor differri possit sine detrimento, nec peregrini, nec artifices jejunii lege liberantur. *Dicendum*

dum (inquit S. Thomas) *quòd circa peregrinos & operarios distinguendum videtur, quia si peregrinatio & operis labor commodè differri possit aut diminui absque detrimento corporalis salutis & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Hinc colligitur, Ecclesiasticæ legis reos esse Pictores., Tonsores, Sutores, aliique hujus generis artifices, quorum gravia non sunt opera, cum non jejunant. Ejusdem peccati consciæ sunt mulieres, quæ non jejunant, quòd capite (ut ajunt) nonnunquam laborent; quòd non dormiant, si incœnatæ decumbant; & à fortiori, quòd è suâ formâ exteriori, quam depereunt, per jejunium excidant. Nec aut molliores Confessarii, aut impii Medici qui illis lenocinantur, eas in foro conscientiæ tutas efficiunt.

3. Jejunii lege liberantur pauperes qui ostiatim victum quærunt, quòd nempè ipsis cibi ad unam, quæ honesta sit, refectionem satis non sit. *Pauperes* (ait S. Thomas) *qui possunt sufficienter habere, quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem à jejuniis Ecclesiæ, à quibus tamen excusari videntur illi qui frustratim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere, quod eis ad victum sufficiat.*

4. Mulieres prægnantes, aut nutrices, lege jejuniorum eximuntur: ne scilicet jejunium fœtui aut parvulo lactenti noceat.

Quæres 2. num quisque se ipsum à jejunio eximere valeat, cum causam adesse judicat.

Respondet S. Thomas his verbis: *Si causa sit evidens, ut est gravis morbus, aut opus valdè laboriosum, per se ipsum licitè potest homo statuti observantiam præterire, præsertim consuetudine interveniente, vel si non posset de facili recursus ad Superiorem haberi. Si verò causa sit dubia, debet aliquis ad superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi.*

nem ferotinam posse licitè sumi quartam partem eorum, quæ jejunanti sufficerent ad prandium, seu justam refectionem cujuscumque cibi, seu panis, seu fructuum, seu piscium.

Colligitur 2. non accuratè servari jejunii leges ab iis qui hauriunt in cœnulâ jusculа ex iis expressa, quæ maximè nutriunt, quæque propter spiritus quibus abundant, multæ ciborum copiæ adinstar sunt.

Objicies. 2. Aliquorum Casuistarum dogma est, non frangi jejunium per iteratas in die plures cœnulas: ergo, &c.

Resp. proscriptam fuisse illorum Casuistarum doctrinam, quippè quòd subsequentem propositionem Alexander Papa VII. damnaverit: *In die jejunii qui sæpiùs modicum quid comedit, etiamsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

Objicies 3. Electuariis pluries in die uti licèt absque jejunii dispendio, ut his verbis docet S. Thomas: *Non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio.* Idem S. Doctor asserit, potum post & ante sumptam comestionem, jejuniorum diebus nequaquam prohiberi; sic enim loquitur: *Non intendit Ecclesia interdicere abstinentiam potus .... Et ideò licet pluries jejunantibus bibere.*

Resp. supponere S. Doctorem electuaria ebibi in parcissimâ quantitate, & cum necessitate; ita ut sint loco medicinæ decoquendis cibis necessariæ; hæc enim habet: *Etsi fortè aliquis in fraudem. electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.* Unde colligitur, peccare contra jejunii legem eos omnes, quibus electuaria ad ciborum decoctionem non sunt necessaria.

Resp. ad secundum, S. Thomam de eo tantùm potu loqui, qui parum nutrit, ut est aqua, quique (ut ipsemet loquitur) non ad nutritionem, sed ad alterationem corporis & digestionem

nem ciborum assumptorum assumitur. Hinc patet, eos à S. Doctoris mente alienos esse, qui censent, hausto pluries vino, etiam usque ad ebrietatem, peccari quidem contra virtutem temperantiæ, non verò contra jejunii leges.

Conclusio 2. Non licet solvere jejunium nisi circiter horam meridianam, seu juxta antiquum Romanum computum, ante horam sextam aut circiter.

Probatur ex eo quòd sic ferat, quæ nunc servatur, Ecclesiæ consuetudo; quæ quidem ab antiquo more plurimùm dissita est, cum certum sit; majores nostros aut ad solis occasum, aut ad horam nonam, quæ tertia est pomeridiana, suum jejunium protraxisse. *Hactenùs* (inquit S. Bernardus serm. 3. de Quadragesimâ) *usque ad horam nonam jejunavimus soli. Nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum universi, Reges & Principes, Clerus & populus, Nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper.*

Ex his patet, decipi eos qui jentaculum matutinis horis adhibent, & comestionem amplissimam sub vesperam parant.

Patet 2. plerasque mulieres ex jejunio parùm fructus percipere: quamvis enim ipsum ante meridiem non solvant, nec quoad illud caput peccent contra Ecclesiasticam legem, toto mane indulgent somno, proindeque nihil debilitationis, aut mortificationis eis accidit ex jejunio, sicque Ecclesia in iis mulieribus fine suo, libidinem nempè per carnis mortificationem comprimendi, frustratur.

ARTICULUS V.

Quibus cibis jejuniorum diebus uti liceat.

CONCLUSIO. Jejunantes, carnibus, ovis, ac lacticiniis interdicuntur.

Probatur ex Ecclesiæ legibus, quas fusiùs pertractatas legere est apud Thomassinum nostrum libro accuratissimo ac doctissimo, quem de jejuniis conscripsit. Nec illæ leges per non usum evanuerunt: ut colligitur ex hâc propositione, quam Alexander Papa VII. damnavit: *Non est evidens, consuetudinem non comedendi ova & lacticinia in quadragesima obligare.*

Probatur 2. ratione Sancti Thomæ. *Iejunium* (inquit art. 8.) *ab Ecclesia institutum est ad reprimendas concupiscentias carnis: quæ quidem sunt delectabilium secundùm tactum, quæ consistunt in cibis & venereis. Et ideò illos cibos jejunanti interdixit, qui & in comedendo maximè habent delectationem, & iterum maxime ad venerea provocant:* hujusmodi autem esse carnes, ova, ac lacticinia, S. Doctor contendit.

Quæres, an qui urgente publicâ aliorum ciborum inopiâ, ab Episcopo dispensantur, ut jejuniorum diebus carnes manducent, an (inquam) à jejunii lege liberentur.

Resp. negativè. Ratio est, quia ii qui dispensantur, ut ovis, ac lacticiniis utantur, non ob id censentur eximi à jejunii lege: ergo nec ii quibus indulgetur, ut carnibus utantur. Prætereà Ecclesia & jejunium & abstinentiam à carne prohibet: at is cui duplex onus impositum est, & qui uno ex iis per dispensationem liberatus est, non censetur alio liberari.

De jejunio, & cautionibus in illius dispensationibus concedendis, legenda sunt quæ S. Carolus in Conciliis Mediolanensibus statuit; legi

quo-

quoque debet Instructio Pastoralis de quadragesimali jejunio, quæ ab Eminentissimo Cardinale DE NOAILLES, Archiepiscopo Parisiensi, hocce anno 1702. promulgata est, cautionibus.

DISSERTATIO SEXTA.

De peccatis in genere.

Not. IN hâc dissertatione agemus 1. de essentiâ peccati: 2. de illius objecto: 3. de illius subjecto: 4. de causis illius: 5. de mutuâ ab invicem peccatorum distinctione: 6. de connexione quam inter se habere possunt: 7. de illorum inæqualitate: 8. de illorum affectibus: 9. de variâ illorum divisione: 10. Cleri Gallicani de peccatis doctrinam proponemus. Itaque dissertatio hæc decem quæstiones complectetur.

QUÆSTIO PRIMA.

De essentia peccati.

Not. CUM rei essentia in illius definitionibus posita sit, hìc, ut peccati essentiam explicemus, operæ pretium est, ut varias illius definitiones à Patribus traditas proponamus.

CONCLUSIO I. Peccatum in genere, rectè definitur, Inordinatus sui & creaturarum amor.

Probatur ex Augustino, qui lib. 14. de Civitate Dei, cap. 28. sic loquitur: *Fecerunt civitates duas amores duo, terrenam scilicet, amor sui usque ad con-*

contemptum Dei: cælestem verò, amor Dei usque ad contemptum sui. Unde sic arguitur: Virtus, ex Augustino, posita est in amore Dei usque ad contemptum sui: ergo à contrario peccatum est amor sui usque ad contemptum Dei. Præterea, ex eodem Augustino, virtus non aliud est, quàm ordo amoris, seu amor ordinatus: ergo à contrario, peccatum nihil aliud est, quàm amor inordinatus.

Quæres, in quo posita sit amoris inordinatio.

Resp. positam esse in eo, quòd aut diligantur quæ diligenda non sunt, aut non eo ordine diligantur quæ sunt diligenda, aut ut utamur fruendis, aut utendis fruamur: quænam autem sint res quibus uti debemus, & quænam sint quibus fruendum est, seu quænam sint quæ propter alias amare debemus, & quænam quæ propter seipsas amari debent, docet Augustinus lib. 1. de doctrinâ Christianâ, cap. 3. ubi sic loquitur: *Res ergo aliæ sunt, quibus fruendum est; aliæ, quibus utendum est; aliæ, quæ fruuntur & utuntur. Illæ quibus fruendum est, beatos nos faciunt* (Pater nimirùm, Filius, & Spiritus Sanctus, ut ibidem asserit Augustinus) *istis quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem, adjuvamur, & quasi adminiculamur, ut ad illa quæ nos beatos faciunt, pervenire atque inhærere possimus*.

Quæres 2. utrum illa definitio conveniat omni & soli peccato.

Resp. affirmativè. Et quidem convenit 1. peccato personali, quod quidem cùm sit actualis, aut habitualis conversio ad creaturam, est actualis, vel habitualis sui aut alterius creaturæ amor inordinatus. Convenit 2. peccato originali: ideò enim infantes quibus nondum remissum est, sunt in statu peccati, quòd habitualiter, inordinatè, utpotè amore prædominanti, seipsos diligant. Convenit 3. peccato, sive mortali, sive veniali. De mortali quidem id evidens est: de veniali verò faci-

facilè probari potest: licèt enim homo per peccatum veniale finem suum simpliciter ultimum, hoc est, finem ultimum totius vitæ, in creatura non constituat; constituit tamen finem ultimum secundùm quid, hoc est, finem operis alicujus particularis, cùm operi illi amore inhæreat, nec ad Deum, ut par est, illud referat.

CONCLUSIO 2. Peccatum rectè definitur: *Factum, dictum, vel concupitum contra æternam Dei legem.*

Probatur 1. ex Augustino, à quo conceptis terminis libro 22. contra Faustum, cap. 27. traditur illa definitio. 2. Definitio illa convenit omni peccato materialiter sumpto: siquidem peccatum perficitur, vel opere, vel ore, vel mente; ac proindè materialiter sumptum, est vel factum, vel dictum, vel concupitum. Convenit quoque peccato sumpto secundùm formale, hoc est, secundùm malitiam quam includit: in eo nimirùm posita est actûs alicujus malitia, quòd sit contrà æternam Dei legem, id est, adversùs legem quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat.

Objicies 1. Ex Augustino lib. 1. Retract. cap. 1. peccatum solâ voluntate committitur: ergo peccatum non est factum, vel dictum, sed concupitum tantùm.

Resp. dist. ant. Sola voluntate committitur, hoc est, non est peccatum, si non sit voluntarium, conc. ant. solâ voluntate committitur, hoc est, non perficitur alio, quàm voluntate, neg. ant. Ipse nimirùm Augustinus non semel meminit peccati operis, oris, & cordis.

Objicies 2. Peccatum originale non est aut factum, aut dictum, aut concupitum; neque enim infantes quibus nondum per baptisma remissum est, capaces sunt aut facti, aut dicti, aut concupiti: ergo allata definitio non convenit omni peccato.

Resp.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. ant. Infantes per propriam voluntatem non sunt capaces alicujus vel facti, vel dicti, vel concupiti, conc. ant. per alienam voluntatem, Adami nimirùm in quo peccaverunt, neg. ant. *Peccatum originale* (ait Augustinus lib. 1. Retractatione, cap. 13.) *voluntarium dici poterit in parvulis, quia ex primi parentis voluntate contractum est, factumque quodam modo hæreditarium.*

Objicies 3. Peccatum omissionis, est peccatum strictè ac propriè dictum: atqui allata definitio non convenit peccato omissionis; quod quidem tantùm abest, ut sit factum, vel dictum, vel concupitum; quin èconcontra sit omissio, aut facti, aut dicti, aut concupiti: ergo allata peccati definitio non valet, cùm definitio omni definito convenire debeat.

Resp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia (ut Logici docent) affirmatio & negatio ad idem genus reducuntur: unde qui dicit peccatum esse factum, vel dictum, vel concupitum, implicitè complectitur omissionem facti vel dicti, vel concupiti.

Objicies 4. Non est de essentiâ peccati, quòd sit contra legem æternam: ergo immeritò dicitur quòd peccatum sit, factum, vel dictum, vel concupitum contra æternam Dei legem. Probatur ant. Sunt actus aliqui, qui independenter ab æternâ Dei lege, sunt peccata, ut patet in odio Dei & in mendacio; quæ quidem sunt intrinsecè mala, etiamsi cosiderentur in instanti rationis ante æternam Dei legem: ergo, &c.

Respondent nonnulli Thomistæ, odium Dei, & mendacium, in illo, quod supponitur, rationis instanti, non esse mala formaliter (ut vocant) sed tantùm materialiter & fundamentaliter: in illo nimirùm instanti (inquiunt) opposita sunt divinis perfectionibus, divinæ scilicet bonitati, & incommutabili illius veritati.

Re-

Respondent alii, quibus subscribimus, ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. odium Dei, & mendacium, esse in instanti rationis ante æternam Dei legem peccata.

Ratio est, quia in illo instanti odium Dei, & mendacium non sunt contra regulam, non sunt contra rectum ordinem; cùm ante legem æternam, nulla sit agendorum regula, nullus rerum ordo: ipsa enim est prima agendorum regula, ipsa est quæ ordinem naturalem constituit, jubet conservari, ac perturbari vetat.

Instabis. Augustinus lib. 1. de libero arbitrio cap. 3. approbat, quod Euodius dicit; Adulterium non ideò malum, quia prohibitum; sed ideò prohibitum, quia malum: ergo quidam sunt actus qui in instanti rationis ante legem æternam considerati, sunt peccata.

Resp. dist. ant. Non ideò malum, quia prohibitum lege positivâ, conc. ant. quia prohibitum lege æternâ, neg. ant. Scilicet Sanctus Augustinus agit eò loci de legibus humanis: unde quærens adhuc cap. 3. & 4. cur malum sit, respondet, ideò malum esse, quia libidine fit, id est, amore rerum, quas quisque invitus amittere potest; libidinem verò asserit ideò malam esse, quia discordat ab æternâ lege, quâ nimirùm justum est, ut omnia sint ordinatissima.

Instabis iterùm. Si Deus mendacium, aut libidinem non prohiberet æternâ lege, adhuc tamen mendacium & libido essent in se mala: &c.

Resp. in eâ suppositione mendacium & libidinem non fore mala, quia contra morum regulam non fierent; sicut enim linea, curva esse non posset, si nulla esset rectitudo, à quâ declinare posset; ità nec esset peccatum, si nulla esset lex à quâ deficeret: Ex simili & falsâ suppositione Augustinus in libro 3. de libero arbitrio, cap. 20. contendit, quòd si concupiscentia & ignorantia à Deo essent, Deus non foret culpandus; sed

lau-

laudandus: *Si* (inquit) difficultas, id est, infirmitas agendi bonum, quæ oritur ex concupiscentiâ, *& ignorantia, essent primordia naturæ, non esset culpandus, sed laudandus Deus:* Scilicet in eâ falsâ suppositione obsequi concupiscentiæ non esset peccatum; ac proindè Deus, si concupiscentiam indidisset homini, non foret author peccati.

QUÆSTIO II.

De materiali, formali, & subjecto peccati.

CONCLUSIO I. Materiale peccati est quilibet actus humanus; formale verò est privatio debitæ rectitudinis.

Probatur prima pars. Illud est materiale peccati, ex quo peccatum physicè constat: atqui peccatum physicè constat ex actu humano; imò essentialiter est actus humanus, cui (ut mox dicetur) deest debita rectitudo: ergo actus humanus est materiale peccati.

Objicies 1. Peccatum omissionis, est peccatum strictè sumptum: sed actus humanus non est illius materiale; siquidem excludit omnem actum, & in hoc differt à peccato commissionis: ergò materiale peccati non est actus humanus.

Resp. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. ant. Peccatum omissionis excludit omnem actum à lege præceptum, conc. ant. omnem actum simpliciter, neg. ant. Hoc est, peccatum omissionis jejunii v.g. excludit quidem actum externum jejunii, lege præscriptum; sed non excludit actum, per quem eligitur omissio jejunii.

Probatur altera pars ex dictis superiùs de actuum humanorum malitiâ, quam quidem in

merâ debitæ rectitudinis privatione essentialiter esse positam asseruimus: Rectitudo autem illa, cujus peccatum est privatio, non est aliud, quàm conformitas actûs cum regulis morum, ut agentes de bonitate actuum humanorum, suo loco diximus.

Objicies 2. Materia debet esse indifferens ad quamlibet formam, hoc est, debet per se esse apta ad recipiendam quamlibet formam: atqui datur aliquis actus humanus, qui non est indifferens ad quamlibet formam moralem, seu & ad bonitatem, & ad malitiam; neque enim malitia potest inesse actui quo Deus amatur: ergo actus humanus non est materiale peccati.

Resp. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. ant. Actui quo Deus diligitur, non potest inesse malitia reduplicativè, & specificè, prout est amor Dei, conc. ant. genericè, & prout est actus humanus simpliciter, neg. antecedens: hoc est, amor Dei secundùm suum genus, id est, prout est actus humanus deliberatus, indifferens est ad malitiam & bonitatem; ac proindè nihil impedit quin in omni peccato se se per modum materialis habeat.

Probatur altera pars ex dictis superiùs de malitiâ actuum humanorum, quam quidem in merâ debitæ rectitudinis privatione essentialiter esse positam asseruimus. Rectitudo autem illa, cujus peccatum est privatio, non est aliud, quàm conformitas actûs cum regulis morum, ut agentes de bonitate actuum humanorum, suo loco diximus.

Conclusio 2. Quælibet creatura rationalis, quam Deus nondum in bono confirmavit, est subjectum peccati.

Probatur. Nulla unquam creatura rationalis extitit hactenùs, aut aliquando futura est, quæ in via non possit non peccare, imò quæ actu non peccaverit, unâ exceptâ Virgine Deiparâ,

quam,

quam, propter singulare privilegium ei concessum, nusquam actu peccasse, tenet Mater Ecclesia.

Quæres, num peccatum in animâ, aut in ejus potentiis immediatè recipiatur.

Resp. in peccato duo esse distinguenda, materiale scilicet & formale. Primum, cùm sit actus habet pro subjecto immediato potentiam à quâ emanat: sic hæresis, cùm dicat errorem, licèt includat consensum voluntatis, immediatè recipitur in potentiâ, ad quam spectat veritatis cognitio, hoc est, immediatè recipitur in intellectu. Formale peccati, cùm sit (ut dictum est) mera debitæ rectitudinis privatio, in ipsomet actu recipitur.

Quæstio III.

De causis peccati.

Not. PECCATI causæ, sunt duplicis generis; nonnullę enim sunt internæ; ignorantia nimirùm & concupiscentia: aliæ verò externæ; mundus nempè & diabolus: de singulis illis causis breviter hìc à nobis est agendum, & quærendum præterea, utrum Deus sit causa efficiens, seu physica, seu moralis, peccati.

Caput Primum.

Utrum ignorantia, & concupiscentia sint causæ peccati.

CONCLUSIO I. Ignorantia aliquando est causa peccati.

Probatur. Quod respectu peccati se habet per modum removentis prohibens, est causa peccati; ideò enim qui evertit columnam, quâ nititur ædi-

ædificium, eſt cauſa ruinæ ædificii, quòd removeat prohibens, ne ædificium corruat: atqui ignorantia reſpectu peccati ſe habet per modum removentis prohibens; removet nimirùm cognitionem, quæ ſi adeſſet, voluntas ad actum qui à parte rei eſt contra legem, non ferretur, juxta illud Apoſtoli: *Si cognoviſſent, Dominum gloriæ nunquam crucifixiſſent*.

Quæ autem ignorantiæ ſpecies ſint cauſa peccati, & quæ ipſa ſit peccatum, jam ex parte expoſuimus iis locis, ubi expendimus, quænam augeant, minuant, tollant voluntarium; ac prætereà de eo quæſtio occurret inferiùs, ubi de ſingulis peccati ſpeciebus dicetur.

Conclusio 2. Concupiſcentia eſt cauſa peccati.

Probatur 1. ex cap. 1. Epiſtolæ Canonicæ Jacobi: *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus; concupiſcentia verò cùm conceperit, parit peccatum*. 2. Concupiſcentia nihil aliud eſt, quàm propenſio quæ poſt peccatum unuicuique ineſt fruendi ſe ipſo & creaturis aliis, ſeu amor inhærendi ſibi, aut cuivis alteri creaturæ; atqui propenſio illa eſt cauſa peccati: movet enim ad id, quod per ſe malum eſt, ſeu ad fruitionem creaturarum, quæ quidem eſt mala, cum lex æterna jubeat, ut Deo ſolo fruamur, cæteris verò utamur tantùm.

Quæres, quot modis mens ſe ſe circa concupiſcentiæ motus habeat, & quandonam eis ſuum conſenſum præbere cenſeatur.

Reſp. varios eſſe motus mentis circa objecta, ad quorum amorem à concupiſcentiâ provocatur. Primus, dicitur ſimplex objecti delectabilis apprehenſio; alter, delectatio moroſa, ſeu quædam veluti confabulatio cum objecto; tertius, eſt conſenſus quem voluntas præbet concupiſcentiæ ſuggeſtioni.

Simplex objecti delectabilis apprehēſio non eſt peccatum, ſi nec in ſe, nec in causâ, voluntaria

fue-

fuerit: omnem nimirùm rationis usum prævenit. Hincque patet, quàm meritò Concilium Tridentinum Lutheranos damnaverit, quòd contenderent, primos concupiscentiæ motus, quantumcumque sint involuntarii, esse peccata. Verùm licèt simplex objecti delectabilis apprehensio, per se non sit peccatum; eniti tamen debet quisque christianus, ut illam mali apprehensionem, quantùm in se est, devitet: id enim vigilantiæ, quam Christus toties in Scripturis commendavit, officii est ac muneris.

Morosa delectatio, est peccatum, si adsit consensus, aut in delectationem, aut in actum, ad quem delectatio movet: ille verò consensus adesse censetur, saltem virtualiter & interpretativè, cùm mens non inde se avertit, licèt possit & debeat avertere.

Tandem consensus, vel est actualis, vel virtualis, vel interpretativus, & semper est peccatum, imò est ipsummet peccatum, seu est actus, in quo posita est peccati ratio.

Nonnulli nuper contenderant, consensum in ipsum actum peccaminosum, non esse peccatum mortale, si in consentiente remaneat alicujus charitatis actualis sensus: asseruerant, satis non esse ad peccatum mortale, ut concupiscentia transitoriè dominetur, sed prætereà requiri, ut dominetur permanenter, hoc est, diuturno aliquo tempore: sed scriptorum illorum doctrinam damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. ad Comitia Generalia congregatus, ut infrà dicetur.

Meritò Clerus Gallicanus declaravit, propositionem quam notavit, esse Augustino contrariam: nempè lib. 12. de Trinitate, cap. 12. docet delectationes morosas esse peccatum sufficiens ad pertrahendum hominem in damnationem ęternam, nisi per Sacramentum culpa remittatur: *Ita dici potest* (inquit) *in homine uno, si delectationibus illicitis, à quibus se continuò deberet avertere*

cogi-

cogitatio, libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suaviter in recordatione teneantur; quasi mulierem posse sine viro damnari: absit hoc credere. Hæc quippe una persona est, unus homo est, totusque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur.

Ad calcem operis de Trinitate satis apertè testatur, quantùm oderit eas delectationes, quæ furtim in animum irrepunt: *Multæ sunt* (ait Deum alloquens) *cogitationes meæ tales quales nosti, cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Dona mihi non eis consentire, & si quando me delectant, eas nihilominùs improbare, nec in eis velut dormitando immorari. Nec in tantùm valeant apud me, ut aliquid in opera mea procedat ex illis; sed ab eis mea saltem sit tuta sententia, tuta conscientia, te tuente.*

CAPUT II.

Vtrum Mundus & Diabolus sint causæ peccati.

CONCLUSIO I. Mundus est causa moralis peccati.

Probatur. Mundus movet moraliter ad peccatum; scilicet amatorum mundi colloquiis, exemplis, externo vultu, mores vel optimos corrumpi, quotidianâ experientiâ docemur.

Quæres, quot modis mundus sit causa peccati, hoc est, quot modis ad peccatum hominis voluntatem pertrahere soleat.

Resp. Mundum ad peccatum moraliter pertrahere tribus modis.

Primò provocat perversâ doctrinâ, qualis est hæreticorum, pseudo-prophetarum, & Casuistarum

rum illorum qui sic habenas relaxant hominibus, ut permittant & suâ auctoritate confirment regulas, quæ Decalogo, positivis legibus, divinis & humanis adversantur.

Provocat 2. pravis exemplis & consuetudinibus: unde Augustinus in libro 3. de doctrinâ christianâ cap. 10. sic loquitur: *Sed quoniam proclive est humanum genus non ex momentis ipsius libidinis, sed potius suæ consuetudinis, æstimare peccata, fit plerumque, ut quisque hominum ea tantùm culpanda arbitretur, quæ suæ regionis & temporis homines vituperare, atque damnare consueverunt; & ea tantùm probanda, atque laudanda, quæ consuetudo eorum, cum quibus vivit, admittit: eoque contingit, ut si quid Scriptura vel præceperit, quod abhorret à consuetudine audientium, vel quod non abhorret, culpaverit, si animum eorum jam verbi vinxit auctoritas, figuratam locutionem putent.*

Ex judicio quod quis ad mundanæ consuetudinis normam exegerit, innumera sequuntur mala. Hinc enim fit, ut ambitus ad munera sive Ecclesiastica, sive Civilia, sæculo deditis hominibus laudabilis videatur; ut ingentium divitiarum, quæque possidentis conditionem minimè decent, innocens judicetur; ut elegans, superba, ac vana supellex, laudanda censeatur; ut impudicus mulierum ornatus dicatur honestus; ut spectacula, saltationes, ludi, cantilenæ, musicorum concentus, & cujuscumque generis oblectamenta, nihil mali continere credantur; ut tandem alia hujusmodi quæ Christianæ modestiæ, castitati, mortificationi adversantur quàm maximè, veluti indifferentia judicentur.

Provocat 3. auctoritatis abusu, ut cum ii qui in potestate constituti sunt, jubent ea fieri, quæ sunt adversùs Dei legem; ut cum pater præcipit nato, ut rebus sæculi serviat; cum mater potestate sibi traditâ per naturam abutitur, ut filiam

suam ad mundanos cœtus, sæculi colloquia, spectacula, choreas pertrahat: Verùm ut subditi in iis casibus à suis superioribus caveant, meminisse debent illius Petri sententiæ in Actis, *Oportet magis obedire Deo, quàm hominibus*. In suam mentem revocare debent hanc Christi regulam: *Qui amat patrem aut matrem suam plus quàm me, non est me dignus*.

CONCLUSIO 2. Diabolus est causa peccati.

Probatur 1. ex Scripturâ quâ docemur, diabolum sub specie serpentis Evam, & postea Adamum innocentes ad peccatum impulisse; circuire eum, tanquam leonem qui quærit quem devoret; immisisse eum in cor Judæ, ut Christum judæis traderet. Unde passim tentator appellatur.

Quæres 1. quot modis diabolus ad peccatum pertrahat.

Resp. diabolum ad peccata pertrahere 1. transfigurando se in Angelum lucis, & sub eâ formâ, consilia maximè nociva hominibus nonnunquam dedit: 2. Diabolus, licèt animam immediatè movere non possit, id enim Deo soli proprium est; movet tamen mediatè & indirectè, per imaginationem nimirum, cui (Deo permittente) nonnunquam illudit per species, quas in eâ efformat, quæque, ex lege unionis animæ cum corpore, mentem avocent ac distrahant.

Quæres 2. quid diabolus sibi in hominum tentatione proponat.

Resp. diabolum velle 1. ab hominibus, Dei loco adorari: 2. impedire, ne verus Deus colatur ut docet: 3. efficere, ut homines concupiscentiæ serviant. Ut autem Dei loco haberetur, idololatriam in mundum invexit: Ut impediret, ne Deus verus, sincerè, ut par est, adoretur: introduxit hæreses, artes superstitiosas, aliaque ejusmodi quæ virtuti religionis opposita sunt. Ut concupiscentiæ regnum promoveat, delectabilia, vana, ambitiosa imaginationi proponit.

Tan-

Tantæ sunt in hominem infirmum diaboli vires, ut non nisi auxiliante Christo vinci ac superari possint; unde & jubemur Deum deprecari, ut ab illius viribus, artibus, insidiis nos liberet: malum enim sunt, à quo liberari in oratione Dominicâ petimus, *Libera nos à malo*.

CAPUT III.

Utrum Deus sit causa peccati.

Not. Deus duobus modis fingi posset esse causa peccati, moraliter nimirùm & physicè: moraliter quidem suadendo, præcipiendo, non impediendo peccatum, physicè verò, producendo ipsam peccati malitiam, aut physicè voluntatem ad eandem malitiam determinando.

CONCLUSIO 1. Deus non est moralis causa peccati.

Probatur 1. Deus non suadet peccatum, è contra in Scripturis homines hortatur ad non peccandum, ipsosque, propositis etiam gravissimis pœnis, à peccato detereret: 2. Deus non præcipit peccatum, imò tum in veteri, tum in novo Testamento illud prohibet: 3. Quamvis peccata non impediat, non est tamen moralis illorum causa: ut enim aliquis sit causa moralis actus alicujus, satis non est, ut illum, quamvis possit, non impediat; sed præterea requiritur ut illum impedire debeat: atqui Deus non debet impedire peccata; exigit nimirum illius providentia, ut creaturam rationalem quæ naturaliter sui juris est, sibi ipsi permittat aut ad bonum, aut ad malum, ad pœnam aut ad præmium: ergo, &c.

CONCLUSIO 2. Deus non est causa physica peccati.

Probatur. Deus non est causa physica peccati respectu sui ipsius, hoc est, non est causa physica

peccati, quod ipse admittere possit; est enim infinitè bonus, infinitè sapiens: atqui ens infinitè bonum, infinitè sapiens, non potest peccare: alioquin dari posset ens illo melius, illo sapientiùs, illud nimirùm quod peccare non posset: ergo, &c.

Præterea, Deus non est causa efficiens peccatorum quæ à creaturâ rationali committuntur: Nam 1. non producit malitiam peccati; siquidem malitia peccati non producitur: posita nimirùm est in merâ privatione debitæ rectitudinis, quæ quidem privatio (ut patet) non est ens physicum. 2. Non est causa efficiens determinando ad actum, ex quo resultat malitia; tum quia (ut harum Institutionum Tom. 2. dictum est) Deus physicè voluntatem non determinat ad actus liberos ordinis naturalis, sed tantùm ad eos qui sunt ordinis supernaturalis; tum etiam quia, dato etiam quòd ad entitatem physicam actuum qui sunt ordinis naturalis, voluntatem physicè determinaret, non determinaret tamen ad malitiam, eò quòd, cum malitia sit defectus, cadat tantùm in causam determinatam defectibilem; ut patet in animâ, quæ licèt physicè determinet pedem claudum ad motum, non est tamen causa claudicationis; sed ille defectus unicè refertur ad causam deficientem, seu, ad pedem cui desunt quæ necessaria sunt ad motum rectum, & minimè deficientem.

Objicies 1. Primi Regum 2. filii Heli dicuntur non obtemperâsse patri, quòd Deus vellet eos occidere: ergo Deus voluit inobedientiam filiorum Heli. Resp. conc. ant. dist. conseq. voluit permissivè, conc. efficienter, neg. Cum Deus in multa filiorum Heli crimina pœnâ mortis animadvertere statuisset, permisit, non quidem impertiendo malitiam, sed subtrahendo gratiam, ut inobedientiæ rei constituerentur.

Objicies 2. Lib. 2. Regum cap. 16. Dominus præcepit Semei, ut Davidi malediceret: ergo

Deus

Deus est author peccati: qui enim peccatum præcipit, est illius causa moralis.

Resp. dist. ant. Dominus præcepit Semei præcepto impropriè sumpto, ut malediceret Davidi, conc. ant. præcepto propriè sumpto, neg. ant. Præceptum impropriè sumptum, non aliud est, quàm permissio: unde sensus est, Deum permisisse maledictionem illam in Davidem fieri, eâque usum fuisse ad castigandum Davidis peccatum, & ut ei charitatis, ac mansuetudinis occasionem daret. Desumpta est illa responsio ex Augustino, qui in libro de gratiâ & libero arbitrio, cap. 20. sic loquitur: *Quomodo dixerit Dominus huic homini maledicere David, quis sapiens, & intelliget? Non enim jubendo dixit, ubi obedientia laudaretur; sed quod ejus voluntatem proprio suo vitio malam in hoc peccatum judicio suo justo & occulto inclinavit* (subtrahendo gratiam) *ideo dictum est: Dicit ei Dominus. Nam si jubenti obtemperasset Deo, laudandus potiùs quàm puniendus esset, sicut ex hoc peccato postea novimus esse punitum. Nec causa tacita est, cur ei Dominus isto modo dixerit, maledicere David, hoc est, cor ejus malum in hoc peccatum miserit vel dimiserit, ut videat* (inquit) *Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledicto ejus in die isto. Ecce quomodo probatur, Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem atque adjumentum bonorum.*

Objicies 3. Augustinus libro 5. contra Julianum cap. 3. asserit, Deum, non per patientiam tantùm, sed etiam per potentiam, impios tradidisse desideriis eorum: quam quidem sententiam cum Julianus arguisset in Augustino: *Quomodo ergo per potentiam tradentis Dei putandi sunt in talia facta cecidisse*; S. Doctor ei opponit Apostoli verba ad Rom. 9. *Posuit hæc duo Apostolus, & patientiam & potentiam, ubi ait: Si autem volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, adtulit in multa patien-*

tia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, &c. Unde sic arguitur: Impios per potentiam tradere desideriis eorum, est operari iniqua impiorum desideria: atqui, ex Augustino, Deus per potentiam tradit impios in desideria cordis eorum: ergo Deus illa operatur; ac proindè est causa peccati.

Resp. dist. maj. impios per potentiam tradere desideriis eorum; quatenùs illa desideria habent rationem culpæ, est operari iniqua impiorum desideria, conc. maj. quatenùs habent rationem pœnæ, neg. maj. hoc, non autem illo, modo Deus *per potentiam* impios tradit desideriis eorum: hoc est, justo judicio per potentiam suam novis peccatis utitur, ut castiget præteritas illorum iniquitates, efficitque, ut eorum desideria, quæ peccata sunt, sint etiam pœnæ præteritorum peccatorum; quod negabat Julianus: unde Augustinus, postquam variis Scripturæ locis ac præsertim hâc Apostoli Sententiâ, 2. ad Thessalonic. 10. *Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, & ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio*, probavit aliqua esse facta, quæ simul sunt peccata & peccatorum pœna justè à Deo inflicta, sic Julianum alloquitur: *Ecce pœna peccati, peccatum est. Vtrumque claret, breviter dictum est, apertè dictum est, cujus alia verba in tuam sententiam frustrà detorquere conatus es.*

Objicies 4. Ille est causa peccati, qui concurrit ad actum, cui malitia est intrinseca; qui enim operatur id cui aliud est intrinsecum, censetur & aliud operari: atqui Deus concurrit ad actum cui malitia est intrinseca: nimirùm concurrit ad odium Dei, quod quidem ita est intrinsecè malum, ut bonum esse non possit: ergo, &c.

Resp. prætermissâ eorum opinione, qui contendunt, Deum non alio modo concurrere cum

crea-

creaturâ, quàm per continuam illius conservationem, dicendum est, odium Dei physicè sumptum (secundùm quem respectum Deus ad illud concurrit) esse actum humanum, qui abstrahit à malitiâ, quæ illi, considerato prout est aversio à Deo, est intrinseca. Unde in formâ resp. dist. ant. Malitia est intrinseca odio Dei, prout est odium Dei, seu aversio à Deo, conc. ant. simpliciter prout est actus humanus, neg. ant.

Quæstio IV.

De distinctione peccatorum ab invicem.

Not. 1. Actus ab invicem distingui possunt, vel numero, vel specie: Numero quidem, in quantùm sunt actus individuales; Specie verò, in quantùm diversis specie virtutibus opponuntur: sic furtum differt ab alio furto tantùm numericè; sic è contra furtum specie differt ab adulterio.

Not. 2. Plura sunt, ex quibus peti potest sive numerica, sive specifica distinctio peccatorum; præceptum scilicet, interruptio, objectum materiale, finis operantis, circumstantiæ: hìc igitur quærendum est, utrum ex iis capitibus tum numerica, tum specifica peccatorum distinctio petatur.

Conclusio i. Nec specifica, nec numerica distinctio peccatorum sumitur ex præcepto.

Probatur. Si aut numerica, aut specifica peccatorum distinctio peteretur ex præcepto, tot essent aut numero aut specie peccata, quot sunt aut numero aut specie præcepta, quibus peccata opponuntur: atqui falsum est consequens; scili-

eet unum numero ac specie peccatum nonnunquam opponitur præceptis numero & specie distinctis: sic furtum quod hîc & nunc admittitur, opponitur legi naturali, legi positivæ divinæ; legi positivæ humanæ, civili & Ecclesiasticæ; quæ quidem leges & numero & specie differunt; & tamen furtum semel admissum, nec numero, nec specie differt.

Conclusio 2. Distinctio numerica peccatorum sumitur aut ex interruptione, aut ex objecto materiali, circa quod peccata versantur.

Probatur prima pars. Ab eo sumitur distinctio numerica peccatorum, ex quo fit, ut actus non unus sit, sed multiplex: atqui ex interruptione fit ut actus sit multiplex: sic qui hodie furatur, distinctum numero peccatum admittit ab eo quod heri admisit furando: nec mirum; actus enim qui moraliter interruptus fuit, non censetur perdurare usque ad tempus, quo alius actus elicitus est.

Quæres, quandonam accidat illa moralis interruptio.

Resp. accidere eam 1. cum prioris actus voluntas revocata fuit, aut per contrariam voluntatem, aut per pœnitentiam. 2. Cum ea voluntas, licèt habitualiter permanens, actu tamen desiit per cogitationem voluntariam de re aliquâ quæ nullam habet cum priori voluntate connexionem. 3. Cum inter unum & alium actum tantum temporis intercedit, ut prudentum judicio, unus actus cum alio actu non colligetur: sic qui odio in fratrem ante somnum exarsit, & expergefactus eundem odii actum renovat, duplex peccatum admittit. Excipiendus est tamen ab eâ regulâ vir, qui in actu, quem elicuit, virtualiter perseverat; ut patet in eo qui manè proficiscitur, ut serotinis horis inimicum interficiat: is enim quamvis in itinere cogitet de variis rebus quæ ad inimici necem nullâ ratione referuntur,

non

non duplicis tamen, fed unius tantùm numericè peccati reus eft.

Probatur altera pars, feu diftinctionem numericam peccatorum fumi quoque ex diftinctione objectorum materialium, quæ intra eandem fpeciem multiplicia funt: ideò enim triplicis peccati reus eft, qui tres homines uno ictu perimit, quòd actus quo interficiuntur illi homines, verfetur circa triplex objectum materialiter & numericè diftinctum.

Eandem ob caufam, hoc eft, propter multiplicationem objectorum materialium, impius apud Sacerdotem accufare tenetur varios tactus impudicos, aut morofas delectationes, quæ fornicationem fubfecutæ funt; nimirùm non dicunt ordinem ad fornicationis actum priùs habitum, nec ex illo fequuntur, fed oriuntur ex mera operantis malitiâ: fecus de iis dicendum eft, quæ brevî fornicationem præcefferunt; unum nempè cum illâ actum conftituunt, ut potè quæ ad eam tanquam proxima difpofitio cenfeantur.

Conclusio 3. Specifica peccatorum diftinctio petitur ex objectis fpecie diverfis, circa quæ peccata verfantur.

Probatur. Ideò qui furatur, committit peccatum fpecie diverfum ab eo qui mentitur, quòd furtum verfetur, circa objectum fpecie diverfum ab objecto circa quod mendacium verfatur. Præterea peccatum ab eo fumit diftinctionem fpecificam, à quo fumit privationem fpecie diftinctam; fcilicet peccatum pofitum eft in privatione rectitudinis quæ actui humano debita fit: atqui privatio fpecie diftincta fumitur ab objecto fpecie diverfo; objecta enim fpecie diverfa, fi mala fint, privationem includunt fpecie diverfam; privationem nimirùm rectitudinum quæ in virtutibus, quibus illa objecta opponuntur, includuntur: fic perjurium eft fpecie diverfum à furto, quòd perjurium dicat privationem fpecificæ

rectitudinis quæ continetur in virtute religionis, per quam perjurium prohibetur.

CONCLUSIO 4. Specifica distinctio peccatorum sumitur aliquando à fine operantis; nonnunquam etiam à circumstantiis, quæ actum peccati comitantur.

Probatur prior pars. Specifica distinctio peccatorum sumitur ab eo, quod in peccato principem tenet locum: atqui finis operantis specie diversus ab objecto peccati, nonnunquam in actu peccati principem tenet locum; cum nimirum actus peccati sumitur non quidem prout elicitus, sed prout ex volitione finis specie diversi imperatur: unde qui furatur, ut postea se se commaculet adulterio, potiùs adulter, quàm fur, appellatur.

Probatur altera pars. Ab eo petitur specifica distinctio peccatorum, per quod actus peccati privatur honestate specie diversâ ab eâ, quâ ratione actus peccaminosi privatur: atqui actus peccati, ratione circumstantiarum aliquando privatur honestate specie diversâ ab honestate quâ privatur ratione sui: idque patet in furto quod quis in templo committit; in eo nimirùm furto, non solùm est privatio honestatis quam justitiæ virtus præscribit, sed etiam est privatio honestatis, quam virtus religionis imperat. *Vide* quæ superiùs dicta sunt iis locis ubi egimus de specificatione actuum humanorum.

QUÆSTIO V.

De connexione peccatorum.

CONCLUSIO I. Peccata non sunt inter se connexa. Unde qui unius reus est, necessariò reus non est aliorum.

Pro-

Probatur 1. ex Scripturis, quibus docemur, homines justos reos esse plurium peccatorum venialium; quamvis tamen immunes sint à quolibet peccato mortali.

2. Objecta peccatorum non sunt inter se connexa: ergo nec ipsa peccata. 3. Peccata speciem sumunt à privatione honestatis, quæ est in virtutibus, quibus opponuntur: Atqui ejusmodi privatio non est connexa cum aliis privationibus; siquidem privatio illius honestatis quæ est in misericordiâ, nullam habet connexionem necessariam cum privatione illius honestatis, quæ in justitiâ reperitur.

Objicies 1. Virtutes omnes, saltem in statu perfecto sumptæ, inter se invicem connexæ sunt: ergo peccata sunt pariter inter se connexa.

Resp. conc. ant. neg. consequent. Ratio disparitatis est, quia (ut observat S. Thomas) virtutes omnes in uno tertio conveniunt, in charitate nimirum, quæ quidem totum operantis affectum colligit: Peccata verò, cum sint creaturarum amor, tantùm abest, ut in unum colligant totum operantis affectum, quin è contrà ad multa, & quidem opposita, objecta sensibilia, distrahunt.

Objicies 2. Si peccata non essent inter se connexa, fieri posset, ut qui unum admisisset, non esset aliorum omnium reus: Sed id falsum est; siquidem contrarium docent hæc verba Jacobi in Epistola Canonica, cap. 2. *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*: ergo, &c.

Resp. 1. textum illum non favere Stoicis qui censuerunt, peccata omnia esse æqualia: non enim dicit Jacobus, eum qui infringit aliquod legis præceptum, esse *æqualiter* reum, ac si omnia ad unum infregisset. Resp. 2. eundem textum non favere quoque Calvinistis, quibus placet, omnia, etiam justorum opera, peccata esse mortalia; neque enim Jacobus eò loci de quibuscum-

que peccatis loquitur, sed de iis tantùm quibus præcipua Decalogi mandata violantur, ut patet ex subjunctâ declaratione: *Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.*

Resp. 3. dist. ant. Factus est omnium reus, hoc est, non servat totam legem, conc. ant. factus est omnium reus, hoc est, infringit omnia singula præcepta legis, neg. ant. Ratio est 1. quia Jacobus ipse expressè asserit, loqui se de homine, qui aliqua legis præcepta servaverit: *Quòd si* (inquit) *non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.* Ratio est 2. quia Jacobus eò loci probare vult, eum qui reus est vitii acceptionis personarum, de quo paulò antè locutus fuerat, esse verè transgressorem legis; ac proindè incurrere eum maledictionem quam Lex vel unius ex suis præceptis transgressoribus minatur, ut post Moysen hisce verbis testatur Paulus in Epistolâ ad Galatas cap. 3. *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea:* at ut Jacobus probaret eum qui reus est vitii acceptionis personarum, in illud Legis maledictum incurrere, necesse non fuit, ut doceret, eum reum esse aliorum omnium Legis mandatorum; sed è contra satis fuit, ut ostenderet, hominem illum verè esse transgressorem Legis; ac proindè subjici eum maledictioni quam Lex minatur ei qui eam etiam collectivè, hoc est, secundùm omnia & singula præcepta quæ continet, non servaverit. *Vide* Augustinum, Epist. ad Hieronymum, veteris Editionis 29.

QUAE-

QUÆSTIO VI.

De peccatorum inæqualitate.

Not. STOICIS olim visum est, peccata omnia esse inter se æqualia; ita ut non minùs reus sit qui leve, quàm qui grave peccatum committit. Ut eum errorem confutemus, quæremus hìc 1. utrum peccata omnia sint æqualia; 2. unde sumatur inæqualitas peccatorum.

CONCLUSIO. Omnia peccata non sunt inter se æqualia.

Probatur ex Scripturâ, quæ expressè asserit aliqua peccata esse aliis graviora. Threnor. 4. *Major est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum.* Joannis 19. idem dicitur de peccato Judæ proditoris respectu peccati, quod à Pilato in damnatione Christi admissum est: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Præterea iisdem Scripturis docemur, peccata quædam esse quæ graviùs castigantur, quàm alia: nam Genesis 4. Lamech graviùs castigatur, quàm Cain. Matthæi 11. Tyriis & Sodomis remissiùs erit in die judicii, quàm Judæis. Matthæi 5. Quidam in peccato gradus constituuntur, quibus homo fit reus judicii, concilii, aut gehennæ: ergo, &c.

Probatur 2. ratione. Peccatum est recessus ab ordine quem recta ratio præscribit, quemque lex æterna conservari jubet, perturbari vetat: atqui recessus ab illo ordine non est æqualis; nimirùm recessus ille oritur ex inordinatâ conversione ad creaturam; illa verò conversio non est in omnibus peccantibus æqualis, è contrà modò est major, modò minor, eò quòd inter eos qui creaturam inordinatè diligunt, nonnulli sint, qui tenaciùs & intensiùs, quàm alii, eam amant: ergo, &c.

Ob-

Objicies. Peccatum positum est formaliter in privatione debitæ rectitudinis: atqui privatio debitæ rectitudinis est æqualis in omnibus peccatis; non enim datur privatio quæ sit aliâ major, vel minor, cùm & ratione & experientiâ doceamur, privationes non suscipere magis & minùs.

Resp. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. ant. Privationes quæ nihil omninò retinent de formâ, cujus sunt privationes, non suscipiunt magis & minùs, conc. ant. quæ aliquid retinent de formâ, cujus sunt privationes, ut in morbis respectu sanitatis cujus sunt privationes, videre est, neg. ant. Inter istas, non autem inter illas, privatio quæ peccato essentialis est, recenseri debet: nec mirum; neque enim in quocumque peccato tollit omnem rationis ordinem, sed aliquem tantùm.

CONCLUSIO 2. Essentialis inæqualitas peccati sumitur ex objecto, ad quod actus peccati ex se tendit.

Probatur. Actus morales (ut superiùs ostensum est) moralitatis speciem essentialem desumunt ab objecto: unde sic arguitur. Ex eodem fonte essentialis inæqualitas peccati sumitur, ex quo peccati species sumitur: atqui essentialis species peccati sumitur ex objecto: ergo, &c.

Hinc autem colligitur 1. peccata quæ sunt immediatè contra Deum, ut idololatria, blasphemia, & alia hujusmodi, esse essentialiter omnium gravissima. Ea proximè excipiunt, quæ sunt contra hominem, ut homicidium. Tertium verò locum tenent quæ sunt contra externa hominis bona, ut furtum, aliaque ejus generis mala.

Colligitur 2. ea peccata esse secundùm essentiam graviora, quæ præstantiori virtuti, eodem oppositionis modo, contrarietatis nimirùm, aut privationis, opponuntur; pejus enim habent objectum, & peccantem privant majori bono. Monitum volumus lectorem, non sine causâ addita fuisse hæc verba: *Quæ eodem oppositionis modo*,

modo, præstantiori virtuti opponuntur; scilicet ideò addita sunt, quòd constet, peccatum quo Sacrum omittitur die festo, minus esse peccatum homicidio, quod quidem est commissionis peccatum.

CONCLUSIO 3. Inæqualitas accidentalis peccatorum petitur ex circumstantiis intra eandem speciem, aut aggravantibus, aut minuentibus malitiam actûs.

Probatur. Circumstantiæ quæ intra eandem speciem remanent, conferunt (ut superiùs dictum est) ad malitiam actûs: atqui non conferunt ad essentialem, cùm non sint actui intrinsecæ: ergo conferunt ad solam malitiam, seu gravitatem accidentalem.

Quæres, utrum malitia quæ ex circumstantiis advenit actui, sit (absolutè loquendo) nonnunquam gravior malitiâ, quæ eidem actui accidit ex objecto.

Resp. affirmativè: idque patet in homicidio quod licèt ratione objecti minus sit peccatum, quàm blasphemia; tamen ratione circumstantiarum quæ illud comitantur, & ratione effectuum qui ex eo sequuntur, simpliciter in praxi gravius est peccatum, quàm blasphemia.

Ex his colligitur 1. peccatum à personâ publicâ commissum, accidentaliter gravius esse peccato quod privatus admisit; nimirùm ratione scandali. Colligitur 2. majorem malitiam accidentalem reperiri in furto viginti aureorum, quàm in furto decem tantùm, eò quòd subreptio viginti aureorum, secundùm se, legitimo domino magis noceat, quàm subreptio decem aureorum tantùm.

Quæres, utrum malitia, quæ ex circumstantiis advenit actui, nonnunquam gravior sit malitiâ essentiali quæ ex objecto petitur.

Resp. affirmativè: idque videre est in homicidio, quod quidem licèt ratione objecti, sit minus peccatum, quàm blasphemia; ratione tamen cir-

circumstantiarum quæ illud comitantur, & effectuum qui ex illo sequuntur, absolutè loquendo, in praxi gravius est uno blasphemiæ peccato.

QUÆSTIO VII.

De effectibus peccatorum.

Not. TRES concipi possunt effectus peccati; macula nimirùm, reatus pœnæ, & tandem aliud peccatum: hìc igitur quærendum est 1. utrum peccatum cujus actus jam transiit, maculam permanentem causet in animâ; 2. utrum causet quoque reatum pœnæ; 3. utrum unum peccatum nonnunquam sit pœna alterius peccati præteriti.

CONCLUSIO I. Peccatum, licèt illius actus transierit, maculam permanentem causat in anima.

Probatur. Peccatum causat id, ratione cujus anima, etiam postquam actus peccati transiit, non est Deo grata: sed id non aliud est, quàm macula: ergo peccatum maculam causat in animâ.

Quæres, in quo posita sit natura maculæ quæ per actum peccati contrahitur.

Resp. 1. maculam non esse positam in solâ obligatione ad pœnam; siquidem obligatio ad pœnam præsupponit maculam peccati: scilicet ideò quis obligatur ad pœnam, quòd peccati maculam contraxerit. Prætereà, etiamsi Deus statuisset nullam peccatori pœnam infligere; peccator tamen peccati maculam contraxisset. 2. Macula peccati non est posita simpliciter in peccasse: nempè ipsum peccasse manet in homine etiam postquam per sacramentum pœnitentiæ delevit contractam ex peccato maculam. 3. Non est quoque

que in solâ inordinatione voluntatis, hoc est, in habituali creaturarum amore prædominante: siquidem per actum imperfectæ contritionis, modò includat inchoatum Dei amorem super omnia, tollitur prædominans creaturarum amor; & tamen, nisi actu pœnitentiæ sacramentum receptum fuerit, contracta per peccata macula non tollitur. 4. Dicendum est igitur, maculam peccati non aliud esse, quàm ipsam Dei offensam, quæ licèt actu transierit, nondum tamen per Sacramentorum virtutem est remissa. Ratio est, quia creatura rationalis ratione offensæ nondum remissæ odio habetur à Deo, exosa est illi, & gratiâ sanctificante destituta est.

CONCLUSIO 2. Reatus pœnæ, hoc est, debitum, seu obligatio ad pœnam, est effectus peccati.

Probatur. Illud est effectus peccati, quod per peccatum contrahitur: atqui per peccatum contrahitur debitum, seu obligatio ad pœnam; quemadmodum enim per actum virtutis homo justus meretur præmium, ita per actum peccati creatura rationalis contrahit obligationem ad pœnam.

Quæres 1. utrum pœna quæ peccato debetur, debeat esse æterna.

Resp. 1. fide catholicâ certum esse, peccatum mortale in hâc vitâ quoad culpam non dimissum, in futurâ puniendum esse æternâ pœnâ. Ratio est, 1. quia æternam illam pœnam Scriptura apertè recenset. Isajæ 66. de iis qui in statu peccati lethalis mortui sunt, dicitur: *Vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur.* Hæc quoque de iisdem leguntur Apocalyps. 14. *Cruciabuntur igne & sulphure in sæcula sæculorum.* Tandem Matthæi 25. Christus sic in ultimo judicio allocuturus est reprobos: *Ite maledicti in ignem æternum.* Nec audiendus est Origenes, cùm respondet, æternitatem in laudatis Scripturæ textibus non sumi propriè, seu pro duratione

quæ

quæ nullum unquam finem habitura sit; sed impropriè tantùm, pro duratione nimirùm, quæ diu quidem stabit, sed quæ tamen tandem aliquando desinet. Non est (inquam) audiendus: siquidem æternitas beatæ vitæ quæ in Scripturâ electis promittitur, propriè ab ipso etiam Origene sumitur: ergo propriè quoque sumi debet æternitas pœnarum, quæ, ex Scripturâ, reprobis infligentur.

Resp. 2. pœnam quæ peccato mortali debetur, non fore æternã tantùm ab extrinseco, seu ex lege quâ Deus peccato mortali infligi voluit cruciatum æternum; sed etiam ab intrinseco, hoc est, ratione malitiæ quæ peccato mortali est intrinseca. Ratio est, quia peccatum mortale includit malitiam & gravitatem in esse moris simpliciter infinitam, cùm sit offensa in personam infinitam, Deum nempè; cùm non ab alio, quàm ab homine Deo personâ infinitâ, condignè pro eo satisfieri potuerit: ergo ei debetur pœna infinita, non quidem in intensione, seu in acerbitate, cùm creatura, utpotè finita, illius capax non sit, sed infinita in duratione tantùm.

Prætereà peccatum mortale, ex se dicit inordinationem perpetuam, cùm secundùm suam naturam importet irreparabilem aversionem à Deo, & conversionem ad creaturam, non absimili ratione, quâ mors ex se importat perpetuam vitæ privationem: Sed æterna inordinatio, ex intrinsecâ suâ malitiâ, exigit pœnam quæ perduret semper; nulla enim alia secundùm justitiæ rigorem illi conveniens est.

Hinc verò solutum manet adversariorum argumentum, petitum ex eo, quòd facti prohibiti commissio, aut omissio actûs imperati, brevissimo tempore perdurent; ac proindè pœna æterna cum eis minimè sit proportionata. Nam licèt tum electio rei prohibitæ, tum omissio imperata, finitæ sint in esse physico, sunt tamen infinitæ in esse morali: Unde non alia pœna, quàm æterna

iis,

iis, seu commissioni, seu omissioni, in illo esse morali consideratis, est proportionata.

Resp. 3. Peccatum veniale non remissum quoad culpam in hoc sæculo, per accidens in alio sæculo puniendum esse pœnâ æternâ: Secùs verò si quoad culpam in hac vitâ dimissum fuerit.

Ratio primæ partis est, quia peccata venialia in hoc sæculo quoad culpam non dimissa, quoad eandem culpam in damnatis non dimittentur in altero: tum quòd dimissio culpæ, etiam venialis, non fiat sine aliquâ applicatione meritorum Christi; at ejusmodi applicatio nullum omninò locum in inferis habet: tum etiam quòd damnati nusquam detestaturi sint venialis peccati culpam; neque enim salutaris detestatio peccati potest esse sine aliquo pio motu per Salvatoris gratiam, quæ quidem in inferis nemini concedetur: ergo peccatum veniale in inferis non dimittetur quoque quoad pœnam: scilicet æquissimum est, ut tamdiu perduret pœna, quandiu delicti culpa, & illius amor perdurant.

Ratio alterius partis est, quia ideò peccatum veniale non dimissum in hoc sæculo, in damnatis punietur æternâ pœnâ, quòd illius culpa in æternum permansura sit: ergo cùm peccatum veniale quoad culpam in hoc sæculo dimissum fuerit, ipsi, etiam per accidens, æternum supplicium in alterâ vitâ non debebitur.

Dices. Peccatum veniale quoad culpam, non autem quoad pœnam in hâc vitâ dimissum, in damnatis punietur aliquâ pœnâ; sed illa pœna non potest esse ad tempus tantùm; alioquin enim quædam aliquando foret mitigatio in damnatorum pœnis: quod quidem repugnat receptæ apud theologos doctrinæ.

Sed nullius est roboris illud argumentum: siquidem (ut ait S.Thomas in 4. Sentent. dist. 12. qu.1.art.1.ad 5.) *Non est inconveniens, quòd, quantùm ad aliquid accidentale, pœna inferni minuatur usque ad diem judicii, sicut etiam augetur.*

CON-

CONCLUSIO 3. Quædam sunt quæ simul sunt peccata, & peccatorum pœna.

Probatur argumentis, quibus S. Augustinus libro 5. contra Julianum, cap. 3. utitur.

I. Laudat hæc Apostoli verba: *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:* In ea autem verba sic loquitur S Doctor: *Et hic utique vides causam, propter quam traditi sunt, sine ulla ambiguitate monstratam. Dixit quippè, quid mali ante fecissent, & adjunxit: propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Proindè præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum, quod verbis consequentibus explicat.*

II. Laudat plures alias, tum Veteris, tum Novi Testamenti sententias, & inquit, *Non est peccatum, & pœna peccati, ubi legitur: Dominus enim miscuit illis spiritum erroris, & seduxerunt Ægyptum in omnibus operibus suis, sicut seducitur ebrius?*

Non est peccatum, & pœna peccati, ubi Deo dicit Propheta: Quid errare fecisti nos Domine à via tua, obtudisti corda nostra, ut non timeremus te? Non est peccatum, & pœna peccati, ubi rursùs Deo dicitur: Ecce tu iratus es, & non peccavimus, propterea erravimus & facti sumus sicut immundi omnes?

Non est peccatum & pœna peccati, ubi legitur de gentibus quas debellavit Iesus Nave, quia per Dominum factum est, confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Israel, ut exterminarentur?

Non est peccatum & pœna peccati, quòd non audivit Roboam rex plebem benè monentem, quoniam sicut Scriptura loquitur, erat conversio à Domino, ut statueret verbum suum, quod de illo locutus est in manu Prophetæ?

Non est peccatum & pœna peccati in eo quod scriptum est, Amasiam Regem Iuda noluisse audire Ioam Regem Israel bene monentem, ne procederet ad bellandum?

dum? Sic enim legitur: Et non audivit Amasias, quoniam à Deo erat, ut traderetur in manus, quoniam quæsierunt Deum Edom.

Et multa alia commemorare possumus, in quibus liquidò apparet, occulto judicio Dei fieri perversitatem cordis, ut non audiatur quod verum dicitur, & inde peccetur, & sit ipsum peccatum præcedentis etiam pœna peccati: Nam credere mendacio, & non credere veritati, utique peccatum est. Venit tamen ab ea cæcitate cordis, quæ occulto judicio Dei, sed tamen justo, etiam pœna peccati monstratur. Quale est etiam illud quod ad Thessalonicenses scribit Apostolus: Pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, & ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. *Ecce pœna peccati, peccatum est. Utrumque claret, breviter dictum est, apertè dictum est, ab eo dictum est, cujus alia verba in tuam sententiam* (Julianum alloquitur) *frustrà detorquere conatus es.* Hactenùs S. Doctor.

Quæres, quomodo peccatum ex parte Dei sit pœna præcedentis peccati.

Resp. peccatum sumptum pro reatu culpæ, non esse ex parte Dei pœnam quæ precedentibus peccatis infligatur; scilicet culpa à Deo efficienter esse non potest, ut tamen esse deberet, si ex parte Dei, pœna esset peccatori inflicta: ècontra peccatum sumptum pro eo, quod ipsum non impedit, est ex parte Dei, pœna præcedentis peccati: hoc est, Deus peccata præcedentia castigat aliis peccatis, in quantùm eum, à quo desertus est, deserit, non quidem impertiendo malitiam, sed subtrahendo gratiam: *Cùm ergo* (inquit Augustinus in lib. 5. contra Julianum, cap. 3.) *dicitur homo tradi desideriis suis, inde fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur: A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est: & fit ei peccatum consequens præcedentis pœna peccati.*

QUAE-

Quæstio VIII.

De divisione peccatorum.

Conclusio i. Peccatum dividitur in peccatum Originale, & in peccatum Personale.

Probatur. Peccatum dividitur in illud quod alienâ voluntate, Adami nimirùm, commissum per viam generationis in posteros traducitur; & in illud quod cujuslibet hominis propriâ voluntate committitur: Sed illud, est peccatum Originale; illud verò, personale: ergo peccatum dividitur in Originale, & Personale.

Conclusio 2. Peccatum Personale dividitur in Actuale, & Habituale.

Probatur peccatum personale, vel transit, vel remanet. Si primum, est peccatum actuale; si secundum, est peccatum habituale. Prius, est actus, vel omissio difformis regulis morum; posterius, secundùm aliquos, est inordinata conversio ad creaturam remanens in animâ ex peccato actuali, quod præcessit; secundùm alios verò, non aliud est, quàm macula, seu offensa Dei, quæ in anima post peccatum actuale remanet, donec per gratiam sanctificantem deleatur.

Conclusio 3. Peccatum actuale multipliciter dividitur.

Probatur enumeratione, tum variarum specierum quas peccatum actuale sub se continet, tum variorum modorum quibus committitur.

I. Peccatum actuale, aliud est cordis, aliud oris, aliud operis. Primum, interiùs in animo, ut hæresis, perficitur: Alterum perficitur locutione, ut mendacium: Tertium opere, ut facinora & fla-

& flagitia quæ ab Apoftolo ad Romanos 1. recenfentur: ut homicidium, adulterium, & alia hujufmodi.

Per peccata, Cordis, Oris, Operis, intelliguntur etiam varii ejufdem actualis peccati gradus, ita ut per peccatum *Cordis*, fignificetur voluntarium illius defiderium; per peccatum *Oris*, externa illius manifeftatio per locutionem; per peccatum *Operis*, exterior ejufdem confummatio. Triplicem illum peccati gradum videre eft in irâ, quâ quis in fratrem ardet: hæc enim concipitur in corde, erumpit in verba contumeliofa, tandem exteriùs fe prodit per facta injuriofa, ut funt percuffio, & alia hujufmodi.

II. Peccatum, five cordis, five oris, five operis, fubdividitur ratione objecti 1. in peccatum in Deum; 2. in peccatum in nos ipfos, animam fcilicet, aut corpus noftrum; 3. in peccatum contra proximum. Ratio eft, quia tria illa funt objectum charitatis, & aliarum virtutum: ergo funt pariter objecta peccatorum, quæ charitati, & aliis virtutibus opponuntur: Oppofitorum enim (ut ajunt Logici) eadem eft ratio.

III. Peccata in Deum, in nos ipfos, in proximum, fubdividuntur ratione modi, quo admittuntur, in peccata commiffionis, & in peccata omiffionis. Primum, confiftit in productione alicujus actûs oppofiti regulis morum: pofterius verò, eft carentia actûs debiti, feu lege præfcripti: per prius, infringitur præceptum negativum, per pofteriusècontra præceptum affirmativum infringitur.

VI. Peccatum ratione fubjecti, iterum fubdividitur in Carnale, & in Spirituale. Prius, ex S. Thomâ, illud eft quod carnali voluptate confummatur, ut funt gula, luxuria; pofterius, cujus confummatio fit actione fpirituali; ejufmodi generis funt invidia, & fuperbia. Quæ prioris funt generis, quoad adhæfionem ad objectum, & quoad infamiam, funt majora; quæ verò pofte-

posterioris, cæteris paribus, quoad culpam sunt graviora.

V. Peccata ratione effectûs dividuntur in mortalia & venialia. Illa, uno ictu (ait Augustinus) animam perimunt, seu mortem inferunt animæ: quippè quæ charitatem expellant, per quam unam anima vixit; proindeque peccantem excludunt à regno cœlorum. Ista, seu, venialia, animam vulnerant quidem, sed non ad mortem; non enim tollunt amorem Dei super omnia, nec proindè ipsam gratiam sanctificantem: unde simpliciter & absolutè non avertunt ab ultimo fine, sed minuunt charitatis fervorem, cœlestisque beatitudinis assecutionem retardant.

VI. Peccata ratione causæ intrinsecè ad ea moventis, sunt peccata, vel ignorantiæ, vel infirmitatis, vel malitiæ. Prima, sunt vel actus, vel omissio, quæ ex hominis inertiâ procedunt: Altera, sunt quæ ex passione, seu ex ardore concupiscentiæ, proficiscuntur: Tertia, sunt quæ ex plenâ voluntate, ac libertate, absque ignorantiâ, & passione sensitivâ committuntur.

VII. Nonnulli recentiores peccatum dividunt in Philosophicum, & Theologicum. Prius definiunt, illud quod opponitur quidem rationi, sed non Deo; posterius verò quod & rationi & Deo contrarium est.

De illâ posteriori peccati divisione nihil hìc dicemus: quippè quæ ficticia sit. Quæcumque enim rectæ rationi opponuntur, opponuntur quoque æternæ legi, cùm ratio non aliud sit, quàm æternæ legis participatio per inspirationem luminis & amoris; & aliunde lex æterna non aliud sit, quàm summa ratio in Deo existens, quæ (ut in nostro tractatu de legibus dictum est) ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat.

Excogitata fuit à recentioribus quibusdam illa peccati divisio, ut excusarentur ii omnes qui nescientes Deum existere, innumeris facinoribus

& fla-

& flagitiis se ipsos deturparunt; imò & eos etiam ex fidelibus, qui dum peccant, advertunt quidem actum suum esse legi naturali, seu, rationi dissentaneum; sed non advertunt esse illum contra Deum ipsum, aut esse injuriam illi illatam eò progressi fuerant illi scriptores, ut asserent, ipsa etiam adulteria, posse esse peccata philosophica tantùm, ita ut per ea adulteri pœnam quidem temporalem, sed non æternam, demererentur: Sed doctrinam illam damnavit Clerus Gallicanus, ut quæstione decimâ dicetur.

QUÆSTIO X.

Quæ sit doctrina Cleri Gallicani de peccatis.

Not. UT eandem, in dissertatione de peccatis in genere, methodum servemus, quam servavimus in præcedentibus, operæ pretium est, ut hìc exscribamus censuram quam nonnullis circa peccata propositionibus Clerus Gallicanus, ad Comitia Generalia anno 1700. in Palatio Regio San-Germano congregatus, inussit.

Prima propositio. *Si peccatores consummatæ malitiæ, cum blasphemant & flagitiis se immergunt, non habent conscientiæ stimulos, nec mali quod agunt notitiam, cum omnibus theologis propugno, eos hisce actionibus non peccare.*

Censura. *Hæc propositio, falsa est, temeraria, perniciosa, bonos mores corrumpit, blasphemias, aliaque peccata excusat, & ut talis à Clero Gallicano* (in Comitiis Generalibus anni 1641.) *jam damnata est.*

Secunda propositio, ab Inquisitoribus Romanis coram Alexand. Papa VIII. die 24. Aug. 1690.

jam damnata: *Peccatum philosophicum, seu, morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: Theologicum verò & mortale, est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

Censura. *Hæc propositio, scandalosa est, temeraria, piarum aurium offensiva, & erronea.*

Tertia propositio. *Pleraque peccata, de quibus ait Apostolus, quòd qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt, & quæ expressè adversantur præceptis Decalogi, mortalia dici possunt.. quoniam.. ... horum facinorum rei, aut amisere omnem charitatis sensum, aut exiguum retinent, ita ut ipsis omninò dominetur cupiditas.*

Id tamen intelligi posset, adhibito eo temperamento, ut qui planè repugnantes, ac velut inviti ista perpetrassent, aut gravis mali impendentis metu, aut æstu libidinis abrepti, ita ut ab istis angustiis liberati, acri dolore tangerentur ob commissum peccatum; tam certò affirmari non potest excidisse illos gratia, aut incurrisse pœnam damnationis: quanquam enim hoc momento dominata sit cupiditas, brevis & transitoria potuit esse hujusmodi dominatio, qua voluntatis antiqua dispositio non mutatur ..... hoc temperamentum naturaliter consequitur ex doctrina S. Augustini.

Censura. *Hæ propositiones, quæ divinæ charitatis habitum docent, aut significant posse consistere cum peccatis adversus decalogum, ac de quibus ait Apostolus, quòd* qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt, *falsæ sunt, erroneæ, verbo Dei contrariæ:* Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate ... aut quæ conventio Christi ad Belial? *ad excusanda & imminuenda cujusvis generis peccata viam aperiunt, & imponunt sancto Augustino.*

Quar-

Quarta propofitio. *Hinc inferre debemus, eum confenſum qui præbetur cogitationibus pravis, cum tendit ad delectationem cogitandi tantùm de re illicita, puta de ulciſcenda injuria, ſecundùm Auguſtinum, non eſſe aliud, quàm veniale peccatum, licèt ipſe ultionis actus, cujus cogitatione animus delectatur, ſit peſſimus, & certiſſimum mortale peccatum.*

Cenſura. *Hæc propoſitio quaslibet cogitationes & delectationes, quas moroſas vocant, regulariter imputans peccato veniali tantùm, falſa eſt, temeraria, ſcandaloſa, in praxi pernicioſa, concupiſcentiam fovet, in tentationem, & in gravius peccatum inducit, contraria* (libro 12. de Trinitate cap. 12.) *& injurioſa ſancto Auguſtino.*

DISSERTATIO SEPTIMA.

De peccato Originali.

Not. QUAE ad peccatum originale ſpectant, reduci poſſunt ad illius exiſtentiam, eſſentiam, propagationis modum, pœnas, & ſubjectum: hic igitur quærendum eſt 1. utrum exiſtat peccatum originale; 2. quid ſit; 3. quomodo propagetur; 4. quodnam ſit illius ſubjectum, hoc eſt, quinam contrahant originale peccatum; 5. denique quibus caſtigetur pœnis.

QUÆSTIO PRIMA.

Utrum existat peccatum originale.

Not. SANCTUS Augustinus libro de hæresibus, num. 88. docet, Pelagium, Cœlestium, & illius discipulos negavisse existentiam originalis peccati. In eum Pelagianorum errorem abierunt elapso proximè sæculo plures hæretici, & in primis Sociniani, qui hæresim illam cum aliis ferè omnibus, quæ in Conciliis Generalibus jam diu proscriptæ fuerant, innovarunt.

CONCLUSIO. Datur peccatum originale, hoc est, qui ex Adamo per libidinem generantur, contrahunt peccatum, quod ideò originale dicitur, quòd uniuscujusque hominis per viam ordinariam geniti originem comitetur.

Nostra conclusio probari potest 1. ex Scriptura; 2. ex Traditione Patrum; 3. argumentis ex ratione naturali petitis.

CAPUT PRIMUM.

Proferuntur Scripturæ testimonia.

Ex Veteri Testamento.

PRIMO. In libro Job, cap. 14. juxta versionem Septuaginta interpretum, hæc leguntur: *Nemo mundus à sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram*; juxta verò vulgatam nostram: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?* Unde sic arguitur: Infans, cujus est unus dies super terram, non est mundus à sorde, conceptus

est

est de immundo semine, eumque Deus solus potest mundum facere: Sed sordes illa, immunditia illa, non aliud sunt, quàm peccatum; nullius enim rei natura per se sordida est, & immunda: *Vidit Deus* (inquit Scriptura) *cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona*. Illud autem peccatum non est actuale, cum infantes, utpotè ratione destituti, actu peccare non possint: ergo est peccatum originale, seu peccatum quod per originem trahitur. Augustinus in libro 20. de Civit. Dei, cap. 26. urget argumentum illud, eoque utitur ut probet, Judæorum sacrificia non fuisse oblata ab hominibus quolibet peccato vacuis, cum omnes originis peccatum contraxissent: *Cæterum* inquit S. Doctor) *ex quo commissa prævaricationis causa, inde (primi parentes) dimissi sunt, atque humana in eis natura damnata est, excepto uno Mediatore, & post lavacrum regenerationis quibusque adhuc parvulis, nemo mundus à sorde, sicut criptum est, nec infans, cujus est vita unius diei super terram*.

II. Propheta Rex Psalm. 50. sic loquitur: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*. Ea verba usurpat David, ut argumenta conquirat, quibus ad se divinam misericordiam flectat; proindèque intelligi non possunt de peccatis parentum; neque enim argumento ex alienis peccatis petito uti potuisset, ut ad se Dei misericordiam flecteret; & prætereà falsum supposuisset ea ratio; scilicet certum est, Davidem non ex fornicatione, vel adulterio, sed ex honesto, sanctoque conjugio natum fuisse. Unde sic argumentum conficitur. Idem debet ferri judicium de aliis hominibus viâ ordinariâ genitis, ac de Davide: atqui David contraxit peccatum originale; natus est nimirum in iniquitate: at ea iniquitas non est actualis: ergo originis est iniquitas.

Dices: Propheta Rex ait, se natum non *in iniquitate*, in singulari numero, sed *in iniquitatibus*,

in plurali numero: ergo non loquitur de peccato quod per originem contraxerit; peccatum enim quod per originem contraheretur, non esset multiplex, sed unum tantùm.

Verùm inanis est illa responsio. Scilicet in uno Adami peccato, quod totam posteà infecit humanam speciem, non una, sed multiplex fuit noxa; ac proindè de eo peccato quasi in plurali numero loqui potuit Propheta Rex. Nititur illa responsio authoritate S. Augustini, qui Enchiridii cap. 45. sic de Adami peccato loquitur: *Superbia est illic, quia homo in sua potiùs esse, quàm in Dei potestate dilexit: & sacrilegium, quia Deo non credidit: & homicidium, quia semetipsum præcipitavit in mortem: & fornicatio, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: & furtum, quia cibus prohibitus, usurpatus est: & avaritia, quia plus quàm illi sufficere debuit, appetivit.*

III. Genesis 17. hæc habentur: *Masculus cujus caro præputii circumcisa non fuerit, peribit anima ejus de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.*

In eam autem Scripturæ sententiam, S. Augustinus observat 1. severam illam interminationem: *Peribit anima ejus de populo suo*, non intelligi de morte temporali, cum & circumcisis, suo quoque tempore infligatur. Observat 2. caussam, cur masculis non circumcisis anima peritura sit de populo suo, esse, quòd Dei pactum irritum fecerit: *Quia pactum meum irritum fecit*. Observat 3. circumcisionem antiquitùs medium fuisse quo impediri poterat, ne masculi anima periret de populo suo.

Iis tribus observationibus præmissis, S. Doctor ex laudato Geneseos textu eruit triplex argumentum pro existentiâ peccati originalis. Infans non circumcisus, spiritualiter mortuus est, nec in alterâ vitâ ad populum suum, sanctos nimirùm Patriarchas, apponetur: atqui mortis illius

illius spiritualis, ejusmodi defectus appositionis ad populum, non alia est causa, quàm peccatum, non actuale quidem cum infantes octo dierum non sint illius capaces: ergo solum peccatum originale: *Quid enim peccati, quæso, parvulus propria voluntate commisit* (inquit Augustinus in libro de peccato originali cap. 30.) *ut alio negligente, & eum non circumcidente, ipse damnetur damnatione tam severa, ut pereat anima illa de populo suo? Neque enim temporalis mortis terror incussus est, cum de justis, quando moriebantur, tunc potiùs diceretur: Et appositus est ad populum suum; vel appositus est ad patres suos, quoniam deinceps homini nulla tentatio formidatur quæ illum separet à populo suo, si populus ejus ipse est populus Dei. Quid sibi ergo vult pro nullo propriæ voluntatis admissa tanta damnatio? nisi quia infans pertinet ad massam damnationis, & justè, ex Adam natus, nisi inde fuerit, non secundùm debitum, sed secundùm gratiam liberatus.*

Præterea (est aliud Augustini argumentum libro 2. de nuptiis & concupiscentiâ cap. 11.) Ille reus est peccati originis, qui in Adamo irritum fecit Dei pactum: Sed infans octo dierum irritum fecit in Adamo, Dei pactum; ergo reus est peccati originalis: *Dicat iste, si potest* (verba sunt Augustini de Juliano loquentis lib. 2. de nupt. & concupisc. cap. 11.) *quomodo puer ille testamentum Dei dissipavit octo dierum: quantùm ad ipsum attinet, innocens infans, & tamen nullo modo Deus vel Scriptura sancta id mendaciter diceret. Tunc ergo dissipavit testamentum Dei, non hoc de imperata circumcisione, sed illud de ligni prohibitione, quando per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

Tandem. Id existit (tertium est argumentum Augustini in libro 3. contra Julianum cap. 18.) in cujus remedium quondam instituta fuerat cir-

cumcisio: atqui circumcisio quondam instituta fuerat in remedium peccati originalis, seu ad medendum peccato, in quo infans, Dei pactum irritum fecerat: ergo existit peccatum originale.

Sed hæc satis sint de antiquo Testamento, jam ex Novo ostendenda est peccati originalis existentia.

Testimonia ex Novo Testamento petita.

Ex Cap. 5. Epistolæ ad Rom.

Apostolus in Epistolâ ad Romanos, cap. 5. sic loquitur: *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Unde sic arguitur. Datur peccatum quod per unum hominem in hunc mundum intravit, quod omnes in primo homine admiserunt: atqui illud peccatum non aliud est, quàm peccatum originale, seu, quod origine contrahitur: ergo, &c.

Pelagiani nullum non moverunt lapidem, ut argumenti ex laudato Apostoli textu petiti vim declinarent. Respondebant igitur 1. per mortem illam, cujus in Apostoli textu fit mentio, intelligi non debere corporis mortem (quam nolebant Adami lapsum in mundum invexisse) sed mortem animæ, quæ ex ipso peccato sequitur. Respondebant 2. ipsummet esse actuale peccatum Adami, quod in mundum intravit, non propagatione, sed imitatione.

Sed pravum illum sensum, & acutissimè & solidissimè variis argumentis confutavit Augustinus.

Nam 1. in eâ suppositione falsa esset Apostoli propositio: cum enim Angelus ante hominem peccaverit, peccatum non per unum hominem sed per Angelum in mundum intrasset: nimirùm Angelus suâ inobedientiâ hominibus pravo fuit exem-

exemplo: unde & ipſum Adamus, cum peccavit, imitatus eſt, & nos imitamur, quoties infringimus Dei præceptum, divinumque ejus jugum à noſtrâ cervice excutere conamur. Auguſtini eſt argumentum illud libro 2. de Nuptiis & Concupiſc. cap. 17.

2. Si Apoſtolus de peccato imitationis loqui voluiſſet, dixiſſet potiùs, per unam fœminam, quàm per unum hominem, peccatum intraſſe in mundum. Ita ratiocinatur Auguſtinus libro 2. Operis imperfecti contra Julianum, cap. 16. *Numquid* (ait) *Evam non imitarentur peccantes, aut peccatum generis humani non magis ex ipſa ſumit initium? A muliere initium factum eſt peccati, & propter illam, ſicut ſcriptum eſt, morimur omnes: Cur ergo non vis attendere, propterea potiùs Apoſtolum, unum dixiſſe hominem, per quem peccatum intravit in mundum, quia non imitationem, ſed generationem volebat intelligi; ſicut enim à muliere initium peccati fuit, ſic initium generationis à viro eſt?*

3. Si eo in loco Apoſtolo propoſitum fuiſſet loqui de imitationis peccato, non debuiſſet opponere uni homini, per quem peccatum intravit in mundum, Adamo nimirum, alium hominem, Chriſtum ſcilicet, per quem intraſſet juſtitia: nempè ad imitationis exemplum debuiſſet Abelem proponere; is enim nullius juſti imitator, primus juſtitiæ præbuit exemplum: at Adamo tamen, per quem peccatum in mundum intravit, Chriſtum per quem invecta eſt juſtitia, oppoſuit: ergo propoſitum non fuit Apoſtolo loqui de peccato imitationis.

4. Eâdem ratione, ex Apoſtolo, peccatum per Adamum intravit in mundum, quâ juſtitia in eum per Chriſtum invecta eſt; eodem enim modo, ex eodem Apoſtolo, Adamus eſt cauſa peccati, quo Chriſtus eſt cauſa juſtitiæ: atqui Chriſtus non eſt cauſa juſtitiæ per imitationem tantùm, ſed per realem, & veram juſtitiæ commu-

nicationem: ergo Adamus pariter, non per imitationem tantùm, sed per realem & veram peccati communicationem, est causa peccati. Augustini est illud argumentum, libro 1. de peccatorum meritis cap. 9.

S. Doctor urget idem argumentum libro 6. contra Julianum cap. 12. sic enim ratiocinatur: *Sicut non imitantur Christum parvuli, quia nondum possunt; & tamen ad ejus gratiam spiritalem pertinere possunt: ita sine imitatione primi hominis, contagione tamen ex ipso carnalis generationis obstricti sunt: Si autem propterea vis eos à primi hominis alienos esse peccato, quia eum non sunt imitati propria voluntate, ista ratione alienabis eos & à justitia Christi, quia nec ipsum imitati sunt propria voluntate.* Vide idem argumentum fusiùs pertractatum in libro 2. Operis imperfecti, cap. 101.

5. Apostolus eodem sensu in Epistolâ ad Romanos asseruit, per unum hominem peccatum intrasse in mundum, & per peccatum mortem, quàm eo quo 1. ad Corinth. 15. hanc sententiam protulit: *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum; & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* At illa sententia intelligitur de verâ & reali corporis resurrectione: scilicet Apostolus utitur resurrectione Christi, ut probet futuram corporum nostrorum resurrectionem: ergo Apostolus, cùm in Epistolâ ad Romanos asserit, per Adamum peccatum & mortem intrasse in mundum, intelligi debet de peccati & mortis reali ingressu in mundum, non autem de metaphorico, qui fit per imitationem. Ita ratiocinatur idem Augustinus libro 1. de peccatorum meritis cap. 8.

Objicies 1. Si peccatum per generationem, non autem per imitationem tantùm, in mundum intravit, non per *unum* hominem (ut asserit Apostolus) sed per *duos* intrare debuit; siquidem

gene-

generatio, non per unum, sed per duos efficitur: ergo, &c.

Resp. neg. ant. Siquidem (ait Augustinus libro 2. Operis imperfecti cap. 83.) *Ideo dictum est, per unum hominem, non per duos, quia non à fœmina concipiente & pariente, sed à viro seminante est generationis exordium: aut, quia jam non sunt duo, quando per coitum una fit caro.*

Objicies 2. Si mors in mundum per Adamum intravit, primi hominis iniquitas multò plus virtutis ad nocendum habuisset, quàm gratia Christi ad medendum obtineret: neque enim Christi gratia aufert mortem, cujus debitum per primi parentis peccatum contractum fuisset: Sed absurdum est consequens; ergo mors, ergo peccatum, per unius delictum, non generatione, sed imitatione tantùm intravit in mundum.

Resp. neg. sequelam maj. Nam (ut ait Augustinus libro 2. Operis imperfecti contra Julianum, cap. 97.) Gratia Christi 1. aufert originalis peccati reatum; 2. dimittit etiam peccata, quæ homines addiderunt, juxta illud Apostoli: *Gratia verò ex multis delictis in justificationem;* 3. donat, ut contrà carnis concupiscentiam Spiritus concupiscat; 4. si quando in hoc certamine venialiter vincitur homo, delicta dimittit oratio; 5. quamvis damnabiliter vincatur, ipsa dat humiliorem pœnitentiam, cui tribuitur indulgentia; 6. donat postremò vitam æternam & animæ & corpori: *Quomodo ergo* (ait Augustinus) *plus nocuit primi hominis iniquitas, quàm profuit secundi hominis, hoc est, Christi, bonitas?*

Ideò autem in hâc viâ non perfectè nos reparat Christi gratia: 1. ut magnitudo peccati intelligatur: 2. quia si merces, fidei continuò redderetur, jam nec fides ipsa esset; quæ mala præsentia videns, ideò piè tolerat, quia bona promissa, non videns, fideliter & patienter expectat.

Ita respondet Augustinus lib. 2. Operis imperfecti, cap. 75.

Objicies 3. Apostolus (argumentum est Juliani, apud Augustinum lib. 2. Operis imperfecti cap. 142.) docet, multò in plures abundasse beneficia, quàm dispendia: at id falsum esset si peccatum per generationem, non autem per imitationem, traduceretur; neque enim iis omnibus qui in Adamo peccarunt, prosunt Christi merita: ergo Apostoli locus ex Epistolâ ad Romanos intelligi debet de peccato per imitationem, non autem per generationem contracto.

Resp. neg. maj. hoc est, nego, Apostolum dixisse, gratiam Christi *in magis multos* abundasse, sed simpliciter, *magis* abundasse. *Non dixit Apostolus* (verba sunt Augustini) *gratiam abundasse in magis multos, sed magis abundasse. In comparatione namque pereuntium pauci sunt qui salvantur: sine comparatione autem & ipsi multi sunt.* Quo autem sensu Christi gratia magis abundaverit, superiùs jam exposuimus, ubi dictum est magis abundasse in prædestinatis: multò enim plura sunt dona quę per gratiam eis conferuntur, quàm dispendia quæ per Adami peccatum contraxerunt, ut eodem in libro, cap. 100. Augustinus asserit.

Objicies 4. In hâc Apostoli sententiâ: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*; vox *Omnes* de *multis* tantùm intelligitur; ita ut sensus sit omnes adultos in Adamo peccasse, non autem parvulos, cum, utpotè ratione destituti, Adamum imitari non possint: Scilicet eos, quos Apostolus *Omnes* dixerat, *multos* postea dixit 1. ad Corinth. 15. *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*: Si enim in his verbis, *Ita & Christo omnes vivificabuntur*, vox, *Omnes*, non sumeretur pro *Multis*, sed

ſed pro *omnibus*, Apoſtolus falſum dixiſſet; ſiquidem omnes qui per Adam naſcuntur, non renaſcuntur per Chriſtum. Ita diſcurrit Julianus apud Auguſtinum libro 2. Operis imperfecti, cap.145.

Reſp. utroque in loco vocem, *Omnes*, ſumi univerſaliter: ita ut ſenſus ſit, quòd ſicut omnes qui intrant in mundum, peccarunt in Adamo, ita etiam omnes qui vivificantur, in Chriſto vivificantur.

Petita eſt ea reſponſio ex Auguſt. lib. 6. contra Julianum, cap.12. *Cùm autem* (inquit) *multos quos dixit poſteà, non vis intelligi omnes, quod ubi priùs dixerat, ideò exiſtimans dictum fuiſſe multos, ne omnes intelligerentur, poteris hoc dicere & de ſemine Abrahæ, cui promiſſæ ſunt gentes, non omnes gentes ei fuiſſe promiſſas; quia dictum eſt in alio loco:* Patrem multarum gentium poſui te. *Eſt autem ſanus intellectus, ideò ſic locutam fuiſſe Scripturã, quia poſſunt eſſe aliqua omnia, quæ non ſunt multa, ſicut omnia dicimus Evangelia, & tamen brevi numero, id eſt, quaternario continentur. Et rurſus poſſunt eſſe aliqua multa, non tamen omnia, ſicut multos dicimus credere in Chriſtum, nec tamen omnes credunt: non enim omnium eſt fides, ait Apoſtolus.*

Quod autem dictum eſt, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes: &, Patrem multarum gentium poſui te, eaſdem omnes multas, omnes eſſe monſtratum eſt. Ita etiam cùm dictum, Per unum in omnes tranſiiſſe peccatum, & poſteà, Per unius inobedientiam peccatores conſtitutos multos, ipſi ſunt multi, qui & omnes. Similiter cùm dictum eſt,* Per unius obedientiam juſti conſtituuntur multi, *non aliquibus exceptis, ſed eoſdem multos, omnes oportet intelligi: non quia omnes juſtificantur in Chriſto; ſed quia omnes qui juſtificantur, non aliter poſſunt juſtificari, quàm in Chriſto; ſicut poſſumus dicere, in aliquam domum per unam januam intrare omnes, non quia omnes homines intrent in eandem domum; ſed quia nemo intrat, niſi per illam.*

Omnes

Omnes ergo ad mortem per Adam; omnes ad vitam per Christum, quia sicut in Adam omnes moriuntur; ità & in Christo omnes vivificabuntur; id est, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem, nisi per Adam, & nemo per Adam, nisi ad mortem, & nemo ad vitam nisi per Christum, & nemo per Christum, nisi ad vitam. Eò igitur tendit ea Augustini responsio, ut in utroque textu, quem Julianus objecerat, vox *Omnes*, de *Omnibus* intelligatur.

Ex eodem capite 5. Epistolæ ad Romanos.

Apostolus in Epistolâ ad Romanos, cap. 5. sic loquitur: *Commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Unde sic arguitur: Christus non tantùm pro adultis qui illum imitari potuerint, sed etiam pro parvulis qui non potuerint illum imitari, mortuus est: atqui Christus non est mortuus, nisi pro iis qui peccarunt; non enim mortuus est, nisi pro mortuis morte spirituali, hoc est, morte peccati: ergo parvuli non quidem propriâ voluntate, sed alienâ, Adami nimirùm, mortui sunt; hoc est, peccarunt. Ita ratiocinatur Augustinus libro 3. contra Julianum, cap. 1.

Respondebat Julianus, Christum, mortuum quidem esse pro peccatoribus, sed non pro solis peccatoribus, hoc est, mortuum eum esse etiam pro iis qui nunquam peccarunt.

Sed responsum illud variis argumentis Augustinus ibidem convellit. *Primò* (ait) *nusquam legis in divinis authoritatibus, mortuum scilicet esse Christum etiam pro eis qui nullum habuerunt peccatum.* 2. *Dicit Apostolus secundæ ad Corinth. 5.* Quoniam unus pro omnibus mortuus est, *ostendens fieri non potuisse, ut moreretur, nisi pro mortuis: ex hoc enim probavit omnes mortuos esse, quia pro omnibus mortuus est Deus: quia ergo non in tempore, restat*

restat ut in peccato, esse mortuos omnes, si pro omnibus mortuus est Christus, nemo neget, nemo dubitet, qui se non negat, aut dubitat esse Christianum. Quamobrem si nullum trahunt peccatum parvuli, non sunt mortui; si non sunt mortui, non est mortuus pro eis, qui non est mortuus nisi pro mortuis; tu autem jam in primo tuo libro contra nos clamans dixisti, Christum etiam pro parvulis mortuum; nullo modo igitur negare permitteris eos habere originale peccatum.

Huc referri potest quod ait Apostolus ad Roman. 5. *Etenim Christus pro impiis mortuus est.* Referri etiam potest, quòd Sanguis Christi fusus sit in remissionem peccatorum; quòd testetur ipsemet Christus filium hominis venisse, *quærere & salvum facere quod perierat. Quod est pretium* (ait Augustinus lib. 3. Operis imperfecti, c. 139.) *quo fit, ut renascantur parvuli, nisi sanguis agni immaculati, qui cùm sit effusus, clamat ipse agnus, an non ipse ait, Hic est Sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem? Tu verò dicis illum Sanguinem, etiam pro parvulis fundi, & negas eis per illum peccata ulla dimitti.*

Ex iis locis, in quibus Christus dicitur Iesus, Salvator, Redemptor.

I. Christus, est Jesus parvulorum qui baptizantur; cùm enim deferuntur ad baptismum, deferuntur ad Jesum, ut sit illis Jesus, id est, Salvator: ergo perierunt, antequam ad Jesum deferantur, non utique propriâ voluntate, cùm illius capaces non sint, sed alienâ, Adami nimirùm, in quo omnes peccaverunt. Augustinus urget argumentum illud sermone 14. de verbis Apostol. *Qui dicit, aliquibus baptizatis Christum non esse Iesum, omninò à sancta fidei regula alienus est. Qui autem dicit, infantium ætatem non habere quod salvet Iesus in ea, nihil aliud dicit, quàm Christum Dominum, fidelibus infantibus, id est, in Christo baptizatis, non esse Iesum. Iesus enim quid est?*

In-

Interpretatur Iesus Salvator: Salvator est Iesus: quos non salvat, non habendo quod in eis salvet, non est illis Iesus.

II. Sicut Christus est Jesus, seu Salvator parvulorum; ità etiam est eorum Redemptor: quemadmodum ergo non est illorum Salvator, nisi ipsi habeant, unde salventur, hoc est, peccatum: ità nec illorum est Redemptor, nisi habeant unde redimantur; id est, captivitatem sub peccato, & peccati principe diabolo.

Augustinus utramque illam conditionem, & Salvatoris, & Redemptoris, in Christo conjungens, sic loquitur in libro de peccatorum meritis, cap. 24. *Quis audeat dicere, non esse Christum infantium Salvatorem, nec Redemptorem? Unde autem salvos facit, si nulla in eis est originalis ægritudo peccati? Unde redimit, si non sunt per originem primi hominis venundati sub peccato?*

Ex locis in quibus de Baptismo agitur.

Duplex ex Baptismo desumitur argumentum ad probandam peccata originalis existentiam; Unum quidem ex eo quòd Baptismus parvulis detur in remissionem peccatorum; Alterum ex eo quòd Baptismus sit parvulis ad salutem necessarius necessitate medii.

Primum argumentum. Baptismus parvulis datur in remissionem peccatorum: ergo parvuli antè baptismum rei sunt peccati originalis. Antecedens constantissimè negatum est à Pelagianis; licèt enim ultrò faterentur, infantes baptizari, ut adoptentur in filios Dei, ut hæredes fiant regni cœlorum; contendebant tamen, eos in remissionem peccatorum minimè baptizari: unde sic eos urget Augustinus lib. 3. contra Julianum, cap. 3. *Non eos dicitis non debere baptizari, sed pro magnitudine sapientiæ vestræ, res mirabiles dicitis. In Sacramento Salvatoris baptizantur, sed non salvantur* (verba sunt Juliani) *redimuntur, sed non liberantur; lavantur, sed non abluuntur; exorcizan-*

zantur & exsufflantur, sed à potestate diaboli non eruuntur. Hæc sunt sententiarum portenta vestrarum. Itaque illud antecedens, quod Pelagiani negare cogebantur, variis momentis ex Augustino demonstratur.

Baptismus est sacramentum mortis Christi; ait enim Apostolus: *Quicumque baptizati sumus, in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus:* atqui sacramentum mortis Christi datur in remissionem peccatorum; siquidem sacramentum mortis Christi debet exhibere illius mortem; hoc est, sicut Christus peccato, cujus similitudinem in carne ferebat, mortuus est: ita & peccato; nemo autem peccato moritur, nisi per remissionem peccatorum: ergo baptismus datur in remissionem peccatorum. Eam rationem urget Augustinus lib. 8. contrà Julianum, cap. 1.

Alterum argumentum. Si parvuli peccatum originale non contraherent, baptismus eis ad salutem necessarius non esset; nempè baptismus ad salutem eis necessarius non est, qui sunt innocentes: atqui si parvuli peccatum originale non contraherent, essent innocentes: ergo baptismus eis ad salutem non est necessarius; contrà quod tamen ipse Christus edixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum cælorum.*

Respondebant olim Pelagiani, baptismum parvulis non esse necessarium ad vitam æternam, sed tantùm ad regni cœlestis consecutionem: unde inferebant, parvulos qui sine baptismo moriuntur, non consecuturos quidem esse regnum cœlorum; sed propter innocentiam habituros esse vitam æternam.

Augustinus pluribus in locis responsum illud convellit. Scilicet docet 1. parvulos, si sint innocentes, justè excludi non posse à regno cœlorum. Docet 2. parvulos non baptizatos, non modò regnum cœlorum non habituros; sed nec ipsam vitam æternam; licèt à regno cœlorum (quod

tamen

tamen falsum est) distingueretur. Itaque sic Sanctus Doctor argumentatur: Vita æterna extra regnum cœlorum, est verum exilium: atqui innocentes (ut sunt in Juliani suppositione) infantes, ad imaginem Dei creati, eo exilio mulctari non possunt: ergo nec excludi ex regno cœlorum. *Quid igitur offenderunt* (verba sunt Augustini lib. 6. contra Julianum, cap. 4.) *quos pariter innocentes, mundos, ad imaginem creatos, innumerabiles ab isto numero alienat, nec eorum voluntatem hujus ineffabilis prævenit largitate beneficii, separans tot imagines suas à regno suo? Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei:* Si autem amabunt, & tantùm amabunt. Itaque S. Doctor sic argumentatur. Vita æterna extra regnum cœlorum, verum ac durum est exilium: atqui parvuli (in Juliani suppositione) eo exilio mulctari non possunt. *Quid offendit, dic mihi* (verba sunt Augustini Sermone 14. de verbis Apostoli) *ut non intret in regnum cœlorum, ut separetur à sorte Sanctorum, ut sit exul à societate Angelorum? Videris enim tibi misericors; quia non aufers ei vitam, damnas tamen quem separas à regno cœlorum, damnas, non eum percutis, sed in exilium mittis. Si amatur patria, magna pœna: Si autem non amatur patria, pejor est cordis pœna. Parvum malum est in hominis corde qui societatem non quærit Sanctorum, qui non desiderat regnum cœlorum. Si non desiderat, pœna est de perversitate; si autem desiderat, pœna est defraudata charitate: sed si (quod vis) parva sit pœna, & ipsa pœna magna est, si nulla culpa est hic, defende justitiam Dei, quare vel pœna infligitur innocenti, in quo nullum invenitur omninò peccatum?*

Docet 2. parvulos non baptizatos non modò regnum cœlorum non habituros, (quod Julianus fatebatur) sed nec ipsam vitam æternam: idque variis argumentis demonstrat. 1. Novitatis arguit dogma, quod vitam æternam à regno cœlorum distinguit: *Ergo* (inquit Sermone 14. de ver-

verbis Apostoli) *est æterna vita extra regnum cælorum. Primus hic error aversandus ab auribus, extirpandus à mentibus. Hoc novum in Ecclesia, prius inauditum est, esse vitam æternam præter regnum cælorum, esse salutem æternam præter regnum Dei.*

II. Vita æterna iis tantùm concedenda est, quibus tribuetur resurrectio vitæ: atqui parvulis non baptizatis vitæ resurrectio non tribuetur, nimirùm resurrectio in carnem incorruptibilem est effectus resurrectionis spiritus, quæ quidem non nisi per baptismum acquiritur: *Ad quam beatam perfectionem* (inquit Augustinus in libro de peccato Originali, cap. 39.) *hujus quod nunc datur, sancti lavacri gratia pervenitur; quia enim regeneratione spiritus modo fit, ut peccata omnia præterita remittantur, ejus merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam vitam, quia in ipsa carne incorruptibiliter resurgente, peccatorum omnium incitamenta sanantur.*

III. Ut quis vitam æternam habeat, necesse est, ut Christi carnem manducet, juxta illud Euangelii, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis:* at non manducatur in voto etiam implicito, nisi facta per baptismum mystico corpori Christi insertio præcesserit, ut docet Augustinus libro 1. de peccatorum meritis, cap. 20. Ergo sine Baptismo vita æterna non habetur.

IV. Ii tantùm habebunt vitam æternam, qui in filium Dei crediderint; ait enim Dominus Joannis tertio: *Qui credit in filium Dei, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non habet vitam æternam, ira Dei manet super illum:* quæ quidem verba non minùs ad infantes pertinere, quàm illa: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis,* docet Augustinus libro 1. de peccatorum meritis, cap. 20. In quo igitur ait (horum genere) ponetis infantes? *An in eorum qui credunt in filium, an in eorum qui sunt increduli filio? In neutro,*

tro, ait aliquis, quia cùm adhuc credere non possunt, nec increduli deputandi sunt. Non hoc judicabat ecclesiastica regula, quæ baptizatos infantes, fidelium numero adjungit. Porrò si isti qui baptizantur, propter virtutem celebrationemque tanti sacramenti, quamvis suo corde atque ore non agant quod ad credendum, confitendumque pertineat, tamen in numero credentium computantur; profectò illi quibus sacramentum defuerit, in eis habendi sunt, qui non credunt filio; atque adeò si hujus inanes gratiæ de corpore exierint, sequitur eos, quod dictum est: Non habebunt vitam, sed ira Dei manet super eos. *Et unde hoc, quando eos clarum est peccata propria non habere, si nec originali peccato teneantur obnoxii?*

V. Vita æterna non est præter Christi societatem: sed ab illâ societate prorsùs alieni sunt qui baptizati non sunt: ergo parvuli qui hinc exeunt sine baptismate, vitam æternam à regno cœlorum distinctam non consequuntur. Petitum est illud argumentum ex Augustini Epistolâ 225. veteris Editionis: *Testimoniis divinorum eloquiorum dilucidissimè apparet, nec præter Christi societatem, ad vitam salutemque æternam posse quemquam hominum pervenire, nec divino judicio injustè aliquem posse damnari, hoc est, ab illa vita & salute separari. Unde fit consequens, ut quoniam nihil agitur aliud, quando parvuli baptizantur, nisi ut incorporentur Ecclesiæ, id est, Christi corpori, membrisque socientur, manifestum est, ad damnationem, nisi eis consultum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum utique non haberent. Vide apud Augustinum plura similia loca.*

Ex locis in quibus agitur de igne æterno.

Primò. Dominus judicaturus est vivos & mortuos, nullâ ætate exceptâ. 2. Alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram: nullus locus medius erit pro infantibus, sive baptizatis, sive non baptizatis. 3. Ad dexteram pertinet regnum cœlo-

cœlorum. 4. Ad finiftram ignis æternus. 5. Ignis ergo æternus regno cœlorum opponitur; proindeque qui in regno cœlorum non erunt, erunt utique in igne æterno. 6. Regnum cœlorum vocatur ibi à Deo vita æterna, cùm ita concludit: *Tunc abibunt ipfi in combuftionem æternam, jufti autem in vitam æternam.* Atqui parvuli fine baptifmo decedentes non erunt in vitâ æternâ, ut jam oftenfum eft: erunt igitur in æternâ combuftione. Ita ratiocinatur Auguftinus ferm. 14. de verbis Apoftoli.

Ex locis in quibus agitur de morte fecunda.

Duplex mors diftinguenda eft, prima & fecunda: *Noffe debemus* (inquit Auguftinus ferm. 162. de Tempore) *duas effe mortes. Dicitur enim mors prima, dicitur & fecunda. Porrò primæ mortis duæ funt partes; Vna, qua peccatrix anima per culpam difceffit à Creatore fuo; Altera, qua, judicante Deo, exclufa eft per pœnam de corpore fuo. Mors autem fecunda, eft & animæ & corporis punitio fempiterna.* De hâc fecundâ morte fic loquitur Scriptura Apocal. cap. 19. *Beatus & fanctus qui habet partem in refurrectione prima; in his fecunda mors non habet poteftatem.* Poftquam ibidem verfu 9. dictum eft: *Diabolus qui feducebat eos, miffus eft in ftagnum ignis & fulphuris, ubi & beftia & pfeudopropheta cruciabantur die ac nocte in fæcula fæculorum*, verfu 14. fubjungitur: *Hæc eft mors fecunda.* Et cap. 20. verfu 8. *Invidis autem, & execratis, & incredulis, pars illorum erit in ftagno ardenti igne, & fulphure, quod eft mors fecunda.*

Hanc duplicem mortem, id eft, Primam & Secundam Deus primo parenti, fi peccaret, minatus eft: *Quacumque die ederitis ex eo, morte moriemini.* Cum duplicis illius mortis debito nafcuntur, qui ex Adamo per viam feminalem propagantur; ab illâ duplicis mortis obligatione illi tantùm infantes liberantur, qui per Chrifti gratiam renafcuntur: Ergo infantes qui fine baptif-

mo

mo moriuntur, cùm primâ morte teneantur, damnabuntur & ſecundâ: ac proindè tantùm abeſt, ut habituri ſint vitam æternam, quin potiùs in mortem ſempiternam præcipitandi ſint. Vide argumentum illud fusè pertractatum apud Auguſtinum ſerm. 162. de Tempore, nec non lib. 15. de Civ. Dei, cap. 3. 4. & 14.

Prætereà qui non ſunt cum Chriſto, neceſſe eſt ut ſint cum diabolo; nam poſt peccatum primi parentis nihil omninò inter Chriſtum & Diabolum, medium tenet: *Sicut* (ait Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 28.) *per unum omnes ad condemnationem, ſic per unum omnes ad juſtificationem: nec eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto*. Id verò ex ipſiuſmet Chriſti verbis: *Qui non eſt mecum, contra me eſt*; S. Doctor confirmat. Atqui tantùm abeſt, ut diabolus habeat vitam æternam, quin ècontra miſeriâ æternâ in igne crucietur: ergo & infantes qui ſine baptiſmo moriuntur.

III. Parvuli nondum baptizati, ſunt ſub poteſtate diaboli: atqui ii tantùm ſunt ſub poteſtate diaboli, qui peccati alicujus rei ſunt: ergo infantes nondum baptizati, rei ſunt alicujus peccati, non actualis quidem, ergo originalis. Ita ratiocinatur Auguſtinus lib. 1. de Nuptiis & Concupiſcentiâ, cap. 20.

Idem argumentum urget S. Doctor lib. 2. Operis imperfecti, num. 76. ubi ſic loquitur: *Dic, parvulos, cùm baptizantur, non erui de poteſtate tenebrarum, & cum magna injuria Dei per univerſam Eccleſiam exorcizari & exſufflari imagines Dei*. Vide idem argumentum libro 1. de peccatorum meritis, cap. 34. libro de peccato originali, cap. 40. lib. 2. de nuptiis & concup. cap. 18.

CAPUT II.

Profertur argumentum ex Traditione petitum.

Not. 1. NIhil hìc dicemus de Patribus, qui post Augustinum vixere; in confesso nimirùm est, quotquot à S. illius Doctoris ætate, tum in Oriente, tum in Occidente floruerunt, agnovisse in hominibus, qui viâ ordinariâ generantur, peccatum originale; sed nonnullorum ex Patribus qui tribus prioribus sæculis scripserunt, textus referemus, ut eamus obviam Pelagianis, qui de existentiâ peccati originalis S. Augustinum novitatis insimularunt. Sic enim loquuntur apud eundem Augustinum libro 2. de nuptiis & concupiscent. cap. 13. *Confitearis ergo necesse est, originale quod finxeras, interiisse peccatum.* Ad quæ verba sic respondet Sanctus Doctor: *Non ego finxi originale peccatum quod Catholica fides credidit antiquitùs: sed tu, qui hoc negas, sine dubio es novus hæreticus.* Eam à se & ab Ecclesiâ Catholicâ calumniam Augustinus variis in locis depellit, sed præsertim lib. 1. contra Julianum, cap. 3. & aliis.

Nempè Sanctus Doctor laudat 1. Cyprianum, qui consultus à Fido Episcopo, utrum infans statim post nativitatem baptizandus sit, an verò ad octavum usque diem illius baptisma protrahi debeat, respondit, statim baptizari debere; eò quòd infantes solo baptismate consequi possint remissionem non quidem proprii, sed alieni peccati: at alienum illud peccatum non in alio, ex eodem Cypriano, positum est, nisi quòd infans *secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit.*

Laudat 2. idem S. Doctor Reticium Episcopum Augustodunensem, qui in Opusculo, quod jam non

non extat, asserit, *Ignorantiæ prisca delicta* per baptismum in infantibus *deleri*, eosque in illo sacramento *veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuere*. Reticii testimonio conjungit authoritatem Olympii Hispani desumptam ex quodam illius sermone, qui quidem licèt Augustini tempore, fidelium manibus tereretur, jam tamen nullibi extat.

Laudat 3. Hilarium Pictaviensem, qui de hâc Apostoli sententiâ, *In quo omnes peccaverunt*, sic loquitur: *In quo, id est, in Adam omnes peccaverunt. Manifestum, in Adam omnes peccasse quasi in massa: ipse enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit, nati sunt in peccato.*

Laudat 4. S. Ambrosium, qui libro 1. in Lucam asserit, parvulos per baptismum à malitiâ reformari. Vide apud eundem Augustinum lib. 1. contra Julianum, cap. 2. plures alios in eundem scopum Ambrosii textus.

Laudat 5. Irenæum, qui lib. 4. adversùs hæreses, cap. 5. & cap. 6. asserit, homines non salvari *ab antiqua serpentis plaga*, nisi per fidem in Christum; non nisi per eam fidem *resolvi eos vinculis, per quæ protoplasti peccato alligati eramus*.

Laudat 6. S. Athanasium, qui in Opere de Incarnatione Verbi, sic loquitur: *Vt lapso Adamo in omnes homines peccatum dimanavit: ita domino præcedente, rigor ille in nos tandem transmeabit.* Vide apud eundem Augustinum plura alia Athanasii loca.

Laudat 7. Sanctum Basilium, qui sermone 1. de jejunio, hæc scribit: *Si jejunasset à ligno Eva, non isto indigeremus jejunio: non enim opus habent valentes medico, sed malè habentes.*

Laudat 8. Sanctum Gregorium Nazianzenum, qui in Oratione in Natalem Christi, paulò post initium, sic loquitur: *Sicut in Adam omnes mortui sumus, ità in Christo omnes vivificemur.*

Lau-

Laudat 9. S. Joannem Chrysostomum, qui in suâ ad Olympiam Epistolâ sic loquitur: *Quando enim Adam peccavit, illud grave peccatum & omne genus humanum in commune damnavit.* Laudat & ejusdem S. Patris plures alios textus petitos tum ex homiliâ de resuscitatione Lazari, tum ex homiliâ 10. in Epistolam ad Romanos.

In Patribus adjungi potest Tertullianus, qui in libro de testimonio animæ cap. 3. sic de Adamo loquitur: *Exinde totum genus humanum de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit.* In libro de animâ cap. 2. scribit, ex fidelibus natos eo sensu ab Apostolo *Sanctos* vocari, quòd parentum fidelium curâ baptismate sint abluendi. In libro 1. contra Marcionem c. 22. supponit, & sibi, & Marcioni persuasum esse quòd omnes per primi parentis peccatum, peccati maculam contraxerint.

Adjungi potest & laudatis veritatis testibus S. Justinus Martyr, qui in Dialogo cum Tryphone expressè asserit, totum genus humanum *per Adam in mortem, seductionemque serpentis concidisse.* Asserit quoque in Apologiâ II. ad Antoninum, unumquemque in baptismo renasci.

Origenes, Pelagianis quoad originalis peccati existentiam favisse quidem videtur in libro 2. Periarchon cap. 9. ubi hujus vitæ miserias refundit non in peccatum originale, sed ad superiorem vitam actam in peccatis, quorum animæ posteà in corporibus pœnas darent: Verùm multis aliis in locis catholicam de peccato originali doctrinam profitetur. Scilicet Homiliâ VIII. in Leviticum expressè docet, uno excepto Christo, quemlibet hominem in peccato nasci: addit, baptisma parvulis dari *in remissionem peccatorum*; hincque concludit, esse aliquid in infantibus quòd indulgentiâ, & remissione indigeat: *Cum utique* (ait) *si nihil esset in parvulis, quod*

ad remissionem deberet & indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur.

Iis, quæ hucusque dicta sunt pro asserendâ peccati originalis existentiâ, addendum est argumentum petitum ex unanimi consensu omnium, quæ florebant, Ecclesiarum eo tempore quo Pelagius negare ausus est, Adami peccatum in illius posteros transfundi: Scilicet illæ Ecclesiæ & Carthagine, & Romæ & Diospoli, dogma hujusmodi, ubi primùm prodiit, damnarunt: ergo doctrinam contrariam ex iis hauserant, qui florentissimis illius Ecclesiis præfuerant, antequam Pelagius ipse prodiret in lucem. Tanta eo in capite fuit Ecclesiarum vis, ut Pelagius earum definitioni, saltem verbo tenùs, coactus sit adhærere, ne intentato sibi fulmine obrueretur. Urget argumentum illud Augustinus libro 1. contra Julianum, cap. 3. *Hactenus* (inquit) *alios Episcopos Orientales 14.... quos uno loco simul inventos in istum consessum introducere valeamus; illos ipsos, qui Pelagio judices præsederunt, eumque ut homines, nullo ex altera parte urgente adversario, putantes Catholicum pronuntiarunt. Nisi enim in eorum conspectu damnasset eos qui dicunt, &c. ... nullo modo inde indamnatus exiisset.*

CAPUT III.

Asseritur existentia peccati originalis argumento ex ratione petito.

SAnctus Augustinus in libro 22. de Civit. Dei cap. 22. texuit catalogum miseriarum, quibus homo à primis infantium vagitibus usque ad extremos morientium halitus premitur. Eæ verò miseriæ non in aliam causam refundi debent, quàm in peccatum originale: ergo existit peccatum originale.

Quidam ex Philosophis miserias illas refunbebant in Naturam, quæ à scopo suo aberraverit,

rit, & operi fuo nobiliffimo parùm fuerit æqua. Ita Tullius apud Auguftinum libro 4. contra Julianum cap. 12. Verùm naturam eo in capite arguere, quid aliud eft, quàm ipfum creatorem reprehendere? fiquidem Natura, prout opifex eft, à creatore minimè diftinguitur.

Alii ex Philofophis contendebant, miferias de quibus agitur, refundi debere in quandam materiam inobfequentem & inobedientem, ex quâ factus fit mundus, quamque plurimi defectus neceffariò confequuntur, ficut (inquiebant) rubigo ferrum, & fragilitas lignum, præter artificis voluntatem. Sed ita philofophari, non aliud eft, quàm dicere, Deum infirmum & impotentem, ut mundum conderet, indiguiffe aliquâ materiâ quam ipfe non fecerit; aut fi eam fecerit, non in omnibus obfequentem potuerit habere.

Placuit aliis Philofophis, animas in fuperiore aliquâ vitâ, antequam carni commifcerentur, peccaviffe, & inde in peccatorum pœnam præcipites actas fuiffe in carneos carceres, in quibus puniantur. Sed huic fententiæ adverfatur Apoftolus ad Rom. 9. ubi de electione Jacob, & Efau reprobatione loquens, ait, quòd cum nondum nati effent, aut aliquid boni, aut mali egiffent, ut fecundùm electionem propofitum Dei maneret, non ex operibus, fed ex vocante dictum eft: Jacob dilexi, Efau autem odio habui.

Manichæi duplicem quandam naturam commenti funt, alteram per fe bonam quæ ipfius divinæ fubftantiæ effet emanatio; alteram per fe malam quæ de gente effet tenebrarum: Cum autem (inquiebant) ex duplicis illius naturæ commixtione Mundus à Deo bono factus fit, neceffe eft, ut in ipfo homine fit quidpiam bonum, & quidpiam malum; ac proindè (addebant) mirum non eft, quòd homo, quandiu eft in hâc vitâ, plurimis miferiis afficiatur. Verùm illius doctri-

næ tum impietatem, tum absurditatem demonstravit Augustinus in operibus, quæ ab eo contrà Manichæos exarata sunt. Inter eas autem rationes, quæ principem tenet locum, est ea quæ petitur ex Scripturæ locis, quæ docent, omne ens à Deo esse; ac proindè omne ens esse in se bonum, nullumque ex naturâ esse malum.

Pelagiani aliam inierunt viam. Scilicet contenderunt 1. ignorantiam veri, & difficultatem ad bonum, cum quibus nascimur, cæterasque vitæ calamitates quibus obruimur, esse naturæ priùs institutæ conditiones ingenitas, & (ut loquebantur) humanæ naturæ primordia. Contendebant 2. illam ignorantiam veri, eam ad bonum difficultatem, eas calamitates, non esse mala, sed aut bona, aut indifferentia; occasiones esse ad piorum & justorum exercitationes. Contendebant 3. eas, sive ignorantiam, sive difficultatem, sive calamitates, ipsam etiam mortem, futuras fuisse in humano genere, etiamsi Adamus non peccasset. Vide Augustinum libro 4. ad Bonifacium cap. 2.

Verùm illud Pelagianorum systema quo funditùs evertitur catholica de peccato originali doctrina, variis Augustini principiis confutari potest.

Primò quidem, calamitates quas patimur, esse mala, Scripturis apertè docemur. Ait enim Job: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis*. Sic etiam loquitur Propheta Rex: *Homo vanitati similis factus est, dies ejus sicut umbra prætereunt*. Hæc quoque leguntur Ecclesiast. 4. *Iugum grave quod imposuit Deus super humeros filiorum Adæ à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ*. Eòdem spectant hæc Sapientiæ verba: *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Plures sunt alii similes Scripturarum textus.

II. Id malum est, ad cujus tolerantiam indi-

indigemus auxilio virtutis; non enim opus eft virtute, nifi ad malum, ut par eft, perferendum: atqui virtutis auxilio indigemus, ut hujufce vitæ miferias, ut par eft, perferamus: ergo illæ miferiæ funt aliquod malum. Auguftini eft illud argumentum libro 19. de Civit. Dei, cap. 4.

III. Humanam vitam cum fletibus ipfi infantes, tanquam Prophetæ fuæ calamitatis, exordiuntur: hinc Auguftinus libro 2. Operis imperfecti cap. 16. fic exclamat: *O dementiam fingularem! hoc difputare, an infanire eft? cum miferia fe natos effe parvuli flendo teftantur; & fælices eos dicis?*

IV. Mors cui omnes homines fubjacent, fummo eft horrori cuilibet homini: ergo non eft connaturalis homini, fed pœna peccati, cujus reus eft: Si autem peccati pœna eft; ergo & malum & miferia. Ita Auguftinus libro 2. Operis imperfecti cap. 186.

V. Innumera funt corporis & animæ vitia, furditas v. g. cæcitas, fatuitas, & alia ejufmodi, quæ fanè non effe mala, nemo nifi fatuus dicere audebit. Hinc Auguftinus libro 4. contra Julianum cap. 4. loquens de puerorum infantiâ, quam multis laudibus Julianus extollebat, multùm eam ipfe deprimit.

VI. Nonnulli infantes à dæmone vexantur; id enim apertè Scriptura teftatur: at vexatio illa malum eft grave: ergo eft pœna præcedentis peccati, non actualis quidem, fed originalis. Ita Auguftinus argumentatur libro 5. contra Julianum capite quinto.

VII. Malum nihil aliud eft, quàm fubftantiæ, feu naturæ, corruptio, vel defectus. Cum prætereà fubftantiæ corruptio fit duplex, una voluntaria, & culpabilis, quâ nimirùm animus diligendo creaturam pro creatore, ad id quod minus eft, vergit: altera, involuntaria & inculpabilis, quâ fcilicet peccatum aliquod caftigatur; neceffe

est, ut duplex sit malum; unum quod quis injustè facit; alterum, quod quis justè patitur. Illud, propriè peccatum dicitur; istud verò, pœna peccati. Prima mali species, à Deo esse non potest: at posterior, ipsius est Dei tanquam vindicis: *Cum ergo* (inquit Augustinus in libro contra Fortunatum) *duo sint genera malorum, peccatum, & pœna peccati; peccatum ad Deum non pertinet, pœna peccati ad vindicem pertinet*: at licèt malum pœnæ ad Deum tanquam vindicem pertineat, non est tamen prima illius causa, sed sola cupiditas; ad cupiditatem enim, tanquam ad primam causam, malum omne refunditur ab Apostolo: *Si enim* (inquit August. in libro contra Fortunatum) *radicem omnium malorum quæris, habes Apostolum dicentem, radicem omnium malorum esse cupiditatem: radicem radicis quærere non possum*. 2. Solum malum culpæ, seu peccatum, potest esse prima causa mali pœnæ; ejusmodi enim est naturalis ordo rerum, quem lex æterna conservari jubet, perturbari vetat, ut peccatum præcedat pœnam, non è contra pœna peccatum: *Si enim* (ait August. libro 3. de lib. arb. cap. 9.) *peccatis animarum detractis, miseria perseverat, aut etiam peccata præcedit, rectè deformari dicitur ordo atque administratio universitatis*.

Ex iis quæ hucusque dicta sunt, sic argumentum conficitur: In eis est peccatum originale, qui multis miseriis premuntur; nam illæ miseriæ sunt jam in homine ad Dei ipsius fruitionem creato, & semel posito rerum statu, ut se habet, aliquod malum pœnæ; pœna autem, si justa sit, præsupponit peccatum: nam ut ait Augustinus lib. 1. Operis imperfecti, cap. 39. *Sub Deo justo miser esse quisquam, nisi mereatur, non potest*: atqui infantes premuntur multis miseriis, quæ habent rationem mali; ac proindè, cum non sint malum culpæ, necesse est, ut sint malum pœnæ: ergo in infantibus est peccatum originale. Ita argumentatur Augustinus lib. 4. contra Julianum cap. ult. mul-

multisque aliis in locis, quos studiosus lector adire poterit, quosque hic brevitatis causâ prætermittimus.

Caput IV.

Solvuntur quæ adversùs peccati originalis existentiam objiciuntur.

Not. QUAE contra peccati originalis existentiam objiciuntur, reducuntur 1. ad nonnulla Scripturæ loca; 2. ad quosdam Justini Martyris, Clementis Alexandrini, Lactantii, Theodoreti, & Chrysostomi textus; 3. ad argumenta quædam ex absurdis petita, quibus Julianus adversùs Augustinum agens, usus est.

Solvitur argumentum ex Scripturis petitum.

Objicies. Ezechielis cap. 18. hæc leguntur: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur; filius non portabit iniquitatem patris; & pater non portabit iniquitatem filii: justitia justi super eum erit; & impietas impii erit super eum:* atqui, si daretur peccatum originale, falsa esset illa sententia; filius enim portaret iniquitatem patris.

Resp. 1. dist. maj. Filius non portabit iniquitatem patris, si iniquitatis paternæ non sit particeps, conc. maj. si illius particeps sit, neg. maj. Qui ex aliis hominibus generantur, fiunt participes culpæ, cujus Adamus per suam inobedientiam factus fuit reus: unde mirum non est quòd tot tantisque malis infantes in hâc vitâ premantur, & tot ac tantis in alterâ, si hinc exeant non regenerati, castigandi sint.

Resp. 2. dist. maj. Filius non portabit iniquitatem actualem patris, conc. maj. originalem, neg. Ezechielem non de istâ, sed de illâ tantùm loqui evidens est, scilicet consolari voluit Judæos, apud quos invaluerat hoc proverbium:

Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt: at eâ ratione Judæos solatur, ut, si parentes iniquos non imitentur, pœnâ, saltem æternâ, quâ parentes castigati sunt, ipsi minimè castigandi sint: *Si autem* (inquit) *impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & morte*, æternâ, *non morietur*.

Solvuntur quæ objiciuntur ex Patribus.

Objicies 1. Author quæstionum & responsionum ad Orthodoxos, quem dicunt esse Justinum Martyrem, quæst. 88. asserit, Jobi sententiam: *Nemo mundus à sorde*, &c. ad infantes non pertinere: ergo censet, peccatum originale in parvulis non reperiri.

Resp. 1. auctorem illum non esse Justinum Martyrem qui circa medium secundum sæculum floruit: nempè meminit Origenis, qui octoginta annis post Martyrem Justinum vixit. Resp. 2. conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia auctor de quo agitur, quæstione 88. agit de peccato actuali: *Porrò* (inquit) *natura ad peccandum natus est, qui per liberi arbitrii delectum sibi ipsi dux est*: ac proindè mirum non est, quòd asseruerit, textum ex Jobo petitum ad infantes non pertinere, hoc est, non probare eum, infantes esse alicujus actualis peccati reos.

Objicies 2. Clemens Alexandrinus libro 3. Stromatum, apertè negat originale peccatum. Scribens adversùs Encratitas, sive Tatianos, qui (ut ait Epiphanius hæresi 46.) *Saluti primi hominis contradicunt, & nuptias damnant, atque omninò pares eas fornicationibus faciunt; nec recipiunt in suorum numerum conjugio utentem, sive marem, sive fœminam*: scribens (inquam) adversùs Encratitas, negat Adami peccatum infantibus imputari; quem quidem articulum Encratitæ suo dogmati tanquam basim susternebant: ex eo enim concludebant nuptias, seu actum con-

conjugalem, per quem tantum malum propagaretur, esse malum: *Dicant ergo* Encratitæ, sive Tatiani, *nobis* (inquit) *ubi fornicatus est infans natus? vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus? Restat ergo eis, ut videtur, consequenter ut dicant, malam esse generationem, non solùm eam, quæ est corporis, sed etiam quæ est animæ, propter quam etiam corpus.* Addit, Davidem ex conceptu nullum traxisse peccatum: *Et quando dixit David: In peccatis conceptus sum, dicit propheticè quidem matrem suam; sed Eva mater fuit viventium: & si in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato, neque verò ipsa peccatum.*

Prætereà eorumdem Stromatum lib. 5. confutans Basilidem qui ex verbis Job inferebat, infantium animas aliquid in vitâ superiore peccasse antequam carni conjungerentur, ne minimam quidem facit mentionem peccati originalis, quamvis argumentum quod pertractabat, cum veluti cogere videretur, ut illius existentiam assereret.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. nego, quòd Encratitæ peccatum originale tanquam basim suo dogmati substraverint; è contra dogmati suo substernebant peccatum actuale in superiore vitâ commissum, & in cujus pœnam animæ corporeis vinculis illigarentur: idque etiam apertè demonstrant verba, quibus Clemens Encratitas urget: *Dicant ergo nobis, ubi fornicatus est infans natus?* unde hæc alia ejusdem Clementis verba: *Quomodo sub Adæ cecidit execrationem?* intelligenda sunt de execratione, in quam per peccatum actuale, quod in superiore vitâ, hoc est, ante unionem animæ cum corpore, admissum fuerit. Eâdem ratione explicari debent hæc alia: *Sed non ipse David in peccato*, intelligenda sunt de peccato actuali, de quo Clementem inter & Encratitas erat quæstio; non autem de peccato originali de quo non agebatur.

Objicies 3. Tertullianus in libro de resurrectione carnis cap. 47. mortem quidem corporis refert in Adami prævaricationem, sed ad eandem prævaricationem non refert animæ mortem, seu maculam: ergo Tertullianus non alium effectum peccati Adami agnovit, quàm carnis, non autem animæ mortem.

Resp. dist. ant. Tertullianus in lib. de resurrectione carnis, animæ maculam non refert in Adami peccatum, & refert alibi, conc. ant. & non refert alibi, neg. ant. Ideò in loco qui nobis objectus est, Tertullianus de solâ corporis morte loquitur, quòd ad quæstionem, de quâ eò loci agebat, conferret, seu ad quæstionem de corporis resurrectione, quæ à Marcione negabatur, quamque Tertullianus probandam susceperat: in eo autem positum est illius argumentum, quòd sicut antiquus Adam corpori mortem intulerat; ita & novus, qui est Christus, vitam illi collaturus sit. Jam verò quòd idem Tertullianus animæ mortem, seu maculam, refuderit in Adami peccatum, superiùs variis ex ipso laudatis testimoniis ostensum est; quibus & addi potest illud capitis octavi lib. 7. de resurrectione carnis; *Caro*, in baptismate, *abluitur*, *ut anima emaculetur*.

Objicies 5. Lactantius, Crispi Cæsaris præceptor, calamitates omnes quas in hâc vitâ patimur, refert non in peccatum originale, sed ad solam naturam: ergo non agnovit existentiam originalis peccati; alioquin enim in ipsum, sicut & posteà Augustinus, non verò in naturam calamitates illas retulisset. Probatur ant. ex ejusdem Lactantii lib. 7. Instit. cap. 3. ubi de vitâ beatâ differens, pugnam carnis adversùs animam, aliasque miserias docet insertas nobis fuisse, ut essent exercitationis occasio: *Cur igitur* (inquit) *cum*, Deus, *mortalem*, hominem, *finxit atque fragilem .... ut proponeret homini virtutem*, *id est*, *tolerantiam malorum*, *ac bonorum*, *per*

per quam posset præmium immortalitatis adipisci : ergo , &c.

Resp. dist. ant. Lactantius calamitates quas patimur, sumptas in ordine ad finem, ad quem conferunt, conc. ant. sumptas quoad veram causam & originem, ex quâ oriuntur, neg. ant. hoc est, Lactantius docet, naturam, seu Deum, eas in homine miserias permittere, ut sint in homine exercitationis occasio ; sed non docet, naturam esse primam causam, & primam originem illarum miseriarum. Scilicet Lactantius contra Philosophos probandum susceperat, hominem propter Deum fuisse conditum, & universum orbem propter hominem. Ubi verò illud principium variis argumentis confirmavit, solvit cap. 5. ejusdem libri hanc ab Epicuro propositam quæstionem : *Si tantum honoris homini, Deus habuit, ut ipsius causa mundum fabricaret ..... cur mortalem, fragilemque constituit?* asseritque, ita Deum se gessisse, ut homines iis malis uterentur ad virtutem & præmium : *Ut ad illud* (inquit) *æternæ vitæ ineloquibile præmium, summa cum difficultate, & magnis laboribus pervenirent*. Itaque Lactantio satis fuit adversùs Philosophos ostendere finem, quem Deus sibi in hominis animâ cum fragili corpore illigandâ proposuit; nec opus fuit, ut altiorem & abstrusiorem causam, nempè originis peccatum, expresserit; ne scilicet novâ illâ difficultate Philosophos ab amplectandâ veritate deterreret, quos ad veræ sapientiæ cultum adducere sibi constituerat. Itaque Lactantius, œconomiæ causâ, tacet peccatum originale; sed illud non negat : unde ex ejus silentio nihil contra ejusdem peccati originalis existentiam concludi potest.

Objicies 6. S. Gregorius Nyssenus in Oratione de infantibus præmaturâ morte abreptis, ab Hierio quæsitus, an infantes illi ad universale judicium vocandi essent, respondet exclamandum

esse cum Apostolo, O ALTITUDO! 2. Docet, infantes esse omnis malitiæ expertes, nec indigere sanitate: *Puellus* (inquit) *infans simplex, omnisque malitiæ expers .... sanitate quæ per purgationem contingit, non indigens*: ergo Gregorius, &c.

Resp. Gregorium Nyssenum eo in loco loqui de infantibus baptizatis. Nam 1. unicè loquitur de infantibus qui in lucem prodierunt, non autem de iis qui utero materno moriuntur: *Qui* (inquit ibidem) *in aere fuit*. 2. Asserit, infantes de quibus agit, hoc est, baptizatos, beatitudine fruituros esse, non æquali quidem ei, quâ donandi sunt adulti qui baptismate initiati sunt: Addit, eam infantium felicitatem propriè dici non debere retributionem, quia retributio est cum operibus præcedentibus correlativa. Nec obstat, quòd Gregorius Nyssenus dubitaverit, an qui infantes mortui sunt, in universali judicio sistendi sint coram Christo judice: Nam sicut tempus quo futurum est universale judicium, incertum est; ita & Gregorio incertus fuit modus, quo judicium illud fieri debet: unde cum Apostolo exclamandum duxit, *O altitudo*! Sed si Gregorii sententia ex aliis ejus operibus investigetur, evidenter patebit, persuasum ei fuisse, existere peccatum originale. Instar omnium sint hæc ejus verba in libro de vitâ Mosis: *Occultior quædam* (inquit) *traditio & verus sermo ad nos usque descendit, quo creditur, posteaquam in peccatum natura nostra lapsa est, non omninò à clementia divina neglectam, neque absque suo patrocinio dimissam*.

Objicies 7. S. Joannes Chrysostomus in hom. 1. ad Neophitos, scribit, infantes ideò baptizari, ut eis addatur sanctitas, non autem ut abluantur à peccato: *Hac de causa* (inquit) *etiam infantes baptizamus, cum vel quamvis non sint coinquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, justitia,*

stitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut ejus membra sint: ergo, &c.

Resp. dist. ant. Sanctus Joannes Chrysostomus scribit, infantes baptizari, quamvis non sint coinquinati peccato actuali, conc. ant. peccato originali, neg. ant. Ratio est, quia Græca Chrysostomi verba non habent *peccato*, in singulari numero, sed *peccatis*, in plurali; sic enim latinè reddi debent: *Ideò & infantes baptizamus, quamvis peccata nōn habentes.* Ita respondet Augustinus libro 1. contra Julianum, cap. 3. Quærenti verò Juliano, cur, si ea fuerit mens Chrysostomi, non addiderit, *propria*, hisce verbis Augustinus respondet: *Quia disputans in catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur; tali enim quæstiõne nullius, vel nullus pulsabatur, & vobis nondùm litigantibus, securiùs loquebatur.* Vide alia ejusdem S. Patris opera, quæ inter nostræ conclusionis probationes superiùs allata sunt.

Instabis 1. Chrysostomus hom. 10. in Epistolâ ad Romanos docet, mortem ex Adamo quidem in ejus posteros transmissam fuisse, non verò peccatum inobedientiæ, cujus factus est reus: *Adamo* (inquit) *peccante, ac mortali effecto, & qui ex eo orti sunt, eos tales esse, nihil absurdum. At ex illius inobedientia alterum peccatorem extitisse, id verò quam, obsecro, congruentiam, consequentiamque habeat. Invenietur enim, nec pœnas habere qui talis fuerit, siquidem non ex ipso peccator extiterit. Quid igitur hoc loco verbum hoc* Peccatores, *significat? Mihi videtur tantumdem significare, quantum illud, Supplicio obnoxii & mortis rei*: ergo Chrysostomus non solùm peccata actualia, sed originale ab infantibus minimè baptizatis excludit.

Resp. dist. ant. Chrysostomus docet, actuale peccatum inobedientiæ, cujus Adamus factus est reus, in nos transmissum non fuisse, conc. ant. Alioquin enim (ut ibidem ait Chrysostomus) ei

ei qui non peccasset, pœna insligeretur: peccatum quod sit actualis peccati Adami effectus, neg. ant. nempè mors, ex Chrysostomo, pœna est quæ omnibus hominibus insligitur: ergo supponit demeritum quod præcesserit; pœna enim est correlativa ad demeritum: illud autem demeritum non est actuale, cùm infantes, qui tamen morti obnoxii sunt, incapaces sint alicujus actûs: ergo est originale tantùm.

Objicies 8. Theodoretus docuit, remissionem peccatorum non esse effectum baptismatis; ut autem id probet, utitur Ecclesiæ praxi, quæ infantes abluit, licèt nullius peccati rei sint: *Si enim* (inquit lib. 5. hæretic. fabul. cap. 18. adversùs Messalianos) *hoc solùm opus erat baptismatis, quorsum infantes, qui peccatum nondum gustaverunt, baptizarentur?* ergo, &c.

Resp. dist. ant. Theodoretus docuit, remissionem peccatorum actualium non esse solum effectum baptismatis, conc. ant. remissionem actualium, & ipsius etiam originalis, neg. ant. Ratio est, quia de eâdem peccati specie loquitur Theodoretus, de quâ inter Ecclesiam & Messalianos erat quæstio: Sed quæstio erat de solis peccatis actualibus; hæc enim sola Messaliani contendebant per baptismum, quasi adhibitâ novaculâ, tolli; originale verò non per baptismum, sed per orationem dimitti: quod quidem absurdum esse Theodoretus probat ex Ecclesiæ praxi, quæ infantes abluit, quamvis rei sint solius originalis peccati.

Solvuntur argumenta ex ratione petita.

Objicies 1. Christi justitia non prodest iis qui non credunt: ergo neque peccatum Adæ nocet non peccantibus: at infantes non peccant, cùm sint expertes libertatis: ergo, &c.

Resp. dist. ant. Christi justitia non prodest iis qui nec propriâ nec alienâ voluntate credunt, conc.

conc. ant. qui non propriâ quidem, ſed alienâ voluntate credunt, neg. ant. Diſt. pariter conſeq. Ergo neque peccatum Adæ nocet non peccantibus, aut propriâ, aut alienâ voluntate, conc. conſeq. non peccantibus quidem propriâ, ſed alienâ neg. conſeq. Deſumptum eſt ex Auguſtino reſponſum illud: nempè lib. 3. de peccatis meritis, cap. 2. docet, quòd ſicut juſtitia Chriſti prodeſt alienâ voluntate credentibus, eorum nimirùm à quibus aut offeruntur, aut baptizantur, aut ipſius Eccleſiæ: ità Adami iniquitas nocet iis qui alienâ voluntate, in primo ſcilicet hominum parente, peccarunt.

Objicies 2. Homines baptizati carent originalis peccati culpâ: ergo eam in poſteros tranſmittere non poſſunt; nemo enim dat quod non habet.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia homines baptizati non generant ſecundùm ſpiritum, ſecundùm quem ſunt filii Dei; ſed ſecundùm carnem, ſecundùm quam, cùm in eâ vigeat libido, ſunt adhuc filii ſæculi. Ita ratiocinatur Auguſtinus in libro 2. de Nuptiis, & Concupiſc. cap. 34.

Objicies 3. Si anima inficeretur peccato originali, illud peccatum in Deum ipſum refundi deberet: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo, &c. Probatur maj. Quæ rei alicui ab origine conveniunt, refunduntur in ejuſdem rei cauſam efficientem; ſic ignis calor in Deum creatorem refunditur, eò quòd igni ab origine conveniat: atqui Deus eſt cauſa efficiens, & quidem unica, animæ; neque enim anima per traducem ab homine, ſed per creationem à Deo producitur: ergo peccatum originale in Deum refunderetur.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. maj. Quæ rei alicui ab origine conveniunt, refunduntur in ejuſdem rei cauſam efficientem, ſi ei conveniant ex vi actionis, per quam producitur, conc. maj. ſecùs,

neg.

neg. maj. Peccatum originale non accidit animæ ex vi actionis, per quam à Deo producitur, sed ex vi unionis cum corpore, quod ratione seminis, est pars ipsiusmet Adami. Anima ex vi suæ creationis se habet sicut aqua purissima: quemadmodum igitur aqua, in se licèt purissima, corrumpitur, si vase immundo & sordido concludatur: ita & anima fœditatem contrahit ex suâ cum carne vitiatâ conjunctione. *In carne* (inquit Augustinus lib. 5. contra Julianum, cap. 3.) *sicut aqua in vase vitiato corrumpitur*.

Objicies 4. Non peccat iste qui nascitur, cùm electionis capax non sit; non peccat iste qui genuit, alioquin enim illicitus esset conjugii usus; non peccat ille, qui condidit: per quas igitur rimas inter tot præsidia peccatum fingis ingressum? Argumentum est Juliani apud Augustinum libro 2. de Nuptiis & Concupiscentiâ, cap. 18.

Respondet hisce verbis Augustinus: *Quid quæris latentem rimam, cùm habeat apertissimam januam? Per unum hominem (ait Apostolus) per unius delictum (ait Apostolus) per unius hominis inobedientiam (ait Apostolus.) Quid quæris amplius? quid quæris apertius? quid quæris inculcatius.*

Objicies 5. Si peccatum originale per generationem traduceretur in posteros, sequeretur usum matrimonii fore illicitum; in eo enim casu usus matrimonii foret peccati causa: ergo, &c.

Resp. ad 1. neg. seq. maj. Ad 2. dist. ant. In eo casu usus matrimonii per accidens foret causa peccati, conc. ant. per se, neg. ant. hoc est, usus matrimonii non est causa, aut occasio peccati, nisi in quantùm exercetur cum libidine: at illa libido, *per se*, usui matrimonii annexa non est; illius enim expers fuisset in Adami innocentis nuptiis; sed *per accidens* tantùm; in quantum scilicet fit per semen ex Adamo corrupto decisum: unde, si non propter illam libidinem,

sed

ſed prolis generandæ causâ, matrimonii uſus exerceatur, illicitus non eſt, quamvis malum, peccatum nimirùm originale, præter exercentis intentionem ſequatur. Ità Auguſtinus lib. 2. Operis imperfecti, contra Julianum cap. 42. Addit idem Sanctus Doctor in lib. 1. de nuptiis & concupiſc. cap. 18. *Propter hanc*, libidinem, *fieri*, *ut etiam de juſtis, & legitimis filiorum Dei, non filii Dei, ſed filii ſæculi generentur, quia & ii qui generant, ſi jam regenerati ſunt, non ex hoc generant, ex quo filii Dei ſunt, ſed ex quo adhuc filii ſæculi.*

Objicies 6. Omne peccatum eſt voluntarium: atqui peccatum originale non poteſt in infantibus eſſe voluntarium: ergo nec peccatum. Juliani eſt illud argumentum; ſcilicet quærenti de parvulis, *Per quid ſubjicerentur diabolo, quos Deus facit*, reſpondente Auguſtino, *Per peccatum, non per naturam*, ſic Julianus urgebat: *Sed non poteſt eſſe ſine ſexibus fœtus, ità nec ſine voluntate poteſt eſſe peccatum.*

Reſp. diſt. maj. Omne peccatum eſt voluntarium, vel phyſicè, vel moraliter, conc. maj. phyſicè tantùm, neg. maj. Diſt. pariter min. Atqui peccatum originale non poteſt in infantibus eſſe voluntarium phyſicè, conc. min. voluntarium moraliter, neg. min. Ratio eſt, quia licèt infantes non ſint capaces actûs quo phyſicè, hoc eſt, propriæ voluntatis actu, peccatum eligitur; ſunt tamen capaces electionis moralis, ejus nimirùm quæ fit ab eo qui ſe habet tanquam, non phyſicum tantùm, ſed etiam morale aliorum caput: In quantùm enim ſunt membra illius moralis capitis, eorum voluntas moraliter in capitis voluntate includitur; proindeque æquum eſt, ut malum quod eligitur à capite, membris etiam imputetur; ſicut æquum eſt, ut pacta conventa inter principem, & populi majores natu, ab omnibus civibus ſerventur. Auguſtini eſt illa reſponſio: ſic enim Pela-

gianis

gianis argumentum illud urgentibus respondet libro 4. Operis imperfecti, cap. 90. *Ad hoc peccati genus ex libera voluntate perventum est, non ejus propria qui nascitur; sed ejus in quo omnes originaliter fuerunt, quando communem naturam mala voluntate vitiavit: Non habent ergo parvuli tempore conceptus, vel ortus sui, peccandi voluntatem: sed ille tempore prævaricationis suæ magnum illud peccatum libera voluntate commisit, à qua originalis peccati contagium humana natura contraxit.*

Quæstio II.

Quid sit peccatum originale.

Not. CIRCA essentiam originalis peccati variè varii opinati sunt. Matthias Illyricus, Lutheranus, & non ultimus ex Centuriatoribus Magdeburgensibus, in libello de justitiâ originali docuit, originale peccatum esse substantiam, in quam per primi parentis inobedientiam anima posterorum illius immutata fuit; ità ut ex substantiali imagine Dei, facta fuerit substantialis imago diaboli.

Albertus Pyghius Controversiâ I. de peccato originali, contendit, peccatum originale esse ipsummet Adami peccatum, quod Deus illius posteris imputet eâ fermè ratione, quâ princeps patris rebellionem imputat filio.

Plures Thomistæ contendunt, peccatum originale esse meram privationem justitiæ originalis, seu justitiæ, in quâ Deus primos parentes condiderat; cujus quidem privationis, concupiscentia, seu propensio ad malum, sit effectus. Non pauci alii, secuti (ut putant) S. Augustinum, docent, essentiam peccati originalis non in alio positam esse, quàm in concupiscentiâ. Quid nos

de

de eâ controversiâ sentiamus, subsequentibus conclusionibus aperietur.

CONCLUSIO I. Peccatum originale non est substantia.

Probatur 1. Omnis substantia, cùm rationem entis habeat, est à Deo; primum enim in unoquoque genere, est causa cæterorum: atqui peccatum originale non est à Deo; implicat nimirùm, ut id, quod per se malum est, sit ab ente quod bonum est per essentiam. 2. Peccatum, reduplicativè prout est peccatum, non est ens, sed debitæ rectitudinis privatio: eo nimirùm principio usus est Augustinus contra Manichæos agens, ut probaret, non existere primum aliquod substantiale principum nequam, ex quo mala omnia nascerentur. 3. Matthias Illyricus falsò supponit, animam substantialiter per primi parentis peccatum immutatam fuisse; scilicet, mutatio in substantiâ spirituali fieri potest tantùm per mutationem voluntatis, aut intellectûs: at illa mutatio non potest substantialiter animam immutare; siquidem non mutatur voluntas, nisi per mutationem affectuum, nec intellectûs nisi per substractionem, aut augmentum luminis: sed nec affectuum mutatio, nec subtractio luminis possunt substantialiter animam immutare; sunt enim variæ modificationes, quæ substantiæ in suo esse physico remanenti de novo accidunt: ergo, &c.

Objicies 1. Imago Dei est substantia: ergo & imago diaboli: sed peccatum originale non aliud est, quàm imago diaboli: ergo peccatum originale est substantia.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quia imago Dei in homine est vis illius intellectiva: homo enim est imago Dei, in quantùm est substantia intellectu & voluntate prædita: èontra verò imago diaboli non aliud est, quàm inordinatio voluntatis, hoc est, conversio ad bonum commutabile, & aversio à bono incommutabili:

illa

illa autem conversio, illa aversio non sunt substantia aliqua de novo producta, sed accidentales tantùm animæ modificationes.

Objicies 2. Peccatum originale hominem constituit diaboli filium: atqui homo non constituitur diaboli filius, nisi per substantiam diabolicæ similem; scilicet filius gerere debet substantialem patris similitudinem: ergo, &c.

Resp. cum S. Augustino libro contra Adimantum, cap. 5. aliquem tribus modis posse esse alterius filium: 1. quidem per naturam; sic Adamus est omnium hominum pater: 2. per doctrinam; eo sensu Apostolus Corinthios vocat filios suos: 3. denique per imitationem, & in hoc ultimo sensu intelligi debet textus, qui ex Joanne nobis objectus est.

CONCLUSIO 2. Peccatum originale non est ipsum in individuo Adami peccatum.

Probatur. Ipsum in individuo Adami peccatum posteris illius non communicatur; est enim formalis & singularis inobedientia Adami: atqui peccatum originale posteris Adami communicatur, non autem solæ illius pœnæ; ita enim definiit altera Synodus Arausicana canone 11. ubi hæc habentur: *Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non & ejus propagini, asserit nocuisse; aut certè mortem tantùm corporis quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus hominum transiisse testatur; injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti, Per unum hominem*, &c.

Concilium Trident. sess. 3. cap. 11. docet, peccatum originale omnibus inesse, ac unicuique proprium: atqui ipsum actuale Adami peccatum non est unicuique proprium. 3. Eadem sacra Synodus mox laudatæ sessionis tertiæ canone 4. definit, parvulos in remissionem peccatorum baptizari, ut in eis regeneratione mundetur quod ex generatione contraxerunt: ergo in parvulis non est sola denominatio externa petita ex

præ-

prætetito Adæ peccato, sed verum aliquod & reale peccatum. Idem docet Augustinus in lib. 3. de peccatorum meritis, cap. 8.

Objicies. Apostolus in epistolâ ad Romanos asserit 1. omnes peccasse in uno Adami peccato *In quo* (inquit) *omnes peccaverunt*. Asserit 2. Judicium esse ex uno delicto in condemnationem. Asserit 3. Per unius hominis inobedientiam, & per unius delictum peccatores constitutos esse multos: Sed eæ loquendi formulæ significant, unum in individuo esse peccatum Adami & posterorum illius: ergo, &c.

Resp. conc. maj. neg. min. scilicet eæ loquendi formulæ significant, Adami peccatum esse causam peccati originalis, quod inhæret singulis illius posteris; non autem quòd ipsummet Adami peccatum actuale, sit formaliter ipsum posterorum peccatum. Confirmatur ex eo quòd sicut ex his Apostoli verbis, *Per unius obedientiam justi constituti sunt multi*, concludi non potest, hominem esse justum per ipsam actualem Christi obedientiam; sed tantùm eam actualem obedientiam esse causam meritoriam nostræ justificationis: ità nec ex hoc loquendi modo, *Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi*, colligi potest, homines constitui formaliter peccatores & reos per ipsam actualem Adami inobedientiam; sed tantùm quòd ea actualis inobedientia causa sit demeritoria, cur Adami posteri constituantur peccatores.

CONCLUSIO 3. Materiale peccati originalis est concupiscentia: ita expresse docet S. Thomas 1.2.q.82. art.3.

Probatur 1. authoritate S. Augustini, qui in omnibus ferè suis operibus contra Pelagianos, dicit peccatum originale esse concupiscentiam, ut videre est lib. 1. contra Julianum, cap. 13. lib. 2. c. 11. lib. 4. cap. 1. ejusdem libri cap. 8. lib. 6. cap. 19. lib. 1. de nuptiis & concupisc. cap. 19. lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12.

CON-

CONCLUSIO 4. Peccatum originale, sumptum secundùm esse formale, est concupiscentiæ reatus.

Probatur 1. authoritate S. Augustini qui expressè docet, peccatum originale esse concupiscentiæ reatum; ut videre est in libro 1. de nuptiis & concupiscentiâ, cap. 19. 26. 31. iis enim in locis apertè docet, peccatum originale remanere actu, transire verò reatu: *Manet* (inquit) *actu, transit reatu.* Non aliud in parvulo nondum per baptisma renato Deus odit, quàm concupiscentiæ reatum; non aliud in eodem parvulo, damnationis est causa; non aliud est in eodem parvulo quod adversetur æternæ legi, quàm idem concupiscentiæ reatus: ergo peccatum originale sumptum secundùm esse formale, est reatus concupiscentiæ.

Quæres, quid intelligatur per illum concupiscentiæ reatum.

Resp. 1. non intelligi reatum pœnæ. Ratio est, quia reatus pœnæ in parvulo nondum regenerato præsupponit peccatum originale: nempè reatus pœnæ, est debitum, quo quis ex justitiæ regulis, obnoxius est pœnæ; est obligatio ad pœnam subeundam: atqui & illud debitum, & illa obligatio præsupponunt peccatum; siquidem sub Deo justo nemo, nisi mereatur, miser esse potest.

Resp. 2. concupiscentiæ reatum, esse reatum culpæ, seu privationem justitiæ originalis: ità loco superiùs laudatò expressè docet S. Thomas; & quidem meritò: nam ex eo quòd infantis anima propter finem supernaturalem, ut supponitur, creata, privetur justitiâ originali, necessariò sequitur, eam esse immundam & iniquam; habitualiter ipsam esse concupiscentiæ, seu creaturarum amoris, mancipium ac servam; esse extrà ordinem illum quem lex æterna conservari jubet, perturbari vetat; in eo nimirùm positus est ille ordo, ut anima uni Deo per amorem subjecta, creaturæ per eumdem amorem dominetur.

Objicies. Si formale peccati originalis in reatu culpæ positum sit, explicari non poterit, quomodo idem peccatum originale per baptisma in parvulis deleatur: sed absurdum est consequens: ergo, &c.

Resp. neg. ant. Ratio est, quia parvulis per baptismum infunditur charitas, quæ cùm eorum animam cum Deo uniat, ac conjungat, tollit concupiscentiæ dominium ac imperium; delet ejusdem concupiscentiæ reatum & culpam, restituitque animæ, quod præcipuum erat in justitiâ originali, gratiam nimirùm sanctificantem: *Iam procul dubio cernis* (inquit Augustinus libro 2. contra Julianum, cap. 5.) *atque concedis esse in homine aliquid mali, quod non ipsum, sed reatus, qui ex illo contractus fuerat, auferatur in baptismo.*

Quæstio III.

De causa proxima transfusionis peccati originalis.

Not. TRes sunt sententiæ. Prima docet, causam proximam peccati originalis esse animæ generationem, ita ut anima non minùs quàm corpus à parentibus generetur; hincque concludit, quòd sicut parentes corporis morbos filiis suis plerùmque communicant, ita etiam in animam peccatum originale, quod, materialiter saltem, positum est in concupiscentiâ, in posteros transfundatur. Eum propagationis modum pluribus in locis Augustinus asseruit, sed de eo posteà ad mortem usque dubitavit, ut patet ex ejusdem S. Doctoris epistolâ 28. quæ est ad Hieronymum, nec non ex libro de animâ, cap. 13. ubi expresse scribit, se ideò ab asserendâ animarum creatione retardari, quòd non concipiat, quomodo

modo innocens anima justè in carne creetur, ubi peccatum contrahat.

Altera sententia supponit 1. Deum in unâ primi hominis voluntate, omnium illius posterorum voluntates inclusisse; supponit 2. Deum abstrahendo à libidine, quâ proles generatur, pactum iniisse cum Adamo, aut de transfundendâ in illius posteros justitiâ originali, si ipse in eâ staret, nec impositum sibi de non edendo fructu vetito præceptum transgrederetur; aut de subtrahendo posteris omnibus eandem justitiam originalem, si ipse inobediens fieret.

Tertia sententia docet, proximam causam originalis peccati in parvulis esse libidinem, cum quâ à parentibus generantnr.

Conclusio 1. Peccatum originale non transfunditur in posteros per actionem quæ sit eorum animæ generativa.

Probatur. Licèt Augustini tempore Ecclesia expresso decreto nondum statuisset, quid de animarum productione sentiendum sit, statuit tamen posteà, definiitque (ut in tertio harum Institutionum Tomo dictum est) eas à parentibus non generari, sed à Deo immediatè creari, infundique corporibus, quibus uniuntur. Ergo animæ per parentes generatio non est causa transfusionis peccati originalis in posteros.

Conclusio 2. Peccatum originale non transfunditur in posteros vi pacti, quod Deus cum primis parentibus injerit.

Probatur 1. Nullum est ejusmodi pacti vestigium, aut in Scripturis, aut in traditione: ergo sine fundamento asseritur. 2. Altum est de eo pacto silentium apud Augustinum, licèt toties de propagatione peccati originalis contra Pelagianos disseruerit. 3. Sententia quæ peccati originalis transfusionem per pactum illud explicat, abstrahit à libidine, cum quâ parentes filios generant: at abstractio illa cum Augustini principiis non cohæret, ut mox dicetur: ergo, &c.

Con-

CONCLUSIO 3. Causa proxima transfusionis peccati originalis in posteros, est generantium libido, seu concupiscentia.

Probatur variis Augustini principiis.

I. S. Doctor in generantium concupiscentiam tanquam in causam proximam, refundit peccatum, quod eorum posteri nascendo contrahunt: *Hac concupiscentia* (inquit in libro de nuptiis & concupiscentia cap. 23.) *quæ solo sacramento regenerationis excipitur, profectò peccati vinculum generatione transit in posteros*. Eodem modo loquitur lib. 2. Operis imperfecti contra Julianum cap. 250. libro 2. de peccatorum meritis cap. 6.

II. Idem S. Doctor Pelagianis quærentibus, *Quomodo peccatum transit in filios fidelium, quod in parentibus non dubitamus per baptismum esse dimissum?* sic respondet libro 2. de peccatorum meritis cap. 15. *Propter hanc ergo*, concupiscentiam, *fit, ut etiam de justis & legitimis nuptiis filiorum Dei, non filii Dei, sed filii sæculi generentur: quia & ii qui generant, si jam regenerati sunt, non ex hoc generant, quòd filii Dei sunt, sed ex quo adhuc*, per concupiscentiam, *filii sæculi*.

III. Idem S. Doctor non ex alio capite peccatum originale depellit à Christo, quàm quòd conceptus non sit ex maris cum fœminâ conjunctione, quæ quidem in statu naturæ lapsæ non fit sine æstuantis concupiscentiæ motu: *Quod autem attinet ad peccati originalis in omnes homines transitum, quoniam per concupiscentiam carnis transit, transire* (inquit libro 5. contra Julianum cap. 13.) *in eam carnem non potuit, quam non per illam Virgo concepit*. Eodem modo loquitur in libro 1. de nuptiis cap. 2. nec non libro 6. contra Julianum capite ultimo, & passim aliis in locis, ubi quæstionem illam pertractat.

Quæres, quomodo per parentum concupiscen-

tiam peccatum originale in illorum posteros transfundatur.

Resp. Augustinum modum, de quo agitur, explicare libro 3. contra Julianum cap. 14. libro 5. cap. 4. libro 2. de nuptiis cap. 8. libro 2. operis imperfecti contra Julianum cap. 389. libro 6. contra Julianum cap. 7. libro 1. de nuptiis cap. 19. Loca illa lector ad quæstionis, de quâ agitur, solutionem consulere poterit.

QUÆSTIO IV.

De subjecto peccati originalis.

Not. NOmine subjecti, hìc eos intelligimus, ad quos peccatum originale transfunditur: quæri autem potest 1. utrum humanitas Christi peccatum originale contraxerit: 2. an Virgo Deipara: 3. utrum alii omnes homines.

CONCLUSIO 1. Fide Catholicâ certum est humanitatem Christi nec contraxisse, nec contrahere debuisse peccatum originale.

Probatur. Ille nec contraxit, nec contrahere debuit peccatum originale, qui per concupiscentiæ ardorem conceptus non est: scilicet (ut superiùs dictum est) concupiscentia, sola est via per quam Adami peccatum in posteros propagatur: atqui Christus non fuit conceptus per adorem concupiscentiæ; neque enim conceptus fuit ex virili semine, sed Spiritûs sancti operatione mirabili, ex purissimo sanguine virginis effôrmatum est illius corpus. Augustini est illud argumentum lib. 5. contra Julianum cap. 13.

CONCLUSIO 2. Virgo Deipara contraxit debitum originalis peccati.

Probatur 1. Virgo Deipara, concepta fuit per paren-

parentum concupiscentiam. 2. Vix alioquin concipi posset, quomodo Christus sit Mariæ liberator & redemptor ; quomodo pro eâ Christus mortuus sit : scilicet Christus pro iis tantùm mortuus est, qui aut actu per peccatum mortui sunt, aut qui secundùm legem ordinariam mori debuerunt, & reverâ mortui fuissent, nisi per speciale beneficium à peccati reatu præservati fuerint. Vide Epistolam Zosimi Papæ quæ ab Augustino Epistolâ 154. laudatur.

CONCLUSIO 3. Quæstio, an Virgo Deipara peccatum originale actu contraxerit, non pertinet ad fidem *Catholicam*.

Probatur 1. ex Sixto Papâ IV. qui Constitutione latâ anno 1483. sub anathematis pœnâ prohibuit tum affirmantibus tum negantibus, B. Virginem immunem fuisse ab originali peccato, nè sibi invicem censuræ alicujus theologicæ notam inurant.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino, quod quidem sess. 5. sic loquitur : *Declarat hæc ipsa sancta Synodus, non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam, Dei genitricem ; sed observandas esse Constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat*. Vide plures alias de eodem argumento Summorum Pontificum Constitutiones apud Bonacinam in tractatu de peccatis. Quæ contro conclusionem nostram objiciuntur ex Concilio Basileensi, lector pertractata reperiet harum Institutionum Tom. 1. ubi decreta Concilii Basileensis explicuimus. Vide tractatum eximii Doctoris Sorbonici D. FEU De peccatis.

CONCLUSIO 4. Filii fidelium, nascendo peccatum originale contrahunt. Est contra Pelagianos, Zuinglium in libro de Baptismo, Calvinum in Antidoto Concilii Tridentini, & Bucerum in caput 3. Matthæi.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ cum de peccato originali loquitur, non distinguit inter homines natos ex parentibus fidelibus, & eos qui ex infidelibus progeniti sunt: è contra terminis (ut suo loco dictum est) universalibus utitur.

Probatur 2. ex traditione quæ docuit 1. omnes homines qui ex viri semine generantur, sive ex fidelibus nati sint, sive ex infidelibus, contrahere peccatum originale. Docuit 2. baptismum omnibus omninò hominibus ab Euangelii promulgatione necessarium esse necessitate medii. Vide Augustinum iis locis quæ superiùs à nobis laudata sunt. Ea tamen loca interpretetur lector eâ cautione, quam Conclusione tertiâ ex Concilio Tridentino retulimus.

Objicies 1. Apostolus ad Rom. cap. xi. sic loquitur: *Quòd si delibatio sancta est, & massa: Et si radix sancta, & rami*. Eâ ratione utitur idem Apostolus primæ ad Corinth. 7. ut christianas uxores deterreat à dimittendo marito infideli: *Alioquin* (inquit) *filii vestri, immundi essent; nunc autem sancti sunt*: ergo, &c.

Resp. Massa est sancta, rami sunt sancti, si per baptismum regenerentur, conc. ant. si non regenerentur, neg. ant. Apostolus de prioribus tantùm loquitur: idque patet 1. ex scopo quem sibi proponit in Epistolâ ad Romanos; scilicet vult probare, gentiles ad fidem conversos non debere judæos conversos aspernari eò, quòd sint veluti delibatio, veluti rami, qui ex judaicâ radice, in Christo per baptismum nati sunt; ita ut Judæis tanquam antiquæ arbori velut rami sylvestres inserti fuerint. Patet 2. ex scopo quem in laudatâ Epistolâ ad Corinth. idem Apostolus sibi proponit: nempè eò loci hoc argumento mulieres christianas deterret à dimittendis maritis infidelibus, quòd profuturæ sint suæ proli, apud quam, propter educationem, benè audiet Euangelium; & quæ tandem aliquando mulieris fide-

lis precibus, exemplo, monitis, religioni christianæ nomen dabit.

Objicies 2. Levi (ut patet ex Epiſtolâ ad Hebræos) in lumbis Abrahæ ita decimatus eſt, ut poſteà natus decimari non debuerit : ergo à pari filii fidelium ita in parentum lumbis ſanctificati ſunt, ut alia per baptiſmum ſanctificatione non egeant.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia ideò Levi jam in lumbis Abrahæ à Melchiſedecho decimatus, iterum poſteà decimari non debuit, quia tum ei, tum ejus poſteris ſacerdotium credendum erat: at filiis fidelium, præcisè ex eo, quòd ſint à fidelibus nati, nullum privilegium concedendum fuit; non minùs enim per parentum concupiſcentiam naſcuntur, quàm ii qui ex parentibus infidelibus generantur. Ita ratiocinatur Auguſtinus libro 2. de peccatorum meritis cap. 5.

QUÆSTIO V.

De pœnis peccato originali in altera vita debitis.

Not. 1. POenæ peccato originali in altera vita debitæ ſunt 1. excluſio à regno cœlorum; 2. privatio vitæ æternæ; 3. dolor internus, qui tum ex excluſione à regno cœleſti, tum ex privatione vitæ æternæ naſcetur; 4. denique pœna ſenſûs, ſeu ignis, quo in illud animadvertetur.

Not. 2. Excluſionem à regno cœlorum pœnam eſſe, qua peccatum originale in altera vita puniri debeat, negavit Vincentius quidam, cujus Auguſtinus meminit libr. 2. & 3. de anima, & ejus origine.

Pelagiani (Auguſtino teſte in libro de hære-

sibus, hæresi 88. Epistolâ 106. Sermone 14. de verbis Apostoli, libro 3. contra Julianum cap. 12. confessi sunt quidem, infantes sine baptismo mortuos, à regno cœlorum excludendos esse; sed contenderunt, illos esse fruituros æternâ vitâ, & constituendos esse in loco qui inter damnatos & beatos medius sit.

Albertus Pighius, Catharinus, nonnullique alii docuerunt, infantes sine baptismo mortuos excludendos quidem esse tum à regno cœlorum, tum à vitâ æternâ, sed addiderunt, eos nullum ex illâ exclusione passuros esse dolorem. Imò contenderunt, infantes illos quâdam beatitudine naturali post extremum judicii diem fruituros esse. Eam verò beatitudinem censuerunt positam esse 1. in vegetis & sanis corporibus, quæ infantibus de quibus est quæstio, à Deo concedentur; 2. in abstractivâ Dei, & clarâ plurium veritatum cognitione; 3. in immunitate à pravis concupiscentiæ motibus; 4. in aliquâ cognitione Christi, quem in ultimo judicii die conspecturi & reverituri sint; 5. denique in amœnissimâ terræ, quam incolent, superficie.

Bellarminus, cui in eo capite multi scriptores præiverunt, quemque non pauci alii deinceps secuti sunt, censuit, parvulos de quibus agitur, gravissimum quidem ex suî tum à regno cœlorum, tum à vitâ æternâ exclusione, dolorem percepturos esse; sed negavit, eos torquendos esse pœnâ sensûs, seu æterno illo igne, qui (ut ait Euangelium) paratus est diabolo & angelis ejus.

E contrà alii theologi, inter quos Sylvius, cui præiverunt plures alii, & quem postea non pauci secuti sunt, asseruerunt, infantes illos non tantùm gravissimo animi dolore, sed etiam ignis pœnâ in inferis cum diabolo torquendos esse. Quænam ex iis sententiis eligi debeat, subsequentibus capitibus fusè à nobis est expendendum.

CAPUT PRIMUM.

An parvuli ſine baptiſmo mortui, immunes ſint ab interno animi dolore.

CONCLUSIO 1. Infantes ſine baptiſmo mortui, à regno cœlorum excluduntur.

Probatur ex his Chriſti verbis, Joannis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum cœlorum.* Probatur iterum ex traditione, quæ quidem (ut de Sacramentis agentes diximus) unanimi conſenſu huc-uſque docuit, baptiſmum eſſe ad ſalutem neceſſarium neceſſitate medii.

CONCLUSIO 2. Infantes ſine baptiſmo mortui, nuſquam æternâ vitâ fruentur.

Probatur 1. Regnum cœlorum, ſeu intuitiva Dei cognitio, & vita æterna, ſunt unum & idem, juxta illud Chriſti in Euangelio: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* 2. Sententiam quæ parvulis abſque baptiſmo mortuis vitam æternam, etiam extra regnum cœlorum, pollicetur, damnarunt Concilia, quæ tum Romæ, tum in Africâ, tum in Palæſtinâ contra Pelagium habita ſunt, ut ſuperiùs dictum eſt.

CONCLUSIO 3. Infantes ſine baptiſmo mortui, internum animi dolorem patientur ex ſuî, tum à regno cœlorum, tum ab æternâ vitâ excluſione.

Probatur. Infantes ſine baptiſmo mortui, regnum cœlorum amabunt: nimirùm in regni cœlorum poſſeſſione, ſeu intuitivâ Dei viſione poſita eſt beatitudo, ad quam creatura rationalis condita fuit: Ingens verò illud & ſummum regni cœleſtis deſiderium, quo, ſuppoſito præſenti rerum ſtatu, infantes ſine baptiſmo mortui tenebuntur, expleri nuſquam poterit: idque iiſdem

infantibus certò persuasum erit: ergo summa afficientur tristitia, summo dolore cruciabuntur: ita nimirum comparata est creaturæ rationalis natura, ut non possit non dolere, cum frustratur bono quod enixè desiderat, & à quo pendet illius fœlicitas; ac præsertim si certò noverit, se nusquam bono illo fruituram esse: *Qui enim appetit* (inquit Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ cap. 3.) *quod adipisci non potest, cruciatur.*

Quod huc-usque propositum est argumentum, eodem modo, licèt aliis verbis, urget Augustinus in libro 6. contra Julianum, cap. 4. ubi sic loquitur: *Quid igitur eum offenderunt, quos pariter innocentes, mundos, à se ad imaginem suam creatos, innumerabiles ab ipso munere alienat, nec eorum voluntatem hujus ineffabilis prævenit beneficii largitate, separans tot imagines suas à regno suo? Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei: Si autem amabunt, & tantùm amabunt, quantùm innocentes amare debent regnum ejus, à quo ad ipsius imaginem creantur, nihilne mali de hac ipsa separatione patientur?*

Ex iis Augustini verbis evidenter colligitur S. Doctorem censuisse 1. infantes qui sine baptismo moriuntur, vehementi in regnum cœleste desiderio teneri; 2. valdè cruciari eos, quòd illud regnum aliquando possidendi spes ipsis affulgeat nulla: scilicet *mali* nomine, quo S. Doctor eo in loco utitur, intelligitur internus animi dolor, tum quòd malum illud colligat ex beatitudinis amore, quem supponit in infantibus, de quibus agitur; tum quòd libro 13. de civit. Dei cap. 2. malum, dolorem interpretetur: *An* (inquit) *quia vita qualiscumque aliquod bonum est, dolor autem malum, ideò nec vivere corpus dicendum est, in quo anima non vivendi causa est, sed dolendi?* 3. Si negetur, infantes, de quibus agitur, aut cœlestis regni desiderio teneri, aut ex frustrato illo

desi-

desiderio non cruciari, corruet argumentum, quod Augustinus pro peccati originalis in parvulis existentia ex illo desiderio, ex illo cruciatu desumit.

Objicies 1. Infantes sine baptismate mortui, nec amant, aut desiderant regnum cœleste, seu intuitivam Dei visionem; nec, dato etiam quòd illud ament aut desiderent, cruciantur ex amore illo, ex desiderio illo frustrato torquentur: ergo nullum animi dolorem ex suî à cœlesti regno exclusione patiuntur. Probatur ant. 1. Infantes, qui sine baptismo mortui sunt, nullam de intuitiva Dei visione ideam habent, nullam cognitionem; neque enim, cum sit supernaturalis, sine gratia (quam haud dubiè non habent) cognosci potest. 2. Dato quòd intuitivæ Dei visionis aliquam ideam habeant, non eam tamen desiderant, quia nesciunt se ad eam ordinatos aliquando fuisse, cum id cognosci non possit, nisi per fidem, quam infantes, de quibus agitur, nusquam habuerint, aut habituri sint aliquando. 3. Deus pro sua singulari providentia, impedit, ne parvuli sine baptismo mortui, ex suî à regno cœlesti exclusione perpetua dolorem aliquem patiantur: ergo, &c.

Resp. neg. ant. Ad cujus priorem & alteram probationem, dicendum est 1. eas, si valeant, probare, non tantùm parvulos qui sine baptismate mortui sunt, sed etiam adultos qui in gentilitate, ubi nihil unquam de Euangelio audierunt, diem clauserunt extremam, aut regni cœlestis desiderio non teneri, aut ex frustrato, si quod sit, illo desiderio non cruciari; neque enim adulti illi aliquando fidem habuerunt, per quam unam (ut adversarii contendunt) homo scire potest, beatitudinem in intuitiva Dei visione positam esse; creaturam rationalem in ordine ad claram illam Dei visionem conditam esse.

Dicendum est 2. homines omnes, sive sint

adulti, sive parvuli, in judicio tum particulari, tum universali, cognituros esse, beatitudinem esse positam in possessione regni cœlestis, in intuitivâ Dei visione, se ad eam conditos fuisse; privari se eâ in pœnam peccati, aut actualis, aut originalis, aut utriusque simul.

Adultos qui aut in infidelitate aut in impietate obierunt, Scriptura, Sapientiæ quinto, sic de prædestinatis hominibus loquentes inducit: *Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum.... Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam; & finem illorum sine honore; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.* Quæ quidem infidelium, aut impiorum verba apertè supponunt, eos cognituros esse statum & conditionem prædestinatorum, seque in pœnam peccatorum ab eo statu, ab eâ conditione exclusos esse.

Parvuli qui sine baptismo mortui sunt, quique adfuturi sunt universali judicio, audient hanc in seipsos, cum ad Christi judicis sinistram futuri sint, ferendam sententiam: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.* Scient prætereà, quàm æqua futura sit sententia quæ in eos feretur; ac proindè noscent causam, seu peccatum originale, in quod tam severo judicio in eos animadvertetur. Noscent insuper fœlicitatem, quâ parvuli post acceptum baptisma mortui donandi sunt; audient enim hanc de iis, qui ad Christi judicis dexteram erunt, sententiam: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.*

Ad tertiam antecedentis probationem, dicendum est 1. figmentum esse quod asseritur, Deum impediturum, ne infantes, de quibus agitur, ex suâ à cœlorum regno exclusione crucientur: nullum enim ejusmodi providentiæ vestigium, aut in sacris codicibus, aut in Patrum traditione reperitur. Dicendum est 2. postulare è contra

Dei

Dei providentiam, ut à regno cœlorum exclusio infantes, de quibus est quæstio, interiùs torqueat; & quidem eò intensiùs, quò tunc in eis intensiùs erit ejusdem regni cœlestis desiderium, tantò majus futurum, quò mens tunc minimè in aliud distracta, horrendam miseriam quæ ex regni cœlestis privatione sequetur, comprehensura est.

Quæres, an ex solâ exclusione à regno cœlesti, an etiam ex aliquo alio capite nascitura sit ingens tristitia, quâ infantes sine baptismo mortui cruciabuntur.

Resp. infantes, de quibus agitur, ingenti tristitiâ, acutissimo dolore afficiendos esse ex multiplici capite.

Et quidem nascetur 1. ex exilio quo mulctabuntur: *Nam & qui exultant* (ait Augustinus Serm. 14. de verbis Apostoli) *vivunt; si sani sunt, in doloribus non sunt, nec torquentur; non carceris tenebris affliguntur: hæc illis sola pœna est, non esse in patria. Si amatur patria, magna pœna; si autem non amatur patria, pejor est cordis pœna. Parvum malum est in hominis corde qui societatem non quærit Sanctorum, qui non desiderat regnum cœlorum? Si non desiderat, pœna est de perversitate: Si autem desiderat, pœna est de fraudata charitate.*

Nascetur 2. ex tenebricoso carcere, quo in perpetuum infantes illi concludentur: Scilicet ex iis erunt, quibus in Christi judicis sinistrâ existentibus dicetur: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.*

Nascetur 3. ex servitute dæmonis, quâ scient se in æternum opprimendos esse: *Hoc generi humano* (inquit Augustinus in libro 1. de Nupt. & Concupisc. cap. 23.) *inflictum vulnus à diabolo, quidquid per illud nascitur, cogitet esse sub diabolo, tanquam à suo frutice fructum jure decerpat.*

Nascetur tandem 4. ex concupiscentiâ quæ

infantibus illis in perpetuum dominabitur, tuncque (ut ait Augustinus libro 6. contra Julianum cap. 5.) non ad delectamentum excitabitur, sed vertetur in tormentum.

Caput II.

Utrum infantes sine baptismo mortui ignis pœnam patiantur.

Conclusio. Infantes qui sine baptismo moriuntur, perpetuam ignis pœnam patientur.

Probatur 1. Scripturâ. Sacris codicibus docemur 1. omnes homines qui viâ ordinariâ nascuntur, originale peccatum contrahere: *Nemo mundus à sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram.* Docemur 2. hominibus qui rei sunt etiam solius originalis peccati, condemnationem, seu pœnam deberi: *Iudicium quidem ex uno in condemnationem*: Atqui illa condemnatio, illa pœna, non est sola exclusio à regno cœlorum, non est solùm tristitia, quâ exclusi afficientur, sed etiam est pœna sensûs, est condemnatio ignis: Siquidem pœna est, quâ damnabuntur ii qui in extremo judicio reperti fuerint à sinistris Christi judicis: *Tunc* (verba sunt quæ apud Matthæum leguntur cap. 25. versu 41.) *dicet & iis qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus ... Et ibunt hi in supplicium æternum*: Sed infantes sine baptismo mortui, in extremo judicio reperientur à sinistris Christi judicis: Duæ enim tantùm manus in Euangelio recensentur, à quibus esse possunt qui judicium subituri sunt; dextra nimirùm & sinistra: at infantes non erunt à dextrâ; scilicet qui à dextris erunt, ibunt in vitam æternam, percipient regnum paratum ipsis à constitutione mundi: ergo erunt à sinistrâ; ac proindè ex iis erunt con-

contra quos Christus hanc feret sententiam: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus*. Augustinus argumentum illud urget Sermone 14. de verbis Apostoli, cap. 9.

Respondent 1. adversarii, negari non posse quin parvuli sine baptismate mortui, in extremo judicio futuri sint à sinistrâ Christi judicis; sed inde tamen non sequi, eos in ignem æternum ituros esse. Ratio est, quia in eo Euangelii loco describitur judicium eorum qui in Ecclesiâ fuerint, tum quòd Dominus eò loci bonos & malos comparet cum ovibus & hœdis, qui in eodem ejusdem pastoris grege numerantur: constat verò eundem ejusdem pastoris gregem non aliud esse quàm Ecclesiam, in quâ boni & mali reperiuntur: tum etiam quòd Euangelium ad solos fideles spectet; neque enim nisi fideles Euangelio credunt: tum denique quòd ii qui à sinistris erunt, & in quos proferetur hæc sententia: *Ite maledicti in ignem æternum*, non alii sint, quàm adulti qui in Christum crediderunt; hæc nimirùm redditur prolatæ in eos sententiæ causa: *Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*.

Confirmant adversarii responsionem illam ex Augustino, qui Sermone 5. de verbis Domini, non obscurè innuit, laudatam ex Euangelio judicii formam ad solos adultos, & quidem baptizatos, spectare; sic enim loquitur: *Penè quidem omnes Sacramentum corpus ejus dicunt, quia omnes in pascuis ejus pascunt: Sed venturus est qui dividat, & alios ponat ad dextram, alios ad sinistram; & utraque pars dictura est: Domine, Domine, quando te vidimus, & ministravimus tibi? vel quando te vidimus, & non ministravimus tibi? pars utraque dictura est: uni tamen dicet, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum; alteri, Ite in ignem æternum*.

Confirmant iterum ex eodem S. Doctore, qui in libro uno ad Donatistas post Collationem

cap. 4.

cap. 4. apertè Judicii extremi formam, quæ in Euangelio recensetur, refert ad solos fideles: nempè asserit, eos qui judicandi sunt, futuros esse in areâ Domini sicut palea & frumentum, donec in extremo judicio à summo Pastore ab invicem separentur.

Ex duplici illo Augustini textu evidens est (inquiunt adversarii) eos qui in Euangelio dicuntur futuri, aut in sinistrâ, aut in dexterâ Christi judicis, esse fideles tantùm, sive boni sint, sive mali; ac proindè, cùm parvuli qui sine baptismo mortui sunt, non fuerint aliquando fideles, ad eos non spectat judicii forma, quæ in Euangelio describitur; unde consequens est, ad eos non pertinere hanc judicis sententiam: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus.*

Verùm facilè præcludi potest, quod mox recensitum est adversariorum effugium; scilicet falsum est, relatam ex Euangelio judicii formam ad solos fideles pertinere.

1. Si ad solos fideles pertineat, nec ex Scripturâ, nec ex Traditione ostendi poterit, parvulos qui sine baptismo mortui sunt; infideles qui nihil unquam audierunt de Euangelio; hæreticos, qui extra Ecclesiam se se variis criminibus commacularunt, in extremo judicio non esse futuros à sinistrâ Christi judicantis: neque enim id ex alio loco colligi potest, quàm ex eo quem ex Matthæo in nostro argumento laudavimus.

2. Non obstat, quòd proferenda à judice sententia, in specie fideles respiciat: siquidem is est Scripturarum usus, ut quandoque à genere ad speciem, & à specie (non negato tamen genere) transeat; ut videre est apud Augustinum in lib. 3. de Doctrinâ Christianâ, cap. 34. regulâ quartâ: unde falsò colligitur, sententiam hanc: *Ite maledicti in ignem æternum*, nec parvulos sine baptismate mortuos, nec adultos qui nihil unquam audierunt de Euangelio, nec hæreticos qui in

suo

fuo fchifmate pertinaces diem clauferunt extremam, comprehendere, licèt fpecialiter de fidelibus afferatur.

3. Si ii tantùm eâ fententiâ: *Ite maledicti in ignem æternum*, comprehendi debeant, quos fpecialiter fpectat prolatæ fententiæ caufa: *Efurivi enim, & non dediftis mihi manducare*: inde colligi poterit, eandem fententiam non pertinere ad fideles, qui cùm mifericordię opera, quorum tantùm Euangelium eò loci meminit, non omiferint, flagitiis alioquin & facinoribus fe fe ad mortem ufque dederint. Hincque patet, quòd licèt Auguftinus, tum Sermone quinto de verbis Domini, tum in libro uno contra Donatiftas, eam, de quâ agitur, judicii formam de fidelibus bonis & malis intellexerit, non excluferit parvulos fine baptifmate mortuos, ad quos iis locis ubi contra Julianum probavit exiftentiam originalis peccati, eandem formam pertinere conceptis terminis afferuit: *De vivis* (inquit Serm. 14. de verbis Apoftoli, cap. 3.) *& mortuis judicabitur; alii erunt ad dextram, alii ad finiftram. Non novi aliud*. Et paulò poft: *Si ergo dextra erit, & finiftra, & nullum medium locum in Euangelio novimus; ecce in dextra regnum cælorum eft: Percipite* (inquit) *regnum. Qui ibi non eft, in finiftra eft. Quid erit in finiftra? Ite in ignem æternum*.

4. Si dubium foret, an judicii forma quæ apud Matthæum defcribitur, omnes omninò homines complectatur, & an ad adultos tantùm pertineat, confugiendum effet ad alia loca, in quibus extremi judicii fit mentio: at iis in locis apertè afferitur, parvulos qui fine baptifmate mortui funt, ituros effe in ignem æternum; unde fequitur hanc apud Matthæum fententiam: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eft diabolo & Angelis ejus*, ad eos etiam fpectare: Scilicet hæc habentur Apocalypf. cap. 20. ubi Joannes hifce verbis extremum judicii diem defcribit: *Et vidi thronum magnum candidum, & fedentem fuper eum, à cujus* con-

conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inventus eis. Et vidi mortuos, Magnos & Pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ. Non multò post, iis verbis adduntur hæc alia: *Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis:* Atqui parvuli qui sine baptismate mortui sunt, in extremo iudicio non reperientur scripti in libro vitæ: ergo ex Christi judicis sententiâ mittentur in stagnum ignis.

Minor argumenti propositio est certissima: siquidem liber vitæ non aliud est, quàm liber in quo prædestinati æterno Dei decreto conscripti sunt: *Non Deum* (inquit Augustinus libro 20. de Civitate Dei, cap. 15.) *iste liber commemorat, ne oblivione fallatur; sed prædestinationem significat eorum, quibus æterna dabitur vita: neque enim nescit eos Deus, & in libro eos legit, ut sciat; sed potiùs ipsa ejus præscientia de illis, quæ falli non potest, liber est vitæ, in quo sunt scripti, id est, antè præcogniti:* Sed parvuli qui sine baptismate moriuntur, conscripti non sunt in libro, in quo prædestinati, æterno Dei decreto conscripti sunt: ergo neque in vitæ libro; ac proindè in extremo judicio mittentur in stagnum ignis.

Unde ad argumentum adversariornm sic in formâ respondendum est: Hæc Christi judicis verba: *Ite maledicti in ignem æternum,* ad fideles pertinent, sumendo speciem judicandorum pro toto genere, conc. ant. non sumendo pro toto genere, neg. ant. Scilicet (ut observatum est ex Augustino) Scriptura eò loci à genere judicandorum, hoc est, eorum omnium qui futuri sunt in sinistrâ, transit ad speciem, eorum scilicet fidelium qui opera misericordiæ prætermiserint; sed sicut speciem in genere comprehendit, ita & genus in specie, de quâ quidem Christus expressiùs loqui voluit, ut opera misericordiæ fidelibus commendaret.

Respondent 2. adversarii, infantes qui sine ba-

baptismate moriuntur, in ignem quidem æternum, ex sententiâ Christi judicis, ituros esse; sed non passuros ejusdem ignis ardorem, seu dolorem quo ad ignis præsentiam dæmones, aliique propter actualia peccata damnati torquentur. Scilicet (inquiunt) infantes illi in altiore ignis loco constituentur. 2. Deus, pro suâ in eos qui nusquam actu peccarunt providentiâ, impediet ne ignis occasione dolorem aliquem percipiant. 3. S. Augustinus lib. 5. contra Julianum, cap. 8. non audet definire, an parvulis, de quibus agitur, melius futurum fuisset non nasci, quàm esse in loco, in quem post hanc vitam detrudentur: *Quæ* (pœna) *qualis & quanta erit, quamvis* (inquit) *definire non possim; non tamen audeo dicere, quòd eis ut nulli essent, quàm ut ibi essent, potiùs expediret*: at si infantes de quibus agitur, ignis dolorem paterentur, Augustinus non dubitasset definire, melius eis futurum fuisse non nasci, quàm igne perpetuo torqueri.

Sed ea responsio variis argumentis refellitur. 1. Iis omnibus qui in extremo judicio à Christi sinistris erunt, dicetur: *Ite in ignem æternum*: at nomine ignis æterni intelligitur æterna combustio; ità nimirum docet Augustinus in libro de fide & operibus, cap. 15. ubi redarguit nonnullos qui fatebantur quidem, eos qui cum fide mortuâ, hoc est, quæ per dilectionem non operatur, mortui fuerint, ituros in ignem æternum; sed contendebant, ignis in eos actionem non fore perpetuam.

2. *Supplicium* quod in his verbis: *Et ibunt in supplicium æternum*, quæ apud Matthæum sequuntur descriptionem judicii finalis, Augustinus ibidem per hoc verbum, *Combustionem*, exponit: *Sic ibunt illi in combustionem æternam*: Augustino igitur persuasum fuit, eos omnes qui ituri sunt in ignem æternum, (ut ire parvulos qui sine baptismo moriuntur, fatentur responsionis quam confutamus authores) æternam passuros esse combustionem.

3. Scri-

3. Scriptura quoad pœnæ speciem, non distinguit inter eos, qui à sinistris in extremo judicio positi, audient à Christo judice: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus:* ergo sicut adulti qui reprobi sunt, non tantùm erunt in supplicii loco, sed etiam igne torquebuntur; ità etiam & illo torquebuntur parvuli, qui in extremo judicio à sinistris Christi judicis reperti fuerint.

4. Absque ullo aut ex Scripturâ, aut ex Traditione petito fundamento asseritur, quòd parvuli in ignem projiciendi sint, & nullum sint ex eo percepturi dolorem; quod enim adversarii dicunt de providentiâ, per quam contendunt, Deum impediturum esse actionem ignis, est fictitium; cùm non venerit in mentem alicujus ex scriptoribus qui hanc, de quâ agitur, sententiam: *Ite maledicti in ignem æternum*, per quindecim priora sæcula interpretati sunt.

Probatur 2. nostra conclusio ex traditione. I. Ex iis quæ ex Augustino hucusque retulimus, evidenter patet, persuasum illi fuisse, quòd infantes sine baptismo mortui, passuri sint æternam ignis pœnam.

II. Sanctus Fulgentius in libro de fide ad Petrum, docet, ad fidem pertinere sententiam quæ asserit, parvulos de quibus agitur, passuros esse æternam in inferis ignis pœnam: sic enim loquitur cap. 27. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solùm homines jam ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur; sive cùm de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, de hoc sæculo transeunt, ignis æterni supplicio puniendos, quia, etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerint, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & nativitate traxerunt.*

III. Episcopis Africanis in Sardiniâ exulibus idem

idem persuasum fuit; sic enim loquuntur in suâ Epistolâ Synodicâ, cap.8. *De parvulis verò indubitanter tenenda catholica regula veritatis: Quia parvulus qui baptizatur, gratuita Dei bonitate salvatur: qui verò sine baptismate moritur, propter peccatum originale damnatur.*

IV. Gregorius Magnus lib. 9. Moral. cap. 16. Augustini, Fulgentii, & Præsulum in Sardiniâ exulantium doctrinæ inhæsit; hæc enim habet: *Perpetua tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccaverunt:* Tormenti verò nomine cùm de reprobis agitur, æternam significat ignis pœnam.

V. Isidorus lib. 1. Sent. cap. 22. sic loquitur: *Pro solo originali reatu luunt in inferno nuper nati pœnas, si renovati per lavacrum non fuerint.* Luere pœnas in inferno, quid aliud est, quàm igne sempiterno torqueri?

VI. Hæc etiam habet Anselmus libro de conceptu Virginis, cap. 22. *Post diem judicii, nullus erit Angelus, aut homo, nisi aut in regno Dei, aut in inferno.*

VII. Concilium Florentinum in definitione fidei, sic loquitur: *Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendos.* Ex quibus verbis patet, Florentino Concilio persuasum fuisse 1. infantes sine baptismo mortuos, detrudendos esse in inferos; 2. puniri eos in inferis; 3. pœnas quas patiuntur, secundùm gradum dispares quidem esse ab iis quas adulti reprobi patiuntur; sed ejusdem esse speciei, cùm in eundem locum, in eundem ignem detrudantur.

eâ quâ reprobi adulti torquebuntur, ut ostendimus cap. 3. ergo beati esse non poterunt beatitudine etiam naturali.

IV. Infantes, de quibus agitur, erunt per totam æternitatem sub diaboli potestate: in eo nimirùm statu quisque per totam æternitatem remanet, in quo diem clausit extremam; nempè post hanc vitam, non est tempus misericordiæ, sed justitiæ. Erunt (quod omnes homines naturâ sunt) filii iræ. Ex iis erunt de quibus hæc ait Apostolus: *Per unius delictum omnes homines in condemnationem*. Aversi erunt à Deo, & ad creaturam conversi tanquam ad finem simpliciter ultimum. Sed qui semper futuri sunt sub diaboli potestate; qui futuri sunt semper filii iræ; qui semper futuri sunt aversi à Deo, & ad creaturam tanquam ad finem simpliciter ultimum conversi, non sunt fruituri beatitudine, etiam naturali; beatitudo enim & miseria simul & semel stare non possunt: at quæ major miseria fingi potest, quàm manere semper sub diaboli potestate? quàm manere filii iræ? quàm averti à Deo, & conversum esse ad creaturam, seu, subjici dominanti amori creaturæ?

V. Sententia quæ asserit, infantes de quibus agitur, aut in limbis, aut in superficie terræ, aut alio in loco fruituros esse quâdam beatitudine naturali, ab Ecclesiæ exordio, usque ad sæculum decimum sextum, à nemine christiano, præterquàm à Pelagianis, propugnata fuit: ergo commentum est, quod nullâ veterum authoritate nititur. Hincque patet, quo in pretio apud theologos esse debeat doctrina cujusdam recentioris, qui in Catechismo, in quo nihil deberet esse nisi certi, matres quarum infantes sine baptismo mortui sunt, hâc fabulâ pascit, quòd infantes illi plenâ quiete fruantur, & constituti in loco paradisi vicino, identidem angelorum cantibus demulceantur. Non minùs risu dignum est, quod scribit alius recentior theologus, infantes de

qui-

quibus est quæstio, post extremum judicii diem redituros esse in terram, ibique nullo concupiscentiæ æstu exagitandos, nullâ rerum naturalium ignorantiâ laborantes, fruituros esse elementorum amœnitate; & in æternum quietos fore.

Caput IV.

Solvuntur argumenta quæ contra duorum præcedentium capitum doctrinam objiciuntur.

Not. Hic proferemus 1. argumenta, quibus nonnulli probare contendunt, infantes post extremi judicii diem fruituros esse beatitudine naturali; 2. rationes, quibus aliqui omnem ab iisdem infantibus tristitiam depellunt; 3. momenta, quibus alii eos, non quidem ab interno dolore, sed ab ignis æterni pœnâ liberare conantur.

Objicies 1. Post extremi judicii diem, infantes sine baptismo mortui, à reatu peccati originalis solventur; alioquin enim Christus frustraretur fine, ad quem venit: nimirùm venit, ut solvat peccatum originale, & ut inimica mors tandem destruatur: Sed si infantes sine baptismo mortui, post extremi judici diem solvendi sunt reatu peccati originalis, nihil obstat, quin post illam diem fruituri sint beatitudine naturali; sublatâ enim culpâ, pœna ulteriùs infligi non debet: ergo, &c.

Resp. neg. maj. Ad cujus probationem, dist. ant. Christus venit, ut in omnibus hominibus solvat diverso modo peccatum originale, conc. ant. eodem modo, neg. ant. Nempè Christus venit ut peccatum originale in omnibus solveret sufficienter, cùm pretium ad exhaurienda omnium peccata, plusquam sufficiens obtulerit æterno Patri;

Patri; præparaveritque per voluntatem antecedentem media, quibus omnes salvari possint: sed non venit, ut peccatum originale in omnibus parvulis efficaciter solveret: per mediorum nimirùm, seu sacramentorum, quæ ab ipso instituta sunt, actualem & realem applicationem.

Objicies 2. Infantes per peccatum originale non sunt aversi à Deo tanquam à fine naturali, sed tantùm tanquam à fine supernaturali: ergo æquum non est, ut propter peccatum originale in æternum priventur beatitudine naturali.

Resp. neg. ant. Ratio est, quia peccatum originale (ut docet fides) est peccatum mortale; ac proindè convertit hominem ad creaturam tanquam ad ultimum finem, hoc est, efficit, ut homo suum finem ultimum ac dominantem, in creaturâ habitualiter constituat: at conversio ad creaturam tanquam ad finem ultimum, avertit à Deo, etiam tanquam authore naturæ: neque enim amor habitualis creaturæ super omnia, stare potest cum amore habituali Dei, etiam ut authoris naturæ, super omnia.

Objicies 3. Gregorius Nazianzenus, Oratione in S. lavacrum, ante medium, scribit, infantes qui sine baptismo moriuntur, nec cœlesti gloriâ, nec supplicio aliquo afficiendos esse: ergo censet eos esse à quovis dolore, à quâvis tristitiâ immunes; ille nimirùm dolor, illa tristitia in eis esse non possunt, nisi per modum supplicii. Probatur ant. Gregorius loco mox laudato sic loquitur: *Postremi* (inter quos numerat infantes) *nec cœlesti gloria, nec supplicio à justo judice afficiuntur: utpotè qui licèt baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant*; *atque hanc*, baptismi, *jacturam passi potiùs fuerint, quàm fecerint*: ergo, ex Gregorio, infantes sine baptismo mortui non afficientur aliquâ pœnâ, sive interiore, sive exteriore; hoc est, sive (ut loquuntur) sit pœnâ damni, sive sit pœna sensûs.

Resp.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. conseq. Ergo infantes sine baptismo mortui non afficientur aliquâ pœnâ, propter non receptum baptisma, conc. conseq. propter peccatum originale, neg. conseq. Sanctus Gregorius Nazianzenus, in loco qui nobis objectus est, loquitur de iis hominibus qui baptisma nec contempserunt, nec omiserunt ex negligentiâ; sed quibus, licèt desiderantibus, vel præ infantili ætate non desiderantibus, datum non est. His S. Doctor contendit non infligendam esse pœnam quæ actuali contemptui, aut virtuali negligentiæ tanquam actuali culpæ infligi debet: sed quamvis infantes sine baptismo mortui, tanquam aut contemptûs, aut negligentiæ rei, castigandi non sint, Deus tamen in eos propter originale peccatum sæviet., pœnisque in eos animadvertet.

Jam verò quòd non aliud voluerit Gregorius, facilè potest ostendi ex oppositione, quam statuit inter hominum genera, de quibus loquitur. Scilicet asserit, ex iis qui sine baptismate moriuntur, esse 1. eos qui præ contemptu illud minimè recipiunt; 2. eos qui illud quidem non contemnunt, sed negligunt illud recipere; 3. eos qui ex aliorum negligentiâ, ut infantes, & nonnulli adulti, ipsum alioquin desiderantes, non recipiunt. Eâ premissâ distinctione, Nazianzenus asserit, duplicis prioris generis homines reos esse, quòd baptisma non receperint; ac proindè par esse, ut ob id in altero sæculo pœnis castigentur; contendit èontra, reos non esse aut contempti, aut neglecti baptismatis, posterioris generis homines, inter quos recenset infantes, ac proindè negat eos ob id puniri debere in alterâ vitâ.

Sed placet hìc ipsamet Gregorii verba (quæ quidem benignâ explicatione indigent, quatenus innuunt, eos quibus, licèt enixè desiderantibus, ex aliorum negligentiâ, aut malitiâ baptismus non datur, non fruituros esse cœlesti gloriâ) lectorum

ocu-

oculis subjicere: *Existimo* (inquit) *futurum, ut primi quidem, tum aliorum scelerum, tum etiam baptismi contempti pœnas luant: alii autem pœnas quidem, sed leviores pendant, ut qui non tam animi pravitate, quàm stultitia, à baptismo oberraverint: postremi denique nec cœlesti gloria, nec suppliciis à justo judice afficiantur; utpotè qui licèt baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen* (contempti aut neglecti baptismatis) *careant, atque hanc jacturam passi potius fuerint, quàm fecerint.*

Objicies 4. S. Augustinus variis in locis innuit parvulos sine baptismo mortuos, à damnatione immunes futuros esse: idque pluribus ex eo desumptis textibus ostendi potest.

Primò, libro quinto contra Julianum cap. 8. non audet definire, quænam in specie, an ignis, aut alia, futura sit mitissima pœna, quæ parvulis sine baptismo mortuis, post hanc vitam infligetur: *Quæ* (inquit) *qualis & quanta erit, quamvis definire non possim; non tamen audeo dicere, quòd eis ut nulli essent, quàm ut ibi essent, potiùs expediret:* at si sensisset, infantes illos ignis pœnâ torqueri, non veritus fuisset apertè definire, eos ignis pœnam passuros esse.

Secundò, Idem S. Doctor eodem in loco profitetur, se non audere dicere id, quod de Judâ proditore Dominus in Euangelio dixit: *Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille:* sed si fuisset illi persuasum, infantes illos esse ignis pœnâ torquendos, non fuisset causa, cur id de illis non asseruisset: quis enim dubitat, melius illis futurum fuisse non nasci, quàm postea natos igne perpetuo torqueri?

Tertiò, Idem Augustinus in libro 3. de libero arbitrio, cap. 23. non tribuit quidem parvulis sine baptismo mortuis (ut olim Pelagiani, & nunc aliqui ex Catholicis) medium locum inter cœlum & infernum, sed asserit, mediam fore sententiam inter præmium iis debitum qui

propriâ voluntate aliquid meruerint, & supplicium quod iis debetur, qui propriâ voluntate peccaverint: *Non est metuendum* (inquit) *ne vita potuerit esse media quædam inter rectè factum, atque peccatum; & sententia judicis media esse non possit inter præmium, atque supplicium*. Hincque concluditur, mediam fore pœnam, inter pœnam qua castigabuntur adulti, & eam qua in parvulos solius originalis peccati reos animadvertetur. Confirmatur ex eo, quòd nusquam sententiam illam retractaverit, quamvis eam retractandi ipsi sæpiùs occasio data fuerit, & præsertim in libro primo Retractationum cap. 9. ubi diligenter illos de libero arbitrio libros expendit, nec non Epistola 28. veteris editionis, in qua disputat de quadam parte capitis 23. in quo laudata ex ipso sententia legitur.

Resp. ad 1. neg. ant. Ad cujus priorem & alteram probationem, dist. ant. Augustinus non ausus est definire, utrum hæc Domini sententia de Juda proditore, *Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille*, quòd id ad Ecclesiæ contra Pelagianos causam non pertineret, conc. ant. quòd reverà ita se res non habeat, neg. ant. Satis fuit Augustino, ex perpetuo igne cui parvuli sine baptismo mortui addicentur, ex Christi judicis adversùs omnes omninò reprobos sententia, *Ite maledicti in ignem æternum*, probare existere in parvulis peccatum originale; nec debuit illi curæ esse de incommodo, quod ex adductæ probationis certitudine sequitur, *An melius fuisset eos omninò non nasci*; sive enim id asseratur, sive propter pœnam, mitissimam alterius respectu, quæ adultis infligetur, negetur, stat S. Doctoris argumentum petitum ex certissima Christi sententia: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*.

Ad alteram ejusdem antecedentis probationem ex libro 3. de libero arbitrio petitam, dicen-

cendum est 1. Augustinum, cum suæ conversionis initio, de libero arbitrio libros scriberet, nondum planè expendisse, an peccatum originale ignis pœna castigandum sit in altero sæculo: unde mirum non est, quòd tunc manifestè non definierit, an media quædam circa parvulos sententia à Christo in extremi judicii die proferenda sit, nec ne. Verùm certior postea factus, cum adversùs Pelagianos scriberet, apertè professus est, illud ignis pœna plectendum esse. Petitum est illud responsum ex Augustino libro de dono perseverantiæ cap. 12.

Dicendum est 2. Augustinum in libris de libero arbitrio nihil determinasse de damnatione parvulorum, qui sine baptismo moriuntur; unde ex iis libris ejus sententia erui minimè potest: *Nam & de baptismo parvulorum* (inquit S. Doctor in Epistola 28.) *non quidem sufficienter, sed quantum illi operi satis esse videbatur, utcumque respondi, quod etiam nescientibus, & fidem suam nondum habentibus prodest: non tamen de damnatione eorum qui sine illo ex hac vita migrant, tunc aliquid dicendum putavi, quia non quod nunc agitur, agebatur.* Dixerat tamen in libro 3. cap. 23. quod nobis objectum est, parvulos illos esse à cœlesti gloriâ beatorum excludendos: ergo etiam tunc censebat, licèt non tam certò, ac posteà, illam damnationem esse aliquid præter exclusionem à regno cœlorum.

Ratio autem quæ eum movit, ut tunc de parvulorum damnatione sileret, petitur ex eo quòd probari tantùm possit ex libris sacræ Scripturæ, quibus Manichæi, contra quos tunc agebat, eos pro libito aut admitterent aut rejicerent: id nimirùm ipse docet in libro de dono perseverantiæ capite undecimo.

Dicendum est 3. S. Augustinum, hypotheticè, non autem absolutè, affirmasse, *non metuendum esse, ne vita potuerit esse media quædam inter factum, atque peccatum, & sententiam judicis me-*

diam esse non posse inter præmium atque supplicium. Hypothesis autem erat Manichæorum contendentium, inutiliter & frustrà creari parvulos qui in extremi judicii die, nec inter bonos, nec inter malos collocandi sint; hoc enim est argumentum quo utebantur: *Dicant* (ait August.) *imperiti: Quid opus erat, ut nasceretur, qui antequam iniret ullum vitæ meritum, excessit è vita? aut qualis in futuro judicio deputabitur, cui nec inter justos locus est, quoniam nihil rectè fecit; neque inter malos, quoniam nihil peccavit?* Ex quo Manichæi concludebant creari infantes illos à substantiâ nequam, cui inutilitas illa parvulorum tribui deberet, non autem principio bono, sive Deo bono. Datâ itaque hypothesi illâ, Augustinus contendit admitti non debere conditionem Manichæorum, infantes illos inutiliter creari, & eorum creationem Principio nequam tribui debere. Nam 1. (ut ait) confert eorum infantium creatio ad universi complementum. *Quibus respondetur, Ad universitatis complexum & totius creaturæ, vel per locos, vel per tempora ordinatissimam connexionem, non posse superfluò creari qualemcumque hominem, ubi folium arboris nullum superfluò creatur; sed sanè superfluò quæri de meritis ejus qui nihil meruerit.* 2. (addit idem S. Doctor) potiùs fatendum esse mediam erga parvulos fore judicis sententiam, mediumque illis inter bonos & malos statum admitti debere, quàm contendere (ut Manichæi contendebant) parvulos inutiliter nasci; & eorum creationem Principio nequam tribui debere: *Non enim metuendum est* (inquit) hoc est, potiùs tanquam minùs absurdum, admittendum est, *ne vita esse potuerit media quædam inter rectè factum, atque peccatum, & sententia judicis media esse non possit inter præmium, atque supplicium.*

Ex iis quæ hucusque dicta sunt, patet 1. Augustinum, licèt in libro tertio de libero arbitrio expres-

expreſsè aſſeruerit, parvulos ſine baptiſmate mortuos excludi à regno cœlorum, nihil de eorum ſupplicio ſcripſiſſe, quòd id ad Eccleſiæ contra Manichæos cauſam de origine mali nihil conferret. Patet 2. quòd licèt tunc in eadem de illorum parvulorum damnatione eſſet ſententia, in qua erat, dum ſcriberet poſtea contra Pelagianos & Semipelagianos, tunc tamen tanquam rem certò definitam, minimè protulerit. Patet 3. quòd cum mediam aſſerit fore ſententiam judicis circa parvulos, id hypotheticè, & non abſolutè, tanquam ſuam doctrinam, aſſeruiſſe.

Objicies 5. S. Ambroſius in Commentario in Epiſtolam ad Romanos, exponens hæc Apoſtoli verba: *Et per peccatum mors*, expreſsè aſſerit mortem ſecundam, quæ in gehenna ſit, non habituram eſſe locum in parvulis qui ſine baptiſmate moriuntur; ſic enim loquitur: *Mors autem* (de qua loquitur Apoſtolus) *diſſolutio corporis eſt, cum anima à corpore ſeparatur. Eſt & alia mors, quæ ſecunda dicitur, in gehenna, quam non peccato Adæ patimur, ſed ejus occaſione propriis peccatis acquiritur.* Ambroſio igitur perſuaſum fuit parvulos qui ſine baptiſmo moriuntur, immunes eſſe ab ignis pœna.

Reſp. Ambroſium non eſſe authorem Commentarii qui nobis objicitur: E contra fœtus eſt hominis apertè Pelagiani. Omnia enim Scripturæ loca quibus Auguſtinus, Fulgentius & S. Proſper uſi ſunt ad explicanda prædeſtinationis & gratiæ myſteria, in alienos ſenſus detorquet. Nam 1. in caput ſecundum Epiſtolæ ad Romanos aſſerit, gentiles, *duce natura*, in Chriſtum credere. 2. Non aliam admittit gratiam, quàm peccatorum remiſſionem, nec alicubi meminit gratiæ illius quæ per inſpirationem luminis, & amoris infunditur; ut videre eſt in caput tertium. 3. In caput 11. docet, meritum præſupponi gratiæ; in hæc nimirùm verba, *Quos prædeſtinavit*,

hos & vocavit, sic loquitur: *Vocare est cogitantem de fide, adjuvare, aut compungere eum, quem sciat audire*. 4. Prædestinationem ubique meram Dei præscientiam interpretatur: *Scit enim Deus* (ait in caput nonum) *cui debeat misereri, & nulla neglecta justitia gratiosus est, ut unum è duobus paribus accipiat, alterum respuat*. 5. Evertit dogma de propagatione peccati originalis: siquidem in caput septimum Epistolæ ad Romanos negat condemnationem, de qua loquitur Apostolus dicens, *Per unius delictum omnes homines in condemnationem*, esse universalem: è contra asserit, iis tantùm convenire qui propriâ voluntate peccantes, Adami prævaricationem imitantur: *Quia* (inquit) *ii solùm ex uno Adæ peccato condemnantur, qui in similitudine prævaricationis ejus peccaverunt*.

Objicies 6. Innocentius Papa III. Capite, *Majores*, Titul. *De Baptismo & ejus effectu*, asserit, pœnam peccati originalis esse carentiam divinæ visionis: Eum verò loqui cum exclusione pœnæ quæ sensus afficiat, seu quæ ignis actione percipiatur, colligitur ex eo, quòd illam divinæ visionis carentiam opponat pœnæ sensibili, quæ peccato actuali debetur: opposita verò se se invicem excludunt. En ipsamet Pontificis verba: *Præterea pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei; actualis verò pœna peccati, est gehennæ perpetuæ cruciatus: unde si dimitteretur alicui primum, altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna perpetuò propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam incompossibilia, se se minimè patiuntur, imò sibi mutuò adversantur*: ergo, &c.

Resp. neg. min. seu, neg. Innocentium opponere carentiam divinæ visionis pœnæ sensus, hoc est, cruciatui æterno. Ratio est, quia, cum, ut docent adversarii, opposita se se invicem excludant, sequeretur, perpetuum ignis cruciatum,

quem

quem laudatus Pontifex afferit, effe pœnam actuali peccato debitam, excludere carentiam divinæ visionis; ita ut carentia divinæ visionis non sit pœna actuali peccato debita, sed solus ignis cruciatus; quod est absurdum: sequeretur enim hominem adultum cui per baptisma peccatum originale dimissum est, cruciandum esse ignis pœnâ, & tamen non cariturum divinâ visione.

Dicendum est igitur, summum Pontificem nihil de quæstione de quâ agitur, definiisse, sed eum argumentatum fuisse ex re certâ; ex carentiâ nimirum divinæ visionis, quam omnes fatentur esse pœnam originalis peccati; nec curasse eum de incertî, cruciatu nempè gehennæ, quem theologis quibusdam negantibus debitum esse originali peccato, affirmant alii deberi. Ex eâ autem re apud omnes certâ concludit, baptismum non debere conferri amentibus, aut dormientibus adultis, qui sani, & vigilantes, nullum demonstrarunt desiderium recipiendi baptismum. Alioquin (argumentum est Innocentii) sequeretur gravissimum absurdum, nimirùm adultos illos in suo somno, in suâ stultitiâ morientes, propter peccatum actuale passuros esse perpetuum gehennæ cruciatum, quamvis non charituri divinâ visione, peccato originale ex una parte in eis per baptismum dimisso; & ex alterâ, actualibus mortalibus, debitæ detestationis defectu, remanentibus.

Objicies 7. S. Thomas in 2. sentent. dist. 33. quæst. 2. art. 1. & quæstione 5. de malo, art. 2. ad 1. sic loquitur: *Quod nomen, tormenti, ignis, supplicii, gehennæ, cruciatus, vel si quod simile in dictis Augustini, vel aliorum Sanctorum inveniatur, est largè accipiendum pro pœna, ita ut ponatur species pro genere. Ideò autem Sancti tali modo loquendi usi sunt, ut detestabilem redderent errorem Pelagianorum, qui asserebant, in parvulis nullum peccatum esse, nec iis pœnam aliquam deberi:* ergo,

ex S. Thomâ, parvuli sine baptismo mortui, ignis pœnâ non cruciantur: nec id, ex eodem S. Doctore, credidit Augustinus.

Confirmatur ex eo, quòd juxta quorundam recentiorum scholasticorum mentem Augustinus de pœnâ parvulis sine baptismate mortuis debitâ agens, locutus sit per excessum. Scilicet (inquiunt) S. Doctor, ut unum extremum, Pelagianorum nempè, declinaret, in aliud abiit extremum; idque (addunt) non infrequens est apud Patres alios, qui cum hæreticos impugnarent, non semel aliud extremum amplexi sunt, eorum hominum adinstar, qui ut curvatam arborem erigant, in aliud eam latus flectunt.

Respondet Sylvius in 1. 2. quæst. 86. num. 6. *Beatum Thomam variis quidem in locis loqui juxta sententiam suo tempore communem. Si tamen* (addit idem author) *suam Summam Theologicam absolvisset, non deest ratio existimandi, eum in partem alteram fuisse declinaturum, quia libro 3. contra gentes cap. 156. habet pro absurdo, quòd sint aliqui homines, qui nec beatitudinem consequantur, nec pœnam à Deo patiantur, quod juxta Scripturam, Matthæi 25. omnibus in divino judicio existentibus dicetur, Venite, possidete paratum vobis regnum; vel, Discedite in ignem æternum.*

Ad confirmationem ex quibusdam recentioribus scholasticis petitam, dicendum est 1. eam & Augustino, & aliis Sanctis Doctoribus, qui adversùs hæreticos pugnarunt, maximè injuriosam esse: Quid est enim asserere, Augustinum, aliosque sanctos Doctores in extremum (quod, ex adversario, falsum est) declinasse, quàm eos fuisse mentitos, ut hæreticos mentientes ad veritatem reducerent? Si (ut adversarii respondent) res ita se habet, fatendum erit, Augustinum & alios Patres, cum adversùs hæreticos disputarunt, suo agendi genere favisse Priscillianistis,

nistis, apud quos palmarium erat Axioma, *Licere loqui mendacium cum iis qui nobis societate conjuncti non sunt.*

Quàm autem id alienum sit ab Augustini mente, docet ipse in libro contra Mendacium ad Cosentium, capite 1. ubi sic loquitur: *Non mihi persuadetur eos* (Priscillianistas) *de latebris suis, nostris esse mendaciis eruendos. Vt quid enim eos tanta cura vestigare, atque indagare conamur, nisi ut captos, in apertumque perductos, aut etiam ipsos veritatem doceamus, aut certè veritate convictos nocere aliis non sinamus? ad hoc ergo ut eorum mendacium deleatur, sive caveatur, Dei autem veritas augeatur. Quomodo igitur mendacio rectè potero prosequi? an & latrocinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio adulteria persequenda? Si autem veritas Dei in meo mendacio abundabit, nunquid & nos dicturi sumus, faciamus mala, ut veniant bona, quod vides quemadmodum* (ad Romanos 3.) *detestetur Apostolus.*

Dicendum est 2. sequi ex eâdem adversariorum confirmatione, nullum de fide, aut moribus dogma ex sanctis Patribus probari posse: quoties enim pro aliquo dogmate desumetur argumentum petitum ex eorum adversùs hæreticos disputationibus, responderi poterit, eos (ut hæreticos longiùs propellerent) debitum modum excessisse; sicque corruent argumenta omnia quæ Ecclesia Catholica pro suis dogmatis ex patrum adversùs hæreticos disputationibus depromit.

Nec rationis nostræ vim declinant, qui reponunt, Patres non fuisse quidem mentitos, cum in aliud extremum abiisse visi sunt, sed figuratè, aut hyperbolicè locutos fuisse. Non declinant (inquam) siquidem non decuit, Patres in suis adversùs hæreticos disputationibus figuratè & hyperbolicè loqui: cum enim ejusmodi locutiones ex se ipsis obscuræ sint, parum conve-

niunt, ut iis Scripturarum obscuritates tollantur; unde Augustinus in libro quarto de Trinitate, cap. 8. docet, Scripturarum expositores non debere figuratum authorum Canonicorum loquendi modum imitari.

Objicies 8. Bernardus Serm. 3. de Paschate, asserit, ignem æternum non desævire, *nisi in propriam voluntatem*: ergo non desævit in peccatum originale, cum propriâ parvulorum voluntate commissum non sit.

Resp. dist. ant. Bernardus asserit, ignem æternum non desævire, nisi in propriam voluntatem; & nomine propriæ voluntatis non excludit communem, quæ fuit in primo parente, cum Dei mandatum infregit, conc. ant. & eam excludit, neg. ant. Scilicet Doctor mellifluus per voluntatem propriam intelligit eam omnem quæ est contraria charitati: *Voluntatem* (inquit) *dico propriam, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantùm*.

Objicies 9. Pœna sensus debetur soli peccato quod per delectationem operantis commissum est, juxta illud Apocalypseos 18. *Quantùm glorificavit se, & in deliciis fuit, tantùm date illi tormentum & luctum*. Atqui peccatum originale à parvulis commissum non fuit per delectationem, cum illud per actum proprium, utpotè illius incapaces, non contraxerint: ergo ei non debetur pœna sensus.

Resp. ad 1. neg. maj. Ad 2. dist. ant. Quantùm glorificavit se, & in deliciis fuit, tantùm date illi tormentorum; & Scriptura nomine glorificationis, & deliciarum non excludit peccatum, quod sine glorificatione & deliciis hominis rei commissum est, conc. ant. & illud excludit, neg. ant. Ratio est, quia qui glorificationem & delicias castigat, non ideò censendus est eximere à pœnâ sensus peccata quæ alio modo, quàm per delectationem & delicias, contrahunt: alioquin dicendum esset, Scripturam docere, sola pec-

cata

cata vanæ gloriæ, & carnalis concupiscentiæ mereri pœnam sensus; quod est absurdum. Dicendum est igitur, Joannem eò loci peccati speciem quæ frequentiùs occurrit, sumpsisse pro genere: ita ut docere voluerit, pro majori vel minori peccati, cujuscumque sit speciei, demerito, majorem vel minorem fore pœnam, quâ in altero sæculo punietur.

Objicies 10. Pœna sensus debetur soli conversioni ad creaturam, non autem simplici privationi, ut est originale peccatum. Præterea indignum Dei bonitate, ac justitiâ videtur, ut pœnâ sensus in eos animadvertat, qui nec propriâ voluntate, nec per sensuum ministerium peccaverunt. Tandem, saltem populis inculcanda non est sententia, quæ asserit, parvulos sine baptismo mortuos ignis pœnâ torqueri; nullum enim ex eâ fructum percipere possunt.

Resp. ad 1. argumentum esse de non supponente, siquidem (ut suo loco fuit ostensum) peccatum originale dicit libidinem, seu concupiscentiam, seu amorem creaturæ, animæ parvulorum dominantem. Præterea falsum est, simplici privationi, quæ subjectum, in quo reperitur, reddit Deo inimicum, non deberi pœnam sensus.

Resp. ad 2. falsum esse, quòd Dei bonitate ac justitiâ indignum sit eos ignis pœnâ torquere, qui nec propriâ voluntate, nec per sensuum ministerium peccaverunt. Nam 1. fides docet, parvulos in hac vitâ pati pœnam sensus, mortem scilicet, aliasque corporis miserias: mors enim & aliæ, quas in corpore patiuntur, miseriæ sunt simul effectus & pœna peccati originalis, cum ex iis Augustinus argumentum petat, quo contra Pelagianos ejusdem peccati existentiam in eis asserat. 2. Eadem fides docet, parvulos de quibus agitur, passuros esse pœnam damni, hoc est, excludendos esse à vitâ æternâ, à regno cœlorum, à visione beatificâ: Sed illa damni pœ-

na longè gravior est pœnâ sensus seorsim sumptâ: *Tam grandis est pœna* (inquit Augustinus in Enchiridio ad Laurentium, cap. 112.) *ut ei nulla possint tormenta, quæ novimus, comparari si illa sit æterna; ista autem sint, quamlibet multis sæculis longa*. 3. Parvuli qui baptismate initiati sunt, etiamsi propriâ voluntate non crediderint, regno cœlesti potientur; ergo par est, ut ii torqueantur, qui non propria voluntate, sed alienâ tantùm peccarunt.

Resp. ad 3. fidelem populum, has ex sententia, quam defendimus, utilitates colligere, 1. Veritatem Scripturis & Traditioni consignatam docebitur: 2. gravitatem peccati originalis ex illâ metietur: 3. argumentum ex eâ sumet, quo Catholicam de peccati originalis propagatione doctrinam dversùs hodiernos Pelagianos, Socinianos nimirum, asserere poterit. 4. Mulieres prægnantes, timentes pro fœtu pœnam ignis, temperabunt, sicut & earum mariti, ab iis omnibus quæ tum in usu conjugii, tum extra illius usum, eidem jam concepto fœtui nocumento esse poterunt; dabuntque operam, ut parvulis mox post nativitatem, ac sine ullâ dilatione, sicut Canonibus præscribitur, per baptismum consulatur.

DISSERTATIO OCTAVA.

De peccato actuali in genere.

NOMINE peccati actualis intelligitur actus, vel omissio difformis regulis morum. Actus ille, omissio illa, vel sunt mortalia, vel venialia tantùm. Actus, vel omissio mortalis, animam (ut ait Augustinus) perimunt, hoc est animæ mortem spiritualem inferunt, in eo posi-

pofitam, quòd creaturæ cum Deo amicitia diffolvatur. Actus, vel omiffio venialis animam quidem vulnerant, fed non ad mortem; & licèt charitatis fervorem minuant, eam tamen prorsùs non extinguunt, nec planè diffolvunt creaturæ cum Deo amicitiam.

Circa peccatum actuale quæremus hìc 1. utrum mortale à veniali differat; 2. quænam fint regulæ, quibus mortale peccatum à veniali difcerni poffit; 3. an mortale nonnunquam fieri poffit veniale, & viciffim utrum veniale poffit fieri mortale; 4. utrum cum folo originali poffit in aliquo fubjecto effe folum veniale.

Quæstio Prima.

Vtrum peccatum mortale & veniale differant.

Not. Expendemus hìc 1. an diftinctio peccati mortalis à veniali fit de fide: 2. an ex naturâ fuâ differant: 3. in quo pofitum fit verum eorum difcrimen.

Conclusio 1. Eft de fide, aliqua effe peccata mortalia, & aliqua venialia.

Probatur ex Scripturâ, quâ docemur 1. multa effe peccata quæ à regno Dei excludunt: *Quoniam* (inquit Apoftolus ad Romanos) *qui talia agunt, regnum Dei non poffidebunt.* Docemur 2. multa effe peccata, in quæ Deus per æternam pœnam animadvertet: *Ite maledicti in ignem æternum* (ait Chriftus ipfe Matthæi 25.) *Efurivi enim, & non dediftis mihi manducare.* Docemur 3. nonnulla effe quæ præfentem mortem animæ inferunt: *Qui non diligit* (inquit Joannes 1. epift. cap. 3.) *manet in morte.* Item Sapientiæ 5. *Os, quod mentitur, occidit animam.* Peccata illa quorum effectus enumeravimus, in Traditione vo-

vocantur, *Scelera, flagitia, crimina*: ergo Scriptura apertè definiit, quædam esse peccata mortalia: ac proindè fide catholicâ certum est, nonnulla esse mortalia.

Jam verò quòd nonnulla quoque sint venialia tantùm, ostenditur, tum ex Scripturâ, tum ex Traditione. Primæ ad Corinth. 7. mixtio cum conjuge propter alium finem, quàm procreationem prolis, aut reddendum debitum, dicitur venialis. Justi dum recitant orationem Dominicam, peccatorum suorum veniam petunt: *Dimitte nobis debita nostra*. At ea peccata quorum indulgentiam exorant, non sunt mortalia: neque enim cum peccatis mortalibus status gratiæ componitur. Augustinus passim in suis adversùs Pelagianos operibus utitur illo argumento, ut probet justum sine speciali privilegio (quod uni Virgini Deiparæ concessum est) non posse hìc in terris vitam ab omni peccato veniali immunem ducere: ergo fide quoque catholicâ certum est dari quædam peccata venialia.

Conclusio 2. Peccatum mortale non differt à veniali solùm ex parte subjecti: Est contra Lutherum & Calvinum, qui docuerunt, omnia peccata, vel levissima, esse mortalia reprobis; venialia verò, licèt gravissima, prædestinatis; utpotè istis non imputata, cùm è contra illis vel levissima, ad mortem & pœnam æternam imputentur.

Probatur 1. Adamus cùm fructum vetitum comedit, peccavit lethaliter, & tamen de prædestinatorum erat numero. 2. Mortaliter quoque David peccavit, cùm se ipsum commaculavit adulterio. 3. Eodem peccati genere devinxit se Petrus, cùm ter Dominum negavit. 4. Reus fuerat peccati lethalis ille latro, qui, postquam dixit: *Nos quidem digna factis recipimus*, à Christo audire meruit: *Hodie mecum eris in paradiso*: ergo discrimen peccati mortalis à veniali non sumitur ex parte peccantis, sive sit prædestinatus, sive sit

de

de reproborum numero. Vide quæ Tomo V. de inamissibilitate justitiæ contra Lutherum & Calvinum diximus.

CONCLUSIO 3. Peccatum mortale non differt à veniali ex parte solius divinæ voluntatis miserantis; hoc est, discrimen illud non petitur ex solâ Dei voluntate peccatum veniale, nec in electis, nec in reprobis puniente. Est contra Joannem Gersonem Alphabeto 6. Litterâ A. Almainum tractatu 3. Moral. cap. 20. & Roffensem Artic. 32. contra Lutherum.

Probatur 1. ex Scripturâ & Traditione, quæ quidem, cùm de peccati mortalis à veniali discrimine loquuntur, nunquam recurrunt ad Dei voluntatem, quæ istud per misericordiam æterna pœna non castiget; in illudècontra æterna pœna sæviat: sed recurrunt semper, aut ad materiæ levitatem, aut ad defectum consensûs, aut ad aliqua alia capita, quæ inferiùs suo loco recensebuntur.

Confirmatur authoritate Papæ Pii V. à quo damnata fuit hæc propositio: *Nullum est peccatum natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

CONCLUSIO 4. Peccatum mortale ex natura sua differt à veniali. Est omnium (iis tantùm exceptis quos recensuimus) Theologorum.

Probatur 1. Paulus primæ ad Corinth. 3. quædam peccata comparat cum fœno & stipula superimpositis ædificii fundamento: ergo sicut stipula & fœnum, ex se, & ex natura sua, non possunt ædificii fundamentum destruere: ità & quædam sunt peccata, quæ *ex se*, & ex *natura sua* non possunt charitatem, quæ spiritualis ædificii forma est & fundamentum, destruere: ac proindè nonnulla sunt peccata, quæ *per se*, & ex natura sua, differunt à mortalibus quæ illam ædificii spiritualis formam, illud fundamentum evertunt.

Pro-

Probatur 2. Quædam sunt peccata, quæ per se, & ex naturâ suâ, dominantem in animâ creaturarum amorem non inferunt: hujusmodi verò sunt (ut advertit Augustinus Sermone 12. de Diversis) *attendere aliquid quod non debeas, audire aliquid quod non fuit audiendum, cogitare aliquid quod non fuit cogitandum:* Ea enim (ut ejusdem Sancti Doctoris verbis utamur) *parvi sunt morbi*. Econtrà verò nonnulla sunt peccata quæ per se, & ex naturâ suâ, dominantem in anima creaturarum amorem inferunt; quæque per se, parvi non sunt morbi: ergo quædam sunt peccata mortalia, quæ per se & ex naturâ suâ differunt à venialibus; in eo nimirùm (ut dicetur inferiùs) peccatum mortale differt à veniali, quòd illud dominantem creaturarum amorem in animâ, non autem istud, inferat.

Objicies. Scriptura docet 1. peccata (non distinguendo mortalia à venialibus) creaturæ cum Deo amicitiam dissolvere, ut videre est Isajæ 59. Ezechielis 18. primæ Joannis 3. Docet 2. (ut patet ex Matth. cap. 25.) eum qui minima mandata non custodit, non introiturum esse in regnum cœlorum. Docet 3. justum non habiturum esse partem cum Christo, si eum Christus à levioribus non abluerit: *Si non lavero te* (ait Christus Petro, Joannis 13.) non habebis partem mecum: ergo, &c.

Resp. ad 1. per minima mandata intelligi, mandata quæ in secundâ Decalogi tabulâ continentur; sicque vocantur comparata ad primum mandatum, quo fides, spes & charitas præcipiuntur. Ita Augustinus lib. 1. de Sermone Domini in monte.

Resp. ad 2. peccata quidem generatim dici in Scripturis solvere creaturæ cum Deo amicitiam: sed aliis Scripturæ locis docemur, id de omnibus peccatis non intelligi, sed de mortalibus tantùm.

Resp.

Resp. ad 3. peccati venialis fordes eo fenfu excludere à regno cœlorum, quòd nifi priùs ablutæ fuerint, aut hâc in vitâ per pœnitentiam, aut in alterâ per fatisfactionem (ut loquuntur) liberum non finant animabus juftis, cœlorum introitum: nihil enim coinquinatum in cœlefte regnum intrabit.

Objicies 2. Ecclefia orat, ne Deus finat animas quæ fine lethali peccato mortuæ funt, in tartarum delabi: *Ne abforbeat* (inquit in liturgiâ) *eas tartarus, ne cadant in obfcurum; fed Signifer S. Michael eas reprefentet in lucem fanctam, quam olim Abrahæ promififti, & femini ejus*: ergo Ecclefia fupponit, peccatis etiam levibus pœnam æternam deberi; ac proindè ea à mortalibus ex naturâ fuâ non differre.

Resp. nomine *tartari*, Ecclefiam intelligere locum quem Catholici Purgatorium vocant; locus autem ille dicitur *tartarus*, quòd animæ juftæ, quæ plenè pro peccatis, five mortalibus, five venialibus, in hâc vitâ Deo non fatisfecerunt, in eo loco crucientur. Dicitur etiam *obfcurus*, eò quòd animæ, quandiu in eo detinentur, uberiori illâ luce, quâ beati fruuntur, minimè potiantur.

Quæres, in quo pofitum fit difcrimen peccati mortalis à veniali.

Resp. 1. Illud difcrimen non effe pofitum in eo quòd mortale fit contra præceptum, veniale verò contra confilium tantùm. Ratio eft, quia actus qui funt tantùm contra confilium, non funt peccata; neque enim homo fub pœnâ peccati tenetur confiliis adhærere: unde Apoftolus primæ ad Corinth. 7. ifti fententiæ: *De virginibus præceptum Domini non habeo, confilium autem do*, hanc aliam fubjicit: *Si nupferit virgo, non peccat*.

Resp. 2. difcrimen de quo agitur, non peti ex eo quòd peccatum mortale fit contra legem; veniale verò *præter legem*. Ratio eft, quia in quo-

quolibet peccato, etiam veniali, est inordinatus amor creaturæ; sed quilibet inordinatus amor est contra legem æternam, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat. Præterea in omni peccato veniali voluntas creatura fruitur; frui enim, ex Augustino, est amore inhærere creaturæ propter ipsam; at frui creatura est contra legem æternam; in eo enim posita est inordinatio, quam æterna lex vetat, ut creatura, aut fruatur utendis, aut fruendis utatur.

Respondendum est igitur 3. peccatum mortale in eo præcisè differre à veniali, quòd finem simpliciter ultimum, hoc est, finem omnibus animæ affectibus prædominantem, in creatura constituat; cùm ècontra veniale non constituat finem *simpliciter* ultimum in creatura, sed *ultimum* tantùm *secundùm quid*: scilicet quamvis venialiter solùm peccans excludat actualem sui ipsius relationem ad Deum; non excludit tamen habitualem: unde licèt habeat affectum ad peccatum veniale, non amittit tamen charitatem habitualem, quæ omnibus animæ affectibus prædominetur.

QUÆSTIO II.

De regulis quibus peccatum Mortale potest à Veniali discerni.

CONCLUSIO I. Difficillimum est, & periculosum definire, an hic, aut ille actus in individuo, sint peccatum mortale, an veniale tantùm.

Probatur ex Augustino qui libro 21. de Civit. Dei, cap. 8. sic loquitur: *Quis sit iste modus, & quæ sint illa peccata, quæ ità impediunt perventionem ad regnum Dei, difficillimum invenire, definire*

re periculosissimum. Ego certè usque ad hoc tempus, cùm inde satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui.

Quæres, cur difficillimum sit, peccatum mortale in individuo à veniali discernere.

Resp. plures esse difficultatis illius rationes. Nam 1. mens circà moralia longè magis cœca est, quàm circa alia omnia. 2. Voluntas per peccatum corrupta, inducit intellectum ad judicandum, prout est affecta: unde fit, ut sæpè non ex regula veritatis; sed ex cupiditate rem metiatur. 3. Non raro fit, ut peccata, quamvis multùm gravia, cùm in consuetudinem venerint, aut levia, aut nulla esse credantur: *Usque adeò* (inquit Augustinus Enchiridii cap.8.) *ut non solùm tunc occultanda, verùm etiam prædicanda, ac diffamanda videantur.*

Conclusio 2. Ad dignoscendum, quinam actus sint peccata mortalia, qui verò venialia tantùm, quatuor regulæ statui possunt.

Probatur enumeratione. I. Discrimen peccati venialis à mortali non ex humana ratione per peccatum corrupta, sed ex Scriptura & traditione, quantùm fieri potest, petendum est: *Quæ sint levia, & quæ gravia peccata, non humano* (inquit Augustinus Enchiridii cap. 18.) *sed pensanda sunt judicio divino.* II. Quæ in Scripturis dicuntur excludere à regno cœlorum, aut quæ morte æterna castigantur, sunt semper peccata mortalia. III. Quæ justis legibus civilibus, aut canonicis gravi pœna mulctantur, non sunt venialia. IV. Ea quibus grave damnum, aut operanti, aut alteri tertio ex se inferunt, non sunt delicta, seu peccata venialia; sed sunt crimina, hoc est, mortalia peccata.

QUÆSTIO III.

Vtrum peccatum mortale nonnumquam fieri possit veniale, & ècontra.

Not. PECCATUM, sive mortale, sive veniale, duobus modis considerari potest, vel in se, vel per accidens, hoc est, vel independenter à quibusdam circumstantiis extrinsecis, seu secundùm suam naturam; vel dependenter à quibusdam exterioribus circumstantiis, quæ se teneant, aut ex parte levitatis materiæ, aut ex parte peccantis.

CONCLUSIO I. Peccatum mortale, ex se nunquam potest fieri veniale, nec vicissim.

Probatur. Quod ex se est mortale, naturâ differt ab eo quod ex se est tantùm veniale: sed natura rei in naturam alterius mutari non potest: ergo, &c.

Objicies 1. Peccata venialia tandem per sui multiplicationem possunt animæ mortem inferre: ergo fieri possunt mortalia. Probatur ant. authoritate Sancti Augustini, qui in epist. 108. sic loquitur: *Timenda sunt parva peccata, quæ humanæ fragilitati, quamvis parva, tamen crebra, subrepunt. Quæ collecta contra nos si fuerint, ità nos gravabunt & oppriment, sicut unum aliquod grave peccatum.* Sanctus Doctor id confirmat hâc comparatione: *Quid enim* (inquit) *interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta, atque contempta, impleat navim, atque submergat?*

Resp. dist. ant. Venialia tandem possunt animæ inferre mortem dispositivè, conc. ant. effectivè & formaliter, neg. ant. Peccata venialia minuunt

cha-

charitatis fervorem; ac proindè cupiditatem augent, juxta illud Augustini, *Decrementum charitatis est, incrementum cupiditatis*. Præterea Deo dant locum subtrahendi lumen uberius, & auxilium efficax, quod ad actualem præceptorum observationem in statu naturæ lapsæ requiritur; unde est illud Bernardi: *Argumentum superbiæ, privatio gratiæ*.

Objicies 2. Multa levia furta tandem, ubi adfuerit gravis materia, constituunt peccatum mortale: ergo multa, ex se venialia, transire possunt in peccatum, quod ex se mortale sit.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia ultimum rei levis furtum, prout moraliter prioribus accrescit, & unam cum aliis materiam efficit, est per se peccatum mortale, licèt prærerita singula levis materiæ furta, venialia sint, si seorsim & non conjunctim considerentur.

Conclusio 2. Peccatum mortale potest per accidens fieri veniale; & vicissim veniale potest per accidens fieri mortale.

Probatur prima pars. I. Peccatum quod ex genere suo est mortale, fieri potest absque plenâ deliberatione, sed tamen ex aliquâ levi negligentiâ: at tunc in individuo est tantùm veniale, eò quòd non sit perfectè liberum: hujusmodi sunt subiti motus infidelitatis, iræ, impudicitiæ, qui ità mentem perturbant, ut voluntas statim eos non comprimat. De iis motibus intelligi possunt hæc verba quarti Canonis Concilii Neocœsariensis: *Si quis mulierem concupiscens, proposuerit cum ea concumbere, & cogitatio ejus non perveniat ad effectum, apparet, quòd gratia Dei servatus sit*.

II. Idem peccatum quod ex suo genere est mortale, nonnunquam in individuo sumptum versatur circa levem, seu parvi momenti materiam: sed in eo casu fit in individuo veniale, ut patet in furto unius pomi, aut in detractione quæ ex se non potest grave damnum inferre proximo.

Ex-

Excipiendi sunt tamen ab eâ regulâ actus, in quibus reperitur integra in divinam Majestatem irreverentia; ii enim non fiunt peccata venialia ex levitate materiæ, si ex plena deliberatione committantur, ut videre est in perjurio assertorio respectu rei levis; & in simoniâ, per quam res aliqua spiritualis, licèt parvi videatur esse momenti, venditur.

Probatur altera conclusionis pars enumeratione casuum, in quibus peccatum, quod ex se est tantùm veniale, potest per accidens fieri mortale.

I. Id contingit ratione conscientiæ erroneæ, quâ scilicet exercet actum, quem judicat, licèt falsò, esse peccatum mortale.

II. Id quoque contingit ratione gravis scandali, & id videre est in iis, qui (ut ait Paulus 1. ad Corinth. 10.) idolothyta coram infirmis edebant. Censetur autem dati scandali reus non tantùm is qui expressè intendit alios ad peccatum impellere, sed is etiam qui potest abstinere ab actu, quem prævidet, aut prævidere potest esse futurum alteri homini scandalo; nec ad id agendum tenetur, aut ratione officii, aut alicujus alterius necessitatis.

III. Id contingit ratione contemptûs in legislatorem, cujus lex infringitur: non quidem interpretativi tantùm; is enim reperitur in quolibet peccato; sed formalis, ut cùm aliquis infringit legem, ut legislatorem afficiat injuriâ.

IV. Id quoque contingit ratione finis ultimi: cùm scilicet operans, in actu suo, ex se alioquin veniali, finem simpliciter ultimum constituit; seu cùm ità in ipsum affectus est, ut paratus sit Deum potiùs deserere, quàm ab eo actu temperare: sic fuit affectus Esau, cùm Jacob fratri suo primogenita vendidit: *Esau* (inquit Augustinus epistolâ 86.) *non esca, sed usque ad contemptum sacramenti, quod in primatu suo habebat, concupita esca damnavit.*

V. Id

V. Id etiam contingit ratione ordinationis ad finem mortaliter malum; hujusmodi verò foret verbum jocosum, quod aliquis proferret, ut mulierem aliquam ad adulterium provocaret.

VI. Id denique contingit aliquando ratione proximi periculi peccati lethalis: cùm nimirùm quis ei proximo peccati lethalis periculo, per peccatum, quod ex se sit veniale tantùm, se se exponit: qui enim amat periculum, peribit in illo; & qui vult causam, vult efficaciter effectum quem prævidet, aut prævidere potuit ac debuit ex eâ causâ secuturum.

QUÆSTIO IV.

Utrum cum peccato originali solum veniale reperiri possit.

Not. CIRCA eam quæstionem duplex est Scholasticorum sententia. Thomistæ negativam propugnant: plures autem alii affirmativam.

CONCLUSIO. Solum peccatum veniale potest cum originali reperiri.

Probatur. Adultus, cui peccatum originale nondum per baptisma remissum est, ubi primùm incipit frui rationis usu, potest actum ex se malum elicere sine integrâ & sufficiente ad peccatum mortale deliberatione: nam 1. non potest assignari ratio, cur id fiat sæpiùs ab adulto, qui sit in statu peccati mortalis actualis, & id non possit ab eo fieri, qui solius originalis reus est. 2. Reus solius peccati originalis, potest verbum aliquod jocosum proferre absque eo quòd finem suum simpliciter ultimum in illo constituat. 3. Adultus, de quo agitur, potest pomum furari: sed in neutro ex iis casibus adultus ille peccaturus erit lethaliter, cùm in eis lethaliter

non

non peccet, qui multa mortalia originali conjunxit.

Objicies 1. Juxta doctrinam S. Thomæ, quilibet adultus in primo rationis instanti, jure naturali tenetur elicere actum amoris Dei super omnia: unde sic arguitur. Vel adultus qui reus est solius peccati originalis, in primo suæ rationis instanti eliciet actum illum, vel non eliciet: Si primum, non peccabit, ne venialiter quidem: Si verò secundum, peccabit, ex S. Thomâ, lethaliter: ergo solum peccatum veniale non potest cum originali reperiri.

Resp. veritati (ut agentes de charitate diximus) consonam esse doctrinam, quâ S. Thomas asserit, quemlibet adultum post acceptum rationis usum non posse sine peccato mortali in multum spatium differre actum amoris Dei super omnia; verùm potest in brevissimum aliquod tempus actum illum protrahere, intra quod nihil (ut observatum est) impedit, quin vel levem aliquam materiam ex se malam, seu quæ parvi momenti sit, eligat; vel ex imperfectâ deliberatione, & ad lethale peccatum non sufficiente, operetur: ac proindè nihil impedit, quin peccet tantùm venialiter.

Objicies 2. ac simul instabis. Adultus in primo suę rationis instanti debet per actum quem elicit, finem ultimum sibi constituere: non enim potest operari, nisi ex influxu alicujus ultimi finis, cui alii omnes subordinentur, juxta illud Philosophorum axioma: *Primum in unoquoque genere, est causa cæterorum*. Ille autem finis vel est Deus, vel creatura: Si primum, Deus anteponitur creaturæ; ac proindè super omnia diligitur: Si secundum, creatura Deo præfertur; & consequenter operans peccat lethaliter: ergo, &c.

Resp. 1. non esse necesse, ut adultus in primo metaphysico suæ rationis instanti finem sibi *simpliciter* ultimum actu sibi constituat: quippe, ut operetur, satis est, ut sibi proponat finem *secundùm quid*

quid ultimum; id est, non est necesse, ut actu sibi proponat ultimum totius vitæ suæ finem; sed satis est, ut aliquem sibi proponat, qui sit ut ultimus solius operis quod exercet.

Resp. 2. verum non esse, quòd adultus ille non possit operari, nisi ex influxu finis cui alii omnes subordinentur; ac proindè nihil impedit quin impius finem simpliciter ultimum in creaturâ habitualiter constituat, & per actum suum, finem ultimum tantùm secundùm quid. Confirmari potest illa responsio exemplo hominis justi, qui licèt habeat Deum habitualiter pro fine *simpliciter* ultimo, per peccatum tamen veniale finem *secundùm quid* ultimum potest in creaturâ constituere, ei scilicet inhærendo per amorem transitorium.

DISSERTATIO NONA.

De peccato Actuali in specie.

DICEMUS hìc 1. de peccatis ignorantiæ; 2. de peccatis infirmitatis & malitiæ; 3. de Usurâ; 4. de Simoniâ.

QUÆSTIO PRIMA.

De peccatis ignorantiæ.

Not. DE peccatis ignorantiæ quæremus 1. utrum dentur: 2. utrum ignorantia invincibilis excuset à peccato: 3. utrum ignorantia actûs prohibiti liberet à pœnâ, quæ illi actui jure tantùm humano annexa est: 4. denique, utrum ignorantia sit peccatum speciale.

Caput Primum.

Utrum dentur ignorantiæ peccata.

Conclusio i. Fide Catholicâ certum est dari quædam ignorantiæ peccata.

Probatur 1. ex Scripturâ, quâ docemur 1. injuncta fuisse Judæis sacrificia pro obtinendâ venialium indulgentiâ : *Anima quæ peccaverit per ignorantiam* (inquit sacer textus, Levitici cap. 5.) *offeret arietem immaculatum de gregibus, sacerdoti juxta mensuram, æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quod nesciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.* Docemur 2. Sanctos tum in veteri tum in nova lege pro suis ex ignorantia delictis veniam à Deo poposcisse: *Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris*: verba sunt Davidis Psal. 24. *Misericordiam consecutus sum* (ait Apostolus) *quia ignorans feci in incredulitate.* Docemur 3. Judæos qui Christum affixerunt cruci, per ignorantiam deliquisse: *Scit* (inquit Petrus, illos alloquens Actorum III.) *quia per ignorantiam fecistis*: Ergo apertè constat ex Scripturis, dari ignorantiæ peccata.

Probatur 2. ex Traditione. I. Palæstina Synodus Diospoli habita, & cui unanimis accessit omnium orbis Ecclesiarum consensus, hanc Pelagii propositionem damnavit: *Ignorantia & oblivio non subjacent peccato, quoniam non secundùm voluntatem eveniunt, sed secundùm necessitatem.* II. Augustinus in suis adversùs Pelagianos operibus non semel docet, ad fidem catholicam pertinere articulum quo docetur, dari quædam ignorantiæ peccata. Legi quoque potest Bernardus in Epistola ad Hugonem à sancto Victore.

Objicies 1. *Numquam peccatur, nisi prævia peccati cognitione animus illustretur, ejusque vitandi desi-*

desiderio extimuletur: ergo nulla dantur ignorantiæ peccata.

Resp. neg. ant. Nam 1. de eâ propositione hocce judicium tulit Facultas Theologica Parisiensis anno 1641. *Falsa est, & viam aperit ad excusandas excusationes in peccatis.* Hoc pariter tulit anno 1657. Facultas Lovaniensis: *Est contra communia Christianæ Theologiæ principia, & innumera, etiam immanissima, hominum peccata excusat, cum pernicie animarum.* Eam pariter censuram quam in ultimo capite de peccatis in genere differentes retulimus, Clerus Gallicanus an. 1700. ad Comitia coactus notavit. II. Tantùm abest ut omnes qui Christum & Apostolos persecuti sunt, persecutionis ejusmodi vitandæ desiderio extimulati fuerint, quin è contra (Scripturâ teste) arbitrati sint, se obsequium præstare Deo. III. Petrus cum Judæis ad fidem conversis Antiochiæ legalia observans, arbitrabatur rectam esse suam agendi rationem: & tamen à Paulo meritò reprehensus est. Idem dicendum est de Cypriano, cui adversùs Stephanum Papam exciderunt verba quædam, quæ licèt ipsi à zelo proficisci viderentur, indiguerunt tamen, ut delerentur, Augustino teste, ferventi ejusdem S. Martyris charitate.

Objicies 1. Omnibus peccantibus datur gratia actualis: ergo omnibus peccantibus cognita est malitia operis, quod ab eis exercetur: nimirùm gratia actualis posita est, saltem ex parte, in mentis illustratione, quâ bonum aut malum opus detegantur: ergo nulla dantur ignorantiæ peccata.

Resp. quidquid sit de antecedente, de quo actum est Tomo V. neg. conseq. Ratio est, quia gratia actualis non semper efficit, ut operans, sui operis malitiam actu & de facto advertat; sed aliquando efficit tantùm, ut eam advertere potuerit, vel ad orationem, quâ lumen necessarium impetretur, confugiendo, vel non consen-

tiendo occultæ aut apertæ cupiditati, quâ mens hominis per ignorantiam peccantis excœcata est.

Objicies 2. Nihil est actu volitum, nisi sit actu cognitum: sed in peccatis quæ ignorantiæ peccata dicuntur, malitia ab operante non est actu cognita: ergo nec actu volita: ac proindè peccatum quod ignorantiæ dicitur, non est peccatum, saltem (ut vocant) formaliter, cum voluntarium sit essentiale peccato.

Resp. neg. maj. Ratio est, quia ut actus sit peccatum *etiam formaliter*, satis est, ut illius malitia, saltem remotè, cognosci potuerit ac debuerit. Unde malitia, licèt actu cognita non sit, est, saltem indirectè, voluntaria; quatenus nimirum operans vult actum, cum quo intellectus scit aut scire potuit, malitiam esse conjunctam, hoc autem ipsum est quod Augustinus in libro 1. Retractationum cap. 15. vocat voluntarium voluntate facti, non autem voluntate peccati: *Ita* (inquit) *nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non autem voluntate peccati.*

Caput II.

Vtrum ignorantia invincibilis operantem excuset à peccato.

Conclusio I. Ignorantia simpliciter, & omninò invincibilis operantem excusat à peccato.

Probatur argumento generali. I. Quod fit ex ignorantiâ omninò invincibili, non est ratione malitiæ voluntarium in se, ut patet in eo qui venando occidit patrem, credens invincibiliter esse feram. Non est quoque voluntarium in causâ ex quâ sequitur, quia illa causa, est ignorantia, cui operans (ut supponitur) nè remotum quidem locum dedit.

II. Quam-

II. Quamvis (ut superiore capite demonstratum est) non requiratur ad peccandum, ut operans sui actûs malitiam actu cognoscat; requiritur tamen ut vel proximè, vel remotè eam cognoscere potuerit, ac debuerit: voluntarium enim, etiam indirectum, præsupponit in agente præviam illius cognitionem saltem in potentiâ remotâ: Sed is qui operatur ex ignorantiâ simpliciter & omninò invincibili, nec proximè nec remotè potest aut potuit operis sui malitiam cognoscere: ergo malitia non est illius respectu voluntaria etiam indirectè.

Probatur iterum conclusio argumentis specialibus. Ignorantia invincibilis, potest esse vel circa facta aliqua, vel circa jus positivum, vel circa jus naturale: atqui ignorantia circa tria illa objecta omninò ac simpliciter invincibilis, excusat à peccato: ergo, &c. Probatur minor per partes.

I. Nemo dubitat, quin ignorantia omninò invincibilis circa facta aliqua, operantem excuset à peccato: siquidem Scriptura non damnat Jacob qui ad Liam accessit ratus invincibiliter eam esse Rachel, quam in matrimonium duxerat.

II. Certum est quoque, ignorantiam simpliciter invincibilem excusare à peccato in iis quæ sunt de jure merè positivo, etiam divino. Id nimirùm patet 1. ex Joannis cap. 15. ubi Christus hæc ait de peccato infidelitatis Judæorum: *Si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum* (infidelitatis in me) *non haberent*. Patet 2. ex Pio Papâ V. qui (ut jam alibi observatum est) meritò propositionem hanc damnavit: *Infidelitas purè negativa, in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*: atqui ea infidelitas ideò peccatum non est, quòd oriatur ex juris positivi, Euangelii nimirum, ignorantiâ omninò & simpliciter invincibili: nec enim illa Euangelii ignorantia superari potest, nisi via ex-

traordinariâ, in eo positâ, quòd ad infidelem qui eâ laborat, Euangelii concionatores mittantur.

III. Non minùs exploratum esse debet, ignorantiam circa jus naturale, si sit omninò simpliciter & absolutè invincibilis, excusare à peccato. Siquidem actus qui ex illâ ignorantiâ sequerentur, se haberent sicut motus concupiscentiæ: qui quidem si nec naturæ viribus, nec auxilio gratiæ superari possent, reum non redderent hominem, qui eis suum consensum præberet. Confirmatur authoritate Alexandri Papæ VIII. à quo proscripta est hæc propositio, quæ nostræ conclusioni apertè contraria est: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsâ non excusat à peccato formali.*

Quæres, utrum ignorantia vincibilis minuat peccati malitiam.

Ut solvatur illa quæstio, notandum est, ignorantiam vincibilem, duplicem esse, affectatam nimirum, & minimè affectatam. Prima, est ea quam quis de industria elegit, nè sciat ea quæ aut jure naturali, aut positivo, sive sit divinum, sive sit humanum, civile aut canonicum, agere debet: Posterior, est ea quæ de industriâ non eligitur, sed ex quâdam culpabili negligentiâ nascitur. Iis præmissis, ad quæstionem respondendum est 1. ignorantiam affectatam nihil de peccati malitiâ detrahere, imò eam augere potiùs: unde Propheta Rex affectatam legis ignorantiam exhibet tanquam circumstantiam, quâ is qui legem infringit, multò magis reus efficitur: *Noluit* (inquit) *intelligere, ut benè ageret.* Nec mirum: siquidem ignorantia affectata, non interpretativum tantùm, sed etiam formalem legis ac legislatoris contemptum includit: *Voluntatem proprii domini velle nescire* (inquit Isidorus in libro 2. Sentent. cap. 17.) *quid aliud est, quàm velle dominum superbiendo contemnere?* Præ-

tereà

tereà ignorantia de quâ agitur, includit explicitam voluntatem infringendi legem : unde S. Bernardus de gradibus humilitatis agens, hanc elicit conclusionem : *Frustrà sibi de ignorantia blandiuntur, qui, ut liberiùs peccent, libenter ignorant.*

Respondendum est 2. ignorantiam minimè affectatam, quidpiam de peccati malitiâ detrahere : *Ille autem servus* (ait Christus ipse Lucæ 12.) *qui cognovit voluntatem domini sui, & non fecit voluntatem ejus, vapulabit multis : qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.*

Sed operæ pretium est, ut observemus, quòd licèt ignorantia vincibilis, quæ affectata non fuerit, quidpiam de actus malitiâ detrahat, eam tamen non omninò tollat : unde celebre est apud Patres axioma, eam excusare quidem *à tanto*, sed non *à toto*. Quod quidem effatum non sic accipiendum est, ut id quod est peccatum mortale, ratione ignorantiæ vincibilis fiat veniale tantùm ; alioquin enim Judæi venialiter tantùm peccassent, cum Christum in crucem egerunt. Paulus quoque venialiter tantùm deliquisset, dùm ignorantiâ laborans, Ecclesiam Christi persequebatur. A mortali quoque peccato immunes fuissent Pagani, dum simulacris thus adolebant. Idem denique ferendum esset judicium de iis omnibus quorum flagitia & facinora Paulus in Epistolâ ad Romanos describit, necnon de pluribus ex iis, de quibus ait: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt :* Multi enim nesciebant plerumque, ex iis flagitiis & facinoribus esse peccata.

QUÆSTIO II.

De peccatis infirmitatis, & malitiæ.

Not. NEmini dubium est, quin dentur infirmitatis peccata: nimirum certum est, hominem plerumque peccare ex motu passionis quam ipse ex malitiâ non excitaverit, sed quæ prævenerit usum rationis, & cui posteà ipse consenserit: Sed quæri potest 1. utrum passio, seu infirmitas, excuset à peccato: 2. an saltem minuat illius malitiam.

Not. 2. Nemini quoque dubium est, quin dentur peccata, quæ proprio nomine dicuntur peccata malitiæ: scilicet ratum est, peccare quosdam de industriâ, & ex electione excitare passiones quarum motibus suum præbent consensum: verùm de iis malitiæ peccatis quæri potest, utrum sint irremissibilia.

CONCLUSIO I. Passio, seu infirmitas, quidpiam quidem detrahit de peccati malitiâ; sed eam omninò non tollit.

Probatur prima pars. Passio, seu infirmitas, quæ (ut contingit in peccatis quæ infirmitatis dicuntur) ab operante non excitatur, quæque ob id dicitur antecedens, minuit voluntarium: ergo & peccati malitiam. Ita ratiocinatur S. Thomas 1. 2. quæst. 78. art. 6. ubi sic loquitur: *Si igitur accipitur passio secundùm quod præcedit actum peccati, sic necesse est, quòd diminuat peccatum: actus enim in tantum est peccatum, in quantùm est voluntarius, & in nobis existens: esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem & voluntatem: unde quantò ratio & voluntas ex se aliquid agunt, non ex impulsu passionis, magis est voluntarium, & in nobis existens: & secundùm hoc passio*

minuit

minuit peccatum, in quantùm minuit voluntarium.

Probatur altera pars. Passio (ut supponitur) non tollit omnem rationis usum, licèt antecedens supponatur, hoc est, licèt ab operante liberè excitata non fuerit: ergo non impedit, quin voluntas liberè illius motibus obtemperet; ac proindè peccatum omninò non tollit.

CONCLUSIO 2. Dantur quædam malitiæ peccata. Ita S. Thomas loco laudato.

Probatur. Peccata malitiæ, sunt, ex observatis, ea quæ de industriâ fiunt: atqui dantur hujusmodi peccata, juxta illud Job. 34. *Quasi de industria recesserunt à Deo, & vias ejus intelligere noluerunt*: ergo, &c.

Objicies. Peccata malitiæ, prout distincta à peccatis infirmitatis, sunt ea quæ ex antecedente passione non oriuntur: atqui in statu naturæ lapsæ nulla dantur peccata, quæ ex antecedente passione, seu libidine non oriantur; omne nimirum peccatum hominis lapsi nascitur ex impulsu amoris habitualis ad bonum commutabile, quem ex primi Adami prævaricatione contraxit; sicut vera ac casta pietas oritur ex ejusdem hominis lapsi in Deum amore, quem per alterius Adami gratiam accepit: *Duo amores sunt* (ait Leo Magnus Serm. de jejunio septimi mensis) *ex quibus omnes prodeunt voluntates. Rationabilis enim animus, qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi*. Atqui habitualis ille amor in bonum commutabile, est passio, seu libido, quæ in hominibus etiam baptizatis ad agonem remanet: ergo, &c.

Resp. neg. maj. Scilicet peccata malitiæ, sicut ea quæ infirmitatis dicuntur, in homine lapso, nascuntur ex libidine illi innatâ: sed hoc ab illis est discrimen, quòd peccans ex malitiâ, liberè excitet innatæ nobis libidinis motus, eisque deditâ operâ & absque contrarii actus etiam inefficacis

voluntate suum consensum præbeat: unde obsequitur ille non tantùm passioni antecedenti, sed etiam consequenti; hoc est, excitatæ de industriâ ut majori nisu, pravo quod sibi proponit objecto fruatur: hincque fit, ut graviora sint peccata malitiæ, quàm peccata quæ infirmitatis dicuntur: *Passio autem consequens* (ait S. Thomas) *non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potiùs est signum magnitudinis ejus, in quantùm scilicet demonstret intensionem voluntatis ad actum peccati; & sic verum est, quòd quantò aliquis majori libidine vel concupiscentia peccat, tantò magis peccat.* Vide quæ de concupiscentia augente vel minuente voluntarium, diximus hocce Tom. pag. 18. & 19.

CONCLUSIO 3. Peccata malitiæ non sunt simpliciter & absolutè irremissibilia.

Probatur. Eum qui in malitiæ peccata lapsus est, potest pœnitere (illius enim voluntatem Deus efficacissimâ suâ gratiâ emollire potest ad contritionem) ac posteà se subjicere absolutioni sacramentali, cujus virtus se se extendit ad omnia peccata, quæ post baptismum admissa fuerint.

Objicies 1. Lucæ 12. Christus asserit, peccata in Spiritum sanctum nec in hoc sæculo, nec in altero dimittenda esse: Sed inter peccata in Spiritum sanctum numerantur ea, quæ dicuntur peccata malitiæ: ergo, &c.

Resp. disting. maj. Christus asserit, peccata in Spiritum sanctum esse, moraliter loquendo, irremissibilia, conc. maj. absolutè & simpliciter loquendo, neg. maj. Petitum est responsum illud ex S. Thomâ, qui in 4. Sent. dist. 20. quæst. 1. art. 1. quæstiunculâ 1. ad 1. sic loquitur: *Sicut aliquis morbus dicitur incurabilis secundùm naturam morbi, per quem tollitur id, per quod morbus potest curari, puta cum morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi, vel medicinæ, licèt morbum Deus possit curare: ita etiam peccatum*

in

in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundùm suam naturam, in quantùm excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum (auxilia scilicet gratiæ, quorum largitio Spiritui sancto specialiter adscribitur) Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ, & misericordiæ Dei, per quam aliquando tales quasi miraculosè sanantur.

Objicies 2. Primæ Joannis 5. hæc habentur: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis:* ergo quædam sunt peccata prorsùs irremissibilia, ea nempè pro quorum remissione prohibet Joannes, ne quis Deo preces fundere audeat.

Resp. cum Augustino, per peccatum ad mortem intelligi finalem impœnitentiam, illud scilicet peccatum, quod cum corporis morte conjungitur; ac proindè quod conjunctam habet æternam hominis mortem: unde cum se extra viæ statum extendat, non licet pro illius remissione divinam indulgentiam deprecari.

QUÆSTIO III.

De peccatis Commissionis, & Omissionis.

Not. DE peccato Commissionis unum theologi quærunt, in quo scilicet posita sit illius natura formalis, an in positivâ quâdam entitate (ut nonnullis placet) an verò in merâ debitæ rectitudinis privatione. Cum eum nodum, de moralitate actuum humanorum agentes, solverimus, hìc omninò de commissionis peccato silebimus.

Not. 2. Circa peccatum omissionis multa verti possunt in controversiam. Nempè quæri potest 1. utrum dari possit omissio culpabilis sine

omni actu voluntatis, seu (ut loquuntur scholastici) pura omissio libera: 2. An id omne quod cum omissione culpabili componi non potest, sit peccatum: 3. Utrum quis peccet tantùm cum omissionis causam apponit, an etiam tunc cum opus præscriptum omittit.

Conclusio I. Nulla dari potest omissio libera absque omni voluntatis actu: Si tamen per impossibile daretur, esset culpabilis.

Probatur prima pars. Si daretur omissio libera absque omni voluntatis actu, esset vel cum actu ponitur omissio, vel antequam poneretur: atqui neutrum dici potest. Non primum: sicut enim intellectus nusquam vacat cogitatione, ita nec voluntas feriatur: *Habet omnis amor* (inquit Augustinus in Psalmum 31.) *vim suam, nec potest vacare in anima amantis*. Nec etiam secundum dici potest: Siquidem nihil omninò potest esse liberum sine aliquo voluntatis influxu: ergo dari non potest omissio libera, cujus præcedens aliquis voluntatis actus non sit causa.

Probatur altera conclusionis pars. 1. Voluntas esset omissionis, de qua agitur, causa, saltem moralis: scilicet omissio illa sequeretur ex eo, quòd voluntas liberè hæreret in suspenso, hoc est, ex eo quòd liberè temperaret ab omni actu. 2. In casu de quo est quæstio, intellectus adverteret, aut saltem posset advertere præceptum affirmativum, per quod omissio vetatur: ergo per ejusdem præcepti omissionem voluntas peccaret, quamvis actum hunc non eliceret, *Nolo præceptum implere*.

Objicies contra secundam conclusionis partem. Nulla omissio potest esse meritoria sine aliquo voluntatis actu: ergo si quæ detur sine omni actu, non erit culpabilis.

Resp. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quia actus, ut sit meritorius, debet imperari à charitate saltem imperfectâ: *Præcipit Apostolus* (verba sunt Augustini in libro de corrept. & gratia cap. 3.)

cap. 3.) *ut omnia vestra in charitate fiant*: at actus non potest absque voluntatis actu imperari à charitate, ac proindè nec esse meritorius.

Conclusio 2. Id quod cum omissione culpabili componi non potest, est peccatum, si sit omissionis causa, vel occasio: secus verò si nec illius sit causa, nec occasio voluntaria.

Probatur. Illud est peccatum, quod in ipsum aut actu, aut virtualiter, aut interpretativè saltem, influit: quo enim præcepto peccatum prohibetur, illius quoque causa & occasio vetantur: Quod verò nec est causa, nec occasio peccati, nullum habet in omissionem influxum: ac proindè prius est peccatum, non autem posterius.

Quæres, quandonam quidpiam censeatur nec esse causa, nec occasio omissionis culpabilis.

Resp. id omissionis culpabilis nec causam esse nec occasionem, quod præsupponit voluntatem efficacem non observandi præceptum affirmativum; eo nimirùm in casu nullo modo influit in omissionem: sic qui præsuppositâ efficaci voluntate non audiendi Sacrum, ludit, aut aliquid aliud cum actuali observatione præcepti incompossibile operatur, non censetur omissioni causam aut occasionem præbere.

Observatum tamen velim, quòd ut aliquid non censeatur influere in omissionem culpabilem, necesse sit, quòd nulla sit spes in operante mutandi propositum: si enim spes affulgeat fore, ut operans mutaturus sit propositum, opus cum omissione incompossibile, & cui postea mederi non potest, censetur in omissionem culpabilem influere. Hinc autem colligitur, Subdiaconum, qui post firmum propositum horas canonicas non persolvendi in navigatione, Breviarium in mare projicit, peccare lethaliter non solùm cùm omissionem illam proponit, sed etiam cùm actu in mare projicit Breviarium.

Conclusio 3. Qui præcepti observationem omittit, peccat non solùm cùm apponit causam,

sed

sed etiam cùm actu & de facto rem præceptam omittit.

Probatur prima pars. Eo instanti quo quis omissionis causam apponit, censetur ipsam omissionem velle, aut virtualiter, aut saltem interpretativè: qui enim vult causam, vult & effectum qui ex illâ sequitur. Hinc autem colligitur reum esse qui die festo horis matutinis se somno tradit, prævidens, quòd non nisi sub vesperam excitabitur à somno: idque, licèt deinde per accidens excitetur, ac posteà Sacro se præsentem sistat.

Probatur altera conclusionis pars 1. authoritate S. Thomæ, qui 2. 2. quæst. 79. art. 3. ad 3. sic loquitur: *Dicendum, quòd omissio incipit ei imputari in culpa, quando fuit tempus operandi*. 2. Si quis se voluntariè vino ingurgitet, aut somno tradat prævidens, quòd aut in ebrietate, aut in somno clericum interfecturus sit, eo instanti reali incidat in excommunicationem, quo iniquum illum actum perpetrat: ergo pariter in eo reali instanti peccat. Hinc verò colligitur, pœnitentem teneri aperire in confessione sacramentali non tantùm omissionis causam, sed etiam ipsam actualem omissionem.

Objicies 1. Omissio nullo modo fuit libera eo instanti quo contigit: ergo tunc non fuit peccatum; est enim de ratione peccati, ut sit voluntarium.

Resp. omissionem in casu de quo agitur, fuisse liberam libertate morali: neque enim (ut supponitur) rescissus fuit actus, quo ebrius, dum sui compos esset, omissionem elegit.

Objicies 2. Qui inter dormiendum, Sacramentum aliquod conficit, ipsum non conficit validè quamvis ante somnum propositum habuerit illud in somno conficiendi: ergo neque peccat is qui præceptum omittit, cùm sui non esset actus compos, quamvis dum causam priùs apposuit, omissionem liberè voluerit.

Resp.

Resp. conc. ant. neg. conseq. Ratio est, quia Christus noluit, ut sacramentum à ministro dormiente datum valeret, tum ob reverentiam, quæ Sacramento debetur, tum quòd necesse sit, ut sacramentum conficiatur cum certitudine, saltem morali, de subjecti, cui applicatur, præsentiâ.

Queres, utrum actus ex naturâ suâ indifferens, & ex quo culpabilis omissio sequitur, non habeat malitiam aliam ab eâ quæ includitur in omissione.

Resp. non habere aliam. Ratio est, quia actus ille (ut supponitur) non habet finem intrinsecè malum: ac proindè non potest esse malus, nisi à fine extrinseco, qui malus sit: ille autem finis extrinsecus (ut supponitur) non alius est, quàm culpabilis omissio. Hinc autem sequitur, pœnitentem non teneri in confessione sacramentali explicare causam omissionis in specie, nisi illa causa malitiam habeat intrinsecam; in illo nimirùm casu, hoc est, si intrinsecam malitiam habeat, aliud est ab omissione peccatum.

QUÆSTIO IV.

De Usuræ peccato.

Not. DE Usurâ quæremus 1. quid & quotuplex sit: 2. quo jure sit prohibita: 3. qui sint tituli, ratione quorum aliquid à mutuante præter sortem exigi potest: 4. denique dicemus de iis qui sub usurâ mutuum accipiunt; hoc est, expendemus, an & quæ necessitas requiratur, ut aliquis sub usurarum onere mutuum petere, & accipere possit.

Caput Primum.

Quid & quotuplex sit usura.

Not. MAGNI refert nosse usuræ naturam: ex illius nimirùm distinctâ cognitione controversiæ omnes, quæ ad illam spectant, dirimi possunt.

CONCLUSIO I. Usuræ natura, hâc illius definitione continetur: *Usura est lucrum ex mutuo.*

Explicatur definitio. Usura dicitur 1. *lucrum*, sive sit pecuniæ, sive alicujus alterius rei, quæ pretio æstimari possit; ut sunt munus à manu, munus ab obsequio, munus à linguâ. *Ad tertium dicendum* (inquit Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 3.) *quòd si aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat, quasi per obligationem pacti taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obsequio, vel à lingua, perinde est, ac si expectaretur munus à manu, quia utrumque pecunia æstimari potest.*

2. Dicitur lucrum *ex mutuo*, quòd scilicet usura in nullo alio contractu, præterquam in mutuo, locum habeat; si quæ enim in venditione & emptione reperiatur, id contingit, quòd in illis contractibus tacitum & implicitum mutuum contineatur. Unde infertur 1. in contractu redituum, quem & censuum constitutionem vocant, usuræ non esse locum, cùm per eum contractum pecunia mutuò non detur, quippe quæ in perpetuum alterius dominium transeat; imò verus est venditionis contractus: datur enim pecunia, ut ematur jus percipiendi pensionem, vel annuum reditum. Meritò itaque Martinus Papa V. & Calixtus III. Censuum contractus approbarunt, ut videre est in Extravagantibus communibus capite *Regimini*, Titulo, *de Emptione & venditione*. Infertur 2. non reperiri quoque in Monti-

bus

bus Pietatis, qui nihil sunt aliud præter pecuniæ, aut aliarum rerum quæ usu consumuntur, summam, quâ mutuo detur pauperibus eâ lege, ut quidpiam modicum ultra sortem persolvant: Siquidem id ratione mutui non exigitur, sed ratione expensarum quæ ad Montis indemnitatem, & ministrorum sustentationem necessariæ sunt: Hincque patet, quàm meritò Paulus II. Sixtus IV. Innocentius VIII. Leo X. in Concilio Lateranensi sess. x. & tandem Concilium Trident. sess. 22. Montes Pietatis probaverint. Infertur 3. non reperiri quoque in contractibus Societatis; in iis enim, si leges serventur, de quibus suo loco diximus, nullum omninò mutuum reperitur.

Quæres, num sit usura, cùm lucrum exigitur quidem vi mutui, sed non titulo justitiæ, sed gratitudinis tantùm ac benevolentiæ.

Resp. affirmativè. Ratio est, quia ratione mutui nullum à mutuante jus acquiritur in lucrum, ex quocumque capite jus illud procedere fingatur: unde Innocentius Papa XI. hanc quorumdam recentiorum propositionem meritò proscripsit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum*. Confirmatur ex eo, quòd si id de quo agitur, liceret, nulla unquam fieret usura, nequidem à Judæis, modò illam Casuistarum metaphysicam distinctionem didicissent. Aut imperiti, aut iniqui fuerunt Patres, qui hocce arcanum, quo omnis usura planè tollitur, Ecclesiam non docuerunt.

Confirmatur nostra conclusio ex SS. Patribus.

Tertullianus libro IV. contra Marcionem sic loquitur: *Usura, est mutui redundantia*. Sic etiam Basilius in Psalm. xv. Usura est, *si plus quam sortem acceperis*. Sic pariter Ambrosius in libro *de Tobia*, cap. 25. *Usura est, quodcumque sorti accedit*,

Sic

Sic quoque Hieronymus in cap. XVIII. Ezechielis: *Usura est, si plus acceperis, quàm dederis*. Sic etiam Augustinus in Psalm. XXXVI. *Usura est, si plus quàm dedisti, expectes accipere*. Idem colligitur ex Canone XVII. Nicæni primi Concilii. Idem ex Concilio Agathensi: *Usura est* (inquit) *ubi ampliùs requiritur, quàm datur*. Idem denique ex S. Thomâ qui 2.2. quæst. 78. hæc scribit, art. 1. *Usura est, pretium pro usu rei mutuò datæ, quæ usum* (ab ipsa rei substantiâ) *non habet*.

CONCLUSIO 2. Usura rectè dividitur in mentalem & realem.

Probatur. Simonia ideò dividitur in mentalem & realem, quòd quis ob rem spiritualem munus aliquod cum pacto, aut sine pacto comparet: Ergo à pari usura debet dividi in mentalem & realem, quòd nonnulli, aut sine pacto, aut cum pacto, lucrum ex mutuo ità sibi proponant, ut alioquin mutuò non darent. Unde qui in mentalem solùm usuram incidunt, licèt innoxii sint in foro exteriori, hoc est, licèt pœnis jure definitis castigari non possint; in foro tamen interiori, & coram Deo rei sunt; ac proindè mentalem usuram subjiciant oportet Ecclesiæ clavibus.

CAPUT II.

Quo jure usura prohibeatur.

CONCLUSIO. Usura prohibetur jure naturali, divino, & humano.

Probatur prior pars. Id quod præter sortem à mutuatario persolvitur, nullo titulo per se debetur mutuanti: Non quidem ratione sortis, quia ut suppono, tota persolvitur: Non ratione usûs, quia in rebus quæ sunt mutui materia, substantia & usus nequaquam distinguuntur, ut patet in oleo ac cæteris quæ usu consumuntur, necnon in pecuniâ, quæ præcipuè inventa est, ut quis eâ ad commutationes utatur. Ità ratiocinatur Sanctus

ctus Thomas 2. 2. quæst. 78. art. 1. Confirmatur ex eo quòd ipsis etiam Gentilibus usuræ iniquitas perspecta fuerit, ut ex Aristotele libro 1. Politicorum, cap. 7. ac legibus Imperatorum evidens est, ut videre est libro 11. Instit. Justin. titulo IV.

Probatur altera pars. 1. Conceptis terminis lex Mosaica usuram prohibuit: *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor* (inquit Deus Exodi 22.) *nec usuris opprimes*. Levitici 25. hæc pariter habentur: *Nec accipias usuras ab eo, nec ampliùs quàm dedisti*. 2. Idem Christus edixit in Euangelio: *Mutuum date* (ait Lucæ 6.) *nihil inde sperantes*: quibus quidem in verbis consilium & præceptum simul Traditio intellexit, quam sic explicat Sanctus Thomas: *Ad quartum dicendum, quòd dare mutuum non semper tenetur homo: & quantùm ad hoc ponitur inter consilia; sed quòd homo lucrum de mutuo non quærat, cadit sub ratione præcepti*.

Probatur altera pars ex innumeris Conciliorum Canonibus, ex legibus Romanis, ex legibus Francicis, quæ legi possunt in eximio ac accuratissimo tractatu de usurâ & fœnore, quem D. Jacobus Gaitte Sorbonicus, & Canonicus Lucionensis nuper in lucem edidit. Vide Cyprianum libro de lapsis, Hilarium in Psalmum 14. Basilium in eundem Psalmum, Gregorium Nyssenum hom. 6. in Ecclesiasten, Ambrosium in libro de Tobia, c. 14. Hieronymum in cap. Exod. 18. Augustinum in Psal. 36.

Objicies 1. Scriptura veteris Testamenti, usuram prohibet tantùm respectu Judæorum: dicit enim, Deuteronomii 23. *Fratri tuo id quo indiget, commodabis*: ergo respectu aliorum, qui non erant fratres, erat licita.

Resp. neg. conseq. Ratio est, quia frater est omnis homo, seu (ut loquitur S. Augustinus in lib. 1. de Doctrinâ Christianâ) proximus est noster, qui operâ nostrâ indiget.

Ob-

Objicies 2. Deuteronomii cap. 25. usura Judæis permittitur alienigenarum respectu: *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram.... sed alieno*: ergo, &c.

Resp. 1. usuram respectu alienigenarum permissam fuisse ad duritiam cordis, ut nempè vitaretur fœnus in fratres Judæos, non autem tanquam rem licitam. Ità docet S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 1.

Resp. 2. permissam fuisse, quòd Deus Judæis gentium alienigenarum bona dedisset (vel saltem Cananæorum respectu) jure belli, quod Judæi Cananæis inferre tenebantur. Ita S. Ambrosius ut Tom. V. diximus Dissert. 3. quæst. 5.

Objicies 3. Quoties vetus Testamentum usuram prohibet, eam non vetat, nisi respectu pauperum: *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor* (inquit Deus ipse Exodi 22.) *nec usuris opprimes*: ergo licita est respectu divitum.

Resp. neg. conseq. Ratio est 1. quia pauper, exempli loco positus est: plerumque enim non nisi pauperes, hoc est, qui indigent, mutuum ab aliis accipiunt: Unde sensus est, si pecuniam mutuam dederis populo meo, *præsertim pauperi*, eum usuris non opprimes.

Ratio est 2. quia pluribus aliis in locis vetus Testamentum, cùm usuram prohibet, indefinitè loquitur, nullâ scilicet factâ distinctione inter pauperes & divites, inter alienigenas & Judæos: *Qui pecuniam suam* (inquit Psaltes regius Psal. 14.) *non dedit ad usuram*. Hæc etiam habentur Ezechielis cap. 18. *Vir si fuerit justus, & fecerit judicium & justitiam.... ad usuram non commodaverit, & ampliùs non acceperit*.

C A-

CAPUT III.

De titulis quibus aliquid à mutuante præter sortem exigi potest.

CONCLUSIO. Duo sunt tantùm tituli, quorum vi mutuans, aliquid præter sortem exigere potest, nimirùm *Damnum emergens*, *& lucrum cessans*.

Probatur. Id quod in duplici illo casu exigitur, non accipitur vi mutui (in quo quidem uno posita est usura) sed ad mutuantis damnum vitandum, aut compensandum lucrum quod propter mutuum amisit.

Quæres 1. quænam conditiones requirantur, ut ratione damni emergentis, aliquid præter sortem accipiatur.

Resp. requiri 1. ut mutuum certa sit ac vera causa damni, non autem culpa mutuantis: 2. ut summa quæ præter sortem exigitur, major non sit detrimento, quod accidit mutuanti: 3. ut mutuatarius de damno illo moneatur, ita ut penes ipsum stet pecuniam reddere, aut censu aliquo damnum redimere.

Quæres 2. quænam necessaria sint, ut ratio lucri cessantis eum eximat ab usurâ, qui præter sortem aliquid accipit.

Resp. requiri 1. ut pecunia quæ mutuò datur, negotiationi exposita sit, aut rei frugiferæ destinata: 2. ut mutuans nullas alias habeat pecunias otiosas; si enim habuerit, vi mutui detrimentum lucri cessantis non patitur, cùm habeat, unde illi occurrere possit. Ad hoc tamen (inquit Cabassutius noster) non est necesse illam pecuniam computare, quæ in alios eventus gravi ex causâ sepolita sit, ut ea est quæ familiæ sustentationi, filiarum doti, ac inopinatis casibus vitandis destinata est. Requiritur 3. ut lucrum sit probabile, nec satis est, quòd simpliciter sit possibile. Requiritur

ritur 4. ut deducantur expensæ quæ in re frugiferâ quæ alioquin emeretur, colendâ, aut conservandâ necessariæ sunt.

Objicies 1. Quòd quis obstringat se ad non repetendam pecuniam, nisi post annum v. g. res est pretio æstimabilis. 2. Pretiosior est præsens pecunia, quàm numeranda. 3. Periculum sortis quod mutuans incurrit, res est quæ potest compensari.

Resp. ad 1. de essentiâ mutui esse, quòd res mutuò tradita non nisi post certum tempus repetatur: præterea nullus est præter Deum temporis dominus; unde vi mutui accipit, qui ratione temporis exigit aliquid: meritò igitur ab Alexandro Papa VII. damnata fuit hæc propositio: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

Resp. ad 2. pretium præsentis pecuniæ supra numerandam, ab usurâ non eximere, cùm illud pretium sit mutuo essentiale. Confirmatur ex Innocentio Papâ XI. qui hancce propositionem damnavit: *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.*

Resp. ad 3. periculum sortis quocumque in mutuo reperiri: quamobrem vi periculi sortis quidpiam accipere, est accipere vi mutui; quod quidem de fide est non licere. Robur additur illi responso 1. ex Gregorio Papâ IX. qui *Extra*, de usuris cap. *Naviganti*, sic loquitur: *Naviganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius censendus est:* 2. ex eo quòd alioquin plus à pauperibus recipi ac exigi posset, quàm à divitibus, cùm majus suæ pecuniæ periculum incurrat, qui pauperi, quàm qui diviti eam mutuò tradit. Valet idem argumen-

mentum contra recentiorem quemdam, qui paucis ab hinc annis apud Sequanos scripserat, detrimentum pacis ac quietis internæ sufficientem esse titulum, ut quidpiam ultra sortem accipi possit; nam præterquam quòd magis ex sortis periculo turbetur is cui major inest cupiditas, magis etiam pro sorte suâ timere debet, cùm eam pauperibus, quàm cùm præpotentibus mutuat.

Objicies 2. Francorum legibus *interesse* damnatur mutuatarius, qui juridicè requisitus, est in solvendi morâ. 2. Tutores jubentur sub pœnâ compensationis, ex pupillorum pecuniâ fructus colligere. 3. Gener, dotis quam pro uxor accepit, reditus non tenetur in sortem computare, nec feudi dominus qui vassalli agrum messuerit: ergo, &c.

Respondent nonnulli ad 1. in foro conscientiæ eos legis beneficio uti non posse, qui ex morâ nec damnum, nec lucrum cessans incurrunt.

Respondent alii, in pœnam moræ, si tamen ex parte mutuatarii multùm culpabilis fuerit, latum fuisse statutum, de quo agitur: unde inferunt mutuantem non recipere aliquid ultra sortem vi sui mutui, sed vi legum, penes quas est dominiorum translatio.

Resp. ad 2. S. Carolum in Concilio Mediolan. 1. conceptis terminis definire, usurarios esse contractus, quibus tutores ex pupillorum pecuniâ mutuò datâ fructus colligunt: Id igitur nullâ ratione licet; unde ex consanguineorum consilio, ac magistratûs decreto, alios in usus fructiferos eam tradant oportet, ne postea pupilli facessant illis negotium.

Resp. ad 3. ideò Innocentium Papam IV. fructus dotis genero adscribere, quòd præsumat generum ex uxoris dote, aut societatem fructiferam initurum fuisse, aut empturum agros ex quibus ad ferenda matrimonii onera fructus collegisset.

Resp.

Resp. ad 4. ideò feudi dominos non teneri ad computandum fructus quos collegerint ex agris vassalli, quòd debita à vassalo obsequia excedere non censeantur.

Objicies 3. Consuetudo invaluit multis in locis, ut ex mutuo interesse accipiatur: 2. Mercator fructum colligit ex pecunia; quidni igitur idem poterit mutuans? 3. Contractus, quem Hispani Mohatra vocitant, videtur licitus: in eo tamen nec lucrum cessans, nec damnum emergens locum habent.

Resp. ad 1. nullam consuetudinem humanam (ut de legibus agentes diximus) quidquam de jure naturali, aut divino posse detrahere.

Resp. ad 2. commodum, quod aliquis percipit ex re alienâ, non posse vendi, si percipiatur sine domini detrimento (ut ex S. Thomâ de contractibus venditionis & emptionis differentes observavimus) ergo nec à fortiori mutuans, emolumentum colligere potest ex pecuniâ, quam per mutuum juris alieni fecit, aut ex industriâ mercatoris, cui eam tradidit.

Resp. ad 3. contractum Mohatra usurarium esse, ut patet ex hâc propositione quam Innocentius Papa XI. proscripsit: *Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævìè inito cum intentione lucri*. Monitum velim lectorem, contractum Mohatra sic perfici. 1. Indigens quis 20. aureis emit equum 30. post annum venditori solvendis: 2. eundem equum venditori mox revendit viginti aureis, sed præsentibus & numeratis. In eo contractu ideò est iniquitas, quòd simplex sit mutuum, sed venditionis & emptionis pallio tectum.

Quæres, quid dicendum sit de tribus contractibus famosis.

Resp. 1. sic iniri tres famosos contractus. Primus dicitur, *Societatis*, in quem unus pecuniam, alter operam & industriam confert, ita ut ambo

lucri,

lucri, damnique communionem habeant. Secundus, dicitur contractus *Assecurationis* sortis, sive Capitalis, quo is qui pecuniam confert, cum socio paciscitur de securitate capitalis, & pro tali securitate socius, cum quo paciscitur, dat ei certum pretium. Tertius, dicitur *venditionis lucri majoris quod speratur, pro lucro minori, sed certo*, quo is qui pecuniam contulit, ac de sui capitalis securitate pactus est, cum socio rursus paciscitur de certo lucro probabili pro incerto lucro sperato; atque ita socium ab onere rationum reddendarum, tam quoad lucrum, quàm quoad damnum, eximit.

Resp. 2. usum triplicis illius contractus damnatum esse à Sixto Papâ V. Constitutione quæ incipit: *Detestabilis*, latâ anno 1586. Prætereà Facultas Theologica Parisiensis anno 1664. doctrinam asserentem, quòd pactio duplicis securitatis contractui societatis licitè adjici possit, damnavit, ut *falsam, scandalosam, inducentem ad usuras committendas, variasque aperientem artes, eas palliandi, justitiamque & charitatem violandi*.

Caput IV.

De iis qui mutuum sub usura accipiunt.

Conclusio 1. Extra necessitatis casum nemini licet mutuum petere sub usurarum onere.

Probatur 1. ex eo quòd vetet charitas, ne proximo detur peccandi occasio; quam tamen præbet, qui mutuum sub usurarum onere petit; inducit nimirùm ipsum ad usuram quæ ex se grave est malum.

Conclusio 2. Urgente necessitate, cuique licitum est mutuum sub usuris accipere.

Probatur 1. Is de quo agitur, rem in se licitam

ac sibi debitam petit, mutuum scilicet: & præter ejus voluntatem accidit, quòd sibi sub usurarum onere detur. 2. Se habet mutuatarius in hoc casu, sicut qui juramentum ab idololatrâ exigit: ergo quemadmodum urgente necessitate istud licitum est, quamvis idololatra per falsos Deos juraturus prævideatur: ita & istud, quamvis mutuans, sub usuris daturus sit. Si quod autem mutuanti det scandalum, passivum simpliciter est, non activum; quippè quod (ut ait S. Thomas) ex merâ mutuantis malitiâ procedat, qui re in se bonâ, mutuo scilicet, ad peccatum abutitur.

Quæres 1. quæ necessitas requiratur, ut mutuum cum usurâ licitè accipiatur.

Resp. eam necessitatem gravem esse debere; *Propter aliquod bonum* (inquit S. Thomas) *quod est subventio suæ necessitatis, aut alterius.* Unde colligitur eum peccare, qui mutuum sub usuris petit, ut superfluis magis abundet, ut majores & sibi non necessarias opes accumulet. Ita Parisienses Theologi anno 1671. judicarunt; damnarunt nimirum peccato virum qui centum nummos extra gravem suam necessitatem sub usuris mutuatus fuerat.

Quæres 2. an, & quibus usuræ restituendæ sint.

Resp. ad 1. restitui debere, cum quis iis factus est ditior, sive bonâ fide, sive malâ comparatæ fuerint.

Resp. ad 2. restitui debere iis ipsis, à quibus acceptæ sunt, aut eorum hæredibus, nisi tamen ab ipsis mutuatariis condonentur; quod quidem non contingit, nisi tres hæ conditiones occurrant: 1. quòd iis usuris mutuatarii non indigeant: 2. quòd mutuantes ex animo & efficaciter velint restituere: 3. quòd mutuatariis non sit timendi locus, ne si condonare detrectent, cum maximo sui damno ad sortis præcipuæ solutionem mox compellantur. Quæ hactenùs de

de usura à nobis dicta sunt, majori ex parte Concilium 1. Mediolanense sub S. Carolo definiit.

QUÆSTIO V.

De Simonia.

Not. Simonia sic appellatur à Simone Mago, qui (ut constat ex Actorum cap. 8.) Spiritus sancti dona pretio comparare tentavit, ut ea postea divenderet. De Simonià quæremus 1. quid & quotuplex sit, ac quo jure prohibeatur: 2. dicemus de pretio Simoniæ: 3. de rebus circa quas versatur; 4. quibus pœnis Simoniaci subjaceant.

CAPUT PRIMUM.

Quid, quotuplex, ac quo jure Simonia prohibita sit.

CONCLUSIO I. Simonia rectè definitur à S. Thomâ, *Studiosa voluntas emendi aut vendendi spiritualia, aut spiritualibus annexa.*

Explicatur 1. Simonia dicitur *voluntas studiosa*, quòd nempè sit propositum deliberatum voluntatis. 2. Dicitur voluntas *emendi aut vendendi*, quibus quidem verbis species pro genere sumitur, seu pro quolibet contractu oneroso, vi cujus aliquid pretio æstimabile aut exigitur, aut confertur. 3. Est voluntas emendi *spiritualia*, sive in se, ut sunt dona Spiritus sancti; sive in effectu, ut sunt Sacramenta, quæ gratiam producunt; sive in ordine ad fidem, ut vasorum consecratio, quæ ad Eucharistiæ ministerium refertur. 4. Dicitur voluntas emendi *spirituali-*

bus annexa, ut beneficia, quæ onus officii spiritualis præsupponunt.

Conclusio 2. Simonia multifariàm dividitur.

Probatur. Simonia dividitur in Mentalem, Conventionalem, & Realem. Prior, vel ad rei pretio æstimabilis elargitionem non procedit, vel procedit quidem, sed sine pacto expresso, quod præcesserit: Altera, ea est in quâ pactum exteriùs quidem expressum est, sed vel nihil realiter datum fuit, vel datum est ab unâ tantùm parte, ut beneficium, cujus pretium promissum persolutum non fuit. Tertia denique est ea in quâ hæc tria concurrunt, Pactio, Solutio pretii, & Receptio rei sacræ.

Conclusio 3. Simonia jure naturali, Divino, & Ecclesiastico prohibita est.

Probatur prima pars. Simonia opponitur virtuti religionis, cum includat irreverentiam in res sacras, quibus res temporales coæquat. Opponitur etiam virtuti justitiæ, quia res spiritualis quodlibet temporale pretium excedit, nec homines in illam dominium habent. Sed irreligiositas, & injustitia jure naturali prohibentur, quippè quæ sint contra Decalogi præcepta, quibus jus naturale continetur.

Probatur altera pars. Hæc Christi verba Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date*, de rebus omnibus aliquâ ratione spiritualibus intelliguntur, strictumque præceptum includunt. Tertia tandem pars evidens est ex innumeris de Simoniâ canonibus, quos Ecclesia à suis incunabulis ad hæc usque tempora & condidit, & confirmavit.

Ca-

CAPUT II.

De pretio Simoniæ.

Not. SImoniæ pretium triplex eſt, à manu nempè, à lingua & ab obſequio. Prius dicit pecuniæ aut rei ſimilis pactum : Alterum complectitur ſolicitationes & preces quas quis in alterius gratiam fuderit: Tertium dicit obſequium quod aut exigitur aut confertur ad rei ſpiritualis aut largitionem aut aſſecutionem. Triplicis illius pretii ſimoniaci variis in locis jus Canonicum meminit. Ut ea quæ ad illud ſpectant clariùs explicentur, quærendum eſt ſeorſim quinam per triplex illud munus Simoniam incurrant.

CONCLUSIO I. Simonia per munus à manu variis in caſibus incurritur.

Probatur enumeratione. Simoniam à manu incurrunt 1. qui pro rebus ſacris quidpiam, quod pretio æſtimabile ſit, tanquam pretium accipiunt; nec non ii qui in functionibus ſpiritualibus, res temporales ſibi tanquam motivum præcipuum proponunt; aut qui accipiunt aliquid tanquam gratuitam compenſationem : Si enim hæc diſtinctio metaphyſica motivi, pretii, compenſationis gratuitæ, eximeret à Simoniâ, nulla omnino niſi à viris plumbeis committeretur; Patres qui illud Caſuiſtarum arcanum nuſquam docuerunt populos, veritatem detinuiſſent in injuſtitiâ; immeritòque Innocentius Papa XI. ſubſequentes propoſitiones damnaſſet, *Dare temporale pro ſpirituali non eſt Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, ſed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi ſpirituale; vel etiam quando per temporale fit ſolùm gratuita compenſatio pro ſpirituali aut econtra. Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; imò etiamſi ſit finis*

ipsius rei spiritualis, sicut illud pluris æstimetur quàm res spiritualis.

2. Incurrunt Simoniam per munus à manu, qui dant vel accipiunt beneficium cum promissione remittendi debitum vel proprium vel alienum, idque licèt per officium spirituale contractum fuisset; ut videre est in parocho, qui eâ ratione honorarium vicario suo debitum extingueret.

3. Ejusdem sceleris rei sunt qui beneficia resignant sub pinguioris pensionis onere, quàm jura permittant, aut de quâ redimendâ, vel procurando aliud beneficium, vel numerando pecuniam, paciscuntur.

4. In idem crimen incidunt, qui de beneficio litigantes, jus mutuum emunt: pecuniâ nimirum parant sibi viam ad rem spiritualem. Licitum est tamen injustam vexationem pretio redimere, ut fit ab eo qui intentatam litem componit cum eo, quem certum est nullum omninò jus habere ad beneficium; eo enim in casu datur pecunia, sicut daretur, ut quis se è prædonum manibus eriperet.

5. Contrahunt Simoniam per munus à manu qui accipiunt beneficium cum onere restituendi pecuniam, quam resignans ad illius assecutionem impenderat: illæ scilicet expensæ, fuerunt factæ in resignantis commodum, nec quidpiam habuerunt commune cum præsenti resignatione. Eodem se scelere devinciunt, qui beneficium resignant eâ lege, ut resignatarius domum resignantis aut elocet aut emat; illud enim onus est aliquid, quod pretio æstimetur. Idem ferri debet judicium de admissione ad Canonicatum cum onere conferendi pecuniæ summam quæ non piis causis, sed Canonicorum privatis lucris cedat; ita enim decernit Concilium Trid. sess. 24. de Ref. cap. 4. Vide Tom. I. Differt. 4. q. 3. c. 2. art. 10. §. 1.

CONCLUSIO 3. Qui principaliter attendens

dens ad preces aut laudem humanam, confert beneficium, incurrit Simoniam per munus à lingua; nec non is qui præcipuè ex illis precibus & illâ laude beneficium sperat.

Probatur ex eo, quòd prior propter rem, quæ sub pretium cadit, rem spiritualem conferat, posterior autem illam consequatur.

Confirmatur ac explicatur ea ratio verbis S. Thomæ: *Ideo* (inquit 2. 2. quæst. 100. art. 5.) *si quis principaliter ad hoc attendit, Simoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit: unde ipsum factum, est Simoniacum: Si autem preces pro digno porrigantur, ipsum factum non est Simoniacum, quia subest debita causa, ex qua illi, pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid conferatur. Tamen potest esse Simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem personæ, sed ad favorem humanum. Si verò aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus, & sic preces sunt pro indigno: Licitè tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se beneficium Ecclesiasticum petere sine cura animarum.*

Ex iis S. Thomæ verbis patet, eum incurrere Simoniam per munus à lingua, 1. qui cum indignus sit, preces aut proprias aut alienas adhibet ut beneficium consequatur: 2. qui assentatur alteri, ut illum sibi ad beneficii collationem demereatur: 3. indignum esse beneficio, cui cura animarum incumbit, qui illud vel per suas vel per alienas preces exposcit. Non peccat tamen is qui, ubi vacat ejus generis beneficium, offert se Episcopo, ut expendat, an ad illud idoneus sit.

CONCLUSIO 4. Varii sunt casus, in quibus Simonia incurritur per munus ab obsequio.

Probatur præcipuorum enumeratione. 1. Simoniacis hujusmodi accensendi sunt clerici qui

prælatis obsequium temporale exhibent præcipuè, ut beneficia obtineant. Idem dicendum est de prælatis, qui primariò propter exhibita illi obsequia, famulantibus sibi clericis beneficia conferunt: Nec mirum; nam (ut ait S. Thomas) *idem est, quòd aliquis det rem spiritualem pro aliquo obsequio temporali exhibito vel exhibendo, ac si daret pro pecunia data vel promissa, qua illud obsequium æstimari posset.* Secus verò dicendum est, si propter exhibita spiritualia officia, quæ ad Ecclesiæ utilitatem ordinentur, ut ibidem ait idem S. Doctor.

2. Simoniæ per munus ab obsequio rei sunt, qui sua obsequia exhibent iis, quos apud collatores favore pollere noverint, eo fine, ut per favorem illum beneficia consequantur. Id autem expendant qui Magnatum sunt ab obsequiis, serióque cogitent, num primariò eis obsequantur, ut per eos sibi beneficiorum collatores devinciant.

CAPUT III.

Quænam sint objectum Simoniæ.

CONCLUSIO. Objectum Simoniæ sunt res omnes spirituales, vel spiritualibus annexæ.

Probatur ex eo, quòd nec quæ sunt in se spiritualia, nec quæ spiritualibus annexa sunt, pretio æstimari possint. Nec obstat consuetudo, si quæ contraria sit, cum nulla consuetudo juri naturali ac Divino, quibus Simonia vetatur, præponderare possit.

Quæres, quænam recenseri debeant inter res in se spirituales, & quænam inter eas, quæ spiritualibus annexæ sunt.

Resp. ad 1. dona Spiritus sancti, Sacramenta, prædicationem verbi Dei, horarum canonicarum persolutionem, esse res quæ in se ipsis sunt spirituales.

Resp.

Resp. ad 2. beneficia Ecclesiastica, jus patronatus, professionem in monasterio, vasa sacra, numerari inter res quæ spiritualibus annexæ sunt.

Quæres 2. an ii omnes simeniaci sint, qui pro rebus spiritualibus, aut quæ spiritualibus annexæ sunt, aliquid aut accipiunt aut conferunt.

Resp. 1. reos esse Simoniæ eos omnes, qui pro Sacramentorum, verbi Dei dispensatione, persolutione horarum Canonicarum aliquid tanquam pretium aut conferunt aut recipiunt; secus verò si recipiant aut conferant ad ministrorum sustentationem; quippè quæ jure naturali ac Divino illis debeatur. Non tamen inde sequitur, licere rerum spiritualium dispensationem suscipere, aut choro interesse, præcipuè ut quis habeat, unde suæ sustentationi consulat, quia sic res magni pretii ad vilem & ignobilem finem referretur.

Resp. 2. in iis quæ spiritualibus annexa sunt, nonnulla esse quæ à spiritualibus dependent, ac ea consequuntur: nonnulla verò quæ spiritualia antecedunt. Pro prioribus nihil absque Simoniâ aut dari aut recipi potest.

De beneficiis, quæ sic se habent (cum beneficium detur propter officium) res ex canonibus ita certa est, ut nulli liceat ex propriis bonis erigere Canonicatum eâ lege, ut sibi conferatur.

Circa monasteriorum ingressum, id quoque evidens est, cum Canones excommunicatione damnent eos qui pacta ineunt, antequam profiteantur: adhibitam tamen velim prudentem S. Thomæ distinctionem 2. 2. quæst. 100. art. 3. ubi sic loquitur: *Ad quartum dicendum, quod pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium: Licèt tamen, si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum mona-*

 sterii

sterii exhibere, sed accipere aliquid pro victu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterii opes. Ex eo S. Thomæ loco constat 1. si monasterio sufficiant opes, nihil posse ab iis exigi, qui in eo profiteri cupiunt: 2. In monasteriis tenuibus id exigi tantùm posse, quod victui necessarium est, ita ut qui professurus est, monasterium non gravet. Sambovius Sorbonicus Doctor ad calcem libri quem de conscientiæ casibus inscripsit, docet, per sustentationem intelligi debere non amplissimarum pecuniarum summam, sed censum annuum; quem tamen consanguinei illius qui profitetur, eo pretio redimere possint, quo pensiones Ecclesiasticæ redimi solent. Eminent. CARDINALIS LE CAMUS imitatus non modò zelum & pœnitentiam S. Caroli, sed etiam sancitam ab eo disciplinam amplexus, in Statutis Synodalibus districtè prohibuit, ne in Diœcesi Gratianopolitanâ Moniales pro admittendis ad monasterium paciscantur: ipse suo judicio determinatum vult, quid ad sui sustentationem admittendæ conferre debeant. Vide Tom. 1. Dissert. 4. q. 3. c. 2. art. 11. §. 2.

Resp. 3. ea spiritualia quæ quidpiam temporale præsupponunt, ut sunt vasa sacra, jus patronatûs, pretio quidem æstimari non posse, prout sunt aliquid spirituale: sed materia quam præsupponunt, vendi aut emi potest, ut docet S. Thomas; ita tamen ut si in pretiò habeatur ratio consecrationis, aut rei spiritualis, Simonia committatur.

CA-

CAPUT IV.

De Simoniacorum pœnis Canonicis.

CONCLUSIO. Tribus pœnarum generibus jura in Simoniacos animadvertunt.

Probatur ex Extravag. *Cum detestabile*, quæ Simoniacum castigat 1. privatione rerum, quas per Simoniam acquisierit: 2. restitutione pretii quod acceptum est: 3. censuris, Excommunicatione quidem latæ sententiæ, si sit laicus, Suspensione verò ab exercitio Ordinum, si sit Clericus.

Quæres 1. num illæ pœnæ sint tantùm juris Ecclesiastici.

Resp. duplicem priorem juris esse naturalis: neque enim retineri possunt quæ, aut prohibente Deo, rerum spiritualium unico Domino, aut contra leges accepta sunt.

Hinc colligitur, dimittendum esse beneficium, quod simoniacè acquisitum est, sive Simonia fuerit realis, sive conventionalis, sive mentalis tantùm; sive peracta ab ipso possessore, sive ab alio; sive cognita fuerit cum beneficium fuit acceptum, sive incognita. Ratio est, quia possessor ille non plus juris habet in beneficium, quàm quis habeat in rem furto ablatam.

Quæres 2. cuinam restitui debeat Simoniæ pretium.

Respond. si res spiritualis nondum tradita sit, pretium restitui debere ei à quo acceptum est; non enim datum est, nisi suppositâ conditione, quæ completa non fuit: Si verò res spiritualis actu data fuerit, restitutio pretii fieri debet, non quidem ei qui dederit, cum jure exciderit suo; sed vel pauperibus, vel Ecclesiæ, cui per Simoniam illata fuit injuria.

Quæres 3. an excommunicationis & suspensionis pœnæ in quemlibet Simoniacum viam habeant.

Resp. negativè: fert enim usus, ut valeant tantùm in Simoniâ reali, cum nempè pretium aut ex parte, aut ex toto persolutum est, & ipsa res spiritualis actu tradita fuit; unde concluditur, Clericum mente Simoniacum non fieri irregularem, etiamsi ordinis sui munia solemniter obierit.

Quæres 4. num eædem pœnæ in Simoniam Confidentialem decretæ fuerint.

Resp. Simoniacam confidentiam, quæ definitur, Conventio sive tacita, sive apertis verbis expressa, ut qui beneficium recipit, illud ipsum in aliam certam personam transferat, aut beneficii fructus ab alio percipi sinat: respondeo (inquam) illam Confidentiam per Bullam Pii Papæ V. quæ incipit, *Intolerabilis*, multò gravioribus pœnis castigari, quàm Simonia beneficiaria. Nam 1. eodem instanti, quo quis beneficium accipit confidentiariè, in latæ sententiæ excommunicationem incidit, etiam antequam promissa compleverit. 2. Beneficium sic acceptum, quod quidem ipso jure vacat, solius Apostolicæ sedis collationi reservatur: in Franciâ tamen id locum non habet vi contrariæ consuetudinis, quæ est legitimæ præscriptionis loco. 3. Non ipsum modò beneficium, quod confidentiariè receptum est, ipso jure vacat; sed etiam alia omnia, quæ anteà confidentiarius obtinuerat, ac præterea idem confidentiarius fit inhabilis ad alia possidenda in futurum, nisi specialiter cum ipso dispensatum fuerit: quæ tamen duo in Simoniâ beneficiariâ, etiam quæ ex utrâque parte completa fuerit, vim non habent. Vide Cabassutium nostrum de Simoniâ.

CA-

CAPUT V.

Quæ sit Cleri Gallicani doctrina circa Usuram & Simoniam.

Not. CLERI Gallicani circa Usuram & Simoniam doctrina colligi potest ex censurâ quam anno 1700. ad Comitia Generalia congregatus, propositionibus, quas hìc exscribimus, inussit.

Propositiones de Usura.

Prima propositio. *Contractus Mohatra* (id est, ille contractus quo à mercatore res majore pretio ad certum tempus solvendæ distrahuntur, ac statim ab eodem, stante eo contractu, minore pretio, præsente pecuniâ redimuntur) *licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.*

Secunda propositio. *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.*

Tertia propositio. *Usura non est, dum ultrà sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum; sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum.*

Quarta propositio. *Licitum est mutuanti, aliquid ultrà sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

Quinta propositio. *Tàm licet ex alienatione per aliquot annos censum annuum exigere, quàm licet exigere censum perpetuum ex alienatione perpetua.*

Censura. *Hæ propositiones, in quibus, mutato tantùm mutui & usuræ nomine, licet res eodem recidat, per falsas venditiones & alienationes, simulatasque societates, aliasque ejusmodi artes & fraudes,*

des, vis divinæ legis eluditur, doctrinam continent falsam, scandalosam, cavillatoriam, in praxi perniciosam, palliativam usurarum, verbo Dei scripto ac non scripto contrariam, jam à Clero Gallicano reprobatam, Conciliorum ac Pontificum decretis sæpè damnatam.

Sexta propositio. *Usura, etsi esset prohibita Judæis, non tamen Christianis, lege veteri in judicialibus præceptis abolita per Christum.*

Censura. *Hæc propositio verbo Dei contraria est, novæ legis perfectionem, & gentium omnium in Christo adunatarum fraternitatem tollit.*

Propositiones de Simonia.

Prima propositio. *Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

Secunda propositio. *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contrario.*

Tertia propositio. *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.*

Censura. *Hæ propositiones temerariæ sunt, scandalosæ, perniciosæ, erroneæ; hæresim simoniacam, sacra Scriptura, Canonibus, & Pontificiis Constitutionibus reprobatam, mutato tantùm nomine, per fallacem mentis, sive intentionis, directionem inducunt.*

De

De beneficiis conferendis.

Unica Propositio. *Cùm dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui non, quos* digniores, *& ecclesiæ* magis utiles *ipsi judicaverint, ad ecclesias promovent: Concilium, vel primò videtur per hæc,* digniores, *non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo: vel secundò, locutione minùs propria, ponit,* digniores, *ut excludat indignos, non verò dignos: vel tantùm loquitur tertiò, quando fit concursus.*

Censura. *Hæc propositio Concilio Tridentino contraria est, ecclesiæ utilitati, ac saluti animarum, quæ à Pastorum delectu præcipuè pendet, adversatur.*

Monitum notatu dignum.

Cum sæpiùs in hoc opere Censuram adversùs plures Moralis corruptæ propositiones à Clero Gallicano ad Comitia Generalia anno 1700. coacto latam laudaverimus, par est, ut antequam huic Tomo finem imponamus, illius ferendæ causam ex ipsismet Gallicanis Patribus referamus: sic igitur ad caput suorum Comitiorum loquuntur.

Nunc ut ad aliud fidei caput veniamus, ad moralem scilicet Theologiam his postremis temporibus prava ingeniorum licentia ac subtilitate corruptam, præmittenda putamus verba fœlicis recordationis Alexandri VII. (In Prefat. decretis 24. Sept. 1665.) *quibus* magno animi sui dolore *testatur*, complures opiniones christianæ disciplinæ relaxativas, atque animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus ómninò ab

euan-

euangelicâ simplicitate, sanctorumque Patrum doctrinâ, & quem si pro rectâ regulâ fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset christianæ vitæ corruptela.

Qua sententia non modò errores increvisse queritur; verùm etiam, quod caput est, adnotari voluit ipsam rei tractandæ rationem eam introductam esse, unde videremus corruptelam morum non modò secuturam, verùm etiam facto velut impetu irrupturam, quam vix cohibere possimus.

Neque verò satis fuit sanctissimo Pontifici novam hanc methodum ludificandæ conscientiæ, & involvendæ veritatis, hoc est, ipsum mali detexisse fontem; sed exitialis doctrinæ rivulos insectatus, complures propositiones, Ut minimùm tanquam scandalosas (*non probatis aliis quæ occurrere possent*) sub interminatione divini judicii, atque excommunicationis pœnâ, à quâ nemo posset, præterquàm in articulo mortis, nisi à Romano Pontifice absolvi, damnavit & prohibuit. *Quod salubre opus Innocentius XI. pro sua pietate prosecutus, plures alias parique doctrinæ ac diligentiæ laude selectas* (*nec probatis cæteris*) *sub iisdem pœnis damnavit & prohibuit: dumque eas omnes*, ut minimùm tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas, damnandas statuit & decrevit, *non tantùm à libris & prædicatione; sed ab omni etiam vita christiana procul amandandas judicavit.*

Atque utinam sanctissimi Pontifices decretorum formulis antiquo ac nostro usu receptis, quæque ad universas ecclesias pertinerent, infandam doctrinam proscripsissent: Sed dùm expectamus, fore ut tantum opus more majorum & canonico ordine perficiatur: Nos interim Cardinales, Archiepiscopi, & Episcopi in unum congregati, ne dirum virus serperet, has propositiones à prædictis Pontificibus, uti memoravimus, applaudente toto orbe christiano, condemnatas, etiam præcipuis expresse adnotatis, primùm ut magis in promptu essent, ad certa capita redigendas; tùm censoriè notandas, & ad ampliorem

cleri

cleri & christianæ pietatis informationem, suis quasque censuris configendas esse duximus.

Sed enim incredibile dictu est, ex pessimis principiis, tota licèt Ecclesia reluctante, quanta malorum incrementa provenerint; subtilioribus ingeniis in id unum intentis, ut eò quisque se maximè Theologum videri velit, quò plura ejusmodi inventa in probabilitatis auctoritatem adduxerit. Verùm hæc constabilire, aut per eam speciem mentes infirmorum in falsam & noxiam securitatem inducere, nihil est aliud quàm animas perdere, ac doctrinas & mandata hominum, *vagasque traditiones, exemplo Pharisæorum, divini mandati loco obtrudere.*

Quare tot errorum experientia victi, necesse habuimus ipsam malorum radicem exscindere, eam scilicet opinandi rationem, quæ ignota SS. Patribus, tanta de rebus maximis dissidia peperit, ut iisdem in parochiis, iisdem in templis passim cerneremus ab aliis teneri & ligari, quæ ab aliis solverentur, ac plebem christianam in varia atque incerta discerpi, nec scire quibus credat, magno dedecore Ecclesiasticæ auctoritatis, magnaque aperta janua ad salutis incuriam & indifferentiam, quam vincere non Episcopi singulares, sed sola Episcopalis unanimitas & auctoritas possit; dicente Apostolo: Obsecro vos fratres.... ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.

Sequuntur autem damnatæ propositiones, nec probatis aliis propositionibus, aut erroribus, quos pro angustia temporis prætermisimus.

Recensitâ causâ quæ Gallicanos Patres movit ut laxioris moralis propositiones censurâ notarent, recenseri quoque debent Mandata (ut vocant) quibus Episcopi, Comitiorum Generalium authoritati diœcesanorum quoque authoritatem addidere: instar omnium sit, quod ab Eminentissimo Cardinale, Archiepiscopo Parisiensi, latum est.

MAN-

MANDATVM

Eminentissimi Cardinalis De Noailles, *de promulgandis Cleri Gallicani decretis.*

Ludovicus Antonius, *miseratione divina, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis* De Noailles, *Archiepiscopus Parisiensis, Dux Sancti Clodoaldi, Par Franciæ, Regii Ordinis Sancti Spiritus Commendator, universo Clero Diœcesis nostræ, tum Sæculari, tum Regulari, Salutem & Benedictionem in eo qui est omnium vera salus.*

Dolendum nobis est cum Osea Propheta, quia maledictum, & mendacium, & furtum, & adulterium inundaverunt: verumtamen non arguatur vir. *Ii verò magis arguantur qui de rebus moralibus effræni quadam libidine scribentes,* verbum Dei adulteraverunt, *& regulas morum funditùs everterunt. Quare flentes cum S. Cypriano dicimus,* Scelus non tantùm geritur, sed & docetur. *Huic malo occurrere Episcoporum est,* quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei.

Cùm enim Ecclesia sit civitas illa fortis apud Isajam descripta, In qua (*ut exponit S. Hieronymus*) ponitur murus bonorum operum, & antemurale rectæ fidei, ut duplici septa sit munimento; non enim sufficit murum habere fidei, nisi ipsa fides bonis operibus confirmetur; *utrique à Nobis consulendum est, ut & sacra dogmata divinitùs sancita, quibus constat Catholica fides, semper propugnemus, & leges Euangelicas Christi authoritate constitutas, ad quas mores christiani componuntur, firmiùs in dies stabiliamus.*

Satis non est, ut amplectamur eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, & exhortemur in doctrinâ sanâ; *sed insuper potentes esse debemus,* eos qui contradicunt, arguere, *& animosè*

ac fortiter resistere inobedientibus, vaniloquis & seductoribus, donec acquiescant sanis sermonibus Domini nostri Jesu-Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est, doctrinæ: illorum *quippe* sermo ut cancer serpit, & subvertit fidem ac mores; ruina autem hæc sub manu nostrâ, nobisque imputanda, si vocem nostram non exaltemus in plateis Jerusalem.

Et certè, si in Christi judicio (*ut ait S. Leo*) rei de silentio inveniantur, etiamsi non contaminentur assensu, quicumque tales non prodendos putant: Quia sicut incauta locutio (*inquit alter Pontifex*) in errorem pertrahit, ità indiscretum silentium eos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit, *quò possemus vitare id periculi, de quo præmonebat Cælestinus Episcopos Galliæ in epistola adversùs Massilienses divo Augustino obstrepentes:* Timeo, ne connivere sit hoc tacere; timeo, ne magis ipsi loquantur, qui permittant illis taliter loqui; in talibus causis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas displiceret: meritò namque causa nos respicit, si cum silentio faveamus errori: ergo corripiantur hujusmodi, non sit his liberum pro voluntate habere sermonem.

His monitis obsecuti, quæ sunt in Summos Pontifices religione, Ecclesiæ Gallicanæ Præsules, & officii sui memores, veritati ac morum integritati adversantem doctrinam insectari non desierunt. In Comitiis suis qualibet occasione habitis (ut jam à primis temporibus, sive in Oriente, sive in Occidente, ab Episcopis actum legimus) quæ de rebus ad religionem spectantibus, ipsis visa sunt, decrevere.

Tandem operi quod à Decessoribus fuerat inchoatum, manum admovens nuperrimus Conventus, fideliter perfecit, quod hominum vota, fidelium salus, temporum iniquitas postulabant, dùm præcipua laxioris doctrinæ commenta, certis distincta capitibus, suis Censuris percussit ac notavit. Vocati ut præessemus Comitiis (quod novam dignitatem, non tenuitatem

tatem nostram decebat) cum Collegis nostris Archiepiscopis & Episcopis, quos omnes vidimus singulari cum lætitia unanimes & id ipsum sentientes, *solemne judicium tulimus, & illorum authoritati Diœcesani authoritatem addidimus.*

Quocircà mandamus ac præcipimus omnibus & singulis Ecclesiarum, Collegiorum, Communitatum, Monasteriorum, Ordinum Superioribus, ut hanc Censuram, Declarationem & Appendices curent observari, & identidem legi in Ecclesiasticis & Religiosis cœtibus: Districtius etiam inhibemus omnibus seu Sæcularibus, seu Regularibus Confessariis, Concionatoribus, Theologiæ aliarumque scientiarum Professoribus, ne quis eorum, aut ullus alius in nostra Diœcesi, etiamsi immunem, & exemptum se se contenderit, quidquam ullo modo dicat, scribat, doceat, aut consulat, quod in illa sit Censura damnatum.

Datum Lutetiæ Parisiorum in Palatio nostro Archiepiscopali III. Nonas Octobris, anno salutis M. DCC.

† *Ludovicus-Antonius Cardinalis* DE NOAILLES, *Archiepiscopus Parisiensis.*

Institutionum Theologicarum Tomi VI. finis.